BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JULIJ 1848.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLVIII.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Eenheid in het noodige, vrijheid in het twijfelachtige, in alles de liefde. Eene voorlezing gehouden in de jaarlijksche vereeniging van de Predikanten der Remonstrantsche Broederschap, 1 Junij 1847, door Dr. A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, *Hoogleeraar te* Amsterdam. *Voorafgegaan door een Brief aan* Dr. C. ULLMANN, *Hoogleeraar te* Heidelberg. *Tweede uitgave. Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar, 1848. 40 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,60.

Eenheid in het noodige, vrijheid in het twijfelachtige, in alles de liefde. Leerrede naar aanleiding van Efez. IV:1—6, *door* B. T. LUBLINK WEDDIK, *Evang. Luth. Predikant te* Amsterdam. *Uitgegeven ten voordeele van een behoeftig huisgezin. Te* Amsterdam, *bij* G. *Portielje*, 1847. 30 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,25.

Van eenen Remonstrant en eenen Lutheraan, en, geen derde er bij van eenen Gereformeerde! Wij misgunnen hun de eer. Maar het zal toch wel toeval wezen. En de beide hooggeachte Broederen zullen wel overtuigd willen zijn, dat alle goeden onder ons, hen met hart en ziel er de hand op toeslaan?

Er is, o ja, over die spreuk veel te haspelen en te vitten, zoo als een derde getoond heeft. Er is geen één spreekwoord dat altijd een waar woord is. En dat neemt toch niet weg, dat ze ons lief en heilig is. Hadde de Christenheid ten allen tijde naar hare toepassing gestreefd, de rok, die zonder naad moest zijn, ware niet in zoo vele flarden gescheurd.

Maar de toepassing is onmogelijk! want er is en blijft altijd verschil over de grenzen tusschen het noodige en het twijfelachtige!... Hoe? omdat gij niet precies weet over welken kam, of door welken keel der Pyreneeën gij de grenslijn tusschen *Frankrijk* en *Spanje* trekken moet, zult gij het daarom onmogelijk noemen, die beide landen te begrenzen, daar de oppervlakkigste blik op de kaart u die bergketen als de natuurlijke grens aanwijst? — Zulke knoopen zoeken, is echte sofisterij. En zoo liefdeloos een vijand van eenheid zijn wij in onzen tijd niet; of wij zouden ook wel grenzen weten aan te wijzen, binnen welke wij ware Christelijke eenheid wisten te vinden; — wil iemand de consubstantiatie of de praedestinatie voor zich aannemen, wil hij ze met mond en pen verdedigen; goed, en als het op wetenschappelijke gronden is, zooveel te beter; men weigere hem daarom de broederschap niet, schrijf en praat er over zooveel en zoo scherp als ge wilt, maar reikt elkander alevenwel bij het scheiden de hand. Als PAULUS en JACOBUS eens, ieder, hunne systemen

men consequent hadden doorgevoerd..... En toch, zouden zij broeders gebleven zijn, in, en om den wille van den éénen Meester.

Beide stukjes zijn met warmte en overtuigend geschreven. Wij lazen ze met groot genoegen. Beide zijn ingerigt naar de bestemming waarvoor ze gediend hebben; de eene als leerrede, de andere als voorlezing in eenen kring van Ambtsbroeders. Het eerste behelst, als eerste deel, een kritisch onderzoek naar den eersten auteur der spreuk; het resultaat is negatief, zoodat wij daaromtrent nog in het onzekere blijven. Nu, ze is er ons niet te minder om. De namen en karakters dergenen, wien ze lievelingsspreuk geweest is, onder welke die van den eerbiedwaardigen PHIL. MELANCHTON, zijn ons waarschijnlijk betere aanbeveling (als ze die behoefde) dan die van den eersten auteur wezen zou.

Op de eerste hebben wij een paar aanmerkingen. Vooreerst, de Hoogleeraar beweert (bladz. 32—38) tegen den Heer J. VAN LENNEP, dat de *Dordsche* Synode het regt niet zou gehad hebben om formulieren van eenigheid vast te stellen, en veroordeelt hunne handelwijs onbepaald. Wij denken daar anders over. Houd wel in het oog, dat zij de andersdenkenden niet verdoemden, geen anathema uitspraken, noch hen voor onchristenen verklaarden, maar alleen hun de gemeenschap in *hunne* afdeeling van de Kerk opzeiden. De Remonstranten waren voortaan voor hen, wat hen

de Lutherschen en Doopsgezinden waren. En, ten tweede, dat zij in den geest huns tijds handelden. Het was de tijd der formulieren. Ze deden niet anders dan er een voegen bij de twee reeds bestaande. Ieder genootschap had de zijne. Hoe dik is wel het Luthersche concordienboek. Of de praedestinatie de moeite waard was om er elkander de gemeenschap om op te zeggen, dát is eene andere vraag; door hunnen bril gezien, zeer zeker; de Remonstranten achtten dat stuk ook niet zoo gering en adiaphoor. Wel door andere, toenmalige, en latere handelingen heeft onze partij schuld, maar niet door het vaststellen hunner Canones. Weet ge wie er schuld hebben? — Wij, wij, die thans leven, dat we nu nog, na meer dan tweehonderd jaren, nog zooveel niet gerijpt en verbeterd en vooruitgegaan zijn, dat we nog die gedenkteekenen van den treurigen geest der toenmalige tijden niet als bronnen voor de geschiedenis der kerkleer in de boekenkast durven of willen zetten. Wij, die al sedert 32 jaren een orgaan, een middelpunt hebben, waardoor wij het hadden kunnen doen! — — Ondertusschen, het doet ons genoegen dat de Hoogleeraar deze zaak niet van deze zijde (hoewel die naar ons inzien de eenige regte is) heeft aangevat; liever hadden wij gehad dat zijn Hoog Eerw. geheel van de formulieren gezwegen had. Het dunkt ons meer passend dat wij, opvolgers van de bovendrijvende partij, het doen, wij, wier voorgan-

gangers hen verdrukt, vervolgd en verbannen hebben, en die de schuld onzer vaderen hebben te belijden en te vergoeden.

Onze andere aanmerking viel op het slot der redevoering, op de woorden: »Uit de Roomsche »PETRUS (?) kerk en de Protestantsche PAULUS (?) »kerk, zal de Evangelische JOHANNES (?) kerk zich »ontwikkelen." — Van harte wenschen wij dezen terugkeer van den goeden tijd, van verdraagzaamheid en liefde tusschen Roomschgezinden en Protestanten, van een dertig jaren geleden, toen een SCHRANT en DE GREEVE bij hen dèn toon aangaven. En die komt ook wel terug! Zeer zeker! Zóó sterk zijn de menschen niet tegen God! — Maar, eene vereeniging tot ééne Kerk?... Eer dat mogelijk is, moet er aan de Roomschen zooveel veranderen, dat zij ophouden Roomsch te zijn. En dan is het eigenlijk geene vereeniging tusschen de twee Kerken meer. Dat ligt, zouden wij haast zeggen, buiten onzen gezigteinder. Is het nu wel voorzigtig, op zulk een ver verwijderd doel aan te leggen, zijne wenschen zóó ver uit te strekken, en daardoor misschien te missen wat het eerst noodig is en voor de hand ligt, daardoor verdenking en misschien afkeer tegen onze bedoelingen te wekken, bij diegenen, die wij wenschen te bewegen tot vereeniging? Was het niet beter om enkel en alleen te bepalen tot vereeniging onder ons Protestanten, en daarvoor te doen wat onze hand vindt om te doen, met alle magt? En

dan te wachten, of niet eene Voorzienigheid, wier wegen niet de onze zijn, misschien de grootere afdeelingen tot elkander wil voeren op *Haren* weg, ons aan elkander brengen, pijnlijk aaneenschroeven misschien, onder den druk van gemeenschappelijke beproevingen? Wie weet waar het voor zou moeten dienen, wanneer Zij de roede, die wij boven *Europa* opgeheven zien, op ons liet nederdalen? — Wat er gebeure, laat ons éénheid, waar wij kunnen, liefde, overal trachten aan te kweeken.

Langs dien weg naderen wij de vervulling van den schoonen Christelijken wensch, waarmede de Broeder, dien wij weldra als Nederlandsch-Protestantsche Ambtsbroeder hopen te begroeten, besluit, en waarmede ook wij sluiten:

O, hadt ge nooit dat woord vergeten,
Gemeente, CHRISTUS toegewijd!
Dan hadt ge nooit, in bittren strijd,
Zijn ligchaam woest van een gereten;
Dan had geen kostbaar broederbloed
Deze aard gedrenkt in breede stroomen;
Dan was het Godsrijk reeds gekomen,
Waar nog de hel der tweedragt woedt.

Keert weer, gij gouden lentedagen!
Gij, eerste broedermin, keer weer!
En haast zij 't heerlijk uur geslagen,
Dat we één geloof in 't harte dragen,
Een kudde zijn van éénen Heer!

Mens ingenua Deo grata.

Leer-

Leerrede over 2 Cor. V : 1—10, *gehouden in de Evangelisch-Luthersche Kerk te* Delft, *op Zondag* 20 *Februarij* 1848, *door* A. H. BROENS, *Leeraar bij die Gemeente. Te* Delft, *bij* H. Koster, 1848. *De prijs is* ƒ 1,40.

Ook al hadden wij er lust aan gehad om deze Leerrede met het wapen der kritiek aan te vallen, wij zouden er, na de lezing der opdragt, op *eens* van afgezien hebben. Zij is toegewijd aan eene innig geliefde Echtgenoot, geboren 7 Maart 1814, en overleden 4 Februarij 1848, dus in den bloei der jaren! — Wie ooit bij het sterfbed der zijnen nederzat, of hun stof ten grave bragt, hij zal èn gevoelen wat het zegt de zijnen te moeten missen, èn waarom ik, al had ik er lust en reden toe, niet kritizeren kan. Maar punctum! God sterke den lijdenden broeder door het vast geloof des wederziens, dat in deze Leerrede zoo *heerlijk doorstraalt.* Zij is uitgegeven op ernstig verzoek der Gemeente aan den Eerw. BROENS toevertrouwd. En die Gemeente had gelijk ook. Het is een hartelijk, ongekunsteld woord, een woord zoo als wij het het liefst op den stoel hooren, opbouwend in geloof, hoop en liefde. En dan komt er bij, de uitgave geschiedt ten voordeele van het nooddruftig weeshuis der Evangelisch-Luthersche Gemeente te *Leiden.* Ik voor mij las

haar op een heerlijk schoonen morgen, voor het open raam, terwijl de nachtegaal en al wat stem en adem heeft den lieven Heere God lofzingend loofde. En ik las haar met innige deelneming en groote stichting. Lieve Broeders en Zusters in den Heer! die het groote wereldlicht is, wij bevelen haar uwe attentie aan, want zij verdient het ten volle, èn om den eenvoud èn om den echt Christelijken en gemoedelijken toon die er in heerscht. Gij zult u deze kleine uitgave niet beklagen en meteen een weldadig doel helpen bereiken.

VAN SCHAICK.

Het Opstandingsfeest van JEZUS. *Een vijftal Leerredenen door* G. H. VAN SENDEN. *Te* Zwolle, *bij* J. J. Tijl, 1846. 115—228 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* ƒ 3,90.

Dit tweede stukje der verzameling Feestleerredenen van den gunstig bekenden schrijver en prediker bevat een vijftal redenen, in welke de Paaschgeschiedenis wordt behandeld, naar de gewone feestteksten, onder de volgende opschriften: 1.) de opwekking; 2.) de eerste bekendmaking; 3.) de eerste wederontmoeting; 4.) de wandelaars naar *Emmaus*; 5.) de opgewekte te midden der zijnen.

Hetgeen wij vroeger over de predikmanier van

den

den Eerw. VAN SENDEN gezegd hebben, bij gelegenheid der recensie van het eerste stukje, meenen wij ook hier te kunnen toepassen. Er is ook hier menige schitterende passage, die rijkdom van verbeeldingskracht, kennis en smaak aan den dag legt. Zoo onder anderen de voorstelling van JEZUS herleven, bladz. 122—127. Wij kunnen ons niet herinneren die ooit zoo schoon geschilderd te hebben gelezen. De orde waarin VAN SENDEN zijne denkbeelden rangschikt (zoogenaamde schets) is ook hier eenvoudig en natuurlijk; de hoofdverdeeling doorgaans slechts tweeledig, de wijze waarop hij ze mededeelt (opgaaf van den inhoud) zelfs wel wat nuchter, althans onbepaald, zoo b. v. de eerste: de spreker zal ons

»I. de opwekking van JEZUS uit den dood als » eene daad van Gods heerlijkheid doen kennen,

» II. den indruk bevorderen, dien de beschou» wing van haar moet te weeg brengen."

In de tweede zal hij »*eerst* het verhaal der » eerste bekendmaking van JEZUS' opstanding be» *schouwen*, en *ten tweede*, van de wenken ge» *bruik* maken, die het ter aankweeking van ons » *feestelijk* gevoel mededeelt." En zoo in de overige.

In de derde spreekt nu meer warme en gemoedelijke toon, dan wij anders van VAN SENDEN gewoon zijn. Trouwens, zulks voegde bij het onderwerp: de eerste ontmoeting, (die van MARIA VAN MAGDALA,) als een beeld van hen, die aan de graven weenen en van hunne vertroosting door

JE-

JEZUS opstanding. Menigeen, die in zulke omstandigheden verkeert, zal deze Leerrede met stichting en tot zijnen troost kunnen lezen.

Het laatste stukje is ons nog niet geworden, anders hadden wij het tegelijk aangekondigd.

Mens ingenua Deo grata.

Overeenstemming der Evangelisten, ontworpen door B. VAN WILLES, *Th. Dr., in leven Predikant te* Lekkerkerk, *en naar de vroegere proeve en den nagelaten arbeid des Overledenen afgewerkt door* C. E. VAN KOETSVELD, *Predikant te* Schoonhoven. *Tweede aflevering. Te* Schoonhoven, *bij* S. E. van Nooten, 1846. 65—144 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,75.

Dit tweede stukje handelt over een drietal hulpmiddelen bij het ontwerpen eener Evangelische Overeenstemming, namelijk 1.) de *feesten*, door JOHANNES vermeld, onder welke VAN WILLES de *vier* Pascha's aanneemt, nemende het door JOHANNES Cap. V: 1 vermelde, maar niet benoemde feest ook voor een Pascha; 2.) de reizen des Heeren, uit de drie Synoptici, tot welker rangschikking VAN WILLES *drie* onderscheidene volgreeksen bezigt, en 3.) de toenemende vijandelijkheid van Farizeërs en andere voorname Judeërs tegen JEZUS, waartoe JOHANNES wederom de meeste, en wegens hare regelmatige ordening meest bruikbare stof

stof oplevert. De weinige meer verspreide berigten der Synoptici worden, zoo goed mogelijk, met deze Johannissche tijdreeks vergeleken en aan dezelve verbonden.

Met dit stukje sluit de arbeid van VAN WILLES, voor zoo ver die door hem zelven gereed gemaakt was; en hiermede begint dus voor den Heer VAN KOETSVELD de taak, om uit de nagelatene papieren de verdere benoodigde stof bijeen te zoeken en te ordenen, waar noodig, aan te vullen, en alzoo het geheel afgewerkt te leveren. Een moeijelijke arbeid, waarvoor wij hopen dat ons publiek hem dankbaar zal wezen.

Mens ingenua Deo grata.

Beknopte geschiedenis der Christelijke Kerk voor Catechisatiën en Zondagscholen. Vrij bewerkt naar de Hoogduitsche uitgave van Dr. G. E. LEO, *door* H. VAN BERKUM, *Predikant te* Wolsum en Westhem. *Te* Sneek, *bij* van Druten en Bleeker, 1847. *De prijs is f* 0,40.

Eenvoudig Vraagboekje over de geschiedenis der Christelijke Kerk, door H. VAN BERKUM, *Predikant te* Wolsum *en* Westhem. *Te* Sneek, *bij* van Druten en Bleeker, 1847. *De prijs is f* 0,15.

Dat, bij ons Godsdienstig onderwijs, de Kerkelijke Gesehiedenis inderdaad al te zeer op den ach-

achtergrond staat, wie zal het betwijfelen? Ook zelfs in de grootere en stads-gemeenten, wordt, vooral bij de middel- en lagere, bepaaldelijk bij de arbeidende klasse, het onderwijs der kinderen en jonge lieden in de Christelijke geloofs- en zedeleer zoo lang mogelijk uitgesteld; om daarna, van wege een aantal dringende redenen van allerlei aard, zooveel mogelijk te worden bespoedigd, en voor een oordeelkundig onderzoek of een onderrigt ook maar eenigzins *en detail* naauwelijks eenigen tijd meer over te laten. Daarbij, er zijn wel Handleidingen tot het onderwijs of aanleeren der Kerkelijke Geschiedenis, maar men ziet (en niet altoos ten onregte) tegen de uitgaven op. Zoo is dit het geval ook nu weder met de voorliggende werkjes, met welker bewerking overigens de Wolsumer Leeraar een alles behalve onverdienstelijk werk heeft gedaan. Wien toch voegt het altoos, vooral wanneer er meer kinderen in één huisgezin zijn, en niet allen uit hetzelfde vraagboek kunnen leeren, om 55 Cents voor zulke boekjes te besteden? — Wenschelijk ware het, indien men (vooral in grootere Gemeenten) eenige inrigting wist tot stand te brengen, waar bepaaldelijk onderwijs in de Kerkelijke Geschiedenis werd gegeven. Wij gelooven dat de beide hier aangekondigde boekjes, die bij elkander behooren, dáár eene goede plaats zouden vinden, en dienst kunnen doen.

Ditzelfde geldt van

B.

B. GLASIUS, *de voornaamste gebeurtenissen der Kerkhervorming in* Nederland, *verhaald aan de vaderlandsche jeugd. Te* Amsterdam, *bij* Joh. van der Hey en Zoon, 1847. *De prijs is f* 0,45.

Is toch reeds de geschiedenis der invoering en uitbreiding des Christendoms, benevens die van hare lotgevallen, in het algemeen belangrijk te achten; niet minder mag dit het geval heeten met de geschiedenis der Kerkhervorming in ons Vaderland. Dáár wordt de blik meer beperkt tot naderbij liggende voorwerpen, en de liefde tot zijn land, een iegelijk aangeboren, trekt meer als van zelve om te gaan, te zien, te leeren en te oordeelen. Daarom deed, naar Referents oordeel, de werkzame Geertruidenberger Leeraar (die dan trouwens voor deze taak zoo geheel en al berekend mag heeten) wèl, met dit boekje, schoon oorspronkelijk *slechts* ten gebruike voor zijne kinderen bestemd, eenen uitgebreider' kring aan te wijzen. Het stichte daar, zoo als het dit, onder Gods zegen kan, ook mede ter aanmoediging des Schrijvers veelzijdig nut!

B.

Ge-

Geschiedenis des Vaderlands voor Gymnasiën en Instituten. *Door* W. A. ELBERTS. *Te* Deventer, *bij* A. J. van den Sigtenhorst, 1847. 255 *bladz.* *In gr.* 8*vo.* *De prijs is f* 2,40.

Al wederom een handboek voor de geschiedenis des Vaderlands. Niettegenstaande de Heer ELBERTS, blijkens zijne Voorrede, genoeg overtuigd was dat er geene directe behoefte aan eene dergelijke geschiedenis bestond, uithoofde van de menigvuldige werken, die desaangaande in de laatste jaren, en dikwerf van bekwame handen afkomstig, zijn uitgegeven, heeft hij echter niet geaarzeld ook zijne gevoelens aangaande eene zaak, die alle Nederlanders zoo naauw aan het harte gaat, door den druk openbaar te maken. Wij hebben hier niets tegen, mits men dan ook iets nieuws levere; of dit echter hier het geval is, zouden wij in twijfel trekken. Wij zullen het werk kortelijk doorloopen, en niet nalaten onze aanmerkingen mede te deelen. De geheele vaderlandsche geschiedenis wordt dan verdeeld in *vijf* tijdperken. Het *eerste* bevat Nederlands vroegste geschiedenis (100 jaren vóór CHRISTUS tot 923 na CHRISTUS). Het *tweede* bevat het Grafelijke bewind tot aan het huis van *Oostenrijk* (923—1494). Het *derde* tijdperk behandelt den strijd tegen *Spanje* (1494 tot 1648). Het *vierde* bevat de geschiedenis van

de

de Republiek der Vereenigde Provinciën (1648 tot 1795), terwijl het *laatste* tijdperk Nederlands geschiedenis bevat na de Republiek (1795 —1840). Op deze verdeeling hebben wij twee aanmerkingen: *vooreerst*, hoe kan de Schrijver het derde tijdperk tot opschrift geven: de strijd tegen *Spanje?* Die strijd ving immers eerst in 1567 aan, en het bewuste tijdperk begint met 1494. *Vervolgens* hadden wij duidelijkheidshalve het opschrift van het vijfde tijdperk liever dusdanig gesteld gezien: Nederland *na de oude* Republiek; de Republikeinsche regeringsvorm werd toch niet dadelijk in 1795, maar eerst in 1806, met de komst van Koning LODEWIJK, afgeschaft. Op den inhoud van het werk hebben wij de navolgende aanmerkingen: Op bladz. 32 spreekt de Schrijver van WITTE VAN HAAMSTEDE, den zoon van FLORIS V; moet zijn: den *natuurlijken* zoon; want was hij de echte zoon geweest, dan zoude de Grafelijke waardigheid, na den dood van JAN I, niet in het huis van *Henegouwen* zijn overgegaan. Op bladz. 37 spreekt de Heer ELBERTS dusdanig van MARGARETHA, Gravin van *Holland*, dat hij haar de schuld geeft van de zoogenaamde Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten; wij meenen dat met meer waarschijnlijkheid, haar zoon WILLEM daarvan de oorzaak was. Onze voornaamste aanmerking echter is over hetgeen de Schrijver zegt, aangaande het regtsgeding en den dood van OLDENBARNEVELD. Wij vinden hier toch gevoelens ontwikkeld, ge-

heel en al in strijd met hetgeen deswegens door de kundigste Schrijvers, vooral in den laatsten tijd, is in het midden gebragt. De geheele redenering van bladz. 133—139 heeft ons volstrekt niet voldaan; de Heer ELBERTS verklaart OLDENBARNEVELD ronduit voor schuldig, maar op wat grond? Had de groote Staatsman niet de bevelen der Staten van *Holland* opgevolgd? Vervolgens oordeelt de Schrijver, dat de Advocaat of iemand zijner familie pardon had moeten vragen, en dat de Prins hem zulks niet zoude geweigerd hebben; maar moet men dan schuld bekennen als men geene schuld heeft? Had hij zulks gedaan, het pleit ware voldongen en niemand zoude hierna OLDENBARNEVELD's eer hebben kunnen handhaven; eindelijk verdedigt de Schrijver het vonnis der regters en de wettigheid hunner benoemingen; maar op wat grond? Er werd immers aan den Advocaat niet eene misdaad ten laste gelegd, waardoor hij den dood verdiend had, en nagenoeg al de regters waren zijne vijanden of minstens zijne tegenstanders in hunne staatkundige gevoelens, daarenboven op eene willekeurige wijze verkozen, zoodat de Staatsman zich met reden hierover beklaagde en hen niet als zijne regters wilde erkennen. In één woord, wij ontveinzen het niet, het doet ons leed in zulk een werk dergelijke bladzijden, waarop de zaken zoo onjuist worden voorgesteld, gelezen te hebben. Ook hetgeen de Schrijver op bladz. 47, aangaande den aanslag van Prins WILLEM II op *Am-*

Amsterdam, zegt, komt ons onjuist voor, dezelve had immers plaats zonder uitdrukkelijken last van de Algemeene en zonder voorkennis van *Holland's* Staten; het was dus een waar *coup d'état*. Andere aanmerkingen van eenig belang hebben wij niet; alleen vinden wij op bladz. 216 dat *Metz* door de Bondgenooten werd ingenomen; dit is waarschijnlijk eene schrijffout, de Heer ELBERTS zal eene andere stad bedoeld hebben.

Wij eindigen met den wensch, dat dit werk eenen goeden aftrek moge vinden; want niettegenstaande aan een dergelijk handboek geene eigenlijke behoefte bestaat, zoo vinden wij toch hier de Vaderlandsche geschiedenis beknopt en duidelijk voorgesteld, (behoudens eenige min juiste voorstellingen van sommige zaken, die wij hebben aangewezen) en daardoor kan hetzelve met nut worden gebezigd. Een beknopt tabellarisch overzigt, aan het einde geplaaatst, draagt tot de duidelijkheid en het gemak van deszelfs gebruik niet weinig bij.

M. S.

Holland en de Hollanders. Naar aanleiding van het Handboek der Geschiedenis van het Vaderland, *door* GROEN VAN PRINSTERER, 1e—4e *aflevering*, *van de vroegste tijden*, *tot het jaar* 1795, *door* E. M. ARNDT, *Hoogleeraar te* Bonn. *Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar, 1847. *In gr.* 8*vo*. *De prijs is f* 0,90.

Onder bovenstaanden titel heeft de Heer Dr. H. RIEDEL, te *Groningen*, ons een vertaald uittreksel geleverd uit een te *Berlijn* sedert korten tijd uitkomend algemeen Tijdschrift voor Geschiedenis, hetwelk onder zijne bearbeiding *Duitschland's* beroemdste en geleerdste mannen mag tellen." Ook de Heer ARNDT, *twintig* jaren lang, om zijne liberale gevoelens, in zijn ambt als Hoogleeraar geschorst, schijnt tot dit getal uitgelezenen te behooren. Dat men buitenslands kennis neemt, en dat wel op eene degelijke wijze, van hetgeen hier te lande in zake van wetenschap of kunst geschiedt, of in het openbaar verschijnt, mag daaruit blijken, dat ook het Handboek van den Heer GROEN VAN PRINSTERER tot in het studeervertrek des Bonnschen Hoogleeraars is doorgedrongen, en zijne aandacht dermate tot zich heeft getrokken, dat hij zich bepaaldelijk zet, om met bescheidenheid en rondborstigheid de resultaten van zijne lezing des Handboeks van onzen geleerden en-

en aanzienlijken landgenoot ten papiere te stellen. Referent wil gaarne bekennen, geene opzettelijke kennis aan dit werk des Heeren GROEN VAN PRINSTERER te hebben genomen, waardoor hij alzoo buiten staat mag heeten om eene vergelijkende beoordeeling tusschen hetzelve en de wenken des Duitschen geleerden te kunnen uitbrengen. Naar hetgeen hij er echter van buiten af van heeft vernomen, en ook van elders omtrent den geest van den Heer GROEN VAN PRINSTERER in andere zijner schriften heeft meenen te kunnen proeven, schijnt het hem toe, dat de Hoogleeraar in dit stukje een fiksch en onbevangen oordeel omtrent onze natie en hare geschiedenis uitspreekt; en, terwijl hij den Heer GROEN VAN PRINSTERER, wat zijne bepaalde rigting en zienswijze aangaat, in zijne waarde laat, eene veel omvattende kennis van zaken bij eene groote mate van onpartijdigheid heeft ontwikkeld. Daardoor wordt zijn werkje allezins aanbevelenswaardig, en kan het, waar men zich aan geene bepaalde partij aansluit, en de hier voorkomende redeneringen voor rekening des Schrijvers laat, voor hem, die de spreuk heeft leeren beoefenen: *qui bene distinguit, bene discit*, veelzijdig nut afwerpen. Het kome in veler handen, en worde nevens GROEN VAN PRINSTERER's *Handboek* met oordeel des onderscheids gelezen.

B.

His-

Histoire de l'entrée de la Reine-mère du roi très-Chrétien dans les villes des Pays-Bas, dans les Provinces unies des Pays-Bas et dans la Grande Bretagne, par le Sr. DE LA SERRE, *Historiographe de France. Nouvelle édition du texte, avec un nouveau portret de la Reine-mère.* Amsterdam, *chez* J. M. E. Meijer, 1848. *In gr. 8vo. De prijs is ƒ* 2,90.

Wij vinden hier eene nieuwe uitgave van een oud werk in drie afdeelingen gesplitst, behelzende de geschiedenis van de reis der Koningin MARIA DE MEDICIS door *België*, de Vereenigde *Nederlanden* en naar *Engeland*, in het begin der zeventiende eeuw, een werk oorspronkelijk door den niet onberoemden geschiedschrijver DE LA SERRE vervaardigd. De juist niet zoo algemeene bekendheid van deze geschiedenis schijnt de oorzaak te zijn, dat men hier eene nieuwe uitgave van dezelve bezorgd heeft; wij kunnen dit niet anders dan goedkeuren. Wel is waar, het verhaal is zeer eentoonig, daar hetzelve ons de luisterrijke ontvangst schetst, meestal op hetzelfde nederkomende, welke de Koningin in de *Nederlanden* en in *Engeland* genoot; maar tevens vinden wij hier vele merkwaardigheden betreffende de zoo beroemde Vorstin, terwijl wij niet minder bekend worden met belangrijke bijzonderheden van personen en plaat-

plaatsen van die tijden. Het is dus een werk, dat wij aan alle beminnaren van oudheidkunde en geschiedenis gerustelijk durven aanbevelen. Aanmerkingen hebben wij niet, alleen trof ons het radbraken der Nederduitsche eigennamen in het Fransch. Het keurige portret van de Koningin MARIA DE MEDICIS versiert niet weinig deze nieuwe uitgave.

H. S.

De Scheepvaart in Salland *en* Twenthe. *Door* WILLEM STARING *en* T. J. STIELTJES, *Luitenant der Artillerie. Te* Zwolle, *bij* W. E. J. Tjeenk Willink, 1847. 58 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,90.

Dit werkje is zijn oorsprong verschuldigd aan een besluit der Provinciale Staten van *Overijssel*, tot het daarstellen van kanalen en het bevaarbaarmaken van kleine riviertjes in gemelde Provincie. Ontwerpen, daartoe betrekkelijk, werden opgemaakt en aan bovengemelde Officieren ter beoordeeling in handen gesteld, welke nu, na rijp onderzoek, hunne bevinding hebben te boek gesteld, en aanmerkelijke wijzingen in het oorspronkelijke plan aangeraden. Men kan dus hieruit reeds over de belangrijkheid van dit werkje oordeelen; want de beide Luitenants hebben geene moeite gespaard, om de hun opgedragene taak waardiglijk te vol-

voeren. Zij hebben zelfs eene reis naar *Pruisen* gedaan, om naar de bronnen van de Overijsselsche rivieren onderzoek te doen. Wij vinden *eerst* eene beschrijving van de onderscheidene rivieren, die de Provincie doorsnijden, zoo als van de *Vecht*, *Dirkel*, *Schipbeek* enz., en *daarna* de wijzigingen aangewezen, die, volgens het gevoelen van bovengemelde Heeren, in het ontwerp der Provinciale Staten moeten gemaakt worden. Dit alles is naauwkeurig door berekeningen aangetoond, terwijl twee kaartjes, achter het werk geplaatst, dit nog duidelijker maken. Het zoude overbodig zijn deze bladeren ter lezing aan te bevelen. Wij zeggen de beide Officieren onzen dank voor den arbeid, dien zij ondernomen hebben, en eindigen met den wensch, dat spoedig het opgegeven plan moge worden uitgewerkt, waardoor, zonder twijfel, voor de Provincie *Overijssel* nieuwe bronnen van bloei en welvaart zouden worden geopend.

H. S.

Brief aan Pneumaticus over Godsdienstig gezang, in verband met Zang en Toonkunst. Door O. J. VAN STRAATEN, *Predikant te* Hien *en* Doodewaard. *Te* Tiel, *bij* C. Campagne, 1847. 26 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,35.

Het geschrift van Ds. VELDWIJK, getiteld: *Woord*

Woord van opwekking, belangende Godsdienstige muzijk, lokte dit tegenschriftje uit. Ds. VAN STRAATEN toont zich een vijand van alle kunst, zoowel zang- als toonkunst, bij het Godsdienstig gezang. De Puriteinen op dit stuk kunnen hier hunne gronden, tamelijk wel ontwikkeld, vinden. Indien de stelling van Ds. VAN STRAATEN doorging, zou het ideaal van onzen kerkzang wezen, de monotone Psalmodie, bij de Roomschen voor de altaar-lezingen in gebruik, welke, met uitsluiting van alle kunstmatige afwisseling in toon en maatverdeeling, zich bepaalt, om al de zangers, gelijktijdig, en in denzelfden toon, dezelfde klanken luid en aangehouden te doen uitspreken.

Zonderling klinkt het, dat de Schrijver steeds *pneumatisch*, in plaats van *geestelijk* schrijft.

Mens ingenua Deo grata.

A Hymn, composed on the occasion of the departure of the Rev. F. MILLER, *M. A.* (*late Pastor of the English Reformed Church*, Rotterdam) *for the* Cape of Good Hope, *as a Missionary of the free Church of* Scotland. *Bij* William van Houten, 1846. 8 *bladz. In kl.* 8*vo.*

Hoe eenvoudig deze, in de laatste door den vertrekkenden Leeraar bestuurde Godsdienstoefening, hem door de Gemeente toegezongene cou-

pletten ook zijn, leggen ze toch een vereerend getuigenis af, zoowel voor den, de liefde zijner Gemeente medenemenden Evangeliedienaar, als voor haar zelve en vooral voor den opsteller, wien eèn Christelijke zin, even zoo zeer als achting en genegenheid voor zijnen geestelijken Vriend blijken te bezielen.

Mens ingenua Deo grata.

De Scheikunde van het onbewerktuigde en bewerktuigde rijk, bevattelijk voorgesteld en met eenvoudige proeven opgehelderd. Naar het Hoogduitsch van Dr. J. A. STÖCKHARDT. *Door* J. W. GUNNING. *Met eene Voorrede van Prof.* G. J. MULDER. *Met eene menigte afbeeldingen. Te* Schoonhoven, *bij* S. E. van Nooten, 1847, 1848. *Aflevering I tot V.* 480 *bladz. De prijs is* 70 *Cents per Aflevering.*

Er is geene wetenschap, die in de laatste dertig jaren zoodanige reuzenschreden heeft gedaan dan de Scheikunde, en die bovendien nuttiger en belangrijker is dan zij. De Chemie is tegenwoordig niet meer alleen eene studie voor geleerden, maar zij is door onderscheidene werken zoodanig vereenvoudigd voorgesteld, dat zij onder het bereik van velen, zoo niet van allen, is gekomen; en elk die belang stelt in uitbreiding van kennis, maar bijzonder in het onderzoeken van de gehei-

men

men der natuur, slaat met welgevallen het oog op de hem aangeboden hulpbronnen, waaruit hij licht en wetenschap zoo gemakkelijk putten kan.

Onder de meer of minder uitgebreide werken betreffende de Scheikunde, bekleedt dat van den Hoogduitschen geleerde STÖCKHARDT eene eervolle plaats, en wij achten het werk van den Heer GUNNING, die de vertaling op zich nam, geenszins overbodig; integendeel, wij brengen hem onzen dank en lof voor zijnen arbeid, en kan het van eenigen invloed zijn, dan prijzen wij dit werk ten sterkste aan.

Na een kort overzigt der scheikundige werkingen, en van het belang van wegen en met en voor ieder, die dit vak beoefent, vinden wij in geregelde orde de voornaamste bijzonderheden en uitkomsten der anorganische en organische Chemie behandeld, aangetoond en door opgave van bevattelijke en eenvoudige proeven opgehelderd, meestal met eene duidelijkheid en eenvoudigheid, die het belang der zaak vordert.

Wij hebben dan ook weinige aanmerkingen. Eéne stippen wij aan. Op bladz. 130, bij het overzigt over de metalloïden 13 in getal, sub 69, vinden wij de opgave van den agregatie-toestand dier stoffen bij gewone temperatuur; wij zien er echter slechts 12 vermeld en F (Florium is er vergeten.

Wij zien verlangend de laatste aflevering te gemoet en hopen er tot meerder gemak bij het

ge-

gebruik van dit wezentlijk belangrijke werk een duidelijk register in te vinden.

J. S.

Bedsermoenen, *door* DOUGLAS JERROLD. *Te* Haarlem, *bij* de Erven F. Bohn, 1848. *De prijs is f* 0,90.

Dat menigeen bij het lezen van dien titel den neus optrekt en het hoofd schudt, en wie weet wat nog al meer doet, om zijnen afkeer van dit werkje aan den dag te leggen, kijk! daar ben ik zoo zeker van als tweemaal twee vier is. En dat er menigeen het boekje met zijn rozeën omslag zoo ver gooit als hij het zien kan, als hij op dien omslag de beide Echtelingen naast elkander gewaar wordt, daar zou ik wel alles onder willen verwedden. En toch, wie het doet, doet glad verkeerd. Het is wel geen kost voor alle monden, allerminst voor Dames, die hare Echtgenooten onder den duim hebben en wat heerschzuchtig zijn uitgevallen; maar menigeen zal het werkje met genoegen lezen. Het is zóó menschkundig, zóó eenvoudig en naar de natuur geschilderd, dat ik haast zou gelooven, dat JERROLD de ongelukkige JOB zelve was, dien hij op het oog heeft. Ik zou het, als er kans op was, onze Dames graag in handen spelen, die de pantoffel weten te regeren, om in den spiegel, dien de Schrijver haar

haar voorhoudt, hare beeldtenis te zien en bewogen te worden tot abdicatie van haren troon. — Het is een van die schriften, die strekken kunnen tot verbetering van menige vrouw, die aan eene ziekte lijdt, die de huiselijke rust stoort en menigen man zijn troost elders doen zoeken dan den vriendelijken huiselijken haard, omdat het bij *moederlief* rookt en spookt. Sapienti sat. Al lagchende zegt JERROLD netjes de waarheid. Het picante dat hier en daar heerscht, maakt er het boekje niet minder om.

De uitvoering en vertaling strekken den Uitgever en Vertaler tot eer.

VAN SCHAICK.

De Graaf van Leycester in Nederland, *door* A. L. G. TOUSSAINT. *Drie Deelen, in 4 Stukken. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1846. *In gr.* 8vo. *Met vignet. De prijs is ƒ* 16,25.

„Eheu! homunculum videsne inter homines?" dus vraagt, met een medelijdend schouderophalen deze of gene goedgunstige lezer, die zich over ons nederig Tijdschrift nog wel eens gelieft te ontfermen. Heeft de redactie nog moeds genoeg om een van hare medestanders te wagen aan de grimmige bullenbijters, die in hunne schuilhoeken op de wacht staan, of aan de woede van het talloos le-

legioen bewonderaars en laffe vleijers van onze zoo zeldzaam begaafde en hoog gevierde Nederlandsche romancière ?... Wat nieuws zal toch wel de *Boekzaal*, na al hetgeen reeds in zoo groote mate en verscheidenheid dienaangaande is voortgebragt, weten aan te voeren, dat der moeite waard zal mogen heeten, om er zich een oogenblik mede onledig te houden ?... Mijne lezers! steller dezes neemt de vrijheid, de beantwoording van deze en van zoo vele andere vragen als het publiek zich deswege mogt willen veroorloven, onbeantwoord te laten, en, waar hem de Uitgever het werk van Mej. TOUSSAINT ter aankondiging zond, zijn eigen weg en wel, zonder bijpaden of omwegen, regtuit te bewandelen.

Zoo ligt daar dan voor ons de vrucht van eene tweejarige studie en even zoo langdurig diepzinnig onderzoek van de bronnen, waaruit onze beroemde Alkmaarsche vrouw hare stof zou putten, ter zamenstelling van een werk, dat ons publiek, zoozeer ingenomen met de gewrochten der veelomvattende kennis, des diepen en teederen gevoels, en der rijpe belezenheid van Mej. TOUSSAINT, met gespannen verwachting verbeidde. Hoe vele en onderscheiden stemmen zijn er niet opgegaan over een werk, dat eensdeels niet in aller handen kon komen, omdat het veel *te duur* is, anderdeels boven het bereik van velen verre verheven mogt heeten, ofschoon men zich dat regt van oordeel en vitlust toch durfde aan te matigen.

Hoe-

Hoeveel is er niet, rijp en groen, gezegd en gedrukt, dat der begaafde Schrijfster een medelijdenden glimlach zal hebben afgeperst, en wie het sprak of schreef van schaamte moest doen blozen. Maar iets moest er dan toch immers wel gezegd over een werk, dat men als *klassiek* meende te moeten beschouwen, en onder de nationale litteratuur zou behooren te rekenen? Het is zoo; doch onzes inziens, beter gezwegen, dan, van den eenen of anderen kant, onwaarheid gesproken. Hier zal het vooral waar heeten: *ans longa, vita brevis. La critique est aisée, l'art est difficile.* Eene eigenlijke beoordeeling van den Leycester zou een geheel boekdeel en nog meer kunnen vullen, en dan nog uit verschillende standpunten uitgaande, zich zeer vergissen en van den regten weg afdwalen. Wel zouden wij ons welhaast aan de zijde van een der aankondigers dezes werks durven te scharen, als hij zegt, dat wie kunst wil beoordeelen, zelf kunstenaar moet zijn, wie een schrijver wil beoordeelen, zelf eerst op de hoogte van zijne kennis dient te staan. Die vermetelheid nu bij den *Boekzaal*-schrijver te zoeken, wie zou het willen of kunnen? Het ligt ook alles behalve in het plan van Referent, om er zich aan te wagen; dit ware immers een ondankbaar, overtollig en hatelijk werk te noemen. De Schrijfster heeft haar eigen standpunt gekozen, van waar zij dit geheel overziet en beheerscht; en dat zij dit ten einde toe, door al de wendingen en schakerin-

tingen heen, heeft volgehouden (al ware dan ook, naar sommiger oordeel, haar zienswijze verkeerd), doet haar karakter eer aan. Men beloofde zich in den Leycester een roman, en men vond eene historie. Zoo kreeg men dus wel wat anders, dan men verwachtte, maar waartoe zich te beklagen, wanneer men meer vond, dan men kan vorderen? Immers nu heeft men historie; historie van een bepaald en belangrijk tijdperk uit de Vaderlandsche geschiedenis; historie, waar de onderscheidene personen, ieder in zijn stand en karakter, spreken en handelen; historie, waarin pligt, belang en gevoel, godsdienst en staatkunde als om strijd derzelver rollen spelen; historie, zoo als zelden door meesterlijker hand werd geschreven, en die wij niet schromen, in haar genre, de eerste plaats naast het meesterstuk van onzen VAN LENNEP: onze voorouders, aan te wijzen. Daar mag men waarlijk van het romantische, waar buitendien voorraad genoeg van bestaat, wel wat aan opofferen, zonder er iets bij te zullen verliezen! Uitgekozen zijn de groeperingen, keurig is de stoffagie, ongemeen en verrassend zijn de wendingen, onnavolgbaar schier de karakterschilderingen. Taal en stijl laten, onzes inziens, wel wat te wenschen over: hier en daar schijnen beide wel wat gedwongen of zelfs gezocht; en in de eerste meenen wij zelfs wel de vereischte eenheid te missen; terwijl hier en daar wel enkele Germanismen zijn ingeslopen. Nu eens vinden wij b. v. *vrede* vrouwe-

welijk, dan weer mannelijk, nu eens *aanvong*, dan *aanving*, nu eens (in denzelfden zin) *aanvaart*, dan *aanvaardt*; hier, lezen wij: *verweesde*, — daar, *omgeving*; hier: *eene zulke zielssteldheid*, — daar, *als zij zich onderschikt aan het Christendom*, en dan weer: *wierd* (zonder voorzetsel of iets anders, dat de aanvoegende wijs regeert), voor *werd* enz. — Niet, dat wij deze kleine opmerkingen maken om te vitten; maar omdat van de groote geniën en meesters in het vak, ook zelfs de kleinste vlekjes het eerst in het oog vallen, en het minst schijnen te kunnen worden geduld, waar zij ook de schoonste schilderij het eerst en meest ontsieren. Onafhankelijk van al wat anderen vóór ons hebben gezegd, of na ons zouden verkiezen te schrijven, zou ons oordeel omtrent den LEYCESTER over het algemeen weinig anders dan eene lofspraak behelzen, die, wij weten dit zeer goed, Mej. TOUSSAINT wel niet behoeft, noch ook begeert, om iets het geringste tot hare onafhankelijkheid en zelfstandigheid af of *toe te* voegen, maar die de inspraak van ons gevoel is; eene inspraak, gelijkstaande met den indruk, dien wij, zonder daarom de aanmatiging van bevoegd kunstregter ons toe te eigenen, van het zien eener keurige galerij van schilderijën, of het hooren van een meesterlijk concert wegdragen. Alzoo haken wij voor ons naar de vervulling der belofte der Schrijfster, aan het slot van dit haar werk gedaan, om ook het laatste

tijdperk van LEYCESTER's bewind in een nieuw werk op te voeren, en wenschen haar daartoe van ganscher harte lust en kracht toe, opdat daardoor een nieuwe lauwer aan den groenenden kroon, die hare slapen reeds siert, moge worden toegevoegd, en, zoo mogelijk, de kritiek ontwapend!

B.

Clelia Conti. Een verhaal van IDA, *Gravin* HAHN-HAHN, *door* J. P. BOSDIJK. *Met vignet. Te* Utrecht, *bij* J. G. van Terveen en Zoon, 1846. *In gr. 8vo. De prijs is f*2,90.

Als ge dat vignet, dat den Heer KIELING eere aandoet, bekijkt, in trouwe! dan zoudt gij niet zeggen dat het werk zooveel tragisch, zooveel menschvernederends bevat. Die eenvoudige nette villa, met zijn helderen vijver en fontein, beschaduwd door hoog opgaand geboomte, op den achtergrond; die vriendelijke madonna, met dat engelachtig blonde krullenkopje, dat haar arm omknelt, terwijl het een' doordringenden en vragenden blik op dien beleefden kunstschilder werpt, alles, alles boeit en schijnt u toe te roepen: waar de wereld in rep en roer is, daar heerscht rust, en daar is niets anders dan een Eden vol gelukzaligheid.

En toch!.... schijn bedriegt. Die madonna is eene ongelukkige, diep rampzalige moeder: en die eenvoudige nette villa haar kerker.

CLE-

Clelia conti was, van kindsbeen af, ongelukkig en werd na den dood harer ouders nog al ongelukkiger. En zij die het zestienjarig weeskind tot vader en moeder zijn moesten, stortten haar in het verderf; want tegen wil en dank koppelden zij haar aan een' man, die niet haar, maar haar geld begeerde, en met wien zij, na zwerven en rondreizen, op die villa in diepe afzondering leeft. Haar kind, en dat alleen, boeit haar aan het leven.

Tranquillina, *haar* dochter, is niet die van haren echtgenoot. Gundaccar is er vader van. Gundaccar en hem alleen, schoon niet met hem gehuwd, (begrijpt gij het? Lezer!) blijft zij toebehooren, ofschoon zij in geen zeven jaren iets van hem vernam. Gundaccar vindt haar heel toevallig op hare villa weder, schaakt haar met zijn tranquillina en treedt nu met clelia in het huwelijk; nadat zij, met opoffering van al haar vermogen, van haren echtgenoot actras gescheiden is.

In armoedige omstandigheden engageert zij zich als prima donna bij de Opera te *Palermo*, waar zij met haren man en dochter en een ouden knecht, andreas, heengegaan is. Zij treedt op in het karakter van Desdemona en oogst uitbundigen lof in, waardoor zij zich in staat ziet in de behoeften van haar huisgezin te voorzien. Na weinige jaren sterft zij. Gundaccar verzoent zich met zijn familie en wordt door zijne moeder afgehaald, om bij

het sterven van zijn vader tegenwoordig te zijn. Een jaar na den dood van CLELIA is GUNDACCAR ook ontslapen.

Zietdaar ter loops, zoo met eene pennestreek of wat, den inhoud van het naast ons liggend werk medegedeeld.

Waar het van daan komt weet ik niet, maar mij wilde het werk maar niet bevallen. Laat een roman, laat eèn verdicht verhaal zijn zoo als het wil, maar laat het vooral de vuurproef der zuivere, dat is Christelijke, moraal kunnen doorstaan. En dat is het juist wat hier ontbreekt. Het is een van die duizend en een historietjes, daar wij in het dagelijksch leven en in de literatuur over én te over van hebben, en die wij graag wat minder èn in natura èn in schilderij hadden!!!

Eilieve! die wonderlijke, half onkiesche liefdesavonturen uit de beaumonde ... men mag ze zoo mooi opsieren als men wil, zooveel vergoelijken en maskeren als maar mogelijk is, die er wel over denkt, heeft er een' afschrik van; om de eenvoudige maar geldige reden: *Ce n'est pas comme il faut.* Wat ik wel wilde? ... ter liefde van de bellêtrie, ter liefde van de wetenschap en zedelijkheid, ter liefde van schrijvers en van lezers, dat zulke uitheemsche producten de eer der vertolking niet aangedaan wierden. Waarlijk, zoo doende, maakt men zich buiten af al heel belagchelijk. Och, Heeren Boekhandelaren, hebt toch me-

medelijden met de arme Vertalers, en denkt toch dat er hun reputatie aan hangt. Bezoldigt hen ruimer, opdat zij rondweg een woordje kunnen meêspreken, als gij hun wat ter vertaling aanbiedt; dat zij nu maar gretig aannemen om etende te kunnen blijven, al hebben zij ook het land aan de prullen, die gij hun te vertalen geeft.

Eere aan BOSDIJK, die dit werk met magtig veel zorg bewerkt, exact vertaald en in een' keurigen stijl overgebragt heeft. Dikwijls dacht ik onder het lezen, waarom viel dat werk zoo een' Vertaler te beurt?

Oneindig beter beviel mij, en met heel veel genoegen las ik van denzelfden Vertaler:

De Sluiker. Naar het Engelsch van G. P. R. JAMES *Met vignet. Te* Amsterdam, *bij* D. H. Fikkert, 1847. *In gr. 8vo. De prijs is f* 3,60.

Gij wordt in staat gesteld om zoo een' vrijen blik te werpen op den sluikhandel in al zijn vertakkingen. Gij ziet u de ontzettende gevaren en de enorme voordeelen daaraan verbonden voor oogen houden; en dat niet maar in gefingeerde en uit de lucht gegrepen voorvallen, maar in geschiedkundige feiten, zoo als ze voor eene kleine eeuw op de Engelsche kusten plaats hadden; en dat alles in het kleed van het romantiek verhaal. Gij ziet hier goed en kwaad; in één woord, de we-

wereld zoo als zij toen was. De karakterschildering is uitmuntend, de intrigue interessant, de vertaling onzen BOSDIJK waardig, en zoo als wij die van hem met regt verwacht hadden.

Mr. ZACHARIUS CROYLAND neemt u dadelijk voor hem in. Hij is een zonderling, maar een zonderling waar gij sympathie voor opvat. Kluchtig, piquant, eenvoudig, rond bij plomp af, en dan weêr een man, vol diep gevoel, vol philanthropie.

Zoo weinig ik opheb met nommer één, zooveel heb ik op met dit werk. Het verdient gelezen te worden. En toch, hoe graag ik hulde breng aan het vertaaltalent van BOSDIJK, dat waarlijk die hulde ten volle verdient, zou ik hem veel liever weêr ontmoeten op eigen' bodem, dat is, als oorspronkelijk schrijver. Zijn *Beleg van Haarlem*, en zijn laatste lettervrucht: *Hoe men het verste komt*, doen hem kennen als een man, te zelfstandig en te goed voor het schrijversgild, om altijd den kost van anderen in een' Hollandschen schotel op te disschen, en jaar in en jaar uit te zitten vertalen. Eilieve! schrijver van: *Hoe men het verste komt!* laat ons nog eens kijken wat gij al meer in de wereld hebt opgemerkt. Zulke kijkjes doen goed voor wie oogen heeft om te zien, en een hart dat voor het schoone en goede geopend is.

VAN SCHAICK.

De

De Bruid van den Doode. Een familietoSfereel uit den tijd van LODEWIJK XV. *Door* C. F. VAN DE VELDE. *Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1846. *Met vignet. XXI en* 332 *bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3,00.

Twee broeders, ARMAND en ALFRED DE BEAUVOURS, edellieden van *Frankrijk* ten tijde der regering van LODEWIJK XV, van welke de eerstgenoemde, door zijn regt van eerstgeboorte, Erfheer der ouderlijke schatten was geworden, worden verliefd op LEONIE VAN LUSSAIN, over welker bezit tusschen die beiden reeds meermalen hevige woordenwisseling en twist was ontstaan en gevoerd. Haar vader gaf de voorkeur aan den rijken ARMAND, tot wiens spoedige huwelijksvoltrekking met LEONIE de noodige toebereidselen worden gemaakt. Inmiddels, moet ARMAND nog tot eene korte afwezigheid naar zijne landgoederen besluiten, en ontmoet, kort vóór zijne afreize, zijn broeder ALFRED, die als Garde-Kapitein voor een tijdlang verlof had genomen, en hem naar het kasteel *de Beauvours* vergezelt. Daar komt, zoo het heet, ARMAND ziek te vallen en sterft. Na zijn overlijden, over hetwelk LEONIE ontroostbaar schijnt, waagt ALFRED andermaal eene poging tot verkrijging van de bruid zijns broeders, en schijnt nu gelukkiger te zullen slagen. Althans, de nog

steeds weemoedige bruid schikt zich naar den wil haars vaders, en andermaal worden de toebereidselen tot de voltrekking van den echt des jeugdigen paars gemaakt. Middelerwijl wordt zekere Heer DE ESPANVILLE, een vriend van ARMAND DE BEAUVOURS, op een' togt van *Grenoble* naar *Parijs*, door eén onheil, op weg zijn paard bejegend, genoodzaakt een onderkomen in het kasteel *de Beauvours* te zoeken, waar hem de oude FELICIDAN naauwelijks durft te herbergen, maar op zijn dringend aanhouden, daartoe eindelijk overgaat. Dit verblijf van DE ESPANVILLE op het kasteel, geeft aanleiding tot de ontdekking der vreesselijke misdaad, door ALFRED op zijnen ongelukkigen broeder gepleegd, dien hij, door een slaapmiddel bedwelmd, in een' der afgelegenste hoeken des kasteels als in een levend graf had opgesloten, en door de tiendpligtigen des landgoeds schijnbaar had laten begraven. Nog tijdig genoeg wordt het huwelijk van ALFRED met LEONIE gestuit, en daarentegen de bruid van den doode, de blijde gemalin van den herlevende. ALFRED valt in een tweegevecht met DE ESPANVILLE.

Zoo loopt het verhaal ten einde, dat, ja eene reeks van onwaarschijnlijkheden, maar toch geene dadelijke onmogelijkheden en ongerijmdheden behelst, en den liefhebber van deze soort van lektuur eenige oogenblikken van aangename tijdkorting kan opleveren.

B.

Per-

Percival Keene. Naar het Engelsch van Kapitein MARRYAT. *In twee Deelen. Te* Groningen, *bij* A. L. Scholtens, 1846. *Eerste Deel* 260, *tweede Deel* 313 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 5,40.

Wie onzer lezers kent niet reeds uit verscheidene werken den onderhoudenden en aangenamen schrijftrant van den Engelschen auteur, en wie heeft zijne werken niet met genoegen gelezen? Ook deze roman verdient denzelfden lof, en het eenige wat ons leed doet is, dàt zij ons eerst zoo laat ter hand kwam, en wij er dus niet vroeger verslag van konden leveren. De hoofdpersoon, die zijne geboorte aan eenen misstap, en zijnen naam aan een toeval te danken heeft, verhaalt zijn' eigen' levensloop, die inderdaad merkwaardig mag genoemd worden, en vooral liefhebbers van Zee-romans zullen *Percival Keene* niet onvoldaan ter zijde leggen.

Ook den Vertaler komt allen lof toe; de stijl is vloeijend en zuiver; correctie goed. Enkele misstellingen, zoo als Dl. I, bladz. 68, *zuster* voor *moeder;* bladz. 218, *muchaco* voor *muchacho* (Spaansch, *jongen*) enz., willen wij niet als vlekken aanmerken.

Wij bevelen dit werk zeer aan.

J. S.

Polixena. Geschiedkundige Roman. (Zweden *van* 1788—1792). *Naar het Hoogduitsch. In twee Deelen, Met Titelvignet. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1846. *In gr. 8vo. De prijs is f* 4,80.

POLIXENA is de kleindochter der Gravin VAN WASABORG, eene oude adellijke Dame, zeer naverwant aan het regerend stamhuis van *Zweden*, maar thans in een' vergeten, verlaten' en armoedigen toestand verkeerende, en in eene afgelegene plaats des Rijks met haren kleinzoon WALDEMAR en deze hare kleindochter levende; totdat dit ongelukkig en zwaar beproefd gezin, door zekeren Graaf HORN, uit deszelfs vergetelheid verlost en onder de aandacht des toenmaals regerenden Vorsten, GUSTAAF III, wordt gebragt, die zich, van dit oogenblik af aan, hen aantrekt en voor hen zorgt. HORN vat liefde op voor POLIXENA, en trotseert harentwege den troon zijns vaders en des Konings, die hem aan de rijke freule EBBA ERSEN dachten uit te huwelijken. Toen nu de Vorst, willekeurig de grondwet verkrachtende, zich toerustte tot den oorlog met *Rusland*, raakte Graaf HORN van lieverlede in de zamenzwering tegen den Koning gewikkeld, die aan dezen, op het gemaskerde bal, door den beruchten ANKARSTRÖM het leven kostte. HORN, als medepligtig aan den ko-

nings-

ningsmoord, wacht in den kerker een' schandelijken dood, van welken hij slechts door den gewaanden zoon des toenmaligen Regents, ten koste der opoffering van POLIXENA's liefde, wordt gered. GULDENLOV mogt echter de vruchten van dit snood verraad zijns vriends niet plukken; want met medeweten van WALDEMAR ontvlugt de pas gehuwde bruid, een uur na het voltrekken van dien gehaten echt, en ontmoet den bevrijden geliefde, na het overlijden van GULDENLOV. Beider gestel is echter door velerlei lijden gesloopt, en zij worden niet vereenigd dan in een en hetzelfde graf, dat aan den voet der voorouderlijke woning hun stof besluit.

Werkelijk historisch-romantisch is de gansche voorstelling, die zich zeer goed laat lezen, en waarvan wij de kennisneming gerustelijk durven aan te bevelen. Voor Leesgezelschappen levert dit werk uitmuntende stof op.

B.

De Vaandrig, of Vaderlandsliefde en Heldenmoed. Een oorspronkelijk verhaal uit den tachtigjarigen oorlog. Voor de jeugd, met platen. Te Haarlem, *bij* J. B. van Loghem, Jr. 1847. 78 *bladz. In* 8*vo. De prijs is f* 0,80.

Een boekske dat der jeugd welkom zal zijn, en waarin zij eene, gedurende de belangrijke be-

le-

legering van *Haarlem* in 1572 voorgevallene gebeurtenis levendig beschreven zal vinden. Wij hebben alle redenen het aan te prijzen.

J. S.

Oom WILLEM *en zijne Vriendjes. Een leesboek voor de lagere scholen, door* C. F. JULIUS *en* P. BEST. *Vijfde druk. Te* Amsterdam, *bij* C. Kraay, 1847. *In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,25.

Vertellingen van den ouden JAKOB. *Een leesboek voor de logere scholen, door* J. VAN DER BEN. *Te* Amsterdam, *by* C. Kraay, 1846. *In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,30.

Het Bloemtuiltje. Nieuwe gedichtjes voor kinderen. Met plaatjes. Door den schrijver van de Deugdzame Wees. *Hetzelfde ook onder den titel van* Nieuwe Gedichtjes enz. *Zonder plaatjes. Te* Amsterdam, *bij* C. Kraay. *De prijs is f* 0,85.

Tijdtafel der Geschiedenis van het Vaderland in twintig lessen. Door P. BEST. *Vijfde druk. Te* Amsterdam, *bij* C. Kraay. *De prijs is f* 0,07½.

Hetzelfde in het Fransch onder den titel: Table Chronologique de l'histoire de la patrie. *Te* Amsterdam, *bij* C. Kraay. *De prijs is f* 0,10.

Beknopt Chronologisch overzigt der Algemeene Geschiedenis. Te Amsterdam, *bij* C. Kraay. *De prijs is f* 0,07½.

Be-

Beknopte Spraakkunst, in twaalf lessen, voor lagere scholen, door P. BEST. *Vijfde druk. Te* Amsterdam, *bij* C. Kraay. *De prijs is f*0,07½.

Grondbeginselen der Aardrijkskunde, in drie afdeelingen, als: Nederlanden, Europa, de geheele Aarde. *Door* P. BEST. *Vierde druk. Te* Amsterdam, *bij* C. Kraay. *De prijs is f* 0,10.

Wij voegen al deze werkjes bij elkander, omdat ze allen bij denzelfden Uitgever het licht zagen, en niet omdat wij daardoor een blijk van onverschilligheid of mindere belangstelling in het schoolgoed wilden geven. Integendeel, het schoolonderwijs ligt ons te na aan het hart, dan dat wij er los over heen zouden loopen. Goed doet het ons, als wij in eene school komen, waar wij *comme il faut* zien en hooren werken, waar wij in den meester geen' kwast en geen' pédant, maar een' mentor, een' vader der jeugd zien. Het onderwijs der jeugd beslist over het wel of wee onzer kinderen, over den bloei des Vaderlands, over het geluk der wereldbevolking: — en wie er toe bijdraagt, om dat onderwijs te doen worden doelmatig en meer en meer geschikt om den kleinen mensch te vormen en voor te bereiden voor een toekomstig gelukkig leven in de maatschappij, hij is zoo goed, ja ruim zoo goed ordeband en ridderkruis waard, als een soldaat, die een vaandel verovert en een stuk geschut vernagelt, of zijn' Majoor of Generaal redt.

N°. 1.

N°. 1. is, zoo als de Schrijvers, en niet te onregt, opgeven een pendant van hetgeen VAN HEYNINGEN BOSCH's *Vader Jakob*; daar vindt men kinderlijke ondeugden, hier deugden. De reden die de Schrijvers bewogen om dit voetspoor te bewandelen, is inderdaad geldend. Door het schilderen van ondeugden leert men den kleinen zondigen.

Ouders en opvoeders! houdt dat voor oogen bij uwe kleinen.

N°. 2. wordt door VAN DER BEN genoemd een vervolg op N°. 1. Het houdt denzelfden tred. Beide werkjes bevelen wij als schoolboeken niet alleen aan, maar wenschen er de aandacht des Onderwijzers bijzonder bij te bepalen. Ze zijn zeer bruikbaar.

N°. 3. is vrij goed uitgevoerd en van die zijde verdient het een goed debiet. Waarom, daar het hetzelfde werkje is, waarom is er verschil in den titel? Het is toch geen pédanterie, of is het zoo een beetje Boekverkoopers speculatie? Intussschen vindt ge hier geen VAN ALPHEN: — het verschil is groot. Dat kunt ge zien dat VAN ALPHEN er bij vergeleken is; het is nagevolgd. Hier en daar is het tegenovergestelde van dat werk; b. v. het stukje, getiteld: *de Appel*, is geheel en al ontleend aan het lieve stukje: *Jantje zag eens pruimen hangen*. Met dit kinderwerkje loopen wij niet hoog, daarom, omdat er beter is, daarom, omdat er spel- en taalfouten in voorkomen, dat

in

in een kinderwerkje niet zijn moet. In ieder ander werk zie ik zoo iets over het hoofd, maar niet in school-, niet in kindergoed.

N°. 4. behoeft onze aanbeveling niet: de Heer ERST, en het werkje verdient het ook, beleeft er reeds eenen vijfden druk van. Intusschen ééne aanmerking: is er niet wat al te veel jagt gemaakt op kortheid en beknoptheid?... Hier en daar heeft het tot onvolledigheid geleid. Wij zouden die aanmerking niet gemaakt hebben, ware dit werkje voor *Onderwijzers* geschreven, en dus een *memorieboekje*, waar zij zich bij het onderwijs van bedienen konden; maar het is voor kinderen vervaardigd, het moet van buiten geleerd worden. Alles mooi en goed, al wordt er de heerlijkste explicatie bijgedaan, waar is de leerling die het alles onthoudt? Men verlate zich niet te veel op, en verge toch niet te veel van het geheugen.

N°. 6 lijdt aan hetzelfde gebrek. Niettemin gerust bevelen wij deze tabellen aan, en zouden maar één wensch er bijvoegen, namelijk, een paar *goede* werkjes, die aanvulden voor den lezenden leerling, wat hij vroeger op school gehoord heeft.

N°. 7. *Nederlandsche Spraakkunst in* 12 *lessen.* Ofschoon niets met vragen en antwoorden ophebbende, zoude ik toch liever zien dat *dit* werkje zoo geschreven was. Waarom?... Ik heb er onderscheidene proeven mede genomen, maar telkens met ongunstig gevolg. Taalstudie is eene dor-

dorre studie, of liever gezegd, de beoefening van dat gedeelte der taal is lastig, vooral voor jonge lieden; omdat wat te veraangenamen, zou ik den bekwamen schoolonderwijzer BEST verzoeken, bij een' zesden druk, het werkje in dien vorm van vragen en antwoorden te willen gieten; en dan nog wat — een beetje meer uitbreiding aan het hoofdstuk redekundig ontleden, en zoo zal het stellig algemeener bijval vinden.

N°. 8. Met heel veel genoegen doorlazen wij het. Inderdaad, dit welgeschreven stukje verdient op alle scholen te worden ingevoerd. Het doet ons den man kennen, die de jeugd niet alleen eene dorre opgave van namen en de ligging van plaatsen laat leeren, maar de geschiedenis ter sprake brengt waar het noodig is, om de zaak meer bekoorlijks bij te zetten. Het is wel waar, de verdienstelijke WITKAMP heeft vroeger reeds dat spoor bewandeld en is de eerste, zoo ver wij weten, die op die wijze te werk ging, maar dát neemt niets terug van de waarde van dit boekje.

Wij eindigen ons verslag met de betuiging van onze belangstelling en ingenomenheid met dit werk, door onderscheidene Onderwijzers verrigt, ter opvoeding der jeugd tot ware wereldburgers. Het een meer, het ander minder, recommanderen wij tot huisselijk en schoolgebruik aan.

VAN SCHAICK.

MEN

MENGELWERK.

HET LIGTVAARDIG OORDEELEN.

»Oordeelt niet naar het aanzien,
»maar oordeelt een regtvaardig
»oordeel.

Joh. VII: 24. Jezus.

Door welke namen en titels de menschen zich ook van elkanderen mogen onderscheiden, gelijk dien van *sterveling*, zoo ook zal de naam van *zondaar* wel op allen, zonder uitzondering, van toepassing zijn. Dit te ontkennen, is: zich in *tegenspraak stellen* met de onfeilbare getuigenis des Bijbels, en alzoo met God zelven; — te *loochenen*, wat het onbedriegelijk geweten, gelijk ook eene doorgaande ondervinding ons leert.

Ten bewijze hiervoor, zij het genoeg, ons de woorden van JEZUS te herinneren, daar hij zegt: »*Al wat uit vleesch geboren is, dat is vleesch*," terwijl één zijner Apostelen, van dezulken, die wanen zonden geene zonden te hebben, getuigt: dat zij zich zelven misleiden en God tot eenen leugenspreker maken. Met aan deze waarheid ons zegel te hechten, willen wij nogtans niet beweren, dat alle menschen als zondaren *gelijk* staan; met andere woorden: dat allen zich in *dezelfde* ma-

mate aan het bedrijven der ongeregtigheid schuldig maken. Om van het tegendeel overtuigd te worden, sla men slechts een opmerkzaam oog rondom zich, de menschen waarnemende, zoo als die zich in derzelver bestaan en handelingen voordoen. En welk eene uitkomst zal zulk eene beschouwing ons opleveren? *Hier* zal men er vinden, die hun gansche leven schaamteloos, en zonder eenige terughouding, aan het plegen van allerlei ondeugden, toewijden; wien het niet genoeg is, dat zij-zelve beneden alle peil van zedelijkheid gezonken zijn, maar er ook nog hun werk van maken, om ieder, die slechts met hen in aanraking komt, in eene ijselijke diepte van jammer en ellende mede te slepen. *Dáár* wederom anderen, die, ten gevolge eener meer beschaafde opvoeding, dan wel uit vrees, dat zulks hun op verlies van gezondheid, eer en goeden naam zoude te staan komen, eene meerdere behoedzaamheid in acht nemen; *die*, verre van zich der zonden vijand te betoonen, dezelve onvermoeid najagen en inwilligen, doch daarbij zóó behendig en met zooveel overleg te werk gaan, dat zij zich in de schatting der wereld als ingetogen en deugdzaam weten te doen gelden; terwijl een *derde* (en deze kenmerkt zich als de ware Christen) niet alleen door waken en bidden, maar vooral door strijd en zelfbeheersching, zich van allerlei kwaad tracht te onthouden, en zich op het beoefenen van deugd en godsvrucht bevlijtigt, ten einde daarin meer

en

en meer volmaakt te worden, en zoo aan het verheven doel zijns aanwezens te beantwoorden. De *zaden*, (wie zal dat ontkennen) welke de kiem van iedere boosheid in zich bevatten, liggen in elk menschelijk hart besloten; doch bij den een worden zij gekoesterd en aangekweekt, terwijl anderen *die*, bijgestaan door eene hoogere, schoon voor ieder verkrijgbare hulp, zoeken te verstikken en uit te roeijen.

Het is intusschen geene gemakkelijke zaak, en veel omzigtigheid wordt er toe vereischt, zal men naar *billijkheid* over zijnen evenmensch, uit diens uitwendige daden, oordeelen. Het is dan niet genoeg dat men *dezen* in het afgetrokkene, buiten eenigen zamenhang beschouwt. Het zijn zijne *opvoeding*, *stand*, *levensbetrekking*, gelijk ook de vermoedelijke *aanleidingen*, welke daarbij in aanmerking moeten genomen worden. Of zal men hem, die eene beschaafd Godsdienstige opvoeding genoot, zich in eenen stand geplaatst ziet, die uit zijnen aard, zoo niet regtstreeks tot het beoefenen van deugd en godsvrucht opleidt, dan ten minste daaraan geene hinderpalen in den weg stelt, naar denzelfden maatstaf beoordeelen, met dengenen, wien het in zijne jeugd aan de eerste ten eenenmale ontbrak, en wiens maatschappelijk bedrijf hem in eenen kring doet verkeeren, waar hij zich steeds van slechte voorbeelden omringd ziet, en alles zich vereenigt, om hem tot ondeugd te verlokken, en zijner zedelijkheid strikken te

 span-

spannen? Dit ware onbillijk; daar in het *laatste* geval, om braaf te blijven, een strijd gevoerd en offers opgebragt moeten worden, welke in het *eerste* minder, ja, schier geheel niet te pas komen. En, ofschoon het kwaad, door wien en onder welke omstandigheden ook bedreven, wel altijd zijn eigen karakter behoudt, en de regter daarop geene ontschuldiging voor den aangeklaagde gronden kan, tenzij hij de wet van kracht, en de door haar bepaalde straffen van invloed berooven wilde; zoo neemt dit niet weg, dat men een en ander in zijne beschouwing opnemende, den misdadiger dikwijls minder scheef beoordeelen, en hem vaak *dáár* een medelijdend beklag waardig keuren zal, waar men hem *nu* als uit de hoogte, *scherp*, niet zelden *meêdoogenloos* veroordeelt.

Tot deze gedachte werd ik onwillekeurig geleid, toen ik vernam, dat zekere K. R....., de zoon eens niet onbemiddelden Koopmans te *S.*, die uit losinnigheid den militairen stand gekozen, zich daarin zóó gedragen had, dat er van wege den krijgsraad een strafvonnis tegen hem geveld en ten uitvoer was gelegd geworden.

Naar den uiterlijken schijn oordeelende, noeme men den onberaden jongeling, zonder de minste verschooning, *schuldig*; doch eenen onpartijdigen blik in zijne levensgeschiedenis werpende, worden wij teruggehouden den staf over hem te breken, daar deze ons weldra den grond ontdekt, waaruit zij-

zijne loszinnigheid haren oorsprong nam, vindende men dien in zijne *opvoeding*. Niet, dat deze bij hem was verzuimd geworden. Het tegendeel is waar; doch men had daaraan eene verkeerde rigting gegeven. Wat daarin *hoofddoel* zijn moet, namelijk, de zedelijk Godsdienstige vorming van het hart, aan welke alle wetenschappelijk onderrigt zich dienstbaar behoort te stellen, plaatste men op den *achtergrond*. Wist hij zich maar door zekere hoofsche welgemanierdheid te onderscheiden, en zich in gezelschappen zóó te gedragen, dat men zijn ongedwongen voorkomen bewonderde, en hij door het vaak wélzeggen van zoutelooze aardigheden, den nietigen lof verwierf, van een galant jongeling te zijn, zoo achtten de Ouders zich uiterst voldaan, en meenden op het bezit van zulk eenen zoon roem te kunnen dragen, zonder dat zij zich overigens, ten aanzien zijner zedelijk Godsdienstige opleiding, in het minst bekommerden. Men spaarde voor hem geene kosten, ten einde hem in de gelegenheid te stellen van vreemde talen, muzijk, dansen, en alles, waardoor men slechts schitteren kan, aan te leeren, doch voor eenig Godsdienstig onderwijs, geschikt om in het jeugdig gemoed zaden van Christelijke kennis en deugd te doen ontkiemen, hetzelve te veredelen, en langs dien weg voor hoogere bestemming vatbaar te maken, had men tijd noch middelen over. Zich daarmede te bemoeijen, merkte men aan, als het bewijs eens

bekrompenen verstands, een toegeven aan oude vooroordeelen, boven welke de man van smaak zich moet weten te verheffen, wil hij niet tot de duisterlingen behooren, en in strijd handelen met den verlichten geest, welke onze dagen kenmerkt. En nu het gevolg hiervan? Dit kon wel niet anders wezen, dan dat KAREL, ontbloot van alle Godsdienstige beginselen, dus ongewapend en onbestand tegen de hem omringende verzoekingen tot het kwade, de wereld intrad. Opgevoed in weelde, had hij zich steeds een ongebonden vrolijk leven voorgespiegeld, als het hoogste toppunt zijner wenschen, welker bevrediging hij niet beter dan in den militairen stand meende te kunnen vinden. Meermalen het koffijhuis bezoekende, trof hij daar veelal eenige jonge Officieren aan, die er een gedeelte van den morgen of avond met het spelen van billart en domino doorbragten. Hunne losse gezegden, vrolijke kwinkslagen, en hun pogchen op datgeen, hetwelk een ingetogen jong mensch zich tot schande zoude gerekend hebben, streelden zijnen bedorven' smaak, wekten in hem den lust tot de dienst op, en deden hem onnadenkend het besluit nemen, om zich daaraan voor eenen bepaalden tijd te verbinden. Zulks stond zijne Ouders wel niet aan; doch daar zij hem het leven altijd uit een verkeerd oogpunt hadden leeren beschouwen, zoo ontbrak het hun nu aan drangredenen, klemmend genoeg om hunnen zoon op genoegzamen grond den voorgenomen'

stap

stap te ontraden. Zijne zinnen waren nu eenmaal bepaald, — voornemen en uitvoering volgden elkander spoedig op, en binnen een zeer kort tijdsbestek zagen zij hem als volontair bij een korps kavallerie ingedeeld. Nu was hij geheel aan zich zelven overgelaten, en zich, door eene verkeerd gewijzigde goedwilligheid zijner moeder vooral, nimmer over gebrek aan geld hebbende te beklagen, vierde hij zijner loszinnigheid ongehinderd den vrijen teugel. Door allen, die slechts voldoening van zinnelijk genot beoogden, aangetrokken, bevond hij zich meestal in het gezelschap der zulken, die zich aan het gebruik van *sterken drank* te buiten gingen, en daardoor bedwelmd, zonder terughouding, allerlei ongeregeldheden pleegden, tot hij eindelijk in beschonken' toestand zich zelven vergat, en een' zijner superieuren in het bijzijn van anderen op het verregaandst beleedigde, ten gevolge waarvan men genoodzaakt was, de door krijgswetten bepaalde straf op hem toe te passen.

Verre zij het van mij hier den jongeling geheel te willen vrijspreken, noch ook zijn feit in een verkleinend licht te plaatsen; echter twijfel ik geen oogenblik, of de Ouders zullen, zien zij in wat er door hen in de opvoeding is verzuimd geworden, zich zelven aanklagen als de schuldige oorzaak van diens ongeluk, en in de wroeging huns gewetens welligt meerdere straf ondervinden, dan hun inderdaad verwaarloosd kind bij al de

gestrengheid der wet ondergaan moet. De grond van KARELS misdrijf ligt hier hoofdzakelijk in eene verkeerde opvoeding; terwijl de stand, dien hij ten gevolge derzelve vrijwillig gekozen had, daartoe gewis het zijne bijdroeg. Oefenen nu deze beide, (gelijk wij dit konden opmerken,) zulk eenen vermogenden invloed op ons gedrag uit, het zijn niet minder de verzoekingen van verschillenden aard, waaraan men zich somtijds ziet blootgesteld, welke onze deugd belagen, en haar menigwerf op de zwaarste proeven stellen. En zou onze Heer niet van deze veronderstelling zijn uitgegaan, daar Hij ons leerde bidden: »Hemelsche Vader! leid ons niet in verzoeking;" dat toch, bij omschrijving, wel niets anders beteekenen zal, dan: »Geef dat wij, zooveel mogelijk, buiten de verzoeking tot zonde blijven; en geraken wij daarin, dat het ons dan nimmer aan moed, lust en kracht ontbreke, om die te bestrijden en daarover te zegepralen." Wie twijfelt daaraan? Één onbewaakt oogenblik (de treurige ervaring van zoo velen leert dit) is dikwijls genoeg om den mensch tot eenen val te brengen, wiens rampzalige gevolgen zich levenslang gevoelen laten. Waakzaamheid en strijd paren zich alzoo met ons bidden; het eene laat zich van het andere niet scheiden. Gelijk een aan eed en pligt getrouw krijgsbevelhebber, wanneer hem eenig bepaald gedeelte van den vaderlandschen bodem, dat door den vijand bedreigd wordt, ter bescherming is aanbevolen, zich steeds op

zij-

zijne hoede betoont, — iedere beweging der tegen hem overgestelde magt naauwlettend gadeslaat, en bovenal zorgt, dat de zwakste punten versterkt blijven; zóó, en niet minder, eischt ons belang van ons, dat wij in den strijd tegen de zonde op onze hoede zijn, en zulks te meer nog, daar onze verbasterde zinnelijkheid steeds geneigd is, het kwaad in de hand te werken. Nimmer kan de *zonde*, die gezworen vijandin van onze rust en ons levensgenoegen, te veel worden mistrouwd. Juist dáár, waar zij den minsten tegenstand voorziet, beproeft zij te eerder hare aanvallen. Geeft men dezelve kamp, daardoor in sterkte toegenomen, vernieuwt zij hare strijdkrachten en laat niet los, voor zij ons met haar in verbond heeft doen treden, en wij ons in hare gemeenschap tot de wreedste slavernij zien gedoemd. Werd dit altijd dus ingezien, hoe menigeen zou zijnen diepen val nu, helaas! niet vruchteloos te betreuren hebben. Onwillekeurig dringt zich hier voor mijne verbeelding de jeugdige BEAUMOND. Voortreffelijk opgevoed, was hij de lust zijner Ouders, — het sieraad zijner jaren, van wien men in de toekomst voor de maatschappij en het Christendom de schoonste verwachting koesterde. Vlug van bevatting, leerde hij in zijne jeugd spoedig iets aan, terwijl een getrouw geheugen hem in het bewaren, en een goede smaak in het juist toepassen van het geleerde, hem bijzondere dienst bewezen. Voorts was hij vaardig ter spraak, had een bevallig uiter-

 lijk,

lijk, en wist zich door ongedwongene voorkomenheid en innemende manieren, bij elk aan te bevelen en bemind te maken. Ten aanzien van zijn karakter was hij open, meestal vrolijk gestemd, terwijl zijn bloedrijk gestel hem voor iederen indruk uiterst vatbaar maakte. Goedhartigheid was hem natuurlijk eigen, doch deze dreef hij wel eens te ver, zoodat zij meermalen ontaardde in eene al te groote inschikkelijkheid, die hem vaak ten gevalle van andere, in iets deden bewilligen, dat hij anders voor zich zelven, als verkeerd en ongeoorloofd afkeurde. Zie hier de zwakke zijde van zijn karakter; het punt, dat, werd het niet met verdubbelde waakzaamheid in acht genomen, der verleiding eenen gereeden toegang verschafte.

De droevige ondervinding heeft dit dan ook bevestigd. Beaumond, dien men, ingevolge zijnen smaak en aanleg, voor het handelsvak bestemd had, zag zich op een kantoor geplaatst, in welks belang hij nu en dan een binnenlandsch reisje doen moest. Op één derzelve trof hij te *G.* in zijn Logement zekeren Commissionair aan, met welken hij eene nadere kennismaking aanknoopte. Op den laatsten dag van hun verblijf aldaar, beider zaken naar wensch zijnde afgeloopen, waren zij regt genoegelijk te zamen, en kwamen overeen, om zoogenaamd, en frère compagnon, eene fijne flesch te drinken. Hierdoor in eene opgewondene stemming gebragt, volgde er eene wandeling door de stad; terwijl B., op voorstel van den

den nieuw aangeworven' vriend, die bleek een doorslepen wellusteling te zijn, met hem een bordeel binnentrad. Ongewoon zulke plaatsen te bezoeken, werden hier in zijn nog onbedorven gemoed aandoeningen en driften opgewekt, welker bestaan hij vroeger niet kende, die althans tot op heden in hetzelve sluimerende gebleven waren. In hun *Logement* teruggekeerd, moest dáár het helsche plan van verleiding, tot dus verre voorbereid, worden voortgezet, en zijn jammerlijke val voltooid worden. Eene dienstbare, zonder eer of pligtgevoel, bij den Commissionair vroeger bekend en van diens geheime wenken afhangende, moest hier eene hoofdrol vervullen, en alles in het werk stellen om zich behagelijk te maken, — den vrolijken argeloozen jongeling voor zich in te nemen, en diens genegenheid te winnen. Zoo werd de avond, tot omstreeks middernacht, al boertende en drinkende doorgebragt, tot dat eindelijk het oogenblik verscheen, welke tot rust noodigde. De lichten werden ontstoken, en ieder maakte zich gereed om daarmede naar zijn bijzonder slaapvertrek te gaan. B. zeide, wel te zullen zorgen dat hetzelve behoorlijk werd uitgedaan; doch het sluwe meisje, ondersteund door den vermomden vriend, gaf hierop te kennen, dat zij zich hiermede bij haren meester niet kon verantwoorden, te minder nog, omdat hij, een glaasje te veel gebruikt hebbende, zij zich gaarne overtuigen wil-

wilde, of hij zich wel te bed bevond, waarom zij de kaars liever zelve halen zoude. Dit gebeurde dan ook; doch er viel meer voor. Het was dáár, in dien stillen nachtelijken stond, dat de verleiding hem geheel tot háár slagtoffer maakte, en hij, bedwelmd door den drank en verhit in zijne verbeelding, eenen stap deed, welks noodlottige gevolgen zich over zijn gansche leven uitstrekten, en zulks verbitterden. Kieschheid weerhoudt mij dit tooneel uitvoeriger te schetsen; ook acht ik het gezegde reeds meer dan voldoende, om vooral jonge lieden te wijzen op het gevaar, aan hetwelk zij zich op hunnen levensweg gedurig zien blootgesteld, — hen te waarschuwen tegen het gebruik of eigentlijk misbruik van alles, wat den geest bedwelmen, en tot het nemen van een kloekmoedig besluit onvatbaar maken kan, — gelijk ook hen te doen zien, hoe groote omzigtigheid er vereischt wordt, om met anderen, die wij niet genoegzaam kennen, eenigen vertrouwelijken omgang aan te knoopen, als oefenende deze eenen merkbaren invloed uit, zoowel op onze deugd, als op ons geluk, dat met dezelve onafscheidelijk verbonden is.

Ten slotte nog dit drietal aanmerkingen:

1. Genoten wij in onze jeugd eene beschaafd Godsdienstige opvoeding, en zien wij ons in eenen stand geplaatst en ons eenen werkkring aangewezen, welke onzer zedelijkheid geene hinderpalen in den

weg

weg stellen; erkennen wij in die lotsbeschikking dankbaar de onderscheidende goedheid des Hemelschen Vaders.

2. Daartoe zij het niet genoeg die voorregten met zekere ingenomenheid te verheffen; in derzelver bezit deelende, rust de verpligting op ons, daarvan een nuttig gebruik te maken, en er door ons gedrag aan te beantwoorden. — Hoe uitnemender toch onze voorregten zijn, des te grooter zal eenmaal onze verantwoording wezen.

3. Verre zij het eindelijk van ons, den naaste immer hard en liefdeloos te beoordeelen, minder nog te veroordeelen. Veeleer trachten wij op te sporen, wat ter zijner verschooning zoude kunnen worden in het midden gebragt; terwijl wij tevens naar ons vermogen aan zijne verbetering en teregtbrenging zoeken werkzaam te zijn.

»*Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt.*" — »*Die sta, zie toe, dat hij niet valle.*" »*Die eenen zondaar van de dwaling zijns wegs bekeert, zal eene ziel van den dood behouden*"

Deze Evangeliewoorden zinken diep in ons gemoed!

Haarlem, J. D......
5 Julij 1848.

SPREU-

SPREUKEN EN LESSEN

UIT HET

DAGBOEK VAN EEN' GELOOVIGE,

DOOR

P. DE V....

(*Vervolg van bladz.* 739 *des vorigen halven jaarg.*).

Een regtgeaard volger van den Heere JEZUS zal, daar hij zijne zucht ter meerdere volmaaktheid en volkomener geluk wenscht te verwezenlijken, er steeds naar streven, om zachtmoedigheid, nederigheid en ongeveinsde liefde jegens zijnen naaste, de heerschende trekken in zijn karakter te doen zijn.

Inwendige vrede der ziel is het loon eener gemoedelijke, volijverige pligtsbetrachting.

Begeef u niet in te vele en velerlei zaken; dit ontrooft u den kostelijken tijd, welken gij ter vermeerdering uwer kennis en beantwoording aan uwe verhevene roeping zoo zeer behoeft.

Wees

Wees altijd standvastig in wel te doen, overeenkomstig de voorschriften van het H. Evangelie; en zij ook ondank uw loon, zulks ontmoedige u niet: te genen dage zal het u vergolden worden uit genade, immers wanneer uwe weldadigheid van de zuivere gehalte was.

Wilt gij waarlijk gelukkig leven, dat dan de overtuiging in u steeds levendig zij: »de Heere, die alles regeert, slaat zoowel het grasscheutje en wormpje als den Aarts-engel, voor wien zonnen *pleisterplaatsen* zijn, gade: — zonder Zijnen wil, die altijd wijs en goed is, kan mij *niets* overkomen, en moet iedere beproeving, ja elke smart, tot mijn eeuwig geluk bijdragen."

Zich met ijver op kennis en meerdere verlichting van het verstand toe te leggen, is in den verordenden weg der middelen allezins aan te prijzen; doch men wachte zich, de kennis meer om haar zelve, dan wel om de veredeling en *verbetering* van hart en wandel, hoog te schatten.

Hij, die in den waan verkeert, wijsheid genoeg te bezitten, is diep te beklagen, daar hij zich zelven den weg ter vermeerdering zijner kennis afsluit; want van iemand, die wijs in zijne oogen, is mindere verwachting dan van een' zot.

Bespot en benijd niemand, wie hij ook zij, en

en tracht nimmer gebreken, welke gij in uwen evenmensch ontdekt, in zulk een licht te plaatsen, dat zij grooter *schijnen* dan zij werkelijk *zijn*.

Wilt gij in den kring van Christelijke werkdadigheid waarlijk nuttig zijn, dat dan al uwe daden haren grondslag vinden in *reine*, *zuivere* menschenliefde!

Stel den kostelijken tijd steeds op hoogen prijs, en verkwist nimmer één enkel oogenblik. — Gevoelt gij heden, door helderheid van ziel en kalmte des gemoeds, lust ter beoefening van iets wetenschappelijks of tot eenige andere nutte bezigheid; verzuim dan niet er gebruik van te maken! — wacht niet! — gij weet niet of de volgende oogenblik u door den Allerhoogste aan deze zijde des grafs geschonken zal worden; dus, nog eens — *stel*, bid ik u, *niet uit!*

VOORZIGTIGHEID VAN EENEN OLIFANT.

De Oost-Indische Journalen berigten ons de volgende daadzaak: »Een olifant, die den Heer HODDAN, een' burgerlijk' ambtenaar der Compagnie te *Guydet*, toebehoorde, moest gewoonlijk over eene brug gaan, om van het huis zijns meesters naar de stad te trekken. Eens weigerde hij deze brug

brug te passeren, en moest hiertoe door slagen en harde behandeling gedwongen worden. Hij deed dit dan eindelijk, maar onderzocht vooraf de brug zorgvuldig met zijnen snuit. Eer hij echter het einde der brug bereikte, brak dezelve, en het beest stortte met zijnen leidsman in de sloot. De leidsman werd gedood en de olifant zwaar gekwetst. — Men vermoedt, dat de olifant, toen hij de laatste maal over de brug ging, bespeurd had, dat dezelve bouwvallig was."

Het is bekend, dat de olifanten nooit over eene brug, die zij niet kennen, gaan, zonder met hunnen snuit onderzocht te hebben, of zij wel sterk genoeg is om den last te dragen; en dat zij geene schuit betreden, zonder dat zij dezelfde proef genomen hebben.

DE REIZIGER LOQUIN.

De Heer LOQUIN, een natuurkundige en arts, heeft verscheidene reizen buiten *Europa* ondernomen. Toen hij in 1819 uit *Oost-Indië* terugkeerde, wilde hij zich eenigen tijd in *Afrika* ophouden, waar hij reeds in 1811 negen maanden vertoefd had. Hij werd echter met zijnen reisgenoot gevangen genomen en naar *Tunis* gebragt. Deze geleerde kreeg verlof om met den Dey te spreken, die hem zijne vrijheid en die van zijnen vriend beloofde, als hij slaagde, een Georgisch meis-

meisje van 17 jaren, dat hij vurig beminde, te genezen. Zij was door eene ziekte aangetast, die niet zwichten wilde voor alle middelen der Afrikaansche artsen. De zorgvuldige behandeling van den Franschen geleerde herstelde de gezondheid van dit meisje; maar hare dankbaarheid was voor hem zeer nadeelig. Zij had namelijk verlof gekregen, hem nog na hare genezing te mogen zien, onder voorwendsel dat zij nog niet geheel hersteld was; maar de Dey verraste eens zijne favorite, toen zij haren redder zulke bewijzen harer dankbaarheid gaf, die, zonder dat zij misdadig waren, dit echter in de oogen van eenen Dey (hij was reeds 61 jaren oud) schijnen konden. Woedend zeide hij tot den Franschman: »*binnen een uur zijt gij een kind des doods;*" en tevens trok hij zijnen dolk om het Georgisch meisje te vermoorden. — Maar LOQUIN riep hem met een imposant en majestueus gelaat toe: »Sire! ik wist dat ik slechts in *Afrika* kwam om hier te sterven, maar gij zult ook één uur na mij sterven; en als gij dit meisje vermoordt, dat gij thans dreigt, zoo zult gij oogenblikkelijk sterven, nadat gij haar gedood hebt."

De Dey werd verlegen, liet den Heer LOQUIN gevangen zetten, den volgenden dag inschepen, en met zijnen vriend naar *Sicilië* brengen.

De Heer LOQUIN trok nu naar *Dyon*, zijne geboorteplaats, en hield zich vervolgens op te *Ville Franche*, in het departement de *Rhône*,

waar

waar zijn vriend woonde. Hier eindigde deze geleerde natuurkundige zijne loopbaan, in den ouderdom van 67 jaren, in de armen van den Heer RAUCHALLOIS, die hem op alle zijne reizen vergezeld had. Hij heeft 150 *handschriften* nagelaten.

BELOONDE GROOTMOEDIGHEID.

Eene weldaad, ons in jeugdigen leeftijd bewezen, zullen wij niet ligtelijk vergeten; zij blijft ons altijd bij, zelfs dan, wanneer op verdere jaren, beroepspligten of bezigheden, verschillende belangen, staatkundige begrippen, of welke oorzaken ook, ons van den weldoener gescheiden hebben; en het gevoel van erkentelijkheid dringt steeds bij ons aan, om hem het goede te vergelden, dat wij hem verschuldigd zijn. In het kort, zoo ons het hart in den boezem wél geplaatst is, rusten wij niet eerder, dan nadat wij ons van den schoonsten en heiligsten pligt, dien der dankbaarheid, gekweten hebben; waarom dan ook eene Arabische spreuk ons te regt leert, dat eene edele daad een kapitaal is, hetwelk men voor lateren leeftijd oplegt.

De volgende gebeurtenis aan de geschiedenis ontleend, en voorgevallen op het einde van de eerste helft der XVIIe Eeuw, gedurende de noodlottige twisten tusschen Koning KAREL den I^en van

Engeland en zijn Parlement, strekke ten bewijze van het boven aangevoerde.

Nog woedde de burgeroorlog in *Engeland* voort, ofschoon de *Protector* met zijne talrijke benden de legers van KAREL den I^en^ herhaalde malen geslagen had; en men allen, die de partij des Konings waren toegedaan en met de wapenen in de hand gegrepen werden, voor regters voerden, die CROMWELL in elke stad benoemd had, om hen als rebellen te laten veroordeelen.

Sir PATRICK, van *Newcastle*, was een dier regters en een man van gestrenge zeden, een ijverig republikein, doch zonder eenige dweepzucht, en stond bij den *Protector* in hooge gunst. Daar zijne zwakke gezondheid hem niet toeliet de wapenen aan te gorden, zoo zocht hij der partij, die hij aanhing, door zijne geleerdheid nuttig te zijn; en men hield hem door het geheele Graafschap voor den werkzaamsten en ijverigsten magistraatspersoon, en tegelijk voor iemand van de grootste braafheid.

Op zekeren avond dat Sir PATRICK met eenige vrienden, in den kring zijner familie, aan den vrolijken disch gezeten was, traden eenige soldaten met eenen koningsgezinden Officier, dien zij hadden gevangen genomen, bij hem binnen. Zij hadden dezen gevat, juist toen hij op het punt stond zich naar *Frankrijk* in te schepen. Sir PATRICK beval, hem van de koorden, die zijne handen vastgesnoerd hielden, te bevrijden, liet

toen

toen nabij den schoorsteen nog eene tafel plaatsen, en sprak: »Ik vier heden mijnen geboorte-»dag, en wil den maaltijd zoo vrolijk eindigen »als ik dien begonnen ben. De soldaten en hun »gevangene kunnen met ons eten; voor het oogen-»blik blijf ik nog gastheer, maar over een uur »ben ik weder regter." De krijgslieden betuigden hunnen dank en plaatsten zich aan de tafel met den gevangene in hun midden, die in zijn lot scheen te berusten en met smaak van het hem voorgediende gebruik maakte.

Inmiddels had Sir PATRICK zijne vorige plaats hernomen, en zette het gesprek met zijne vrienden, hetwelk door het gebeurde was afgebroken, op de volgende wijze voort: »Ik was, zoo als ik »u daar even zeide, op mijn vijftiende jaar nog »zoo klein en zwakkelijk, dat elk met mij den »spot dreef, en mij op de onbarmhartigste wijze »zocht beet te nemen. Eerst had ik de slechte »behandeling mijner stiefmoeder te lijden, en spoe-»dig daarop kwamen hier nog bij de kwellingen »mijner schoolmakkers. Bij een kind is, naar ik »geloof, de moed niets anders dan het gevoel van »de kracht die het bezit; ten minste mijne zwak-»heid maakte mij bloode, en wel verre dat de »ruwe handelwijze, die ik te verduren had, mij »daar tegen zoude gehard hebben, werd ik hier-»door des te gevoeliger voor mijn leed, en bleef »voor hetzelve beven, als een jongen voor de »roede. Ik leefde in gedurigen angst, vooral voor

 »de

»de kastijdingen mijns leermeesters, die gewoonlijk met een liniaal op de vingers sloeg van den »knaap, die het bij hem verbruid had. Reeds »tweemalen moest ik deze tuchtiging ondergaan, »en alleen de herinnering daaraan was genoeg om »mij over het geheele lijf van angst en schrik te »doen beven. Ik was, zoo als ik u reeds zeide, »op het Gymnasium van *Westminster* geplaatst, »en de beide klassen, waaruit die school bestond, »waren slechts door eene gordijn van elkander »gescheiden, welke aan te raken ons op het na»drukkelijkste en ten strengste verboden was. Nu »gebeurde het op een' heeten zomerdag, dat ik, »terwijl de leermeester zich bezig hield eene voor»lezing over de poëzy van ARISTOTELES te houden, »in slaap viel; een onverwacht gedruisch op de »kamer waar wij zaten, wekte mij zoo plotse»ling, dat ik, verschrikt en op het punt van de »bank te vallen, onwillekeurig en als om mij vast »te houden, de noodlottige gordijn greep, en »daarin zulk een groot gat scheurde, dat men »met gemak bij de andere klasse zien kon. De »beide Onderwijzers zagen bij dit gedruisch op, »en bemerkten dadelijk de schade die ik had aan»gerigt. Nu had men even zoo goed de schuld »kunnen geven aan den leerling, die in het ne»venvertrek aan den kant van de gordijn zat; »maar mijne benaauwdheid, voorzeker door het »besef van schuld op mijn gelaat geteekend, ver»ried mij, en de vertoornde leermeester gebood,

»dat

»dat ik bij hem zoude komen om twaalf slagen
»met het voor mij zoo verschrikkelijk werktuig,
»het liniaal, te ontvangen. Ik stond, bedwelmd
»als een beschonkene, op, poogde te spreken en
»om vergiffenis te bidden, maar mijne tong was
»als verlamd door de vrees, en geen enkel woord
»kon ik uitbrengen; het kille zweet bedekte mijn
»voorhoofd, mijne oogen werden duister, en toen
»ik bij den Onderwijzer, die mij met een ver-
»gramd gelaat afwachtte, kwam, stortte ik op de
»knieën voor hem neder. Reeds was het liniaal
»opgeheven, en den aanstaanden slag voelde ik door
»al mijne leden tintelen; toen eensklaps eene stem
»door de gescheurde gordijn luidkeels uitriep;
»»Doe hem niets! Sla mij, ik alléén ben de
»»schuldige!" Wie was het, die deze voor mij
»zoo hoogst weldadige woorden sprak? Het was
»de scholier, die aan de andere zijde van de gor-
»dijn gezeten had. Men liet hem in ons vertrek
»komen, en hij ontving de twaalf liniaalslagen.
»Mijn geweten zeide mij nu wel, dat ik deze on-
»regtvaardige tuchtiging niet mogt toelaten, maar
»in het eerste oogenblik ontbrak het mij inder-
»daad aan de noodige kracht tot spreken, en toen
»de drie of vier eerste slagen gevallen waren,
»boeide de schaamte mij den mond."

»Nadat mijn makker de straf had doorgestaan,
»ging hij mij, die weder naar mijne plaats was
»teruggekeerd, voorbij, wees mij zijne bebloede
»vingeren en fluisterde met tranen, door hevige

 »smart

»smart hem uit de oogen geperst, op de wangen, »doch met een' engelenlach, dien ik nimmer »vergeten zal, mij vrolijk maar stamelend toe: »»Houd u, kleine kameraad, niet meer aan de »»gordijn vast, want de liniaalslagen doen zeer."" »Dit tevreden gelaat, de spiegel eener edele ziel, »wier jeugdig ligchaam onschuldig voor mij leed; »dit ware beeld des Goddelijken Verlossers; die »tranen, de tolken der ligchamelijke smart; die »zachte vermaning; dit voorbeeldige gedrag van »eenen schoolmakker, dat ik het best waarderen »kon; dit alles werkte zoodanig op mijn gevoel, »dat ik alle bewustzijn verloor, en men mij ge»heel bezwijmd uit het vertrek dragen moest."

»Na dien dag zag ik het dwaze van mijne bloo»heid in, en sedert heb ik alle moeite in het »werk gesteld, om mijne al te groote gevoelig»heid, die, wel is waar, grootendeels uit een »zwak ligchaamsgestel voortkwam, te overwinnen; »en, naar ik geloof, is mij zulks eindelijk ge»lukt." —

— »En kendet gij uwen grootmoedigen makker »niet?" vraagde een der gasten: »Hebt gij hem »niet weder gezien?" —

— »Helaas nimmer!" hernam Sir PATRICK. »Of hij kort na het gebeurde van het Collegie is »vertrokken, of wat hem overkomen is, mij is »zulks ten eenemale onbekend; ik zag hem nooit »weêr; maar dikwijls heb ik God gebeden, dat »Hij ons nog eenmaal te zamen zoude brengen,

»op-

»opdat ik hem wederzage, die, als knaap, zoo »grootmoedig voor mij geleden heeft; en op mijn »woord verzeker ik u, dat ik gaarne eén jaar »levens missen wil, als ik, zij het slechts voor »een' enkelen keer, een' beker wijns met hem »aanstooten en op zijne gezondheid ledigen mag!"

Naauwelijks had hij deze woorden geëindigd, of een glas klonk tegen het zijne. De gevangen koningsgezinde was, met verlof zijner wachters, opgestaan, had zich vóór Sir PATRICK geplaatst, en noodigde hem thans, door het klinken tegen zijn glas, uit, om met hem te drinken. God had de bede des braven gastheers verhoord: zijn edele scholmakker stond vóór hem, en bragt glimlagchend hem den beker toe, met den toast: »Sir »PATRICK, op de herinnering aan de gescheurde »gordijn te *Westminster!* doch, op mijn woord, »uw geheugen is niet in alle opzigten getrouw, »het waren geen twaalf, maar vier en twintig »liniaalslagen, die ik kreeg, en wel dit dubbele »aantal, omdat ik, naar het gevoelen van den »leermeester, niet eerder gesproken en eenen on»schuldige aan de straf blootgesteld had."

— »Ja, dat is ook zoo, nu herinner ik het »mij!" riep de verbaasde, doch door vreugde en ontroering diep getroffen Sir PATRICK uit.

— En," hernam de gevangene, »uw waardige »leermeester gaf u, indien ik mij niet vergis, bij »die gelegenheid op, om een opstel over de op-

»zettelijke kwade trouw der menschen te maken, »is het niet zoo?"

— »Ja, dat is waar ook, het is zoo!" riep Sir PATRICK, »maar hoe is het mogelijk, dat gij »het zijt! Ik twijfel echter niet langer, ik herken »duidelijk uwe trekken: gij zijt mijn gewezen »schoolmakker, mijn edelmoedige verlosser van de »voor mij zoo vreeselijke straf, gij zijt mijn wel»doener, ik ben uw schuldenaar. Wat mij in»tusschen bedroeft, is de toestand waarin gij zijt »en het kleed waarin ik u zie."

— »Dat kleed, Sir PATRICK!" hernam de Of»ficier, »is de uniform mijns Konings. Als Schotsch »edelman streed ik voor de zaak, die ik de beste »hield. Mijn vader, Lord DERBY, stierf voor Ko»ning KAREL, en mijns vaders lot zal ook weldra »het mijne zijn. Doch, het zij zoo, ik ben te»vreden; slechts één wensch blijft mij over: God »behoede den Koning!"

Na deze woorden keerde de Officier naar zijne plaats terug en ging bedaard met eten voort. Maar Sir PATRICK werd somber en peinzend. Nog denzelfden avond, nadat hij bevolen had dat men den gevangene streng bewaken, maar overigens goed behandelen zou, ging hij op reis, zonder iemand te zeggen waarheen. Eerst den vierden dag daaraanvolgende keerde hij terug en beval dadelijk den gevangen' koningsgezinde bij hem te brengen. Toen deze verscheen, zeide Sir PATRICK:

TRICK: »Lord DERBY, vóór twintig jaren toondet »gij mij uwe bebloede vingeren en handen, en »spraakt de mij nog altijd in het geheugen liggende woorden: Houd u niet weder vast aan de »gordijn, want de liniaalslagen doen zeer. — »Hier is uw genadebrief, door den *Protector* »onderteekend; maar sta mij toe, dat ik thans »tot u zegge: Vat niet weder de wapens op tegen het Parlement, want CROMWELL is moeijelijk »tot genade te bewegen!"

Bij deze woorden vielen Lord DERBY en Sir PATRICK in elkanders armen en aan elkanders borst. De schuld van jeugdige jaren was uitgewischt; aan den schoonsten pligt, dien der dankbaarheid, had laatstgenoemde voldaan, en de eerste genoot de rente van het kapitaal, hetwelk hij in vroegeren leeftijd had opgelegd. Beide leefden na dit voorval, in weêrwil van het verschil hunner staatkundige gevoelens, in de hartelijkste en opregtste vriendschap met elkander.

Jonge lieden, zoo mogelijk ook u dit verhaal onder de oogen komt, leest het met aandacht, prent het diep in uw geheugen met de schoone les die het bevat, om, wil men het geluk van anderen en het zijne bevorderen, men ook voor elkander leven en lijden moet, en nimmer aarzelen om het kruis te verligten, dat den naaste soms zoo diep ter aarde buigt. Maar ook, vergeet niet, dat de heiligste pligt op aarde die der dankbaarheid is. Nimmer ontga u eene bewezene

wel-

weldaad, hoe gering zij schijnen moge; maar vergeldt die altijd, hetzij vroeg of laat, met woeker aan uwen weldoener. Handelt hierin als Lord DERBY en Sir PATRICK, dan zult gij u gedragen naar de les van den Grooten Meester en Stichter onzer verhevene Godsdienst, als Hij zegt: »Al »wat gij wilt dat u de menschen zullen doen, »doet gij hun ook alzoo."

PX.

FREDERIK DE GROOTE EN DE SCHILDWACHT.

De oude FRITS, eens in de nabijheid van *Sans-Souci* rondwandelende, zag eenen soldaat op schildwacht, die gedurig in zich zelven lachte. De Koning ging naar hem toe, en zeide: »Mijn »zoon, waarom lacht gij?"

— »Uwe Majesteit, omdat hier zoo even twee »menschen voorbij gingen, die over hun geloof »twistten."

— »Welnu," hernam de Koning, »wat valt »hierom te lagchen; maar gij, wat hebt gij dan »voor een geloof?"

— »Hetzelfde, Uwe Majesteit, als mijn schoen»maker."

— »Zoo, en wat gelooft uw schoenmaker dan?" vraagde de Koning andermaal.

— »Hij gelooft," antwoordde de soldaat, »dat »hem de laarzen, die ik aan heb, niet zullen be»taald worden, en dat geloof ik ook."

De

De Koning zweeg en keerde naar zijn paleis terug, maar liet den soldaat, zoodra deze was afgelost, bij zich roepen, en vroeg hem, hoeveel hij zijnen schoenmaker schuldig was. Vernemende dat deze schuld weinige daalders bedroeg, gaf FREDERIK hem tien daalders, met de vermaning, dat hij nu den schoenmaker moest betalen.

Eenigen tijd daarna zag de Koning den soldaat weder, en vraagde: »Wel, hebt gij nu uwen »schoenmaker betaald?"

— »Zeker niet, Uwe Majesteit!"

— »En waarom niet, schelm!" hernam de Koning, »ik heb u immers tien daalders daarvoor »gegeven?"

»Wel!" antwoordde de soldaat, »omdat Uwe »Majesteit toch niet zult vorderen, dat ik en mijn »schoenmaker om tien daalders van geloof zullen »veranderen."

Men heeft ons niet verhaald, hoe FREDERIK de II^de^ deze scherts opnam, en of hij voor de tweede maal de schoenmakers rekening van den soldaat betaald heeft.

PX.

LOCKE EN DE KAARTSPELERS.

De beroemde Engelsche wijsgeer LOCKE ging, zoo als bekend is, op een' zeer vertrouwelijken voet met de staatsmannen van zijnen tijd om. Onder deze zijne vrienden noemen wij hoofdzakelijk My-

Mylord SHAFTESBURY, vader van den bekenden wijsgeer van dien naam, zekeren Mylord HALIFAX, den Hertog van *Buckingham* en meer anderen; meestal mannen van gelijken rang en genoegzaam bekend in de Engelsche geschiedboeken van die dagen. De vrijheden, die LOCKE zich somwijlen in hunnen kring omtrent hen veroorloofde, droegen altijd den stempel van de hem eigene braafheid, openhartigheid en waarheidsmin, zij hadden juist daarom op hun gemoed eene beslissende uitwerking en misten nimmer haar doel. Eens waren sommige dier Heeren, wien het allen, noch aan schranderheid, noch aan geleerdheid ontbrak, ten huize van SHAFTESBURY bijeengekomen, meer met het doel om zich eenige uitspanning te bezorgen, dan over belangrijke zaken te spreken. Ook de ernstige en diepdenkende LOCKE, de vertrouwde vriend des gastheers, was in het gezelschap. Naauwelijks had men, elkander groetende, eenige woorden toegesproken en daardoor aan de wetten der wellevendheid voldaan, of de kaarten kwamen op tafel en het spel begon.

De Wijsgeer zag eerst de spelers eene poos ernstig aan, haalde toen zijn zakboekje voor den dag en begon met bijzondere inspanning daarin te schrijven. In het begin bemerkte het gezelschap zulks niet, maar eindelijk vraagde een der Lords, die LOCKE zoo ijverig bezig zag: »Wat schrijft gij »daar?" — »Ik zoek zooveel mogelijk van uw »onderhoud, Mylords! een voor mij nuttig ge- »bruik

»bruik te maken;" antwoordde zeer bedaard de beroemde Wijsgeer, »lang was het mijn wensch »om aan de gesprekken van geestige en met we-»tenschappelijke kennis zoo rijk begaafde mannen »als gij zijt, dikwijls deel te kunnen nemen; en »daar mij dit nu gelukt is, zoo achtte ik het wel »de moeite waardig, uwe gesprekken op te tee-»kenen; het belangrijkste onderhoud heb ik ech-»ter eerst nu, sedert een paar uren, in uwen »kring gehoord en heb dit zoo naauwkeurig mo-»gelijk in mijn zakboekje opgeteekend." — Men gevoelde den steek. Eenige fragmenten van het opgeteekende werden, op verzoek van het gezel-»schap, voorgelezen, onder spotternij en gelach aangehoord, en ieder der spelers, die zijne soms hevige uitvallen en dwaze gezegden gedurende het, in LOCKE's oog, tijddoodende en geleerden mannen onwaardige spel hoorde herhalen, trachtte door vrolijkheid en scherts de vreugde te vermeerderen. Het gevolg echter van des Wijsgeers schrijven in zijn zakboekje was, dat men de kaarten weg wierp, en een leerzaam en onderhoudend gesprek het beuzelachtige spel verving.

PX.

WAARHEID.

Iemand vroeg eens aan zeker' zeer middelmatig' treurspeldichter in *Frankrijk*, waarom hij ook geene blijspelen vervaardigde. »Sedert ik MOLIÈRE »heb

»heb gelezen," was het antwoord, »maak ik er »geene meer." — »Het schijnt," besloot de vrager, »dat gij nimmer RACINE hebt gelezen."

PX.

DUBBELZINNIGE WENSCH.

Een koopman had zware geldsommen in den handel verloren. Zijne gade poogde hem te troosten, en zeide daarom tot hem: »O, beste man, »wees bedaard en bedenk dat God ons dubbel »wedergeeft, wat Hij ons eenmaal ontnam." — »O, vrouw!" riep hierop de man getroffen uit: »Mogt God u altijd bij mij laten!"

PX.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 8 Oct. 1847. De halfjarige promotie der leerlingen van het Gymnasium werd heden in de St. Pieterskerk gehouden. Na eene korte voorafspraak van den Rector, beklommen zes jonge lieden, die hunne loopbaan op het Gymnasium volbragt hadden, na elkander het redenaarsgestoelte en hielden hunne oratiën; de eerste, D. KOORDERS, *de natalibus et quae his continentur virtuti postponendis*; de tweede, A. FRANCKEN, *de Ciceronis literarum studiis et eloquentia*; de derde, P. A. BERGSMA, *in Thrasybuli laudem, cuncta a civibus in cives secus facta, oblivionis lege abolentis*; de vierde, A. C. J. VAN EELDE, *de Graecorum cultura cum Romanorum comparata*; de vijfde, J. W. VAN MAANEN, *de literarum studiorum praestantia*; en de zesde, H. S. C. T. RUEMPOL, *de Venetiis, recentiorum rerumpublicarum vetustissimis et florentisismis earumque tristissima sorte.*

De tweede ontving ook den prijs voor het Grieksch en voor de Mathesis; doch deze met het lot tegen den derden, die hiervoor een getuigschrift ontving, zoo als ook den prijs voor het Hoogduitsch. Allen werden loffelijk vermeld wegens de beoefening der Nieuwe Geschiedenis, zoo als ook de broeders A. D. en F. Z. RENEMAN.

Op de eerste klasse werden van de onderste naar de bovenste orde met prijzen bevorderd, E. EKKER en H. W. G. REES; zij ontvingen ook loffelijke melding voor de Nieuwe Geschiedenis, zoo als ook J. BREDIUS.

Van de tweede klasse werden naar de eerste met prijzen bevorderd: W. SIX, A. C. VAN ROSSEM en H. D. FOEQUIN. Getuigschriften van vlijt en goed gedrag ontvingen W. N. PESTERS en SIX, loffelijke melding hiervoor J. A. SCHUURMAN; lof voor de Themata, W. N. PESTERS en K. G. C. VAN HENGST; lof voor de Mathesis, SIX, VAN ROSSEM, PESTERS en VAN HENGST; lof voor de Geschiedenis der Middeleeuwen allen.

Van de onderste orde werden naar de bovenste bevorderd, P. VAN DER MEULEN en W. SNELLEN. Voorts ontvingen lof, H. H. VAN DE POLL, J. P. NONHEBEL en J. R. SCHUURMAN.

Van de derde klasse werden naar de tweede bevorderd met prijzen en getuigschriften, J. W. A. SCHNEIDERS VON GREIFFENWORTH, J. O. RUISCH VAN DUGTEREN en P. A. RAMAER. Deze drie werden ook loffelijk vermeld voor de Romeinsche Geschiedenis, zoo als ook J. E. VAN TOORENENBERGEN, H. MEISTER, A. SCHULART en P. J. MUNTENDAM.

Van de onderste orde werden naar de bovenste bevorderd, E. BERGSMA, met een' prijs en het tweede getuigschrift van vlijt en goed gedrag, L. SLOTEMAKER, en A. J. BÖSKEN ontving ook het eerste getuigschrift van vlijt en goed gedrag; voorts hadden behaald lof voor de Themata, J. C. K. NONHEBEL en W. F. ABENDROOTH; lof voor de Mathesis, E. BERGSMA, L. SLOTEMAKER, J. C. K. NONHEBEL; lof voor vlijt en goed gedrag, A. P. VAN GRUTING, SLOTEMAKER, NONHEBEL, ABENDROOTH, W. H. TAETS VAN AMERONGEN en J. W. SCHUBERT; lof voor de Geschiedenis allen.

Van de vierde klasse naar de derde, J. W. STRICK VAN LINSCHOTEN, met het eerste getuigschrift van vlijt en goed gedrag, J. A. MOLSTER, G. LORFF, H. R. VAN INGEN, en D. J. JUDA ontving

ving het tweede getuigschrift van vlijt en goed gedrag, en P. G. BIJSTRA den prijs voor het Fransch; voorts ontvingen lof voor de Themata, JUDA, BIJSTRA en J. D. VAN SPANKEREN; lof voor de Algebra, STRICK VAN LINSCHOTEN, JUDA en BIJSTRA; lof voor vlijt en goed gedrag, MOLSTER, VAN INGEN en N. A. J. SCHAEFER; lof voor de Grieksche Geschiedenis, STRICK VAN LINSCHOTEN, MOLSTER, LOEFF, VAN INGEN, JUDA en BIJSTRA.

Van de onderste orde naar de bovenste werden met prijzen bevorderd, J. J. BERGSMA, A. J. BERGSMA, J. P. VERLOREN en J. A. M. VAN CATS DE RAET. Voorts met lof voor de Themata, L. DE GEER, A. W. DE KLERK, L. VERHOEFF en P. VERLOREN; lof voor de Algebra, J. J. BERGSMA, J. P. VERLOREN en P. VERLOREN; lof voor vlijt en goed gedrag, J. J. BERGSMA en J. P. VERLOREN; lof voor de Grieksche Geschiedenis allen en J. LOEFF.

Van de vijfde klasse werden naar de vierde bevorderd met lof voor de Themata, D. LAMMERSE en P. M. VENIS.

Van de tweede orde naar de eerste met prijzen, W. JULIUS, F. C. W. KOKER en A. J. DE VRIES, deze had het tweede getuigschrift behaald met het lot tegen KOKER; voorts E. VAN FABER lof van vlijt en goed gedrag, en allen voor de geschiedenis der Oostersche volken.

Van de 83 leerlingen werden er alzoo 33 met prijzen of testimoniën beschonken.

De plegtigheid, door orgelmuzijk afgewisseld, werd tot genoegen van de toehoorders bijgewoond.

GORINCHEM.

Den 7 Oct. 1847. Heden had hier in de Luthersche Kerk op de gebruikelijke wijze de gewone jaarlijksche promotie plaats van de leerlingen der Latijnsche school te dezer stede, welke de

Rector opende met eene rede in de Nederduitsche taal, ten onderwerp hebbende: *het langzame vorderen der menschheid in kennis.*

Uit de tweede klasse werd met prijzen naar de eerste bevorderd: H. VAN AKEN; waarna door hem eene declamatie uitgesproken werd: *de historia Pandectarum.*

Uit de derde klasse gingen met prijzen over tot de tweede: J. NEDERHOUW, S. C. VAN APPELTERE en H. J. VERSCHOOR.

In de tweede klasse werd kort voor het einde van den laatsten leercursus nog geplaatst, J. C. VAN DER PALM, van elders gekomen.

Van de hoogste orde der vijfde klasse ging tot dezelfde orde der vierde over: F. A. DE GRAAFF, met een prijs in de oude talen.

Van de onderste orde der vijfde klasse tot die der vierde werden bevorderd: A. G. KOK, met een prijs, en G. NIEUWLAND met een getuigschrift voor de oude talen.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

DIEREN. Zie April 1848.

BEN-

BENNEKOM staat vakant te worden. Zie Junij 1848.

ZUTPHEN.

STEENDEREN, c. a. De Wel Eerw. Heer J. A. VAN STEEDEN voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad op den 13 Junij j. l., onder voorzitting van den Consulent, de Wel Eerw. Heer J. H. VAN DIEST, Pred. te *Hengelo*, het beroepingswerk hervat, en is met eenparige stemmen gekozen tot Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. H. LINSE, Pred. te *Veessen*, die de op hem uitgebragte beroeping volvaardig heeft aangenomen.

Op het twaalftal waren geplaatst de volgende H.H. Predikanten:

W. H. LINSE, te *Veessen*. T. J. MONTIJN, te *Oosterwytwert*. J. H. GERRITSEN, te *Vlijmen*. S. H. COLDEWEY, te *Borkulo*. J. H. HALLO, te *Nederhemert*. W. VAN BEUNINGEN, te *Rossum*. H. J. PIJNEBUIK, te *Zevenaar*. W. VAN GRUTING, te *Jisp*. J. A. RIEDEL, te *Eenrum*. T. VAN DER WILLIGEN, te *Vorgten*. A. J. J. WARNSINK, te *'s Heer Abts- en Sinoutskerke*. W. H. MOORREES, te *Hummelo*.

Zestal:

LINSE, MONTIJN, GERRITSEN, COLDEWEY, HALLO, VAN BEUNINGEN.

Drietal:

LINSE, MONTIJN, GERRITSEN.

BOMMEL.

BRAKEL, 22 April. Heden gedacht onze Leeraar, Ds. BUYS BALLOT, in het nagebed, aan zijne volbragte 25 jarige Evangeliedienst onder ons, predikende over *Luc*. XXIV: 16—21. De Heere blijve bij voortduring hem nabij met zijnen zegen.

HERWIJNEN, den 25 Junij 1848. Onze veelgeliefde Leeraar, Ds. N. NAEFF, van hier naar *Opijnen*, c. a., vertrekkende, nam heden een hartelijk afscheid van ons, predikende over *Efez.* III:17*a*. *Opdat Christus door het geloof in uwe harten wone.* Na gehoudene afscheidsrede werd zijn Wel Eerw., door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, van zijne betrekking op deze Gemeente losgemaakt. — Onze beste wenschen vergezellen hem.

OPIJNEN EN HEESSELT, den 2 Julij 1848. Heden brak er voor ons een feestdag aan. Na gedurende ruim zes jaren van een' vasten Leeraar verstoken te zijn geweest, werden wij verblijd door de overkomst van Ds. N. NAEFF, van *Herwijnen*. Onze Consulent, Ds. A. C. C. DE JONGH, Theol. Doct. en Pred. te *Waardenburg* en *Neerijnen*, was in het morgenuur de tolk van ons dankbaar gevoel aan het Opperwezen, en leidde den nieuwen Leeraar tot ons in; sprekende naar aanleiding van 1 *Thess.* V:12:13*a*, over *de achting en liefde, welke de Gemeente aan den Evangeliedienaar schuldig is.* Des namiddags aanvaardde de Bevestigde het werk zijner bediening onder ons, en sprak zijnen *wensch voor de volmaking der Gemeente* uit; in eene Leerrede over 2 *Cor.* XIII:9*b*. *En wij wenschen ook dit, namelijk uwe volmaking.* De talrijke opkomst van toehoorders, waaronder ook vele Predikanten, gaf een aangenaam bewijs van belangstelling in de plegtigheid van den dag. — Moge een nieuw geestelijk leven voor ons aanbreken, en de arbeid van onzen Leeraar overvloediglijk door den God der liefde gezegend worden!

GAMEREN, 9 Julij 1848. Onze Herder en Leeraar, Ds. C. LE ROY, maakte ons heden bekend,

kend, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *den Bommel*, Provincie *Zuid-Holland*, Klassis *Brielle*, en dezelve in ernstige overweging zoude nemen.

AALST (IN DE BOMMELERWAARD), 10 Julij 1848. Ontving den Kerkenraad op den 24 Junij berigt van het overlijden van den Wel Eerw. Heer J. P. H. HULSTEIJN, Pred. te *Oosterhout*, en in den jare 1835 en 1836 Hulpprediker alhier, dit berigt werd ons bij de morgen-Godsdienstoefening van den volgenden dag, door onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer A. MACPHERSON, in zijne voorafspraak bekend gemaakt.

Velen, die den eerwaardige gestorvene in zijn vriendschappelijk verkeer hebben gekend, werden door dit onverwacht berigt gevoelig getroffen.

Dat het woord door hem hier, en in zijne Gemeente verkondigd, voor velen gezegende vruchten moge dragen; en hij zijn ingegaan in die *ruste*, welke de Heer der Gemeente zijnen getrouwen dienaren heeft toegezegd.

HAEFTEN vakant. Zie Febr. 1847.

HARDERWIJK.

HATTEM, 24 Mei. Heden ontving de Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier de verblijdende tijding, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. D. SCHOUW SANDVOORT, Th. Dr. en Pred. te *Bennekom*, de beroeping herwaarts bereidvaardig had aangenomen, onder afwachting der vereischte approbatiën.

OENE, 2 Julij. Heden in de voormiddag-Godsdienst maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. F. VAN [illegible]RA, ons bekend met den dood van zijnen geachten en waardigen voorganger, Ds. L. MEENDERINK.

Kort was de rust, welke de Heer over leven

en dood, hem, na zijne langdurige werkzaamheid in ons midden, overliet. Het was heden de dag, waarop zijn Eerw., een jaar geleden, zegenend en biddend van zijne Gemeente afscheid nam, door haar voor het laatst van den kansel Gode en zijner genade aan te bevelen, zoodat zijn aandenken nog levendig in de harten van een ieder woonde. — Het berigt van zijn overlijden werd dan ook met deelneming aangehoord, en wij vereenigen ons volkomen met den wensch van onzen Leeraar, dat de herinnering aan de onzekerheid van dit aardsche leven, strekken moge tot verkrijging der zekerheid van het eeuwige leven, waartoe JEZUS CHRISTUS ons allen den weg heeft geopend, en wiens groote liefde wij ook dezen morgen mogten gedenken aan den maaltijd des N. V., waarmede deze Godsdienstoefening plegtig besloten werd.

VEESSEN, 9 Julij. Maakte onze Leeraar, Ds. W. H. LINSE, ons voor 14 dagen bekend eene beroeping naar de Gemeente van *Steenderen* en *Bronkhorst* ontvangen te hebben; heden vernamen wij, dat hij die beroeping had aangenomen.

KOOTWIJK. Zie Maart 1848.

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

LOOSDUINEN. Uit eene nominatie door Kerkeraad en Kerkvoogden, aan den tijdelijken Minister voor de zaken van de Hervormde Eeredienst enz., ingezonden, en door denzelven aan Zijne Majesteit den Koning aangeboden, waarop geplaatst waren (alphabetisch gesteld) de Wel Eerw. Heeren:

C.

C. CLANT, J.H.Z., Pred. te *Hoogkarspel*. A. J. P. OORT, Pred. te *Eemnes-Buitendijks*. H. OSTI, Pred. te *Putten*, en E. CATS WOR, Pred. te *Mijdrecht*.

Heeft Zijne Majesteit den Heer C. CLANT, J.H.Z., Pred. te *Hoogkarspel*, benoemd tot Predikant te *Loosduinen*, alwaar mitsdien de benoemde naar kerkorde zal worden beroepen.

'sGRAVENHAGE, den 6 Julij 1848. Nadat Ds. I. J. DERMOUT, door Z. M. Emeritus verklaard, *salvo honore et stipendio*, van de Klassis en de Gemeente behoorlijk was losgemaakt, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, F. DE WILLIGEN, Pred. te *'s Gravenhage*, heeft de Breede Kerkeraad op heden ter vervulling der aldus ontstane vakature, geformeerd het navolgend negental Predikanten:

DD. D. PIJZEL, te *Dordrecht*. E. CATS WOR, te *Mijdrecht*. J. P. STRICKER, te *Dordrecht*. C. E. VAN KOETSVELD, te *Schoonhoven*. L. VAN HAAFTEN, te *Nijmegen*. R. BENNINK JANSSONIUS, te *Arnhem*. J. P. HAZEBROEK, te *Breda*. L. PROES, te *Leeuwarden*. J. C. TEN BRUMMELER ANDRIESSEN, te *Hoorn*.

De twee laatsten met het lot tegen Ds. J. F. VAN HOOGSTRATEN, Pred. te *Utrecht*.

SCHEVENINGEN, 9 Julij 1848. Maakte de jongste onzer Leeraren, Ds. A. J. MOLENAAR, ons voor eenige dagen bekend, eene beroeping ontvangen te hebben naar de Gemeente van *Woerden*, heden verblijdde hij ons met het berigt, vrijheid gevonden te hebben om voor haar te bedanken, en verbond hij zich weder aan ons in het uur der nabetrachting van het H. Avondmaal, met de *vermaning*, *dat wij met een voornemen des harten bij den Heer zouden blijven*. (*Hand.* II: 23*b*.)

LOOSDUINEN vakant. Zie Mei 1848.

ROTTERDAM.

VLAARDINGEN, den 27 Junij. Uit het vroeger opgegeven drietal is heden tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. H. SLUITER, Pred. te *Terwolde.*

DELFTSHAVEN vakant. Zie Oct. 1847.

ZEVENHUIZEN. Zie Junij 1848.

LEIDEN.

WOERDEN, 25 Junij. Onze oudste Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. BROEKMAN, door Z. M. den Koning, volgens besluit van den 28sten Januarij l.l., met 12 Julij aanstaande rustend verklaard, hield zijn Wel Eerw., na den 20sten dezer door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Leiden*, den Wel Eerw. Heer E. A. BRUNNER, Pred. te *Oude Wetering*, van zijne betrekking op de Klassis en de Gemeente ontslagen te zijn, zijne laatste Leerrede, en besloot zijn dienstwerk met 1 *Joh.* II: 24*a*. *Hetgene gijlieden dan van den beginne gehoord hebt, dat blijve in u.* De Heer der Gemeente geve zijn Wel Eerw. eene lange en genoegelijke rust, en doe hem dezelve op zijnen tijd met eene onuitsprekelijk volmaakter rust als een door Hem getrouw bevonden dienaar verwisselen.

Hierdoor in onze Gemeente eene vakature ontstaan zijnde, handopening tot het beroepen van eenen Herder en Leeraar gevraagd en verkregen hebbende, heeft de Kerkeraad een twaalftal Predikanten genomineerd en in alphabetische orde geplaatst, zijnde de Wel Eerw. Heeren:

DD. N. BEETS, Th. Dr. te *Heemstede.* J. A. TEN BOKKEL HUININK, te *Veenendaal.* D. BRESSER, te *Strijen.* L. G. F. CREUTZBERG, te *Chaam.* A. VAN HERWAARDEN, te *Fijnaard.* J. H. LOOIS, te

Vee-

Veenendaal. E. W. H. MOLEMANS, te *Hilversum.* A. J. MOLENAAR, te *Scheveningen.* N. OSTI, te *Putten.* J. J. DU SART, te *Kamerik.* H. J. H. TAATS, te *Harderwijk.* J. G. DE VIJVER, te *Zegveld.*

Uit welk dit zestal is benoemd:

DD. N. BEETS, Th. Dr., J. A. TEN BOKKEL HUININK, D. BRESSER, E. W. H. MOLEMANS, A. J. MOLENAAR, N. OSTI.

En daarna dit drietal:

DD. D. BRESSER, A. J. MOLENAAR, N. OSTI.

Uit welk drietal den 29sten Junij tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen is, de Wel Eerw. Heer A. J. MOLENAAR, Pred. te *Scheveningen.*

WOERDEN, 10 Julij. De Wel Eerw. Heer A. J. MOLENAAR heeft, na eenige dagen van beraad, kennis gegeven, dat zijn Wel Eerw. geene vrijheid vond, de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping op te volgen, en heeft alzoo voor dezelve bedankt.

WOERDEN, 13 Julij. De Kerkeraad heeft heden ter voorziening in de bovengemelde ontstane vakature, en door het bedanken van den Wel Eerw. Heer A. J. MOLENAAR, het navolgende twaalftal Predikanten gemaakt:

DD. J. APPEL, te *Kockengen.* N. BEETS, Th. Dr. te *Heemstede.* J. A. TEN BOKKEL HUININK, te *Veenendaal.* D. BRESSER, te *Strijen.* L. G. T. CREUTZBERG, te *Chaam.* G. J. KRAFFT, te *Woudrend.* J. M. LOOIS, te *Veenendaal.* L. C. VAN DER MEULEN, te *Meersen.* E. W. H. MOLEMANS, te *Hilversum.* N. OSTI, te *Putten.* J. J. DU SART, te *Kamerik.* J. G. DE VIJVER, te *Zegveld.*

En daaruit terstond dit zestal:

DD. N. BEETS, Th. Dr., J. A. TEN BOKKEL HUI-

HUININK, D. BRESSER, J. DU LOOIS, E. W. H. MOLEMANS, N. OSTI.

KATWIJK AAN ZEE vakant. Zie Jan. 1848.

DORDRECHT.

ZWIJNDRECHT, 25 Junij 1848. Deelde onze geliefde Leeraar, Ds. D. VAN WIJNGAARDEN, ons voor drie weken mede, dat hij eene eenparige beroeping had ontvangen naar de Hervormde Gemeente van *den Bommel*, Klassis *Brielle*, heden morgen mogten wij tot onze groote blijdschap hooren, dat zijn Eerw. vrijheid had gevonden om voor die beroeping, na rijp beraad, te bedanken; zoo als dan ook de Gemeente op eene treffende wijze van hare belangstelling in het behoud van haren Leeraar had doen blijken. Zijn Eerw. zette zijn dienstwerk onder ons voort, predikende over 1 *Thess.* III: 10. *Nacht en dag zeer overvloediglijk biddende om te mogen volmaken hetgene aan uw geloof ontbreekt.*

HEINENOORD. Zie Mei 1848.

GOUDA.

WADDINGSVEEN, 1 Julij. De Gemeente alhier hoopt eerlang de bestaande vakature vervuld te zien, vermits Ds. WALRAVEN FRANCKEN, A.ZN. de op hem uitgebragte beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, heeft aangenomen.

LEERDAM. Zie Mei 1848.

BRIELLE.

DEN BOMMEL, 4 Julij. Ds. D. VAN WIJNGAARDEN, te *Zwijndrecht*, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, is door den Kerkeraad op heden eene nieuwe nominatie gemaakt, bestaande uit:

DD. C. LE ROY, te *Gameren*. J. G. WANROOY, te *Stad aan 't Haringvliet*. W. A. WANROOY, te *Zuidzijpe*, C. A. W. H. HOUËL, te *Groote Lindt*,

C. A.

C. A. P. E. VAN BUUREN, te *Spijk*. J. WAS, te *Waterlandkerkje*. J. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Westmaas*. T. H. VAN DEN HONERT, Th. Dr. te *Moerdijk*. M. C. VAN HOUTEN, te *Bergeyk*, C. A. H. VAN DORSSEN, te *Stellendam*. D. SLOTHOUWER, te *Kuinre*, en G. C. MONTIJN, te *Hoornaar*.

Van de twaalf genoemden zijn de zes eersten op het zestal geplaatst, de drie eersten op het drietal, en daaruit is onmiddelijk beroepen, Ds. C. LE ROY, te *Gameren*.

NIEUWE TONGE vakant. Zie Maart 1848.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

OUDERKERK AAN DEN AMSTEL, Junij 1848. Zoowel om dankbare hulde te brengen aan de nagedachtenis eens edelmoedigen weldoeners, als om het opwekkende van het voorbeeld, achten wij ons verpligt langs dezen weg te melden, dat door den Heer RIJK MELISSEN VAN DER KLUIJT, in leven Ouderling te dezer plaats, aan de Diakonie armen der Hervormde Gemeente alhier, gelegateerd is de som van *f* 1000, geheel vrij en zonder eenige korting. Bereids is dit legaat aanvaard, na de vereischte koninklijke authorisatie verkregen te hebben.

MUIDEN. Ds. A. A. VAN DE KASTEELE, Pred. te *Zijderveld*, heeft de beroeping herwaarts aangenomen, gelijk ook te

AALSMEER Ds. J. S. VAN STAVEREN, thans nog Pred. te *Oostwoud*.

AMSTERDAM vakant. Zie Nov. 1847.

HAAR-

HAARLEM.

KNOLLENDAM EN MARKEN BINNEN. Zie April 1848.

ALKMAAR.

KOLHORN. Zie Junij 1848.

HOORN.

OOSTWOUD, 11 Junij. Op heden, na onze voormiddag-Godsdienstoefening, maakte onze Leeraar, Ds. J. S. VAN STAVEREN, der Gemeente bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Aalsmeer*, en dat hij die beroeping in ernstig beraad wenschte te nemen.

OOSTWOUD, 18 Junij. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. S. VAN STAVEREN, ons, tot ons leedwezen, bekend, dat hij zich verpligt had gevonden, de op hem uitgebragte beroeping aan te nemen.

BERKHOUT, 25 Junij. Heden werd ons in onze voormiddag-Godsdienstoefening, door onzen Leeraar, K. BOON, het treurig overlijden bekend gemaakt van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. P. H. VAN HULSTEYN, laatst Predikant te *Oosterhout*, in 1836 Hulpprediker alhier. — Was zijn aandenken onder ons nog geenszins verloren gegaan, en de onverwachte tijding van zijn afsterven daardoor te treffender, te dieper indruk maakte de daaruit, door onzen Leeraar, in zijne voorafspraak genomene aanleiding, om ons tot de getrouwe betrachting van dat Evangelie op te wekken, dat hij ons eenmaal met zooveel ijver en trouw verkondigd had.

God vertrooste vooral de bedroefde Weduwe, die, met vier nog jonge kinderen, haar verlies beweent, en doe haar, bij de ondoorgrondelijke wegen zijner Voorzienigheid, zijne wijsheid evenzeer erkennen, als zijne vaderlijke liefde ondervinden.

URK.

URK. Zie Dec. 1847.

ENKHUIZEN. Zie April 1848.

ABBEKERK staat vakant te worden. Zie Junij 1848.

EDAM.

WARDER, 1848. Den 2den Julij was voor onze Gemeente een verblijdende dag, daar zij voor het eerst mogt zamen komen in haar nieuw, ruim aangelegd en smaakvol ingerigt, kerkgebouw, waarvan den 3den Julij des voorgaanden jaars, de eerste steen is gelegd door den President-Kerkvoogd K. BAKKER. Onze Leeraar, IJ. LOOTS, JZ., stelde haar voor, *het belang der aanwijzing van de verhevene bestemming van het kerkgebouw*, naar aanleiding van 1 *Chron.* XXII: 1*a*. *Hier zal het huis Gods des Heeren zijn.* In deze zijne toespraak, welke door gemeenschappelijke lofliederen en beurtzangen werd afgewisseld, werd tevens dankbaar melding gemaakt van de bijdragen, die, zoo van elders als uit de Gemeente, tot dat werk zijn geleverd, en hulde gebragt aan de bemoeijingen van diegenen, die het hebben helpen tot stand brengen, en aan de Gemeente hare dure verpligting tot dankzegging aan God voorgehouden. Moge het gesprokene bij haar eenen blijvenden indruk hebben nagelaten, om dat gebouw steeds met eerbied te beschouwen, het met opregt verlangen des harten te bezoeken, en met ernst er in te verkeeren; en zoo de plaats des gebeds voor haar, en voor allen die bij deze feestelijke plegtigheid tegenwoordig waren, onder den zegen Gods bevorderlijk zijn aan zijne meer zuivere verheerlijking in JEZUS CHRISTUS!

BROEK EN WATERLAND, 18 Junij. Heden berigtte onze Leeraar, Ds. D. HUPKENS, ons, dat hij voornamelijk om de gezondheidstoestand zijner Echt-

Echtgenoot, Z. M. onzen geëerbiedigden Koning had verzocht om een eervol ontslag als Herder en Leeraar dezer Gemeente, en dit verzoek hem goedgunstig was toegestaan; zoodat onze Gemeente eerlang vakant zal worden.

EILAND MARKEN, Julij 1848. Heeren Kandidaten, die zouden verlangen in de vakante Gemeente op het Eiland *Marken* eene preekbeurt waar te nemen, worden uitgenoodigd, zich daartoe, *met vrachtvrije brieven*, bij den Kerkeraad dier Gemeente, aan te melden.

WATERGANG. Zie April 1848.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

VERE, 18 Junij 1848. Uit het voren gemelde twaalftal van Predikanten, ter vervulling van de bestaande vakature, formeerde de Eerw. groote Kerkeraad de volgende zes- en drietallen:

Zestal:

DD. L. G. F. CREUTZBERG, te *Chaam.* N. E. ERNST VETTEN, te *Serooskerke.* J. C. HENTZEPETER, te *Berkel.* C. A. KAM, te *Oost-* en *West-Souburg.* J. P. SPRENGER VAN EIJK, te *Hilvarenbeek*, en H. Q. JANSSEN, te *Vrouwenpolder.*

Drietal:

DD. CREUTZBERG, JANSSEN en ERNST VETTEN.

Hieruit is later beroepen, Ds. L. G. F. CREUTZBERG, Pred. te *Chaam*, die deze beroeping in ernstige overweging genomen heeft.

GRIJPSKERKE, 25 Junij 1848. Heden nam Ds. A. WILOD VERSPRILLE, vertrekkende naar *Oud Vossemeer*, van ons afscheid, predikende bij die gelegenheid over *Col.* II: 6.

Om

Om in de bestaande vakature te voorzien, zal de Kerkeraad zoowel Kandidaten als Predikanten in aanmerking nemen.

BEKERKE, 25 Junij 1848. Heden voordenmiddag maakte onze Leeraar, Ds. J. RIJSDIJK TAHERS LAMBRECHTS, in zijne voorafspraak ons het afsterven bekend van Ds. J. P. H. HULSTEYN, laatst Predikant te *Oosterhout*, die in de jaren 1836 tot 1842 alhier met veel ijver en trouw als Leeraar is werkzaam geweest. Met aandoening werd dit treurig berigt door hen, die den waardigen Ontslapene de meeste hoogachting en liefde toedroegen, vernomen. Zijne nagedachtenis zal bij hen in zegenend aandenken blijven. God zij der bedroefde weduwe met hare vier kinderen nabij, en doe haar ondervinden dat hij een Man is der weduwen en een Vader der weezen.

MELISKERKE, den 9 Julij 1848. Werden wij heden voor 14 dagen verontrust, toen onze Leeraar, Ds. M. VAN LEEUWEN, ons bekend maakte eene beroeping ontvangen te hebben naar de Gemeente van *Fort Bath*, c. a., heden bij het einde der namiddag-Godsdienstoefening mogten wij tot onze groote blijdschap vernemen, dat hij om gewigtige redenen voor die beroeping beleefdelijk had bedankt.

ZIERIKZEE.

OUD VOSSEMEER. Zie Maart 1848.

GOES.

FORT BATH. Zie April 1848.

KATTENDIJKE. Zie Junij 1848.

U T R E C H T.

UTRECHT.

UTRECHT, den 4 Junij 1848. De oudste der Hoogleeraren in de Godgeleerdheid, de Hoog Eerw. Hoog Gel. Heer H. BOUMAN, had heden het voorregt, om, predikende over *Ps.* CVII: 43, gedachtenis te mogen vieren van zijne vervulde vijfentwigtigjarige dienst als Academieprediker alhier. Van harte vereenigde zich de Gemeente met de dankzeggingen en gebeden door den waardigen man ontboezemd en ook door onze Leeraren dezen dag voor zijn Hoog Eerw. bij de onderscheidene Godsdienstoefeningen opgezonden. God spare nog lang voor de Hoogeschool, voor de Vaderlandsche Kerk, en in het bijzonder ook voor onze Gemeente dezen zijnen dienaar, en stelle hem steeds tot den rijksten zegen in al zijne betrekkingen!

IJSSELSTEIN, 6 Julij 1848. Het is ons eene aangename taak, van hier openlijk te mogen berigten, dat wijlen de Wel Edel Geb. Heer Mr. JOUBERT DE LORME, vroeger alhier, laatst te *Jutphaas* woonachtig, en aldaar in de maand Junij in den Heer ontslapen, bij uiterste wilsbeschikking aan de Diakonie onzer Hervormde Gemeente besproken heeft de somma van ƒ 500 Ned. Cour., alsmede eene som van ƒ 1000 Nat. Werk. Schuld, 2½ pCt., ten behoeve van ons Kerkefonds, vrij van Successieregten. — Door de dankbare vermelding van dit liefdewerk, welverdiende hulde willende toebrengen aan de nagedachtenis van den Afgestorvene, zoo mogen wij bij dit berigt voegen, dat dit liefdewerk op heden door een niet minder treffend opgevolgd werd, daar onze Diako-

konie tevens verblijd werd, door de mededeeling, dat de Wel Ed. Geb. Heer Mr. PETRUS COUWENBURG DU BOIS, alhier in de Gemeente woonachtig en op den 2den Julij overleden, aan dezelve gelegateerd heeft eene som van ƒ 4000 Ned. Cour., vrij van Successieregten, tot aanvaarding van welke legaten bereids de vereischte koninklijke authorisatie is aangevraagd geworden. — Was de edele DU BOIS in zijn leven voor onze IJsselsteinsche armen, zoowel Hervormden als Roomschgezinden, wat zijn dood niet kan vergoeden, in nadruk een milde weldoener, een weldoener zonder wederga, een weldoener, die immer der armen lot bepeinsde, de verbetering van hun lot bedoelde, en daartoe zijne schatten en vermogens opende, bovengenoemde uiterste wilsbeschikking is dan de eenige rede niet, waarom zijn naam onuitwischbaar in dankbaar aandenken zal gehouden worden. — Vrede zij zijne assche, een ruim deel der zaligheid bij en met JEZUS, den grooten Vriend der armen, zij zijn deel, terwijl wij hartelijk bidden, dat zijn voorbeeld in Christelijke liefde en mededeelzaamheid, zoo hier als elders, bij meervermogenden vele navolgers vinde!

AMERSFOORT.

NIGTEVECHT, 21 Mei 1848. Heden werd onder ons door den Wel Eerw. Heer C. M. PLEYTE, Pred. te *Loenen aan de Vecht* en Consulent onzer Gemeente, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III:9, in de H. dienst bevestigd, onze van *St. Johannesga* tot ons overgekomen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. J. GOBIUS DU SART, die zijne bediening met eene Leerrede over *Hand.* IV: 29*b* heeft aanvaard.

VUURSCHE, 2 Julij 1848. Heden gaf onze Leeraar, W. FRANCKEN, ons kennis, dat zijn Eerw.

de beroeping naar *Waddingsveen*, onder de Klassis van *Gouda*, aangenomen heeft.

WIJK.

'T WAAL EN HONDSWIJK, 18 Junij 1848. Ten einde in de bestaande vakature te voorzien, vergaderde de Kerkeraad heden onder voorzitting van Ds. H. VERMEER, Pred. te *Houten*, en Consulent dezer Gemeente, en verkoos met eenparige stemmen, uit een tien- en vijftal der alhier gepredikt hebbende H.H. Kandidaten tot de H. dienst bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen, als haren Herder en Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer T. J. VAN GRIETHUYSEN, Th. Dr. en Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, welke de beroeping bereidvaardig en onder inwachting der vereischte approbatiën heeft aangenomen.

Op het tiental waren alphabetisch geplaatst:

J. BOELE, van *Deventer*. G. H. DWARS, van *Amsterdam*. J. C. FRAISSINET, van *Leiden*. TH. VAN GOGH, van *Breda*. T. J. VAN GRIETHUYSEN, Th. Dr., van *Wageningen*. P. KIEL, van *Leiden*. G. KRUIJS, van *Vrieseveen*. C. RIBBIUS, van *Deventer*. W. B. H. VAN TRIGT, van *Deventer*, en L. DE VISSER, van *Tiel*.

Op het vijftal:

G. H. DWARS, TH. VAN GOGH, T. J. VAN GRIETHUYSEN, Th. Dr., C. RIBBIUS en L. DE VISSER.

BUNNIK, 2 Julij 1848. Onze hooggeachte Leeraar, B. L. MULLER, na op den 29 Junij l. l. op de gebruikelijke wijze van zijne betrekking op de Klassis van *Wijk* en onze Gemeente te zijn losgemaakt, nam heden namiddag zegenend afscheid van ons, predikende over *Hand.* XX: 26, 27. Krachtig en ernstig klonk voor den laatsten keer zijne Evangelieprediking tot ons. Moge hij

ook

ook in zijne nieuwe Gemeente denzelfden ijver, denzelfden lust, dezelfde vrijmoedigheid tot de verkondiging van CHRISTUS en dien gekruisigd ontvangen!

LEERSUM staat vakant te worden. Zie Junij 1848.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN, den 25 Junij 1848. Heden had alhier eene buitengewone plegtigheid plaats. Onze beide oudste Leeraren, Ds. L. VALK en PH. SILVERGIETER HOOGSTAD, beide Emeritus verklaard met 1 Julij, legden heden hunne bediening neder, en namen plegtig afscheid van de Gemeente. Ds. SILVERGIETER HOOGSTAD, na eene Evangeliebediening van ruim 48 jaren in onderscheidene Gemeenten onzes Vaderlands, en sints 1825 onder ons, deed het des voormiddags, en beval, naar aanleiding van *Joh.* XVII: 11*b*: *Heilige Vader, bewaar ze in uwen naam!* in eene treffende rede de Gemeente, die hij zoo lang gediend had, aan de bewaring des Hemelschen Vaders in CHRISTUS. Ds. VALK, na eene Evangeliebediening van bijna 45 jaren in onderscheidene Gemeenten onzes Vaderlands, en sints 1819 onder ons, deed het des avonds, en toonde aan, naar *Ps.* CIII: 1, 2: *Loof den Heer, mijne ziele, en al wat binnen in mij is zijnen heiligen naam; looj den Heer, mijne ziel, en vergeet geene van zijne weldaden!* de groote stof van dankzegging aan God voor de weldaden der Gemeente en hem zelven beweezen. — Op den 30 Junij 1848 werden beide los-

 ge-

gemaakt van hunne betrekking op Klassis en Gemeente in eene vergadering des Breeden Kerkeraads, waarbij als Gecommitteerde des Klassikalen Bestuurs van *Leeuwarden* werkzaam was, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. VAN TROJEN, Pred. te *Finkum*, c. a.

De Hemelsche Vader zij beiden onze Leeraren ten goede nabij, en doe hen, zoo wij hartelijk wenschen, de welverdiende ruste nog lang smaken, tot heil voor hen zelven en de Gemeente, en tot zijne verheerlijking.

HALLUM, den 3 Julij 1848. Maakte onze geliefde Leeraar, Ds. G. FLIERINGA, HZ., ons den 18den der vorige maand bekend, eene eenparige beroeping naar de Gemeente van *Menaldum* te hebben ontvangen, veertien dagen later moesten wij, tot onze innige droefheid, hooren, dat zijn Eerw., na ernstig beraad, zich verpligt had gevonden om die beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, aan te nemen.

LEEUWARDEN, den 4 Julij 1848. Na verkregene handopening van het Departement voor de zaken der Hervormde Eeredienst, werd door den Breeden Kerkeraad dezer Gemeente, ter vervulling der vakature, ontstaan door het Emeritaat van Ds. L. VALK, ingaande den 1 Julij, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer T. MODDERMAN, AZ., Th. Dr. en Predikant te *Oudkerk* en *Roodkerk*.

Uit een den 9den Junij 1848 geformeerd gros van Predikanten, werden den 16den Junij daaraanvolgende op het twaalftal gekozen de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren:

J. BROEDELET, te *Gouda*. T. MODDERMAN, AZ., Th. Dr. te *Oudkerk* en *Roodkerk*. J. F. BLAAUW, te *Renswoude*. G. R. ERDBRINK, te *Zutphen*. H.

VAN

VAN VOORST, te *Almelo*. A. J. HAMERSTER, Th. Dr. te *Noordbroek*. E. CATS WOR, te *Mijdrecht*. C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, te *Hoorn*. H. VAN BERKUM, te *Stiens*. R. BENNINK JANSSONIUS, Th. Dr., te *Arnhem*. A. L. LESTURGEON, te *Oosterhesselen*, en P. A. VAN DER SCHEER, te *Baambrugge*. De vier laatsten bij overstemming tegen Ds. L. S. P. MEYBOOM, Th. Dr. en Predikant te *Nijmegen*.

Den 23 Junij werden op het zestal geplaatst, de Heeren:

R. BENNINK JANSSONIUS, Th. Dr., J. BROEDELET, T. HODDERMAN, A.Z., Th. Dr., J. F. BLAAUW, en R. ERDBRINK en C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA.

En op het drietal de Heeren:

R. BENNINK JANSSONIUS, Th. Dr., T. HODDERMAN, A.Z., Th. Dr., en J. BROEDELET.

Ds. HODDERMAN heeft deze beroeping voor eenigen tijd in ernstig beraad genomen.

LEEUWARDEN, den 11 Julij 1848. Na verkregene handopening van het Departement voor de zaken der Hervormde Eeredienst, werd heden door den Breeden Kerkeraad dezer Gemeente, ter vervulling der vakature, ontstaan door het Emeritaat van Ds. BH. SILVERGIETER HOOGSTAD, ingegaan den 1 Julij, uit een te voren gemaakt gros, het navolgende twaalftal van Predikanten geformeerd:

DD. J. BROEDELET, te *Gouda*. R. BENNINK JANSSONIUS, Th. Dr., te *Arnhem*. P. A. KOPPIJUS, Litt. Hum. Dr., te *Rottevalle*. T. POTTERSEN, te *Roordahuizum*. A. J. LEEUWENS, te *Oudega*. C. A. A. R. VAN HOLKEMA, te *Oldeboorn*. G. R. ERDBRINK, te *Zutphen*. H. VAN VOORST, te *Almelo*. W. C. VAN DER ZWAAG, te *Drogrijp*. L. S. P. MEYBOOM, Th. Dr., te *Nijmegen*. G. J. BRAND WIJSMULLER, te *IJsselstein*. U. J. W. RONDANUS, te

Kat-

Katwijk aan den Rijn. De beide laatsten bij overstemming tegen H. DE VRIES, te *Oudewater*.

GARIJP EN SUAMEER vakant. Zie April 1847.

JORWERD vakant. Zie Febr. 1848.

MENALDUM vakant. Zie April 1848.

BERGUM. Zie Junij 1848.

HARLINGEN.

OOSTERBIERUM, den 3 Junij 1848. Naauwelijks is de vakature in deze Gemeente, veroorzaakt door den dood van onzen vorigen Leeraar, vervuld, of reeds zijn wij bij vernieuwing in diepen rouw gedompeld, door het plotseling afsterven van onzen tegenwoordigen veel geliefden jeugdigen Herder en Leeraar, Ds. F. J. W. ZIMMERMAN. Op den 2 April j. l. in de H. dienst onder ons bevestigd, was hij slechts weinige weken in den heiligsten werkkring onder ons werkzaam; doch hoe kortstondig zijn verblijf en werk geweest zij, genoeg was het om ons in hem eenen man te doen betreuren van een beminnelijk en nederig karakter, van ernstigen Christelijken zin, van hartelijke liefde en vurigen ijver voor de heilige zaak van zijnen en onzen Heer, waaraan hij zich geheel had toegewijd. Ingenomen met zijn bezit, deelden wij met blijdschap in de eerstelingen van zijnen arbeid, en rijke vruchten hoopten wij, onder den zegen van God, voor de toekomst daarvan te zullen inoogsten. Doch anders was het bepaald in den raad des Eeuwigen, die niet antwoordt van zijne daden. Eene hevige zenuw-zinkingziekte greep hem aan, en nam hem heden op het onverwachts van ons, in bijna een en dertigjarigen leeftijd. Met ontroering vernamen wij Zondag den 4 dezer het berigt hiervan van den predikstoel, bij monde van zijnen Vriend, Ds. J. H. REDDINGIUS, Pred. te *Franeker*, die juist

juist eene liefdebeurt zoude waarnemen, en met aandoening thans onze gedachten bepaalde bij *Rom.* XI : 33. *O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennisse Gods! Hoe ondoorzoekelijk zijn zijne oordeelen en onnaspeurlijk zijne wegen!*

Den daaraanvolgenden Zondag, nadat intusschen het stoffelijk overschot onzes Leeraars onder vele teekenen van aandoening en deelneming was ter aarde besteld, trad de Consulent onzer Gemeente, *Ds.* F. J. HESSE, Pred. te *Tjummarum*, voor ons op, om met het oog op den Ontslapene tot ons te spreken. De viering van het Pinksterfeest op dezen dag tegelijk invallende, rigtte zijn Eerw. zijne rede in dier voege in, dat de groote gebeurtenis, die wij als Christenen moesten overdenken, onze gedachten leidde, onze harten bestuurde, en te midden van het gevoel van weemoed dezelve opende voor de Hemelsche vertroostingen des Heiligen Geestes. De tekst tot dat einde behandeld, was *Joh.* XVI : 7. *Ik zegge u de waarheid, het is u nut dat ik wegga: want indien ik niet wegga, zal de Trooster tot u niet komen; maar indien ik henenga, zoo zal ik Hem tot u zenden.*

Als bewijs van achting en liefde, waarin de Ontslapene onder ons deelde, strekke de vermelding, dat onderscheidene leden der Gemeente zich geheel uit eigene beweging vereenigd hebben, om op hunne kosten eene grafzerk te doen plaatsen op het graf, waarin het gebeente onzes jeugdigen Leeraars rust. Zijne nagedachtenis zal gewis onder ons in zegening blijven!

De Overledene niet gehuwd geweest zijnde, kan spoedig in de thans bestaande vakature door eene nieuwe keuze voorzien worden.

MAKKUM, den 2 Julij 1848. Heden in de

nadenmiddags-Godsdienstoefening was er eene stemme des gejuichs en des heils des Heeren in ons kerkgebouw der Hervormde Gemeente, dat het geheel nieuw vervaardigde Kerk-Orgel voor onze Gemeente bij de openbare Godsdienstoefening in gebruik zou worden gebragt ter begeleiding van het Godverheerlijkend Psalmgezang. Nadat, na het votum, met eene doelmatige aanspraak en een ernstig gebed het gebruik des Orgels was ingeleid tot verheerlijking des Allerhoogsten, werd de tekst uit *Ps.* CXVIII: 15 gekozen, ten onderwerp van Godsdienstige overdenkingen, behandeld door onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. G. KRUISINGA, in tegenwoordigheid van eene talrijke schare, ook van elders zamengevloeid; en de Heer M. REITSMA, Organist te *IJsbrechtum*, die het examineren des Orgels goedgunstig op zich had genomen, ging voor in de begeleiding van het Godsdienstig Psalmgezang met het Orgel. Eerst werd gezongen *Ps.* LXV: 1, daarna onder begeleiding van het Orgel, *Ps.* LXVI: 1, 2; vervolgens met het Orgel, *Gez.* II: 1, *Gez.* CLIII: 1, *Ps.* CL: 1, en besloten met *Ps.* CL: 2, 3. Des avonds werd een Orgelconcert gegeven ten voordeele der Diakonie-armen.

Alles tot groot genoegen afgeloopen zijnde, verlieten wij, gestemd tot lof en dank des Allerhoogste, het Bedehuis, en nog vindt bovengenoemde Gemeente zich ook opgewekt, om ter eere en recommandatie van bovengenoemden Heer M. REITSMA, en mede van de kundige Orgelmakers, de Heeren C. F. NABER EN ZONEN te *Deventer*, vervaardigers van ons zuiver, krachtvol en welluidend Orgel, dit berigt in de *Boekzaal* te laten plaatsen. Mogen Christelijke liefde en lof en kunst en smaak Gode en den Zaligmaker JEZUS CHRIS-

TUS

vus toegewijd, ons de zegeningen hoog doen waarderen en eene dankbare stemming de Gemeente bezielen, om steeds in gemeenschappelijk gezang een' hoogeren prijs te stellen op de prediking des Woords van CHRISTUS, reinere en heilige offeranden van lof en dankzegging Gode, door Hem altijd op te dragen, tot dat wij Hem, die op den troon zit en het Lam, dat geslagt is, onder reine Engelenscharen en volmaakt geregtvaardigden vuriger lieven, volmaakter danken, op hemeltoon, lof, prijs, dankzegging, eere en heerlijkheid geven in aanbidding.

WYNALDUM. Zie Junij 1848.

SNEEK.

BALK, 10 Julij. Uit het bestaande drietal van de Predikanten, A. P. A. DU CLOUX, te *Losdorp*, J. M. LODIS, te *Veenendaal*, en H. J. DE BOER, te *Ouderkerk aan den IJssel*, is de laatstgenoemde door den Grietman van *Gaasterland*, geëligeerd en daarop heden door den Kerkeraad beroepen.

WOLSUM, 11 Junij. Ds. J. P. VAN HERKUM, Pred. te *Warns*, heeft de beroeping herwaarts aangenomen.

WARNS, 11 Junij. Onze Predikant, Ds. J. P. VAN HERKUM, maakte ons heden bekend de beroeping naar *Wolsum* te hebben aangenomen.

Kandidaten, die eene predikbeurt verlangen, worden verzocht zich met *vrachtvrije* brieven aan te melden.

DOKKUM.

DAMWOUDE, 25 Junij 1848. Heden maakte onze hooggeachte Leeraar bij de gecombineerde Gemeente van *Damwoude*, *Driesum* en *Wouterswoude*, Ds. J. A. VIËTOR, na een ernstig beraad van vier weken, tot onze blijdschap, deszelfs besluit ons bekend, dat hij het eenparig op hem uit-

uitgebragt beroep naar de Gemeente *Mitling* en *Mark*, in zijn geboorteland *Oostvriesland*, had gemeent niet te mogen volgen. — Voorts in eene toepasselijke rede, naar aanleiding van *Matth.* VI: 10*a*, de gronden mededeelende, die op zijn in volle overtuiging genomen besluit van overwegenden invloed waren geweest, bepaaldelijk ook onder aanwijzing van de wederzijdsche roeping en verpligtingen van Leeraar en Gemeente, om aan de vervulling dier bede: »*Uw koningrijk kome*," bevorderlijk te zijn, en van de wijze waarop beiden daaraan het best onder den zegen des Heeren kunnen beantwoorden, waartoe dan ook ten slotte met gemoedelijken ernst werd aangespoord. Zigtbaar geroerd werden dit besluit en deze Leerrede door de talrijk opgekomene Gemeente ontvangen en aangehoord.

HIAURE EN BORNWIRD, den 5 Julij. De Predikant dezer Gemeente, Ds. D. CANNEGIETER, heeft eene beroeping ontvangen naar *Obergum*, in de Provincie *Groningen*.

TERNAARD vakant. Zie April 1848.

HEERENVEEN.

OUDESCHOOT, NYESCHOOT, ROTTUM, MILDAM EN KATLIJK, den 2 Julij 1848. Nadat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. VAN OSSENBRUGGEN, op zijn verzoek door Z. M. onzen geëerbiedigden Koning Emeritus verklaard, op den 30 Junij l.l. in eene Kerkeraads-vergadering, en in het bijwezen van den Consulent, den Wel Eerw. Heer R. ENUMA, Pred. te *Nijehorne*, van zijne betrekking tot onze Gemeente was ontslagen, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Heerenveen*, den Wel Eerw. Heer P. DE GOEJE, Pred. te *Heerenveen*, hield zijn Wel Eerw. op heden zijne afscheidsrede, met eene

Leer-

Leerrede over 1 *Petr.* I: 25. *Het woord des Heeren blijft in der eeuwigheid.*

St. JANSGA en DELFSTRAHUIZEN vakant. Zie Junij 1848.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

IJHORST, Junij 1848. Aan de Diakonie-kas van de Hervormde Gemeente alhier is een belangrijk voordeel te beurt gevallen. Een onlangs hier overleden landman, KLAAS SPELDE genaamd, heeft bij testamentaire dispositie zijne, met vele zuinigheid, bijeenvergaarde bezitting aan het Diakonie-armbestuur van onze Gemeente vermaakt. Twee jaren geleden heeft hij aan hetzelve reeds *f* 100 ten geschenke gegeven. Hij heeft dit gedaan, zoo als in het testament vermeld staat, uit dankbaarheid voor vroeger genotene weldaden. Hij heeft namelijk in zijne jeugd met zijne moeder, benevens zijn' broeder en zuster, van bovengenoemde Diakonie onderstand genoten. Door deze zijne testamentaire dispositie is der Diakonie-kas, na aftrek van de Successieregten en een legaat van *f* 100 aan eene aanverwante, eene bate geworden van ongeveer *f* 3500.

Des mans nagedachtenis blijve in zegening bij onze Gemeente, zij een aanmoedigend bewijs voor onze en alle armverzorgers zoowel als voor de Gemeenten, dat de gaven der liefde door allen niet worden vergeten, en wekke tot dankbaarheid allen op, die door de weldadigheid hunne geloofsgenooten ondersteuning vinden in hunnen behoeftigen toestand!

STAP-

STAPHORST, 4 Junij 1848. Onze Leeraar, G. LANDWEER, ons den 7den der vorige maand bekend gemaakt hebbende, eene beroeping te hebben ontvangen naar de Gemeente van *Balk*, in *Friesland*, en dezelve voor eenigen tijd in ernstig beraad te zullen nemen, deelde ons heden het verblijdend berigt mede, vrijheid gevoeld te hebben, om voor deze beroeping te bedanken. Hij verbond zich weder op nieuw aan ons met 1 *Thess.* II: 8.

Deze kennisgeving is niet vroeger geplaatst, omdat zij zoo laat is ingezonden bij den Correspondent.

DEVENTER.

OLST, den 8 Julij 1848. Voor eenige weken leed deze Gemeente een zwaar verlies, door het afsterven van Mevrouwe de Wed. Mr. C. H. WICHERLINK, geb. ROIJER, eene vrouw, die hare vreugde vond in wel te doen aan behoeftigen, en voor den geringen stand nuttig te zijn. Het berigt van haar overlijden trof dan ook algemeen; want de werken harer liefde waren in levendig aandenken en zullen het blijven, te meer, daar zij nog op haar sterfbed hare begeerte te kennen gaf, dat aan de armen der Hervormde Gemeente alhier eene som van *f* 800 zoude worden uitgekeerd, en aan de armen der Roomsch-Katholijke Gemeente eene som van *f* 200. Deze som door den Vader der Overledene, den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. W. H. ROIJER, 's Rijks Advocaat te *Zwolle*, aan beide armbesturen toegezonden, werd met blijde dankzegging ontvangen. Wij meenden van dit blijk der Christelijke liefdadigheid opentlijke melding te moeten maken, als zich ter navolging aanprijzende.

KAMPER EILAND vakant. Zie Mei 1848.

GRO-

GRONINGEN.

GRONINGEN.

ZEVENHUIZEN. Zie Junij 1848.

WINSCHOTEN.

NIEUW BEERTA, den 25 Junij 1848. De dag van heden was voor onze Gemeente een Godsdienstige feestdag. Wij mogten onzen nieuwen Leeraar, Ds. S. COOLHAAS VAN DER WOUDE, van *Roderwolde* tot ons overgekomen, onder ons zien bevestigen en zijn dienstwerk aanvaarden. De Bevestigingsrede geschiedde, bij vriendelijken afstand van den Consulent, Ds. B. BRAAMS, Pred. te *Nieuweschans*, door den Behuwdbroeder onzes nieuwen Leeraars, Ds. A. TEN OEVER, Pred. te *Gasselter-Nieuwveen*. Zijn Eerw. had ten tekst, 2 *Cor.* I: 24*b*. *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap.* Des namiddags hield de Bevestigde zijne intrede, met eene rede over 2 *Cor.* III: 17*b*. *Waar de Geest des Heeren is, aldaar is vrijheid.* Beide toespraken werden door eene talrijke schare met genoegen en stichting aangehoord. Mogen zij duurzamen invloed uitoefenen, en de zegen des Heeren het verdere werk onzes Leeraars vergezellen, tot bevordering van de Christelijke blijdschap en vrijheid der Gemeente!

VRIESCHELOO. Zie Mei 1848.

APPINGADAM.

SIDDEBUREN. Zie Maart 1848.

SOLWERD EN MARSUM. Zie Junij 1848.

MIDDELSTUM.

OBERGUM, den 4 Julij 1848. Ter vervulling der alhier nog steeds voortdurende vakature, ten gevolge van het bedanken van Ds. E. VAN BORSSUM, V. D. M. te *Tolbert* en Ds. H. VAN DER

DER TUUK, V. D. M. te *Hellum*, is heden avond door den Collator dezer Gemeente, den Wel Ed. zeer Gel. Heer Mr. M. SICHTERMAN VAN DE BRAKE, tot haren aanstaanden Herder en Leeraar beroepen, de Wel-Eerw. zeer Gel. Heer D. CANNEGIETER, Pred. te *Hiaure*, c. a., in de Klassis van *Dokkum*, Provincie *Friesland*.

ONDERDENDAM vakant. Zie Junij 1848.

NOORD-BRABAND.

BREDA.

KRUISLAND, den 12 Junij 1848. Maakte onze Leeraar, Ds. G. DE BRUIN, P.Z., ons den 28 der vorige maand bekend, dat hij eene beroeping naar *Kattendijke* ontvangen en in ernstig beraad genomen had, heden deelde zijn Eerw. ons het berigt mede, dat hij zich had verpligt gevonden, deze beroeping, onder inwachting der vereischt wordende approbatiën, aan te nemen.

OOSTERHOUT, den 26 Junij 1848. Van hier hebben wij het treurig berigt mede te deelen van het overlijden van onzen Leeraar, J. P. H. VAN HULSTEIJN, op den 21 dezer. In 43jarigen ouderdom werd hij, na langdurig lijden, aan Gade en kroost, aan Gemeente en betrekkingen ontrukt. Ruim vijf en een half jaar behartigde hij met ijver de belangen onzer Gemeente, en was ons een ijverig Evangelieprediker. De laatste drie maanden zijns levens buiten staat zijn dienstwerk te verrigten, werd daarin welwillend door de Predikanten van den Ring voorzien.

De Consulent, Ds. J. BEGEMANN, Pred. te *Dongen*, den 25 l. l. de eerste beurt in de vakature

vervullende, bepaalde ons, naar *Joh.* XI:37, bij het Godsbestuur in den tijd van ons sterven, hetwelk, hoe raadselachtig ook, dikwijls voor ons menschen echter altoos zijne wijze en goede bedoelingen heeft.

De Overledene verlangde uitdrukkelijk, dat er nopens hem geen levensberigt zou worden opgemaakt.

Door den Ring van *Geertruidenberg* zal het *annus gratiae* voor de Weduwe worden waargenomen.

HEUSDEN.

UITWIJK. Zie Nov. 1844.

EINDHOVEN.

SOMEREN. Zie Mei 1848.

DRENTHE.

ASSEN.

GASSELTER-NIEUWVEEN, den 21 Mei. Heden maakte onze Leeraar, Ds. A. TEN OEVER, aan de Gemeente bekend, dat hij voor het beroep naar *Emmen*, na zeer ernstige overweging, bedankt had.

RODERWOLDE, den 18 Junij. Nadat onze Leeraar, Ds. S. COOLHAAS VAN DER WOUDE, van wege het Klassikaal Bestuur van *Assen* en door den Kerkeraad dezer Gemeente van zijne betrekking op haar ontslagen was, heeft hij heden zijne afscheids-predikatie uitgesproken, naar aanleiding van *Joh.* VIII:31, 32.

KOEVERDEN.

EMMEN, den 5 Julij 1848. Na het ontvangen van het berigt, dat de Wel Eerw. Heer A.

DEN OEVER, Pred. te *Gasselter-Nieuwveen*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankte, hebben de Stemgeregtigden tot het doen van eene nieuwe beroeping op het drietal geplaatst:

T. A. HOEN, Pred. te *Wirdum*, T. J. JANSEN SCHOONHOVEN, Pred. te *Gramsbergen*, en J. J. E. WILMERS, Pred. te *Nijeveen*.

En daaruit met meerderheid van stemmen benoemd, de Wel Eerw. Heer T. A. HOEN.

WAALSCHE KERK.

AMSTERDAM vakant. Zie Dec. 1846.
DELFT vakant. Zie Jan. 1848.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

WADDINGSVEEN, 2 Julij 1848. Onze Leeraar, Ds. J. H. DE RIDDER, naar *Gouda* beroepen, legde heden zijn dienstwerk onder ons neder, de Gemeente, welke hem lief had, gelijk hij haar, bij zijne afscheidsrede toeroepende: *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelie, opdat het zij ik kome en u zie, het zij ik afwezig ben, ik van uwe zaken mag hooren, dat gij staat in éénen geest met één gemoed, gezamentlijk strijdende voor het geloof des Evangeliums.* (*Filipp.* I : 27.)

GOUDA, 9 Julij 1848. Na des voormiddags door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. W. VAN DER POT, Pred. te *Leiden*, predikende over *Efez.* I : 23*a*: *Welke zijn ligchaam is*, onder ons be-

vestigd te zijn, aanvaardde heden avond onze van *Waddingsveen* beroepen Leeraar, Ds. J. H. DE RIDDER, zijn dienstwerk. Tot grondslag der Intree-rede lagen de woorden van PAULUS (*Efez.* IV: 11—13): *En dezelfde heeft gegeven sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten en sommigen tot Evangelisten en sommigen tot Herders en Leeraars, tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwing van het ligchaam van Christus. Tot dat wij allen zullen komen tot de eenigheid des geloofs en der kennisse van den Zoon van God, tot eenen volkomenen man, tot de mate van de grootte der volheid van Christus.*

NIEUWKOOP vakant. Zie Mei 1848.
ALKMAAR vakant. Zie Mei 1848.
UTRECHT vakant. Zie Junij 1848.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

NEERMOER, den 22 Mei 1848. Uit een vroeger gemaakt drietal, bestaande uit de H.H. HAMER, Pred. te *Grootwolde*, STROMAN, Pred. te *Woltzeten*, en WAHMBÄCK, Kandidaat bij den Oostvrieschen Coetus, is heden tot tweeden Predikant dezer Gemeente beroepen, de Heer STROMAN.

WOLTZETEN, den 18 Junij. Onze Leeraar, Ds. STROMAN, tot jongsten Predikant te *Neermoer* beroepen zijnde, maakte ons heden bekend, dat hij die beroeping had aangenomen.

WEENER, den 14 Junij. Heden is hier, onder leiding van den Heer Generaal-Superintendent en Consistoriaalraad DIRKSEN, te *Aurich*, door meerderheid van stemmen, tot tweeden Predikant dezer Gemeente beroepen, de Heer HUGENHOLTZ, Pred. te *Veldhuizen*, in het Graafschap *Bentheim*.

KLEIN BORSUM vakant. Zie Oct. 1847.

MITLING EN MARK vakant. Zie Oct. 1847.

EMDEN vakant. Zie Nov. 1847.

LEER vakant. Zie April 1848.

KREITS SYNODE DUISBURG.

VOËRDE vakant. Zie April 1848.

KREITS SYNODE WEZEL.

SCHERMBEEK. Zie April 1848.

CORRESPONDENTIE.

Het versje van C. genaamd: *Het huis Gods*, kan niet geplaatst worden: het onderwerp is te verheven, om in zulke rijmelarij behandeld te worden.

In ons volgend Nommer zullen wij het dichtstukje plaatsen, getiteld: *de Heer regeert.*

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

C. A. Moot.
J. Troste.
J. C. Römer, Hulpprediker te *Hekendorp*.
W. A. van Diest.
J. P. Schilt.
Th. van Gogh.
A. Fockema.
F. Meyjes.
W. T. van Griethuijsen.
K. T. Koch.

ZUID-HOLLAND.

P. Wijnsouw.
J. K. van der Wulp.

NOORD-HOLLAND.

A. R. Hoetink.
J. P. van der Meer de Wijs, Th. Dr.
G. H. Dwars.
H. D. Ouwersloot.
F. J. Everwijn.

ZEELAND.

D. van Leeuwen.
A. Meursinge, Leeraar aan de Koninklijke Academie te *Delft*.
P. H. Pottum.
A. C. Bredius.
G. Wetsels, Hulpprediker te *Fredriksoord*.
P. Kiel.
J. C. Fraissinet.
H. C. N. van Amerom, Adjunct Pred. te *Amersfoort*.
M. H. Maas.
J. W. van der Leeuw.

J. H. E. van der Zandt.
G. H. van Senden.
G. J. van der Roer.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
H. D. Bonebakker.
A. van den Ham van Heijst.
J. Boele.
C. H. van Dam.
D. C. Pleijte, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. Rector te *Zalt-Bommel*.
P. A. Hajenius.
J. W. Nijenhuis.
D. F. van Berck Colenbrander.
J. E. Steenbakker Moriljon Loysen.

VRIESLAND.

H. van der Helm.
K. H. B. Haselhoff Roelfsema, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. Rector te *Zevenaar*.
R. Ens.
J. A. Gratama, Th. Dr.
B. Bolleman van der Veen.
R. M. J. Wijbelingh.
A. B. van Kuijk.
P. Penon.
J. J. Damsté.
N. Lofvers.
R. H. Okken.

OVER-IJSSEL.

J. van Soelen.
C. Ribbius.
J. E. G. Landré, Hulpprediker te *Amsterdam*.
A. L. van Woerden.
M. D. de Bruyn.
J. C. Verloren.
L. de Visser.

E.

E. H. Tenckinck.
K. H. B. Palthe.
W. P. van Zadelhoff.
J. Noordink de Wilde.
C. de Visser.
J. M. Diesel.

GRONINGEN.

H. Dijkema.
C. J. Abresch.
J. Cromhout.
F. J. Wichers.
W. Boekhoudt.
B. J. Riedel.
J. Alingh Prins.
J. de Grient Dreux.
W. J. Meijer.
A. Maagh Kniphuisen.
B. J. Broese.
J. T. Rutgers.
W. Palmer van den Broek.
J. Marissen van Loon.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. J. Boele.
J. H. Coenraadts.
E. C. van der Zaag.
F. H. Fynje.
R. R. Hirschig, Phil. Th. Mag. Litt. Hum. Dr.
W. A. Hirschig.
E. Enklaar.
M. J. van Visvliet.
Q. H. Poppe.
H. M. H. Stroes.
P. A. M. Faassen de Heer, Hulpprediker te *Bussem*.
W. B. H. van Tright.
G. Kruijs.

J. van Vloten, Th. Dr.
C. J. Badon van den Berg.
R. O. C. Aitton.

DRENTHE.

G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
A. Leemhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
J. Eemten.
Æ. W. Begemann, S. H. A. fil. Hulpprediker te *Dordrecht*.
W. Driesman.
J. Cannegieter, H. G. fil.
L. Kylstra.
B. F. Brugsma.
J. Eisveld Bosch.
R. Middendorp.
H. M. Laarman Wassenaar.
J. Heerspink.
J. J. Weurding.
C. Bolt.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

N. J. Franchimont.
J. A. Hoorn.
J. G. E. Schusler, Litt. Dr.
J. H. de Greef, Th. Dr.
C. J. Brutel de la Rivière.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het tweede vierdedeel van het jaar 1848 *tot Predikanten beroepen zijn.*

W. L. RIEHM, te *Heinenoord*.
C. J. TICHELAAR, te *Vriescheloo*.

G. D. STERINGA KUIJPER, te *Someren.*
H. UITERWIJK TUIN, te *Kolhorn.*
T. J. VAN GRIETHUIJSEN, Th. Dr., te *'t Waal en Hondswijk.*
J. LUININGH SPECKMAN, te *Bergum.*
P. C. FARKET, te *Wijnaldum.*
P. CREMER, te *Zevenhuisen.*
B. DRIJBER, te *Grijpskerk.*
U. P. OKKEN, Th. Dr., te *Solwerd en Marsum.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelisch Luthersche Kerk.

A. G. A. Gebing.
I. H. M. Zimmerman.
J. B. Roll, dienstdoende te *Amsterdam.*
J. J. H. Bange, dienstdoende in de filiaal Gemeente te *Leerdam.*
J. R. Eilers, dienstdoende in de filiaal Gemeente te *Heusden.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk.

H. Joosten.
F. Braakman.
D. E. W. Wolff.
P. Groote.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk.

OOST-VRIESLAND.

G. O. Dreesman.
F. Diddens.
H. R. Wahnbäck.
J. G. Billker.

D. Oijlam.
W. Bolhuis, Phil. Dr.
K. J. Bödeker.
J. C. F. L. Koppelmann.
C. B. Sissingh.

NB. *Zoo er in deze Naamlijst der DD. Kandidaten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te doen bij de Uitgevers dezes.*

BERIGTEN.

Regenten van het Gereformeerd Weeshuis te Maastricht *hebben sedert de laatste opgave, ten behoeve van dat lijdend Godshuis, met ware dankbaarheid geboekt, de navolgende Giften en Collecten, als:*

Collecte te *Kamper-Eiland f* 10,84½, *Oldemarkt f* 15,10½, *Amersfoort f* 86,10, *Zuylen f* 7,47, *Zalt-Bommel f* 37,20, *Nederhemert f* 2,75, *Hurwenen f* 2,61½, *Brakel f* 6,30, *Aalst f* 4,00, *Hedel f* 9,00, *Gameren f* 18,22½, *Hellouw f* 5,61, *Ophemert f* 5,50, *Rhenoy*, c. a. *f* 6,65, *Waardenburg*, c. a. *f* 7,00, *Driel f* 10,21½, *Zuilichem*, c. a. *f* 3,00, *Kerkwijk* en *Delwijnen f* 10,00, nog ontvangen van *Roermond f* 3,92; ingezameld door eene Commissie van den Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te *Dordrecht f* 197,85½; Collecte te *Bleskensgraaf f* 3,25, *Molenaarsgraaf f* 2,42, *Brandwijk f* 1,90, *Streefkerk f* 3,48; nog ontvangen uit *Rotterdam f* 11,70; Collecte te

IJs-

IJsselmonde f 7,15, *Overschie f* 35,36, *'s Heerenberg f* 10,20½, *Oldehoeltpade f* 3,80, *Oosterwold f* 7,00, *Appelscha f* 2,00, *Makkinga f* 2,50, *Opwierda f* 0,75, *Tjamsweer f* 1,00, *Asten f* 4,00, *Amerongen f* 32,60; van N. N. te *Utrecht f* 2,50. Collecte gedaan bij gelegenheid eener vergadering van het te *Nootdorp* bestaande leesgezelschap: *Tot nut en genoegen*, *f* 11,75; collecte te *Gouda f* 69,14, *Schoonhoven f* 14,15, *Langerak* bij *de Lek f* 1,75, *Leerbroek f* 7,00; van Mej. c. v. n. te *Gouda f* 12,37½; collecte te *Waarder f* 21,48½, *Winschoten f* 33,83, *Eeksta f* 1,50, *Oude Pekela f* 15,33, *Muntendam f* 4,00, *Veendam f* 22,25, *Wildervank f* 12,05, *Noordbroek f* 8,15, *Zuidbroek f* 9,61½, *Scheemda f* 5,05, *Ommelanderwijk*, e. a., *f* 2,87½, *Nieuwe Pekela f* 5,00, *Nieuwe Stadskanaal f* 12,00, *Oostwold f* 9,50, *Zellingen f* 1,90, *Blijham f* 8,25, *Weesp f* 27,50; *Tienhoven f* 2,60, *Pijnacker f* 22,50, *Kuik f* 14,75, *Urmond f* 11,19, *'s Gravenmoer f* 3,50 en *Doeveren* c. a. *f* 3,80.

Maastricht, den 6 Julij 1848.

Regenten voornoemd,
VRIJTHOFF,
President.
VAN RHEYSCHOTEN HAGENS,
Secretaris.

De ondergeteekende Quaestor van de Weduwenbeurs der voormalige Klassis van *Enkhuizen*, herinnert bij dezen de Heeren buitenleden Art. 7 van het reglement, de bepaling inhoudende, dat men, indien men langer dan drie jaren nalatig is in het voldoen zijner contributie, zal worden gehouden van deze beurs afstand te hebben gedaan.

Brie-

Brieven en gelden, voorschrevene beurs betreffende, worden franko verzocht.

De Quaestor voornoemd,
(*Get.*) J. WILLEMS,
Predikant te *Hem*.

LETTER-NIEUWS.

Bij C. F. Stemler, te *Amsterdam*, is uitgegeven:

BIDDAGSPREEK over *Luk.* XXI: 9*a*, gehouden den 18 Junij 1848 in de Luthersche Kerk te *Hoorn*, door G. W. STEMLER, Predikant aldaar. Prijs *f* 0,40.

Uitgegeven ten voordeele van het fonds ter besteding van oude lieden der bovengenoemde Gemeente.

P. B. van Waning Bolt, Boekverkooper te *Amsterdam*, heeft uitgegeven:

Over vertegenwoordiging en verkiezing in de Nederlandsche Hervormde Kerk. Een woord ter gelegenheid der Grondwets-Herziening, gelijktijdig in die Kerk en in den Staat, door J. A. M. MENSINGA. Prijs *f* 0,50.

Bij de Boekhandelaars C. J. Borleffs, te *Amsterdam*, F. Holtkamp, te *Sneek*, en A. Schaafsma, te *Dokkum*, is te bekomen:

Verklaring van het grootste gebod Gods, behelzende den pligt van alle menschen en wie zijnen pligt verzuimt. Met vele redenen uit het Nieuwe Testament aangewezen, door OBE JOHANNES SMID, Leeraar der Gemeente te *Balk*, die Doopsgezinden of Oude Vriezen genoemd worden. 192 pagina's in 8vo gebonden voor den geringen prijs van 90 Cents.

G.

G. W. van der Wiel, te Arnhem, heeft uitgegeven en alom verzonden:

Aanprijzing van Huisselijk Leven. Iets voor onzen tijd. Prijs *f* 1,20.

UITGEKOMEN

DE NEDERLANDSCHE VOLKSBODE,

TIJDSCHRIFT TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

2e Stuk;

Waarvan de uitgave eenige vertraging heeft ondervonden, doch, van nu af, weder geregeld zal worden voortgezet onder de Redactie van Ds. C. VAN SCHAICK; Predikant te *Dwingeloo*. De prijs van elken jaargang is *f* 2,60, waarvoor men vier afleveringen ontvangt, elk van vier vellen druks en veertig bijbladen met volkslectuur, ter uitdeeling onder min onderwezenen. Men teekent in bij den uitgever NIJHOFF, Boekhandelaar te *Arnhem*, en bij alle soliede Boekhandelaren.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

G.

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN:

Voor AUGUSTUS 1848.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLVIII.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Het Leesgezelschap te Diepenbeck, *door* P. VAN LIMBURG BROUWER. *Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1847. 371 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3,60.

Het komt ons voor, geheel met de strekking van ons Tijdschrift overeenkomstig te wezen, dat wij eene breede ruimte nemen, voor de toetsing van dit even merkwaardig als belangwekkende geschrift. Het betreft een der gewigtigste verschijnselen van onzen tijd; het heeft, zoowel door inhoud als vorm, allerwegen opzien gebaard; een spoedig verschenen tweede druk bewees, hoeveel belang er in gesteld werd. En belangwekkend is het ook, als laatste arbeid van eenen man, over wiens onverwacht afsterven, in de kracht zijns levens, allen zich bedroefd hebben, die wetenschap liefhebben; eenen Hollandschen geleerde van den echten ouden stempel, met breede grondslagen van studie, algemeene kennis en klassieken zin; een' man met een helder hoofd, niet te benevelen door nieuwe theoriën, niet door de verbeeldingskracht overheerscht, wiens stem waarschuwend was, tegen het ook in de letterkunde indringend mysticismus; — een' man, wien als echt en onvervalscht Hollander, boven alles de waarheid lief was. Een nieuw bewijs voor die liefde tot de

waarheid gaf hij in dit geschrift. Het is veel, dat een geleerde als hij, die zijnen tijd en zijne bekwaamheden aan *Europa* te besteden schuldig was, nog tijd en lust over had voor een zoo populair werk als dit. Hoe menig geleerde, ook van minderen rang dan hij, zoude (en kunt gij het hem euvel duiden) zich wikkelen in zijne letterkundige zelfgenoegzaamheid, en den tijd te kostbaar achten om dien te verspillen aan de kibbelarijën daar beneden; minstens dat overlaten aan de Godgeleerden, wien het ambtshalve is opgelegd. Niet aldus VAN LIMBURG BROUWER. Hem was de waarheid dierbaar, om het even of het de symboliek der Ouden, of de formulierzucht des tegenwoordigen geslachts aanging. Wel moet hij vele liefde voor de waarheid bezeten hebben. Eene schoone bijdrage tot de kennis van zijn karakter. Voor degenen, die dit werk nog niet gelezen hebben, diene dit geraamte:

In het dorp *Diepenbeek* is de predikantsplaats vakant. Afgelegen als het is, is men er onbekend met de kerkelijke bewegingen van onzen tijd. Ter kwader ure wordt er het gerucht verspreid van heerschende ketterijën, waardoor Kerk en geloof in gevaar zijn. Men vreest, dat men ook eenen gevaarlijken, ketterschen Leeraar zou kunnen ontvangen. Eenige notabelen, leden van het daar gevestigde leesgezelschap, besluiten om daar tegen te waken; en daartoe zich bekend te maken met de leer, welke vervat is in de formulieren van

eenig-

eenigheid. Hoezeer verschillend van karakter zijn zij allen (op eenen na) vatbaar voor waarheid en voor onafhankelijkheid. Zij beginnen, met allen regtzinnig te wezen. Het onderzoek van de formulieren wordt hun al te spoedig te moeijelijk. Daarop nemen zij HELLENBROEK. Bij het lezen van dit boekje komt van lieverlede het waarheidsgevoel op tegen sommige harde stellingen van dezen schrijver. De een voor en de ander na begint onafhankelijk te denken. Daaruit ontstaat twist, zoodat eindelijk dit concilie onverrigter zake uit een gaat. Inmiddels hebben twee Proponenten hunne gaven laten hooren; VAN DER GOOT, die eene steil orthodoxe preek houdt, en de kennis der Drieëenheid onder het O. T. uit *Gen.* I:26 bewijst; en ROERTING, een *Groninger*, die eene eenvoudige Christelijke rede uitspreekt over *het bewaren van Jezus geboden.* Later komt er nog een derde bij, KOOTJE KLOS, Neef van den Schoolmeester. Deze geeft eene mystieke preek over de *liefdekoetsen van Salomo.* Elk heeft zijne beschermer, en lang duurt het, eer het tot eene keus komt. VAN DER GOOT heeft tot beschermer zekeren VAN GROENENDAAL, een' aanzienlijk' Heer uit *Utrecht*, lid van de regering, in het staatkundige, onbepaald aanhanger van de ministeriëlen, in het Godsdienstige, lid van de Bilderdijksche (1) par-

(1) Men gunne ons deze benaming, die eene omschrijving bespaart en voor welke wij nog geene betere weten.

partij¹, die door het geheele verhaal eene belangrijke rol speelt. De Gemeente is verdeeld tusschen VAN DER GOOT en KLOS. De laatste heeft de meeste kans; doch door eene fijngesponnen intrigue van ESPERANCA, de dochter van Kapitein VAN BERKEL, een der voornaamste leden van het leesgezelschap, op welke VAN GROENENDAAL oogmerken had, en die hem weet in te pakken, wordt te *Groningen* beroepen. Het verhaal eindigt met de ontmaskering van VAN GROENENDAAL, de oplossing van het Concilie, waarvan één met KOOTJE KLOS naar *Amerika* gaat, en een hoogst belangrijk gesprek tusschen den Kapitein en Pastoor LABARIUS over de formulieren. — Tusschen het verhaal in komen nog verscheidene episoden en karakters. Zoo, in het begin, eene beschrijving van den ouden Diepenbeekschen Predikant HAMER, die er jaren lang op gehamerd had, later de twee dochters van den Kapitein, een paar lieve meisjes, waarvan de eene verloofd is aan WILLEM, een' Student uit *Utrecht*, die van tijd tot tijd als scheidsman bij de verschillen in het leesgezelschap wordt ingeroepen, en ter goeder trouw vasthoudt aan de Utrechtsche orthodoxie, doch daarbij wel eens leelijk

HASE was wel onderrigt, als hij in zijne naar gewoonte korte en puntige schets van den tegenwoordigen staat der Nederlandsche Hervormde Kerk, deze partij aldus karakterizeerde. Ongedeerd blijven daarbij de verdiensten van onzen grootsten dichter, wiens nagedachtenis men het best vereeren zou, door van zijne Theologie te zwijgen.

lijk in het naauw raakt; de andere, ESPERANCA; eene levendige *quarteronne*, die almede eene belangrijke rol speelt. Interessant is ook de figuur van ZACHARIUS, een Pastoor van den ouden stempel, ongeleerd, maar goedhartig. Zijne aanwezigheid geeft aanleiding tot eene satyre op het besluit nopens de schoolboeken van 1843, die meesterlijk en onbetaalbaar is. In het slot, waar hij met den Kapitein over de formulieren spreekt, gelooven wij dat VAN LIMBURG BROUWER de meeste subjectiviteit gelegd, en zich zelven in den Pastoor verpersoonlijkt heeft, als op een onpartijdig standpunt, buiten onze Kerk of hare Theologie staande. — En zoo al verder.

Genoeg om te doen zien, welk een belangwekkend punt uit de maatschappelijke en Godsdienstige verhoudingen van onzen tijd VAN LIMBURG BROUWER heeft aangegrepen. Een werk van dien aard, met de pen van eenen VAN LIMBURG BROUWER geschreven, kon wel niet anders dan *éclat* maken, en moet, zelfs onder alle de gebeurtenissen die er op gevolgd zijn, een groot deel van de aandacht tot zich blijven trekken.

De vorm is die der satyre, in den ouden, klassieken zin. Eene aanschouwelijke voorstelling van toestanden des tegenwoordigen levens, scherp geteekend, en ten doel hebbende om derzelver gebreken zigtbaar te doen uitkomen.

De manier van voorstelling van VAN LIMBURG BROUWER is bekend. Natuurlijk en waar; leven-

 dig,

dig, zonder overdrevene romanisme. Zijn stijl eenvoudig, klaar en helder; berekend voor het groote publiek. Menige geestige uitval kruidt hier en daar de lezing. Over het geheel heeft ze veel overeenkomst met die van de eenmaal zoo geliefde en nog niet vergetene vaderlandsche schrijfster, Jufvr. WOLF, geb. BEKKER, met welke VAN LIMBURG BROUWER veel geestesverwantschap had, en aan de karakters van wier roman meer dan eene figuur uit dit werk herinnert.

Vragen wij nu welk doel VAN LIMBURG BROUWER zich heeft voorgesteld met het schrijven van dit werk? Zeker meer dan een, hoezeer ook na aan elkander verwant. Het meest zigtbare is dat, wat dadelijk aan den loop van het verhaal te zien is. De Diepenbeekers willen geenen anderen dan eenen regtzinnigen Predikant; laten zich opwinden door het geschreeuw over ketterij, weten zelven van de orthodoxe leer niet af, en zijn toch gereed om te verketteren. Dat die toestand bestaat en algemeen in onze Kerk is, zal niemand tegenspreken, en geen weldenkende onbetreurd laten. Die verketteringszucht rigt zich vooral tegen de Groninger school; zonder voor haar onbepaald ingenomen te zijn, betreuren wij het toch diep, dat zoo vele onbevoegden het vonnis strijken, alsof het doel der Groninger Hoogleeraren geen ander ware dan om de Kerk en haar geloof te bederven. (Want om hunne bekwaamheden te loochenen en zich dáár boven te plaatsen, nu, zoo gek zullen toch,

hoop

hoop ik, de kettermeesters niet zijn?) — Die verketteringszucht van hen mag onzentwege bekrompenheid, zelfs gemoedelijkheid wezen, zij is toch eene treurige eigenschap onzer Kerk. Zie, als gij door vlijtige studie en diep nadenken de waarheid hebt opgedolven, en uwe met zooveel moeite verkregen overtuiging aan anderen wilt mededeelen, dan krijgt gij tot loon, dat men u voor ketter *scheldt*, uwe plaatsing of uwe bevordering tegenwerkt, uwe hoorders van u aftrekt. Dat zou u doen besluiten, om uwe kennis voor u te houden, *of*, nog liever, de geheele Theologie te groeten en uwen tijd te besteden op een veld dat minder met doornen bewassen is. Mag men het niet mededeelen, dan is het beter het ook niet te weten; dan bezwaart men ten minste zijne conscientie niet. Dat doel van VAN LIMBURG BROUWER moeten dus alle wetenschappelijke Godgeleerden en alle weldenkende leden onzer Kerk toejuichen.

Een tweede doel betreft de Bilderdijksche partij, in den Heer VAN GROENENDAAL gepersonificeerd. Ook dit doel moet, door ieder die niet tot haar behoort, worden goedgekeurd. Hoe verblijdend ook het opgewekte geestelijke leven zij, dat zich in de verschijning van deze partij vertoonde, hoe weinig opregt gemoedelijke er zich onder haar bevinde, treurig is hare éénzijdigheid, hare weinige wetenschappelijkheid, hare verketteringszucht en liefdelooze onverdraagzaamheid jegens andersdenkenden. En magtig zijn zij genoeg, schadelijk

 ge-

genoeg is hun invloed, om den aanval van VAN LIMBURG BROUWER te wettigen. Over de zedelijkheid van het door hem gebezigde middel straks nader.

Het derde doel gaat de Theologische faculteit der Utrechtsche Academie aan, gepersonificeerd niet alleen in VAN DER GOOT en KLOS, maar ook in den zwakken, aan de regtzinnigheid als aan een stroowisch zich vasthoudenden WILLEM DE LANGE. Een, helaas, al te waarachtig beeld! Dat is bedroevend, dat dáár zoo weinig homogeen leven is, (als te *Groningen*) dat dáár de Hoogleeraren zoo weinig invloed bezitten op de vorming hunner leerlingen, dat dáár zoo dikwerf een storm Proponenten uitkomt, zoo steil alsof ze, niet onder Hoogleeraren, maar onder oefenaars gevormd waren, een storm die de Kerk komt bederven. Dat jammert ons van onze *Alma Mater*, waar eenmaal een HERINGA in zijnen eersten tijd eene school vormde, die het sieraad en het licht der Kerk was. Daar zeggen wij: het is jammer van alles wat er bezijden valt!

Omtrent de door VAN LIMBURG BROUWER gebezigde middelen, vragen wij eerst, of ze eerlijk zijn? Het onderzoek of ze ook doel zullen treffen kome daarna.

Wat zijn eerstgenoemde oogmerk betreft, zeggen wij volmondig, ja. De voorstelling is, als ge een klein weinig *charge* ter wille van den lezer kunt verdragen, geheel waar en natuurlijk. Geen

van

van al de personen van het leesgezelschap (baas HARTMAN uitgezonderd, en dezulken zijn er, in de werkelijkheid, nog in grooter aantal, als in de verhouding, waarin VAN LIMBURG BROUWER hem geeft) zijn hatelijk voorgesteld. En waarheid is het, dat, als men die soort van menschen slechts eenmaal aan het onafhankelijk zelfdenken, en consequent redeneren helpt, zij dan van zelf hunne steile begrippen en hunne ketterjagerij laten varen. Het gebreekt bij hen, juist zoo als VAN LIMBURG BROUWER hen schetst, niet aan het hart, maar aan het hoofd.

Ook voor het laatste der aangewezene oogmerken is het gebruikte middel niet oneerlijk. Wel zijn, ja, de beide preken en de beide karakters de ergste in hunne soort, (zouden ze het nog wel zijn?) maar toch, meer dan een onzer lezers zal zich, met ons, herinneren er zoodanige gekend te hebben. En zulke preken, met name die over teksten uit het Hooglied, worden er ook wel gedaan, met oogmerk om de Gemeente te mystificeren, zich eenen naam te maken en vooruit te komen. De gedrukte stukken zijn er, ten bewijze. En al de drie karakters worden meer in hunne nietigheid en karakterloosheid, dan wel in hunne hatelijkheid voorgesteld. De satyre had, zonder oneerlijk te zijn, nog scherper kunnen wezen.

Anders echter denken wij, over het middel, dat tot het bereiken van het tweede oogmerk gebe-

be-

bezigd is, de bewerking van het karakter van VAN GROENENDAAL. Reeds dit is hinderlijk, dat er slechts één vertegenwoordiger van die partij optreedt, en dat er nergens ook een wenk slechts wordt gegeven, dat er onder hen ook wel betere karakters schuilen. En juist daardoor nu wordt de grove en overdreven onzedelijkheid van dit karakter des te stuitender. Dat hij, op het laatst, in eene zaak, in bijna deerniswaardig licht voorkomt, helpt niet. Vergelijk hem eens met den *Tartuffe* van MOLIÈRE; gij zult hem veel hatelijker vinden. Bij VAN GROENENDAAL zijn bekeeren en onteeren hetzelfde, hij wil juist de Godsdienst bezigen, ESPERANCA tot zijne partij overhalen, ten einde haar te verleiden; de heiligschennis wordt bij hem revolterend; TARTUFFE daarentegen zet de Godsdienst ter zijde als hij tot zijne oogmerken met ELMIRE komt; wel gebruikt hij de sophismen der casuistiek, om hare gewetensbezwaren op te lossen (Acte IV, Sc. 6), wel beveelt hij zich aan haar aan, door de stilzwijgendheid, waartoe menschen van zijne soort genoodzaakt zijn (Acte III, Sc. 3), maar hij misbruikt de Godsdienst zelve niet, ja, hij erkent zelfs zijne zwakheid als hij zegt: (a. pl.) »*Mais Madame, après tout je ne suis pas un ange.*"

De vraag is, zijn er onder die partij zulke karakters, staan zij bij hunne partij als zoodanig bekend, en worden zij desniettegenstaande door hen in bescherming genomen? — Dan ware VAN

LIM-

LIMBURG BROUWER geregtvaardigd. En dan moest hunne geheele partij met hen boeten en het regt van het spreekwoord ondervinden: met wien gij verkeert, wordt gij geëerd. Maar, tot dat daarvan onbetwijfelbare bewijzen zullen geleverd zijn, zullen wij het er voor houden, dat de Bilderdijksche partij door VAN LIMBURG BROUWER zwaar verongelijkt, en meer in een hatelijk dan waarachtig daglicht geplaatst is. De satyre is te veel *à bout portant*, om niet hier absolute waarheid in de schildering te eischen. Zijn de bewijzen *moeijelijk* te geven, goed, dan moet men er ook van zwijgen. Men beschuldige niemand van eene misdaad, die men niet kan bewijzen. — En — gaarne willen wij gelooven, dat, indien er zelfs bewijs worde geleverd, het onder de uitzonderingen zonde behooren, en, dat MOLIÈRE's *Tartuffe* veel natuurlijker en menschelijker is dan VAN LIMBURG BROUWER's *Groenendaal*.

Wij komen tot eene derde vraag. Zal het leesgezelschap van *Diepenbeek* (behalve het niet altijd onschuldige vermaak dat een aantal lezers er door genoten hebben), ook wezentlijk nut doen en doel bereiken, zoo als zoo menig ander geschrift van den eere- en dankwaardigen Schrijver? — Wat zullen wij zeggen. De figuur van VAN GROENENDAAL zal zeker geen doel treffen, meer verbitteren dan verbeteren, en, in het algemeen, het geheele boek belemmeren in het bereiken van zijn oogmerk. Het is de vraag, of de satyre in het al-

ge-

gemeen wel veel nut doet, en dan nog, op welke wijze? Onmiddellijk zeker niet veel. Alleen wanneer zij kleinere en uitwendige gebreken geldt; en bij die personen, wien het niet onverschillig is hoe de wereld over hen denkt en hen beoordeelt. Ten minste zal ze hen noodzaken, om ze te verbergen, nu, dat is al veel, dan hinderen zij ten minsten een ander niet. Zouden de Utrechtsche orthodoxe Studenten het voelen, hoe zij zich voor het betere deel der Kerk bespottelijk nog meer dan beklagenswaardig ten toon stellen? — Ik weet het niet. Zij zijn nog zoo jong, om nu reeds gezond menschenverstand te hebben. En het vooruitzigt om spoedig geplaatst te worden en vooruit te komen is zoo aanlokkelijk. Daar kan men immers ligt den spot van dezen of genen verstokten wereldling voor dragen?

Niet, wanneer ze grootere, vooral zedelijke en Godsdienstige gebreken geldt. Zij mogen dan den eenen vermaken, den ander ergeren, als ze klassiek zijn, aan tijdgenoot en nageslacht typen en motto's leveren, onmiddellijk verbeteren nooit. Daar doet ze het alleen middellijk, door diegenen, die door hunnen invloed in staat zijn om anderen van die gebreken te genezen, daartoe aan te sporen. Want op hen komt, bij slot, de satyre neder, even zoowel als de schuld, wanneer zij nalatig geweest zijn. Zoo zoude eindelijk, wat de Utrechtsche orthodoxe club aangaat, deze satyre nedervallen op ... de drie Provinciale Kerkbesturen,

ren, die hen exámineren, en — — de Hoogleeraren die hen vormen. — — Neen, dat is ons te hard en te onbillijk. Maar toch — het is zonderling, dat dat onkruid te *Groningen* niet groeit. In elk geval hopen wij, dat, indien er iets aan te doen is, door wien dan ook, VAN LIMBURG BROUWER niet te vergeefs zijn laatste werk zal geschreven hebben. Het jammert ons zoo van onze *Alma Mater*, en nog meer, van onze Kerk.

Wie echter de satyre het meest treft, voor zooveel het die klasse aangaat, die door het leesgezelschap te *Diepenbeek* gepersonificeerd zijn? Wie ze het meest tot werkzaamheid en gebruik van hunnen invloed moet aansporen? — De Predikanten. O mogten zij overtuigd zijn, dat het veelal hunne schuld is, wanneer de Gemeenten zóó blijven, als VAN LIMBURG BROUWER het personeel van zijn leesgezelschap in den beginne schetste. Veel meer invloed hebben zij, daarop, in hunne Gemeenten, dan de Hoogleeraren in de Academiën. Als ze dien invloed niet eens bezaten, dan zouden wij wel zeer twijfelen aan het nut en de noodzakelijkheid van onzen stand. — Zeker, ze zijn te verbeteren; niet door hen *het Leesgezelschap van Diepenbeek* in handen te geven, dat begrijpt gij, dat is voor u zelven alleen, en misschien rijkelijke stof, meer dan u lief is, tot uwe beschaming, maar — door met beleid en geduld, zonder te haasten, met den vasten wil om, en met het vaste geloof van hen te zullen verbeteren,

hen

hen te bearbeiden ; — door op welwillenden ; maar ernstigen en waardigen toon, in vormen naar hunne vatbaarheid geschikt, op hun verstand werken, zonder hun gemoed te kwetsen, en hen leeren dat verstand te gebruiken en zelf te denken. De Farizeën, als baas HARTMAN, laat gij ter zijde. Daar is voorshands weinig aan te doen. Doe dat met geschrift, met preken, met gesprek. Men verbeeldt zich dikwijls, en zegt en schrijft het ook, dat men bij zulke menschen het meest nut doet, door minder op hun verstand, meer op hun gemoed te werken. Het is zeker, dat dit laatste zaad sneller en weliger bij hen groeit, dan het andere. Zoo gij dus haast hebt, en er op gesteld zijt om vele vruchten te zien, voor uw verwacht spoedig vertrek, of — dood ; — zoo gij niet streeft naar hooger eer, en die gaarne aan een' ander overlaat, ga dan uwen gang. Ledig keert uw woord toch ook niet terug ; gij doet toch ook nut. Maar, zoo gij zelfverloochening genoeg bezit, om te willen zaaijen, waar het waarschijnlijk is, dat een ander van uwen arbeid maaijen zal, werk dan op het verstand, met dat geduld en die voorzigtige langzaamheid, die hier vereischt wordt om doel te bereiken. Misschien hebt gij het geluk, om nog bij uw leven vrucht te zien. En zoo niet, nu, ook al goed ; wij verstaan elkander.

Ik geloof niet dat wij het doel van VAN LIMBURG

BROU-

BROUWER met het schrijven van dit werk uitgeput hebben, met de drie opgegevene, open en voor de hand liggende oogmerken. Niet dat het doel zou geweest zijn, om uitsluitend de Groningsche theologische rigting aan te bevelen. Dat gelooven wij niet. Het doel ten opzigte van *Groningen* is meer verdedigend en zuiverend, dan aanbevelend. Iedere andere rigting, mits wetenschappelijk en waarheidzoekend, zoude den wetenschappelijken en waarheidlievenden VAN LIMBURG BROUWER even welkom geweest zijn. Dat juist *Groningen* hier triomfeert, werd door den aard van het verhaal medegebragt; *Groningen* is de aangevallen partij, het drama eischt deszelfs zegepraal. VAN LIMBURG BROUWER kon er toch niet alles in opnemen. En dat allen op het laatst Groningers worden, is, gij ziet het duidelijk, eene aardigheid, een geestige zet, ten genoegen van den lezer; juist de *persiflage* van het overgaan van VAN GROENENDAAL zelf bewijst dat VAN LIMBURG BROUWER er geen bepaald oogmerk mede had, en dit geheele slot tot den uitwendigen vorm van den roman, niet tot de door de satyre bedoelde waarheid behoort.

Maar een ander. De figuur van Pastoor LABARIUS, die den onpartijdigen, buiten den kring der strijdenden staanden beoordeelaar vertegenwoordigt, met zijn interessant gesprek, dat, veelbeteekenend, eerst op het einde komt, ze staat daar niet te vergeefs. En het geheele werk heeft te veel *ensemble*, om niet in deszelfs geheel eene bepaalde

strekking te zoeken. Wij zouden ons zeer vergissen, indien niet de meeste der lezers het met ons begrepen hadden, dat het hier de formulieren van eenigheid onzer Hervormde Kerk, de gezetheid onzer Kerk op dezelve, en het voortdurend vasthouden aan, en in kracht laten van die formulieren geldt. Dus, het geldt eigenlijk onze geheele Kerk, de satyre treft ons allen.

Dat doel — nu — keurt gij het goed? — Wij voor ons zouden, indien VAN LIMBURG BROUWER nog leefde, hem hartelijk gaan danken. Onze Kerk heeft het noodig, op dat punt gespoord en geprikkeld te worden.

Zien wij, welke middelen VAN LIMBURG BROUWER voor dat oogmerk bezigde, en of ze eerlijk en doeltreffend zijn.

Het eerste is een aanval, gerigt op het inwendige, op den inhoud zelven der formulieren. De persoon is, — het gezond verstand der Diepenbeekers (versta daardoor: van alle menschen) waardoor de leer der formulieren zal veroordeeld worden. De aanval wordt met kracht aangelegd; het schijnt regt op het doel te zullen losgaan. Maar ziet, behendig wordt de rigting veranderd, en van de formulieren afgewend op het boekje van HEILENBROEK. Er is, door eenen vroegeren beoordeelaar, gezegd, dat VAN LIMBURG BROUWER toonde, veel kennis van de Godgeleerdheid te bezitten. Dat hebben wij in geenen deele er aan gezien. Hij ontwijkt den strijd. Het is waar, er

zijn

zijn nog menige in onze Kerk gehecht aan dat oude boekje, misschien zelfs zijn er nog wel Predikanten zwak en onzelfstandig genoeg, om hunne Gemeenten te wille te zijn er uit te catechizeeren, in zoo verre is de schildering van den staat onzer Gemeenten niet onwaarachtig; maar, HELLENBROEK is de formulieren niet, hij mogt in het voorbijgaan eenen veeg krijgen, hij ligt te diep beneden de waardigheid van VAN LIMBURG BROUWER, hij is te weinig hoofdkwestie van onzen tijd, om dáárop den hoofdaanval te rigten. Hij is, als ware het een reeds geslecht buitenwerk, welks bezit tamelijk onverschillig is, en dat u, nader misschien, maar niet hooger brengt. De Diepenbeekers hadden voet bij stuk moeten houden.

Indien wij dus al dit middel niet van oneerlijkheid beschuldigen, zeker is het, dat het geen doel treffen kan, omdat het niet op het doel is aangelegd. Het treft slechts HELLENBROEK, en meer niet. Eene schrale overwinning.

Beter aangelegd, en goed volgehouden, is de korte maar krachtige aanval, die aan LABARIUS wordt in den mond gelegd.

De zaak van het beroep, en tevens het Concilie van *Diepenbeek*, zijn afgeloopen. Kapitein VAN BERKEL is van zijne orthodoxie-zucht genezen. Onder een »kloddertje" met zijnen ouden vriend zittende te praten, vraagt hij hem, of ook de Roomschen hunne formulieren hebben? Het antwoord is bevestigend. Op de vraag, of die ook

 uit

uit den Bijbel ontleend zijn?" berigt hem LABARIUS, dat zij rusten op de overlevering, die, van de tijden der Apostelen af, door de onfeilbare Bisschoppen is bewaard; dat alzoo de Kerk niet dwalen kan, en dat ieder, wie daaraan gelooft, zeker is van de waarheid aan zijne zijde te hebben en van de moeite van eigen onderzoek ontslagen is. De Kapitein brengt daarop de verschillende genootschappen onder de Protestanten ter sprake, en hoe het verschil van hunne formulieren daaruit voortkomt, dat elk den Bijbel op zijne wijze uitlegt. En nu krijgt VAN BERKEL, op zijne vraag: »als men nu eens zelf wil weten, wat er »van de zaak is, wat nadeel dat de een het zus »begrijpt, de ander zóó?" ten antwoord: »volstrekt niets, als gij het zoo verkiest, maar dan moest gijlieden, Gereformeerden, ook niet beweren, dat gij alleen de waarheid kent, en de Lutheranen niet, dat zij alleen weten wat er van de zaak is, enz. Wilt gij niet gelooven, wat onze moeder de heilige Roomsch-Katholieke-Apostolieke Kerk gelooft, des te erger voor u; maar, gaat gij daar buiten, profiteer dan van het eenige avantage, dat gij dáár nog hebt, namelijk, dat gij elkander niet voor ketters behoeft uit te maken, omdat de een de zaak anders inziet dan de ander. Integendeel, als gij dat doet, dan verloochent gij uw eigen geloof. Gijlieden meent, dat gij door eigene overtuiging en door onderzoek der Schrift tot de waarheid kunt komen. Nu, dat meent gij allen,

al

al verschilt gij nog zooveel van elkander. Houd u daarbij, en ga een ander niet veroordeelen, omdat hij juist hetzelfde doet, wat gij doet, onderzoeken en redeneren namelijk. Of, wilt gij veroordeelen, kom dan bij ons. Wij hebben regt van spreken. Wij zijn zoo dwaas niet van ons zelven de bevoegdheid toe te kennen, een' ander voor te schrijven wat hij gelooven moet, alleen *omdat wij* dat zoo begrijpen en niet anders, of dien tekst *zóó* uitleggen, en niet zoo als een ander, — neen! wij schrijven niets voor; de Kerk *is het*, aan welke wij allen onderworpen zijn. Bij u is geen Kerk, geene overlevering; waaraan wilt gij dan het gezag ontleenen om te zeggen: Dat is waarheid, dat niet? Onfeilbaar zijn uwe Godgeleerden niet, dat erkent gij zelf, dus *kunnen* zij geen voorschrift geven, en ze zijn niet door God verordend om den regel des geloofs ongeschonden te bewaren en te handhaven, dus *mogen* zij het niet."

Een ieder zal met ons erkennen, dat hier een der meest gebruikte argumenten tegen het bestaan van formulieren in het algemeen, op eene puntige en duidelijke wijze uiteengezet is. En de redenering zal menigeen, die niet geheel tot den grond der zaak toe doordenkt, inpakken. Wie ze echter op den keper onderzoekt, zal ontdekken, dat ze niet doorgaat, en het doel niet treffen kan, omdat ze de zaak in kwestie niet in haar ware licht voorstelt, eigenlijk, omdat ze veel te oppervlakkig is.

Wij moeten hier al weder in het oog houden, dat de satyre *à bout portant* is, en dus moet ze, zal ze overtuigen en oogmerk bereiken, de betrekking van de Protestantsche genootschappen op hare formulieren naar waarheid voorstellen. Stelt ze eenen toestand voor, die niet waar is, die de hedendaagsche niet is, dan mag ze van het gebrekkige en verkeerde van *zulk* eenen gefingeerden toestand overtuigen, voor *ons*, voor onze positie, bewijst ze niets. En dat is het geval. Vooreerst is de tegenstelling tusschen de Roomsche en Protestantsche Kerken, ten opzigte van dezen regel des geloofs, niet met historische waarheid geteekend. Niet dáárom hebben de Hervormden het Pausdom verlaten, omdat zij den geloofsdwang moede waren, omdat zij het bestaan van eene vaststaande kerkleer afkeurden, maar omdat zij de bestaande Pauselijke kerkleer voor strijdig met het Evangelie hielden. Ware de leer der Kerk sinoptisch geweest, nooit zouden zij er aan gedacht hebben, om er zich tegen te verzetten, of de Kerk te verlaten. En, heeft ook de geloofsdwang der Roomsche Kerk er toe bijgedragen om de Protestanten van haar afkeerig te maken, zoo als vooral in ons Vaderland het geval was, het was alleen om den vorm, de Inquisitie, waarin die dwang zich voordeed, het was eene later bijkomende, eene accessoire omstandigheid. En, ten tweede, de hedendaagsche verhouding tusschen onze Kerk en hare formulieren is ook niet die,

welke

welke VAN LIMBURG BROUWER onderstelt. Wij beweren niet de objective en absolute waarheid der leer in onze formulieren bevat, wij zeggen alleen: dat is onze leer; of liever: van de meerderheid in onze Kerk; wij hebben ze niet, om anderen voor ketters te verklaren, maar alleen om getuigenis af te leggen van hetgeen wij gelooven. Dat werd zelfs reeds in de zestiende eeuw door de onzen gevoeld, en dat valt in het oog, wanneer gij hunne solemnele woorden met die der Roomsche canones en decreten vergelijkt. Bij ons heet het alleen: »wij »gelooven en belijden." — »Wij verwerpen deze »of geene dwaling." Bij hen integendeel is het: »die dit niet gelooft, die dat zegt, hij zij een »anathema." En eigenlijk bepaalt zich de staat der formulierkwestie op dit oogenblik, in onze Kerk, slechts tot de vraag, of de aankomende Leeraren de bestaande formulieren behooren te onderteekenen, en zoo ja, dan, al of niet met voorbehouding, *quatenus* of *quia*.

VAN LIMBURG BROUWER voert, in het vervolg van dit gesprek, bladz. 363, nog een argument tegen het bestaan van formulieren aan (hetwelk hij den kapitein in den mond legt), dat er namelijk altijd zooveel verschil van gevoelen is tusschen de leden van een Kerkgenootschap, dat het onmogelijk wordt om ééne geloofsbelijdenis te maken, waarin zij allen overeenkomen. — Dat zoude toch eerst te bewijzen zijn. De sluitrede is al dikwijls aangevoerd, maar men is den *minor* al-

 tijd

tijd schuldig gebleven. — En, het argument valt geheel weg, als wij de formulieren slechts houden voor de uitdrukking van de overtuiging van de *meerderheid* in een kerkgenootschap. Dat de minderheid, omdat zij het niet in alle punten er mede eens is, verpligt zoude zijn, om uit de gemeenschap te gaan, zien wij niet in. De gemeenschap bestaat niet in volstrekte overeenstemming van geloof, maar van doel. Dan, wij kunnen, hier althans, dit punt niet verder uiteenzetten. Genoeg, als de lezer met ons overtuigd is, dat VAN LIMBURG BROUWER den staat der kwestie niet naauwkeurig heeft voorgesteld, en dat dus zijne slagen slechts een fictief doel treffen.

Wij hebben gemeend, dit punt aan een scherp onderzoek te moeten onderwerpen, omdat ook ons de formulierzaak zeer ter harte gaat, en dat eene bewijsvoering, in een werk dat zooveel éclat gemaakt heeft als dit, van zelve veel invloed hebben moet. Wij zouden gaarne hebben, dat ieder die met ons de afschaffiing van de onderteekening der formulieren tracht te verkrijgen, zulks doe uit vaste, op bondige redenen steunende, overtuiging.

En ook dit onderwerp wenschen wij, indien wij ook de satyre niet geheel afkeuren, toch liefst met kalme redenering en bedaard nadenken, met het oog op de teekenen en de behoeften des tijds, te zien behandeld. Het ligt zoo na aan het welzijn onzer Kerk.

Wij

Wij scheiden van het werk, met eenen laatsten groet aan de nagedachtenis des bij ons zoo hooggeschatten Schrijvers. Wij hopen geene impiëteit gepleegd te hebben, door eene beoordeeling, die, zoo wij meenen, onpartijdig geweest is, en waarbij ons hetzelfde doel voor oogen heeft gestaan als den Schrijver; waarheid boven al. Ware hij nog in leven, zachter zou ze er niet om geweest zijn. En wij hopen dat de broeder des auteurs, van wien wij al den moed waardeeren, om zulk een werk onder zijne beschutting in het licht te geven, daar ook van overtuigd zal wezen, zelfs al ware het, dat hij al onze bedenkingen niet deelde. — En voorts, de uitgever zal zijne rekening wel vinden. De naam van VAN LIMBURG BROUWER behoeft onze aanbeveling niet. Slechts zie degeen, die het werk aankoopt, toe, dat hij het niet ter lezing uitreikt, daar, waar het schade zoude kunnen doen.

Mens ingenua Deo grata.

De Christelijke Feestdagen en de lijdensgeschiedenis van onzen Heer. Behandeld voor jonge lieden, *door Mevrouw* de Wed. A. B. VAN MEERTEN. *Tweede geheel omgewerkte druk*, *met gesteendrukt vignet. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck. *In kl.* 8*vo. De prijs is f* 2,20.

Hoe ver ook op jaren, toch schijnt er de

waardige Mevrouw VAN MEERTEN niet toe te kunnen besluiten om als schrijfster van het tooneel te treden. Het publiek heeft veel verpligting aan haar, maar ook daarvoor is het erkentelijk, door de voortbrengselen van hare pen steeds met graagte te ontvangen. Het hier genoemde werk levert er het bewijs van. Het is eene tweede en volgens den titel geheel omgewerkte uitgave. Wat hier van zij, kan ik niet beslissen, daar ik het pleizier niet heb met de eerste, die voor circa dertig jaren uitkwam, ergo in onze kleine kinderdagen, bekend te zijn. De tegenwoordige is sierlijk uitgevoerd en doet de pers van den Heere K. J. GIEBEN, te *Utrecht*, eere aan. Het vignet is akelig! — waarom? Het bevat twee onwaarheden. De eene ligt in den grond, waar gij u op beweegt, en de ander in den tijd, waarop die bedevaartgangsters naar het H. Graf gingen. Hoe plat, hoe vlak is die grond, en dat voor een Oostersch landschap! en dat dáár, waar dat graf geweest is.... En dan die strakke scherpe lucht... en dat vooral vroeg, heel vroeg in den morgen, toen het begon te lichten en te dagen! — Ter liefde van de kunst en ter liefde van het kunstgevoel, geef ons toch geene vignetten als het zulke verminkte prentjes moeten zijn! — Zoo een verminkt vignet is pijnlijk voor ons kunstgevoel. Eilieve! bekijk het vignet van *het Christelijk Album*, 1848, bij A. C. KRUSEMAN, eens daarbij. — En daarmede uit.

Wij

Wij hebben dit werkje van de waardige Schrijfster met genoegen gelezen. Niet om de nieuwheid van zien, maar om de tact, waarmede zij zich weet uit te drukken en weder te geven wat zij opdeed, bevelen wij dit werkje aan onze meisjes aan. — Toch hebben wij eene aanmerking, en zij is deze: waarom nu niet het geheele leven van onzen Heer verteld, daar, zoo als het hier ligt, het werk zoo wat onvolledig is. Bedrieg ik mij niet, dan is in een *passieboekje*, zoo als in ons kerkgenootschap gebruikt wordt, de aanleiding te zoeken tot de wijze van bewerking van dit geschrift. — Ik ben altijd bang voor versnipperen. Ik houd er veel van om den heelen CHRISTUS te geven en te laten kijken. Juist in die passieboekjes zie ik nog altijd een blijk van de kerkelijke rigting onzer Theologen op het punt CHRISTUS. Men vergat den levenden en handelenden Heiland te veel, om den lijdenden en stervenden toch helder te doen uitkomen. En dat laatste, het straalde in alles bij onze Theologen door, dat laatste moest den volke toch, vergeef mij dat woord, *ingepeperd* worden. Waarom? — Wel de verzoenings- en voldoenings-theoriën stonden op den voorgrond..

Zeer beviel ons die hartelijke, liefdevolle en tot liefde en verdraagzaamheid stemmende geest, die in dit werk doorstraalt. Wij zouden er haast toe komen kunnen er een proefje van te geven. Maar?.. neen! dat niet! Wie meisjes heeft en er wat voor over-

overheeft, koope en geve haar dit lieve boekje. Dat is beter.

Hartelijk wenschen wij de lieve Schrijfster kracht, lust en moed, om haar talent ten nutte onzer jonge schoonen aan te wenden, en het Nederlandsch publiek te overtuigen dat zij, schoon in gevorderde jaren, werkzaam wil zijn aan deszelfs zedelijke vorming en volmaking.

V. SCHAICK.

Over de gewoonte dat Rectoren van Gymnasiën kostdiscipelen houden. Door eenen voormaligen Docent. Te Gouda, *bij* G. B. van Goor, 1846. 21 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is* *f* 0,30.

Referent heeft deze brochure met genoegen gelezen; hij keurt de bezwaren goed, die de Schrijver oppert tegen de gewoonte, dat Rectoren kostdiscipelen houden, en wenscht met hem, dat er maatregelen worden genomen, die deze, in het oog van zoo velen, voor de studerende jeugd zelve, schadelijke gewoonte zullen vernietigen; maar hij vermeent ook aan den anderen kant, dat het plan, door den Schrijver opgegeven, ter wering van het bedoelde kwaad, ten minste hier te lande weinig opgang zal maken. Hoe het zij, de zaak is van veel, van groot belang, en, naar ons inzien,

zien, wel waardig dat het hooge landsbestuur zich daarmede bezig houde.

H. S.

Het Oogenblik. Een woord over het Ontwerp van Grondwets-Herziening, door Mr. ISAAC DA COSTA. *Te* Amsterdam, *bij* H. Höveker. 24 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is ƒ* 0,40.

Wat hebben wij van het Ontwerp van gewijzigde Grondwet te verwachten, met betrekking tot Godsdienst en Onderwijs. Door P. HOFSTEDE DE GROOT, *Hoogleeraar en Schoolopziener te* Groningen. *Te* Groningen, *bij* C. M. van Bolhuis Hoitsema. 32 *bladz. De prijs is ƒ* 0,35.

Bedenkingen tegen Art. 86. *Alinea* 2 *van het Ontwerp van gewijzigde Grondwet, behelzende dat Geestelijken niet benoembaar zijn tot leden der Staten-Generaal. Te* Leiden, *bij* P. Engels. 24 *bladz. De prijs is ƒ* 0,40.

De Geestelijken en het nieuw Ontwerp van Grondwet. Te Leiden, *bij* S. en J. Luchtmans. 20 *bladz. De prijs is ƒ* 0,30.

Wat is het regt gebruik der vrijheid, naar het Evangelie? Een woord aan mijne landgenooten, bijzonder aan de jongelingschap. Naar Gal. V: 13. *Door* P. HOFSTEDE DE GROOT, *Hoogleeraar te* Groningen. *Te* Groningen, *bij* C. M. van Bolhuis Hoitsema. 32 *bladz. De prijs is ƒ* 0,30.

De

De ware Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap. Eene roepstem aan het volk van Nederland. *Te* Utrecht, *bij* Kemink en Zoon. 55 *bladz. De prijs is f* 0,60.

De Volksstem. Eene lijdenspreek voor onze dagen, door C. E. VAN KOETSVELD, *Predikant te* Schoonhoven. *Te* Schoonhoven, *bij* S. E. van Nooten. 36 *bladz. De prijs is f* 0,35.

De medepligtigen aan het Kommunisme. Te Utrecht, *bij* Kemink en Zoon. 51 *bladz. De prijs is f* 0,60.

De Vrede in 1648 *te* Munster *gesloten, herdacht in* Nederland *in* 1848. *Eene voorlezing, door* I. A. NIJHOFF. *Te* Arnhem, *bij denzelfden.* 26 *bladz. De prijs is f* 0,40.

De Munstersche Vrede. Aan de Christenen van Nederland, *door* Musculus. *Te* Groningen, *bij* A. L. Scholtens, 14 *bladz. De prijs is f* 0,10.

Het gewigtige werk der herziening van de grondslagen onzer staatsburgerlijke instellingen, lokt eene levendige deelneming uit, in menigte van adressen, dagblad-artikelen, en vlugschriften kennelijk wordende. Tot nog toe een vreemd verschijnsel in ons Vaderland, dat zijne waarde, zijn gewigt en — zijne bedenkelijkheid in hooge mate heeft. Moge een waarachtige *public spirit*, onder ons tot nog toe zoo zeldzaam, er het gevolg van zijn. Moge de grondslag van ons maat-

maatschappelijk verdrag, — die, fabrikaat van 1848, noodzakelijk de kleur des tijds dragen, en veel wegbreken moest van de oude, door historie geheiligde instellingen en denkbeelden, dat is nu zoo, het is de loop des tijds, van den geweldig rollenden locomotief, wiens vaart te regelen wel, maar te stuiten niet in iemands magt is, — er ons niet te minder eerwaardig en heilig om zijn.

N°. 1 en 2 bevelen zich aan door namen, die waarborg zijn voor lezens- en behartigingswaardigen inhoud. In Godsdienstige denkbeelden tegenovergesteld, zijn beide waardige mannen ook in staatkundige zienswijze niet weinig onderscheiden. Is de Hoogleeraar, hier geheel man van de praktijk, niet wat al te vreesachtig, al te zwaartillend? — althans zijne stemming steekt zóó geweldig af bij den ruiterlijk doordravenden DA COSTA, dat men, met dezen mederijdend, onwillekeurig neiging gevoelt, om den zwaar beladen voetganger bij zich op te nemen.

N°. 3 en 4, waarvan vooral het eerste met kennis van zaken, grondig en bondig behandeld is, handelen over eene hoogst onaangename, verdrietige, onkiesche zaak. Wij wenschten dat over dit onderwerp geene woorden waren noodig geweest, en dat de ontwerpers der herziening minder panische vrees hadden gehad voor het optreden van R. C. Geestelijken als leden der vertegenwoordiging. Want om hen alleen toch is wel deze bepaling in het Ontwerp van 1844 reeds ingeg-

geschreven. De ontwerpers zijn te verlicht, om zich de Protestantsche Leeraars anders voor te stellen dan als personen, die door de Gemeenten verzocht zijn, om zekere verrigtingen op zich te nemen, waartoe zij anderen niet zóó wel bekwaam achten, en die overigens, buiten die verrigtingen, volstrekt niets anders zijn, dan gewone fatsoenlijke menschen, die doen en laten wat andere fatsoenlijke en deftige burgers doen en laten, en wien niets behoeft te hinderen om, des verkiezende, eene fatsoenlijke zaak te doen, of, zoo zij gepromoveerd waren, de geneeskundige of regtsgeleerde praktijk waar te nemen. Zoo was het voorheen bij de Doopsgezinden. En GALENUS ABRAHAMSZ was er niets te minder om. — Werkelijk passen ook de aangevoerde consideranten alleen op R. C. Geestelijken. — Nu is wel werkelijk bij deze de gehalte geheel anders dan vóór 30 jaren; maar dat zal toch niet altijd duren? En zou het voorbeeld van LACORDAIRE niet leerzaam zijn?

Wij hebben ons voorgenomen om zeer kort in deze aankondiging te zijn, en breken daarom af; maar wij hadden wel gewenscht dat de zaak, van wege de ontwerpers, wat naakter, of van wege de tegenschrijvers, wat meer historisch ware behandeld. Slechts voegen wij er eenige namen bij: RABAUT ST. ETIENNE (eerbied voor dien naam!), SIEYES, COQUEREL, HAMELSVELD, VAN DER PALM, — genoeg reeds om stof tot nadenken te geven. De Geestelijken, wier optreden als vertegenwoordigers de

de laatste halve eeuw vermeldt, zijn over het algemeen de slechtste leden niet geweest.

In Christelijken, Godsdienstigen zin en bedoeling zijn N°. 5 en 6 geschreven. Wij vergeleken N°. 5 nog eens met de Leerrede over denzelfden tekst, die in 1795 door den Hoogleeraar HERINGA werd uitgegeven; niet weinig onderscheid, schoon het dezelfde »schrift" is! Eéne bedenking hebben wij tegen deze en gelijksoortige opstellen onzes tijds. Heeft er, in dat aanprijzen van Godsdienstige Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap, ter tegenwoordiger tijdsgelegenheid, niet eenige verwarring van begrippen plaats? Zijn niet de Christelijke en de staatsburgerlijke Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap, ongelijksoortige voorwerpen? Wat doet het er toe, of het Christendom de *ware* Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap geeft? Is daarom de Staatsburgerlijke er minder om waardig? — als men nog zeide: de zedelijke zin, die het gevolg is der beoefening van het Christendom, is de hechtste steun voor de maatschappelijke orde, en maakt de menschen geschikt tot een regt gebruik en genot van de staatkundige Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap. Dát zouden wij gaarne toestemmen. Maar *dit*, hoe waarachtig, schoon en goed het ook zij, het komt ons voor, zoo weinig te bewijzen, en — vergeef het ons als wij dwalen, — ligt tot al te groote burgerlijke lijdelijkheid en gebrek aan publieken geest te voeren.

N°. 7 is met het bekende talent van VAN KOETSVELD geschreven. De schets komt ons zoo fraai voor, zoo vernuftig en toch eenvoudig en natuurlijk gevonden, dat wij ze gaarne afschrijven. Het is de geschiedenis der verwerping van JEZUS voor BARRABBAS, *Matth.* XXVII: 15—23. Aan den draad dezer geschiedenis geeft VAN KOETSVELD hier te zien:

1.) De *staatsmagt* (PILATUS) die de *volksstem* inroept en daarvoor bukt; 2.) de *listige drijvers*, die haar leiden; 3.) het *volk* zelf, dat spreekt; 4.) den *Regtvaardige*, die als het onschuldig slagtoffer der *volksstem* valt; 5.) het Godsbestuur, dat boven haar woest gedruisch zetelt.

Wij hebben ééne gewigtige bedenking; niet zoozeer tegen die zoo geheel onmiddellijke en doorschijnende overbrenging op de omstandigheden van onzen tijd, maar dáár tegen, dat de Schrijver onzes inziens, niet genoeg onderscheid maakt tusschen het gepeupel en het volk. De stem van het eerste, zeer zeker, waarschuwt daar tegen, — maar van het andere — de natie, dat *kan* immers VAN KOETSVELD niet bedoeld hebben, om die te minachten? Wij hadden gaarne gezien, dat hij dat niet alleen aangewezen, maar zelfs zeer scherp in het oog had doen vallen. Door dit te verzuimen, loopt hij groot gevaar van kwalijk begrepen te worden en eenen geheel verkeerden indruk te maken.

Met uitstekend genoegen lazen wij N°. 8, zijnde vrij

vrij vertaald naar een opstel uit het Tijdschrift: *Die Zukunft der Kirche*, van A. EBRARD. Waarlijk, dáár waar die Schrijver ze aanwijst, liggen de bronnen van het vreeselijk en onzedelijk verschijnsel onzer dagen, het is het verderf en de ellende onzer maatschappelijke toestanden, die aan zulke gedrochtelijke bouwsels het bestaan hebben gegeven. En al zijn de middelen ter herstelling hier aangewezen, bezwaarlijk uitvoerlijk, het is toch reeds veel, als men de ware diagnose der ziekte, en de kennis van hare oorzaken bezit. Dan behoeft de geneeswijze niet zoo empirisch en als rondtastende te wezen.

Als stukjes van den dag, die eene spoedige aankondiging vragen, hebben wij hier N°. 9 en 10 bijgevoegd. N°. 9 is eene met helderen blik gestelde verhandeling; N°. 10 een kort, maar hartelijk en Christelijk woord, dat aandringt op verbroedering (de Schrijver is van geheele ineensmelting afkeerig; waarom niet? Waarom zou men die niet voorbereiden, en dáár, waar het reeds geschieden kan, met der daad te werk stellen) onder de Protestanten, als de schoonste viering van den Munsterschen vrede, die ook een geloofsvrede was. Zijne wenken hebben reeds vrucht gedragen. Moge die nog door vele gevolgd worden.

Mens ingenua Deo grata.

Dr. ROVIUS. *In en buiten praktijk onder gezonden en kranken. Tooneelen uit het leven van den Geneesheer ten platte lande, naar eene veeljarige ondervinding geschetst. Met platen.* 1°—3° *Aflevering. Te* Schoonhoven, *bij* S. E. van Nooten, 1848. *De prijs is f* 0,80 *per Aflevering.*

Wij haasten ons dit werk aan te kondigen. Het is zoo hoogst belangrijk, zoo waar, en zoo natuurlijk geschreven, dat wij het, zonder terughouding, allen mogelijken lof moeten toezwaaijen. De tafereelen, ons door den Schrijver geschetst, dragen blijken van ervaring, grondige kennis der menschelijke natuur, en grijpen diep in het leven; in waarheid, wij hebben den man bewonderd, die, hetzij hij dan al of niet zich zelven als Dr. ROVIUS voorstelt, met zooveel gemak de ontvangene indrukken wedergeeft, met zooveel eenvoudige waarheid zijne ondervinding mededeelt en op zulk eene boeijende wijze hetzelfde onderwerp weet te variëren. Menig lezer zal in deze bladeren, wanneer hij nadenkt, zich zelven wedervinden, en naar het leven, als in eenen spiegel, zijn eigen beeld aanschouwen, menig jong kunstbroeder zal in dit boek nuttige leeringen en wijze lessen aantreffen, en menig in de praktijk grijs geworden Geneesheer zal met genoegen voorvallen

voor

voor den geest zien teruggebragt, die hem in den aanvang zijner loopbaan, ja zelfs na jaren arbeids, zijn voorgekomen.

De verschijning van Dr. ROVIUS is inderdaad een merkwaardig verschijnsel, en is eene hoogst welkome afwisseling van den rijstebrijberg van laffe en soms zedebedervende vertalingen, waarmede wij worden overstroomd; het deed ons goed dit oorspronkelijk werk zoo hoog boven al die vreemde poespas te mogen en te moeten stellen; het zijn hier geene onmogelijkheden, geene geestverschijningen of onmogelijke magnetische tooverkunsten, die ons worden opgedischt, maar het is zuivere waarheid, waarheid zoo als zij zich nog dagelijks aan den opmerkzamen beschouwer voordoet; het is eene mensch- en zielkundige hand, die dit werk schreef; en eere zij hem, die zijne talenten liever daaraan besteedt, dan aan het overbrengen van de hersen- (vaak hersenlooze) vruchten onzer naburen, die bij ons niet te huis behooren en meer afbreken dan opbouwen! — Neen, lieve lezers! neem in uwen ledigen tijd Dr. ROVIUS ter hand, lees en herlees die liever dan de *Hoofdzonden* en diergelijken, en gij zult u niet beklagen van uwen tijd onnut besteed te hebben.

Wij verlangen hartelijk naar het laatste stukje, en wenschen Schrijver en Uitgever door een ruim debiet die voldoening, die dit werk zoo ruimschoots verdient!

J. S.

Europa en Nederland. Te Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck. *Blad* 1—9. *In 4to. De prijs is ƒ* 0,10 *per blad.*

Dat in een tijd als wij beleven, menigeen zich zou opgewekt gevoelen om op eene kleinere of ruimere schaal de gebeurtenissen in *Europa* in schrift te stellen, leed geen twijfel en was bijna wiskunstig te berekenen. Sedert de jongste Fransche revolutie losbrak, die zich met onbegrijpelijken spoed door geheel *Europa* verspreid heeft, kon het niet anders, of het verlangen werd gedurig grooter, om eens zijnen blik te werpen op de gebeurtenissen van den dag; getuige de woede, waarmede elk dagblad werd verslonden. Er was ook te veel gebeurd om koel en onverschillig te blijven; maar ook te veel gewigtigs had er plaats gehad, om niet hartelijk te wenschen, dat alles in schrift wierde gesteld en bewaard, om er in dagen van rust en kalmte op zijn gemak over na te denken en een oordeel over te uiten. Het onweder, dat lang gebroeid had, is eindelijk losgebarsten, en de omwentelingsziekte is uitgebroken met eene woede, die verbaast, en met eenen spoed, die verbijstert, en waarvan de geschiedenis geen voorbeeld kent. De Julij-troon van *Frankrijk* is omvergeworpen, en de met kunst en studie op den achtergrond verdrongen geest des opstands en der ver-

verovering is met reuzenschreden en onbedwingbaar geweld en hoog opgevoerde eischen vooruitgestapt. Wel was die geest voor een tijd bezworen en in een' toovercirkel ingesloten, maar onschadelijk gemaakt en van de aarde verbannen was hij niet. Die geest kon wel gekluisterd, maar niet gedood worden, want de geest *des tijds* is zijn bondgenoot, een bondgenoot, te magtig om zich door staatkunde en monarchalen wil te laten verschalken of dwingen. Het stelsel des behouds moest eindelijk bezwijken onder de magtige aanvallen van den geest des tijds, die een geest is van onderzoeken, indringen, navorschen en oordeelen — in één woord, een geest van vooruitgang, zoowel ten goede als ten kwade. En dat kan niet anders: *les extrêmes se touchent.* Dit ligt in den aard van den menschelijken geest.

De volkeren waren met den tijd vooruitgegaan; en mogten met alle regt verwachten, dat hunne oversten en magthebbers gelijken tred met hen hielden. Maar de magtigen der aarde waren achtergebleven, en dus niet blijven staan; neen! zij waren op hun uiterste gemak gaan zitten, om het, zoo zij meenden, ijdel en waanzinnig woeden der volkeren eens met sybaritische weelde en gevoel van eigen meerderheid en zelfszucht gade te slaan. De geweldhebbers der volkeren schenen vergeten te zijn, dat het kind een jongeling, en de jongeling een meerderjarig jonkman wordt, die hoogst gevaarlijk kan worden, omdat hij zich zijner regten

en krachten bewust is, en het bloed met ongeteugeld geweld door zijn aderen bruischt, en dat te meer, naarmate hij strakker als kind gehouden en rigoureuser behandeld werd. De geweldhebbers en magthouders der volkeren schenen te vergeten, dat de meerderjarige jonkman eens zijne regten laat gelden en zijne voogden rekenschap afvraagt, en hun *coute qu'il coute* noodzaakt om hem als meerderjarige te behandelen. — En de geweldhebbers en magthouders zijn gestraft voor hunne trotschheid, vasthoudendheid en aanmatiging. De volkeren begonnen hunne zelfstandigheid te gevoelen en deden zich gelden. En de volkeren spraken van hunne regten, daar de magtigen der aarde, hetzij zij het niet wisten of niet weten wilden, hun geene regten wilden toegekend hebben. Waarom hebben de voogden der volkeren niet toegezien? — Waarom niet gelet op de teekenen der tijden?... Eene vreeselijke reactie, lang genoeg voorspeld en te voorzien, is ontstaan, en van het Oosten tot het Westen, tot aan het Noorden zelfs is een schok gevoeld, die vreeselijk werkt.

Geve God, dat Vorsten en volken wijsheid leeren!... dat niemand wijs zij bij zich zelven! Dat dit alles den grond zal leggen tot veel goeds en schoons, ligt in den aard der zaak. De ontzettendste stormen en vernielendste onweders brengen de heerlijkste regeringen aan.

Zoo is het in de natuur, in de kerk, zoo is

het

het in het wereldbeloop en in de gebeurtenissen des tijds. Want er is er *één* die het alles bestuurt. En die *éène*, te veel en te vaak voorbijgezien en vergeten, die altijd in de geschiedenis leefde en heerschte, leeft en heerscht er ook nu in. Die éène is de God van hemel en aarde, die de eenvoudigen en vergetenen verheft en Vorsten van hunne troonen bonst.

De revolutie, in *Frankrijk* losgebroken, die sedert de aarde omwandelt en hoofden verbijstert en harten beroert, troonen omwerpt en nieuwe heerschappijen sticht, staat Hem te dienste ter bereiking van het groote plan, dat Hij in zijne wijsheid beraamd heeft; en dat is: het geluk der menschheid. En ter bereiking van dat groote doel, moeten de kinderen der wereld zien, hooren, voelen, in één woord, opgevoed worden. Opvoeding van het menschdom, in dat eene woord ligt alles opgesloten. En ter bevordering van die opvoeding, bedient men zich van allerlei middelen, en zoo doende ook van den omwentelingsgeest, die alom ontwaakt, losbreekt, zich gelden laat en het hoofd opsteekt.

Gebruikmakende van de gebeurtenissen van dit gedenkwaardig jaar 1848, heeft de ons onbekende Schrijver ons in staat gesteld, door zijne flinke oordeelkundige historische stukken, het oog te slaan op *Europa* en op ons Vaderland, en zoo doende bij gevolgtrekking tot zekere resultaten te komen. Dat daartoe de uitgave bij losse bladen het verkie-

selijkste is, lijdt geen twijfel. De gebeurtenissen van den dag gaat men zoo dood gemakkelijk dagelijks na. Het formaat bevalt ons niet, waarom niet liever het gewoon octaaf? — De Heer BEIJERINCK zou het lezend publiek nog meer aan zich verpligt hebben. — Doch dit is bijzaak.

Het spreekt van zelve dat wij niet in alle opzigten eensdenkend zijn met den rijkbegaafden en doorkundigen Schrijver, wien wij echter de eer niet hebben te kennen, noch in persoon, noch bij name. Ware dit Tijdschrift er voor geschikt, wij zouden een en ander ten bewijze in het midden hebben gebragt; want meer dan eens kwamen wij er onder de lezing in verzoeking toe. Toch hebben wij het niet verzegd. Misschien in een ander meer daartoe geschikt Tijdschrift hierover nader. Zulks zal afhangen van onze bezigheden. Wij lazen deze negen bladen met uitstekend genoegen. Stijl en taal zijn zoo als men die zelden in soortgelijke schriften aantreft, en er toch als wetenschappelijke schriften met regt in verlangen mogt, warm, ongekunsteld, soms dichterlijk. De oordeelvelling over regeringsvorm, grondwet, onderwijs, enz. enz., dikwerf heel juist en ferm gemotiveerd. Alles verraadt den wetenschappelijke, beschaafden geschiedschrijver, die niet alleen gebeurtenissen, personen en zaken opnoemt, maar ze bekijkt, peilt, beoordeelt en dat ook uitnemend *kan;* den kritischen historicus die zijne taak met vaste hand en de noodige warmte aanpakt.

Al-

Alle aanbeveling verdient dit werk. En ieder, die prijs stelt op beoordeelende historische stukken, zal Schrijver en Uitgever hartelijk danken voor deze onderneming. Wij verlangen zeer naar het vervolg. Wijsheid, kracht en lust om zijne taak voort te zetten, zij den ons onbekenden Schrijver opregtelijk toegewenscht.

Tevens maken wij van de gelegenheid gebruik, om onze lezers opmerkzaam te maken op eene onderneming van soortgelijken aard, door den algemeen bekenden en zeer bekwamen Mr. A. W. VAN ENGELEN, bij den Boekhandelaar W. VAN BOEKEREN, te *Groningen*, die het plan heeft onder den titel van: *Het jaar* 1848, Geschiedenis van den dag, bij inteekening in afleveringen uit te geven, waarvan het Prospectus ons dezer dagen in handen kwam. Met belangstelling zien wij het te gemoet.

Onmiddellijk laten wij hierop volgen:

Invloed van de Fransche Staatsomwenteling van het jaar 1789 *op de lotgevallen van* Nederland. *Door den Hoogleeraar* G. LAUTS. *Met gelith. titel en vignet. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck. *De prijs is ƒ* 2,20.

De Hoogleeraar zegt in de Voorrede, dat de gebeurtenissen in *Frankrijk* aanleiding gaven tot het schrijven van dit werk. Deze, zoo laat hij zich

zich uit, zoo plotseling als onverwacht, waardoor de troon omvergeworpen en Koning LODEWIJK FILIPS verjaagd werd, (iets wat wij niet zoo gaaf aannemen,) deden hem denken aan de dagen van ouds, en zich zelven afvragen: wat zal het nu zijn? Hartelijke belangstelling in het heil onzer natie deed het plan bij hem rijpen, om Neêrlands volk het verledene voor den geest terug te roepen, opdat het zich mogte spiegelen aan het gebeurde, ten einde het niet verviele tot die dwaasheid, waar het zich eertijds aan schuldig maakte en waar het later zoo vreeselijk voor geboet heeft.

Dat Neêrlands volk destijds dwaas gehandeld heeft, is waarheid; maar eilieve! zou het niet in dien poel van ellende zijn nedergestort, als het eens wijzer geweest was, en, na onderlinge verdeeldheid, *Frankrijk's* tusschenkomst ingeroepen had?... De Hoogleeraar neme mij die vraag niet kwalijk, en houde het mij ten goede, dat ik in zienswijze met Zijn Ed. verschil. Er zou zeker in den beginne veel te ontwijken en voor te komen geweest zijn, maar het kleine *Nederland* zoude niet minder onder den ijzeren schepter van NAPOLEON gezucht hebben dan andere natiën. NAPOLEON was er de man, en buitendien de geest van den tijd en de omstandigheden waren er niet naar, om hem het eigendomsregt van *Nederland* te doen eerbiedigen, en geen begeerig oog te doen slaan naar de Hollandsche bezittingen.

Te regt noemt de Heer LAUTS, in de interes-

san-

sante inleiding, het verval van Godsdienstigen zin de bronader der ellende, die in de XVIIIe eeuw over geheel *Europa* gekomen is. Te regt noemt hij *Frankrijk* de bakermat dier ongodisterijen en ligtzinnigheid, die destijds onbeschaamder dan ooit het hoofd opstaken. Trouwens, minder juist vinden wij die eeuw, de Philosophische genoemd, waar wijsbegeerte het Christendom op den achtergrond zoekt te verdringen. Het laatste is waarheid, maar was niet alleen toepasselijk op het Christendom, maar op alle positieve Godsdienst. Het eerste echter trekken wij in twijfel. Philosophie, die God en Godsdienst zoekt te verbannen en wegcijfert, is geen philosophie. Waanzin is het, parforce jagt op dwaasheid, en geen zucht naar wijsheid is zoo iets te noemen. Het woord philosophie klinkt in onze ooren te schoon en te eerwaardig, om het te verwarren met die laffe, ellendige raaskallerijen, waaraan men te onregt den naam van wijsbegeerte gaf. — Die tegen God en Godsdienst protesteert, die de schendende hand daar naar uitslaat, is niet hongerig en dorstig naar wijsheid. Hij is een dwaas, die in delirio verkeert. Het is geheel iets anders, die ellendige ongodisterij de bron van *Europa's* toenmalige ellende te noemen, dan wel te zeggen, dat was toe te schrijven aan de philosophie der XVIIIe eeuw. Hier tegen protesteren wij plegtig.

Beter drukt zich, onzes bedunkens, de Hoogleeraar uit, als hij zegt: de toenemende ligtzinnig-

nigheid en spotternij (dat helaas! destijds geestigheid en vernuft moest heeten) hadden miskenning van God en CHRISTUS ten gevolge. — Zoo is het! en daaruit kwam eigenlijk voort, wat door LAUTS op rekening der philosophie gesteld wordt. De Hoogleeraar schijnt het ook gevoeld te hebben, daar hij later zegt: »welke wijsbegeerte! welk misbruik van denkbeelden en uitdrukkingen!" Kras gesproken, maar naar waarheid geschilderd is het, als hij zegt: »Van het Christendom bleef niets overig dan uiterlijk kerkgebaar en plegtigheid zonder geest en leven. De mensch werd enkel zinnelijk wezen zonder toekomst."

En kon het nu anders, of in een land waar LODEWIJK XIV, genoeg uit de geschiedenis bekend, den schepter had gezwaaid, en waar een LODEWIJK XV als kind den troon beklom, na geperfectioneerd te zijn in het wellustig hofleven dier dagen, of alle Godsdienstige zin week? Kon het anders, of bij het wegkwijnen van het echt Christelijk leven moest de Christelijke zin vergaan en de kolossus der ongeregtigheid van 1785 en volgende jaren vrijer en onbeschaamder het hoofd opsteken en zich laten gelden?

Met het volste regt zeggen wij het den Hoogleeraar na: Gebrek aan Godsdienstigen zin en echt Christelijk leven was de oorzaak en bronwel der ellende, die in *Frankrijk* ontsprong, en alras ook over ons Vaderland, zoowel als over geheel *Europa*, haren doodelijken pestwalm uitspreidde.

Na

Na deze korte en hoogst treffende en schoone inleiding, volgen twaalf Hoofdstukken, wel waardig gelezen en ter harte genomen te worden. Niet omdat hier zooveel nieuws wordt medegedeeld, och, neen! maar hoogst interessant om de wijze waarop het geschiedt. Taal en stijl laten over het algemeen niets te wenschen over. Er heerscht eene warmte, een gloed in, die goed doet en aantrekt. Het geheel boeit en sleept somtijds weg. Trouwens, wat ons wel eens voorkwam, was, dat de Heer LAUTS somtijds te zeer partij trekt voor personen en zaken, en niet altijd, dat bij den geschiedschrijver onontbeerlijk is, zijne stelling heeft gehandhaafd. Het is waar, het is moeijelijk, maar toch niet onmogelijk en zelfs is het noodzakelijk, onzijdig te blijven. En bovendien, meermalen bleek het ons duidelijk, dat de Godsdienstige rigting en zienswijze van den Schrijver hem vervoerd heeft tot oordeelvellingen, die waarlijk niet vrij zijn van onjuistheid. Het zij ons vergund deze beide aanmerkingen door bewijzen te mogen staven:

In het tweede Hoofdstuk, pag. 42, lezen wij van Prins WILLEM V: »De edele Vorst, wiens vaderlandsliefde geen kreuk of smet konde worden aangewreven, zocht door ondubbelzinnige vergevingsgezindheid de klove, welke de ingezetenen in twee partijen scheidde, te dempen;" enz., terwijl hij diezelfde gelegenheid de hevigste uitvallen tegen de anti-Prinsgezinden geuit worden. Tegenover

het

het in het breede uitmeten van de verkeerdheden der laatsten, behoorde dan toch ook eene opgave van bewijzen van vaderlandsliefde door den eersten gegeven, te worden medegedeeld. Een Vorst kan edel, braaf, vroom zijn, maar wordt er niets meer in hem geeischt? — En met de meeste achting voor den braven Stadhouder bezield, meenen wij zijn geschiktheid voor de taak, die hem op de schouders gelegd was, in twijfel te moeten trekken. Het is geheel iets anders, het wel te meenen of wel te handelen. — Geschiedkundige personen en feiten behooren aan de geschiedenis, en den nakomeling staat het vrij te oordeelen. Dat in de wolken verheffen en vergoden van den een, en dat fulmineren op en wegsmijten van een ander, in trouwe! men moest er wat voorzigtiger mede zijn. Geene hartstogtelijkheid, geene vooringenomenheid moet de pen van den historieschrijver besturen. Zoo iets is gewoonlijk het gevolg van oppervlakkigheid in het eene, en van meerder indringen in een ander punt. Strenge regtvaardigheid is de eisch der kritiek.

Iets anders: in het derde Hoofdstuk, pag. 51, noemt de Hoogleeraar het dansen om den vrijheidsboom: Goddeloosheid, Godverzaking, zoo laat hij zich hooren: »Het was geen opgewondene geestdrift, het was Goddeloosheid, het was Godverzaking, welke hiertoe aandreef." Is het waarheid? Tot staving hiervan vervolgt hij: »Immers de uitgewekenen hadden in de vergadering der

»Con-

»Conventie" te *Parijs* gezegd: »De vrijheid, de gelijkheid zijn de Goden, welke de rede thans aanneemt; uwe Godheden, de onzen, weldra die van de gansche wereld." In onze schatting is het iets kinderachtigs, het gevolg van verbijstering en waanzin. Het was wel degelijk opgewonden geestdrift voor de zaak, die men meende zooveel schoons en goeds, als waar men van droomde en elkander wijs maakte, te zullen daarstellen. Men hoopte immers alles van de toekomst? Inderdaad het oordeel is te hard. Het pleit, gul uit gesproken, voor hooge, zeer hooge ingenomenheid voor de stadhouderlijke en vreeselijken afkeer van de andersgezinde partij.

Eéne vraag, die in verband staat tot de boven aangehaalde punten: Waarom zwijgt de Heer LAUTS van het gedrag des Stadhouders en der Stadhoudersgezinden, waar deze zich toch ook van eene ongunstige zijde tegenover hunne partij voordoen. De Hoogleeraar is te goed Historicus, om niet te weten wat wij bedoelen, of onbekend te zijn met een en ander, van dien kant gedaan.

Nog één staaltje: Hoofdstuk VI. Om te zwijgen over den al te scherpen en bijtenden toon, waarop de Hoogleeraar spreekt van NAPOLEON, zegt hij pag. 101: »Naar het levenslange Consulaat greep BONAPARTE, (den 4den van Oogstmaand 1802) en deed zich eene meer uitgebreide magt toedeelen; hij herstelde de Christen-Kerken — niet uit Godsvrucht, maar uit staatkunde." Hoe

 het

het ook zij, was het dan in alle gevallen niet lofwaardig, en was het dan althans geen bewijs, dat BUONAPARTE de behoeften des volks gevoelde en er in voorzien wilde. Maar buitendien, wat wij in de geschiedenis ook lezen, b. v. van *Gustaaf Adolf* en soortgelijken, was die Godsdienstzin en ijver dan van zuiveren aard? Wij beweren het, en hebben er ons in dit Tijdschrift vroeger over uitgelaten. Neen! waar men het goede opmerkt, laat het daar regt wedervaren; en nooit getracht de waarde daarvan te verminderen door een bedenkelijk *maar*, of de bedoelingen van den persoon op te sporen.

Tot zoo verre, niet uit zucht om te bedillen, maar ten bewijze, dat wij het werk van den Hoogleeraar met de noodige attentie gelezen hebben, tot zoo verre lieten wij ons afkeurend hooren. Van een' anderen kant zijn wij ten volle bereid, hetzelve allen lof toe te zwaaijen, dien het toekomt.

Tot een staaltje, hoe het er destijds in ons land uitzag (zie pag. 105): »Had de landzaat al de heffing van 30 millioen Guldens bij negotiatie, en die van zes ten honderd op de inkomsten, in 1802, zonder morren gedragen; geheel anders was het gesteld, toen in 1803 wederom eene leening van 30 millioen Guldens werd uitgeschreven; toen zeven ten honderd van de inkomsten en 2½ ten honderd van de bezittingen moest worden opgebragt." Dit is zeker, dat in 1804 eene schuld van elfhonderd zes en twintig millioen op ons land

rust-

rustte, en dat op eene bevolking, die naauwelijks achttien honderd duizend zielen beliep.

Menige schoone, zielroerende passage zouden wij hier kunnen aanhalen, trouwens dit valt minder in onzen smaak. Treffend is het besluit, allezins waardig gelezen en herlezen te worden. Het is een woord van hoogen, vaderlijken ernst en teregtwijzing.

Ik leg de pen neder, met de betuiging van opregte hoogachting voor den Heer LAUTS en ingenomenheid met zijn werk. Ik wensch niets vuriger, dan dat zijn woorden op pagina 200 ingang vinden in aller harten, opdat Neêrlands volk door eigen schuld en dwaze naäping van anderen, zich zelf niet in het verderf storte en eene prooi worde van wanhoop en ellende.

De uitvoering is net, en het steendrukje, voorstellende den Dam in 1795 met den vrijheidsboom enz., zeer lief.

V. SCHAECK.

MEN-

MENGELWERK.

GEDACHTEN

OVER

HOSEA XII: 6*b*.

Heere is zijn gedenknaam.

Vertrouwt op den Heer, want in den Heer is een eeuwige rotssteen! (1) Blijde gedachte! Wat nu ook hier op aarde moge wisselen of wijken, wat moge veranderen: geen nood! JACOBS God blijft eeuwig dezelfde! Geene verandering, geene schaduw van omkeering is er bij Hem! Hij blijft, en al waggelen de troonen ook op hunne grondvesten; al verheft zich de magt van on- en bijgeloof, om, vereenigd, God den Heer naar de kroon te steken; al spant ook de magt der hel zamen, om tegen den Heer en zijnen Gezalfde op te staan: eeuwig blijft Hij dezelfde; want Heere is zijn gedenknaam! O welk eene troostrijke voorstelling bij al de verwarringen, die thans in Staat en Kerk heerschen! Hoe waardig is zij mijne ernstige overpeinzing! Hoe verdient

zij,

(1) *Jes.* XXVI: 4.

zij, dat ik haar nimmer uit den zin der gedachten verlies! Eeuwige, onveranderlijke God! Jehova, die is; die was en die komen zal! tot U verheft zich mijne ziel, en vraagt U: stort zelf dit vertrouwen op uwe onveranderlijke trouw in mij uit, die zoo ligt tot wankelen geneigd ben! Uwe goedertierendheid zij over ons, gelijk wij op U hopen! (1) Ja, gewisselijk! Donker, donker is de tijd, dien wij beleven. Sla ik mijne oogen op het groote tooneel der wereld, het is gelijk aan eene onstuimige zee. Wat ziet mijn oplettend oog? *Alles* is stil. De hemel is helder, en een aangename zachte zephir brengt slechts eene golvende beweging voort, die alleen de oppervlakte des waters aanraakt. Maar daarom verlaat ik mij evenwel niet op het trouwelooze element. Plotseling betrekt de hemel. Zwarte donkerwolken pakken zich te zamen. Een hevige storm steekt op, en diezelfde zee, kort te voren met ketenen geboeid, heeft de kluisters verbroken. Hemelhoog verheffen zich nu hare golven. De eene volgt de andere op. Zij stapelen zich op elkander tot hooge bergen, en dat onder een geruisch, alsof hemel en aarde moesten voorbijgaan. Bliksemstralen schieten onophoudelijk uit het verbolgen zwerk — maar neen — één wenk van den Almagtige, en de storm is bedaard, de golven zwijgen, alles is tot vorige rust wedergekeerd; doch het is slechts om

(1) *Ps.* XXXIII: 22.

om na eene korte poos de banden weder los te scheuren, en met vernieuwde kracht den hemel zelfs aan te randen. Ja, dit is de spiegel van het tegenwoordige *Europa!* Wie had bij den aanvang van dezen tijdkring kunnen berekenen, dat er zulk eene verandering in mijn werelddeel zou ontstaan? Gewisselijk niemand! En toen wij elkander op den laatsten avond des jaars, blijde terugziende op den afgeloopen tijdkring, vrolijk toeriepen: de Heer heeft alles welgedaan! toen althans konden wij ons van zulk eene omkeering geen denkbeeld vormen. O, droevige tijding! Hoe bloedt mijn hart, wanneer ik denk aan al de jammeren, van welke de liefelijke zon, die nog slechts ruim halverwege hare baan heeft afgelegd, getuige is geweest. Hier openbaart zich een geest van vrijheid en ligtzinnigheid, die geenen troon noch vorstelijk diadeem ontziet; wat zeg ik, die vermetel de handen naar den hemel uitstrekt, om, ware het mogelijk, ook den Oppenkoning zijne kroon te ontrukken. Ginds weder woeden menschen tegen menschen, als waren het woedende tijgers, die slechts dorsten naar menschenbloed. Op eene andere plaats wordt de bazuin des oorlogs geblazen, woeste krijgsheiren nemen de plaats in, waar vroeger de eenvoudige, Godverheerlijkende toonen des landmans gehoord werden. De vlam stijgt ten hemel en verteert de heerlijkste voortbrengselen der menschelijke kunst, terwijl één enkele veldslag duizenden menschenlevens weg-

maait.

maakt. Nog eens heft zich mijn oog in het rond, en wat ontdekt het? De gruwelijke vaan des opstands is weder ontrold, en op nieuw gaat er eene stem van vergoten broederbloed uit de aarde, die dat bloed heeft ingedronken, tot God op! En gij, mijn dierbaar Vaderland! zult gij bewaard blijven? *Nederland! Nederland!* tot dus verre een toonbeeld voor de volkeren van *Europa!* zal de kreet des oproerts ook tot uwe grenzen doordringen? God verhoede het! God schenke rust aan het geschokte, vaderlandlievende gemoed!

Maar nog meer dan dit, Kerk van CHRISTUS! hoe donker zijn ook de uitzigten, wanneer ik mijne aandacht op u vestig. Ach, wat al tegenstand moet gij niet ondervinden! En zal die tegenstand ophouden, of zal hij in sterkte toenemen? Het ongeloof bereikt toch eene schrikbarende hoogte, en tracht de troostrijkste en heerlijkste waarheden van ons dierbaar Evangelie ons te ontnemen. Het bijgeloof spreekt: »De ijzeren middeleeuwen zullen terugkeeren; de stem der waarheid zal worden gesmoord, de laatste vonken der verlichting worden uitgedoofd! *Rome's* heerschappij zal zegevieren, LOYOLA's nakroost overwinnen!" De dweepzucht tracht door het verspreiden van verderfelijke leerstellingen de inwendige sterkte van het Godsgebouw te ondermijnen, en wendt al het hare aan om scheuringen te veroorzaken, waardoor zij echter aan de tegenpartij een zwaard in de hand geeft. Gemeente des Heeren!

ren! duur gekocht door het bloed van Gods Zoon, sedert achttien eeuwen door dien Koning der eere vergaderd, beschermd en onderhouden, zijt gij nu aan het einde gekomen? Zal de stem der zoogenoemde verlichting zich met vernieuwde kracht doen hooren: het Christendom heeft uitgediend! Maar neen — zóó voortgaan mag ik niet. Door zóó te spreken, zou ik Hem onteeren, wiens gedenknaam Jehova is. Ja, bang mogen de tijden zijn, donker de uitzigten, nogtans wil ik het oog omhoog heffen, en tegen al dit wisselvallige en onbestendige de trouw van Hem overstellen, die daar zetelt boven lucht en wolken. Ja, dáár, ver boven de sterren, staat een troon gevestigd, die op onwrikbare steunpilaren rust. Het is de troon van God! Eeuwig heeft hij gestaan; eeuwig zal hij blijven bestaan; en wat troonen ook mogen zinken, welke Vorsten ook in het stof worden nedergelegd, welke volken ook van het tooneel der wereld verdwijnen: die troon blijft bestaan, want zij draagt den Koning der koningen, den Heer der heeren, den onverderfelijken, den alleenwijzen God, wien heerlijkheid en eer toekomt tot in eeuwigheid! Zijn rijk is een rijk van alle eeuwen, zijne heerschappij van geslacht tot geslacht. Welk eene blijde waarheid! Nu behoef ik in het gezigt van mijn verward werelddeel niet meer te beven. Nu mag bij de beschouwing van zijn zedelijk rijk op aarde mijn hart niet meer bloeden, want alles, alles is aan

de

de heerschappij van Hem, wiens gedenknaam Jehova is, onderworpen. Daar is Hij gezeteld boven den kloot der aarde, die echter in Zijn oog niet meer is dan een stofje aan de weegschaal, dan een drupped aan den emmer! Zijne stem spreekt slechts, wat zeg ik, zijn wenk is genoegzaam, en het bruisen der zee is gestild, het bruisen harer golven houdt op, het rumoer der volken zwijgt. Dit kan Hij doen, want Hij is de Eeuwige, de Onveranderlijke, de Onafhankelijke, wiens luister door geen millioenen schepselental vergroot wordt. Hij is Jehova! Hij is de Heer, die in eeuwigheid zal regeren! Onze God is van geslacht tot geslacht! Halleluja! (1)

Ja, die God is onze God, is onze Vader! Aan Hem mogen wij vasthouden te midden van het gewoel der wereld! Veilig vasthouden? Ja, want zalig is de man, die Hem tot zijn deel gekozen heeft! Die behoeft niet te vreezen, dat, met den ondergang van al het ondermaansche, ook de rotssteen, waarop hij het anker geworpen heeft, hem zal ontvallen, want het is een eeuwige rotssteen! Die behoeft niet te vreezen, dat het rijk, waarvan hij een onderdaan is, zal verdwijnen, want het duurt eeuwig, gelijk zijn Koning eeuwig is! Hij mag veel liever te midden der onrust, gerust op de onveranderlijkheid van zijnen God, juichen:

Dat

(1) *Ps*. CXLVI : 10.

Dat berg en heuvel nederstort',
Dat klip en rots verbrijzeld word',
Dat aarde en zee verdwijnen;
O God! uw eeuwig heilverbond
Rust op een' onverwrikbren grond,
Dien niets kan ondermijnen.

Ges. VIII: 6.

De Heer regeert! (1) Van eeuwigheid af stelde de Allerhoogste zich een plan voor, naar hetwelk Hij alles op deze wereld zou doen afloopen. En het doel van dit plan? Het is de openbaring zijner heerlijkheid aan, van Hem afhankelijke, schepselen, opdat zij die heerlijkheid zouden kennen, en door die kennis het eeuwige leven verkrijgen. Dit staat vast. Daarom zegt Jehova, de Onveranderlijke: »Mijn raad zal bestaan en Ik zal al Mijn welbehagen doen!" (2) En al tracht nu ook een NEBUKADNEZAR zijnen troon tot boven de sterren Gods te verhoogen, al zegt een HERODES in zijne dolle woede: het gezegende kind, de hoop der vaderen, zal door mijn zwaard vallen: de Allerhoogste belacht hem; want de magt van alle koningen en heerschers der aarde te zamengenomen, is ontoereikend om in zijn voornemen eenige verandering te weeg te brengen. God is geen man, dat Hij liegen, noch eens menschenkind, dat Hem iets berouwen zoude. Zou Hij het zeggen, en niet doen, spreken en niet besten-

(1) *Ps.* XCIII: 1. (2) *Jes.* XLVI: 10b.

stendig maken? (1) O, zalige waarheid! Gij alleen zijt in staat in dezen donkeren tijd rust en kalmte in mijn geschokt gemoed uit te storten. Zoo heb ik dan den sleutel gevonden, die mij den toegang baant tot het geheim der Godsregering! Neen, nu is het mij niet meer duister, waartoe al die verwarringen, al die omkeeringen, al die woelingen der volken in mijn werelddeel moeten dienen. Nu verwonder ik mij niet meer, wanneer ik JEZUS Kerk aanschouw; want ik weet, alles staat onder het bestuur van den onveranderlijken en getrouwen God! De menschen zijn slechts middelen, door Hem gebruikt, om zijn heerlijk doel te bereiken. Eerlang, wanneer het menschdom rijp geworden is voor eene nadere openbaring Zijner heerlijkheid, zal het blijken, dat Hij uit die schijnbare wanorde het heerlijkst goed heeft doen verrijzen! Treur dan niet, mijne neergebogene ziel! Waarom zoudt gij, verslagen in het hart, slechts alleen zien op het tegenwoordige? Waarom zoudt gij het heerlijke doel der Godsregering uit het oog verliezen? Treur niet! Wees niet ontevreden bij al het onaangename, dat deze wisselvallige wereld ook u oplevert, want het komt u van Gods hand toe. En die hand? O, het is eene Vaderhand! Gij zijt wel niet in staat altijd de donkere schikkingen der Voorzienigheid te begrijpen; haar weg met u is wel eens in het hei-

(1) *Num.* XXIII : 19.

heiligdom. Maar houd altijd in het oog: God is aan u geene rekenschap van zijne daden verschuldigd. Die kan en mag Hij ook u niet geven, maar berust er in, dat Hij, de Almagtige, de Alwijze, de Liefderijke, tevens de Onveranderlijke is in zijn heerlijk plan, ook u ten goede. Berust er in, dat, indien gij God liefhebt, u alle dingen zullen medewerken ten goede! Wacht op den Heer en houd zijnen weg. Hij zal u verhoogen om de aarde erfelijk te bezitten. Let slechts op den vrome, en zie naar den opregte; want het einde van dien man zal vrede zijn! (1) Berust er in, dat de Onveranderlijke u somtijds de uitkomsten Zijner wegen doet aanschouwen, en die zijn altijd wijs en goed! Houd u verzekerd, dat ook hetgene gij niet begrijpen kunt, tot zulke heerlijke doeleinden leidt. Een God, die heden het geluk zijner menschenkinderen bevordert, zou die dit morgen niet doen? Dit kan niet! Dan was zijn gedenknaam niet meer Jehova! Eerlang, mijn hart springt reeds op van vreugd bij die gedachte, eerlang breekt de morgen aan, waarop wij het heerlijke, onveranderlijke plan der hooge Godheid in al deszelfs luister zullen aanschouwen! Dan zullen wij moeten nedervallen, en geene andere woorden weten te vinden om onze gewaarwordingen uit te drukken, dan deze: Uw doen was majesteit en heerlijkheid! Mogt de gedachte aan

(1) *Ps.* XXXVII: 34a en 37.

aan uwe onveranderlijkheid, o Jehova! meer in onze zielen post vatten! Mogt zij den moeden en afgematten pelgrim tot eenen staf verstrekken, die hem ondersteunt, ook in een land der schaduw van den dood! Mogt zij het ontruste hart tot kalmte brengen, den diep bedroefde opbeuren, den zwaar gedrukte vertroosten, en, al is het dan ook met een beklemd gemoed en betraande oogen, doen zingen:

't Is trouw, al wat God ooit beval;
Het staat opregt en waarheid pal,
Als op onwrikbre steunpilaren:
Hij is het, die verlossing zond
Aan al zijn volk: Hij zal 't verbond
Met hen in eeuwigheid bewaren!

Ps. CXI: 5.

En zoude ik, na dit alles, mij niet onbepaald op *zulk eenen* God verlaten? Niet de zekere bewustheid met mij omdragen, dat Hij kan, wil en zal helpen op zijnen tijd? Ja, dit kan Hij, want Jehova is zijn gedenknaam, ook ten aanzien zijner beloften, die nimmer feilen! De Heer is een schild van allen, die op Hem vertrouwen. Hij *kan* uitkomst geven, want Hij is de Almagtige; Hij zal het doen, want Hij is de Alwijze; Hij wil het doen, want Hij is de liefde zelf, en wij kunnen op zijne toezeggingen staat maken, daar eer bergen wijken, en heuvelen wankelen zullen, dan dat het woord, uit zijne lippen gegaan, op de aarde zal vallen!

Laat

Laat dan de toekomst donker zijn, ook voor mijn lieve Vaderland; de God van *Nederland*, der vaderen vast vertrouwen, is nog dezelfde, die Hij was, toen Hij *Spanje's* dwingelandij knotte! Geen nood! Welgelukzalig is de man, die op Hem vertrouwt! Die kan ook te midden van het dreigendste gevaar zingen: »God is ons eene toevlugt en sterkte! Hij is krachtig bevonden eene hulp in benaauwdheid! Daarom zullen wij niet vreezen, al veranderde de aarde hare plaats, en al werden de bergen verzet in het hart der zee!" (1) Jehova is en blijft eeuwig de gedenknaam van onzen God!

Laten vrij donkere wolken zich boven JEZUS Gemeente zamenpakken, geene zwarigheid! De CHRISTUS Gods, één met den Vader, wiens gedenknaam ook Jehova is, heerscht, en zal Zijn woord staven: »de poorten der hel zullen mijne Gemeente niet overweldigen!" (2) Dat heeft Hij waar gemaakt gedurende achttien eeuwen. Donker was soms de tijd, maar de Heer der Gemeente hielp, eer de nood op het hoogst geklommen was! Vertrouw daarop, mijne ziel! en maak de taal van den vromen LUTHER op den weg naar *Worms* de uwe: »Een vaste burg is onze God!" Edele LUTHER! uw vertrouwen is niet beschaamd geworden. Nog staat die Gods tempel, en zal blijven bestaan, want God woont in denzelven!

Een-

(1) *Ps.* XLVI: 2 en 3. (2) *Matth.* XVI: 18.

Eenmaal, als alle aardsche tempels in puin zullen vergaan zijn, zal hij heerlijker dan ooit prijken met eenen nooit gekenden glans, en zijn naam zal zijn: Jehova is aldaar! Laat geen enkele lichtstraal door eenen nacht van zorgen ons meer toeschitteren, wij vreezen daarom niet! Het woord van den Heer: Vertrouw op mij en doe het goede, is ons dierbaar. Die God liefhebben, kunnen juichen: De Heer is bij mij, ik zal niet vreezen, wat zal mij een mensch doen? De Heer is bij mij onder degene, die mij helpen. (1) Onveranderlijk in Zijne beloften, vervult Hij die, hoewel niet aanstonds, toch eenmaal zeker! Daarom zij de taal van MICHA, den profeet, dan de onze: Ik zal uitzien naar den Heer en wachten op den God mijns heils! mijn God zal mij hooren! (2) Ja, Godvruchtige schaar, houdt moed! Wacht op den Heer, zijt sterk, en Hij zal uw hart versterken! Ja, wacht op den Heer! (3)

Laat de dood ons vrij als een koning der verschrikking voorkomen: ik vrees niet. De trouwe God, die ons door dit leven helpt, blijft ons ook bij, in en over den dood! En dan eerst, ontheven van de sterfelijkheid, zullen wij het in de ruimste mate mogen ondervinden, wat het in heeft: Jehova is Gods gedenknaam!

Treedt

(1) *Ps.* CXVIII: 6 en 7*a*. (2) *Micha* VII: 7.
(3) *Ps.* XXVII: 14.

Treedt vrolijk voort op 's Heeren wegen,
En neem uw' pligt getrouw in acht;
't Wordt eind'lijk alles u ten zegen,
Wanneer gij biddend daarop wacht!
Wie steeds geloovig op Hem ziet,
Begeeft, verlaat Hij eeuwig niet!

(*Evang. Gez.* XVII : 6.)

H. J. DE WILDE.

EEN VERS VAN BELLAMY.

Bij een bezoek, onlangs een' mijner letterkundige Vrienden gegeven, vond ik, onder de door hem verzamelde geschriften en manuscripten van vermaarde Vaderlandsche mannen, ook een eigenhandig geschreven vers van den beroemden, doch der wetenschap en kunst te vroeg ontvallen dichter JAKOBUS BELLAMY. Bij de verzekering, dat het nooit was uitgegeven, verzocht ik afschrift te mogen nemen, ten einde daarvan een voor het Publiek, vertrouw ik, niet onaangenaam gebruik te maken.

Ten gevolge van het daartoe bekomen verlof, ziet thans dit afscheidstukje van BELLAMY aan JOSUA VAN IPEREN het licht in onze *Boekzaal*; terwijl de steller dezes de vrijheid neemt, zich te verontschuldigen, zoo hetzelve soms reeds al vroeger, ofschoon hem onbekend, hier of daar een plaatsje mogte gevonden hebben; terwijl hij tevens eene korte levensschets zal laten volgen,

eerst

eerst van den verdienstelijken VAN IPEREN, die als Evangeliedienaar, Dichter en Geleerde wel beroemd, doch niet algemeen bekend is; en vervolgens van den vervaardiger van dit »*Vaarwel.*" Het is waar, de werken van OCKERSE, VERKUL, WITSEN GEYSBEEK en anderen hebben den onvergetelijken Zeeuwschen Bard, JAKOBUS BELLAMY, op eene meesterlijke wijze naar waarheid geschetst, en velen hebben zijnen lof bezongen; dus dit getal behoefden wij niet te vergrooten; maar daar die werken zich niet in aller handen bevinden, en het ons voorkomt, dat een dichter als BELLAMY, niet algemeen genoeg kan bekend zijn, zoo hebben wij het niet geheel doelloos geacht, om bij deze gelegenheid ook eenige regelen aan hem toe te wijden.

VAARWEL AAN J...... VAN YPEREN. (1)

Gij gaat dan! en een kiel ontvoert U ons gezicht;
Hoe weent het gansche koor der eed'le wetenschappen,
Om U, die vol van moed uw mannelijke stappen
Op 't Goddelijke spoor der waare wijsheid richt.

De Dichtkunst zal in U een voedsterheer verkiezen;
In U, die 't Britsch gezang (2) op Duitsche toonen
songt;

De

(1) Wij hebben gemeend het handschrift des Dichters *letterlijk* te moeten afschrijven.

(2) VAN IPEREN gaf in 1767 te *Middelburg* eene vertaling in verzen in het licht van de vier eerste nachten van *Young*, onder den titel van *Klaaggezangen of Nachtgedachten*.

Aanm. van de Redt

De onsterflijkheid der ziel' op uwe snaaren dwongt.
Koest ge iets verhevener voor uwen dichtschagt kiezen?

De zwarte en felle nijd, begrimm' vrij uwe faam;
Hij, die een ziel bezit, zal eeuwig aan U denken,
Geen bitsche lastertaal moet Ed'le geesten krenken.
De Wijsheid en de Deugd behoeden hunnen naam.

Vaarwel! vaar eeuwig wel! ô Zuil uit Pallas kooren!
De Godsdienst en de kunst verstrekken U ten troost.
De welvaard kroon' uw Gaê, de vreugd uw Huwlijks-
kroost.
De faam doe uwen roem in Indie's streeken hooren.

1778. B.

De Schrijver van de *Kerkelijke Historie van het Psalmgezang*, JOSUA VAN IPEREN, werd den 23sten Februarij 1726, te *Middelburg*, uit een oud en beroemd Vlaamsch geslacht geboren, en door zijne ouders voor den Geestelijken stand bestemd. Hij was dan ook deze verhevene bestemming ten volle waardig. Met ijver oefende hij zich in de voorbereidende wetenschappen, en volbragt zijne studiën, eerst aan de Groninger en vervolgens aan de Leidsche Hoogeschool. Na zijne bevordering tot Proponent, werd hij in den ouderdom van 23 jaren, en dus in 1749, tot Predikant beroepen bij de Hervormde Gemeente te *Lillo*, welke standplaats hij behield tot het jaar 1765, en die toen verwisselde met *Veere*, alwaar hij het volgende jaar zijn dienstwerk aanvaardde.

Met

Met droefheid zag zijne eerste Gemeente hem vertrekken, daar hij zich in haar midden als een voorbeeldig Evangeliedienaar gedragen, en aller liefde en achting, zelfs der Roomschgezinden te dier plaatse, verworven had. Ook te *Veere* leefde hij zoo, en stichtte elk door woord en voorbeeld.

Maar had zijn braaf karakter, en ook de ijver en trouw, waarmede hij zijn heilig dienstwerk verrigtte, hem de liefde van elk, die hem kende, doen verkrijgen, niet minder verwierven zijne groote bekwaamheden hem de achting der geleerde wereld in ons Vaderland. Nadat de Groninger Hoogeschool in 1752, hem, haren voormaligen kweekeling, om zijne groote verdiensten tot Meester der Vrije Kunsten en Leeraar in de Wijsbegeerte had verklaard, kozen de Hollandsche Maatschappij te *Haarlem*, het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen en later de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te *Leiden*, zoowel als de Haagsche en Leidsche Dichtgenootschappen hem tot haar Medelid. Aan geene dier letterkundige instellingen berouwde immer hare keuze. VAN IPEREN verstrekte allen tot eere en sieraad. En toen men in 1772 handen aan den arbeid sloeg, ten einde eene verbeterde Psalmberijming in de Hervormde Kerk van *Nederland* in te voeren, werd hij, van wege de Provincie *Zeeland*, tot Lid der Commissie benoemd, aan wie deze moeijelijke, doch allezins loffelijke arbeid werd opge-

N 2 dra-

dragen. Ook hiervan kweet hij zich op eene uitmuntende wijze, en schreef, bij die gelegenheid, zijn, zoowel voor de letterkunde als kerkelijke geschiedenis van ons Vaderland, belangrijk werk, waarmede wij zijne levensschets begonnen, t. w. zijne *Kerkelijke Historie van het Psalmgezang*; welk werk, met het nieuwe Psalmboek, vijf jaren daarna, dus in 1777, in het licht kwam. Inmiddels leefde VAN IPEREN in moeijelijke omstandigheden, want zijn inkomen als Predikant was gering en zijn huisgezin groot — hij had dertien kinderen. Daar hij nu van zich zelven geene geldmiddelen bezat, zal men ligtelijk begrijpen, hoe schaarsch het bij hem moest rondkomen, en hij dus, daar het Vaderland, ondankbaar genoeg, hem geene bevordering verschafte en geen voordeeliger standplaats aanwees, met genoegen het beroep van Predikant te *Batavia* aannam. Het was in het jaar 1778 dat VAN IPEREN derwaarts vertrok, en bij gelegenheid van dit vertrek, schijnt BELLAMY, die toen 21 jaar oud was, zijn *Vaarwel* aan den waardigen Veerschen Predikant vervaardigd te hebben.

Behalve het jaartal 1778, dat wij op het vóór ons liggende manuscript, benevens de eerste letter van des Dichters naam, B., vonden, pleit, naar ons inzien, zoowel de eerste als de laatste regel van het vers voor de meer dan waarschijnlijke echtheid van het stuk; ofschoon de *Gedenk-*

zuil

zuil op het Graf van Jakobus Bellamy, door W. A. OCKERSE en A. KLEYN, geb. OCKERSE, (1) er niets van gezegd.

Nog geen jaar mogt zich de hoofdstad van *Neêrlands Indië* in het bezit van VAN IPEREN verheugen. Reeds den 11den Februarij 1780 overleed hij aldaar, circa 54 jaren oud.

Zie uitvoeriger over dezen beroemden vaderlander, P. G. WITSEN GEYSBEEK, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenboek der Nederduitsche Dichters*, Deel III, pag. 487 en volg. Uit wiens Biographie wij grootendeels deze kleine schets hebben getrokken; alsmede die, met vergelijking van OCKERSE, *Gedenkzuil* enz. en anderen, van den onvergelijken.

JAKOBUS BELLAMY. Deze waarlijk groote en oorspronkelijke vaderlandsche zanger, was mede een Zeeuw, en ten jare 1757 den 12 November te *Vlissingen* geboren. Zijne ouders waren eenvoudige burgerlieden, wien het aan naam en vermogen geheel ontbrak; daarbij had het jeugdige knaapje reeds met zijn 5de jaar het ongeluk zijn' vader door den dood te verliezen. Het was echter voor hem een zegen, dat hij aan de zorgen van eene brave en zeer Godsdienstige moeder bleef overgelaten, die dan ook dit kind, het eenige pand harer huwelijksliefde, in alle nederigheid en Gods-

(1) Uitgegeven te *Haarlem*, bij de Wed. A. LOOSJES, PZ. 1822.

Godsvrucht opvoedde. Daar de goede vrouw in bekrompene omstandigheden verkeerde, besloot zij, hem, op verderen leeftijd, een handwerk te laten leeren; en ofschoon zijn grootvader, die, waarschijnlijk kort na het overlijden zijns zoons, uit *Indië* terugkeerde, en welligt een klein vermogen medebragt, zich bij haar ter woon vestigde, om daardoor dit huisgezin tot eenigen steun te verstrekken, veranderde dit haar besluit niet; want in 1776 zond zij haren zoon in de leer bij den Koekebakker C. KIEBUWERS. Dit strookte geenszins met den aard en den aanleg van onzen JAKOBUS. Daar hij gezond van ligchaam, sterk van leden, krijgshaftig en moedig van geest was, een fijn gevoel en eene levendige verbeelding bezat, zoo was zijne eerste keuze op de krijgsdienst gevallen, waaraan echter de liefde voor zijne moeder hem weêrhield zich toe te wijden, en later op de schilderkunst. Hoe gaarne hij ook een fijnschilder ware geworden, moest hij zich echter de keus zijner moeder laten welgevallen, en — bakker worden. Reeds van zijne eerste levensjaren af, had zich een onverzadelijke lees- en weetlust bij hem geopenbaard; hij had met het grootste genoegen de Bijbelsche verhalen aangehoord, die zijne moeder hem van tijd tot tijd mededeelde, en hij schijnt zich in dien jeugdigen leeftijd vermaakt te hebben met het lezen der werken van den beroemden JACOB CATS, wien hij, in zijne *Nagelatene Gedichten*, den lieven dichter zijner jeugd noem-

noemde. Zulk eene lectuur ontgloeide zijne jeugdige borst voor de dichtkunst, hij beproefde zijne gedachten in dichterlijke taal uit te drukken, en in plaats van in den winkel zijns meesters op het behartigen van diens zaken, en op het aanleeren van het voor hem gekozene handwerk zich toe te leggen, maakte hij verzen, of bleef soms zoodanig in gedachten verdiept staan, dat hij alles verwaarloosde, wat eene werkzaamheid betrof, waarvoor zijne ziel koud was en bleef.

Nu gebeurde het, dat de jonge BELLAMY door den toenmaligen Vlissingsche Predikant, J. W. TE WATER, bij wien hij ter catechisatie ging, met bijzondere opmerkzaamheid werd gadegeslagen, daar zijne schrandere antwoorden, scherpzinnige vragen en krachtige gezegden den Geestelijke uitlokten, zich meer met hem dan met de andere leerlingen bezig te houden. Een versje van BELLAMY, door de dienstmaagd in het huis des Predikants op den grond gevonden en aan haren meester ter hand gesteld, was oorzaak, dat de Geestelijke zijne oplettendheid op den jongeling verdubbelde, daar hij in deze kinderlijke rijmelarij reeds de voorbode van een' aanstaand groot dichter meende te zien; en na in dit opzigt nog eene proeve met den jeugdigen knaap genomen te hebben, besloot de waardige TE WATER om aan diens ontwikkeling werkzaam te zijn, en hem het eerste taalkundig onderwijs mede te deelen. Nu was het geheel met zijn handwerk gedaan. Hij oefende

zich onafgebroken in de dicht- en taalkunde; hierdoor werden zijne verzen beter, kwamen in handen van deskundigen; hij kreeg begunstigers en deze besloten onderling jaarlijks iets bijeen te brengen, om hem te laten studeren en tot Predikant op te leiden. Met goedkeuring van de moeder, sloeg men hand aan het werk, de gelden kwamen bij elkander, de jonge BELLAMY zeide het voor hem ondragelijke koekebakkershandwerk ter zijde, ving de studie aan en de toenmalige Vlissingschen Rector CRUYSSELBERGEN gaf hem het eerste onderrigt in de Latijnsche taal.

Ofschoon zijne vorderingen in de talen niet buitengewoon waren, daar hij zeer veel tijds aan de dichtkunst besteedde, zoo was hij echter, na drie jaren arbeids, zoo verre gevorderd, dat hij met vrucht van het onderwijs aan de Akademie kon gebruik maken, derwaarts vertrok en aldaar met ijver zijne letteroefeningen voortzette. Wij zeggen na drie jaren arbeids, want in 1779 had hij KLEEUWENS verlaten, en was zijne nieuwe loopbaan ingetreden. Het was dus nog vóór dat BELLAMY aan de studie begon, dat hij het *Vaarwel aan* VAN IPEREN vervaardigde, want dit versje dagteekent van 1778, en komt overigens zeer goed overeen met de verzen, die hij in dat tijdstip gemaakt heeft. Men leze hierover OCKERSE, *Gedenkzuil op het Graf van* BELLAMY, van pag. 24—36, waar wij mede een stukje vinden opgeteekend, door hem op dertienjarigen leeftijd vervaardigd.

In

In 1782 kwam dan BELLAMY, 25 jaren oud, aan de Hoogeschool te *Utrecht*, en het was hoofdzakelijk aldaar, dat, door de lessen zijner Meesters, door den omgang met kundige Vrienden, door het lezen van beroemde Dichters en smaakvolle werken der meest geachte Schrijvers van die dagen, maar vooral door zijne vriendschap met den verdienstelijken J. P. KLEIJN, hij zijnen smaak verbeterde en veredelde, en zijne dichterlijke talenten zich op het roemvolste ontwikkelden. Zijne *Vaderlandsche Gezangen van Zelandus*, vruchten van dit tijdstip, en door hem bij de uitgave aan zijne geboortestad *Vlissingen* opgedragen, strekken ten bewijze van het aangevoerde, daar deze Gezangen den grondslag tot zijnen onvergankelijken roem hebben gelegd. Zij werden dan ook met groote geestdrift ontvangen en verdienden die onderscheiding ten volle. Zijne beroemdste dichtstukken zijn van dezen tijd. Eene opnoeming daarvan te doen, zou ons de grenzen doen overschrijden, die wij ons hebben afgebakend. Wij nemen daarom de vrijheid onze lezers hiertoe tot de *Gedenkzuil van* OCKERSE te verwijzen.

Slechts 4 jaren leefde BELLAMY aan de Akademie, doch deze korte tijd was genoegzaam om hem eenen onverwelkbaren lauwerkrans als dichter, oordeelkundig schrijver en kunstregter te doen verwerven; want behalve zijne dichtkundige werken, vindt men ook van hem vele dichtstukjes en prozaïsche opstellen in de *Proeven voor het*

Verstand, *den Smaak en het Hart*, waaronder zijne aandoenlijke vertelling *Roosje* bijzonder uitmunt. Maar bij dit alles leden zijne studiën aan de Hoogeschool in ernstiger oefeningen, die meer bepaald leiden moesten tot bereiking van het hoofddoel zijner komst aldaar, zeer veel, en het bijwonen van de Burger-vereenigingen, die alstoen in dat tijdstip van staatkundige verdeeldheden in ons Vaderland, zoo te *Utrecht* als elders, plaats vonden en ook door hem werden bijgewoond, ontroofde hem menig uur, dat nuttiger door hem had kunnen besteed worden. Een en ander was oorzaak dat hij die vorderingen niet maakte, welke men van hem verlangd en ook verwacht had. Niettemin lijdt het geen twijfel of door zijn genie, edel gevoel, gezond oordeel en gezuiverden smaak geleid, zou hij ook eenmaal als Godsdienstleeraar groot zijn geworden; ten minste zijne proeven hierin beloofden dit. Drie Leerreden zijn door hem nagelaten, als eene voor het volk van *Nederland*, over *Neh.* IV:14—17, te *Utrecht*, 1784; eene tweede over *Gen.* XV:1, en de derde over 2 *Cor.* V:10. Beide laatsten waren in 1785 of 1786 door hem opgesteld, en als Student in de Theologie, zoo te *Utrecht* onder het opzigt van eenen Hoogleeraar, als te *Vlissingen* op een bijzonder uur uitgesproken. Zij zijn aldaar in 1790 door den Predikant KUIJPERS uitgegeven. Bij het lezen derzelven moet men erkennen, dat BELLAMY zich den kanselstijl wel nog niet genoeg had eigen

ge-

gemaakt, maar toch ook, dat in deze opstellen eene goede redeneerkunde, eene mannelijke welsprekendheid, iets oorspronkelijks heerscht, en dat zij eene kracht van Godsdienstig gevoel bezitten, die den jeugdigen leeftijd anderzins zeldzaam eigen is.

Het schijnt dat BELLAMY, volgens zijne eigene mededeelingen, reeds in zijne kindschheid, aan ligte aanvallen van eene podagreuze of rheumatische ongesteldheid geleden heeft; deze hadden zich in verderen leeftijd herhaald, en waren, twee jaren vóór zijnen dood, zoo dikwerf teruggekeerd, dat zij, doorgaans vergezeld van zware pijnen en afmattende koortsen, zijn anders krachtig en gezond gestel ondermijnden. Hierbij trof hem in Januarij 1786, na het eindigen der Kersvacantie, op zijne terugreis uit *Zeeland*, eene zware verkoudheid op de borst, die hij in het eerst, evenmin als zijn geneesheer, weinig achtte; doch zijne catarrhale onpasselijkheid nam zoodanig toe, dat zijne beide geneesheeren, HARLINGH en RÖMER, die, in de maand Maart daaraanvolgende, voor gevaarlijk verklaarden. Negen weken daarna overleed dan ook BELLAMY, dus op den 11den Maart 1786. De getuigen zijner afreize van hier naar betere Gewesten waren zijne vrienden, de godvruchtige en alom in de Vaderlandsche Kerk hoogvereerde Predikant J. HINLÓPEN en de niet minder waardige CARP, die beide, den laatsten nacht zijns levens, met veel trouw en zorgvuldigheid bij hem gewaakt

waakt hadden. In de armen van den eerstgenoemden bezweek hij in den nog jeugdigen leeftijd van 28 jaren en 4 maanden.

Zijn lijk werd den 15den Maart in den avondstond, met fakkellicht, in de *St. Nikolaaskerk* te *Utrecht* ter aarde besteld, en op zijnen grafsteen het eenvoudige geschrift gebeiteld: »*Hier rust* J. BELLAMY." — Dus eindigde een groot Dichter, gewis een der grootste dien ons Vaderland in de XVIIIe Eeuw heeft opgeleverd, en die bij voorkeur den eernaam van »*Dichter der Natuur*" verdiende. Zijne oude moeder, zijne minnares, zijne veelvuldige vrienden, in één woord: het Vaderland betreurden zijnen vroegtijdigen dood; doch in het hart van elken dichter, van elken lettervriend leeft hij voort: zijne werken hebben hem onsterfelijk gemaakt. Ja, wij zeggen met OCKERSE: »BELLAMY was reeds onsterfelijk, eer hij »stierf; in zijne Gedichten heeft hij zich ver»eeuwigd!"

Wij eindigen onze korte levensschets van BELLAMY met de dichtregelen van den laatstgenoemden Schrijver, welke wij de vrijheid genomen hebben uit zijne reeds meermalen aangehaalde *Gedenkzuil*, voor onze lezers af te schrijven:

OP HET GRAF VAN JAKOBUS BELLAMY.

Zijn geest, voor aardschen zang te hoog,
Verhefte zich ten starrenboog,

Om

Om 't lied des Serafijns te hooren.
Hij hoort het ... zingt ... zijn menschlijk lied
Zwigt voor der Englen zangen niet;
Sinds ruischt het door 't gewelf der hoogste hemel-
kooren.

Weent niet, maar juicht op 's zangers stof;
Hem streelt die weêrgalm van Gods lof.

PX.

DE HEER REGEERT.

De Heer regeert. — Zijn Godlijk Alvermogen
Heeft 't groot heelal uit 't ijdel niet getogen,
En alles draait, als om onwankb'ren spil,
Naar zijnen wil.

De Heer regeert. — Geen schepsel kan zich roeren,
Of buiten Hem het ligtst ontwerp volvoeren,
't Loopt al naar zijn bestek en raadsbesluit
Gedurig uit.

De Heer regeert. — Al dekt een heilig duister
Zijn' weg voor ons. Met majesteit en luister
Treedt hij, gelijk de zon aan de oosterpoort,
Weer glansrijk voort.

De Heer regeert. — Wat bulderende stormen
Op d' oceaan den held'ren dag misvormen;
God ketent hun geweld, en Zijne hand
Legt hen aan band.

De

De Heer regeert. — Hoe 's
En d' onschuld met haar.
God wenkt, en, als he
Als Hij het

De Heer regeert. — Scho
En boos geweld zijn h
Gods hand verdelgt
Dat me

De Heer regeert. —
En over bloed en p
Ontgaan de straf
Voo

De Heer regeert.
Als list en nijd
Als bij- en o

De Heer rege
Al schijnt d
De poort

De Heer
Zijn han
Daar

Jus

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

SERIES LECTIONUM

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA HABENDARUM POST FERIAS AESTIVAS ANNI 1848,

RECTORE MAGNIFICO

ANTONIO RUTGERS.

FACULTAS PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

Horâ.

A. RUTGERS NAHUMI Vaticinia et *Psalmos* selectos interpretabitur, diebus Lunae et Martis. IX.
Et die Mercurii . . . . . . I.
Primum SAMUELIS Librum cursoria lectione tractare perget die Martis . . . . . I.
Et die Jovis . . . . . . XII.
Antiquitates Israëlitarum explicabit, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . XII.
[illegible] linguae Sanskritae, ele-
[illegible] piant, eorum studia
[illegible]
[illegible] n docebit et An-
[illegible] LASSENO editam,
[illegible] . I—III.
[illegible] . XI.
Hi-

Hord.

Hitòpadesam explicabit, die Veneris. I—III.

Mahabharatam interpretabitur, die Jovis. IX—XI.

M. SIEGENBEEK propter aetatem septuagenariam rude donatus, quantum per vires licebit, studiosae juventuti prodesse conabitur.

J. BAKE interpretabitur CICERONIS libros *de Oratore*, ratione habita edit. *Ellendtii*, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . IX.

Explicabit EURIPIDES *Herculem Furentem*, et AESCHINIS orat. *Contra Cthiphontem* iisdem diebus . . . . . . X.

Democratiae Atticae causam et formam illustrabit diebus Lunae et Mercurii . . I.

Scholas Paedagogicas moderabuntur J. BAKE et C. G. COBET, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . II.

P. HOFMAN PEERLKAMP, restituta, ut sperat, valetudine, quas Scholas habiturus sit, post ferias dicet.

J. M. SCHRANT, Praecepta styli Neêrlandi seu Eloquentiae, nec non Oratoriae artis externae, tradet diebus Jovis, Veneris . . II.

Et die Saturni . . . . . . X.

Historiam Patriae enarrabit, diebus, Lunae, Martis et Mercurii . . . . . II.

Antiquitates Germanicas interpretabitur die Saturni . . . . XI—I.

Eloquentiae historiam criticam, cum veteris tum recentioris aevi, enarrabit, diebus et horis auditoribus commodis.

T. G. J. JUYNBOLL Sermonis Hebraei elementa tradet, tum Grammaticâ explicandâ, tum analyticis exercitiis moderandis, diebus Lunae, Martis, Mercurii . . . VIII.

Et die Jovis . . . . I.

Li-

Horâ.

Literarum Arabicarum, Chaldaicarum et Syriacarum initia docebit (duce Cl. ROORDA, WINERO, UHLEMANNO), diebus Jovis, Veneris et Saturni . . . . VIII.

Cum provectioribus Librum leget Arabicum *de expugnatione Memphidis et Alexandriae*, ab HAMAKERO editum, die Martis . . II.

Et HAMASAE Carmina cum TIBRIZII Commentario, die Veneris . . . XI—I.

Coranum, additâ lectione Commentarii Baidhawiani, die Jovis . . . V—VII.

Chrestomathiam Syriacam KIRSCHII a Cl. BERNSTEINIO iterum editam, die Mercurii . II.

J. H. STUFFKEN *Logicam* tradet, die Martis II.

Die Jovis . . . . IX.

Die Veneris . . . . XI.

Metaphysicam docebit, diebus Martis et Jovis X.

Historiam philosophiae explicabit diebus Mercurii et Veneris . . . . II.

Paedagogicam exponet diebus et horis auditoribus commodis.

C. G. COBET, Prof. Extraord., Antiquitates Romanas tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii XII.

Elementa Artis Metricae docebit, diebus Jovis et Veneris . . . . . . I.

Initia Palaeographiae Graecae provectioribus explicabit, diebus Lunae et Mercurii . I—III.

Disputandi exercitia publica moderabitur, die Jovis . . . . XI.

FACULTAS MEDICA.

M. J. MACQUELYN quantum rerum suarum ratio patietur, juventutis Academiae Academicae commodis inservire paratus est.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN Pathologiam docebit, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . I.

Horâ.

Medicinam practicam cum exercitatione in Nosocomio Academico, quotidie . . . XI.

Historiam Medicinae tradet, diebus Martis et Jovis . . . . I.

G. C. B. SURINGAR Therapiam generalem docebit, diebus Martis et Jovis . . . XII.

Et die Saturni . . . . . . IX.

Pharmacognosin et naturalem remediorum Historiam, diebus Lunae, Mercurii et Veneris. XII.

Therapeuticum remediorum usum indicabit, diebus Mercurii et Veneris . . . X.

Doctrinam morborum singularium tradet, diebus Lunae, Martis et Jovis . . . X.

Praxin medicam, ad lectulos aegrotantium, moderabitur, diebus singulis . . . IX.

F. W. KRIEGER, Theoriam disciplinae Chirurgicae exponet, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . . . . VIII.

Exercitationibus Clinicis, in Nosocomio Academico habendis, vacabit, diebus Lunae, Mercurii, Jovis et Saturni . . . . XII.

Collegio casuali, diebus Martis et Veneris . . . . XII—III.

Operationes Chirurgicas, tum etiam Vincturarum et Fasciarum doctrinam demonstrabit, tempore opportuno, singulis diebus Saturni. X—XII.

Doctrinam de morbis oculorum exponet, horis d[illegible] indicandis.

Me[illegible] Forensem, die Lunae et Jovis. . I.

A. [illegible] THOMAS, Prof. Extraord., Theori[illegible] [O]bstetriciae exponet, diebus Mar[illegible] Saturni . . . . . VIII.

[illegible] Obstetriciam tum, quoties necesse [illegible]rabitur, tum de industria docebit, [illegible]nae, Mercurii et Veneris . . I.

II.

Hora.

H. HALBERTSMA, JUST. FIL., Prof. Extraord., Anatomiam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris . . . . . X.

Physiologiam observationibus microscopicis illustratam, iisdem diebus . . . . IX.

Methodum secandi cadavera, quotidie, hiberno tempore . . . . . . I—III.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN et G. C. B. SURINGAR disputandi exercitiis praeërunt die Jovis III.

FACULTAS JURIDICA.

H. G. TYDEMAN in ipsis feriis Emeritatum nactus cessabit a praelectionibus; non tamen cessabit in studiis, eorumque fructu studiosis lubenter communicando.

C. J. VAN ASSEN interpretabitur libros Digestorum duce WESTENBERGIO, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . IX.

Institutiones Juris Civilis Romani, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . VIII.

Jus Civile hodiernum, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . . . II.

Die Jovis . . . . X.

Ordinem judiciorum et rem judiciariam privatam cum exercitationibus forensibus, die Jovis . . . . IX.

Et die Veneris . . . . IX et X.

Disputandi exercitia moderabitur diebus et horis deinde constituendis.

H. COCK tradet Ordinem Judiciorum Criminalium, diebus Lunae, Martis et Mercurii VIII.

Jus Publicum et Gentium, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . . . IX.

Jus Criminale, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . X.

Et die Jovis . . . . XI.

Horâ.

Jus Naturale, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . XI.

J. R. THORBECKE explicabit Statisticam patriae, diebus Lunae, Martis et Mercurii . I.

Historiam Europae diplomaticam a regno LUDOVICI XIV usque ad Congressum Viennensem, iisdem diebus . . . . XII.

Oeconomiam politicam, iisdem diebus . . XI.

Jus Mercatorium, die Jovis . . . XII.

Et die Veneris . . . . XI et XII.

Scholas de Encyclopaedia et Methodologia Juris et de Historia Juris Romani quis habiturus sit et quibus horis, suo tempore indicabitur.

FACULTAS THEOLOGICA.

W. A. VAN HENGEL Pauli Epistolam ad Romanos interpretabitur, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . . . . VIII.

Hermeneuticam librorum Novi Testamenti tradet, diebus Martis et Jovis . . VIII.

Theologiam Pastoralem docebit, diebus Lunae et Martis . . . . IX.

Cum Theologiae studiosis provectioribus de variis rebus gravioris argumenti familiariter colloquetur, die Veneris . . . . V sqq.

Oratoriae Sacrae exercitationibus praeërit, die Jovis . . . . I.

N. C. KIST Historiam Ecclesiasticam docebit imprimis mediam, diebus Lunae, Martis et Mercurii XII.

Christianae Morum Disciplinae partem exponet historicam et theoreticam, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . . . . . XI.

Doctrinae et Dogmatum Christianorum Historiam tradet, diebus Jovis et Veneris . XII.

Historiae Ecclesiasticae Veteris monumenta exponet, die Martis . . . . . XI.

Ex-

Horâ.

Exercitia disputandi moderabitur, die Saturni . . . . II.

Orationibus Sacris praeërit, die Martis . II.

J. F. VAN OORDT, J. G. FIL., Theologiam Christianam theoreticam tractabit, diebus Mercurii, Jovis et Veneris . . . . IX.

Euangelium Johannis interpretabitur, diebus Lunae et Mercurii . . . . X.

Institutionem Antistitis et Oratoris S. exponet, diebus Martis et Jovis . . . X.

Encyclopaediam theologicam tradet, die Mercurii . . . . I.

Et Veneris . . . . X.

J. H. SCHOLTEN Theologiae Naturalis sive philosophiae de rebus divinis partem historicam exponet, diebus Lunae et Martis . I.

Disquisitionem de Euangelii quarti origine et pretio, respectu in primis critices BAURIANAE instituet diebus Martis et Jovis . XI.

Colloquiis vacabit de theologiâ naturali die Jovis, atque de Euangelio Johannis, die Veneris. I.

Cum provectioribus leget epistolam PAULI ad Galatas, die Saturni, horis vespertinis VII—X.

Orationibus Sacris praeërit, die Mercurii. II.

Publice disputandi exercitationibus praeërunt alternis hebdomadibus, die Saturni horâ I, alternatim J. F. VAN OORDT, J. G. FIL et J. H. SCHOLTEN.

FACULTAS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM.

C. G. C. REINWARDT Civium academicorum studia, quantum aetas et vires sinent, juvare paratus est.

J. DE GELDER Civium academicorum studia adjuvare paratus est, quantum per aetatem provectam licebit.

Horâ.

J. VAN DER HOEVEN Zoologiam docebit, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . . XI.

Physiologiae quaedam capita, anatome comparata illustrata exponet, diebus Lunae et Veneris . . . . II.

Entomologiam vernaculo sermone publice docebit, die Martis . . . . II.

Mineralogiam docebit, diebus Martis et Jovis I.

A. H. VAN DER BOON MESCH Chymiam corporum organicorum exponet diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . IX.

Chymiam, quae anorganica vocatur, docebit iisdem diebus . . . . . . XI.

Artem pharmaceuticam theoreticam et experimentalem exponet, diebus Lunae et Mercurii XII.

Oeconomiam ruralem tradet, diebus Martis et Jovis . . . . XII.

Experimenta instituendi artem docebit, et Exercitia practica in Laboratorio moderabitur quotidie.

Cum studiosis provectioribus de Physiologia chymica colloquetur, die Veneris horâ vespertinâ . . . . V—VIII.

G. J. VERDAM Elementa Geometriae planae et Trigonometriam planam tradet, die Jovis. X.

Et die Veneris . . . . . IX et X.

Stereometriam et Trigonometriam sphaericam, hujusque usum, docebit, die Mercuri. VIII.

Et die Jovis . . . . IX.

Lectiones de *Calculo differentiali et integrali* et de *Mechanicâ analyticâ* habebit, diebus et horis commodis.

Scholas paedagogicas explicabit, die Lunae. XI.

F. KAISER Astronomiam theoreticam tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . IX.

As-

Horâ.

Astronomiam practicam, iisdem diebus . X.

Arithmeticam universalem sive Algebram tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii . II.

Artis observandi exercitiis quotidie praeërit.

Theoriam motus corporum coelestium, secundum Cl. GAUSS tradet, diebus et horis Auditoribus commodis

Provectioribus discipulis disquisitiones Cl. HANSEN aliorumque, de perturbationibus, quas motus corporum coelestium patiuntur, aptis horis, commentabitur.

Astronomiam quam popularem vocant tradet, diebus Lunae et Mercurii, horâ vespertinâ . . . . V.

Astronomiae primas notitias mathematicas tradet, iisdem diebus, horâ vespertinâ . VI.

Singulos suos auditores, ad coelum, tubi optici ope, perlustrandum, aptis temporibus evocabit.

Si qui sint, qui Chronographiae et Calendariographiae operam dare cupiant, in auditorum commodum horas constituet.

G. H. DE VRIESE Phytographiae fundamenta tradet autumnali tempore matutino, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . VII.

Plantarum indigenarum et medica virtute praeditarum historiam illustrabit verno et aestivo tempore, diebus horisque iisdem.

Physiologiam plantarum exponet, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris . VIII.

Selectas demonstrabit familias naturales, iisdem diebus . . . . I.

Excursionibus botanicis praeërit die Saturni, apta tempestate.

P. L. RIJKE, Prof. extraord., Physicam ex-

Horâ.

perimentalem docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . . XII.

Physicam Mathematicam tradet, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . . . . VIII.

P. O. VAN DER CHIJS, titulo Prof. extraord. ornatus, Numismaticam generalem tradet diebus Lunae et Jovis, horâ I.

W. FLEMING, Litterarum Anglicarum Lector, explicabit SHAKESPEARII Tragoediam, quae *Othello* vocatur, Poetaeque SCOTT carmen cui titulus: *Lady of the Lake*, diebus Martis et Veneris horâ post meridiem . . . . V.

Litterarum Anglicarum minus peritis privatis institutionibus aderit, diebus et horis, quae illis convenient.

C. A. X. G. F. SICHERER, Litterarum Germanicarum Lector, GOETHII »Faustum" ejusdemque carmina quaedam lyrica selecta interpretabitur, diebus et horis, que auditoribus convenient.

Si qui sint, qui linguae Germanicae minus periti, Grammaticam doceri cupiant, iis quoque lubentissime vacabit.

C. G. LOKKERS, Academicus Artis gladiatoriae Magister, aptum et elegantem gladii usum quotidie docebit.

Bibliotheca Academica, Lectionum tempore, diebus Lunae, Mercurii, Veneris et Saturni, ab horâ XII ad III; Feriarum tempore, diebus Mercurii et Saturni, ab horâ XII ad II unicuique patebit.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

DORDRECHT.

Nadat op den 9 en 13 November 1847 het gewone halfjarig Examen aan het Gymnasium alhier, in tegenwoordigheid van H.H. Curatoren gehouden was, had heden in de Waalsche Kerk de opentlijke bevordering der leerlingen en de uitdeeling van prijzen en getuigschriften plaats.

De Rector opende de plegtigheid met eene korte voorafspraak: *de disciplinae scholasticae severitate*, waarin hij het nut eener strenge schooltucht aanwees. Vervolgens herinnerde hij aan het verlies, dat het Collegie van Curatoren gedurende den afgeloopen Cursus geleden had, door het afsterven van den Heer Mr. P. BEELAERTS VAN EMMICHOVEN en het bedanken van den Heer Mr. H. P. HOOG, die beiden eene reeks van jaren hunne zorgen aan het heil dezer school gewijd hadden, en besloot zijne rede met de in hunne plaats benoemde Heeren Mr. P. H. VAN DE WALL en Mr. J. S. LOTSY met hunne nieuwe betrekking geluk te wenschen, en de belangen van dit Gymnasium ook aan hunne zorg aan te bevelen.

Hierna werden bevorderd: van de tweede naar de eerste orde der vierde klasse: A. DEN BANDT; van de eerste orde der derde klasse naar de tweede orde der vierde klasse: A. W. VERWEY, J. DE KONING, J. A. VAN DER SCHEER; van de eerste orde der tweede klasse naar de tweede orde der derde klasse: J. VAN DEN BRANDELER; van de tweede naar de eerste orde der tweede klasse: F. J. C. DE QUERTENMONT, F. STAM; van de eerste orde der eerste klasse naar de eerste orde der tweede klasse bui-

O 5 ten-

tengewoon: B. VAN DER ELST; van de tweede naar de eerste klasse: J. C. DE KONING, J. KRAMERS, H. TIMMERS VERHOEVEN; van de tweede naar de eerste orde der nieuwe leerlingen: W. A. 'T HOOFT, J. J. BLUSSÉ. Deze bevorderde leerlingen ontvingen elk eenen prijs voor gemaakte vorderingen in de Latijnsche en Grieksche Letteren, waarvoor zij met gepaste vrijmoedigheid en bevalligheid aan H.H. Curatoren hunnen dank betuigden.

Vervolgens werden loffelijke getuigschriften uitgereikt: op de vierde klasse aan A. DEN BANDT; op de derde klasse aan A. W. VERWEY en J. DE KONING; op de tweede klasse aan J. VAN DEN BRANDELER en F. STAM; op de eerste klasse tweede orde aan J. C. DE KONING, J. CRAMERS en H. TIMMERS VERHOEVEN; op de klasse der nieuwe leerlingen aan W. A. 'T HOOFT en J. J. BLUSSÉ.

De plegtigheid werd door een fraai orgelmuzijk voorafgegaan, afgewisseld en besloten.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

DIEREN. Zie April 1848.

BEN-

BENNEKOM staat vakant te worden. Zie Junij 1848.

ZUTPHEN.

STEENDEREN. Zie Julij 1848.

BOMMEL.

OPHEMERT, den 30 April 1848. Onze Leeraar, H. C. VOORHOEVE, maakte ons heden bekend, dat hij de beroeping naar de Gemeente van *Leerdam*, waarvan hij ons de ontvangst veertien dagen vroeger had medegedeeld, heeft aangenomen.

HERWIJNEN, den 19 Julij 1848. Op vertoonde acte van Collatie van den Hoog Wel Geb. Heer Mr. J. L. Baron GERICKE, werd heden kerkelijk alhier beroepen, de Wel Eerw. Heer G. W. VAN DUYL, Predikant te *Heukelum*.

HERWIJNEN, den 5 Aug. 1848. Tot ons leedwezen vernamen wij heden, dat de Wel Eerw. Heer G. W. VAN DUYLL voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt heeft.

HAEFTEN vakant. Zie Febr. 1847.

GAMEREN. Zie Julij 1848.

HARDERWIJK.

KOOTWIJK, 9 Julij. Heden werd onze van *Bunnik* beroepen Herder en Leeraar, B. L. MULLER, onder ons bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. G. H. FABIUS, Pred. te *Garderen*. De Bevestiger sprak naar aanleiding van 1 *Cor.* IV: 3, 4. Des namiddags heeft de Bevestigde zijne bediening onder ons aangevangen met eene Leerrede over *Joh.* XV: 5*b*.

ELSPEET, 10 Aug. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. J. J. VAN TOORENENBERGEN naar *Vlissingen*, heeft de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. G. H. FABIUS, Pred.

te

te *Garderen*, de navolgende nominatie geformeerd:

Zestal:

P. A. VAN TOORENENBERGEN, Kandidaat tot de H. dienst. J. A. RUYS, Kandidaat tot de H. dienst. H. W. WITTEVEEN, Pred. te *Ermelo*. B. J. TAATS, Pred. te *Harderwijk*. F. C. VAN DEN HAM, Th. Dr. Pred. te *Harderwijk*. J. C. EIJKMAN, Pred. te *Nunspeet*.

Drietal:

P. A. VAN TOORENENBERGEN, J. A. RUYS, J. C. EIJKMAN.

Waaruit aanstonds met eenparige stemmen is beroepen, P. A. VAN TOORENENBERGEN, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*.

HATTEM. Zie Julij 1848.

VEESSEN staat vakant te worden. Zie Julij 1848.

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

's GRAVENHAGE, den 6 Julij 1848. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt in deze Gemeente door het verleende Emeritaat aan Ds. I. J. DERMOUT, *salvo honore et stipendio*; heeft de Breede Kerkeraad heden het navolgend negental van Predikanten geformeerd:

DD. D. PIJZEL, te *Dordrecht*. E. CATS WOR, te *Mijdrecht*. J. P. STRICKER, te *Dordrecht*. C. E. VAN KOETSVELD, te *Schoonhoven*. L. VAN HAAFTEN, te *Nijmegen*. R. BENNINK JANSSONIUS, te *Arnhem*. J. P. HAZEBROEK, te *Breda*. L. PROES, te *Leeuwar-*

worden, en J. C. TEN BRUMMELER ANDRIESSEN, te *Hoorn*.

Den 18den daaraanvolgende onderstaand drietal:

DD. D. PIJZEL, L. PROES en L. VAN HAAFTEN.

En daaruit op den 25sten Julij beroepen, Ds. D. PIJZEL, Pred. te *Dordrecht*.

LOOSDUINEN, 20 Julij. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. CLANT, J. H. Z., Pred. te *Hoogkarspel*, door Zijne Majesteit benoemd tot Predikant te *Loosduinen*, is heden aldaar naar kerkorde beroepen, en heeft die beroeping, onder inwachting der vereischte approbatie, aangenomen.

DELFT, 23 Julij 1848. Onze geliefde jongste Leeraar, Ds. H. L. OORT, van hier naar *'s Gravenhage* beroepen, nam heden van ons een zegenend afscheid, met eene Leerrede over 1 *Cor.* XVI: 23, 24. Den 21 dezer was zijn Eerw. in tegenwoordigheid van den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *'s Gravenhage*, Ds. W. S. JANSEN, van zijne betrekking op deze Gemeente ontslagen. De Heer vergezelle hem op zijne weg!

DELFT, den 8 Aug. Ter vervulling der ontstane vakature, is heden door den Breeden Kerkeraad alhier geformeerd het navolgende twaalftal van Predikanten, alphabetisch gesteld:

DD. J. A. ANSPACH, te *Deventer*. J. BROEDELET, te *Gouda*. H. A. VAN CHARANTE, te *Oost-Zaandam*. L. VAN HAAFTEN, te *Nijmegen*. H. J. HOFSTEDE, te *Gorinchem*. J. P. DE KEYSER, te *Varsseveld*. A. BIERMEIJER, te *'s Heer Arendskerke*. A. J. P. OORT, te *Eemnes Buitendijks*. J. PERYTE, te *Nieuwenhoorn*. W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK, te *Tiel*. J. C. VAN SCHERMBEEK, te *Elst*. E. CATS WOR, te *Mijdrecht*.

's GRAVENHAGE, den 2 Aug. 1848. Nadat Ds. H. L. OORT op Zondag den 30 Julij l.l., door-

on-

onzen jongsten Leeraar, Ds. JAS, Theol. Doct., plegtig was bevestigd geworden met eene Leerrede over *Luc.* XV : 3—7, aanvaardde hij heden zijn heilig dienstwerk in ons midden, met eene Leerrede over *Hand.* XVI : 30, 31.

's GRAVENHAGE, 9 Aug. 1848. De Kerkeraad heeft heden berigt ontvangen, dat Ds. PIJZEL zich gedrongen gevoeld heeft voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping te bedanken.

ROTTERDAM.

DELFTSHAVEN. Zie Junij 1848.

ZEVENHUIZEN. Zie Junij 1848.

VLAARDINGEN. Zie Julij 1848.

LEIDEN.

VALKENBURG. Kerkvoogden alhier hebben gedurende de jaren 1846, 1847 en 1848 telkens van een Lidmaat der Hervormde Gemeente, en zulks zonder verder zich bekend te maken, eene aanzienlijke gift ontvangen tot ondersteuning van de inkomsten der Kerk. Zij achten zich verpligt om den hun onbekenden edelen gever, langs dezen weg, daarvoor hunnen dank en dien der Gemeente te betuigen, en wenschen, dat zijn voorbeeld ook elders door anderen worde nagevolgd.

KATWIJK AAN ZEE vakant. Zie Jan. 1848.

WOERDEN. Zie Julij 1848.

DORDRECHT.

HOORNAAR, 23 Julij 1848. Een onzer vorige thans rustende Leeraren, Ds. J. BOLDERMAN, gaf aan onze Gemeente ten geschenke een Tafellaken, ten gebruike bij de viering van het H. Avondmaal. Kerkeraad en Kerkvoogden namen deze gift met dankbaarheid aan van den waardigen man, die steeds aan deze Gemeente gehechtheid bleef betoonen, en die wederkeerig door haar wordt hoog geacht.

Mo-

Mogen zijn geloof aan, en zijne liefde tot den Heere JEZUS CHRISTUS hem heil en bestendige vreugde geven, en velen zijne navolgers wezen.

DORDRECHT, den 26 Julij. Heden ontving onze hooggeachte en veel geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. PIJZEL, eene beroeping naar de Gemeente te *'s Gravenhage*, waarvoor echter zijn Eerw., na eenige dagen van ernstig beraad, bedankt heeft, tot algemeen genoegen onzer Gemeente, aan welke zijn Eerw., door eene ijverige, aangename en nuttige Evangeliedienst, gedurende elf jaren, hoogst dierbaar is geworden.

HEINENOORD, den 30 Julij. Onze beroepen Leeraar, W. L. BIEHM, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, werd heden morgen onder ons bevestigd, door zijnen Schoonvader, Ds. W. VAN DER LEEUW, Pred. te *Amsterdam*, aan wien deze beurt door den Consulent, Ds. W. C. KNOTTENBELT, Pred. te *Mijnsheerenland*, volgaarne was afgestaan. De Bevestiger sprak, naar aanleiding van 1 *Tim.* I: 15*a*. De handoplegging geschiedde door den Bevestiger en den Consulent, benevens de H.H.: P. J. SAALBERG, D. K. VAN MEERTEN, J. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, I. PRINS, R. MACALESTER LOUP, W. LAMMERÉE, R. J. KONING en J. D. BLOEMEN; Predd. te *Nieuw-Beijerland*, *Oud-Beijerland*, *Westmaas*, *Amsterdam*, *Zalt-Bommel*, *Geldermalsem*, *Limmen*, en *IJzendoorn*.

Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne bediening onder ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 5—7. Zoo mogen wij de vakature, welke alhier ontstaan was door het vertrek van onzen geachten Leeraar, Ds. B. NACHENIUS, naar

naar *Sassenheim*, weder tot aller genoegen vervuld zien.

GOUDA.

OUDERKERK aan den IJSSEL, 10 Julij 1848. Maakte onze Leeraar, Ds. H. J. DEN BOER, heden voor veertien dagen ons bekend, eene eenparige beroeping ontvangen te hebben naar de Gemeente *Balk*, thans berigtte ons zijn Eerw., dat hij vrijheid gevonden had, in ons midden te blijven, en verbond zich aan ons met eene Leerrede over *Filipp.* I: 25, 26.

HEUKELOM, 6 Aug. Was ons voor veertien dagen door een' der Predikanten van den Ring, die gedurende de ongesteldheid van onzen Leeraar de dienst alhier zoo bereidwillig waarnam, kennis gegeven, dat onze Leeraar, Ds. G. W. VAN DUYL, de Collatie en de kerkelijke beroeping naar de Gemeente van *Herwijnen* ontvangen en in ernstig beraad genomen had; heden mogten wij onzen geliefden Leeraar, voor de eerstemaal na zijne ongesteldheid, weder voor ons zien optreden, en van zijn Wel Eerw. het ons ten hoogste verblijdende berigt vernemen, dat zijn Wel Eerw., na ernstig beraad, vrijheid gevonden had, om voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping naar de Gemeente van *Herwijnen* te bedanken.

Met dankbaarheid gedenkende aan God, die hem van het ziekbed had opgerigt, verbond onze Leeraar zich op nieuw aan ons, naar aanleiding van 2 *Chron.* XXXIII: 13*b* tot ons sprekende.

LEERDAM. Zie Mei 1848.

WADDINGSVEEN. Zie Julij 1848.

BRIELLE.

DEN BOMMEL, 8 Aug. Ook Ds. LE ROY, te *Gameren*, heeft voor de op hem uitgebragte be-

beroeping bedankt. Heden is alhier eene nieuwe nominatie gemaakt, bestaande uit:

DD. W. A. WANROOY, te *Zuidzijpe*. J. G. WANROOY, te *Stad aan 't Haringvliet*. J. WAS, te *Waterlandkerkje*. J. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Westmaas*. P. BOGERS VAN BUUREN, te *Spijk*. D. SLOTHOUWER, te *Kuinre*. M. C. VAN HOUTEN, te *Bergeyk*. T. H. VAN DEN HONERT, Th. Dr., te *Moerdijk*. L. BLONK, te *Hekelingen*. H. VAN DORSSEN, te *Stellendam*. W. H. HOUËL, te *Groote-Lindt*, en A. VAN MAANEN, te *Spijkenisse*.

De zes eersten zijn op het zestal, de drie eersten op het drietal geplaatst en daaruit beroepen, Ds. W. A. WANROOY, Pred. te *Zuidzijpe* en *Eenigeburg*.

NIEUWE TONGE vakant. Zie Maart 1848.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM vakant. Zie Nov. 1847.

MUIDEN. Zie Julij 1848.

AALSMEER. Zie Julij 1848.

HAARLEM.

KROMMENIE, 23 Julij 1848. Het voormiddaguur van dezen dag werd aan eene zeldzame feestelijke herinnering toegewijd. Een onzer vroegere Leeraren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer HERMANUS PAUW, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw en rustend Predikant der Protestantsche Gemeente te *Brussel*, trad voor ons op, om gedachtenis te vieren van het tijdstip, waarop hij voor ruim 50 jaren zijne Evan-

 ge-

geliebediening in deze Gemeente aanvaardde. Van *Renkum* en *Heelsum* tot ons overgekomen, werd hij den 11 Februarij 1798 bevestigd, en bleef in ons midden, tot hij den 25 Julij 1802 afscheid van ons nam, om eene beroeping naar de Hervormde Gemeente te *Breda* te volgen. Sedert dien tijd was hij echter met deze Gemeente in betrekking gebleven, en had haar meermalen door zijne prediking gesticht. Talrijk was dan ook de opkomst en groot de belangstelling, toen de waardige Grijsaard optrad, en na eene korte schets van zijne loopbaan als Evangelieprediker, ons met jeugdige kracht bij de schoone verklaring van den Dooper, *Joh.* III: 30*a*: *Hij moet wassen*, bepaalde. Terwijl hij haar ons voorstelde als gedaan door JOHANNES, gegrond in het ontwerp van JEZUS, en gestaafd door de geschiedenis, toonde hij ons hare waarde voor ons geloof, onze hoop en onze liefde, en wekte ons op, om aan haar in deze zoo belangrijke dagen onveranderlijk vast te houden. God spare hem nog lang in eenen gelukkigen ouderdom, en bevestige het woord, dat de Gemeente hem toezong, toen zij staande, na den zegen, het laatste vers van *Ps.* CXXXIV aanhief, en daarmede hare hartelijke wenschen voor zijn geluk ontboezemde.

KNOLLENDAM EN MARKEN BINNEN. Zie April 1848.

ALKMAAR.

KOLHORN. Zie Junij 1848.

HOORN.

HOOGCARSPEL, 23 Julij. Heden maakte onze Leeraar, Ds. C. GLANT, ons bekend, dat hij de beroeping naar *Loosduinen*, gevolgd op de benoeming van Z. M. den Koning, waarvan hij ons de ontvangst acht dagen vroeger gemeld had, in

in afwachting der vereischte approbatie, had aangenomen.

URK. Zie Dec. 1847.

ENKHUIZEN. Zie April 1848.

ABBEKERK staat vakant te worden. Zie Junij 1848.

OOSTWOUD staat vakant te worden. Zie Julij 1848.

EDAM.

WATERGANG. Zie April 1848.

BROEK EN WATERLAND staat vakant te worden. Zie Julij 1848.

EILAND MARKEN vakant. Zie Julij 1848.

ZEELAND.

Den 3den Mei l.l. is door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland* geëxamineerd en tot de predikdienst toegelaten, de Heer HENDRIK DANIËL DU SAAR, Kandidaat in de Letteren en Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Leiden*.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, 4 Aug. 1848. Bij besluit van Z. M. den Koning van den 21 Julij l.l., is aan een' onzer Leeraren, Ds. G. WALLED, het Emeritaat verleend, *salvo honore*, onder toekenning van een jaarlijksch pensioen, ingaande 1 October 1848, zoodat dus eerlang te *Middelburg* eene predikantsplaats vakant zal worden.

VERE, 31 Julij 1848. Onze alhier beroepen Leeraar, Ds. CREUTZBERG, Pred. te *Chaam*, heeft na beraad voor die beroeping bedankt. Daar nu onze oudste Leeraar, Ds. J. KALDENBACH, door Z. M. gunstig Emeritus verklaard is, in te gaan

met 1 October e. k., *salvo honore et stipendio*, zullen alsdan alhier de beide predikantsplaatsen vakant zijn.

GRIJPSKERKE vakant. Zie Julij 1848.

ZIERIKZEE.

OUD VOSSEMEER. Zie Maart 1848.

GOES.

FORT BATH. Zie April 1848.

KATTENDIJKE. Zie Junij 1848.

IJZENDIJKE.

SLUIS. Aan onzen Leeraar, Ds. J. F. HENRY, is, bij besluit van Z. M. den Koning, d.d. 21 Julij, N°. 76, op deszelfs verzoek, het Emeritaat verleend, *salvo honore*, onder toekenning van een jaarlijksch pensioen, ingaande den 1 Januarij 1849.

UTRECHT.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn op den 2den, 3den en 4den Aug. l.l. tot de predikdienst geadmitteerd, de Heeren: JAN HENDRICUS GULDENARM, THOMAS KLIPPINK, WILHELM PHILIP SCHEUER, JOHANNES MARTINUS VERFF, GIJSBERTUS BERNARDUS VAN DEN BROEK en JAKOB ADOLF BUIJS.

AMERSFOORT.

VUURSCHE staat vakant te worden. Zie Julij 1848.

WIJK.

LEERSUM staat vakant te worden. Zie Junij 1848.

'T WAAL EN HONDSWIJK. Zie Julij 1848.

BUNNIK vakant. Zie Julij 1848.

VRIES-

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN, 16 Julij 1848. Ds. MODDERMAN berigtte ons heden, dat zijn Eerw. de op hem uitgebragte beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

LEEUWARDEN, 29 Julij 1848. Uit het bevorens gemaakte twaalftal van Predikanten, werd op den 18 Julij 1848 het navolgend zes- en drietal gekozen:

Zestal:

T. PIJTTERSEN, te *Roordahuizum*. W. C. VAN DER ZWAAG, te *Dronrijp*. R. BENNINK JANSSONIUS, Th. Dr., te *Arnhem*. L. S. P. MEYBOOM, Th. Dr. te *Nijmegen*. J. BROEDELET, te *Gouda*. H. VAN VOORST, te *Almelo*.

Drietal:

VAN DER ZWAAG, BROEDELET en VAN VOORST.

En is hieruit op den 25 Julij 1848 beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. BROEDELET, Pred. te *Gouda*, die ons heden berigtte, deze beroeping voor eenigen tijd in ernstige overweging te zullen nemen.

BERGUM, den 30 Julij 1848. Heden heeft hier de bevestiging en intrede van onzen nieuwen Leeraar, J. L. SPECKMAN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, plaats gehad. De Wel Eerw. Heer P. A. KOPPIUS, Pred. te *Rottevalle*, heeft zijn' Neef en Vriend bij ons ingeleid met de tekstwoorden *Joh.* XVII : 20. *Ik bidde* enz., daar de Consulent, Ds. P. JENTINK, Pred. te *Suawoude*, c. a., hem dit werk op vriendelijk verzoek had afgestaan. De handoplegging is geschied, behalve door den Bevestiger en

Consulent, door de Wel Eerw. Heeren J. H. G. VAN DEURSEN, Pred. te *Oostmeer*, H. BLAAUW, Pred. te *Eelde* en H. N. FERFF, Emeritus Predikant. Des namiddags aanvaardde de nieuwe Leeraar zijn dienstwerk, met de tekstwoorden uit den 1sten Brief van *Joh.* II: 12. Beide Leerredenen zijn met groot genoegen aangehoord.

De plegtigheid van den dag werd verhoogd door de tegenwoordigheid van eene groote schare uit de omliggende plaatsen, zoowel als van de Wel Eerw. Heeren H. W. HAZELHOFF, Pred. te *Rijperkerk*, A. J. LIEUWENS, Pred. te *Oudega*, P. VAN KLEFFENS, Pred. te *Akkerwoude*. K. KLEIN, Pred. te *Veenwouden*, G. P. J. JONGSMA, Pred. te *Zwaag-Westeinde*, B. B. VAN DER VEEN, Kandidaat en Hulpprediker te *Eernewoude*, U. H. THODEN VAN VELZEN, Kandidaat en Hulpprediker te *Bergumerheide*, en H. BOUMAN, Doopsgezind Predikant te *Veenwouden*.

GARIJP EN SUAMEER vakant. Zie April 1847.

JORWERD vakant. Zie Febr. 1848.

MENALDUM vakant. Zie April 1848.

HALLUM staat vakant te worden. Zie Julij 1848.

HARLINGEN.

WYNALDUM. Zie Junij 1848.

OOSTERBIERUM vakant. Zie Julij 1848.

SNEEK.

BALK. J. A. RUIJS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, P. A. VAN TOORENENBERGEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, W. ZEGERS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-IJssel*.

Het drietal is geformeerd den 7 Aug. 1848, na

na het bedanken van Ds. H. J. DEN BOER, Pred. te *Ouderkerk aan den IJssel.*

Zondag, den 13den., wordt *Warns* vacant, en Zondag den 20sten Augustus de vacature te *Wolsum* vervuld.

DOKKUM.

TERNAARD vakant. Zie April 1848.

HIAURE EN BORNWIRD. Zie Julij 1848.

HEERENVEEN.

ST. JANSGA EN DELFSTRAHUIZEN vakant. Zie Junij 1848.

OUDESCHOOT, NYESCHOOT, BOTTUM, MILDAM EN KATLIJK vakant. Zie Julij 1848.

OVER-IJSSEL.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel* heeft in zijne vergadering van den 3 Augustus l.l. geëxamineerd en tot de predikdienst toegelaten, de Heeren WILLEM ZEGERS, JZ. en PETRUS ALEID VAN TOORENENBERGEN.

DEVENTER.

KAMPER EILAND vakant. Zie Mei 1848.

GRONINGEN.

Op den 2 Aug. zijn door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen* tot de predikdienst toegelaten, de Heeren JACOBUS GOEDHARDUS BORGESIUS, HENRICUS RUDOLPHUS WARMOLTS en HERMANNUS ALBERTUS KREMER, Kandidaten in de Letteren en de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Groningen.*

GRONINGEN.

ZEVENHUIZEN. Zie Junij 1848.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, den 2 Aug. 1848. Onze waardige jongste Leeraar, J. SINNIGHE DAMSTÉ, maakte ons den 23sten Julij van den predikstoel bekend, dat zijn Eerw. eene roeping tot Leeraar in de Gemeente te *Onderdendam* had ontvangen en die in ernstig beraad zoude nemen. Den 30sten daaraanvolgende mogten wij tot onze blijdschap vernemen, dat zijn Eerw. redenen gevonden had om voor die beroeping te bedanken, en verbond zich op nieuw aan zijne tegenwoordige Gemeente, met eene Leerrede over 1 *Cor.* I : 4, 5. Welk besluit wij bidden dat voor zijn Eerw. en de Gemeente met zegen gekroond mag worden.

VRIESCHELOO. Zie Mei 1848.

APPINGADAM.

SIDDEBUREN, den 2 Julij 1848. Een plegtig uur, dat heden onze Gemeente deed opgaan naar het huis des gebeds! In dat uur zou een nieuwen Leeraar onder ons worden bevestigd, de Eerw. Heer H. VERSTEEGH, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*. Wij verheugden ons, dat de Consulent, de Wel Eerw. Heer N. VAN DER TUUK, Pred. te *Hellum*, het werk der bevestiging wel had willen afstaan aan den Wel Eerw. Heer H. HUIJSERS, Th. Dr. en Pred. te *Pieterburen*, die, naar aanleiding van 1 *Petr.* I : 12*b*, tot ons sprak over de Evangeliebediening als eene bediening des Geestes, en tot zoodanige Evangelieverkondiging den nieuwen Leeraar opwekte, als die alleen heerlijke vruchten kon dragen.

Daarop werd onder oplegging der handen, aan welke plegtigheid, behalve de Bevestiger en de Con-

Consulent, ook deel namen de Wel Eerw. Heeren U. J. HUBER, E. VAN DER PERS en T. W. VAN SONSBEECK, Predd. te *Weiwert*, *Wagenborgen* en *Woldendorp*, den nieuwen Leeraar, bij monde der twee eerstgenoemden, Gods beste zegen toegebeden.

Des namiddags trad onze nieuw bevestigde Leeraar voor ons op, en verbond zich aan deze Gemeente met eene Leerrede over *Jak.* I : 21*a*, 22*b*. God, die ons eenen jeugdigen Leeraar schonk, geve hem kracht, lust en wijsheid, om in de behoeften van onze uitgestrekte en volkrijke Gemeente te voorzien; en ons make Hij niet alleen hoorders, maar bovenal daders des woords, opdat de Heer in ons moge worden verheerlijkt.

JUKWERT, den 25 Julij. Heden verloor deze Gemeente door den dood haren jongen Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. H. J. ROOS SCHREGARDUS.

De Correspondent kan, bij gebrek aan legale berigten, niets meer melden van de plegtigheid der begrafenis, en van de lijkrede, op den Overledene gedaan.

SOLWERT EN MARSSUM, den 6 Aug. Heden werd deze gecombineerde Gemeente verblijd door de spoedige vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer O. U. OKKEN, naar de Gemeente van *Vierhuizen* en *de Zoutkamp*. De Broeder van dezen, U. P. OKKEN, Th. Dr., Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, in deszelfs plaats tot onzen Leeraar beroepen, werd nu bevestigd door zijnen aangehuwden Oom, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer L. MEIJER BROUWER, aan wien de Consulent, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer K. HERINGA, dit werk vriendelijk had afge-

 slaan.

staan. Naar aanleiding van *Joh.* XV : 16*b* : *Ik heb u gesteld* enz., sprak hij over de verhevene roeping van — bemoedigende toezegging aan — en het vertroostend uitzigt voor den Evangeliedienaar, als verpligtend en opwekkend voor Leeraar en Gemeente beide. De zegenende inwijding in de dienst door oplegging der handen, geschiedde bij monde van den Consulent, door dezen en den Bevestiger, alsmede door de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren H. H. BRUCHERUS CLEVERINGA, Pred. te *Uitwierda*, N. WARMOLTS, Pred. te *Wester-Embden*, en N. VAN DER TUUK, Pred. te *Hellum*. Daarop zongen die Predikanten alleen, geleid door den Voorzanger, *Ps.* CXXXIV : 3 en vervolgens, terwijl de Bevestigde weder was opgerigt, zong de geheele Gemeente *Gez.* XCI : 3.

Des namiddags aanvaardde de nieuwe Leeraar zijn Evangeliewerk, en sprak daartoe, naar aanleiding van *Joh.* XV : 12, over het groote gebod der Christenen, de liefde aan Leeraar en Gemeente beide ter beoefening gegeven.

WIRDUM, den 23 Julij 1848. Onze Leeraar, Ds. T. ADRIANI HOEN, nadat hij ons 14 dagen geleden bekend had gemaakt, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente *Emmen*, in de provincie *Drenthe*, berigtte ons heden, dat hij zich gedrongen gevoeld had, deze beroeping aan te nemen.

MIDDELSTUM.

ONDERDENDAM vakant. Zie Junij 1848.

OBERGUM. Zie Julij 1848.

NOORD-

NOORD-BRABAND.

In de Vergadering van het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, gehouden den 2den Augustus 1848, is geëxamineerd en tot de predikdienst toegelaten, de Heer FREDRIK WILHELM BERNARD VAN BELL, Kandidaat in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leiden*.

BREDA.

KRUISLAND staat vakant te worden. Zie Julij 1848.

OOSTERHOUT vakant. Zie Julij 1848.

HEUSDEN.

UITWIJK. Zie Nov. 1844.

EINDHOVEN.

SOMEREN. Zie Mei 1848.

DRENTHE.

ASSEN.

RODERWOLDE vakant. Zie Julij 1848.

KOEVERDEN.

EMMEN, den 18 Julij 1848. Eindelijk heeft de Hervormde Gemeente alhier, na onderscheidene vergeefsche beroepingen gedaan te hebben, het berigt mogen ontvangen, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer T. A. HORN, Pred. te *Wirdum*, de beroeping tot Herder en Leeraar dezer Gemeente, onder inwachting van de vereischte approbatie, heeft aangenomen.

WAAL-

WAALSCHE KERK.

AMSTERDAM vakant. Zie Dec. 1846.
DELFT vakant. Zie Jan. 1848.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP vakant. Zie Mei 1848.
ALKMAAR vakant. Zie Mei 1848.
UTRECHT vakant. Zie Junij 1848.
WADDINGSVEEN vakant. Zie Julij 1848.

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 2 Aug. 1848. Op heden wierd door Zijne Excellentie de tijdelijke Minister voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. enz., de Heer Baron S. VAN HEEMSTRA, *de dertiende Algemeene Kerkelijke Vergadering der Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk in het Koningrijk der Nederlanden* met eene treffende aanspraak in den naam des Konings geopend.

Aanwezig waren in dezelve de bij Koninklijk Besluit van den 9 Mei 1848, N°. 60, benoemde Heeren: J. A. HELPER SESBRUGGER, Pred. te *Amsterdam*, President; J. C. C. EVERTS, Pred. te *Enkhuizen*, Vice-President; D. R. UCKERMAN, Pred. te *Amsterdam*, Secretaris; A. EBELING, lid van het Provinciaal Bestuur van *Noord-Holland* en

en van den Raad der stad *Amsterdam*; F. G. BEERMAN, J. G. HUMPEROW, C. UHLENBROEK, F. W. EGGERS, Med. Doct. en J. C. C. MEIJER, allen van *Amsterdam*; J. G. CLANT., Pred. te *Medemblik*, G. H. SESBRUGGER, Pred. te *Gorinchem*, H. GROENEWEGEN, Pred. te *Harlingen*, P. J. HELWIG, Pred. te *Zwolle*, J. H. SONSTRAL, Pred. aan *den Helder*, G. W. STEMLER, Pred. te *Hoorn*, C. ENZLIN, Ouderling aan *den Helder*, en M. SWARTZENBURG, Ouderling te *Hoorn*.

Onder opzien tot God werden de werkzaamheden begonnen en voortgezet, terwijl de geest van broederlijke liefde en vrede de harten van alle leden bestuurde.

De Heer der Kerk drukke op de genomene besluiten het zegel zijner hooge goedkeuring en late alle strekken ter bevordering van den inwendigen en uitwendigen bloei van het Kerkgenootschap.

Zijne Excellentie de Minister, die de Vergadering gedurende alle zittingen met zijne tegenwoordigheid vereerde, haar dikwerf met zijnen raad voorlichte en daardoor niet zelden de beraadslagingen gemakkelijker maakte en bekorte, sloot dan ook dezelve weder op den 5den Augustus, met eene hartelijke toespraak in den naam des Konings.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

LEER, in Aug. 1848. Nadat op den 14 Mei

1.1.

l.l. de Hervormde Gemeente alhier was zamengekomen, om, ten opzigte van de, door den dood van Ds. VAN BARENBORG, vakant gewordene eerste predikantsbediening, een besluit te nemen, en men met eenparigheid van stemmen den tweeden Predikant C. J. TRIP in de vakante plaats beroepen had, hield de Kerkeraad den 5den Julij zitting, om eene nominatie te maken voor de nu vakante tweede predikantsbediening, en werden op het zestal geplaatst de H.H.:

HITJER, Pred. te *Bentheim*. PANNENBORG VIËTOR, Superintendent te *Wirdum*. HUGENHOLTZ, Pred. te *Veldhuizen*. VOGET, Pred. te *Hinte*. VAN DER SLUIS, Pred. te *Schüttorf*, en VAN BUIREN, Pred. te *Freepsum*.

Den 12 Julij werd hieruit een drietal geformeerd, bestaande uit de H.H.:

HUGENHOLTZ, PANNENBORG VIËTOR en VOGET.

En daar de Gemeente niet verkozen heeft om eenen vierde daarbij te voegen, zoo zijn deze drie Heeren uitgenoodigd om alhier op nominatie te prediken.

MITLING EN MARK, den 13 Julij. Nadat de stemgeregtigde Gemeenteleden in eene vroegere bijeenkomst ter vervulling der vakature, alhier veroorzaakt door het vertrek van Ds. PANNENBORG VIËTOR, een drietal gemaakt hadden, bestaande uit de H.H.: HITJER, Pred. te *Bentheim*, VAN DER SLUIS, Pred. te *Schüttorf*, en VIËTOR, Pred. te *Damwoude*, waarvan de beide eersten voor de nominatie bedankten, besloten dezelve den Predikant VIËTOR eenparig te beroepen. Deze beroeping had heden onder leiding van den daartoe door het Koninklijk Consistorie gecommitteerde, den Heer TRIP, Pred. te *Leer*, plaats, en werd aan Ds. VIËTOR de beroepsbrief toegezonden.

MIT-

TLING EN MARK, in Augustus. Ds. VIË-
Pred. te *Damwoude*, herwaarts beroepen
, heeft voor onze beroeping bedankt. —
rerd dus hier eene nieuwe nominatie ge-
;, bestaande uit de Heeren Kandidaten SIS-
, OYLAM en BOLHUIS, Phil. Doct., die ver-
zijn hier hunne gaven te laten hooren.

ÉERMOER, den 3 Aug. 1848. Heden werd
nieuw beroepen Leeraar, de Heer STROMAN,
ne dienst bevestigd. De Bevestiger, Ds. TRIP,
te *Leer*, predikte over *Joh.* I: 43*a*, en
de Bevestigde de acte van installatie uit de
n van de Heer Assessor TASTENAU ontvangen
trad hij op en predikte over 1 *Cor.* I: 23*a*.
udste Predikant dezer Gemeente, de Heer
;, Phil. Doct., wien tevens door de Ge-
nitteerden de acte van installatie overhandigd
werd door ziekte verhinderd een woord van
de in zijne nieuwe betrekking tot de Ge-
te te spreken.

LEIN BORSUM vakant. Zie Oct. 1847.

IDEN vakant. Zie Nov. 1847.

OLTZETEN staat vakant te worden. Zie
1848.

EENER. Zie Julij 1848.

KREITS SYNODE DUISBURG.

ÊRDE vakant. Zie April 1848.

KREITS SYNODE WEZEL.

HERMBEEK. Zie April 1848.

BEL-

BELGIE.

BRUSSEL, den 29 Junij. De Synode der vereenigde Protestantsche Kerken van *België* hield heden alhier hare gewone jaarlijksche vergadering. Uit het verslag van den Voorzitter bleek ons tot onze vreugde, dat de toestand der Gemeenten over het algemeen zeer bevredigend was. Tot onze smart moeten wij er echter bijvoegen, dat zulks niet aangaande verschillende scholen tot die Gemeenten kan verklaard worden, en dat er velen onder dezelve zijn, die met de grootste moeijelijkheden te worstelen hebben, en ten dringendste hulp behoeven om te kunnen blijven bestaan, en met vrucht te kunnen werkzaam zijn. Wij hopen in staat te zijn gesteld om de lezers van dit geëerd Tijdschrift in een volgend nummer hiervan nader in eenige bijzonderheden te onderrigten. Verder werden op deze vergadering tot leden der Synodale directie voor het volgende jaar benoemd: als Voorzitter, de Wel Eerw. Heer F. DE FAIJE, Pred. te *Doornik;* als tweede Voorzitter, de Wel Eerw. Heer E. VENT, Predikant te *Brussel;* als Secretaris, de Wel Eerw. Heer J. A. STOOP, Pred. te *Antwerpen.*

VILVOORDEN, den 1 Junij. Nadat sedert eenigen tijd door sommigen, die in de prediking des Evangeliums belangstelden, de wensch te kennen gegeven was, om ook alhier eene plaats der aanbidding van God in geest en waarheid te bezitten, zijn wij zoo gelukkig te kunnen berigten, dat door de Christelijke medewerking onzer broederen in den Heer, het doel onzer wenschen is bereikt. Op heden werd alhier onze Godsdienstige vergaderzaal (*Achtersteenstraat*, N°. 24) op eene

egtige wijze geopend en ingewijd, door den erw. Heer J. E. THALHEIM, die tegelijktijdig *helen* en alhier, onder toezigt van het Sy- Comité d'Evangélisation, sedert eenigen tijd ucht en zegen werkzaam is. De betrekke- oote toevloed, waarin onze Godsdienstoefe- zich nog altijd mogen verheugen, getuigt t hooge belang dat men hier in de predi- es Evangeliums stelt, en van de dringende kelijkheid, die er bestond, om in de be- van een geschikt lokaal zoo schielijk moge- voorzien. De Heer der Gemeente bekroone nen zegen het onder ons begonnen werk, vulle ook alhier zijne heilige en onwaar- e beloften.

WERPEN. Uit *Verviers* vernemen wij, aar ter vervulling der vacature, ontstaan et vertrek van den Wel Eerw. Heer G. tot Herder en Leeraar dezer Gemeente emd, de Wel Eerw. Heer J. HOFFMANN, e *Inchy*, onder de Klassis van *Rijssel*, eze beroeping heeft aangenomen.

SSEL, den 15 Aug. 1848. Nadat sedert venteling van 1830 de Nederduitsche Her- Gemeente alhier van Godsdienstig onder- stoken was gebleven, door het vertrek van eraren en het sluiten der Kerk, werd er, streeks zeven jaren, eene kleine Gemeente ld in eene gehuurde woning in de *Bruid-* welke nu bijna zes jaren bediend wordt n ijverigen Leeraar, H. VAN MAASDIJK, doch is toegenomen door de Vlaamsche inwo- ie het woord des Evangelies hebben leeren en zich bij deze Gemeente hebben ge- dat de gemelde woning te klein geworden

 zijn-

zijnde, de Kerkeraad genoodzaakt is geworden naar eene ruimere om te zien.

Wij mogen nu met blijdschap berigten, dat in deze behoefte thans voorzien, en aan dit verlangen vervuld is, daar een zeer ruim lokaal gehuurd is in de *rue des fripiers*, nabij *de Munt*, allezins geschikt om de toenemende Gemeente te bevatten.

Moge het den Heer behagen ook in dit bedehuis voort te gaan, met nog velen toe te brengen tot deze Gemeente, en daartoe de krachten te sparen van den Leeraar, dien Hij alhier als een werktuig in zijne hand wil doen strekken tot veler zieleheil en toebrenging tot de onderdanen van het Rijk van JEZUS CHRISTUS.

NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP.

NIEUWVLIET, den 26 Julij. Heden had alhier, in de Kerk der Hervormde Gemeente, voor de Afdeeling des Nederlandschen Bijbelgenootschaps, *Zeeuwsch-Vlaanderen*, de openbare mededeeling plaats van het verslag, omtrent den staat en de werkzaamheden van het Genootschap in het algemeen, en van deze Afdeeling in het bijzonder. — De Medebestuurder, Ds. J. V. G. VAN HOEK, Pred. te *Aardenburg*, hield te dier gelegenheid eene krachtige en hoogst doeltreffende opwekkingsrede, ten onderwerp hebbende: »De »Bijbel, voorgesteld als het *beste* Boek, het *aan-»gename* vereenigende met het *nuttige*; dat bij »keur van *zaken*, en voortreffelijkheid van *lee-»ringen*, in verheven *stijl* voorgedragen, tevens

»de

»de heilzaamste *raadgevingen* aanprijst voor het »*zedelijk*, *maatschappelijk* en *huiselijk* leven, en »dus *ook* daarom verdient algemeen *gekend* en »*verspreid* te worden."

Mogt de welsprekende taal van den Redenaar velen hebben aangespoord tot krachtdadige medewerking aan de edelste zaak; en de Vader der lichten het gebed, dat, in den naam zijns Zoons, vertrouwend tot Hem werd opgezonden, genadiglijk verhooren!

CORRESPONDENTIE.

Aan den inzender van de dichtregelen: *De Luthersche Weezen van Leiden, aan hunne Weldoeners*, wordt bij dezen berigt, dat de Redactie van de *Boekzaal*, ofschoon zij anders *gedrukte* stukken, haar ter plaatsing voor het Mengelwerk toegezonden, ongaarne opneemt, echter aan zijn verzoek voldoen zal, zoo hij toestaat, dat zijn naam er onder gesteld worde, tot eenen waarborg, dat zij van geene andere zijde aanmerking over dat opnemen ontvange.

DRUKFOUT.

Op bladz. 134 van dit Nommer, reg. 8 en 9 v. b. staat: *te Groningen beroepen*, moet zijn: *de Groninger beroepen.*

BERIGTEN.

Ten antwoord op eenige aanvragen van H.H. Rectoren van Latijnsche scholen, wordt hun Ed. berigt, dat de nog niet geplaatste Schoolberigten successivelijk, naar tijdsorde, eene plaats zullen ontvangen, doch dat, om zulks te bespoedigen, daarbij eenige bekorting zal moeten plaats hebben, hetwelk wij hopen dat door de geëerde inzenders ten goede zal geduid worden.

Wij nemen deze gelegenheid waar, om de inzenders, zoowel van Kerk- als School-Nieuws, te verzoeken, zooveel mogelijk de kortheid in acht te nemen. Wij achten het daartoe dienstig te herinneren aan het voorschrift in de dispositie omtrent kerkelijke berigten in de *Boekzaal*, van 1 Julij 1816 (zie VAN DER TUUK, *Handboek* Dl. I, bladz. 200, en HOOIJER, bladz. 270): »Alle be»rigten, welke worden ingezonden, zullen zoo »beknopt mogelijk en zonder onnoodigen omslag »worden opgesteld, en vooral daarbij die osten»tatie en woordenpraal ontweken, welke meer»maals aanleiding gaf tot spotten met het Leer»aarambt en met den Godsdienst zelven. De re»dactie zal dus eenvoudig zijn op de navolgende »wijze:

»»Onze Leeraar, Ds...., van hier naar ... »»beroepen zijnde, heeft die beroeping in beraad »»genomen — die beroeping aangenomen, of, »»voor dezelve bedankt.

»»Op heden werd Ds...., van ... tot ons over»»gekomen, in den heiligen dienst alhier beves»»tigd, door Ds...., Predikant te ... met de

»» woor-

en ... De Bevestigde heeft zijne intrede
, daartoe tot tekst nemende:..."
oo de andere berigten naar evenredig-

d zal het ons kwalijk kunnen nemen,
j, somwijlen op grond van deze bepa-
vrijheid nemen, om berigten, die ons al
gtig voor onze beperkte ruimte voorko-
herleiden tot, of in den geest van het
ven formulier.
herinneren wij, dat alle berigten, de
Ringen en Gemeenten betreffende, vol-
lfde dispositie, moeten worden ingezon-
le Scriba's der Klassikale Besturen, of
le Klassikale Besturen benoemde Corres-
voor de *Boekzaal*.

Wij WILLEM II, bij de gratie Gods,
Koning der *Nederlanden*, Prins van
Oranje-Nassau, Groot-Hertog van
Luxemburg, enz. enz. enz.

voordragt van onzen tijdelijken Minister
Zaken der Hervormde Eeredienst enz.,
22 Julij l.l. N°. 3.
het bij Koninklijk Besluit van den 10
1819, N°. 56, goedgekeurd reglement
gemeene Weduwenbeurs voor Hervormde
en.
goedgevonden en verstaan: Goed te keu-
door de Algemeene Synode der Neder-
Hervormde Kerk, in hare zitting van
Julij l.l. vastgestelde additionele artikelen
meld reglement, luidende als volgt:

Art. 1.

Een Predikant, in dienst tredende, betaalt *f* 10 (*Tien Guldens*) ten behoeve der Algemeene Weduwenbeurs.

Art. 2.

Ter gelegenheid van elke verwisseling van standplaats wordt door den deelgeregtigde bijgedragen *f* 20 (*Twintig Gulden*).

Art. 3.

Voor het bewijs van inschrijving bij trouwen of hertrouwen wordt *f* 10 (*Tien Gulden*) geheven.

Art. 4.

Geene Weduwe wordt ingeschreven voor pensioen, dan bij overlegging van het bewijs van inschrijving van haren Echtgenoot, of bij gemis daarvan niet anders dan met bijbetaling van *f* 10 (*Tien Gulden*).

Art. 5.

Elk Predikant, die bij de invoering van bovenstaande artikelen het bewijs van inschrijving mist, kan het alsnog binnen één jaar nadat zij in werking zijn gebragt, door den Scriba der Klassis waaronder zijne Gemeente ressorteert, aanvragen en kosteloos verkrijgen.

Onze voornoemde tijdelijke Minister is belast met de uitvoering van dit Besluit.

'*s Gravenhage*, WILLEM.
den 25 Julij 1848.

De tijdelijke Minister voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.

S. VAN HEEMSTRA.

Naar aanleiding van een Koninklijk rescript, door het Departement van Binnenlandsche Zaken

me-

medegedeeld aan de overige Departementen van Algemeen Bestuur, worden de Kerkelijke Besturen door den tijdelijken Minister voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz. uitgenoodigd, voor hunne officiële correspondentie, gebruik te willen maken van het inlandsch geschept papier, en zulks bij uitsluiting van het zoogenaamde machinale papier, hetwelk ongeschikt is voor schrifturen, die bewaard, of veel behandeld moeten worden, vermits het te weinig hechtheid en plooibaarheid bezit, zoodat het spoedig scheurt en op de vouwen doorgaat; terwijl het, veelal voorkomende in grooter formaat dan het gewoon schrijfformaat, ook daardoor minder geschikt is, om ongeschonden bewaard te worden in de portefeuilles, wier afmeting verband houdt met het gewoon schrijfformaat.

LETTER-NIEUWS.

Bij H. Höveker, te *Amsterdam*, wordt heden uitgegeven:

Hij heeft zijne ziel in zijne hand gezet en Hij heeft den Philistijn geslagen, en de Heer heeft een groot heil den ganschen Israël gedaan: Gij hebt het gezien en gij zijt verblijd geweest. 1 Sam. XIX:5. Garnizoensrede, gehouden op den gedenkdag van *Waterloo*, den 18 Junij 1848, door J. B. H. Bruinier, *Predikant te Amsterdam.* *f* 0,25.

De Toorn des Lams en de Genade van onzen Heere Jezus Christus. Openb. VI:16. XXII:21. Tweetal Leerredenen ter verdediging van het woord en den naam des Heeren, door J. B. H. Bruinier, *Pred. te Amsterdam.* *f* 0,50.

Bij G. T. N. Suringar, te *Leeuwarden*, is verschenen:

DE GODSDIENST

HET WEZEN VAN DEN MENSCH.

BRIEF aan Dr. J. J. VAN OOSTERZEE van ABR. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Jr., in leven Theol. Doct. en Pred. te *Utrecht*. *f* 1,00.

DE ZESDE DRUK

DER

LEERREDENEN VAN BORGER.

Twee Deelen, goedkoope uitgave.

f 3,60.

Van den *vijfden druk* in groot octavo, versierd met het *Portret*, zijn, op aanvrage, nog exemplaren verkrijgbaar voor *f* 7,20.

HET GELOOF IN JEZUS CHRISTUS

ONS LICHT, ONZE KRACHT EN ONZE RUST OOK IN DEZE ZORGVOLLE TIJDEN.

DOOR

Prof. *L. G. PAREAU*.

90 Cents.

G. W. van der Wiel, te Arnhem, heeft uitgegeven en alom verzonden:

Aanprijzing van Huisselijk Leven. Iets voor onzen tijd. Prijs *f* 1,20.

De

handelaren Gebroeders Diederichs, te *Am-*
n, hebben uitgegeven en alom verzonden:

PROSPECTUS EN DE 5 EERSTE BLADEN

AN EEN HOOGSTBELANGRIJK WERK,

GETITELD:

ONZE TIJD,

ARDIGE GEBEURTENISSEN ONZER DAGEN

OP HET GEBIED VAN

UNDE, GESCHIEDENIS, LAND- EN VOLKEN-
E, KUNSTEN, WETENSCHAPPEN, NIJVER-
HEID, ENZ.

ADERS LEVENS- EN KARAKTERSCHETSEN VAN

VERMAARDE TIJDGENOOTEN.

ZAMENGESTELD DOOR

E VEREENIGING VAN LETTERKUNDIGEN.

de tevens tot vervolg op alle bestaande En-cyclopediën).

s verkrijgbaar gestelde VIJF EERSTE BLADEN,
bevatten:

Fransche Omwenteling van 1848, *tot na Junij-dagen.*
art, Rood en Goud, de Duitsche Rijks-uren.
REL-ALBERT VAN CARIGNAN, *Koning van Sar-niië.*

Dit Werk, waarvan *de Goedkoopheid zonder* ., is, en dat gelijken tred zal houden met de issen onzer dagen, op het gebied van *Staat-Geschiedenis*, *Kunsten*, *Wetenschappen* en *d*, wordt aan ieder aanbevolen, die eenigen ; om op de hoogte zijns tijds te blijven.
de overige bijzonderheden en Voorwaarden kening gelieve men het, in de voornaamste els, *gratis* verkrijgbaar gestelde PROSPECTUS,

---

Joh. Noman en Zoon, te *Zalt-Bommel*, hebben alom verzonden:

PROSPECTUS

van een uit te geven Bundel STICHTELIJKE LECTUUR, in proza en poëzy, onder den titel van NAÖMI.

Onder medewerking van een 50, meestal voorname Predikanten uit ons Vaderland; wier namen allen in het Prospectus genoemd worden, zal deze uitgave, zooveel mogelijk, om de 3 maanden geschieden. Vier stukken in gr. 8° zullen er jaarlijks uitkomen; en slechts *f* 3,60 kosten. Alom kan men hierop inteekenen tot 1 November aanstaande.

Te *Amsterdam* bij H. Höveker, en te *Arnhem* bij J. W. Swaan, wordt uitgegeven:

De Zaadzaaijer, of Bijdragen ter aankweeking en sterking van Godsdienst des Harten en inwendig Christendom. Verzameld en uitgegeven door ONICAOS. Vierde deel, derde stukje. Met nog een stukje is dit belangrijk werk compleet.

Bij C. van der Post, Jr., te *Utrecht*, komt heden van de pers:

H. W. J. THIERSCH; *Voorlezingen over Katholicisme en Protestantisme*, naar de tweede Hoogduitsche uitgave, door ABR. VAN TOORENENBERGEN. Met een Voorwoord van J. J. VAN OOSTERZEE. 1e deel à *f* 3,40.

Bij J. H. E. Meijer, te *Amsterdam*, is heden van de pers gekomen en alom verzonden:

I. J. WATERMAN, *De Mensch beschouwd naar Ligchaam en Ziel*. Een belangrijk Leesboek ten dienste der Nederlandsche Jeugd. à 30 Cents.

II.

Waterman, *Inleiding in de groote Huis-der Natuur.* Een Leer- en Leesboek ten er Nederlandsche scholen. à 45 Cents.

bij dezen Uitgever van de pers gekomen:

der Horven, *De Beginselen der Fransche* *kkelijk gemaakt enz.* 1e stukje 8e *druk* *f* 0,30.
idem 2e stukje 2e *druk* *f* 0,40.
idem 3e stukje 2e *druk* *f* 0,60.
eginselen der Fransche taal worden reeds op tuten enz. met het beste gevolg gebruikt.

ert met veel succes van denzelfden Schrijver:

aire Française, développant les règles et la solution d'une foule de difficultés Gram-; écrite pour les cours supérieurs des collé- les Pays-Bas et pour les Amateurs de la rançaise; gr. 8vo. à *f* 1,80.

HET WEEKNIEUWS,

blad, dat sedert 15 Julij l.l. bij den Uitge-ijlink, te *Amsterdam*, het licht ziet, be-er de weinige bladen, die mede

VOOR DAMES

ijn, daar het niet alleen bevat een uitvoerig er voornaamste *Bevallingen*, *Huwelijken* en *llen* door het geheele Rijk, maar ook eene er nieuwste MODES, door *Afbeeldingen* op-

oven bevat dit Weekblad *alle mogelijke* te veel om hier op te sommen. De prijs rie maanden, voor *Amsterdam* *f* 1,90, met verhooging voor de *Buitensteden*. Alle Boek-en Postdirecteuren nemen bestellingen aan.

ERENDE LIEFDE NIET ZONDER TROOST.

le over 2 *Cor.* V: 10, gehouden in de Evan-athersche Kerk te *Delft*, op Zondag 20 Fe-bru-

bruarij 1848, door A. H. Broers, Leeraar bij die Gemeente. — Te *Delft*, bij H. Koster, en verder alom. — Prijs *f* 0,40.

☞ In eene aanprijzende beoordeeling van deze Leerrede, te vinden in de *Boekzaal* der vorige maand, was de prijs abusivelijk opgegeven *f* 1,40, moet zijn: 40 Cents.

Bij J. M. E. Meijer, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Vader en Zoon, of de Verborgenheden van *Noord-Amerika*; eene schets naar het leven. Uit het Hoogduitsch van Robert Spring. Met gelith. titel en vignet. In één deel kompleet. gr. 8vo. 406 bladz. *f* 3,75.

Bij A. Kloots & Comp., te *'s Gravenhage*, komt van de pers en is alom verzonden:

I. Kaspar Hauser, de Troonopvolger van *Baden*. Naar den *derden druk*, uit het Hoogduitsch van F. Sebastian Seiler, *Kon. Pr. Justis. Actuar*. 11 vellen druks, in kl. 8vo. *f* 1,10.

Af het tot hiertoe raadselachtige omtrent Hauser's *geboorte en dood*, wordt in dit goedkoop gestelde werkje, volkomen opgehelderd.

II. *Oefeningen in het stellen van Brieven*, door W. Plukker, *Stads Onderwijzer te Brielle*. Vierde *verbeterde* druk, kl. 8vo. *f* 0,30.

De herdruk van dit nuttige Schoolboekje zal voorzeker velen welkom zijn.

III. *Contes pour de jeunes demoiselles*, ou historiettes les plus convenables aux enfans qui Commençent à lire Couramment; par Berquin, Campe et Blanchard. Nouvelle édition, augmentée d'un vocabulaire, contenant la plus grande partie des mots, qui se trouvent dans cet opuscule, 8vo. *f* 0,40.

Een tegenhanger van het vroeger door hen uitgegeven werkje voor jonge Heeren, getiteld: *l'Ami des Petits Enfans*, mede à 40 Cts., waarvan reeds de *derde druk* verscheen.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

De

INHOUD.

Bladz.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

ELEERDE WERELD,

EN

IJDSCHRIFT

VOOR DE

ROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

NINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor SEPTEMBER 1848.

TE AMSTERDAM, BIJ
VEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLVIII.

De prijs is 30 *Cents.*

BOEKBESCHOUWING.

Verspreide verhandelingen, redevoeringen en losse geschriften van J. H. VAN DER PALM; *ook onder den titel: Verhandelingen enz., door* J. H. VAN DER PALM. *Vijfde Deel. Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar, 1846. 367 *blads. In gr. 8vo. De prijs is f* 3,60.

Het is geen wonder dat, spoedig na den dood van onzen grootsten prozaschrijver en redenaar, de wensch zich openbaarde naar eene bijeenzameling van zijne vroeger uitgegeven, hier en daar verspreide stukken. De vereerders der nagedachtenis van den grooten man zijn den Heer BEETS dank schuldig voor de bezorging dezer uitgave, die zich nu aansluit aan de vier vroeger, van 1810—1829 uitgegevene deelen. — Wij vinden hier thans een aantal van vijftien stukken bijeen, gerangschikt naar tijdorde, beginnende met het »letterkundig onderzoek aangaande de verzen der oude wereld," een stuk, waaraan VAN DER PALM zelf weinig waarde hechtte, maar dat toch merkwaardig is geworden, doordien BILDERDIJK er het eerste denkbeeld van zijn *Ondergang der eerste Wareld* aan verpligt was; — en eindigende met de Inwijding van het gedenkteeken ter nagedachtenis van L. J. W. BEECKMAN, gesneuveld als vrijwillig Jager, in 1831.

Verschillend is de indruk, welken alle deze zeer

ongelijksoortige stukken op den lezer maken; dan aanspraken bij de gebeurtenissen der omwenteling van 1795; dan redevoeringen, die aan VAN DER PALM's betrekking tot het openbaar onderwijs herinneren; dan aanspraken, door hem als redenaar van de ridderorde der Unie gehouden; dan eene Leerrede; dan eene parabel, in den geest van » SALOMO's spreuken," (abdol motalleb, of de Kerk in gevaar). Maar allen vermeerderen ze onze achting voor de nagedachtenis des werkzamen, naar verdienste hooggeëerden mans, den man die als schrijver en stilist steeds voorbeeld zal blijven van smaak en eenvoudige schoonheid, en die tevens, als helder verlicht, wetenschappelijk hoofd, het wel waardig is dat men in onze dagen nog eens het oog op hem sla. Het is er, na den tijd van VAN DER PALM, in vele opzigten in ons Vaderland niet op verbeterd.

Mens ingenua Deo grata.

Lijkrede, naar aanleiding van Hebr. XIII:7, *ter gedachtenis van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer* J. P. A. WINIGENS, *in leven Predikant bij de Ned. Herv. Gem. te* Groningen, *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, door* C. H. VAN HERWERDEN, C.H.Z., *Th. Dr. en Predikant te* Groningen. *Te* Groningen, *bij* M. Smit, 1847. *In gr. 8vo. De prijs is f* 0,50.

Menschen-vergoding! wie, die wèl denkt en niet

n allen echten Christenzin ontbloot is, zal
en' afkeer van haar hebben, zoo als zij
ad van God vervreemdt, en zijne eere aan
geeft?... Dit begreep ook teregt de
er van deze gedachtenis-rede. Doch hij
er bij, dat het, waar de gedachtenis des
rdigen in zegening zal zijn, niet ongepast
ngeoorloofd zou heeten, haar voor het na-
t te bewaren. Als mensch en Christen, als
en Godsdienstleeraar blijkt de Eerw. WINT-
et allezins waardig te zijn geweest, dat door
ormaligen leerling, die later zijn ambtge-
erd, deze eenvoudige gedenkzuil werd op-
bij welke 's mans vroegere en latere Ge-
n de verdiensten van hun ontslapen Vriend
eraar nog eenmaal zich voor oogen zagen
. Beantwoorde aan dit voorgestelde doel de
dezer gedachtenisrede in ruime mate.
uitdrukking Hebreërbrief (bladz. 17) wilde
et bevallen. Bij de opgave van den Slot-
schijnt een getalmerk te zijn geëlideerd.
t *Gez.* 19 voor 192.

B.

Jubelrede, ter gedachtenis van het vijftigjarig bestaan des Nederl. Zendelinggenootschaps; uitgesproken op den 19 *December* 1847, *te* Groningen, *door* C. H. VAN HERWERDEN, C.H.Z. *Theol. Doct. en Predikant.* (*Uitgegeven ten voordeele van het Vrouwelijk Hulp-Zendeling-genootschap*). *Te* Groningen, *bij* C. P. Meijer, 1847. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,35.

PAULUS *en de Ouderlingen der Jeruzalemsch Gemeente. Leerrede over* Hand. XXI : 17—20ᵃ *uitgesproken ter gedachtenis van het vijftigjarig bestaan des Nederl. Zendelinggenootschaps, den* 19 *December* 1847, *door* H. W VAN ROSSUM, *Pred. te* Alphen aan den Rijn *enz Te* Rotterdam, *bij* M. Wijt en Zonen, 1848 *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,30.

Voorwaar! een gewigtig oogenblik, dat het Zendelinggenootschap, uit zoo geringe beginselen in ons land ontsproten, deszelfs gouden feest mogt vieren! Wat wonder, dat zij, die met den onsterfelijken WILBERFORCE in de zendelings-inrigting de Kerk van CHRISTUS meenen te mogen aanschouwen, zich hebben beijverd, er bij hunne onderscheiden Gemeenten eene Godsdienstige en vruchtbare strekking aan te geven. Dit beoogden ook de Eerw. Schrijvers der boven vermelde stukjes. De eerste, door in zijne rede, naar

aan

ng van *Luc.* X:21a, in de blijdschap des
, bij het zien op wel volbragten Evangelie-
een grond aan te wijzen tot waardering
t werk des Zendelinggenootschaps. Een
vragen beantwoordt hij daartoe: 1.) welk
k zij? — 2.) van welke beginselen het zij
n? — 3.) welke ontwikkeling het hebbe
en? — en welke vruchten het gedragen
—

Eerw. VAN ROSSUM beschouwt, naar *Hand.*
7—20a, *eerst*, PAULUS in de Vergadering
ruzalemsche Ouderlingen, en die Vergade-
ezer Ouderlingen met PAULUS. — PAULUS
in die Vergadering met belangstelling ont-
; hij is voor die belangstelling niet onge-
en geeft rekenschap van zijne reis. De
waarop hij dit doet, getuigt van zijn ge-
n het Godsbestuur in de bekeering der
en zigtbaar; van zijne hooge ingenomen-
net die zaak; van zijne blijdschap, dat hij
s hand het middel daartoe was geweest. —
men zijne aandacht op die Vergadering
AULUS, zij loofden den Heer, dewijl zulk
gen op de Evangelieprediking was gezien; —
PAULUS de man was geweest, door wien
ede en groote was gesticht; dewijl de Heer
lienaar onder alle gevaar had behoed, en
welstand en behouden in hun midden had
evoerd. Het andere deel des voorstels bevat
nadere ontwikkeling van de punten in den

R 4 tekst,

tekst, die thans bijzondere aandacht verdienen: wat de Heer onder de Heidenen heeft gedaan, door wie, en hoe dit ons noopt om Hem te loven.

Beide deze mannen verdienen, onzes inziens, allen lof voor dit hun pogen, hetwelk, in het belang der allerheiligste zaak, met de gewenschte vruchten bekroond worde!

S.

Dankstond voor den Oogst, gehouden op den avond van den algemeenen Dankdag, den 26 *September* 1847, *te* Zwolle; *door* G. H. VAN SENDEN, *Theol. Doct. en Predikant aldaar. Met bijvoegsels. Uitgegeven ten voordeele van de armen der Hervormde Gemeente te* Zwolle. *Te* Zwolle, *bij* J. J. Tijl, 1847. 42 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,50.

Een bekende tekst, *Ps.* L: 15, wordt hier zeer geleidelijk behandeld, en de gansche levendige voorstelling, die door de toevoeging van eenige bijzonderheden, betrekkelijk gewas en oogst en wat in *Overijssel* bepaaldelijk te huis behoort, niet weinig wordt opgeluisterd. Het geheel verdient reeds daarom, en nog bovendien om het weldadig doel der uitgave, alle aanprijzing.

B.

De

De Heere regeert; de aarde verheuge zich! Een woord voor onzen tijd. Of Leerrede over Ps. XCVII: 1, *door* C. W. PAPE, *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, en Predikant te* Heusden. *Te* Heusden, *bij* A. F. G. de Pinéda, 1848. 32 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,25.

Teregt houdt het de Heer PAPE voor pligt en belang van den regtschapen' Evangeliedienaar, de belangrijke en indrukwekkende voorvallen van het dagelijksche leven — of ook de grootere en gewigtiger wereldschokken — op eene gepaste wijze bij zijne openbare prediking te stade te brengen. Zoo nam hij vroeger uit de steeds toenemende landverhuizing aanleiding om zijne Gemeente daarover te onderhouden, en allen, dien het zouden mogen aangaan, door den druk een ernstig en gemoedelijk woord desaangaande te doen toekomen. Hier — wat wonder — grijpt hij de gewelddadige vernietiging van het Koningschap en de uitroeping der Republiek in *Frankrijk* aan, ten einde zijne hoorders en landgenooten daarbij op hooger bestel te wijzen en een' stevigen riem onder het hart te steken. En wanneer hij nu, *eerst*, den hoofdinhoud des Lieds ontleedt, en, *daarna*, aanwijst, hoe het woorden bevat, gepast voor onzen tijd, bewijst hij allezins zijne bevoegd-

 heid,

heid, om bij dergelijke gelegenheden, die, geve het God! toch niet te zeer mogen worden vermenigvuldigd, de aandacht te leiden en den Christelijken zin te besturen. Ook zijn woord blijve ons in alles en steeds een waar en dierbaar woord!

B.

Leerrede over Ps. CXLV: 9, 10, *gehouden ter gelegenheid van den algemeenen Dankdag, den* 26 *September* 1847, *door* J. WATERMAN, *Godsdienstonderwijzer te* Kampen. *Te* Zwolle, *bij* J. J. Tijl, 1847. *In gr.* 8*vo. De prijs is* *f* 0,30.

Eene nietsbeteekenende gelegenheidspreek, zonder eenig vuur of leven, zonder eenige hartelijkheid of gemoedelijkheid. Zelfs berigten uit het *Handelsblad* zijn er in overgenomen. Taal en stijl zijn, daarenboven, alles behalve zuiver. Ze is alleen daarom merkwaardig, omdat zij door een' *Jood* voor *Joden* gehouden is. Overigens: *transeat cum ceteris!*

Fiat justitia, ne pereat mundus.

Godsdienstige Traktaatjes voor het volk, onder de zinspreuk: »Ziet, een zaaijer ging uit om te zaaijen;" *door eenige Godsdienstvrienden. Eerste jaargang. Te* Groningen, *bij* M. Gaasbeek, 1846. *De prijs is* *f* 0,60.

Veel is er in de laatste jaren gedaan en beproefd,

proefd, ten einde het volk meer en meer een afschuw van het kwade, en een liefde tot het goede in te boezemen. Eenige Godsdienstvrienden hebben besloten, ook hunne krachten aan dat verheven doel te wijden. Daartoe geven zij geregeld elke maand een verhaaltje uit, waarin aangetoond wordt, hoe het kwaad vroeg of laat gestraft, en het goede beloond wordt. Hoogst moeijelijk, wie zal het ontkennen, was de taak, om voor de geringere volksklasse eenvoudig en bevattelijk genoeg te schrijven. Doch te oordeelen naar dezen eersten jaargang, zijn de opstellers voor deze hunne taak volkomen berekend. Zelden lazen wij volksboekjes, die hierbij haalden. Het is, alsof men alles met de oogen aanschouwt. Dat men dan ook deze poging in ons Vaderland welwillend ondersteune, daar het niet kan missen, of deze Godsdienstige traktaatjes zullen, na de lezing, een heilzamen indruk bij het volk kunnen achterlaten.

Fiat justitia, ne pereat mundus.

Geschiedenis der Katholieke Kerk. Een volksboek voor belijders van alle gezindheden van JOHANN SPORSCHILL. *Met goedkeuring van het Katholiek-Geestelijk Opperbestuur in het Koningrijk* Saksen. *Naar het Hoogduisch. Eerste aflevering. Te* Amsterdam, *bij* M. H. Binger, 1847. 80 *bladz. In roijaal 8vo. De prijs bij inteekening is f* 1,20.

Zeer gaarne zouden wij deze onderneming,

om

om den wille van hare bestemming, hebben helpen ondersteunen, te meer daar ze, zoo als het zich althans laat aanzien, jegens de Protestanten vrij onpartijdig is. Maar het kan niet, waarlijk, wij mogen niet. Het is alles wat men zich van breedsprakigheid, winderigheid, sopperigheid en oppervlakkigheid kan voorstellen. Verbeeld u, in de inleiding wordt gehandeld over de bewijzen voor het bestaan der Godheid, daaronder wordt het Teleologische bewijs doorgeroerd tot diep in de astrotheologie, zóó ver, dat de theorie van de parallaxen der vaste sterren, en die van de seculaire stoornissen der planeten-loopbanen uiteengezet worden. En of dit niet genoeg ware, voegt de Vertaler er eene noot bij, over LEVERRIERS nieuwe planeet, wier ontdekking echter ongelukkig aan de stoornissen in de beweging van *Mercurius* wordt toegeschreven. Daar naast figureert de merkwaardige, in 1572 verschenen en weder verdwenen vaste ster. In deze zelfde inleiding leest ge nu tevens van ATTILA, van OTTO den Gr. van LAREVEILLÈRE-LEPAUX, van het *directoire*, van NAPOLEON, van het vagevuur, van de Drieëenheid, van de Chinesche, Hindoesche en Chaldeeuwsche mythen, van den zondvloed. — — — Hoe dat alles weder teregtkomt??....

Het is ons onbegrijpelijk hoe dáár de naam van SPORSCHILL voor staan kan.

Het spijt ons van den Heer BINGER, die een goed doel schijnt gehad te hebben, en die door com-

compressen en tevens duidelijken druk, goede correctie en een fraai portret van den tegenwoordigen Paus, genoeg zijn best gedaan heeft. Maar beter ten halve gekeerd als geheel gedwaald. En waarom ook niet, eer men zich door eenen titel laat misleiden, met mannen van het vak te rade gegaan?

Mens ingenua Deo grata.

Proeve van een Kritisch Woordenboek der Nederlandsche Mythologie, *door* Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH. *Te* Utrecht, *bij* L. E. Bosch en Zoon, 1846. *XXXVI en* 392 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4,20.

Reeds sinds geruimen tijd is de Heer VAN DEN BERGH gunstig bekend door zijne navorschingen over vaderlandsche oudheidkunde. Wij ontvangen hier een bewijs van zijne studie, die hem voortaan in dit vak eenen klassieken naam zal bezorgen; de vrucht van eenen veeljarigen arbeid, die niet dan na herhaald bewerken en omwerken wordt in het licht gegeven. Het tot nog toe zoo duistere veld der mythologie onzer voorvaderen is hiermede tot zooveel klaarheid gebragt, als de schaarschheid der gegevene toelaat. Eene menigte bronnen is hier gebruikt en verwerkt, zoowel van vroegere, verstrooide geschriften over vaderlandsche Godsdienstleer, als van de aanverwante Ger-

maan-

maansche en Noordsche mythologie, voor welke de in deze eeuw ontwaakte zucht zooveel heeft aan den dag gebragt, en zooveel voortreffelijks heeft geleverd.

Wat den vorm aangaat, de Schrijver heeft de alphabetische verkozen, om den wille der stof; omdat hetgeen over dit vak bekend is, zoo weinig te zamen hangt, en zoo verbrokkeld is, dat het kwalijk eene methodische behandeling toelaat. Het is daardoor geworden: eene alphabetisch gerangschikte verzameling van langere of kortere artikelen. Sommige daarvan hebben de lengte van kleine verhandelingen, als: *duivel*, *tooveren*, *matronae*, *feesten*, *tempels*, enz. Voor lectuur zijn deze de aangenaamste; in deze is ook door den Schrijver de meeste originaliteit aan den dag gelegd, waaraan het trouwens niet ontbreekt, niettegenstaande het menigvuldig gebruik van vreemde bronnen. In den aard der zaak ligt het, dat het vele paradoxen moet bevatten, die den lezer in verzoeking brengen om van den Schrijver te verschillen; het is de gemeene eigenschap der mythologisten en der taal-etymologisten tevens. — Den naam van *kritisch* verdient het werk, niet alleen omdat de Schrijver de menigvuldige, niet ter zake dienende volksverhalen, waarvan onder anderen WOLFF's *Niederländische Sagen* eene droevige *olla podrida* bevatten, ter zijde gelaten heeft, maar vooral omdat zijne rigting en behandeling, tegen het symbolismus van MONE en WESTENDORP, zuiver

his-

historisch is. Wij geven ook voor ons daar verre weg de voorkeur aan, en ieder grondig beoefenaar der wetenschap zal het hem dank weten. Het is niet door dat onzekere en subjective symbolismus, dat wij den zamenhang in onze aloude mythologie krijgen moeten. Dan is het beter dat ze fragmentarisch blijve.

De uitvoerige inleiding handelt grootendeels over de *letterkundige* geschiedenis onzer mythologie.

Wij gelooven dat de kennis van de Godsdienst onzer voorvaderen met dit werk eenen grooten stap vooruitgegaan is. Moge het den lust tot hare studie aanwakkeren, en door hare beoefenaren met nut worden gebruikt.

Mens ingenua Deo grata.

Opmerkingen op eene reis langs den Rijn, door O. G. HELDRING. *Met platen. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1847. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3,75.

»Al weder zoo'n beschrijving over den Rijn!" hoorde ik den een en ander al geeuwend en half ontevreden uitroepen. »Is er nog niet genoeg van te zien en te lezen? Het regent platen, die u de schoonste Rijngezigten voorstellen; en het getal van beschrijvingen is al zoo veelvuldig, dat men er over en te over aan heeft." Er is zeker iets van aan; maar toch neemt het niet weg, dat

wij

wij voor ons er niet zoo over denken. Ieder ziet en gevoelt en deelt zijn opmerkingen en gewaarwordingen mede op zijn manier. Zoo doende vindt ge, al is de hoofdzaak, de reisroute namelijk, u genoegzaam bekend, toch altijd weder iets nieuws, altijd weder iets interessant.

Doch dat alles daargelaten. Om zijne gekrenkte gezondheid te herstellen, besloot de Eerw. HELDRING de fraaije streken van den Boven-Rijn te bezoeken en de Boppartsche koudwaterbaden, onder opzigt van den bad-arts HAHLMANN, te nemen. In een twaalftal brieven deelt HELDRING ons de reis zelve en de onderscheidene uitstapjes, die hij maakte, mede. Zeer belangrijk zijn soms de opmerkingen, die hij over personen en zaken maakt en die getuigen van den gemoedelijken Christelijken geest, die den edelen philantroop van *Hemmen* bezielt. Intusschen, behoudens alle hoogachting, die wij hem toedragen, en al de sympathie, die wij voor den waardigen Broeder gevoelen, maakt HELDRING wel eens aanmerkingen, die voor menig Christen-leeraar hinderlijk, ja aanstootelijk zijn. Immers, uitvallen als op pag. 73 voortkomen, zijn niet zeer vleijend, niet zeer broederlijk. »Naast mij," leest ge, »wandelde een Godgeleerde, een Pruisisch Militair-Predikant: zijne mededeelingen waren mij belangrijk, en ik vond in zijne Godgeleerde rigting dezelfde, die ik volgde. Het was mij treffend: in ons Land sta ik dikwijls zoo alleen, terwijl ik in *Pruissen* op

één

ıg twee Predikanten aantrof, die de waar-
eleden, welke ook ik gevonden had." *Is*
t Nederland zoo ver achteruit?
stonden lang in twijfel, maar het woord,
ike hoogmoed, kunnen wij hier niet goed
nden. Waarlijk, het is ongelukkig dat men
ander kerkelijk leerstuk, of in zijn geheel
leeltelijk verwerpende, of eenigzins anders
gd omhelzende, daarom geen Christen zou
Waarlijk! niet PAULUS, niet APOLLOS,
HRISTUS moet zijn aller steun en aller lust.
ar, waar Hij leeft, erkenne men elkander
lrage men elkander als broeders. Geen geest
vist en verwarring, van veroordeeling en
ing aangekweekt! De geest des Heeren is
n vrede, eendragt en Godzaligheid.
! wij wenschten dat ieder wel toezag, om
en ander niet langer zoo liefdeloos en zoo
e behandelen. Wonderlijk toch! men ver-
t den Roomschen Christen, omdat hij den
vol heeft van zijne alleen zaligmakende Kerk,
t doet men anders en beters dan hij, wan-
ien van zalig worden door JEZUS spreekt,
het in die of die Kerk geleerd wordt?...
enover een en ander, dat ons minder Chris-
voorkwam, troffen wij menig heerlijke pas-
n, die ons aandeed en hoog met HELDRING
ngenomen zijn, ja spoedig het wolkje van
denheid over iets eenzijdigs en min broe-
van het voorhoofd verdreef en met hem

 ver-

verzoende. Bij voorbeeld, pag. 126 zegt hij: »Ik beschouw alle Protestantsche Kerken, en daar onder ook de Kerk der nieuw-Katholijken (de andere Roomschen dan niet?) als instituten tot Evangelisatie, van den Heer gegeven." En in trouwe! ons komt het niet anders voor. Het is bij allen, Roomsch en Protestantsch, nog zoo als PAULUS zoo waar en zoo aandoenlijk uitdrukt; niet dat ik het al reeds heb verkregen, maar ik jage er naar, of ik het ook grijpen mogt. Het is nog nergens CHRISTUS en CHRISTUS alleen en volkomen. Er loopt hier nog te veel van de vaderen uit deze en die eeuw, daar nog te veel van die vergadering, en elders nog te veel eigen ik onder. — Overal is het nog een leeren; en o! waren er overal ijverige en belangstellende discipelen! Overal is het nog een leeren om den Heer in ons op te nemen, en zoo doende de blijde boodschap der zaligheid regt grondig te verstaan en zich ten nutte te maken, en er door te leven en die vreugde te smaken, die de Vader daar boven zijnen gehoorzamen kinderen heeft weggelegd.

En daarom te meer, Broeders! gij die den naam van CHRISTUS noemt, staat af van alle ongeregtigheid, en dus ook van dat schuin en scheef op elkander neêrzien en dat haten en liefhebben, aannemen en verwerpen ten gevolge liturgische schriften of kerkleer. Waarlijk, dat is het grootste onregt en inbreuk op de liefde, die het voornaamste in den Christen is.

En

En zoo is er ook heel veel schoons en treffends in het aanwijzen van verbeteringen in de opvoeding der jeugd, handwerksstand, stuiting van het pauperisme, enz.

Eilieve! laat ik u een passage uitschrijven, zoo geheel als uit zijn hart genomen. Zij komt voor op pag. 207: »Wederom namen wij den staf op, en wandelden, over het gebergte, naar de overzijde in het Nassausche, den schoonen zoom langs, die aan de eene zijde *Camp* in de diepte heeft, en aan de andere zijde het slot *Liebeneck*, op de hoogte aan den rand des bergs gebouwd.

Het was nog zeer vroeg. Uit een kerkje, tegenover het Molenbad, klonk een schoon gezang ons tegen. Wij luisterden eenige oogenblikken. Ik beken, dat alle Godsvereering, die slechts het denkbeeld der aanbidding in geest en in waarheid bewaart, mij bijzonder tot zich trekt. Dan kan ik ook den vorm vergeten. Van deze Kerk af ziet men eene rij kapelletjes, die — even als te *Beppart* de Kruisberg — de geschiedenis van het lijden des Heilands vertoonen. Ik meen, dat de boetende zielen hier, tot straf, een aantal paternosters volgens den rozekrans moeten afbidden. Ik houd van dat afbidden zoo min als van het afeten. Het heeft zoo iets geheel materieëels, ruws; iets, dat het gebed en het eten tot een machinaal werk verlagen."

Wij zouden hier meer kunnen bijvoegen, onder anderen hoe HELDRING ronduit zijne afkeurende stem

 te-

tegen de ambtskleeding der Predikanten verheft, en zoo al meer, ten blijke dat hij in zekere gevallen sommige vooroordeelen opentlijk durft bestrijden; maar genoeg.

Heb ik mij niet in alles met de Godsdienstige of eigenlijk kerkelijke rigting en zienswijze van den Eerw. Schrijver kunnen vereenigen, toch heb ik zijn werk met heel veel genoegen, soms met waarachtige stichting, gelezen. En het harte werd mij meermalen warm, als ik passages aantrof, zoo als ik er daar boven een heb uitgeschreven. HELDRING! Medebroeder in het werk der Evangelisatie, (om uw eigen idée en woord te houden) één raad en ééne bede, gave God dat ieder dezelve ter harte name. Laat ons voor elkander bidden en niet leggen te twisten over kerkleer en liturgische waarheden, zoo zal de liefde vermeerderd en God verheerlijkt worden. Ik voor u en gij voor mij — — — en zoo de een voor den ander. Wat het beter zijn zou dan dat eeuwig en eeuwig oorlog voeren! — De lieve Heere God geve ons allen den Geest van CHRISTUS!

V. SCHAICK.

Hand-

Handboek van Vaderlandsche Landhuishoudkunde; door wijlen J. A. UILKENS, *A. L. M. Phil. Nat. Dr., Hoogleeraar enz. te* Groningen. *Nieuwe druk, herzien en gedeeltelijk omgewerkt, overeenkomstig den tegenwoordigen staat der wetenschap. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren. 340 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3,30.

Bij de reuzenschreden, sedert het laatste vierde gedeelte eener eeuw, door schier elke wetenschap gemaakt, is het niet te verwonderen, dat men er ook op bedacht was om aan het belangrijk werk van onzen vaderlandschen geleerde UILKENS (reeds vóór acht en twintig jaren geleden uitgegeven) zoodanige toevoegsels te geven als met de thans bestaande behoeften des tijds en den tegenwoordigen stand der wetenschap meer overeenkomstig waren. Wij verheugen ons er over, en zwaaijen deze poging van den Uitgever den welverdienden lof toe, hartelijk wenschende dat zij met een gunstig gevolg moge worden bekroond; zoodat ook in ons land, ofschoon door deszelfs kleineren omvang daartoe anders minder geschikt, de tak der Landhuishoudkunde, die in zoo vele opzigten van het hoogste gewigt mag heeten, vlijtiger worde beoefend en tot algemeen nut aangewend.

B.

Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen, *door* Mr. J. C. DE JONGE, *Staatsraad*, *Archivarius van het Rijk. Zesde Deel*, *tweede Stuk. Te* 's Gravenhage *en te* Amsterdam, *bij* de Gebroeders van Cleef, 1848. 691 *bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 6,80.

Met dit tweede stuk des zesden deels heeft de Heer DE JONGE het in vele opzigten hoogst belangrijke werk, onder den bovenvermelden titel voltooid. Niet minder dan vijftien jaren lang wijdde de ijverige Nederlandsche Archivarius aan een werk, voor het Nederlandsch Archief niet minder belangrijk, dan in vele opzigten bezwaarlijk en ondankbaar voor hem zelven, zijn' tijd en zijne vlijt aan deze edele taak. Voor zoo ver wij het hebben kunnen nagaan, meenen wij den werkzamen geleerde met hare volvoering, op de wijze ook vooral waarop die geschiedde, geluk te mogen wenschen, en onzen Staat gelukkig te prijzen in het bezit van een waarheidlievend, onpartijdig, pragmatiek overzigt over de afwisselende tijdperken van Neêrlands glorie en verval ter zee. Ach! dat ook hier de opvolging van licht en donker zóó snel en doorgaande moet heeten! Ach! dat Hollands zon ook in dit opzigt zoo lang ter westerkim is gedaald, dat men het over de volgende acht en dertig jaren (want het werk loopt tot op on-

onze inlijving in het Fransche Keizerrijk op den 1 Julij 1810), naauwelijks ter hand zou durven te nemen, om een werk over Neêrlands zeewezen te schrijven, omdat het daartoe genoegzaam aan stof zou ontbreken! Mogt nog eenmaal Hollands vlag, zoo rein als schoon, haren rang en eer op het pekelveld handhaven, en *Neêrland*, als weleer, ook op de wijde wateren, *groot* mogen worden genoemd! Wij danken den Heer DE JONGE, dat hij onze boekerijen met dit zijn werk heeft verrijkt, en wenschen hem van harte gaarne lust en kracht, om in zijne betrekking tot den Staat en deszelfs Archief zoodanig werkzaam te zijn en te blijven, dat hij de billijkste aanspraak mag blijven behouden op aller achting en toegenegenheid; maar vooral zijne bekwame hand nog eenmaal werk vinden, om voor Neêrlands zeeglorie een' nieuwen lauwer te garen en te vlechten. — Bij den tekst is eene plaat gevoegd, voorstellende het plan van den zeeslag bij *Kamperduin*, den 11 Oct. 1797.

R.

Een Nederlandsch geschenk voor den Vorst van Eutopia. *Eene voorlezing door* J. HERMAN DE RIDDER. *Te* Gouda, *bij* G. B. van Goor, 1848. *De prijs is f* 0,40.

Het eene noodige voor Dienstboden. Naar de derde Hoogduitsche uitgave van Dr. C. A. DANN. *Te* Amsterdam, *bij* C. F. Stemler, 1847. *De prijs is f* 0,40.

Deze beide stukjes voegen wij met opzet bij een, omdat in beide een en hetzelfde doel beoogd wordt, namelijk het welzijn van den minderen stand.

Het eerste is eene voorlezing, in het Departement te *Gouda* der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* gehouden. Het doel, dat de Schrijver er mede beoogt, is, om velen de oogen te openen en hen er opmerkzaam op te maken, hoe nadeelig en verderfelijk de jenever, zoowel op 's menschen gezondheid als op de geheele maatschappij, werkt. En hoe is de vorm, waarin dat hoogst nuttig doel wordt voorgedragen? Die vorm is aangenaam en boeijend; die is eenvoudig en helder, en moet velen tot de lezing aanmoedigen. — Dat dan ook de stortvloed van politieke brochures het niet verzwelge, maar velen, vooral ook uit den burgerstand, het koopen en lezen mogen!

Het tweede zoekt een' anderen worm weg te ne-

, die aan de rust der maatschappij knaagt,
jk de slechte dienstboden. Het heeft de
ing van den dienstbaren stand ten doel.
aakt dien in dit boekje bekend met zijne
, en wijst daartoe op voorbeelden. De
waarop dat gedaan wordt, is hoogst bevat-
en de geest, dien het ademt, echt Gods-
g. De vertaling is vrij zuiver, terwijl de
elijk geringe prijs het zeer tot aanbeveling
kt. Een ruim debiet moge den uitgever
ze zijne opoffering schadeloos stellen!

Fiat justitia, ne pereat mundus.

---

voor de Israëlitische jeugd, *door* S. I.
DER, *Doctor in de Wijsbegeerte en Inspec-*
der Godsdienstige Israëlitische scholen.
le. Stuk. 5608—1848. *Te* Leiden, *bij*
du Mortier en Zoon, 1848. 144 *bladz.*
luod. De prijs is ƒ 0,35.

t elfde stuk bevat het vervolg van DAVID's
denis, van de verovering van *Jeruzalem*,
zijne laatste verrigtingen. Wij vinden hier
t belangrijkste gedeelte van zijn aardsche
zoo als zijne krijgsbedrijven, zijn misdrijf
TH-SEBA, de geschiedenis van AMNON, THA-
BSALON, en de rebellie van dezen laatsten,
s de gebeurtenissen, die daarmede onmid-
in verband staan; terwijl dit deeltje beslo-

 ten

ten wordt met de geschiedenis van de wraak der Gibeöniten, de volkstelling, de latere woorden van DAVID bij zijn danklied. Onze aanmerkingen zijn de navolgende: wij keuren de opvatting van den Schrijver, betreffende de straf, die den Ammoniten werd opgelegd, zeer goed; de gewone uitlegging toch van deze plaats, die niet onder de gemakkelijkste behoort, levert bijna geenen redelijken zin op. Op bladz. 89 hebben wij in het verhaal van den opstand van ABSALON eenige duisterheid opgemerkt, bij VAN DER PALM is dit alles meer duidelijk voorgesteld; wat te *Hebron* voorviel, verzwijgt de Schrijver en spreekt dadelijk van de gevolgen van den opstand. Op bladz. 128 en 129 redeneert de Schrijver, of het al of niet te verdedigen was, dat SEBA werd omgebragt, omdat JOAB slechts zijne uitlevering geëischt had; doch wanneer men het geschiedverhaal naauwkeurig naleest, dat de vrouw van ABEL dadelijk aanbood het hoofd van SEBA over eenen muur te werpen, waar tegen JOAB zich niet verzettede, dan moet men tot het besluit komen, dat die redenering vrij overbodig is, en ook al was hij uitgeleverd, dan zoude hij bezwaarlijk den dood ontkomen zijn; de zaak komt dus op hetzelfde neder. Eindelijk kunnen wij ons met het gevoelen des Schrijvers op bladz. 131 niet vereenigen, dat de wraak der Gibeöniten vóór ABSALON's rebellie heeft plaats gehad, het komt ons waarschijnlijker voor dat dit later geschied is.

Ge-

Gelijk dus op nieuw blijkt, hebben wij op dit welgeschreven werk weinige of geene aanmerkingen van eenig aanbelang, en wij kunnen dus niet nalaten dit elfde stukje, gelijk de vroegere, wel zeer ter lezing aan te bevelen, terwijl wij tevens hartelijk wenschen, dat het den Schrijver noch aan tijd, noch aan gelegenheid moge ontbreken, om de eenmaal door hem ondernomen taak te vervolgen en spoedig te voleindigen.

H. S.

Naar Parijs, Havre *en* Tours; *in den zomer van* 1847. *Door* Mr. A. W. ENGELEN. *Met platen. Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1848. *In gr. 8vo. De prijs is f* 3,90.

Moge ook al de wereld overstroomd worden van het legio Romans, romantische verhalen, novellen en dergelijke, en de walgelijke mode-smaak van onze tegenwoordige eeuw in nietsbeduidendheid de voegzaamste middelen aan de hand geven, om den snipperzolder der uitgevers te vullen, waar ook het misdruk zijne plaats vindt; — een degelijk boek zal toch nog wel altoos zijne waarde blijven behouden en zijne vele lezers vinden. Onder die rubriek meent Referent ook vooral de reisverhalen te mogen rangschikken; niet zoo als die ons bloot geographische of typographische beschrijvingen van landen en plaatsen geven, maar

zoo

zoo als de kunde, bereisdheid, menschenkennis en smaak des reizigers ons de les der oudheid *qui miscuit utile dulci* in praktijk weet te brengen, en ons een smakelijk geregt opdischt, waar de mond telkens weder op nieuw naar watertandt. De Heer ENGELEN heeft, zoo wij ons niet geheel en al bedriegen, in dit genre nog al naam gemaakt, en weet, door elk nieuw voortbrengsel van zijne wel versneden pen, dien billijk verkregen roem te handhaven. Reeds meermalen gaven wij een zeer gunstig verslag van zijne reisverhalen, en mogen dit ook thans niet terughouden, opdat ook aan dit zijn werk, des mogelijk, daardoor de gunstige opname meer en meer worde verzekerd of bevorderd, die het, onzes inziens, alleszins verdient. Geschiedenis, oudheid-, land- en volkenkunde gaan in zijn verhaal hand aan hand, en geven er eene oneindige, vaak verrassende, steeds begeerlijke en bekoorlijke verscheidenheid aan.

Opmerkelijk was ons de min bekende bijzonderheid van zekeren LOHNE, een sedert 1841 te *Parijs* wonende Kamerdienaar, die, bij het ongeval den Hertog van *Orleans* op den 13den Julij 1842 in de nabijheid van het gehucht *Sablonville* overgekomen, inderdaad eene belangrijke rol speelt; maar op de daarna vervaardigde schilderij (waar de koninklijke lijfarts PASQUIER het hoofd van den zieltogenden Vorst wordt voorgesteld te ondersteunen) geheel en al vergeten is. — Niet minder op-

opmerking verdient zijne beschrijving van de fabriek der *Gobelins;* — de min bekende bijzonderheid van NAPOLEON's poging tot zelfmoord door middel van vergif, te *Fontainebleau;* — zijne beschrijving van de *salles d'asile* en de *créches* te *Parijs;* — zijne herinnering van de waarschijnlijkste oorzaak der verbastering van zeden in *Frankrijk* (bladz. 207); zijn verhaal van de volksoverlevering aangaande de zoogenaamden *heuvel der twee gelieven*, niet ver van *Vaudreuil*, dien ook eenmaal een van onze vaderlandsche dichters (STARING) tot het onderwerp koos van zijn' zang; gelijk mede de steenen trap naar de *Rouennenies* te *Rouaan*, die met eene niet onaardige overlevering in verband staat; als ook vooral de vermelding van een vreemdsoortig, aan de daad van een Romeinschen COCLES niet ongelijk heldenfeit, door zeker soldaat AGNAN LECOMTE op den vuurtoren van Kaap *la Hère* bij *Havre* bestaan; alsmede de herinnering der gebeurtenis, aan welke, volgens het verhaal der kronijken, de oude Koningen van *Yoetot* hunnen oorsprong verschuldigd zijn (bladz. 314); en inzonderheid zijne beschrijving van zekere te *Mettray* gestichte kolonie voor verwaarloosde kinderen en jeugdige gevangenen.

Zietdaar, lezers! u al zoo een en ander, zoo wij meenen, ter aanbeveling opgesomd. Moge het uwe begeerte opwekken om u het werk zelf aan te schaffen, hetwelk gij zeker niet onvoldaan uit de hand zult leggen. Het vignet zal, waarschijn-

schijnlijk als een der stoutste bouwwerken van onze eeuw, den prachtigen *viaduct* moeten voorstellen, die zich met eene lengte van negenhonderd voeten over het *Wurmdal* (nabij *Aken*) uitbreidt, boven hetwelk hij zich op sommige plaatsen tot zeventig voeten verheft; terwijl twee andere (*Engelsche!!!*) platen eene fraaije afbeelding leveren van *St. Germain* en *Tours*. — Ons oog viel mede op de historische en linguistische bijzonderheid, aangaande den oorsprong van de woorden *maradeur*, *marodiren*, *maraudeur*, *maraude*, *marauden*, van zekeren Graaf van *Menode*, die in den dertigjarigen oorlog aan het hoofd van een vrijkorps in het keizerlijke leger diende. — De spreekwijze, van welke men zich ten opzigte der Fransche Douaniers, om hun norsch en onbeschoft voorkomen, plagt te bedienen, is alles behalve malsch: »*un Douanier, c'est à dire dixsept* »*degrés plus bas qu'un chien!*" Behartigenswaardig blijft het woord des Schrijvers, waarmede hij zijn werk aanvangt, als hij hoopt, dat, »wanneer »ten allen tijde het bezoeken van landen en vol»ken met het hoogste regt als eene zeer leerrijke »uitspanning werd aanbevolen, hij hoopt dat het »tegenwoordige geslacht ook hier te lande — het»welk meer dan ooit behoefte daaraan heeft, — »zoo het al niets anders op zijne reistogtjes leeren »mogt, dan toch deze overtuiging mede huiswaarts »brenge, dat het overal elders, evenmin als onder »ons, volmaakt is; en dat, alles zamengenomen,

»ons

derland nog met de meeste landen van de vergelijking ruimschoots kan uithou- — Tantum.

B.

VAN DEN BROEK *in* Azië, *of Geschiedenis togten en verrigtingen van dezen Neder- chen Regulus, door* P. WEEDA. *Met pla- Te* Amsterdam, *bij* G. Portielje. *In gr. De prijs is f* 2,50.

st nu kwam ons deze levensbeschrijving d, die de gedachtenis vereeuwigt van een' wiens naam den roem van het voorgeslacht t oog der wereld handhaaft. Zijne togten igtingen, zoo als die de strekking hadden n jegens zijn Vaderland verdienstelijk te worden hier, afgewisseld door de mede- van belangrijke aardrijkskundige bijzonder- vermeld. Vreemd voorwaar, dat het jaar plaats van zijne geboorte worden opgege- n men volstrekt geene karakterschets van tmoet; terwijl ook zelfs vóór zijne verhef- t Opperkoopman, die den Gouverneur- d REYNST naar de *Indiën* vergezelt (in de nog vooraf in diezelfde betrekking ge- eis derwaarts geheel over het hoofd is ge- Jammer, dat er zooveel storende drukfou- het werk zijn overgebleven. Vooral viel

ons

ons (bladz. 92) *haren* voor *handen* in het oog. De stijl is levendig en onderhoudend; de platen zijn middelmatig. Het werkje vinde zijne vele lezers!

B.

Leven en bedrijf van eenige beroemde Staatsmannen uit onzen tijd; door CAPEFIGUE. *Uit het Fransch. Te* Sneek, *bij* van Druten en Bleeker, 1847. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2,80.

Dat een Staatsman eene gewigtige plaats en hoogen rang, maar even daarom niet minder moeijelijken post bekleedt, zal wel buiten allen kijf mogen worden geacht; gelijk het in den aard der zaak en door de geschiedenis en ervaring wordt bevestigd, dat hij, zijns ondanks, er wel eens toe wordt gebragt om eene dubbelzinnige of althans vrij geheimzinnige rol te spelen. De geschiedenis der Staatslieden staat in velerlei opzigt in naauw verband met de geschiedenis der landen en volken, en omgekeerd. Uit dit oogpunt mag de taak, die zich de werkzame en vruchtbare Fransche geschiedschrijver CAPEFIGUE had voorgesteld, niet als verwerpelijk worden geacht, als hij in voorliggend werk zich voorstelde eene onpartijdige en ware schets te leveren van *Europa's* beroemdste Staatslieden, die in het tijdperk, hetwelk met de Fransche omwenteling een aanvang nam, eene zoo gewigtige rol hebben gespeeld; en wier levens-

chiedenis, zoo al niet door geboorte, dan or hunnen werkkring, tot de geschiedenis groote Europesche Mogendheden behoort. Vorst METTERNICH, de Prins VAN TALLEY- Graaf POZZO DI BORGO, Lord CASTLEREAGH Vorst VAN HARDENBERGH, wier levensge- nis wij hier beschreven vinden, en dat in- met eene juistheid en onpartijdigheid, wij van een' Franschman, als CAPE- wiens werk nu en dan niet van overhaas- oppervlakkigheid is vrij te pleiten, ter nood zouden hebben verwacht. De ver- n schrijfstijl zijn beide bij uitstek aanbe- vaardig, en de lezing van het werkje zal l, die in de donkere plooijen der diplo- eenige oplossing van oorzaken en gewroch- zoeken, onbevredigd laten. B.

ADRIAANSZOON DE RUITER, *Historisch Ro-*
sche Levensbeschrijving. Uit het Hoog-
k van HEINRICH SCHMIDT.

> Wie was die held? Een ronde Zeeuw,
> Een onverschrokken waterleeuw;
> Gezegend zij zijn naam!
>
> STANDAW.

ee Deelen. Te Amsterdam, *bij* J. M. E. r, 1846. *Eerste Deel VIII en* 395, *s Deel* 368 *bladz. In gr. 8vo. De prijs* ,20.

werk is eene vertaling uit het Hoogduit-

 sche

sche werk, getiteld: *Schetsen uit Hollands Marine*, en wij moeten erkennen, dat wij dien vrij wat gepaster vinden, dan de door den Vertaler gemaakte verandering. Wel speelt onze groote DE RUITER hier de hoofdrol, maar het is alles behalve eene aaneengeschakelde levensbeschrijving; men vindt hier veeleer losse stukken, waarvan men het eene zeer goed lezen kan zonder met den inhoud der anderen bekend te zijn, en vandaar ons gevoelen omtrent den titel.

De Voorrede, die door den Vertaler meer bijzonder aan den *lezer-beoordeelaar* gerigt is, geeft ons eenige ophelderingen omtrent enkele bijzonderheden, en kan niet overbodig genaamd worden, te meer, daar de Heer S. D. B. zelve erkent, dat zijne vertaling niet volmaakt is; (nu, dat vindt men dan ook nooit,) en hij opgeeft een enkel germanisme ontdekt te hebben, dat ingeslopen was; maar wij vonden er verscheiden. Zoo komt b. v. het woord *omgeving* (*umgebung*) bij herhaling voor; *kalm u*, vonden wij voor »*bedaar*," enz. enz. De correctie is over het algemeen vrij wel, maar wij vonden toch hier en daar enkele misstellingen, zoo als *Caraco*, voor *Caracho*, *mon age*, voor *mon ange*, *gevaarlijk* voor *vervaarlijk*, en meerdere, die wij wel aanstipten, maar kortheidshalve hier stilzwijgend voorbijgaan.

Hoe echter de Vertaler, op bladz. 18 van het eerste deel, DE RUITER de woorden in den mond

gen: »*Geef hem een* VIJFJE *en een kruik* ... begrijpen wij niet; wij gelooven, dat toen ...7) de *vijfjes* geheel onbekend waren, en ... dus liever *vijf stuivers* of *een schelling*

...el Referent geene verdienste aan deze ro... ...he schetsen ontkennen kan noch wil, loopt ...chter niet zeer hoog mede, maar wil nog... ...arne verklaren, dat hij ze meestal met ge... las, en kan dus, als eene verpozing van ... arbeid, de lezing van deze beide deelen ...ijk aanbevelen.

...portret van onzen eenigen DE RUITER, dat ...zonderlijk à 50 Cents op Chineesch papier ...omen is, en twee nette vignetten versieren ...wee deelen, en doen den smaak van Uitge... Vervaardiger eer aan.

J. S.

...ee Studenten. Tafereel uit het huisselijk ... in Jutland, *door* CARIT ETLAR. *Vertaald* ... D. INGES. *Te* Amsterdam, *bij* Weytingh ...van der Haart, 1846. *Met gelith. titel.* ... *bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2,25.

...et zonder, maar toch ook slechts met matig ...en, hebben wij aan den recensenten-pligt, ... dezen kleinen roman, voldaan. Het *huis... ...leven in Jutland* speelt, tegenover het bloot ro-

romantische, eene zeer ondergeschikte rol. Het meeste belang is ons ingeboezemd door de schildering eener reis over de heidevlakten van *Jutland*, een te onzent zeer weinig bekend veld, dat ook zijne piquante eigenaardigheden heeft. Toch kan het boek, als roman, ligt een plaatsje aanvullen; het laat zich gemakkelijk lezen en is niet lang; de vertaling is goed, de druk eveneens.

Mens ingenua Deo grata.

Roovers en Regters, of zoo gaat het in Amerika, *door* F. GERSTÄCKER. *In twee Deelen. Met gelith. titel en vignet. Te* Haarlem, *bij* de Erven F. Bohn, 1847. *In gr. 8vo. De prijs is ƒ* 6,80.

Dat de leeslust ontzettend groot moet zijn en de H.H. Uitgevers en Boekhandelaren bij het uitgeven nog al rekening maken, zal wel zoo wezen. Anders is dat slag op slag uitgeven en dat onophoudelijk vertoonen ter vertaling een raadsel. Er gaat immers haast geen dag voorbij of er komt wat uit. En de stortvloed van vertaalde werken is zoo groot, dat men verlegen zit als men iets kiezen zal voor lectuur. Jammer maar, dat men bij dat alles dikwijls over twee dingen te klagen heeft. Namelijk over hetgeen vertaald is en wel onvertaald had mogen blijven, en over de vertaling zelve. En gelijk wij eensdeels wenschen, dat

H.H.

H.H. Uitgevers toch wat minder gul en scheutig worden met de vertaalde buitenlandsche producten, zoo wenschen wij even vurig en hartelijk, dat zij dat vertaalwerk toch maar niet aan iedereen zoo voetstoots opdragen. Immers menige vertaling ziet er zoo ellendig uit, dat men, ook zonder veel eischend te zijn, erkennen moet: dat is schooljongens werk. Er is immers al komenijs- en papillotten-papier genoeg!

Intusschen is het een en ander in het minste of geringste niet toepasselijk op het bovengenoemde werk. Wij lazen het te midden van eigen litterarische studie en arbeid, bij wijze van uitspanning, of liever tot afwisseling. Het uitnemend werk van den onder ons steeds zeer gunstig bekenden GERSTÄCKER is in zeer goede handen gevallen. Eere den Vertaler!

Hoe jammer dat het in een min gunstig oogenblik het licht ziet! in een oogenblik dat *Europa* in rep en roer is, allerlei woelingen en bewegingen aan de orde van den dag zijn en de meest geoefend staatkundige met de hand op het hart moet bekennen, dat hij niet weet wat het einde zal zijn.

Dit werk is te schoon, te interessant, te boeijend geschreven, om niet gelezen te worden. En toch dagbladen en vlugschriften over staatkunde en staatkundige onderwerpen verdringen het, althans doen het voor het tegenwoordige niet ter sprake komen. En als alles wat gekalmeerd zal

 zijn....

zijn .... schrijven en uitgeven staan niet stil, dan zal er al weder wat anders zijn. — Mogten wij op dit punt misgekeken hebben!

GERSTÄCKER heeft er uitmuntend slag van om zijn lezers te verplaatsen op het terrein dat hij kiest. Hij weet de menschen zoo ongekunsteld, zoo geheel in hunne ware gedaante te schilderen, dat men dikwerf verbaasd staat over zijn juiste en diepe kennis van het hart en van het leven. Van begin tot einde, door alle woelingen en verwikkelingen blijft hij zich getrouw, is hij even ongezocht in de keuze van intrigue als natuurlijk in het losmaken van zijn knoopen. Of gij Assowaum »den gevederden pijl" en of gij den huichelaar, den vreeselijken huichelaar, moordenaar, paardendief en methodisten-prediker in één en denzelfden persoon ziet of hoort, gij moet erkennen, dat is het werk van den geoefenden romancier.

GERSTÄCKER voert u door de bosschen van *Amerika* rond als iemand die alle steppen, alle wegen, alle holen en gaten kent, en aan wiens oog zelfs geen beeren- of panterhol ontgaan is. Gij verbeeldt u er te zijn, en meent soms den beer op een korten afstand te hooren brommen en den panter met bliksemsnelheid op u aan te zien springen. Gij staat, gij zit bij en onder zijne sujetten in huis, in de bosschen, bij hun eenvoudigen maaltijd, in hun vergaderingen, overal en overal.

Dat *Amerika*, el dorado der schepping van me-

nig-

die Godsdienstvrijheid zoekt of fortuin
te maken, ligt in al zijn schakeringen,
licht en schaduw daar voor u, en dat met
tact en met zoo een frischheid van gloed
ır, dat ge den Schrijver gedurig bewon-
noet. En in trouwe! wij gevoelden ons
wat meer te moeten toejuichen, zijn
erlijke natuurschildering, of het aanschou-
aken zijner karakters.

ooneel, waarop de lezer verplaatst wordt;
neas; in dat tijdstip, toen moord en roof
orde van den dag waren, en de Noord-
ansche regterlijke magt niet in staat was
ad tegen te gaan en te doen ophouden.
nees zijn naar het leven geteekend en op
d gegrond. De vreeselijke lynck-wet wordt
aafd, en menig onverlaat krijgt door de
ırs zijn loon.

ijzonderheden te treden is niet wel doen-
ar, in één woord: onverdeelde lof zij aan
toegekend. Ons heeft de lezing een ge-
uur of wat verschaft. En ieder, die
nader wil leeren kennen, raden wij ern-
, het met opmerkzaamheid te lezen;
oo er in den laatsten tijd iets uitgekomen
e eer der vertaling waardig is, dan heeft
r dit werk er de meeste aanspraak op.

V. SCHAICK.

De Burgvrouw van Collendoorn. *Naar oud Sallandsche kronieken en legenden*, *door* J. DIJK. *Te* Zwolle, *bij* J. J. Tijl, 1847. *De prijs is* *f* 3,25.

De Schrijver van bovengenoemden roman is door twee andere geschriften in hetzelfde genre, hoewel van nog een weinig beter gehalte, reeds genoeg aan ons lezend publiek bekend; en wij zouden ons dan ook volstrekt met de aankondiging niet gehaast hebben, ware het niet, dat de Heer DIJK, daar hij de zaak voor eigen rekening ondernomen heeft, ligt door een al te groot debiet aangespoord zoude kunnen worden, om ons op nog meer dergelijke lectuur te vergasten. Maar ter zake.

In het Voorberigt, dat het werk voorafgaat, verhaalt ons de Schrijver, hoe hij (1) »tijdens zijn verblijf, gezondheidshalve, in de provincie *Overijssel*" al spoedig zijne belangstelling vestigde op de geschiedenis van »het gewest zijner inwoning," als dat een vruchtbaar veld opleverde voor de romantiek. (Is dat niet heel mooi en prijzenswaardig? Rec.) Zoo doende »viel hem de krijgstogt »van VAN ARKEL tegen het kasteel *Voërst* in het oog."

(1) Alle woorden of volzinnen, met aanhalingsteekens voorzien, zijn letterlijk uit de *Burgvrouw* enz. overgenomen.

»oog." Dat onderwerp »echter ongedacht bear»beid ziende door een stadgenoot, verplaatste zich »zijne belangstelling op een soortgelijk feit der »oude historie, de krijgstogt namelijk van FLORIS »VAN WEVELINKHOVEN tegen het kasteel *Eerde*." (Trouwens om op zóo een »vruchtbaar veld" nog iets te vinden, is voor iemand met het genie van den Heer DIJK niet moeijelijk. Rec.). Hij arbeidde daaraan dan ook (in *zijn* oog) »met goed gevolg," maar »zijne bouwstoffen hoopten zich zoozeer op," dat hij het verhaal in tweeën moest gaan splitsen. (Men ziet, de Heer DIJK is een meester in het vak! Hij zet zijn onderwerp geheel naar zijne hand. Rec.). En hoe heeft hij dat nu gedaan? Het voornaamste »van hetgeen tot de voorbereid»selen behoorde," heeft hij afzonderlijk uitgegeven, terwijl »het hoofdwerk" (gelukkig) nog steeds te wachten is. Van die »voornaamste voorbereid»selen bewerkstelligt hij de uitgave voor zijne eigene »rekening," terwijl hij tevens het publiek uitdrukkelijk onderrigt, dat hij dat doet »om rede»nen, voor het publiek van geen, — voor hem »zelven nog al van eenig belang." — Verder bekent hij gulhartig en nederig, dat zijne vroegere romans »te veel vrucht waren van korttijdigen »arbeid in een hem (NB.!) nagenoeg vreemd vak, »om aan de hooge eischen des tijds te kunnen »voldoen." Aan dit boek echter heeft hij wat langer gewurmd, en daarom »vermeent hij" (ofschoon ten onregte) »dan ook te zijn vooruitge-

T 5 »gaan;"

»gaan;" hoewel hij zelf niet beoordeelen kan, waarin, of in hoe verre. Maar de »*bescheiden* »oordeelvellingen van bevoegde kunstregters" roept »hij bij vernieuwing in," en belooft tevens »ze »gaarne te zullen benuttigen;" — evenwel niet verder dan »voor zoo ver zij *hem* gegrond voor-»komen." In allen gevalle rekent hij op de »be-»langstelling bij het publiek, hetwelk deze schrift »leest, uithoofde van het belangwekkende des on-»derwerps (voorzeker, die *Burgvrouw van Collendoorn* is zeer belangwekkend. Rec.) »en de »vooringenomenheid van het Nederlandsche ge-»voel" (ziet ge, Mijnheer DIJK is een gevoelsman! Trouwens dat hij geen verstandsman is, blijkt uit dit boek. Rec.) »met hetgeen Nederlandsch is" (Dit boek is ten minste wel vervelend. Rec.) »en »*Nederland* raakt" (even als b. v. de Dominé op het eiland *Urk*, *Nederland* raakt. Rec.).

Maar reeds te lang, veel langer dan het boek waard is, hebben wij ons met de Voorrede bezig gehouden. Wij gaan nu in de volgende regelen over tot een' nadere beschouwing van het boek zelf.

Wij beginnen daartoe, met u eenige proeven mede te deelen van den voorzeker unieken stijl en taal, waarvan Mijnheer DIJK zich bedient, om zijn boek nog daarenboven onverstaanbaar te maken.

Van een meisje sprekende, zegt hij: »zij was »bij uitstek maar eigenaardig schoon, als had hare »schoonheid een uitheemsch karakter." (Het zoude het-

le zijn, als wanneer wij zeiden: Mijnheer
schrijft bij uitstek, maar eigenaardig slechte
, als had zijn leelijke schrijftrant een uit-
h karakter. Rec.).
spreekt van iemand, die zich ontkleedde,
»zich onttakelde." (Zeker zweefde voor
hterlijke verbeelding van den Heer DIJK een
dat, door stormen geteisterd, de haven
loopende, onttakeld *wordt*. Rec.).
spreekt van »hertogt" (terugtogt) en »don-
id" (donderpoeder!)
hem spreken de menschen »met gedekte
»in bezielden" en »op beduidenden toon."
pag. 298 leest men: »met dezen uitroep
e Pater haar in de rede, terwijl hij onstui-
pvoer" (waar naar toe? Rec.) »en zich het
imponerend voorkomen gaf, waarover hij
ikken konde." (Lagen die voorkomens in
stje of kistje? Rec.).
zouden deze proeven met een groot aantal
vermeerderen; ons bestek laat het niet
Daarenboven de aangehaalde woorden uit de
de maken het onnoodig. Welmeenend ra-
ij den Heer DIJK, om ons niet meer op
lettervruchten te vergasten, vóór dat hij
dsch denken en Hollandsch schrijven kan.
le stijl en taal, die in het boek heerscht,
verward en onduidelijk, in het schetsen
houden van karakters is de Heer DIJK nog
kkiger geslaagd. Een enkel voorbeeld: De
Schrij-

Schrijver schetst ons een kluizenaar, een man, die wezenlijk vroom is en braaf en deugdzaam. En hoe stelt hij denzelfden man eenige bladzijden later voor? Als een sluwen en listigen intrigant. (Vreemde combinaties. Rec.).

Wat de moraal betreft, die er in doorstraalt, ook die laat veel te wenschen over; b. v.: De koele rede moge de aanbidding van menschen doemen, elk gevoelvol mensch jubelt, als men uit dankbaarheid dat doet. (Wij zouden wel eens willen weten, of Mijnheer DIJK deze theorieën vroeger ook op den predikstoel heeft verkondigd. Rec.)

En wat zullen wij van de intrigue (zoo als de Heer DIJK het gelieft te noemen) zeggen? Die zoogenaamde intrigue is deze (zie pag. 290). De voorgewende zoon der Burgvrouw van Collendoorn is haar zoon niet, maar de zoon desgenen, op wiens dochter hij verliefd is. (Is dat nu geen »belangwekkend onderwerp?" Rec.). Maar ze is niet volgehouden, zoodat men eerst op het einde van het verhaal onverwachts er mede wordt bekend gemaakt; integendeel, het straalt overal duidelijk door, zoodat de aandacht, in plaats van gaande te worden gehouden, verflaauwt en vermindert. Plaatsbeschrijvingen, gesprekken als anderzins, zijn langdradig en waterig. Daarenboven is er volstrekt geen' eenheid in het boek, maar bijzaken en bijpersonen komen dikwijls op den voorgrond. (Als de Heer DIJK vroeger »zulk-

soor-

" preken gedaan heeft, zullen de boeren
veel aan gehad hebben. Rec.).

meenen genoeg, ja meer dan genoeg ge-
hebben, opdat men over het boek kunne
n. Maar tevens verklaren wij plegtig, dat
oordeel door den Heer DIJK volstrekt niet
rtijzucht of jaloezij (zoo het mogelijk ware
oesteren) moet worden toegeschreven. Het
uitgebragt, om der waarheid hulde te
en uit liefde voor de kunst. — Wij ein-
iet den wensch, dat het Nederlandsch pu-
oge doen blijken, dat zulke boeken het
genaam zijn; — en dat de belletristische
an het vervolg op dezen roman verschoond
ijven.

Fiat justitia, ne pereat mundus.

---

hemden, *of* Ierland *in* 1822. *Naar het
lsch van* Mrs. S. C. HALL. *In twee Dee-
Te* Amsterdam, *bij* P. N. van Kampen,
672 *bladz.* *In gr.* 8*vo.* *De prijs is*
).

in *Engeland* hooggevierde Schrijfster van
oman was te onzent ook reeds gunstig be-
en zeer zeker zal deze haren roem niet
len. Hij behoort, onzes inziens, onder de
de producten der romantiek.

als roman is hij bij uitnemendheid boei-
jend

jend en belangwekkend, ofschoon toch zijne tafereelen en karakters natuurlijk en zonder overdrijving geschilderd zijn. Maar vooral interesseert hij als getrouwe schildering van Iersche zaken, karakters en levenswijs, die tevens menige zeer schoone en aanschouwelijke plaatsbeschrijving bevat. Het hoofdonderwerp is eene episode uit dien langen kamp der Ieren, zoowel tegen *Engeland*, als onderling tusschen de Zuidelijke en Noordelijke, de groene en oranje partij, waarvan de eerste onder den naam van *Whiteboys* algemeen bekend is.

Duidelijk, helder en scherp geteekend is het beeld dat zij ons geeft van den maatschappelijken en zedelijken toestand van dit merkwaardige, ten opzigte van *Europa* in zoo exceptionelen toestand geplaatste volk. Zoo ver wij kunnen oordeelen, heeft zij daarenboven de zeldzame verdienste van onpartijdig te wezen.

De vertaling is bij uitstek goed geslaagd. Des te meer verwonderde het ons, op bladz. 81 van het tweede deel, in éénen volzin te vinden: »*kruisvragen*," in plaats van *strikvragen*, en: *morele bedenkelijkheid*, in plaats van: zedelijk- of gemoedsbezwaar.

De druk is helder en sierlijk, ook het titelvignet wel uitgevoerd. Het een zoowel als het ander doet den Heer VAN KAMPEN eere aan, en doet ons hem een voortdurend goed debiet toewenschen.

Mens ingenua Deo grata.

De

De Oude van de Berghut en de Leeuwenburg. Twee verhalen. Met platen. Te Amsterdam, bij D. H. Fikkert, 1847. 174 bladz. In kl. 8vo. De prijs is f 1,40.

Het boekje, dat wij hierdoor aankondigen, behoort onder dezulken, welke men der lieve jeugd niet alleen niet behoeft te onthouden, maar veilig in handen kan geven.

Het eerste verhaal is uit de tijden van het schrikbewind in *Frankrijk*, en bevat de lotgevallen eener adelijke familie, wie door tusschenkomst eener oude, door haar liefderijk verpleegde, arme vrouw, het leven gered en gelegenheid tot vertrek naar buitenlands gegeven wordt.

Het tweede verhaal verplaatst den lezer in de ridderlijke middeleeuwen, en deelt de geschiedenis mede eens jongen ridders, die als kind door een booswicht zijnen ouders ontroofd en, der verzoeking moedig wederstand geboden hebbende, hun eindelijk door den Hemel wordt terug geschonken.

Wij bevelen dit werkje gunstig aan, zoowel om den leerzamen, onderhoudenden inhoud, als om de vier aardige plaatjes, die het versieren.

J. S.

Voor-

Voorjaars-Bloempjes. Een nieuw geschenk voor de jeugd, door P. J. V. DUSSEAU. *Met vier gekleurde plaatjes. Te* Schiedam, *bij* H. A. M. Roelants. *De prijs is f* 0,60.

Najaars-Bloempjes. Een nieuw geschenk voor de jeugd, door denzelfde. Met vier gekleurde plaatjes. Te Schiedam, *bij denzelfde. De prijs is f* 0,60.

Bloempjes, die wij gaarne aanbevelen, ze zijn met oordeel tot een ruiker bijeengevoegd, en wanneer de jeugd het voorbeeld der bijën wil volgen, zal zij er zeer nutte honig uit kunnen garen.

J. S.

Snipperuurtjes. Nieuw dichtbundeltje voor kinderen, *door* P. PARSON, *Predikant te* Steenwijk. *Met plaatjes. Te* Amsterdam, *bij* J. H. en G. van Heteren. 64 *bladz. De prijs is f* 0,90.

Een aardig en leerzaam boekske voor de jeugd, waarvoor de Eerw. Zamensteller onzen dank verdient. Wij hopen dat hij ruime voldoening voor zijnen arbeid vinden moge.

J. S.

MEN-

MENGELWERK.

GEBRUIK, MISBRUIK.

Er bestaat niets, hoe heilig en eerwaardig het ook wezen moge, of er kan, geheel in strijd met deszelfs bedoeling, misbruik van gemaakt worden. Lessen, vermaningen en leefregelen, maken hierop geene uitzondering. Of worden zij niet dikwijls overdreven, misduid en in verkeerden zin toegepast? Om dit door voorbeelden te staven, wijs ik onder anderen slechts op het door den Apostel PAULUS voorgeschrevene: *Beproeft alle dingen, behoudt het goede*, met andere woorden: neem niets voor goed aan, tenzij u zulks op de proef blijke. Niettegenstaande deze les genoegzame waarde ontleent van den persoon en het karakter desgenen, uit wiens pen zij vloeide, en zich door redelijkheid en betamelijkheid aanprijst, zoo geloof ik nogtans, dat er geen Schriftuurtekst bestaat, van welken, door alle tijden heen, een schromelijker misbruik is gemaakt geworden, en nog gemaakt wordt, dan juist van dezen. Menigeen beroept zich op dat woord, verontschuldigt er zich mede, en meent er eenen vrijbrief in te vinden, welke hem regt geeft, om alle plaatsen te bezoeken, en aan alle bedrijven deel te nemen, welke zijn ver-

stand hem zeggen, dat zedebedervend, en alzoo ongeoorloofd zijn.

Zie den onbedreven jongeling, hij geeft vóór, op zijnen goeden naam prijs te stellen, en ontziet zich intusschen niet, huizen binnen te treden, waar zijne onschuld bedreigd wordt, en hij gevaar loopt van die voor altijd te zullen verliezen; of ook eenen vertrouwelijken omgang aan te knoopen en te onderhouden met dezulken, die onder gegronde verdenking liggen, van in de geheimen der ondeugd te zijn ingewijd; terwijl hij, brengt men hem de gevolgen zijner roekeloosheid onder het oog, gereed is, te antwoorden: ik houde mij aan de Bijbelspreuk: *Beproeft alle dingen, behoudt het goede.* Waarlijk, zij, die dus beproeven, neen, zij slaan den verkeerden weg in, zullen het goede onmogelijk vinden; en het niet gevonden hebbende, hoe, vraag ik, zullen zij het dan behouden? Eene zoodanige toepassing moge door den bedorven smaak worden goedgekeurd, het verstand neemt daarin geen genoegen, — het geweten vindt er geene rust bij, terwijl zij den geest des Christendoms tegen zich heeft.

Een ander in het maatschappelijk leven niet ongewoon gezegde, namelijk: *men moet zich schikken naar den tijd waarin men leeft, en de menschen met welke men omgaat,* moge al niet in den Bijbel gevonden worden, het is, in eenen gezonden zin verstaan, daarmede niet in strijd, en verdient, als leefregel, ter beoefening aange-

pre-

prezen te worden. In eenen gezonden zin verstaan, zeg ik met nadruk, want, neemt men het onbepaald, zoo als het dáár luidt en weleens gebezigd wordt, dan noem ik het allerverderfelijkst, en voor den mensch in het bijzonder, die zich door deszelfs opvolging verlaagt, en voor de maatschappij in het algemeen, welke daardoor in eene heel zonde ontaarden.

Ik acht het een niet gansch nutteloos werk, den genoemden regel, meer bepaald in betrekking tot het *gebruik* en *misbruik* dat daarvan in ons gedrag te maken zij, nader te overwegen.

De zucht tot *navolging* is door den wijzen Schepper elk bezield wezen, inzonderheid den mensch, diep ingeplant; terwijl het geenen hunner aan het vermogen ontbreekt, om dien ingeschapen trek, ieder in zijne mate, voldoening te bezorgen.

Het is hierop dat de les, (verkiest gij haar dus te noemen): *Men moet zich schikken naar den tijd waarin men leeft, en de menschen met welke men omgaat*, als grond berust.

Bij de dieren geschiedt deze navolging uit instinct (natuurdrift), doch de mensch, die als redelijk, zedelijk wezen aan het hoofd der schepping geplaatst is, moet zich, bijaldien hij zijnen rang wil handhaven, ten dezen, door het verstand laten besturen.

Hoe weldadig is niet deze inrigting onzer natuur! Zij getuigt van de liefde des grooten Formeer-

meerders; want ontbeerden wij die zucht ter navolging, of ook het vermogen van haar te kunnen bevredigen, wij stonden geheel op ons zelven, buiten betrekking tot anderen, en zagen der maatschappij haren hechtsten steun ontnomen, den band verbroken, die haar als zedelijk ligchaam aan één doet verbonden blijven.

Dat zich *schikken* of *voegen* naar *tijd* en *menschen*, waarvan hier sprake is, gevoelt gij dat bepaald moet worden, door er in zijne gedachten aan toe te voegen: *in onverschillige zaken* gelijk ook in *meer belangrijke*, bijaldien zulks ten aanzien der laatste, met pligt en roeping is overeen te brengen.

Nemen wij den *tijd*.

Gelijk iedere, zoo ook heeft de onze zijne licht- en schaduwzijde, — zijn veelvuldig goed, maar ook daarentegen zijne hem eigene gebreken. Het eerste moet met beleid aangekweekt en bevorderd, de laatsten dienen met moed en volharding bestreden, is het mogelijk, uitgeroeid te worden.

Dit geschiedt niet zonder voortdurenden strijd. De wijze *waarop*, en de wapenen, *waarmede* die gevoerd wordt, zijn niet altijd dezelfde. Het is daarop, dat de geest des tijds zijnen veelvermogenden invloed uitoefent, — daaraan, eene eigenaardige rigting geeft. De verstandige neemt dit in aanmerking, weet er zich, behoudens een goed geweten, naar te voegen, en den stroom des tijds te

te volgen, waar hij dien niet stuiten, of veranderen kan, zonder de bevordering van het goede tegen te werken.

Zoo kenmerken zich b. v. de dagen, welke wij beleven, meer dan wel andere, (mogelijk te overvloedig) door het oprigten en daarstellen van veelvuldige maatschappijen, genootschappen en vereenigingen, ter bevordering van stoffelijke en zedelijke welvaart; hetzij om die meer onmiddellijk op te beuren en in stand te houden, dan wel ter bestrijding van datgene, hetwelk zich daar tegen als hinderpaal in den weg stelt. Maar zal men nu, uithoofde ons daarin het een en ander minder bevalt, als niet in alles met onze bijzondere inzigten strookende, eigenzinnig weigeren er zijnen bijval aan te schenken, en zich op dien grond aan deelneming en medewerking onttrekken? In dat geval zou men toonen zijne roeping slecht te begrijpen. Niets hoegenaamd toch kan ons ontslaan van de verpligting, die er op ons rust, om naar vermogen het onze mede te helpen bijdragen tot nut en welzijn der maatschappij, waarvan men als lid een onderdeel uitmaakt. Een ledig toeschouwer staat gelijk met een *niet* in de wereld; en daartoe beslaat men er immers geene plaats?

In een ander opzigt verdient onze tijd dien van *vooruitgang* genoemd te worden. Of trekt het onze aandacht niet tot zich, hoe schier aan alle vakken van kunst en wetenschap eene uitbreiding

 is

is gegeven geworden, welke den opmerkzamen beschouwer in verwondering doet opgetogen staan? Verplaatsen wij ons slechts op het gebied der werktuigkunde. De eene uitvinding wordt daarop weldra door de andere gevolgd; hetzij de latere aan de vroegere verbeteringen en wijzigingen toevoegt, of wel haar geheel verdringt, en door iets nieuws doet vervangen.

Sedert men de stoomkracht in hare volle werking al meer en meer heeft leeren kennen, past men die bijna op alles toe, en rigt daarmede inderdaad wonderen uit. Bij het aanwenden derzelve, rekent de reiziger op geene afstanden meer, zien zich de ver verwijderde landen en staten nabij gebragt, en door ijzerbanen ten naauwste aan één verbonden. Voorwaarts! is in alles de leus; terwijl ondernemingen, welke vroeger eenen geruimen tijd en vele menschenhanden vereischten, nu, met ongehoorden spoed, bijna uitsluitend door haar worden tot stand gebragt. Zal men dit nu alles onvoorwaardelijk afkeuren, en zich stijfzinnig uit vooroordeel aan het oude als het beste blijven hechten? Zulks is het werk van eenen dwaas. Voor den verstandige gaat de verschijnselen zijner eeuw niet verloren. Hij geeft daarop naauwkeurig acht, berekent hun vóór en tegen, en zoekt daarvan voor zich zelven naar gelang der omstandigheden, partij te trekken. Zoo doende behartigt hij zijn belang, stelt hij zich met den tijd, waarin hij leeft, niet in

te

aak, maar beoefent de wijze les, van zich
te schikken.
le meer onverschillige zaken, waarop dit
kan worden betrekkelijk gemaakt, tel ik
aren aard onschuldige gewoonten en ma-
hetzij die aan het land, of meer bijzonder
plaats zijner woning eigen zijn; gelijk
gebruiken, kleeding, huiselijke inrig-
n wat iets meer zij. Is daarin nu niets
gs gelegen, noch loopen zij niet in het be-
ke, zoo voege men er zich naar, te we-
dien zin, dat men op zekeren afstand
den middenweg trachte te houden, tus-
et zich op den voorgrond te stellen, en
eens zonderlingen te spelen, welke beide
n dienen vermeden te worden, zal men
t aan spot en verachting prijs geven. Dat
emde regel nu ook op het verkeer en den
met zijne medemenschen van toepassing
zal dat betwijfelen? Niet bestemd om als
ar in eenen afgezonderden staat, maar in
tschappij te leven, maken wij met anderen te
één ligchaam uit, welks leden onderling
nderen in wederkeerige betrekking staan.
ne lid heeft het andere volstrekt noodig,
is daaruit, dat het gezellig verkeer, de da-
e omgang voortvloeijen. Zal hierin nu
botsing ontstaan, en de harmonie bewaard
zóó, dat deze geen gevaar loopt van tel-
estoord te zullen worden, dan moet er toe-

nadering plaats vinden, welke niet denkbaar is zoo de één zich niet naar den anderen verkiest t voegen, men er niet van weten wil van zich we derzijds naar elkanderen te schikken; zulks te min der, daar er onder de menschen de grootste ver scheidenheid heerscht, en ieder hunner zijne hen eigene wijze van zien en handelen heeft.

Zonder hier meer bij te voegen, zal elk te duidelijkste beseffen, hoe ook hier inschikkelijk heid, onder de gemaakte bepaling, niet slecht geoorloofd is, maar door pligt en belang beid gevorderd wordt. Op grond van een en ande nu, *kan*, *mag*, ja, is men zelfs *verpligt*, zic naar den *tijd* waarin men leeft, en de mensche metwelke men omgaat te *schikken*; en verdien de voorgestelde regel alzoo met eene wijze omzig tigheid te worden aangeprezen.

Tegenover dit nuttig *gebruik* staat nogtans he schromelijkst *misbruik*, waarvan ik u door het bij brengen van een sterksprekend voorbeeld wensc te overtuigen.

Wij vinden het in den ongeveer 58 jarige PIETER LIGTVOET. Schoon reeds eenen vergevor derden leeftijd bereikt hebbende, man en vade van vijf kinderen zijnde, is hij nogtans een niets beteekenend wezen, mist al wat men zelfstandig digheid noemt, en toont een slaafsch navolger t zijn van alles, wat zijn tijd slechts aanbiedt om het even of dit te prijzen, dan wel te laken zij. — IJdel en onnadenkend gaat hij in zich

naar

maar *tijd* en *menschen* te schikken, niet met verstand, minder nog met zijn welbegrepen eigenbelang, noch met dat van zijn huisgezin te rade, maar stelt zich dit onvoorwaardelijk tot eene wet, hoe belangrijk de offers ook zijn mogen, welke er door hem aan moeten worden gebragt.

Zien wij hem in tooi en kleederdragt; als een *petit maître* doet hij zich voor, volgt den nieuwsten smaak, en teekenden zijne verouderde wezenstrekken niet het tegenovergestelde, men zou hem ongetwijfeld voor eenen jeugdigen kwant van 18 à 20 jaren groeten. Zijne manieren zijn hieraan geëvenredigd; en zonder te vragen, of hij zich daardoor in het oog van anderen ook bespottelijk maakt, meent hij er zich den naam van iemand, die zijne wereld kent, als waarop hij den hoogsten prijs stelt, door waardig te maken.

In den gezelligen omgang toont hij even zóó, zonder beginselen te zijn; zich voegende naar eene bedorvene heerschende mode, weet hij zich in allerlei bogten te wringen. Komt hij in aanraking met dezulken, die met de Godsdienst zijn ingenomen, hij slaat met hen eenen gelijken toon aan; terwijl hij zich in het gezelschap der zoodanigen, die met alles, wat heilig en eerwaardig is, den spot drijven, niet ontziet, om op dezelfde wijze mede te doen, en in eenen tegengestelden zin te handelen. Kortom, hij poogt ieders vriend te wezen, en gelooft zijn dubbelzinnig gedrag daarmede te kunnen regtvaardigen: *dat men zich moet we-*

ten, te schikken naar den tijd waarin men leeft, en de menschen met welke men omgaat.

Hoe rampzalig het in een huisgezin als dat van LIEFVOET met de opvoeding der kinderen gelegen was, begrijpt gij ligtelijk, vooral, wanneer er bij in aanmerking wordt genomen, dat de moeder, die veelal in ziekelijken toestand verkeerde, zich met hen weinig of niet konde bemoeijen. — Ook hierin gaf, gelijk zich dat verwachten laat, een verbasterde tijdgeest den toon aan. — Het genoegzaam achtende, den kinderen alleen datgene te laten leeren, wat hun in staat konde stellen om in de wereld eene goede figuur te maken, in de hedendaagsche gezelschapskringen te schitteren, en er eenen nietigen roem in te oogsten werd alle zedelijke vorming des harten bij hen ten eenen male veronachtzaamd; ten zij men daarvoor zou willen doen doorgaan de oogenblikken, die men afzonderde, en het geld, dat men aan eenen Catechizeermeester uitloofde, ten einde die hen binnen den korstmogelijksten tijd zoo veel in het geheugen prentte, als bestaanbaar kon worden geacht, om op grond daarvan, door eenen Godsdienstleeraar tot lidmaat der Kerk te worden aangenomen; waarop men zich, niet om de heiligheid der zaak, maar omdat het fatsoen zulks wilde, nog al gezet betoonde. Inderdaad, waar de Godsdienst door het hoofd des gezins, zoo *en bagatelle* behandeld wordt, laat het zich niet verwachten, dat de kinderen, die zich steeds door

zijn

zijn voorbeeld voelen aangetrokken, met hare instellingen zullen ingenomen zijn. Het kerkgaan was dan ook niet in gebruik, terwijl men er zich alléén dan vinden liet, wanneer men niet wist waarheen men zich op dien elders tijd zoude begeven; of wel, dat men derwaarts uitgelokt werd door de predikgaven van eenig beroemd kanselredenaar, ten einde daarover in de zoogenaamde beschaafde kringen, gelijk men dat over een ten tooneele opgevoerd stuk doet, te kunnen medespreken.

Op Concerten en in Schouwburgen, (hoewel ik die niet onvoorwaardelijk afkeur) vonden zij zich beter te huis; en dit mogt LIEFVOET al op meer dan gewone uitgaven komen te staan, deze had de laaghartige man er voor over, indien hij het genoegen maar smaakte van hunnen kunstzin te hooren bewonderen, en van de wufte menigte te vernemen, dat hij zich in derzelver opvoeding niet aan den ouden stempel hield, maar zich daar boven wist te verheffen, om den geest des tijds, om het even wat rigting die ook nemen mogte, te huldigen. Ziet, dat mag eene blinde volgzucht, — een misbruik maken van den voorgestelden regel genoemd worden, die niet dan heilloos in de gevolgen zijn kan. Wachten wij ons voor zulk eene den mensch onwaardige handelwijze, en laat zoo menig voorbeeld het ons leeren, dat hij, die zich zoo verstandeloos gedraagt, de schuldige oorzaak van zijn eigen ongeluk is.

Haarlem, 7 Aug. 1848. J. D......

DE

DE SALADE VAN SIXTUS V.

(Eene Geschiedkundige Anecdote.)

Bijna algemeen bekend zijn de verdiensten van SIXTUS V, die zich van den lagen stand van varkenhoeder tot de hoogste waardigheid in de Roomsche Kerk wist te verheffen. FELIX PERETTI, want aldus was zijn doop- en familienaam, werd in het jaar 1521 te *Grotta*, een vlek van 800 zielen onder de legatie *Ancona*, in *Italië*, geboren. Zijne ouders waren behoeftige landlieden, die hem, op den ouderdom van 9 jaren, bij eenen boer bestelde, om diens varkens te hoeden; doch een jaar daarna ontdekte een Franciskaner monnik, die naar *Ascoli* ging, om aldaar gedurende de vasten te preken, en, verdwaald zijnde, den jongen FELIX naar den weg vroeg, eene buitengewone schranderheid en grooten leerlust in hem; zoodat hij den tienjarigen knaap mede nam, te *Ascoli* in het klooster bragt, en voor hem, daar het kind volstrekt begeerde monnik te worden, van zijne eigen bespaarde aalmoezen, kleederen en vooral een behoorlijk voetschoeisel kocht; hetgeen SIXTUS, tot hooger stand gekomen, en zich steeds zijnen weldoener herinnerende, dikwijls zeggen deed,

deed, dat hij zijne eerste schoenen uit de hand eens Engels ontvangen had, doelende hiermede op den naam van den Franciskaan MICHIEL ANGELO, die hem naar *Ascoli* medegenomen, voor zijne plaatsing als leekebroeder en zijne verdere geestelijke opleiding aldaar zorg gedragen, en hem dus op de onderste sport van de ladder gezet had, langs welke hij tot den, toen althans, zoo hoog geplaatsten H. Stoel opklom. Door ijverige studie, een braaf gedrag, gepaste vrijmoedigheid en schrandere handelingen, klom PERETTI van trap tot trap hooger. Hij werd in 1534 monnik, in 1545 priester en ontving den Doktoralen ring in 1548, nadat hij te voren den titel van *Montalto*, naar den naam van het gebied, onder welke zijne geboorteplaats *Grotta* behoorde, had aangenomen. In 1555 benoemde Paus PAULUS IV hem tot Inquisiteur-Generaal te *Venetië*, in 1566 plaatste PIUS V hem aan het hoofd der Franciskaner Orde, en verhief hem twee jaren later tot Bisschop van *Santa Agatha*, waarop het purper in 1570 volgde. Thans was de arme FELIX PERETTI van zwijnenhoeder, Kardinaal geworden, en besloot niet te rusten, voor dat hij het geheele gezag over de Roomsch-Katholijke Kerk in handen gekregen had. Doch hiertoe was de geschiktste weg die der geveinsdheid en huichelarij. Hij deed het masker voor. Zoo geleerd, ijverig, ja driftig en hoogmoedig als hij zich vroeger had betoond, zoo on-

we-

wetend, werkeloos, bezadigd en nederig scheen hij thans te zijn, ja wendde zelfs voor, dat zijne ligchaamskrachten sterk begonnen af te nemen, en hij zich daardoor in het vervolg van alle staatszaken en belangrijke bezigheden moest onthouden. In één woord, hij leefde als een afgeleefd grijsaard, die met een nedergebukt hoofd slechts zijn graf, zijne laatste rustplaats zocht. Hierdoor verblindde hij zoo meesterlijk de oogen zijner ambtgenooten, meestal sluwe, trotsche en heerschzuchtige Kardinalen, dat, na den dood van GREGORIUS XIII, in 1585, het Konklave hem tot Paus uitriep. Het is bekend dat MONTALTO, de meerderheid der stemmen, waardoor de keuze op hem viel, vernomen hebbende, dadelijk alle veinzerij aflegde, zijn stokske, waarop hij al bukkende, als om zijne groote zwakheid aan te toonen, gedurig leunde, vlug ter aarde wierp, en het hoofd, als een man van dertig jaren, stoutelijk ophief, terwijl hij met jeugdige kracht tegen de vrij hooge zoldering spuwde. En deze man, dien men nog kort te voren in het H. Consistorie *de Ezel van Marka* had genoemd, stond daar voor de vergaderde en hoogst verbaasde Kardinalen, als Heer over zijne Onderdanen, als Vorst der Kerke, als Paus van *Rome*. Hij nam den naam aan van SIXTUS *den Vijfde;* sommigen zeggen, om de gedachtenis van een' zijner voorgangers, SIXTUS IV, die mede een Franciskaner monnik geweest was, te her-

nieu-

nieuwen, anderen, om den Kardinaal BUONCOMPAGNO, die den titel van *Sanct Sixtus* voerde, te believen.

Zie hier in korte trekken de verheffing geschetst van eenen man, die, naar de beschikking der Voorzienigheid, en in hare hand, het wrange maar hoogst noodzakelijke middel moest zijn, om den Kerkelijken Staat, en bijzonder *Rome*, van zeer ingewortelde gebreken te genezen; van eenen man, die in booze tijden en onder drukkende omstandigheden, niet slechts de kerkelijke aangelegenheden regelde en bevorderde, maar die ook merkwaardige gebouwen stichtte, waterleidingen liet aanleggen, rooverijen met krachtige hand beteugelde, ja uitroeide, die wetboeken ontwierp, en het welzijn van zijn Vaderland in alle opzigten beoogde en voorstond.

Wij verzoeken onzen lezers verschooning voor deze uitweiding. Wij zouden eene historische anecdote van SIXTUS V verhalen, en, ziet! ons begin voerde ons ongevoelig tot eene schets van zijne geboorte en verheffing. Zou de oorzaak van deze uitweiding ook daarin gelegen zijn, dat wij voor dezen verstandigen en merkwaardigen, hoewel in sommige opzigten al te gestrengen Paus steeds hoogachting hebben gevoeld, omdat hij zich, alleen door kunde en vlijt, door schranderheid, maar ook door geveinsdheid, welke laatste ondeugd wij nimmer te gestreng in hem hebben beoordeeld, daar zij zoowel heerschzucht, als de

be-

begeerte een hervormer en weldoener van zijn Vaderland en *Rome* te zijn, waartoe hij lust en kracht gevoelde, tot grondslag kan gehad hebben; voor eenen man, zeggen wij, die zich van niets tot iets wist te verheffen, die zich eindelijk van zijne gewigtige betrekkingen als wereldlijk Vorst, als Geestelijk Opperheer, als Priester, gedurende zijne slechts vijfjarige regering, hoogst verdienstelijk kweet, en in dien korten tijd zijns bestuurs meer uitrigtte, dan een gewoon Vorst in vijfmaal datzelfde tijdsbestek zoude gedaan hebben.

Dan nu ter zake:

Hoewel er vele levensbeschrijvingen van SIXTUS V bestaan, en deze allen, naast zijne daden van hardheid en onverbiddelijke gestrengheid, ook die hebben opgeteekend, welke zijne zucht voor onkreukbare geregtigheid kenteekenen, of die van zijne trouw en vriendschap gewagen, ten opzigte van personen, die hij in zijnen nederigen stand, lang vóór zijne verheffing tot de Pauselijke waardigheid, had leeren kennen, en, Paus geworden, met vreugde herkende, hebben wij echter den onderstaanden trek van ware weldadigheid van SIXTUS nergens anders gevonden, dan in het voor ons liggende werk, uit hetwelk wij de gebeurtenis, geheel vrij overgezet, onzen geachten lezers met genoegen willen mededeelen.

SIXTUS *de Vijfde* bezat eenen vriend zijner jeugd, met denwelken hij, nog eenvoudig kloosterbroeder zijnde, in de hartelijkste verstandhouding leef-

loefde; deze betrekking duurde voort, toen de een' Advocaat, de ander' op de ladder der geestelijke waardigheden, reeds tot Kardinaal was opgeklommen. In de laatste tijden van zijn Kardinaalschap, toen MONTALTO gedurig den zieke speelde, en zich zeer weinig, ten minste voor het uiterlijke, met openbare zaken bemoeide, had zijn vriend, de Advocaat, zich, meest uit bescheidenheid, teruggetrokken en hem niet meer bezocht. En toen daarna het Conclave SIXTUS den breedgeranden kardinaalshoed voor de prachtige *Tiára* (1) deed verwisselen, scheen daardoor de band tusschen de beide oude vrienden geheel ontknoopt te worden. En geen wonder, de Advocaat liet niets meer van zich hooren, en de H. Vader wist evenmin dat zijn vriend, wiens naam intusschen niet wordt opgegeven, te *Rome* woonde, en, door zware tegenspoeden, geheel buiten zijn schuld, getroffen, tot de diepste armoede vervallen was.

De

(1) *Tiáre*, *Tiára* of *Tiáras* was het hoofdtooisel der voormalige Perzische en Armenische Vorsten en Opperpriesters; hiervan dat ook deze naam gegeven wordt aan de drievoudige pauselijke kroon, zijnde eene soort van muts, om welke drie gouden, met edelgesteenten omzette kroonen, de eene boven de andere, zijn vastgemaakt; moetende deze drievoudige kroon, de drievoudige heerschappij der Pausen verbeelden, die hun door de Roomsche Kerk wordt toegekend over de strijdende, lijdende en zegepralende Kerk, of de zielen op de aarde, in het vagevuur en in den hemel.

De nood en de zorgen voor zijn huisgezin wierpen ten laatste den Advocaat op het ziekbed. Hij had nu geneeskundige hulp noodig, en de man, die hem deze zoude toedienen, en dien men te dien einde bij hem ontboden had, was toevallig de lijfarts van den Paus. De geneesheer stelde van het eerste bezoek af, zooveel belang in zijnen patient, die een zeer beschaafd en geletterd man van een edel karakter was, dat hij zich weldra, ten minste zoo vaak zijne praktijk hem zulks toeliet, soms uren lang met hem bezig hield. Door deze gesprekken met den zieke, kwam den arts ook de geschiedenis van zijne kennismaking en voormalige vriendschap met den Paus ter ooren, en hij besloot dadelijk om laatstgemelden van den ongelukkigen toestand des Advocaats kennis te geven, daar hij zich zeer verwonderde, dat SIXTUS, alleen om het verschil in stand, zich zoo plotseling van zijnen veeljarigen vriend zoude losgerukt hebben. Dit kwam hem, die vermeende het karakter van den Paus zeer goed te kennen, niet denkbaar voor; mogelijk bestond er eene andere oorzaak voor deze scheiding, en mogelijk ook was het den H. Vader geheel onbekend, waar en in welken toestand zijn vriend zich bevond. Hij wilde in alle gevallen den Paus over hem spreken, van wien hij ten minste eenige ondersteuning voor zijnen kranke hoopte te ontvangen. Hij vond het echter geraden, den zieke voor als nog met zijn voornemen geheel onbekend te laten.

Den

Den volgenden morgen, toen zijn pligt hem in het Vatikaan en bij den Paus riep, bragt hij, met eene geschikte wending, het gesprek op den zieken Advocaat, noemde zijnen naam, schilderde Z. H. den behoeftigen en rampvollen toestand des lijders af, wien meer de droefheid over de jammeren zijns huisgezins, en over de armoede, waarin het gedompeld was, in het kort, over den tegenspoed die hem getroffen had, op het ziekbed had geworpen, dan wel ligchamelijke ongesteldheid, en wilde eindigen met SIXTUS eenige geldelijke ondersteuning, als zijnde, naar zijn gevoelen, het beste geneesmiddel voor den ongelukkige, te verzoeken. Tot zijne groote verwondering brak echter de H. Vader, die bovendien geen vriend van lange gesprekken was, het laatste gedeelte van zijne rede eensklaps af, en gaf den geneesheer zijn afscheid.

Hierdoor eenigzins aan het dwalen gebragt in zijne beoordeeling van het hart zijns Meesters, trad de arts den volgenden morgen met een peinzend gelaat het Pauselijk kabinet weder binnen. SIXTUS ontving hem met eenen glimlach op het gelaat, en zeide:

— »Mijn lieve Doctor! Ik voelde steeds eene »hooge achting voor uwe kunst, die ik gaarne »zelf zoude bestudeerd hebben, zoo niet mijne »roeping mij tot zieleherder, tot een geestelijken »geneesheer hadde gevormd: dit neemt echter niet »weg, dat ik van tijd tot tijd ook wel eens in uw

eene goede jaarwedde, die de H. Vader op hem gemaakt had. De getroffen geneesheer juichte bij dezen weldadigen trek des Pausen; beide edele mannen weenden vreugdetranen en omarmden elkander, en, geen wonder: de eerste verheugde zich, omdat hij het hart van SIXTUS goed had beoordeeld, en zijne verwachting door dezen niet was teleurgesteld, de ander, dewijl zijn lot zoo gunstig was veranderd, en dat hij eenen ouden en waren vriend in den Paus had terug gevonden.

— »Met zulk een geneesmiddel," zeide de geneesheer tot den Paus, bij zijn volgend bezoek in het kabinet des waardigen Kerkvoogds, »met zulk »een geneesmiddel zou ik zekerlijk meer patienten »kunnen genezen, dan met al de bestanddeelen »uit het Laboratorium van HIPPOCRATES; maar »daartoe heeft de God der Geneeskunde ons, he»laas! geen recept nagelaten."

— »Mijn Vriend!" besloot SIXTUS met deze ware en verstandige woorden, die het hoofd en het hart van dien beroemden Kerkelijken Vorst eere aandoen, »Mijn Vriend! Ik zou gaarne dit »zelfde geneesmiddel bij vele zieken willen aan»wenden; maar bedenk, dat het niet overal goed »geplaatst, en deszelfs bron ook niet onuitputte»lijk is."

De geschiedenis van den Advoaaat werd spoedig, zoowel te *Rome* als in den geheelen Kerkelijken Staat bekend, en nog ten huidigen dage is men daar gewoon, wanneer het eene zaak betreft,

treft, waarbij geldelijke hulp noodzakelijk is, te zeggen: »*Ci vorrebbe l'insalata di* SIXTO V!" d. i.: *Hier is de salade van* SIXTUS V *noodig.*

PX.

DE VROUW VAN EER.

Men kan met regt zeggen, dat de roem, waarvan ons de Markiezin van *Guercheville* een voorbeeld oplevert, in de geschiedenis der wereld niet algemeen is. Jong, schoon en vrij, wederstond zij standvastig de gloeijende wenschen van eenen Koning. De bekoorlijkheid van haren geest en van haar gedrag, hare fraaije wezenstrekken en hare betooverende gestalte, hadden in het hart van HENDRIK IV, Koning van *Frankrijk*, het beeld der beroemde Gravin van *Guiche* uitgewischt. Maar de Monarch besteedde alle kunsten der verleiding te vergeefs; de Markiezin wees zijne aanzoeken met eenen eerbied inboezemenden trots van de hand, en zeide eens tot hem: »Ik ben mogelijk niet van zulk eene hooge afkomst, dat ik uwe gemalin zijn kan, maar ik heb een te edel hart om uwe bijzit te zijn."

Toen de Koning haar weder voor het eerst op zijnen veldtogt in *Normandijën* ontmoette, was zij de Weduwe van HENDRIK van *Silly*, Graaf van *Rocheguyon*. Zij had zich naar het landgoed van dezen naam begeven, om lastige aanzoe-

 ken

ken te ontwijken. De Koning, die opzettelijk een gedeelte zijner jagtpartij naar deze zijde gerigt had, liet de schoone Markiezin om een nachtverblijf verzoeken. Deze antwoordde, dat zulk eene begeerte haar zeer vereerde, en dat de Koning zoo zoude worden ontvangen, als zijn rang eischte.

Terstond werd nu het Slot verlicht en eene prachtige avondmaaltijd besteld. De Markiezin, door hare betooverende schoonheid, die, zoowel als door den uitgezochtsten opschik verblindde, ontving zelve den Koning, die zich reeds met de zoetste hoop vleide. Naauwelijks had zij echter den Monarch bij de deur der voor hem bestemde vertrekken gebragt, of zij verwijderde zich, en riep met luider stem haren koetsier. HENDRIK liep nu verlegen den trap af, en zeide: »Hoe, Mevrouw! ik zoude u uit uw huis jagen?" »Sire!" antwoordde zij op eenen vasten toon, »een Koning moet overal Heer zijn, waar hij verschijnt, en wat mij betreft, ik ben tevreden als ik slechts nog eenig gezag mag behouden op die plaats, waar ik voorheen beval." — Zonder iets meer hierbij te voegen of naar iets te luisteren, reed zij weg, en bragt den nacht door bij eene, twee mijlen verder wonende, vriendin.

De Monarch vernieuwde zijne aanzoeken, toen zij den Markies van *Liancourt* gehuwd had, maar weder zonder eenig gevolg. Daar hij nu van zijne liefdesverklaringen afstand deed, zeide hij tot haar: »Dewijl gij wezenlijk eene Dame van eer zijt, zoo

zult

zult gij de Eerdame mijner gemalin, der Koningin worden." In deze hoedanigheid ontving de Koningin MARIA VAN MEDICIS de Markiezin te *Marseille*. Het was deze Dame, die, betooverd door eene Leerrede van den Abt, naderhand Kardinaal van *Richelieu*, dezen bij de Koningin bragt, en hem zoo den weg tot geluk baande.

DE KALKOENEN.

Het eerste berigt der kalkoenen vinden wij in de korte beschrijving der geschiedenis van *Indië* door CRIEDO. Uit *Mexico* kwam dit dier in het begin der XVIde eeuw in *Spanje*, en in 1524 had men het reeds in *Engeland*. In *Frankrijk* werd de eerste kalkoen op de bruiloft van KAREL IX in 1570 gegeten. In *Engeland* mogt deze vogel in het laatste vierde gedeelte der XVIde eeuw bij geenen aanzienlijken maaltijd ontbreken. Men vindt de wilde kalkoenen in verbazend groote troepen door geheel *Noord-Amerika*, en hij is — juist het tegendeel van alle andere inheemsch gewordene vogels — veel grooter, schooner, vetter, dan de bij ons opgevoeden. Dikwijls zijn zij zoo vet, dat zij van eenen boom, waarop men hen schoot, nedervallende, barsten. Het gewone gewigt bedraagt 15 tot 20 ponden; dikwijls vindt men echter ook kalkoenen, die 30 ponden en meer wegen.

VERBRANDING EENER INDISCHE WEDUWE.

Een ooggetuige geeft ons de volgende beschrijving van de zelfopoffering eener Weduwe.

Voorleden' Vrijdag bespeurde ik eenige mijlen van *Santipore*, eenen grooten toeloop van volk, en vernam, dat eene Weduwe zoude verbrand worden. Met moeite drong ik door den hoop, en bereikte de plaats, waar zij voor den *Semadar van Thanhak Santipore* stond, wiens vragen zij beantwoordde. Zij scheen niet boven de 18 jaren oud en zeer schoon, niet in het minste bedwelmd, maar vrolijk. Eenige stappen van deze plaats lag op eenen brandstapel het lijk van haren man, die aan eene langdurige tering was gestorven, en geene trekken van schoonheid verried. De *Semadar* vraagde de Weduwe, waarom zij zich wenschte op te offeren? Of vrees voor armoede of verwijten haar daartoe bewoog? Maar zij antwoordde: dat haar echtgenoot haar een toereikend vermogen had nagelaten, en dat haar niemand tot dezen stap had gedwongen, maar dat zij zelve had verkozen haren man naar het verblijf der zaligen te volgen, waar zij niet dan langs dezen weg komen kon. Men bragt daarop hare twee kleine kinderen bij haar, en stelde haar hunne hulpeloozen toestand voor; maar ook deze krachtige aanval op hare moederlijke teederheid bleef vruch-

loos. Met één woord: de *Semadar*, die an van gevoel scheen te zijn, wendde alles wat in zijn vermogen was, om haar van ardnekkig voornemen af te brengen; maar ergeefs. Hij was dus genoodzaakt haar han te geven, waarop het volk met woeste e juichte. Na de gewone plegtigheden, die t de grootste gelatenheid en tegenwoordigan geest onderging, beklom zij den brand- waaraan zij terstond gebonden werd. Hierrp men eene menigte werk op haar, stak n, en binnen weinige minuten waren de en de doode door de vlammen verteerd.

EDACHTEN NA EEN GEVIERD AVONDMAAL.

k Heb aan 's Heilands disch gezeten;
k Heb gedronken, en gegeten
Tot verkwikking mijner ziel;
l wat aan mij is moet juichen,
n van 's Heeren gunst getuigen,
Die zoo mild ten deel mij viel.

n mij zelven diep verloren,
eed Hij mij zijn lokstem hooren:
»Kom in uwen nood tot mij!
'k Heb mijn bloed voor u gegeven,
k Liet aan 't kruis voor u mijn leven;
»En ik maak van zonden vrij."

Ja,

Ja, zijn woord is louter waarheid,
Van aanbiddelijke klaarheid,
Zalvend voor 't ontrust gemoed:
Die tot Hem zich henen wenden,
Redt Hij uit de diepste ellenden,
En schenkt hun het dierbaarst goed.

Als een kind zijn' dierbren vader,
Treedt de zondaar God hier nader,
Vol geloof en zoete hoop:
Zet, van 's Heeren liefde zeker,
Bij 't genot van brood en beker,
Vrolijk voort zijn' aardschen loop.

Wat hem hier ook zal bejeeg'nen,
God blijft met zijn gunst hem zeeg'nen,
's Heilands blik versterkt zijn' moed;
't Stil geloof ziet hier reeds schitt'ren,
Wat zijn leven moog' verbitt'ren,
't Eeuwig onvergank'lijk goed.

'k Heb U, Heiland! trouw gezworen,
U ten Leidsman uitverkoren;
Wie verdient dit meer dan Gij?
Rust en vrede en ware zegen
Stroomt alleen mij duurzaam tegen,
Onder Uwe heerschappij.

Och, zie neder in ontferming
Op mij, zondaar! die bescherming
Onder uwe vleug'len zoek!
Leer mij meer de zonden haten,
Haar uit liefde voor U laten,
Maak' Uw geest mij sterk en kloek.

'k

Zal U dan ten sieraad wezen,
ls een parel uitgelezen,
Schitt'ren in uw rijke kroon.
ierb're Heiland, vol erbarmen!
uit mij in uw minnende armen
Eens voor uw genadetroon!

W. HILKER.

DE HEER IS GOD.

er is God! — Zou men dan vreezen?
vrij het pad vol doornen wezen,
leidt nogtans naar 't Vaderland;
tormen er zich ook verheffen,
ot den mensch op aard moog treffen,
wordt bestuurd door 's Hoogsten hand.

er is God! — Millioenen starren,
oor haar tal 't gezigt verwarren,
toonen zijne Majesteit;
preekt, en duizend wereldbollen,
n hun aspunt went'lend rollen,
heffen zijne Heerlijkheid.

er is God! — Hoe stormen loeijen,
mensch kan haar geweld ooit boeijen,
zee bruischt golvend naar zijn' wil:
lmagt doet de aarde beven,
rotsche tegenstanders sneven;
zijn bevel zwijgt alles stil.

De

De Heer is God! — Wat onweêrswolken
Zich over rijken, steden, volken,
Opeengestuwd, ook laten zien,
Zijn almagt schept eens uit dat duister,
Een' dageraad van licht en luister,
Wanneer zijn wenk den nacht doet vliên.

De Heer is God! — Schoon menschen woelen,
Den val van CHRISTUS Kerk bedoelen,
En 't bijgeloof haar grimmig dreigt;
Eens wordt, als God zijn stem doet hooren,
Uit al dat woelen heil geboren,
Wanneer de haat voor eeuwig zwijgt.

De Heer is God! — Wat ooit moog zinken,
Zijn heerlijkheid blijft eeuwig blinken,
Niets kan zich keeren tegen Hem,
Hij zal steeds zijne Kerk bewaren,
Der vromen zielen eens vergaêren,
Herrijzen doen met luide stem.

De Heer is God! — Zou men dan vreezen,
Hij wil een God en Vader wezen,
Zelfs in het hachlijkst levenslot;
Juicht dan, o Christ'nen! op Hem houwend,
Geloovig, hopend en vertrouwend:
Hallelujah! de Heer is God!

Sept. 1848. J. H. DU SART.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

GOUDA.

Den 2den Febr. 1848. Nadat de leerlingen der Latijnsche scholen dezer stad, bij het laatst gehouden Examen, aan Heeren Curatoren hadden, doen blijken de vorderingen door hen gemaakt in den afgeloopen halfjarigen Cursus, zoo in de Grieksche en Latijnsche talen, als in de Wiskunde en de overige vakken van het onderwijs, vond op heden de plegtigheid der promotie en prijsuitdeeling plaats.

In de tweede orde der eerste klasse werd G. B. BRON begiftigd met drie prijzen, benevens een getuigschrift.

Van de tweede werden tot de eerste orde der vierde klasse bevorderd: M. SALVERDA DE GRAVE, met twee prijzen en een getuigschrift, en R. VAN HINLOPEN LABBERTON met eenen prijs.

Van de eerste orde der vijfde klasse werd tot de tweede orde der vierde klasse bevorderd: R. N. BÄR, met twee prijzen.

Van de tweede orde gingen tot de eerste orde der vijfde klasse over: G. J. VAN LAKERVELD, met twee prijzen en een getuigschrift, en G. L. VAN WARMELO met eenen prijs en een getuigschrift.

Van de tweede werden tot de eerste orde der zesde klasse bevorderd: G. F. BÜCHNER, met eenen prijs en een getuigschrift, en eindelijk A. LAFEBER.

De bovengenoemde met prijzen begiftigde leerlingen betuigden hunnen dank aan Heeren Curatoren, door het opzeggen hunner *gratiarum actiones*.

Deze plegtigheid volgens gewoonte in het koor van de Groote Kerk gehouden, werd met orgelmuzijk begonnen en besloten.

AL-

ALGEMEENE SYNODE DER HERVORMDE KERK IN HET KONINGRIJK DER *NEDERLANDEN*.

1848.

De gewone Synodale Vergadering wordt, krach-tens de bepaling van het Algemeen Reglement voo het Bestuur der Hervormde Kerk in het Koning-rijk der *Nederlanden*, in Artikel 20 vervat, o den eersten Woensdag in Julij, zijnde den vijfde dier maand, te *'s Gravenhage*, in het Lokaal voo hare zittingen bestemd, gehouden.

Te elf ure des voormiddags komen daar de Af gevaardigden bijeen, die, overeenkomstig artike 12 der Instructie voor de Algemeene Synodal Commissie, en artikel 17 van het Algemeen Regle-ment, door de verschillende Kerkbesturen respec-tivelijk benoemd waren, zijnde dezen als volgt:

Uit de Algemeene Synodale Commissie der Ne-derlandsche Hervormde Kerk, de Heer Dr. DIR HENDRIK WILDSCHUT, Predikant te *Amsterdam*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelder-land*, de Heer JOHANNES STEENMEIJER, Predikan te *Arnhem*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid Holland*, de Heer ABRAHAM VERWEY, BZ., Predi-kant te *Leiden*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Holland*, de Heer LAMBERTUS JACOBUS VAN DAM Predikant in de *Beemster*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland* de Heer JOHANNES AB UTRECHT DRESSELHUIS, Pre-dikant te *Wolfaartsdijk*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht* de Heer HENDRIK JOHANNES VAN HOORN, Predika te *Amersfoort*.

U

het Provinciaal Kerkbestuur van *Vries-*
de Heer PETRUS ARNOLDUS CONRADUS HU-
TZ, Predikant te *Dokkum.*
het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel,*
er NICOLAAS STOFFEL HOEK, Predikant te
n.
het Provinciaal Kerkbestuur van *Gronin-*
le Heer MATTHEUS GOUVERNEUR, Predikant
ningen.
het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-*
nd, de Heer CAREL WILLEM PAPE, Predikant
sden.
het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe,*
r HIERONIMUS DOORENBOS, Predikant te *Hij-*
de.
de Commissie tot de huishoudelijke zaken
aalsche Kerken, de Heer Dr. PIERRE JEAN
MOUNIER, Predikant te *Amsterdam.*
het Kerkbestuur van *Limburg*, de Heer
FREDERIK CHRISTIANUS VAN LAAK, Predi-
Maastricht.
de Commissie tot de zaken der Protestant-
rken in Nederlands *Oost-* en *West-Indiën,*
r FRANK DE WILLIGEN, Predikant te '*s Gra-*
; en
Ouderling uit het Provinciaal Kerkbestuur
renthe, de Heer Mr. WARNOLD LUNSINGH
s, Ouderling te *Meppel.*
dien de betrekking van Secretaris, door
den Heer JACOBUS JOHANNES ROOZEBOOM,
ninklijk Besluit van den 29 Februarij l.l.
, op zijn verzoek verleend Emeritaat, en
op, in den geest van art. 19 van het Al-
Reglement op het Bestuur der Hervormde
gevolgde aftreding uit zijne betrekking tot
de, is komen te vaceren, treedt zijn Se-

 cun-

cundus, de Heer Dr. HENRICUS PETRUS TINH-VERHOEVEN, Predikant te 's Gravenhage, als fu gerend Secretaris, in welken post hij, sedert e eersten der maand April, bij het ingaan van genoemde Emeritaat, is werkzaam geweest, bij Synodale Vergadering op. Met hem neemt de Heer Quaestor-Generaal PETRUS JOHANNES AM HOFF, Ouderling te Amsterdam, onder de le zitting.

Tot praeadviserende Leden waren door de Go geleerde Faculteiten der drie Hoogescholen af vaardigd:

Door de Godgeleerde Faculteit te *Leiden*, Hoogleeraar Dr. WESSEL ALBERTUS VAN HENGEL.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Utrecht*, Hoogleeraar Dr. HERMANNUS BOUMAN, welke op 15 Augustus is vervangen door zijnen Secund den Hoogleeraar HERMAN JOHAN ROYAARDS.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Groninge* de Hoogleeraar Dr. LOUIS GERLACH PAREAU.

Door Zijne Majesteit den Koning waren, Besluit van den 20 Junij, N°. 111, waarv door Zijne Excellentie den tijdelijken Minister vo de Zaken der Hervormde Eeredienst, bij Missiv dd. 23 Junij l.l., kennisgeving was gedaan, het moderamen der Synodale Vergadering b noemd: de Heer A. VERWEY, Bz., als Presiden de Heer D. H. WILDSCHUT als Vice-President, als Secundus van dezen de Heer P. J. J. MOUNI

Zijne Excellentie de tijdelijke Minister voor Zaken der Hervormde Eeredienst enz., A. Bar VAN HEEMSTRA verschijnt in de Vergadering, ve gezeld door den Wel Ed. Gestr. Heer J. J. BO ZEBOOM, Secretaris-Generaal en Adviseur bij Departement.

Onder voorgang van den President, worden

we

aamheden der Vergadering met het plegtig ingeleid. De Minister houdt eene korte n verklaart aan het slot, in naam van Zijne eit den Koning, de drie en dertigste Vergaring van de Algemeene Synode der Nederse Hervormde Kerk te zijn geopend. — De ent het woord nemende, rigt het tot Zijne ntie, en legt de gevoelens der Vergadepen.

hulde der dankbare en onveranderlijke verheid wordt uitgesproken bij het gedenken n regtschapen' Staatsdienaar, H. Baron VAN VAN MAARSEVEEN, wien de loop der staatse gebeurtenissen, na een achttal jaren van e dienst, heeft genoopt, van zijnen post in aatsbestuur af te treden; de eerbiedige en lle gedachtenis wordt gevierd van den waarJ. D. JANSSEN, wien de bestellingen van den oogste, toen bijna eene loopbaan van vijftig aan de belangen der Kerk gewijd, was aakt, van zijnen post op aarde hebben afen; aan zijnen opvolger wordt dank en wern ontboezemd. Het woord van den Presidaarna tot de praeadviserende gewone Leer Vergadering gerigt, aan wie de gewigrkzaamheden, die hen wachten, met krachwekking worden aanbevolen.

den 21sten daaraanvolgende deze werkzaamvoortgezet zijnde, werden de zittingen ge-, ten einde eene Commissie, die inmiddels zamenstelling van een Concept van herzien en Reglement voor het bestuur der Nelsche Hervormde Kerk, door de Synode noemd, bestaande uit de Heeren: PAREAU, J, STEENMEIJER, MOUNIER en TIMMERS VER-, in staat te stellen tot voldoening aan den

 haar

haar opgelegden last, om nog staande de Verg
dering dezes jaars het Ontwerp in te dienen.

Op den 15den Augustus zijn de zittingen h
vat, en heeft de Commissie in een Rapport h
Concept aan de Vergadering aangeboden, die da
op met het ontwerpen van een Gerevideerd Al
meen Reglement zich voornamelijk heeft be
gehouden, en na dit provisioneel gearresteerd,
al hare overige werkzaamheden ten einde gebr
te hebben, is de Synode op den 6den Septem
met dankzeggingen en gebeden gesloten.

Door de Algemeene Synode der Nederlands
Hervormde Kerk wordt bij deze bekend gemaa
dat de in hare zitting van den 11 Julij l.l. va
gestelde, en de bij Koninklijk Besluit van
25sten daaraanvolgende, N°. 58, blijkens me
deeling in dit Tijdschrift, goedgekeurde *Addi
nele Artikelen van het Reglement op de Al
meene Weduwenbeurs voor Hervormde Predik
ten* met den *eersten Januarij* van het jaar 18
zullen worden in werking gebragt.

's Gravenhage,
den 11 Sept. 1848. *De fungerende Secreta
der Synode voornoe*

(*Get.*) TIMMERS VERHOEVE

KER

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

zittingen van het Provinciaal Kerkbestuur *lderland*, den 2den en 3den Aug. 1848, afgelegd Examen, tot de predikdienst in ormde Kerk toegelaten, de H.H.: DANIËL ESTER, L. TIMMOLT en LIEUWE STEINFORT, en in de Godgeleerdheid aan de Hooge- *Utrecht.*

ARNHEM.

ERLOO, 6 Aug. Bij de plegtige Avond- ing op heden, werd de Gemeente aange- rrast, door het aanschouwen van eene n en twee Bekers, haar ten gebruike bij dmaal geschonken. Met dankbaarheid is enk door haar ontvangen. Hoog waar- het, daar hierdoor is bijgedragen, om uiterlijke van die zalige en heilvolle pleg- n haar midden, meer indrukwekkend te

EN. Zie April 1848.

EKOM staat vakant te worden. Zie Junij

NIJMEGEN.

EGEN, 10 Julij 1848. Diakenen der de Gemeente gevoelen zich gedrongen, melding te maken van eene aanzienlijke behoeve van het armenfonds. Uit naam

van een' onbekende ontvingen zij een Certificaa Ned. Schuld, groot ƒ 1000, rentende 4 pCt. Hij die in het verborgen ziet, vergelde dit werk va Christelijke weldadigheid eenmaal in het openbaar en buige bij voortduring hier en elders vele har ten tot navolging van zulke lofwaardige voorbeelden

ZUTPHEN.

STEENDEREN. Zie Julij 1848.

TIEL.

BUREN, den 21 Aug. Heden overleed alhier in den ouderdom van ruim 71 jaren, de W Eerw. zeer Gel. Heer CORNELIS VAN DIEST, seder 1 Julij 1845 rustend Leeraar dezer Gemeente,

Eerst te '*s Gravenhage*, zijne geboorteplaats daarna op de Hoogeschool te *Utrecht*, behoorlij voorbereid tot het werk der Evangeliebediening aanvaardde hij die den 29 September 1799 i de Gemeente te *'t Waal* en *Mondswijk*, zette di van 1803 tot 1815 te *Alblasserdam* met ijve voort, en kwam toen als Herder en Leeraar to ons over, waar hij door verlichte Evangeliepre diking, naauwgezette pligtsbetrachting, rijke on dervinding en voorbeeldigen wandel, de achting het vertrouwen en de hartelijke toegenegenhei zijner Gemeente, zijner Ringbroeders en van al len, die hem kenden, verwierf en tot het eind zijns levens in ruime mate bleef genieten.

In 1845 dwong hem eene aanhoudende onge steldheid om zijn ambt neder te leggen, en ver kreeg hij eene welverdiende en eervolle rust, va welke hij echter niet lang genot mogt hebben daar eene hevige zenuw-zinkingkoorts met bijko mende beklemming op de borst, tot innige droef heid van zijne betrekkingen, talrijke vrienden e inzonderheid ook van deze Gemeente, heden ee einde maakte aan zijn werkzaam en nuttig leven.

Der

26 dezer werd zijn stoffelijk overschot pleg-
aarde besteld. Met zijne naaste betrekkin-
gden ook zijne Ringbroeders, de Oudleden
rkeraads, vele Vrienden en ook Afgevaar-
van het, te dezer stede gevestigde, Depar-
der Maatschappij: *tot Nut van 't Alge-*
n van alle vereenigingen en genootschap-
aarvan hij Lid of Voorzitter was geweest,
k, dat door leden van den Kerkeraad en
rkbestuur aldaar naar het graf gedragen
Hier bewees zijn opvolger, onze tegen-
e Leeraar, Ds. A. DEKKERS, nog hulde
n Overledene, door het uitspreken van een
aar hartelijk woord van dankbare herinne-
Christelijken troost, en voldeed later aan
ller behoefte, door ons op Zondag den 27
naar aanleiding van *Gen.* XXVII : 2, meer
jk te bepalen bij dit sterfgeval, en bij den
, welken het op ons hebben moet.
blijve de gedachtenis van den waardigen
ene onder ons in zegening!

BOMMEL.

EREN, den 23 Julij 1848. Onze ge-
lerder en Leeraar, Ds. CHR. LE ROY, ver-
ons heden door het berigt, dat hij vrijheid
n had, om voor de op hem uitgebragte
g naar *den Bommel* te bedanken; waarop
op nieuw aan ons en de dienst onzer
te verbond.

FTEN vakant. Zie Febr. 1847.

EMERT staat vakant te worden. Zie Aug.

WIJNEN vakant. Zie Aug. 1848.

HARDERWIJK.

TEM, 10 Sept. 1848. Heden werd onze
gennekom beroepen Leeraar, de Wel Eerw.

zeer Gel. Heer P. D. SCHOUW SANTVOORT, Th. Dr., onder ons bevestigd door zijn Ambtgenoot, daartoe tot tekst nemende *Matth.* XXVIII:20. *En ziet ik ben met ulieden alle de dagen* enz. Terwijl de Bevestigde zijne intrede deed, naar aanleiding van *Col.* III:11*b*. *Maar Christus is alles en in allen.*

VEESSEN staat vakant te worden. Zie Julij 1848.

ELSPEET. Zie Aug. 1848.

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

SCHEVENINGEN, 20 Aug. 1848. Werd ons hart wederom verontrust, toen een onzer beide Leeraren, Ds. A. J. MOLENAAR, voor eenige dagen ons meldde eene roeping ontvangen te hebben naar de Gemeente van *Delftshaven*, heden werden wij op nieuw verblijd, als hij, predikende over *Joh.* IV: 31—38, ons mededeelde, vrijheid gevonden te hebben, om ook deze roeping van de hand te wijzen.

's GRAVENHAGE, den 22 Aug. 1848. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het Emeritaat van Ds. I. J. DERMOUT; en het bedanken van Ds. PIJZEL, heeft de Breede Kerkeraad op heden geformeerd het navolgend negental Predikanten:

DD. L. PROES, te *Leeuwarden*. C. E. VAN KOETSVELD, te *Schoonhoven*. L. VAN HAAFTEN, te *Nijmegen*. J. F. VAN HOOGSTRATEN, te *Utrecht*, C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, te *Hoorn*. J. P. STRICKER te *Dordrecht*. J. P. VAN HARINGCARSPEL, te *Leeuwarden*

N. L. S. P., MEYBOOM, te *Nijmegen.* J. P.
CH, te *Deventer.*
den 29sten het navolgend drietal:
. L. PROES, L. S. P. MEYBOOM, J. F. VAN
TRATEN.
daaruit op den 12den September beroepen,
Vel Eerw. zeer Gel. Heer L. PROES, Th. Dr.
ed. te *Leeuwarden.*
OSDUINEN, 22 Aug. De bevestiging en
e van Ds. C. CLANT, J.H.Z., zal (D. V.) plaats
n den 8sten October.
LFT, 5 Sept. 1848. Door den Breeden
raad alhier, is op 24 Aug. l.l. uit het be-
twaalftal van Predikanten het navolgende
geformeerd, *alphabetisch* gesteld:
. L. VAN HAAFTEN, te *Nijmegen.* J. P. DE
R, te *Varsseveld.* A. J. P. OORT, te *Eem-*
uitendijks. W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK,
iel. J. C. VAN SCHERMBEEK, te *Elst*, en E.
VOR, te *Mijdrecht.*
den 31 Aug. dit drietal:
OORT, HAVERKORN VAN RIJSEWIJK en CATS
rnit heden beroepen is, de Wel Eerw. zeer
Heer W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK, Th.
Pred. te *Tiel.*

ROTTERDAM.

AARDINGEN, Julij 1848. De Wel Eerw.
Gel. Heer H. H. SLUITER, Pred. te *Terwolde*,
de beroeping herwaarts bereidvaardig aange-
en wordt met verlangen te gemoet gezien.
LFTSHAVEN, 7 Aug. 1848. De Kerke-
ler Hervormde Gemeente alhier wenschende
rzien in de vakature, door het overlijden
Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH veroorzaakt,
erde heden onder het praesidium van onzen

Leeraar, Ds. K. H. GREEVEN, en formeerde het volgend twaalftal:

DD. G. BARGER, J.ZN., te *Vreeland*. W. BEZEMER, te *Berlicum*. J. P. VAN BINSBERGEN, te *Schore en Vlake*. H. J. DE BOER, te *Ouderkerk*. A. J. MOLENAAR, te *Scheveningen*. W. L. F. MOLTZER, te *Waalwijk*. P. VAN ROGGEN, te *Kethel*. J. SAFFRIE, in *de Rijp*. P. A. VAN DER SCHEER, te *Baambrugge*. E. J. VAN SPANKEREN, te *Zuidland*. C. SPEELMAN, aan *de Bilt*. D. VAN WIJNGAARDEN, te *Zwijndregt*.

Waaruit dadelijk het volgend zestal werd genomineerd:

DD. DE BOER, MOLENAAR, MOLTZER, SAFFRIE, VAN SPANKEREN, VAN WIJNGAARDEN.

Op den 11 Aug. vergaderde de Kerkeraad ten anderenmale, en alstoen werden op het drietal gebragt:

DD. MOLENAAR, MOLTZER en VAN SPANKEREN.

Waaruit dadelijk beroepen werd, Ds. A. J. MOLENAAR, Pred. te *Scheveningen*, aan wien de beroepsbrief zal worden toegezonden.

DELFSHAVEN, 8 Sept. 1848. Daar Ds. A. J. MOLENAAR, Pred. te *Scheveningen*, voor onze beroeping gemeend heeft te moeten bedanken, zoo vergaderde de Kerkeraad heden, ten einde het beroepingswerk te hervatten. Alstoen werd het volgend twaalftal daargesteld:

DD. G. BARGER, J.ZN., te *Vreeland*. P. T. VAN DEN BERG, in *'t Woud*. J. F. BLAAUW, te *Renswoude*. B. J. WESTERBEEK VAN EERTEN, te *Varsseveld*. T. A. FRUIN, te *Pernis*. W. L. F. MOLTZER, te *Waalwijk*. R. A. SOETBROOD PICCARDT, Th. Dr. te *Pijnacker*. P. VAN ROGGEN, te *Kethel*. J. SAFFRIE, in *de Rijp*. P. A. VAN DER SCHEER, te *Baambrugge*. E. J. VAN SPANKEREN, te *Zuidland*. J. C. DE VIJVER, te *Zegveld*.

Waar-

Vaaruit op het zestal gebragt werden:

)D. G. BARGER, J.ZN., J. F. BLAAUW, W. L. F.
TZER, P. VAN ROGGEN, J. SAFFRIE en H. J. VAN
NKEREN.

)p den 11den September kwam de Kerken-
t andermaal bijeen en nomineerde het volgend
tal:

)D. BARGER, J.ZN., BLAAUW en VAN SPANKEREN.
Waaruit dadelijk werd beroepen, Ds. G. BAR-
, J.ZN., te *Vreeland*, aan wien de beroeps-
f zal worden toegezonden.

MAASLAND, den 27 Aug. 1848. Met dank-
rheid wordt van hier vermeld, eene gift van
0, ontvangen ten behoeve van de armen der
vormde Gemeente, door eene gunstige be-
lking van wijlen den Wel Edelen Heer P. C.
CONINCK, gewoond hebbende op *Vredelust*, bij
ft.

De geachte Overledene, vroeger inwoner dezer
meente, betoonde bij zijn leven steeds zijne
uwe betrekking op haar, door werken van lief-
igheid. Na zijn dood mogten wij daarvan ook
aangenaam bewijs ondervinden, waardoor dan
zijn naam onder ons steeds in zegenend aan-
ken zal gehouden worden.

ZEVENHUIZEN, den 3 Sept. Onze beroepen
raad, Ds. L. VAN DIJK, is heden onder ons
estigd en opgetreden. De bevestiging is, bij
ndelijken afstand van den Consulent, Ds. A.
NOORT, Pred. te *Moerkapelle*, geschied door
en voormaligen Leeraar, H. J. R. G. THEESING,
d. te *Rotterdam*, die ten tekst had *Mal.* II: 7b.
is een Engel des Heeren der heirscharen.
Bevestigde aanvaardde zijne dienst onder ons,
likende over 1 *Thess.* V: 25. *Broeders! bidt*
ons.

LEI-

LEIDEN.

KATWIJK AAN ZEE vakant. Zie Jan. 1848.
WOERDEN. Zie Julij 1848.

DORDRECHT.

DORDRECHT. Ook hier werd het treurig berigt, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. LENS, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, rustend Predikant van de Gemeente te *'s Gravenhage*, in den ouderdom van ruim 71 jaren, den 9 Aug. ll., te *Arnhem* overleden was, niet zonder eenige deelneming vernomen. Het was te dezer stede, dat de Ontslapene in zijne jeugd, onder leiding van eenen vromen Grijsaard, zijnen Grootvader A. BLUSSÉ, is opgevoed, en, daarna de heilige bediening bekleedende, van *Leeuwarden* tot onze Gemeente beroepen werd, die zich in zijne Evangeliedienst van 1814 tot 1816 verblijden mogt, wanneer zijn Eerw. tot veler droefheid naar *'s Gravenhage* vertrok. Aan 's mans nagedachtenis hebben onze Leeraars, bij de openbare Godsdienstoefeningen, welverdiende hulde toegebragt, met aanbeveling zijner Weduwe en Kinderen aan den God aller vertroosting.

In den Ring van *Oud-Beijerland* is tot *Praetor* benoemd, Ds. J. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, Pred. te *Westmaas*, tot *Scriba* en *Quaestor*, Ds. N. VAN DE ROEMER, Pred. te *Puttershoek*.

GOUDA.

GOUDA, 3 Sept. Onze jongste Leeraar, Ds. J. BROEDELET, eenigen tijd van hier afwezig, en in dien tijd beroepen zijnde geweest tot Herder en Leeraar der Gemeente van *Leeuwarden*, heeft, na dit beroep in ernstig beraad genomen te hebben, daarvoor, tot blijdschap van Gemeente en Ambtgenooten, bedankt; en, wederom in ons mid-

len gekomen, zich heden aan ons op nieuw
onden met eene doelmatige Leerrede over
. I:11 en 12. *Want ik verlang om u te*
, *opdat ik u eenige geestelijke gave mogt*
deelen, ten einde gij versterkt zoudt wor-
; dat is, om mede vertroost te worden onder
door het onderlinge geloof, zoo het uwe als
mijne.

EERDAM, 5 Sept. 1848. Onze van *Ophe-*
t beroepen Leeraar, M. C. VOORHOEVE, werd
Zondag 3 Sept. des voormiddags, door zijn
uwdvader, Ds. A. FRANCKEN, Pred. te *Utrecht*,
eene Leerrede over *Matth.* XXIV: 45—47,
r bevestigd. Des namiddags aanvaardde de
estigde zijn H. dienstwerk in deze Gemeente,
eene Leerrede naar aanleiding van *Matth.*
I: 3—8.

ADDINGSVEEN. Zie Julij 1848.

BRIELLE.

EN BOMMEL, 27 Aug. Heden ontvingen
het verblijdend berigt, dat Ds. WANROOY,
Zuidzijpe, e. a., de beroeping naar deze
eente heeft aangenomen. Eerlang hopen wij
de bestaande vakature vervuld te zien.

IEUWE TONGE vakant. Zie Maart 1848.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

MSTERDAM vakant. Zie Nov. 1847.

UIDEN. Zie Julij 1848.

ALSMEER. Zie Julij 1848.

HAARLEM.

NOLLENDAM EN MARKEN BINNEN. Zie
1848.

ALK-

ALKMAAR.

KOLHORN, den 3 Sept. 1848. Heden werd alhier, bij afstand van den Consulent, Ds. G. BROERSMA, Pred. te *Barsingerhorn*, c. a., door onzen voormaligen Leeraar, (thans met vrucht werkzaam aan het *Nieuwe Diep*) Ds. I. V. LEDEBOER, bevestigd, de Wel Eerw. Heer H. UITERWIJK TUIN, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, met *Gal.* VI: 7 *l. g.* *Want zoo wat de mensch zaait, dat zal hij ook maaijen.* De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger, den Consulent, en Ds. VAN ESTEL, Pred. te *Valkoog* en *St. Maarten*. Des namiddags aanvaardde de bevestigde Leeraar zijne dienst onder ons, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16*a*, *b*. Beide plegtigheden werden met een talrijk gehoor vereerd.

Aan zijn Eerw. is Acte der Klassis uitgereikt.

ZUIDZIJPE, c. a. De Wel Eerw. Heer W. A. WANROOY heeft de beroeping naar *den Bommel* aangenomen; zoodat eerlang de Gemeente *Zuidzijpe* en *Eenigenburg* staat vakant te worden.

HOORN.

ABBEKERK EN LAMBERTSCHAAG, den 27 Aug. Nadat onze Leeraar, Ds. L. VAN DIJK, van hier naar *Zevenhuizen* beroepen, in eene Kerkeraads-vergadering den 20 dezer, onder voorzitting van den Consulent, Ds. A. SCHILT, Pred. te *Twisk*, en in de tegenwoordigheid van den daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Hoorn* gecommitteerde, Ds. J. H. BROEKHOFF, Pred. te *Medemblik*, van zijne betrekking tot deze Gemeente en de Klassis van *Hoorn* losgemaakt was, nam zijn Eerw. heden, voor eene groote schaar, een hartelijk afscheid van ons, sprekende naar aanleiding van *Phil.* I: 27*a*.

AB-

ABBEKERK en LAMBERTSCHAAG; den 11 Sept. Ter vervulling der vakature alhier, was reeds door den Kerkeraad, onder voorzitting van den Consulent, in eene vergadering den 24 Aug. gehouden, het volgende zestal uitgebragt:

A. MAAGH KNIPHUISEN, J. T. RUTGERS, H. D. OUWERSLOOT, J. H. DIESEL, C. J. BADON VAN DEN BERG en D. F. VAN BERCK COLENBRANDER, Kandidaten bij onderscheidene Kerkbesturen.

Waaruit dit drietal gemaakt is:

J. T. RUTGERS, A. MAAGH KNIPHUISEN en J. H. DIESEL.

Uit welk drietal heden beroepen is, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. MAAGH KNIPHUISEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, die verklaard heeft deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatie, aan te nemen.

URK. Zie Dec. 1847.

ENKHUIZEN. Zie April 1848.

OOSTWOUD staat vakant te worden. Zie Julij 1848.

HOOGCARSPEL staat vakant te worden. Zie Aug. 1848.

EDAM.

EILAND MARKEN, den 20sten Aug. 1848. De navolgende Wel Eerw. Heeren hebben alhier eene predikbeurt vervuld, namelijk: DD. J. VAN DISSEL, rustend Predikant, J. P. ACHILT, J. J. WEURDING, E. W. BRESMANN en L. TINHOLT, Kandidaten bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen:

Uit dit vijftal heeft de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. J. VINCKERS, beroepen tot Herder en Leeraar der Gemeente, den Wel Eerw. Heer L. TINHOLT, Kandi-

didaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden, en die, na een kort beraad, de beroeping herwaarts, in afwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

WATERGANG. Zie April 1848.

BROEK EN WATERLAND staat vakant te worden. Zie Julij 1848.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MELISKERKE, den 3 Sept. 1848. Maakte onze Leeraar, Ds. M. VAN LEEUWEN, ons heden voor 14 dagen bekend, dat hij andermaal eene beroeping ontvangen had naar de Hervormde Gemeente van *Fort Bath*, c. a., heden mogten wij tot onze groote blijdschap vernemen, dat hij voor die beroeping beleefdelijk had bedankt.

GRIJPSKERKE vakant. Zie Julij 1848.

MIDDELBURG staat vakant te worden. Zie Aug. 1848.

VERE vakant. Zie Aug. 1848.

ZIERIKZEE.

OUD VOSSEMEER. Zie Maart 1848.

GOES.

FORT BATH. Zie April 1848.

KATTENDIJKE. Zie Junij 1848.

IJZENDIJKE.

SLUIS staat vakant te worden. Zie Aug. 1848.

UTRECHT.

UTRECHT.

AMERSFOORT.

ZEIST, den 13 Aug. 1848. Het was heden voor de Hervormde Gemeente alhier een aangename Godsdienstige feestdag. Haar geliefde oudste Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. E. KIST, mogt dankbaar gedachtenis vieren van zijne vijf en twintig jarige Evangeliebediening onder haar, naar aanleiding van 2 *Cor.* VI: 1. Onder andere bijzonderheden, herinnerde hij aan de Gemeente, hoe hij op den 17 Aug. 1823 onder haar was bevestigd geworden, door wijlen den Hoogleeraar VAN DER PALM, den Vriend zijns Vaders, die dit voor hem zoo aangename werk van inzegening zoude hebben verrigt, indien de dood hem niet ten vorigen jare had weggenomen. De Gemeente toonde door eene buitengewone talrijke opkomst, waartoe ook velen uit naburige plaatsen waren zamengevloeid, hare hartelijke deelneming in het voorregt en de vreugde van haren feestvierenden Leeraar.

Na de plegtige Godsdienstoefening, vergaderden de Leden des Kerkeraads ten zijnen huize, om hem met deze heugelijke omstandigheid geluk te wenschen, hem tevens, uit naam der gansche Gemeente, op- en ingezetenen dezer plaats, tot blijvende herinnering aan de gelegenheid van dezen dag, aanbiedende eene keurige, uitmuntend schoone Piano, en een fraai bewerkt zilveren Theeservies met een daartoe behoorend Schenkblad. Wij twijfelen niet, of de plegtigheid van dezen dag zal eenen duurzamen en gunstigen indruk op deze Gemeente maken, waartoe wij bidden, dat de Allerhoogste met zijnen genadigen zegen medewerke, tot verheerlijking van zijnen grooten naam en

en tot uitbreiding van het Koningrijk van z
grooten Zoon, onzen Heer JEZUS CHRISTUS!

VUURSCHE staat vakant te worden. Zie
1848.

WIJK.

BUNNIK, den 21 Julij 1848. Heden
door den Kerkeraad dezer Gemeente, onder v
zitting van Ds. L. P. TRAUTMAN, Pred. te (
en Consulent dezer Gemeente, ten einde i
bestaande vakature te voorzien, een zeven-
drietal gemaakt van Heeren Kandidaten tot d
dienst bij onderscheiden Provinciale Kerkbestu
bestaande het zevental uit de Heeren:

W. TH. VAN GRIETHUIJSEN, TH. VAN GOGH, H.
VAN AMEROM, Hulpprediker te *Amersfoort*,
MEYJES, A. VAN DEN HAM VAN HEYST, K. TH.
en J. C. VERLOREN.

En drietal:

W. TH. VAN GRIETHUIJSEN, H. C. N. VAN AM
en F. MEYJES.

Uit welk drietal met eenparige stemmen be
pen is, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer W. TH
GRIETHUIJSEN, welke deze beroeping, onder
wachting der vereischte approbatiën, heeft
genomen.

'T WAAL EN HONDSWIJK, 27 Aug. 1
Heden werd ons, door den Consulent dezer
meente, Ds. H. VERMEER, Pred. te *Houten*,
berigt medegedeeld van het overlijden van
onzer voormalige Leeraren, den Wel Eerw.
Gel. Heer CORNELIS VAN DIEST, sedert 1
1845 rustend Predikant van *Buren*. De O
ledene heeft in het jaar 1799 zijn H. dienstw
onder ons aanvaard, en met ijver en getrouwh
tot in 1803, het Evangelie der zaligheid a
verkondigd. — Ofschoon slechts zeer weinigen

zijn Eerw. konden herinneren, werd het berigt van zijn afsterven met belangstelling vernomen.

LEERSUM staat vak. te worden. Zie Junij 1848.

'T WAAL EN HONDSWIJK. Zie Julij 1848.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

MENALDUM, 15 Junij 1848. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. L. HUNTINGHE, naar *Schildwolda*, werd heden door de Hervormde Floreenpligtigen met algemeene stemmen tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, Ds. G. FLIERINGA, Pred. te *Hallum*.

LEEUWARDEN, den 20 Aug. 1848. Heden werd aan de Gemeente bekend gemaakt, het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. LEIS, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw en Emeritus Predikant der Gemeente van *'s Gravenhage*. Zijn Eerw. in 1809 van *Beetsterzwaag* herwaarts overgekomen, verbleef alhier tot 1814, toen hij naar *Dordrecht* vertrokken is. Door velen, die hem gekend hadden, werd dit berigt niet zonder aandoening vernomen, terwijl door onze Leeraren de wensch werd geuit, dat het eens blijken mogt, dat de Evangeliedienst van zijn Eerw. ook alhier niet vruchteloos geweest was.

LEEUWARDEN, den 11den Sept. 1848. Ds. BROEDELET voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Breede Kerkeraad alhier het beroepingswerk hervat. Op den 31 Augustus werd het twaalftal geformeerd, bestaande uit de Heeren Predikanten:

A. WITTEVEEN, te *Huizum*. R. BENNINK JANSSONIUS, Th. Dr., te *Arnhem*. J. F. BLAAUW, t *Renswoude*. E. CATS WOR, te *Mijdrecht*. G. F ERDBRINK, te *Zutphen*. A. J. HAMERSTER, Th. Dr. te *Noordbroek*. H. VAN VOORST, te *Almelo*. C. S ADAMA VAN SCHELTEMA, te *Hoorn*. H. VAN BERKUM te *Stiens*. C. E. VAN KOETSVELD, te *Schoonhoven* P. A. VAN DER SCHEER, te *Baambrugge*, en A. W KAMP, te *Zwartsluis*.

En is hieruit heden dit zes- en drietal gekozen Zestal:

R. BENNINK JANSSONIUS, Th. Dr., J. F. BLAAUW C. E. VAN KOETSVELD, A. WITTEVEEN, A. J. HAMERSTER, Th. Dr., C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA.

Drietal:

R. BENNINK JANSSONIUS, Th. Dr., J. F. BLAAUW C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA.

Waaruit den 19den dezer een beroep zal ge daan worden.

GARIJP EN SUAMEER vakant. Zie April 1847

JORWERD vakant. Zie Febr. 1848.

HALLUM staat vakant te worden. Zie Jul 1848.

HARLINGEN.

WONS EN ENGWIER, den 13 Aug. 1848 Nadat onze Leeraar, Ds. C. J. C. VENEMA, on den 23 Julij l.l. had bekend gemaakt, eene een parige beroeping te hebben ontvangen naar d Gemeente te *Gaast* en *Terwoude*, zoo berigtt zijn Eerw. ons heden, dat hij zich verpligt ha gevonden, deze beroeping, onder inwachting de vereischte approbatiën, aan te nemen.

SCHRAARD, den 27 Aug. 1848. Onze Leer aar, Ds. J. H. SEEMERINK, maakte ons heden mor gen bekend, dat hij voor eenige dagen een een parige beroeping had ontvangen naar de Gemeent

va

. *Jansga* en *Delfstrahuizen*, onder de Klas- *Heerenveen*, en dat hij die eenige weken lige overweging zou nemen.

NALDUM, den 27 Aug. 1848. Onze be- Leeraar, de Kandidaat P. C. FABRET, werd onder ons in de H. dienst bevestigd, door Vader, den Wel Eerw. Heer D. P. FAR- Pred. te *Harlingen*, aan wien de Consu- de Wel Eerw. Heer A. M. KNOTTNERUS, te *Midlum*, dit werk goedgunstig had af- , met eene Leerrede, naar aanleiding van XI: 16*b*. *Hebt gij mij lief?* De oplegging nden geschiedde, behalve door den Beves- n den Consulent, ook door de Wel Eerw. : M. A. JENTINK, R. JENTINK, J. BRUINING, AN HARENCARSPEL en J. P. ESCHER, Th. Dr., te *Harlingen*, *Sixbierum*, *Pietersbie- Leeuwarden*, en *Ried* en *Boer*. Des na- s verbond zich de Bevestigde aan ons; met eerrede over *Hand.* XI: 14. *Die woorden al spreken, door welke gij zult zalig worden.*

TERBIERUM, den 10 Sept. 1848. In gadering van Hervormde Floreenpligtigen op Aug. l.l., werd alhier, met eenparigheid emmen, tot Predikant benoemd en dadelijk door den Kerkeraad beroepen, de Wel Heer J. G. ZIMMERMAN, Pred. te *Engwie-* welke, na eenigen tijd van beraad, deze be- , onder inwachting der vereischte appro- , heeft aangenomen.

SNEEK.

RNS, 13 Aug. Ds. J. P. VAN BERKUM na behoorlijk losgemaakt te zijn, heden d van deze Gemeente genomen, predikende *Hand.* XX: 31. *Gedenkt dat ik drie jaren acht en dag* enz.

WOLSUM, e. a., 20 Aug. 1848. Heden werd de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. P. VAN BERKUM, van *Scharl* c. a. herwaarts beroepen, in zijne dienst onder ons bevestigd, door zijnen Broeder, Ds. H. VAN BERKUM, Pred. te *Stiens*. De Consulent der Gemeente had dit werk vriendelijk afgestaan. De Bevestiger sprak over *Openb.* III: 20. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijnen arbeid, met te spreken over 1 *Cor.* III: 11.

BALK. Eindelijk zal de vakature hier weldra vervuld worden, daar de Kandidaat J. A. RUIJS het beroep heeft aangenomen.

DOKKUM.

HIAURE EN BORNWIRD. Ds. D. CANNEGIETER, Pred. alhier, de beroeping naar *Obergum* aangenomen hebbende, zoo staat deze Gemeente vakant te worden.

TERNAARD vakant. Zie April 1848.

HEERENVEEN.

Sr. JANSGA EN DELFSTRAHUIZEN, den 22 Aug. 1848. Ingevolge de stemming door Floreenpligtigen, is tot Predikant alhier beroepen, de Wel Eerw. Heer J. H. SEKHERINK, Pred. te *Schraard*, die deze beroeping heeft in beraad genomen.

OUDESCHOOT, NYESCHOOT, ROTTUM, MILDAM EN KATLIJK vakant. Zie Julij 1848.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

KAMPER EILAND vakant. Zie Mei 1848.

GRO-

GRONINGEN.

GRONINGEN.

ENHUIZEN, 2 Junij. Heden werd al-
het door Zijne Excellentie den Minister
vormde Eeredienst opgegeven tweetal H.H.
nten en zestal Kandidaten, beroepen tot
en Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. CRE-
ndidaat tot de H. dienst, die deze beroe-
eidvaardig heeft aangenomen.
BERT, 9 Julij. Heden morgen mogt de
e voor het eerst te zamen komen in ons
d en verfraaid kerkgebouw, thans door
ving van predikstoel en banken, alsmede
t daarstellen eener gaanderij, doelmatig
Daar onze Kerk en Predikantswoning
lijke verbeteringen behoefden reeds sedert
aimen tijd, en er alhier geene kerkelijke
aanwezig zijn, hebben wij andere hulp
en, met dat gunstig gevolg, dat aan deze
e, tot herstelling van Kerk en Pastorie, is
n uit het fonds voor Noodlijdende Kerken,
n van *f* 300, uit 's Rijks kas eene som
00, en eindelijk uit Provinciale fondsen
n van *f* 400; terwijl de Gemeente zelve
eft bijgedragen.
Leeraar, Ds. E. VAN BOLHUIS, bepaalde de
e, naar aanleiding van *Matth.* XXI : 13*m.*,
stemming van ons kerkgebouw, en spoorde
, om door eene waardige beantwoording
bestemming, door een ijverig en heilig
tot bevordering van Christelijke kennis,
liefde, van hetzelve te maken, onze
ntenis voor de verleende hulp te betoonen.
NHUIZEN, 6 Aug. Heden morgen had

 de

de bevestiging plaats van onzen beroepen Leeraa
P. CREMER. De bevestiging geschiedde door zijn
Vriend, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer K. HO
KAMP, Pred. te *Surhuisterveen*, bij vriendelijk
afstand van den Consulent, E. VAN BOLHUIS, na
aanleiding van *Gen.* XII : 2 *l. g.*, terwijl de B
vestigde des namiddags zijn dienstwerk onder o
aanvaardde, met eene Leerrede, naar aanleidi
van 1 *Cor.* I : 3.

WINSCHOTEN.

VRIESCHELOO, den 6 Aug. 1848. Hed
had de bevestiging, inzegening en intrede pla
van den Heer C. J. TICHELAAR, Kandidaat bij h
Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, tot Herd
en Leeraar in deze Gemeente. De bevestiging
rede en bevestiging werd gehouden en volvoe
door den Wel Eerw. Heer T. A. HOEN, Pred.
Wirdum, predikende over 2 *Cor.* IV : 8*b*. I
inzegening geschiedde door den Consulent de
plaats, Ds. J. SINNINGHE DAMSTÉ, P.ZN., Pred.
Bellingwolde, onder oplegging der handen v
de Wel Eerw. Heeren: HOUWERZIJL, van de *Ou*
Schans, DE VRIES, van *Wedde*, ADRIANI, v
Lopperzum, STUIVENGA, van *Heveskes*. — I
Bevestigde aanvaardde zijne betrekking, met ee
Leerrede over 1 *Thess.* III : 12, 13.

APPINGADAM.

JUKWERT vakant. Zie Aug. 1848.
WIRDUM staat vakant te worden. Zie Aug. 184

MIDDELSTUM.

ONDERDENDAM, 13 Sept. 1848. Nadat d
de Wel Eerw. Heer J. SINNINGHE DAMSTÉ, Pr
te *Bellingwolde*, voor de op hem uitgebra
beroeping naar deze Gemeente bedankt had, he
de Heer J. SLOT, te *Groningen*, als Collator,
Predikant te dezer plaatse benoemd, den V

Ee

Eerw. Heer E. VAN BOLHUIS, Pred. te *Tolbert*, die daarop door het Klassikaal Bestuur van *Middelstum* kerkelijk is beroepen. — Den beroepene is de beroepsbrief toegezonden.

OBERGUM staat 1° October aanstaande weder vervuld te worden.

NOORD-BRABAND.

BREDA.

KRUISLAND staat vakant te worden. Zie Julij 1848.

OOSTERHOUT vakant. Zie Julij 1848.

HEUSDEN.

UITWIJK. Zie Nov. 1844.

EINDHOVEN.

In de laatstgehoudene vergadering des Klassikalen Bestuurs, is CORNELIS BETLEM, van *Koog aan de Zaan*, na afgelegd examen, toegelaten om te staan naar den post van Catechiseermeester.

SOMEREN, den 6 Aug. Heden werd onze beroepen Leeraar, G. D. STERINGA KUIPER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, in de H. dienst bevestigd door zijnen Vader, Ds. STERINGA KUIPER, Pred. te *Winschoten*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* I : 24. *Niet dat wij heerschappij voeren over uw geloof, maar wij zijn medewerkers uwer blijdschap; want gij staat door het geloof.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, Ds. H. BOOT, Pred. te *Asten*, door DD. KREMER, VAN HOUTEN, PITLO, NICOLAÏ, HARMSEN en BEGEMANN, Predd. te *Heeze*, *Bergeyk*, *Deurne*, *Veldhoven*, *Valkenswaard* en *Nuenen*.

Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zij dienstwerk, predikende over *Luc.* XII: 34. *E vreest niet, gij klein kuddeke, want het is uw Vaders welbehagen u het Koningrijk te geven.*

DRENTHE.

ASSEN.

RODERWOLDE vakant. Zie Julij 1848.

KOEVERDEN.

EMMEN. Zie Aug. 1848.

WAALSCHE KERK.

AMSTERDAM, 25 Sept. 1848. De vakatur alhier werd op gisteren vervuld, doordien onze beroepen Leeraar, Ds. F. L. F. CHAVANNES, vroeger Predikant in het Canton *du Vaud*, in *Zwitserland*, gisteren in ons midden werd bevestigd door zijnen ambtgenoot, Ds. P. J. J. MOUNIER, me *Joh.* XVII: 19. De bevestigde heeft des avond zijne dienst onder ons aanvaard, predikende ove 1 *Thess.* V: 12 en 13ᵃ.

DELFT vakant. Zie Jan. 1848.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP vakant. Zie Mei 1848.
ALKMAAR vakant. Zie Mei 1848.
UTRECHT vakant. Zie Junij 1848.
WADDINGSVEEN vakant. Zie Julij 1848.

EVANGELISCH-LUTHERSCHE KERK

ALKMAAR, den 10den Sept. Heden vierd onze Leeraar, Ds. H. G. KORNTZE, opentlijk e pleg

plegtig gedachtenis van zijne op den 7den l.l. vervulde vijf en twintig jarige Evangeliedienst in onze Gemeente. Hij leidde daartoe ten grondslag *Joh.* XII:49. *Ik heb uit mij zelven niet gesproken; maar de Vader, die mij gezonden heeft, die heeft mij een gebod gegeven, wat ik zeggen en wat ik spreken zal.* Volgens de wenken in den tekst, gaf zijn Wel Eerw. rekenschap aangaande de waarneming zijner 25 jarige Evangelieprediking in ons midden, en herinnerde hierbij 1.) wat hij overeenkomstig des Vaders gebod gesproken had; 2.) waartoe dit door hem gedaan was; 3.) hoe hij dit volbragt had, en 4.) met welk gevolg.

De blijken van liefde en vriendschap, welke zijn Wel Eerw. bij deze gelegenheid, zoowel van den Kerkeraad als van de Gemeente en anderen ontvangen heeft, zal hij, naar zijne getuigenis, nooit vergeten; terwijl onze gebeden voor zijn volgend welzijn en geluk, bij den wensch, dat wij nog lang het woord des vredes en des heils uit zijnen mond mogen hooren, tot God zijn gedaan.

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

HARLINGEN, 13 Aug. Deze dag was gewigtig en hoogst aangenaam voor ons. Onze Leeraar, Ds. H. GROENEWEGEN, hield gedachtenis van zijn 25 jarige Evangeliebediening in onze Gemeente. Zijn Wel Eerw. stichtte ons des voormiddags, naar *Ezech.* XXXIII:7—9, waarmede hij den 10den Augustus 1823 tot zijn ambt was bevestigd, en des avonds naar *Rom.* I:16*a*, waarmede hij zijn dienstwerk had aangevangen.

In

In beide gewigtige stoffen beschouwde hij, zoo de dure verpligting, die hem vóór 25 jaren was opgelegd, en welke hij vrijwillig op zich had genomen, als hoe hij in vertrouwen op des Heeren kracht, dezelve een vierde eener eeuw had opgevolgd, en dat zijn voornemen was, om onder opzien tot den Heer, in die zelfde overtuiging, en met dat zelfde geloofsvertrouwen, zijnen overigen levenstijd daarin te blijven volharden.

Dankbaar aan den Heer der Kerk, zien wij 25 jaren van zegen achter ons, en blijven voor de toekomst op des Heeren weldaad, in het bezit zijns waardigen dienaars wachten.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 5 Sept. In de zitting van den Hervormden Coetus op heden, is pro licentia concionandi geëxamineerd, de Heer ALBERTUS FOKKEN DREESMAN, Stud. Theol., eerst te *Halle* en laatst te *Berlijn*. Met algemeene goedkeuring werd hij onder het getal der Oostvriesche Hervormde Kandidaten opgenomen.

WOLTZETEN, den 6 Aug. Onze naar *Neermoer* beroepen Leeraar, de Heer STROMAN, nam heden van ons afscheid, predikende over *Phil.* I: 27*a*.

WEENER, in Aug. Ds. HUGENHOLTZ, Pred. te *Veldhuizen*, in het Graafschap *Bentheim*, heeft voor de beroeping tot jongsten Leeraar alhier bedankt.

Het

drietal is door de Stemgeregtigden weder
uld met den Heer W. BOLHUIS, Dr. Phil.
nd. bij den Coetus.

RSSUM, den 3 Aug. 1848. Heden trof
nze Gemeente een gevoelige slag, daar haar
e Leeraar en voorganger, de Heer H. H.
SMID, haar door den dood werd ontrukt.
tierf na eene langdurige, hoewel voor het
am niet smartelijke ziekte, in den bloei zijns
, nog geene 41 jaren bereikt hebbende,
nde twee kinderen, die hun verlies nog niet
n beseffen, en eene bedrukte moeder, die
oudste harer beide zonen nog voor zich ten
moet zien dalen, terwijl zijne geliefde echt
t voor omstreeks 6 jaren, en zijne oudste
hem voor ruim 5 jaren naar de eeuwigheid
oorgegaan.

den 10den dezer werd zijn stoffelijk over-
ter aarde besteld, aan welke aandoenlijke
gheid onze geheele hem zoo zeer beminnende
ente, en de meesten zijner hem insgelijks
bbende Ringbroeders deel namen. De Heer
intendent, D. B. PIEPERSBERG, oudste Pre-
te *Oldersum*, hield, daartoe uitgenoodigd,
ze aandoenlijke gelegenheid over den ontsla-
Broeder de lijkrede, naar aanleiding van
XXXIX: 5: *Heere! maak mij bekend mijn
, en welke de mate mijner dagen zij, opdat
te, hoe vergankelijk ik ben;* terwijl hij ons
ons geleden verlies zocht op te beuren, en
gelijk aanspoorde, om de lessen en verma-
van den overledenen Voorganger, gedu-
zijn leven door hem aan ons gegeven, ge-
en ijverig op te volgen, en de bede in den
dagelijks tot de onze te maken.

e overledene Leeraar was geboren te *Wes-
ter-*

terhuizen, in het jaar 1808, den 11 April. Hi bereidde zich tot het Leeraarsambt voor aan d Groninger Hoogeschool, gedurende de jaren 182(tot 1830. Nadat hij in het jaar 1830 onder he getal der Oostvriesche Hervormde Kandidaten wa opgenomen, begon hij in onze Gemeente in he daaropvolgende jaar provisioneel zijn werk als pre diker, terwijl hij in het jaar 1833, den 16 Junij den kanonieken ouderdom van 25 jaren bereik hebbende, als Herder en Leeraar hier werd inge zegend en bevestigd, bij deze gelegenheid predi kende over *Hand.* X: 33. — Zoo heeft hij da ruim 17 jaren in onze Gemeente den post al verkondiger des Evangeliums getrouw en ijveri waargenomen, terwijl wij, wanneer het Gode zo had behaagd, hem gaarne nog langer hadden wil len behouden, daar hij het Evangelie ons zuiver met vermijding van alle bijvoegselen, verkondigde en hij zich in zijnen dagelijkschen omgang en zij verkeer met ons, door gulhartigheid en opregthei kenmerkte, een geslagen vijand van alle gemaakt heid en geveinsdheid zijnde.

Daar de overledene Leeraar, gelijk reeds ver meld is, twee minderjarige kinderen nalaat, zo wordt voor dezelven door dezen Ring het *annu gratiae* waargenomen.

KLEIN BORSUM vakant. Zie Oct. 1847.

EMDEN vakant. Zie Nov. 1847.

LEER. Zie Aug. 1848.

MITLING EN MARK. Zie Aug. 1848.

KREIT

KREITS SYNODE DUISBURG.

VOÊRDE vakant. Zie April 1848.

KREITS SYNODE WEZEL.

SCHERMBEEK. Onze beroepen tweede Leeraar, Ds. BURCHARD, werd op den 23sten Augustus dezes jaars alhier in den H. dienst bevestigd, door den Superintendent, Dr. LOHMANN, uit *Wezel.* De Bevestiger had tot tekst, *Hebr.* XIII:8. *Jezus Christus, gisteren en heden dezelfde, tot in eeuwigheid.* De bevestigde predikte over *Jes.* XL:6—8. *Eene stem sprak: predik, en hij sprak: wat zal ik prediken. Alles vleesch* enz.
Wij verblijden ons, dat het tweetal onzer Leeraars nu wederom vervuld is. Moge hunne dienst nu verstrekken, om het Koningrijk van CHRISTUS in onze Gemeente meer en meer uit te breiden, en daardoor ons waarachtig geluk voor tijd en eeuwigheid te bevorderen.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

VELDHUIZEN. Den 18 Junij dezes jaars maakte onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. S. J. HUGENHOLTZ, ons bekend, dat hij eene beroeping naar *Weener*, in *Oostvriesland*, ontvangen en eenigen tijd in beraad genomen had. Den 9 Julij ontvingen wij het verblijdend berigt, dat hij voor dezelve bedankt had; terwijl
hij

hij door eene gepaste toespraak aan het einde zijner Leerrede, zich bij vernieuwing aan ons verbond.

BELGIE.

ANTWERPEN, 12 Sept. 1848.

BEDE AAN ONZE BROEDEREN IN DEN HEER!

De Protestantsche Kerken van *België*, die zich door tusschenkomst van derzelver Synode met de navolgende bede tot u wenden, genieten het voorregt niet, om, uithoofde eener algemeene bekendheid, algemeene belangstelling te durven verwachten. Misschien is zelfs op weinig afstands het bestaan onzer acht kleine Gemeenten niet eenmaal bekend, naardien de ettelijke duizende Protestanten, waaruit zij zijn zamengesteld, als het ware verloren gaan te midden eener Roomsch-Katholieke bevolking van 4 millioenen zielen, en zij te minder worden opgemerkt, omdat het hun geschonken is, in rust en vrede hun geloof te belijden. Ook haasten wij ons, om, met dankzegging tot God, het te erkennen, dat aan die belijdenis alhier geene moeijelijkheden worden in den weg gelegd.

Onze Gemeenten, zoowel door de Overheden als door de wetten beschermd, en daarenboven geldelijken bijstand van den Staat ontvangende, bestaan in vrede, zonder aanstoot, bewaren den kostbaren schat der Christelijke openbaring, openen met vreugde de armen voor hen, wien het gegeven is, om tot een geloof van gelijke waarde te

mo-

mogen geraken, en beijveren zich vooral, om in de kinderen het geloof en de Kerk der vaderen te doen herleven.

Ten aanzien van dit laatste punt is het echter, dat wij door de bezwaren des tijds in moeijelijkheden zijn gebragt, welke wij kunnen noch mogen verzwijgen.

Zeven scholen zijn aan onze verschillende Gemeenten verbonden. Van dezen zijn er slechts drie, die van *Brussel*, *Antwerpen* en *Maria-Hoorebeeke*, welke gezegd kunnen worden meer of min geheel voor zich zelven te bestaan. De vier overigen, die van *Dour*, *Gent*, *Luik* en *Rongy*, (Gemeente *Doornik*) zijn op het punt om, bij gebrek aan geldelijke hulpbronnen, vroeger of later te moeten gesloten worden. De verwondering, die zulk een staat van zaken bij eene oppervlakkige beschouwing opwekt, zal evenwel verdwijnen, wanneer men bedenkt, dat het onderhoud dier scholen tot nu toe bijna vijfduizend franken jaarlijks heeft gekost, en dat de Protestanten ter plaatse, waar deze scholen zijn gevestigd, over het algemeen weinig bemiddeld zijn. Reeds zijn zij grooten dank verschuldigd aan menigen Christelijken weldoener, en voorzeker zouden zij niet tot op den huidigen dag hebben kunnen blijven bestaan, ware het niet dat zij zoowel van de verschillende besturen van Stad en Land, in jaarlijksche bijdragen, als ook bij verschillende gelegenheden van de Gemeenten van *Brussel* en *Antwerpen*, van de Gustaaf-Adolph Vereeniging, en van andere Christelijke Genootschappen en Broederen, krachtdadig hulp en bijstand hadden ontvangen. Evenwel, niettegenstaande deze veelzijdige hulp, zullen bij het einde van dit jaar de gezamentlijke kassen dezer vier scholen een te kort

moeten opleveren van ongeveer tweeduizend fra ken, en zulks is voorzeker genoeg om te bewi zen, dat zij met opheffing en vernietiging zi bedreigd.

Intusschen stellen de genoemde vier scholen dit oogenblik bijna tweehonderd en vijftig kind ren van beiderlei geslacht in de gelegenheid,' o aan den zegen van een voor hen gepast onderw deel te hebben, en zouden zij dan nu te ni moeten gaan, omdat deze kinderen over het a gemeen aan weinig bemiddelde ouders toebehoorer Wij wagen het om zonder morren met deze vra ons tot den Vader der lichten te wenden, wien geene aanneming is des persoons, en naar welgevallen over het hart des menschen b schikt. Indien Hij zulks wil, zal Hij ons helpe en dit op eene wijze, zoo als Hij het goedvind zal; doch wij gelooven niet, dat wij Hem daardo zouden verzoeken, wanneer wij zijne gaven uit hand onzer geloofsgenooten verwachten.

Wij gevoelen het levendig, dat de tijden, drukkend zijn, zulks ook voor onze Broeder moeten wezen, en dat onze bede om hulp in tegenwoordig tijdstip den schijn van onbescheide heid draagt. Nogtans datgene, wat wij voorzek ons niet voor eene zaak van minder belang zoud veroorloofd hebben, meenen wij dat ons vrijstaa wanneer het onze kinderen, de verwachting onz Kerk geldt, wanneer het hen betreft, op wel de hoop ter instandhouding onzer Gemeenten gegrond. Wat meer is, wij durven het hope dat, indien elke opofferende poging, die tot d doel wordt aangewend, lust en ijver vordert den Heer, zij, die den naam des Heeren aa roepen, daarvan genoegzaam zullen zijn beziel om voor zulk eene opoffering niet terug te trede

t ootmoedig vertrouwen dragen wij dan
ı u de belangen onzer dierbare scholen
n verzoeken u, zoo gij u geroepen gevoe-
gt om aan onze bede gehoor te geven,
en aan den Heer G. OVERMAN, te *Door-*
gemeen Kassier van de Synode, te willen
ı.

Namens het Synodaal Bestuur,
(*Get.*) J. A. STOOP,
Scriba.
(*Get.*) T. DE FAIJE,
Voorzitter.

De Redactie van dit Tijdschrift is volgaarne
ereid, de gelden, welke haar voor boven-
enoemd doel mogten worden toegezonden,
ı te zamelen en te verzenden.

ERLANDSCH BIJBELGENOOT-SCHAP.

ZIJL, 13 Aug. 1848. Heden werd al-
het kerkgebouw der Doopsgezinde Ge-
de jaarlijksche rede gehouden ter bevor-
er belangen van het Bijbelgenootschap, bij
legenheid de Wel Eerw. Heer J. J. HART-
redikant bij de Hervormde Gemeente te
ham, aantoonde: »dat de maatschappelij-
huisselijke, de Godsdienstige toestand,
de volken van *Europa* zich bevinden,
ldenkenden moet aansporen, zooveel in
mede te werken tot de verspreiding van
ek aller boeken, in hetwelk ieder volk in
emeen, elk mensch in het bijzonder, de
t tijdelijk en eeuwig geluk wordt aange-

»wezen." — Eene talrijke schare woonde
plegtigheid bij, wier stille aandacht en opm
zaamheid getuigden van het belang, hetwelk
in den bloei van dit genootschap stelt.

CORRESPONDENTIE.

Het doet der Redactie leed, de hierbij verm
versjes, als bezittende te weinig dichterlijke w
de, niet te kunnen plaatsen:

Van C., *Het Huis Gods.*
» L. J. K., *Jupiter* enz. en *Het Vaarw*
» F. M., *De Kankzinnige.*
» W. DE R...., *De bevoorregte Christen*
en *Opwekking* enz.
» W. U...., *Het Leven des Christens*,
» A. C. V., *De Morgenstond.*

Terwijl het toegezondene
Van V. ST........ te *Harlingen*, getiteld:
ruzalem, en
» T. H. PAUW, op *Overvliet*, nabij *Utre*
bevattende eene aanmerking omtrent iets betreff
het vroeger geplaatste over J. BELLAMY, met da
zegging aan de geëerde Inzenders, zoo spo
mogelijk zullen geplaatst worden.

BERIGTEN.

PROTESTANTSCHE MEDECHRISTENEN!

Riep ik een en andermaal, en nimmer te
geefs, ten behoeve van anderen uwe Christel
liefdadigheid in, het is thans voor mijne Gemeen
en alzoo in zeker opzigt voor mij zelven, da
tot uwe hulp de toevlugt neem.

In eene kleine Gemeente in dit gewest, ge
de mijne, alwaar een Voorzanger *onmogelijk*,
Organist daarentegen *gemakkelijk* te verkrijgen

is het bezit van een Kerkorgel iets volstrekt noodzakelijks.

In die behoefte aan een Orgel voorzag mijne Gemeente, toen dezelve voor nu 10 jaren (*naar*, ja bijkans *boven* haar vermogen) een hoewel *niet nieuw Orgel* voor vrijwillig bijgedragene gelden aankocht, terwijl zij tevens sedert ettelijke jaren, onafgebroken, tot op dezen oogenblik eenen geschikten Organist bezoldigt, met het geld, hetwelk haar jaarlijks voor eenen (*maar niet te vinden*) Voorzanger wordt toegestaan.

Dat Orgel echter vereischt belangrijke herstellingen. De daarvoor benoodigde gelden ons ontbrekende, wendde zich de Gemeente tot Z. M. den Koning, die haar goedgunstig eene som verleende van driehonderd Guldens.

Wel is die som vermeerderd geworden, met van elders gevraagde en toegezonden liefdegiften, echter blijft aan de benoodigde gelden eene som van driehonderd Guldens ontbreken.

Tot het bijeenkrijgen van die ontbrekende som, is de hoop dezer Gemeente op uwe Christelijke hulp gevestigd.

Protestantsche Medechristenen! maak door uwe giften deze Gemeente gelukkig, en gij zult tevens daardoor gelukkig maken

De Predikant dezer Gemeente,

J. F. FULLINK.

Gulpen, (Hertogdom *Limburg*).
den 26 Julij 1847.

De Uitgevers van dit Tijdschrift belasten zich gaarne met het ontvangen der giften.

NB. De ontvangen giften zullen in dit Tijdschrift worden vermeld, en later tegelijk opgave geschieden, van de wijze hoe dezelve zijn aangewend.

AANVRAGE.

Steller dezer aanvrage, sedert eenigen tijd w
zaam aan het bewerken eener nieuwe naamrol
de Luthersche Predikanten, welke sedert het
staan van dit Kerkgenootschap in ons Vaderla
de onderscheidene Gemeenten deszelven, ook
der Oost- en West-Indische bezittingen, alsn
die van de Hersteld Evangelisch-Luthersche
meenten bediend hebben, met de levensberi
van dezelve, ten einde daarmede de:

»*Naamrol der Predikanten, in de Gemee
de onveranderde Augsburgsche geloofsbelijden
toegedaan, enz.* (*van* J. GROON) 4°. *Amst.* C
VAN ESSEN, 1777."

Welke eensdeels veel ten achteren is, (omt
75 jaren) en ten anderen verscheidene onnau
keurigheden bevat, te vervangen; — nood
door dit veel gelezen wordend Maandschrift,
allen, welke hem, door het toezenden van bij
gen, ter bereiking van het voorgestelde doel
behulpzame hand kunnen en willen leenen.
Inzonderheid, en in de eerste plaats, is
aanvrage gerigt aan de Eerw. HH. Predika
en Kerkenraden der onderscheidene Geme
zelve; verder aan familieleden, voornamelijk
overledene HH. Predikanten; en, eindelijk
allen, welke slechts ook zeer geringe bijdr
zonden kunnen leveren.

Tot dat einde vraagt hij, hetzij in eigend
(en, in dat geval, des verkiezende tegen bi
vergoeding) of slechts ten gebruike: ten e
Kerkelijke Gelegenheids-Leerredenen, zoowe
personen als *zaken* betrekking hebbende:

Ten andere: Portretten en handteekeningen van Predikanten (omdat de afbeeldsels en fac-simile's der voornaamste Leeraars des Lutherschen Kerkgenootschaps, bij de uitgave het werk ten sieraad zullen worden toegevoegd) en

Verder alles wat men slechts kan vooronderstellen hem eenigzins van dienst te kunnen zijn.

Elk geschenk zal in dank aangenomen, — en het ten gebruike verleende onbeschadigd aan de welwillende verleeners worden terug bezorgd.

De Heer A. C. KRUSEMAN, Boekhandelaar alhier, wil zich gaarne belasten met de ontvangst van brieven of pakjes ten mijnen behoeve, weshalve ik verzoek, al hetgeen men mij zoude gelieven toe te zenden, zulks onder couvert van gemelden Heer, door Boekhandelaars-gelegenheid, mij wel te willen doen geworden.

Haarlem, J. W. WEYERMAN,
September 1848. *Hoofdonderwijzer te Haarlem.*

Aan H.H. Predikanten, Kandidaten enz. wordt berigt, dat het werk:

DE EVANGELISCHE GODSDIENST, HAAR INHOUD EN HOOGE WAARDE, OPENGELEGD IN BREEDEN TEKSTENROL, ENZ."

DOOR

W. BROES;

tweede, veel vermeerderde uitgave, met toegevoegde Registers, in één deel groot 4°, *met breeden rand*, 99 *bladen druks, in carton met linnen rug*,

thans afgedrukt, *niet algemeen in den handel wordt gebragt*, maar verkrijgbaar gesteld bij D. VAN

LEEUWEN, Leidschegracht, N. Z., N°. 44, alleen op *directe*, *eigenschriftelijke* en *franco* aanvrage der belanghebbenden, à *f* 5.— *contant*, ten behoeve der Zondagschool bij de Hervormde Gemeente te *Amsterdam*.

De belanghebbenden, wien zulks gereeder is, kunnen ook, doch in voege als boven gezegd, de aanvrage doen en het werk ontvangen door tusschenkomst van de H.H. Boekhandelaren J. DE KRUIJFF, te *Utrecht*, en J. OOMKENS, te *Groningen*, behoudens vergoeding aan die H.H. voor de kosten van vervoer, enz.

Amsterdam, Sept. 1848.

Diakenen der Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Haarlem* berigten met dankzegging, dat bij hen ontvangen is ten behoeve der armen hunner Gemeente, een Legaat groot *f* 1000, kapitaal inschrijving 2½ pCt., op het Grootboek der Nat. Werk. Schuld, gelegateerd door wijlen Mevrouw de Wed. VAN DER MEULEN alhier, in de vorige maand overleden.

Moge dit edel voorbeeld velen tot navolging aansporen!

Haarlem, C. J. VERPOORTEN,
15 Sept. 1848. *Scriba*.

LETTER-NIEUWS.

De Boekhandelaren J. C. Sepp en Zoon, te *Amsterdam*, hebben uitgegeven en alom verzonden:

I. Dr. F. W. RETTBERG, *Het Paaschmaal* in de eerste Eeuwen der Christelijke tijdrekening. *f* 0,50.

II.

Dr. C. Grüneisen, Hofprediker te *Stuttgardt*, *onisten en Doopsgezinden in Wurtemberg*, naar kte en ongedrukte mededeelingen. *f* 0,10.

Leven en Sterven. Uittreksels uit het Dagboek Geestelijken. Twee deeltjes. *f* 2,40.

r de bezitters van het eerste deeltje is het tweede te bekomen.

Dr. C. Ullmann, *Wat vooronderstelt de stich-ler Christelijke Kerk door een' Gekruiste?* *f* 0,50. engenoemden hebben nog eenige weinige Exem- van het in 1828 uitgegevene en tegenwoordig eer belangrijke werkje: *Regten van den Vorst Publiek Onderwijs*, uit het Fransch van Prof. vertaald. *f* 1,25.

N. Suringar, te *Leeuwarden*, heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

ET GELOOF IN JEZUS CHRISTUS

ICHT, ONZE KRACHT EN ONZE RUST, OOK IN DEZE ZORGVOLLE TIJDEN,

VIER LEERREDENEN

DOOR

Prof. *L. G. PAREAU.*

Het geloof en de liefde noodzakelijk te vereeni- Matth. V: 48.

Het geloof, het vermogen om Gods heerlijkheid . Joh. XI: 45.

Jezus leven met God. Joh. XVI: 32*a*.

Over het Christelijke gebed voor Nederland. I: 13. gr. 8vo. *f* 0,90.

Erven Thierry en Mensing, Boekhandelaren te *'s Hage*, hebben uitgegeven:

LIEFDE VAN EN TOT GOD HET ECHTE STAND- DES WAREN CHRISTENDOMS. Leerrede naar IV: 19; door D. Molenaar, *Hervormd Leeraar Gravenhage*, *Ridder der Orde van den Neder- en Leeuw.* *f* 0,25.

G. W. van der Wiel, te *Arnhem*, heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

AANPRIJZING

VAN

HUISSELIJK LEVEN,

IETS VOOR ONZEN TIJD.

Prijs f 1,20.

De *Kerkelijke Courant*, van 18 Aug. l.l., geeft van dit werkje de navolgende getuigenis: »Dit gulden boekskeu, waarvan de Schrijver waarlijk zijnen naam niet had behoeven te verzwijgen, onderscheidt zich zoodanig door bondigheid van redeneertrant, door Christelijken zin en door gepastheid voor onze dagen, dat het eene plaats waardig is in elke binnenkamer, vooral van jonggehuwden." — enz.

VOOR LEESGEZELSCHAPPEN.

Door den uitgever J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, is thans, in vijf deelen compleet, bij alle Boekhandelaren verkrijgbaar gesteld het reeds met zoo veel belangstelling ontvangen Werk, getiteld:

GEDENKSCHRIFTEN VAN EEN' GENEESHEER,

ONDER DEN NAAM VAN:

JOZEF BALZAMO:

Naar het Fransch van Alexander Dumas; *door* J. F. Bosdijk.

Met al het talent van den Meester wordt in dit uitmuntend Werk de omwenteling van 1791 tot in de kleinste maar gewigtigste bijzonderheden van haar ontstaan behandeld. In bijzonder boeijenden en indrukwekkenden stijl zijn de historische personen uit dat gedenkwaardig tijdperk aan de belangrijke romantische intrigue verbonden, waardoor deze Gedenkschriften, voor-

na de jongste gebeurtenissen in *Frankrijk*, eene lectuur opleveren, zóó rijk in verscheid, dat het den lezer moeite kost het boek uit nd te leggen.
vijf deelen zijn zeer compres gedrukt en versierd ne afzonderlijke, fraai gelithographeerde plaat. ijs van ƒ 13.— mag dus zeer gering genoemd n. Een meer uitvoerig berigt en inhoudsopgave n *gratis* te bekomen.

E. Bosch en Zoon, Academie- en Prov. Gouements-Drukkers te *Utrecht*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

ARCHIEF
VOOR
LIJKE EN WERELDSCHE GESCHIEDENISSEN,
INZONDERHEID VAN
UTRECHT.
UITGEGEVEN ONDER BEGUNSTIGING
VAN ZIJNE MAJESTEIT DEN KONING,
DOOR WIJLEN
J. J. DODT, VAN FLENSBURG.
MET EENE VOORREDE VAN
HERM. JOH. ROYAARDS,
Theol. Doct. en Hoogleeraar te Utrecht.
ZEVENDE EN LAATSTE DEEL.
Prijs ƒ 10.—

G. Portielje, te *Amsterdam*, is uitgegeven en alom te bekomen:

Licht en Leven, een Godsdienstig Handboek voor nde Christenen. Uit het Hoogduitsch van Dr. Bretschneider. Door C. D. Vierhoff, Evangelisch-

lisch-Luthersch Predikant te *Monnikendam*. Twee deelen compleet, met fraai Portret. ƒ5,50.

II. *De Weg der Zaligheid*, of: Hoe komen de kinderen tot Jezus? Naar het Engelsch van J. Abbott; door K. N. Meppen, Predikant bij de Evangelisch-Luthersche Gemeente te *'s Gravenhage*, met staalgravures. ƒ0,90.

Abbott heeft hier, naar het oordeel van verstandigen, den juisten grondslag gelegd, om jeugdige kinderen al vroegtijdig hunne gebreken te doen kennen, het kwade en goede door *voorbeelden* te leeren onderscheiden, en zoo doende getracht, hen op te leiden tot eerbied voor God en den Verlosser, liefde voor zijne medemenschen en opregte Godsvrucht in hunne harten aan te kweeken.

III. *Kern van Levenswijsheid*, of: Hoe bereikt de Jongeling zijne bestemming? Naar de tweede Hoogduitsche uitgave, vrij bewerkt door K. N. Meppen, Evang.-Luth. Predikant te *'s Gravenhage*, in gr. 8vo, op velin papier, met gegr. titel en vignet op staal, in geheel linnen band. ƒ2,30.

IV. *Agatha. Kern van Levenswijsheid*, of: Hoe bereikt het Meisje hare bestemming. Naar de Hoogduitsche uitgave, door K. N. Meppen, Evang.-Luth. Predikant te *'s Gravenhage*, met fraaijen titel en vignet, op staal, in geheel linnen band. ƒ2,30.

De Schrijver dezer bladen opent in dezelve het gansche groote levensboek der vrouw, deelt aanwijzingen mede, om eene voortreffelijke *maagd*, eene *waardige bruid*, eene *echtgenoot*, *moeder* en eene verstandige *grootmoeder* te worden.

De hoogst gewigtige vraag op de titels van de twee laatste werkjes vermeld, wordt daarin door eene keur van schoone en krachtige lessen treffend beantwoord.

De inhoud maakt beiden derhalve (als geschenk) zeer geschikt voor elk Jongeling of Meisje, wanneer zij de school verlaten bij het doen van belijdenis des geloofs en bij hunne intrede in de wereld.

V. *Reizen en Lotgevallen van Lodewijk Vermeer in de Nederlandsch Oost-Indische bezittingen*, met platen en eene rojale zeer uitvoerige wetenschappelijke kaart. ƒ2,40.

De aangename en onderhoudende lectuur, zoowel als

e nuttige strekking van deze Reisbeschrijving met aart, maken dezelve hoogstbelangrijk voor allen, prijs stellen, om zich met de ware kennis van O. I. Bezittingen bekend te maken.

. *Pieter van den Broek in Azië*, of: Geschiede-ler Togten en verrigtingen van dezen Nederland-Regulus, door P. WEEDA, met platen. *f* 2,50. levensgeschiedenis van den held, aan wiens ver-gen en kloekmoedig gedrag, *Nederland* het toen-behoud van deszelfs bezittingen in de *Oost-In-*te danken had, zal voorzeker door elken Neder-r met belangstelling gelezen worden.

or de mededeeling van belangrijke *Aardrijks- en iedkundige Bijzonderheden*, biedt dit Werk zoo-eene nuttige als aangename en onderhoudende ir aan voor Leesgezelschappen en Leesbibliothe-Het boek is ook ten allen tijde goed en geschikt; ne uitmuntende prijs voor Jongelingen.

, *Evangelisch Avondmaalsboekje voor Protestant-Christenen*, 4e druk, door B. VERWEY, in lin-and. *f* 1,30.

OT BELANGRIJK VERMINDERDE PRIJZEN

WORDEN HET PUBLIEK AANGEBODEN,

TMUNTENDE EN ZOO GUNSTIG BEKENDE WERKEN
WIJLEN DEN ALOM BEROEMDEN DORDRECHT-
SCHEN LEERAAR,

EWALDUS KIST.

ALS:

Leerredenen over Gods deugden, 2 deelen *f* 2.— ats *f* 4.—

——————— *de Hoofdinhoud des Christen-*, 2 deelen. *f* 1,80, in plaats *f* 3,60.

——————— *verschillende Onderwerpen*, len. *f* 7,60, in plaats *f* 15,80.

Beoefeningsleer, of de kennis der middelen om n waar leerling van J. C. getroost en heilig te , waarin de ziekte van het menschelijk verstand t, die de ware beoefening van het Christendom in

in den weg zijn, met derzelver oorzaken en genees middelen worden voorgedragen, 2 deelen, 4 stukken *f* 6,25, in plaats *f* 12,50.

5. *Beknopte Beoefeningsleer ten dienste van min* vermogende, 2 deelen, klein octavo. *f* 1,25, i plaats *f* 2,50.

6. *Vijf Leerredenen over het Geweten.* *f* 0,80 in plaats *f* 1,50.

7. *De Geschiedenis van Ruth*, in vier Leerredenen *f* 0,75, in plaats *f* 1,20.

8. *Het ongunstig onthaal des Heilands in de Wereld*, in Leerredenen. *f* 1,20, in plaats *f* 2,20.

9. *Verhandelingen en Redevoeringen.* *f* 1,40, i plaats *f* 2,80.

IN

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

CA-

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN:

Voor OCTOBER 1848.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLVIII.

De prijs is 30 Cents.

OEKBESCHOUWING.

's *offerande. Eene Leerrede over* Gen.
:1—19, *door* J. PLEIJTE, *Predikant te*
enhoorn. *Te* Rotterdam, *bij* M. Wijt
nen, 1847. 32 *bladz. In gr. 8vo. De*
is f 0,10.

gebrek van Voorberigt of iets, dat daar-
wijls in de plaats treedt, moest Referent
eefs blijven gissen naar de aanleidende re-
de uitgave dezer preek. Is hij wel on-
dan heeft de Heer PLEIJTE dezelve eens
erdam gehouden, en werd zij doorgaande
noegen aangehoord. Er is ook trouwens
te vinden, dat dit gerucht zou behoeven
spreken. Doch ook hier moet hij herha-
het geheel iets anders zij, eene preek te
of die te hooren. En dan is er, meent
, in hetgene VAN DER PALM en anderen
tzelfde onderwerp hebben gegeven, zóó
zóó schoon, in het voorliggend geschrift
veel, of de uitgave had, zonder merkbare
wel kunnen achterwege blijven. Overi-
het eene preek van eene gewone gehalte,
elke de Apostolische wensch, die aan haar
rijkt (*Rom.* I: 13) in hare verwezenlijking
s zal worden belet. Men leze en oor-

B.

Vrede door het bloed des kruises. Leerred den Goeden Vrijdag, *over* Col. I : 20ᵃ, P. H. HUGENHOLTZ, *Theol. Doct. en Predi te* Rotterdam. *Uitgegeven ten voordeele het Nederlandsch Zendelinggenootschap.* Rotterdam, *bij* van der Meer en Verbrug 1848. 22 *bladz. In gr.* 8*vo. De prij* *f* 0,30.

Bovenstaand geschrift schijnt zijn' oorsp verschuldigd te zijn aan een stukje van den Mr. GROEN VAN PRINSTERER, getiteld: het Ne landsche Zendelinggenootschap, en daar tegen eene soort van Belijdenis-schrift te moeten ui ken. Wij willen den Heer HUGENHOLTZ noch G VAN PRINSTERER beoordeelen of lastig vallen. is het, die ons allen zal oordeelen. Dit wensc wij slechts, dat het bloed des kruises op ons kracht mogt hebben uitgeoefend, dat er liefde, vrede en eenheid door het geloof in é Heer kwame te blijken. Zoo zou de boom zijne vruchten kenbaar worden; en rijker en lijker, gewis, ware de aanstaande oogstdag!

B.

Nieuw. De gevoelens van Mr. I. DA *en* Prof. HOFSTEDE DE GROOT, *gewogen weegschaal der onpartijdige kritiek. Met Voorwoord en eenige Aanteekeningen. Te* ...rdam, *bij* ten Brink en de Vries. 54 *In gr. 8vo. De prijs is f* 0,60.

... onzer helder ziende en welmeenende va- ...che Godgeleerden, die zich echter niet ... vond zijn' naam te noemen, (*et cui bo-* ...gaf in het tweede stuk van de *Godgeleerde* ...*en* dezes jaars eene beoordeeling van Mr. ...OSTA's opmerkingen omtrent het onder- ...d karakter der Groningsche Godgeleerde ...n de Berigten omtrent het onderscheidend ... der Groningsche Godgeleerde Hoogeschool ... I. DA COSTA, toegelicht door P. HOFSTEDE ...OT.. Dit strijd- en verweerschrift mag in ...gen wel belangrijk genoeg worden geacht ... kennis van te nemen en onder allen, die ...n *de waarheid* stellen, algemeene bekend- ... krijgen en te behouden. Uit dit oogpunt ...rd, deed de Schrijver, naar het inzien ...ferent, een alles behalve overbodig werk, ... bij zijne kritiek van deze beide geschrif- ... wijze van overdruk uit de genoemde Bij- ... meer algemeen onder de oogen van het ... brengt. Daaruit mag, onder anderen,

 blij-

blijken, dat men in onze Tijdschriften niet a
bloote beoordeelingen behoeft te zoeken, maa
zaken er dikwerf een' dieper blik worden waa
gekeurd, dan menigeen, die ze ter naauwer
met eene vlugtige inzage verwaardigt, wel
meenen. Ter aanprijzing tot eigen lezing, me
wij onzen lezers geene ondienst te doen, met
korte inhoudsopgave van het voor ons liggend
schrift. *Eerst* stelt de Schrijver de oorzaken
den strijd in het licht. Hij meent die tweed
te zijn, *algemeene* en *bijzondere*; zoo als
met andere woorden, in den aard der zaak
in het eigendommelijke van de personen zijn
legen; — *daarna* doet hij de onderwerpen
nen, waaromtrent hij zich beweegt; als *voore*
omtrent de stelling, *dat de Christelijke Godsd*
niet in wezen, maar in trap, niet REËEL,
slechts GRADUEEL van andere Godsdiensten o
scheiden zal wezen; — verder, omtrent het
der *Godheid van Christus*; — *ten derde*,
trent *het heilwerk van Christus*, *dat in*
dood is gelegen; — wijders, omtrent het d
der *Triniteit*; — *ten vijfde*, omtrent *de*
houding van Gods liefde tot zijne regtvaar
heid; al verder, omtrent *'s menschen zede*
gesteldheid van nature tegen over den eisch
Gods wet; — *eindelijk*, omtrent *de Godde*
ingeving der H. Schrift. — Ten slotte leg
Schrijver *de wijze* bloot, *waarop de strijd*
weerskanten gevoerd is; waarbij hij aantoont

n DA COSTA's zijde geschiedde op eene wij-
s den onpartijdige moet doen twijfelen aan
wetenschappelijke *bevoegdheid*, aan zijne
jdigheid, en zelfs hier en daar aan *zijne*
eid; — aan de zijde van Prof. HOFSTEDE
OT wordt, daarentegen, blijkens zijn ver-
rift, de strijd gestreden meestal *met be-*
heid, *met overtuigende kracht* en eene lof-
openheid.

rent is van oordeel, dat wie het niet om
of partijën, maar om zaken en waarheid
n is, de moeite, welke zich de Schrijver
ereedelijk zal toejuichen, en aan zijn wel
d pogen den welverdienden lof niet weige-
aardoor toch mag men een' krachtigen dam
rpen achten tegen de overstrooming, met
een man van die talenten en algemeene
heid als DA COSTA *de ware regtzinnigheid*
t, en de bezielde en bezielende waarheid
ne stijve ledenpop verlaagt, wier kleeding
ading even wanstaltig als terugstootend is;
or hij, in stede van den brand te blus-
die allerwege en zoo lang reeds schade
te veel en groot, telkens weer op nieuw
nk in het kruid werpende, zich grovelijk
pt tegen het eerste en hoogste beginsel des
endoms — *de liefde*, *die geen kwaad denkt*,
t schroomt van de wetenschappelijke theolo-
iet veel meer of anders te maken dan eene
loze manie, of op zijn schoonst genomen,

eene »*mode-theologie*, die veel geruchts ma (want, zoo als een oud dichter zegt: *holle v bommen hard, omdat zij — hol zijn*), en in opzigten althans in onze dagen *de pons assino* schijnt. Referent meent het er voor te mo houden, dat Mr. I. DA COSTA het aan zijne aan zijne bij velen zoo hoog opgevijzelde maardheid, aan zijn zedelijk gevoel verpligt zich tegen al het hem in dit geschrift zoo o wimpeld als onpartijdig onder den neus gewre te verweren. Wel is en blijft het waar het kende gezegde omtrent den moorman en den l aard, maar de man zal anders weldra bij eigene partij verdacht moeten worden. En zal het dan heen met zijn crediet, waarop v zoo veel en zoo luide plegen af te gaan en a geven? — »Als het niet meer solide is, dan hier komt te blijken," — zegt dan al ligt of gene met ons, — *pereat cum ceteris.* is wel eene harde pil, die hier te slikken w gegeven, maar waarheid blijft toch waarheid, wie aan verstoppingen lijdt, moet geene re ventia of aperientia schromen: zij verkoelen drijven het kwaad naar buiten.

Opmerkens- en behartigenswaardig achten vooral hetgeen de Schrijver (bladz. 8) heeft v gesteld omtrent leerstelsels in betrekking to ééne, algeheele, eeuwige waarheid, — over zelver ontstaan, wezen en lot, dat hen a noodwendig verbeidt. Zal men dan nog st

wa

waarheid en *dogma* met elkander blijven verwarren? Waar zal dan de grenspaal der schromelijkste misleiding en verwarring kunnen worden gesteld? *Sapienti sat.*

B.

Stichtelijke Overdenkingen voor elken dag des jaars. Godsdienstig Dagboek, naar aanleiding van de Dagteksten in den Bijbelschen Almanak voor het jaar 1848. N°. 1—3. *Te* Dordrecht, *bij* H. Lagerwey, 1848. *De prijs per jaargang is ƒ* 3,00.

De Heer LAGERWEY gaat op den sedert eenigen tijd reeds ingeslagen weg voort, met ons Godsdienstig publiek dagelijkschen leerkost te verschaffen uit eene schatkamer, wier inhoud nimmermeer uitgeput raakt. Wel is het uit den aard der onderneming zelve te verwachten, dat de korte vertoogjes niet dan hoogst oppervlakkig kunnen zijn, en toch wordt hier en daar een nuttig en noodig woord gezegd, dat aller behartiging en beoefening verdient. Het moge een blijk opleveren van den goeden zin, die er bij ons nog steeds blijft heerschen, dat bij den Bijbelsehen Almanak dit Dagschrift in de huisgezinnen niet ongebruikt blijve, maar vooral de *gezette Bijbellezing* daarbij niet uit het oog worde verloren!

B.

JOHANNES THEODORUS VAN DER KEMP, *Med. Do*
als aan de hand der Voorzienigheid lang
donkerste wegen opgevoed, voorbereid en
kwaam gemaakt, om als Zendeling op te
den, ter uitbreiding van het Evangelie o
de Heidenen van Zuid Afrika, *voorgesteld*
Mr. D. G. VAN DER KEMP. *Met Portret,*
lagen en Aanteekeningen. Te Amsterdam,
J. H. en G. van Heteren, 1848. 56 *bl*
In gr. 8*vo. De prijs is f* 0,75.

»Als de Heer werkt, wie zal het keeren?
Als de Heer zijn aangezigt verborgen houdt,
is dan het licht?" Voor beiderlei vragen li
de antwoorden in het voorliggend stukje aansc
welijk voorgesteld. Hoogst merkwaardig, v
voor menigeen, die — ofschoon dan ook niet
in die hooge mate — nog verduisterd in het
stand en vereeld van hart, als zonder Go
buiten CHRISTUS, of vervreemd van zijn ger
verbond, zorgeloos daarheen leeft, mag deze
vensloop heeten, voor de beschrijving waarvan
den achterneef des hoofdpersoons opregten
zeggen; wiens werk wij in veler handen
schen. Zoo zal nog menigeen, die thans w
nog in een' dikken nacht van duisternis en o
loof rondtast, of wel zich misschien aan een
vergeten of godslasterlijk bestaan schuldig k

W

ouden worden om het nog niet buiten hope
llen, en toch nooit geheel van den Heer af
nden, die zijn' tijd kent, en zoo geheel vrij
ij is in de keuze van oorzaken en uitkom-
zich weet te verheerlijken ook zelfs in de-
die Hem tegenstaan. Moge het voorbeeld
VAN DER KEMP, wiens afbeeldsel op de
aat prijkt, nog menigeen uitdrijven tot dien
, die, verheerlijkt op zijnen Middelaarstroon
n hemel, dáár nog bij magte is om van een'
nden SAULUS een ootmoedigen en ijverigen
s te vormen!

B.

---

*telijke Wenken voor beschaafde Vrouwen,
en na het afleggen van hare belijdenis.
ededeeld in een' brief aan Jonkvrouw Z,
or* S. G. JORISSEN, *Predikant te* Utrecht. *Te*
recht, *bij* H. H. Kemink en Zoon, 1848.
gr. 8vo. De prijs is f 0,70.

Dat de Godsdienstleeraar, ter gelegenheid van
afleggen der belijdenis des geloofs, zijne leer-
n — nu zijne broeders en zusters in den
— eenige hartelijke toespraak doe, en hun
soms wel tot een blijvend aandenken in han-
geeft, is niets nieuws of vreemds; maar dat
eschiede aan een' bepaalden stand of den een
nder uit denzelven, is meer eenig in zijne soort.

Als

Als zoodanig beschouwen wij deze Christelijke wer-
ken, oorspronkelijk voor eene Dame uit de aan-
zienlijkste klasse der maatschappij bestemd; maa
door de opentlijke uitgave evenzeer sprekende t
allen en een iegelijk, die van geloof en godsvruc
de onschatbare waarde weten te bepalen. Als zoo
danig loopen wij zeer hoog met dit werk van de
Eerw. JORISSEN, en kunnen niet nalaten — be
houdens ons verschillend oordeel over het verkee
in de groote wereld, en onzen verklaarden a
keer van den briefvorm (vooral zoo onafgebroke
aan een stuk) — het onder de beste schriften va
dien aard te rangschikken, waarvan wij de alge
meene verspreiding hartelijk wenschen, en waar
over wij den zegen van Hem, die, waar Hij ie
goeds begonnen heeft, het werk zijner hande
niet zal laten varen, nederig afsmeeken.

B.

B. APPERT'S *Gedenkschriften uit de tijden d*
Keizerrijks en der Herstelling. Uit het Hoog
duitsch vertaald. In drie Deelen. Te Utrecht
bij J. G. van Terveen en Zoon, 1847. *Eer*
ste Deel 318, *tweede Deel* 280, *derde De*
271 *bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 7,80.

Referent las deze Gedenkschriften met de groo
ste belangstelling en met wezentlijke voldoening
en inderdaad ze zijn in alle opzigten belangstellin

over

overwaardig. De Heer APPERT is genoegzaam bekend als de ijverige voorstander en invoerder der Lancastersche leerwijze in *Frankrijk*, als de onvermoeide verbeteraar van het lot der gevangenen, en als de echte philantroop, die daar, waar het in zijn vermogen was, somtijds zelf ten koste van zijne eigene rust, ja van zijne vrijheid, het lot zijner ongelukkige natuurgenooten verzachtte en verbeterde. Met klimmende belangstelling gingen wij zijne werkzaamheden, van haar eeerste beginsel af, na, treurden vaak met den met zoo veel geestdrift bezielden man, over de beletselen en hinderpalen hem door de zonen der duisternis, de domperige Roomsche Geestelijkheid, in den weg gelegd, en juichten, wanneer wij zijne volharding en zege zagen behalen. Waarlijk een man zoo als APPERT was dubbel waardig het vertrouwen hem door den Hertog van Orleans, later LODEWIJK PHILIPS, Koning van *Frankrijk*, door diens doorluchtige Gemalin en Vorstelijke Zuster, Prinses ADELAÏDE geschonken! En echter ten laatste bezweek ook hij als een slagtoffer van intrigue en kabaal, voor den naijver van laffe hovelingen, en moest zich van het Hof verwijderen en de plaats verlaten, waar hij voor zulk eene ontelbare menigte nut gesticht had en nog zoude hebben kunnen stichten. Uit deze oogpunten beschouwd, zijn APPERT's Gedenkschriften reeds hoogst merkwaardig, — hij werpt eenen diepen blik in het menschelijk hart, en menigeen kan zich aan zijn

voor-

voorbeeld spiegelen; velen kunnen er uit leeren hoe weinig men op de menschen, maar vooral o hovelingen en hoog geplaatste personen kan ver trouwen; jammer genoeg, dat meestal vermeerde ring van aanzien, vermindering van deugd te gevolge heeft, maar, *zoo was* het, *zoo is* he nog, en zoo *zal* het, helaas! wel altoos blijven.

Maar ook van eene andere zijde beschouwd verdienen deze Gedenkschriften ten hoogste ieder belangstelling. De Schrijver toch doorloopt ee tijdvak van 40 jaren, een tijdvak, belangrijk voo *Frankrijk* niet alleen, maar voor geheel *Euro pa!* In dat tijdsverloop zag hij zijn Vaderlan door vier Monarchen regeren; hij zag NAPOLEO als Keizer, LODEWIJK XVIII en KAREL X a zwakken aan den leiband der Priesters loopend Koningen, en eindelijk LODEWIJK PHILIPS, die Vorst, die door eene omwenteling op den troo geplaatst, achttien jaren later door eene ander omwenteling, waarschijnlijk even als zijnen voor ganger, in ballingschap zijne dagen zal moeten ein digen. Maar die laatste gebeurtenissen konde APPERT niet voorzien, toen hij in 1837 zijne Ge denkschriften besloot met zijne verwijdering va het Hof, en juist daarom hechten wij er zoove belang aan, omdat de bijzonderheden aangaand den laatsten Koning van *Frankrijk* en dier huisgezin hier medegedeeld, onpartijdig en naa waarheid zijn geschetst, omdat wij er de beschrij ving in vinden van karakters van onderscheiden

man

', wier namen in de laatste omwenteling k genoemd zijn. Wij behoeven hier slechts ARTINE, DUPONT DE L'EURE en LOUIS BLANC te , om het gezegde te staven. Maar ook en behalve dezen, kwam de Schrijver in ng met vele andere beroemde mannen onw, van welke hij almede zeer wetenswaarzonderheden vermeld.

bleek ons duidelijk, b. v. bladz. 266 van rste Deel en elders, dat APPERT alles been voorstander van het pensylvanisch ges-systeem is, en indetdaad de gronden, er *tegen* aanvoert, kan men geenszins gegredeneren.

trof ons eene aanmerking, door APPERT lerde Deel, over DE LAMARTINE gemaakt, en nen ons niet onthouden die hier over te daar zij ons, te meer omdat zij zoo vele óór de gebeurtenissen van de laatstverlooanden nedergesteld is, belang inboezemde. moet," zegt hij, »nog van twee mannen , — te weten van de Heeren DE LAMARGUIZOT. De eerstgenoemde heeft zoowel Genootschap ter verbreiding der Christelijke , als bij de maatschappij tot afschaffing n slavenhandel, dikwijls het spreekgestoelte nen, en dat nooit zonder schitterende blijzijne welsprekendheid te geven. Wanneer r DE LAMARTINE als philantroop spreekt, jne physionomie eene eigenaardige uitdruk-

king,

king, zijne voordragt een' dubbelen klem, zij
gansche voorkomen iets, hetwelk tot bewonderin
medesleept. Ik voor mij geloof, dat de Heer
LAMARTINE er wel aan doen zoude, indien hij zij
bekwaamheid alleen aan de hoogere belangen d
menschheid wijdde, als derzelver beschermer o
trad en aldus eene zijner waardige rol bleef, ve
vullen. Het komt mij ten minste voor, dat
Heer DE LAMARTINE met zijne edelaardige bov
de groote menigte der menschen verheven denk
beelden, in den lageren kring van den staatkun
digen maalstroom niet meer op zijne regte pla
staat."

Wij hebben inderdaad in geruimen tijd ge
werk ter hand genomen dat ons zoo zeer geboe
heeft en van zoo algemeen belang is, (altoos
dit genre), en daarom kunnen wij de lezing ni
genoeg aanbevelen, en geven gerust de verzek
ring, dat niemand het boek onvoldaan ter zij
zal leggen.

Nu nog een woord over de vertaling. — De
had veel beter kunnen zijn. Vooreerst, waaro
is dit werk uit het *Hoogduitsch* en niet uit h
oorspronkelijk vertaald, het draagt er alle ke
teekenen van. Verstond de Vertaler Fransch
waarom dan naar eene vertaling vertaald? Ve
stond hij het niet, dan hadden de Uitgevers be
gedaan het werk aan iemand op te dragen, d
de Fransche taal magtig was. Wij schrijven
rekening van den Vertaler de domme fout
blad

2 van het eerste Deel, waar hij spreekt
APOLEON's *aankomst in Engeland!* waarmede
an' origineleń bok geschoten heeft, — dà
r, is nimmer in *Engeland* geweest.
Inleiding voor het tweede Deel, die wij op
bladwijzer vermeld vinden, schijnt of in de
gebleven, of verkeerd daarop geplaatst te zijn;
alethans nergens te vinden.
n de overzetting uit het Hoogduitsch hebben
ok waarschijnlijk het herhaald voorkomen van
onhollandsche *omgevingen* te danken; er was
gemakkelijk een ander woord voor te vinden.
ar wat ons geduld gefolterd heeft, is het on-
ge herhalen, van *dezelve*, *hetzelve*, *derzel-*
en dergelijke den stijl schandelijk ontsierende
den. Wij hadden tijd noch geduld ze te tel-
maar durven gerust verzekeren, dat die
lende woorden er minstens een paar duizend
in voorkomen. Neen, Mijnheer de Vertaler,
geen bewijs van uwen vloeijenden stijl en ge-
elijken schrijftrant; lees eens na wat onze
E VAN LENNEP, in zijne aanmerkingen op het
rp van gewijzigde Grondwet, van het gebruik
woorden zegt, en denk er in het vervolg aan,
eens weder aan het overzetten bezig zijt.
correctie is over het algemeen goed, de druk
lijk en het vignet niet kwaad.
ogten de Uitgevers hunne onderneming be-
d zien met het gunstig gevolg dat zij ten
verdient. J. S.

Karaktertrekken en Historische Fragmenten *het leven van den Koning van* Pruissen, FR DERIK WILLEM III, *verzameld en uitgegev door* R. FR. EYLERT. *Uit het Hoogduitsch d* A. H. VAN DER HOEVE, *Predikant te* Kepp *Derde Deel. Tweede gedeelte. Te* Amste dam, *bij* ten Brink en de Vries, 1848. *prijs is f* 4,15.

Het is meer dan tijd, dat wij den Lezers v dit Maandschrift opmerkzaam maken op de v tooijing van het beroemde werk van EYLER waarin karaktertrekken en geschiedkundige beri ten, betreffende wijlen den Koning van *Pru sen*, zoo eigenaardig als uitvoerig worden mee gedeeld. Wij gaven van de vorige stukken e allezins aanprijzend verslag, en dat van dit laat gedeelte moet even aanbevelend zijn, daar het n alleen met de voorafgegane deelen gelijk sta maar bovendien bevat, waarnaar wij vooral z begeerig waren, hetgeen betrekking heeft op invoering der *Kerken-vereeniging*, en het *twee huwelijk* van dezen Vorst. De *derde* afdeeli handelt over de *kerkelijke vereeniging* (bladz. 2 tot 460). De *vierde* over *het tweede huwel des Konings* (bladz. 461—515). De *vijfde* ov *de neiging des Konings voor het schouws* (bladz. 516—565), terwijl in eene *zesde* afdeeli

n

nog *enkele karaktertrekken uit 's Konings leven* zijn bijeenverzameld (bladz. 566—653), en alles met een' *terugblik* of *slotrede* wordt besloten (bladz. 654—680).

De rijkdom van mededeelingen is hier zóó overvloedig, dat wij inderdaad verlegen zijn, wat wij het eerst en het meest moeten vermelden. EYLERT, dat merkt men aan alles, heeft zijnen Vorst geschetst, zoo als hij waarlijk was, in al zijne karaktertrekken, zonder blind te zijn voor zijne gebreken of daarover eenen sluijer te willen werpen; en hoewel hij hem hooge achting toedroeg, diepen eerbied betoonde, en waar hij kon en mogt, hem poogde te regtvaardigen, hij heeft dat echter niet gedaan ten koste van de waarheid. Zijn geschrift is een belangrijk archief, zoowel voor de kerkelijke geschiedenis van *Pruissen*, als voor die van de eeuw, waarin deze Koning leefde, en zal op vele punten eene vraagbaak blijven voor den navorscher der gebeurtenissen op het kerkelijk en wereldlijk gebied.

Onder de merkwaardigheden valt ons oog ter mededeeling op het volgende:

»Bij zijn schitterend verblijf in *Parijs*, bezocht de Koning, onder al de gewigtige aangelegenheden, die dit verblijf onder zulke omstandigheden medebragten, toch elken Zondag de Protestantsche Kerk. (Hij verstond en sprak de Fransche taal zoo goed als de Duitsche). Toen hij voor de eerste maal, om niet gekend te zijn, met zijn' Ad-

Adjudant-Generaal, in burgerlijke kleeding zo
der eenig onderscheidingsteeken dáár was, de
deze onderzoek naar eene geschikte plaats, wa
men goed hooren en den Predikant zien kon. M
wees hem de Kerkeraads-bank aan, en naardi
zij nog geheel ledig was, nam de Koning daa
plaats. De leden van den Kerkeraad kwam
weldra velen in getal, en waren zeer verwonder
in eene bank, die uitsluitend voor hen beste
was, een' hun onbekenden vreemdeling te vind
Toen de een na den ander in de bank kwa
ontstond er gedrang, zoodat de Koning ste
meer teruggeschoven werd. De Adjudant, die
de tweede bank zat, zeide zacht tot een'
Heeren: »dat men den vreemdeling toch e
gemakkelijke plaats mogt inruimen! hij was
Koning van *Pruissen*." Toen de een dit
ander influisterde, verschrokken (verschrikten)
en verzochten den zegerijken Koning om verg
fenis, dat (daar) zij zoo weinig beleefdheid v
hem gehad hadden; zij hadden hem inderda
niet gekend; en nu spoedden zich die Heeren
de bank te verlaten. De Koning riep hen ech
vriendelijk terug, en zeide: »Blijft hier! Er
voor ons allen nog plaats: *in de Kerk zijn*
allen met elkander gelijk."

Deze anekdote karakteriseert geheel den K
ning in zijne ware gemoedsstemming. Zoo z
er zeer vele. Is hij in het doorzetten der kerk
lijke vereeniging wel wat drijver geweest, het h
gi

ginsel evenwel, waaruit hij handelde, was zuiver en echt Christelijk, en hij staat tegenover hen, die zich tegen zijne bedoelingen verzetten, in een zeer gunstig licht. Ook zijn tweede huwelijk is hier allezins geregtvaardigd. Van zijne geestigheid en vrolijke luim strekke dit ten bewijze:

»Te *Potsdam* werd het kleine stuk U. A. W. G., of de Visitekaartjes, van KOTZEBUE gegeven, waarin de beroemde komiek UNZELMANN de hoofdrol allerkluchtigst vervulde. Aan het einde van het stuk werden de letters U. A. W. G. zeer onderscheiden verklaard; door den een juist: *Um Antwort Wirt Gebeten* (men verzoekt om antwoord); door den ander: *Und Abends Wird Getanzt* (en des avonds wordt er gedanst); door een' derde: *Und Abends Wird Geklatscht* (en des avonds wordt er gesnapt). De Koning was door de voorstelling zóó verrukt, dat hij UNZELMANN daarna Ananas en Tokayër wijn liet toedienen, er de woorden bijvoegende:

»*Und Ananas Wirden Gegessen*
Und Ausbruch Wird Getrunken."

(En Ananassen worden gegeten
En uitgelezen Wijn wordt gedronken).

Doch, wij zouden geen einde vinden, indien wij zoo wilden voortgaan. Men kan dit boek niet gelezen hebben, zonder er mede ingenomen te zijn.

zijn. In *Duitschland* heeft het, ten bewijze hi van, eene *derde* uitgave gehad. De Heeren U gevers zullen, hopen wij, insgelijks in een ru debiet zich verblijden, en de Eerw. Vertaler de goedkeuring, en den bijval, door ons publ aan dit werk gegeven, zijnen waarlijk niet ger gen en uitnemend goed uitgevoerden arbeid, a genaam beloond zien. Wij bevelen het on paald aan.

Wet op het Notarisambt van den 9 *Julij* 18 (Staatsblad N°. 20), *benevens het Tarief* *het Honorarium enz. der Notarissen, vast steld bij de Wet van* 31 *Maart* 1847 (Sta blad N°. 12). *Met aanteekeningen. Twe vermeerderde druk. Te* Amsterdam, *bij* L. Bakkenes, 1847. 92 *bladz. In duod.* *prijs is f* 0,75.

Na het uitvaardigen van de nieuwe Wet het Notariaat, werd natuurlijk de behoefte al meen, om met de bepalingen van die Wet al m en meer bekend te worden; door dit werkje wo hieraan voldaan. Wij vinden hier niet alleen nieuwe Wet, zoo als die 9 Julij 1842 is u gevaardigd, maar tevens hoogst belangrijke aa merkingen ter verklaring en opheldering da van, benevens het nieuwe Tarief van het Hon rarium enz. der Notarissen, laatstelijk bij de W

v

van 31 Maart 1847 vastgesteld; dus een niet onbelangrijk geheel, onmisbaar voor hen, die het ambt van Notaris bekleeden of zich daartoe voorbereiden. De Schrijver noemt in den titel zijnen naam niet, maar blijkens het Voorberigt schijnt hij J. C. VAN TOORENENBERGEN te heeten en te *Utrecht* woonachtig te zijn. Referent meent zich opzettelijk van aanmerkingen te moeten onthouden, omdat hij onbekend is met hetgeen tot het vak van Notaris behoort; ondertusschen twijfelt hij niet, of dit werkje zal zeer nuttig kunnen zijn, en meent het dus wel zeer ten gebruike te moeten aanbevelen, te meer daar de druk zeer netjes is; en het geheel blijkbaar zeer goed is ingerigt om tot eene handleiding te kunnen dienen.

H. S.

HENDRIK STILLING's *kindschheid*, *jongelingsjaren en vreemdelingschap. Uit het Hoogduitsch*, *door* D. KOORDERS. *Tweede druk. Te* Utrecht, *bij* C. van der Post, 1848. *In kl.* 8*vo. De prijs is* ƒ 2,80.

Wel wordt er met waarheid in het Voorberigt van dit werkje gezegd: »het is de natuur, de »reine natuur, de edele eenvoudigheid, het doel »en toppunt der ware beschaving, die hier spre»ken." Ééne stem voorwaar verheft zich slechts ten aanzien van JUNG STILLING's werken. Wie zou

niet gaarne den gang nagaan, dien de Voorzienigheid, in hare ondoorgrondelijke wijsheid, hield met een' knaap zonder aanzien of fortuin, die, vergeten als hij was in een afgelegen hoek, voor niets scheen te deugen, en toch niet zooveel eer aan eene beroemde Hoogeschool een' Hoogleeraarszetel mogt bekleeden. Daarom was reeds, jaren geleden, eene uitgave van HENDRIK STILLING'S werken aan ons vaderlandsch publiek regt aangenaam; ten blijke waarvan dan ook de oplage weldra uitverkocht geraakte. Wij juichen het denkbeeld des Uitgevers van ganscher harte toe, hetwelk hij door eene nieuwe vertaling en uitgave heeft trachten te verwezenlijken. De jeugdige Vertaler heeft, naar het inzien van Referent, zijne taak zeer goed volvoerd en verdient wel aanmoediging. Zijne taal en zijn stijl kenmerken veel aanleg. Hij ga met lust op den ingeslagen weg voort, en vinde met den Uitgever een begeerig publiek, dat op zulke degelijke schriften meer prijs weet te stellen dan op de menigte laffe romans of novellen, waar wij vaak mede worden overstroomd. De overbrenging der liedjes of verzen laat echter nog wel wat te wenschen over.

B.

Op-

tellen ter vertaling in het Latijn, voor Etymologie zoowel als Syntaxis, *door* C. W. VOLCKE, *Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct.*, *Conrector der Latijnsche school te* Zierikzee. *Derde Stuk. Syntaxis. Tweede klasse. Te* Gravenhage, *bij* J. M. van 't Haaff, 1847. *In kl. 8vo. De prijs is f* 0,50.

Gelijk in de vorige, reeds aangekondigde stuk- zet de Zierikzeesche Conrector zijn' letter- id in het voor ons liggend stukje voort. Het uik zal de nuttigheid van dergelijken arbeid, r nog al wat werk aan besteed is, zonder twij- wettigen. Dezelfde aanmerking, reeds vroeger r ons gemaakt, moeten wij echter herhalen; wenschten meer voorbeelden ter bewerking van en denzelfden regel. Overigens, vinde het ske bijval, en vorme een aantal goede Lati- en!

B.

---

chrijving van den Landbouw op de Hofstede en Eng, en beknopte beschouwing der beginlen, waarvan men hierbij is uitgegaan; door ENGELBERTS. *Te* Groningen, *bij* C. M. van olhuis Hoitsema, 1848. 58 *bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 0,60.

De ons overigens onbekende kweekeling van

 de

de Landhuishoudkundige school te *Groningen*, werd in de gelegenheid gesteld om op het landgoed van den Heer Baron VAN BRAKELL TOT DEN BRUG te *Lienden*, in de *Betuwe*, gedurende zijn verblijf aldaar in het zomerhalfjaar van 1847, de bouwstoffen tot deze zijne opmerkingen te verzamelen, van welke hij zijne landgenooten niet onkundig meende te moeten laten. Trouwens de kennis der verschillende manieren, waarop hier en elders de beginselen der Landhuishoudkunde kunnen worden toegepast, en in dadelijke praktijk worden gebragt, heeft — wie zal het betwijfelen? — zijne nuttige en belangrijke zijde. Zal men daardoor eindelijk eens op het denkbeeld komen, om den lang en luide geuiten wensch te verhooren en te vervullen, waardoor aan zoo vele handen werk, aan zoo vele huisgezinnen brood zou kunnen worden verschaft, om zooveel onbebouwd land, zooveel woesten heidegrond te gaan ontginnen en vruchtbaar te maken? Of zullen al die stemmen, stemmen des roependen in de woestijn moeten blijven? De tijd zal het leeren. Wij prijzen de lezing van dit boekske alleszins aan, en wenschen hartelijk, dat men de toepassing van de hier en elders vermelde beginselen toch eens wilde beproeven!

B.

On-

Onze Tijd. Merkwaardige gebeurtenissen onzer dagen, op het gebied van staatkunde, kunsten, wetenschappen, nijverheid enz., mitsgaders levens- en karakterschetsen van vermaarde Tijdgenooten. Zamengesteld door eene vereeniging van letterkundigen. (Strekkende tevens tot vervolg op alle Encyclopaediën). Eerste Deel. Blad 1—5. *Te* Amsterdam, *bij* Gebr. Diederichs. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,15 *per blad.*

Onze tijd is waarlijk opmerkelijk genoeg; een veelzins bewogen tijd, die stof tot nadenken geeft, die tot achteromzien en een' voorwaartschen blik behoort te dringen, en inderdaad wel verdient, dat de reeks van deszelfs oorzaken en uitkomsten, der vergetelheid ontrukt, diep in het harte worde weggelegd, om er voor tijdgenoot en nageslacht winst mede te doen. Daarom was ons de aankondiging van een werk, onder bovenstaanden titel: *Onze Tijd*, een merkwaardig en aangenaam verschijnsel, omdat wij ons vleiden met de hoop, dat men de gebeurtenissen van onzen tijd, zoo hier als elders, met zorgvuldigheid en wijsheid dienstbaar zou trachten te maken, om in een land als het onze, waar zooveel vervallen ligt, van onder de puinhoopen op te delven, wat houweel en spade nog weten te vinden, en op te rig-

rigten, wat nog te herstellen mogelijk is. I
daartoe dringende behoefte bestaat, opdat ook n
de naneef in dezelfde dwaasheid valle als het vo
geslacht, wie zal het betwijfelen, die niet van a
nadenken en ernst ten eenemale vervreemd m
heeten? — Dat daartoe nu de staatkundige vo
vallen, die zich in *Europa* allerwege als het w
verdringen, veel en grootelijks aanleiding geve
is buiten allen kijf, gelijk mede dat daaruit
wigtige lessen zijn af te leiden. Dat ook de
staande spanning, de gedurige en hardnekk
worsteling tusschen licht en duisternis, waarh
en logen, gelijk mede, de verschillende rigting
en bewegingen van onderscheiden individuën
het gebied van wetenschap en kunst overvloed
stof opleveren, wie zal het willen loochenen
durven ontkennen? Zoo beslaat dan ook teregt
groote revolutie in *Frankrijk*, in Februarij
Junij dezes jaars, de eerste plaats in dit Tijdschr
Niet oneigenaardig wordt dit artikel gevolgd, d
hetgeen in den Duitschen Staat merkwaard
voorviel, in eene levensbeschrijving van KA
ALBERT, allen artikelen, die zich met belangst
ling en genoegen laten lezen. Zal echter
voorliggende werk zoowel de theorie als de pr
tijk des levens bevatten, dan behoort daartoe t
ook vooral en uitsluitend *de Godsdienst;*
element, buiten hetwelk alles levende dood
worden genoemd, de spil, waar om zich
gansche raderwerk van 's menschen bestaan

W

n beweegt, zonder hetwelk het geheel aan
d en bederf komt te lijden. Daarom ver-
het ons zoo zeer, toen de Uitgevers in hun
ctus de aankondiging deden, dat de Schrij-
an *Onzen Tijd* de verschijnselen op het ge-
an den menschelijken geest, in staatkunde,
sdienst, enz. zouden mededeelen en ontwik-
Doch zagen wij met zekeren weemoed en
huivering de vermelding *der Godsdienst* op
tel der eerste bladen ontbreken. De rigting
an het innig Godsdienstig gevoel bij een volk
t, onzes inziens, de rigting van al het ove-
zoodat van haar — wat niet bepaaldelijk
ke wetenschap moet heeten — alles afhan-
wordt gemaakt. De geschiedenis is daar en
aring daarnevens, om er de overvloedige
en van op te leveren. Niet, dat wij zouden
en *Onze Tijd* bij uitsluiting aan onderwer-
de Godsdienst betreffende, of dorre vertoo-
en koude voorstellingen van Godsdienstige
's of verschillen te zien toegewijd. Verre
ar! Maar de Godsdienst, die eenige, mag-
veilige, begeerlijke leidsvrouw van Volken
aten; dat onschatbaar kleinood en ondoor-
aar schild der vaderen; het Evangelie van
us, als de helder schijnende poolstar, die
wijst op het uitgestrekte watervlak, dat wij
n, en de Goddelijke Middelaar als de on-
telijke rots, op welke het geloof voor tijd en
gheid mag bouwen; zoo als onze tijd, he-
laas!

laas! die levens-elementen onder zoo menig deksel durft te verbergen, en alzoo de vruchtbare kiemen doet rijpen voor vreeselijker schokken en eene ontzaggelijke toekomst; — dit een en ander moet met waardigheid en klem uit het stof worden te voorschijn gedaagd en mag niet achterstaan, zal aan de behoefte des tijds niet te kort worden gedaan. Of zal dan, vragen wij, nog langer, tot schade en schande van onze natie, de Godsdienst een voorwerp blijven, hetwelk men zich schaamt? — God verhoede het! —

In dier voege, en met inachtneming van al wat de onderscheiden rigting van den menschelijken geest in aanleg en uitkomst kenmerkt, zal het hier boven aangekondigde Tijdschrift, naar wij ons voorstellen, doel kunnen treffen, en verscheidenheid parende aan onderling nut en voordeel, onder alle standen en rangen blijvenden bijval vinden; terwijl het, zijne nuttige strekking geenszins missende, tegen den stroom van geschriften, die ons als overstelpt, eenen dam opwerpen en eene plaats zal innemen, die nog niet of zeer gebrekkig is bezet, en onzen landaard heil en zegen zal weten aan te brengen. Als zoodanig wenschen wij den Schrijvers en Uitgevers lust, kracht en aanmoediging, en prijzen deze onderneming onzen landgenooten ten ernstigste aan.

B.

De

De Huisvriend. Gemengde Lectuur voor Burgers in Stad en Land, verzameld door J. J. A. GOEVERNEUR. *Vijfde Deel*, 1847. *Te* Groningen, *bij* C. M. van Bolhuis Hoitsema. *De prijs is per Jaargang f* 3,00.

Gelijk reeds vroeger, meenen wij ook dezen Jaargang van deze gemengde lectuur aan ons publiek te mogen aanprijzen; dat het zich den tijd ten nutte make om tegen een' zoo matigen prijs zulk een waren huisvriend den toegang tot zijne woning te verschaffen. Menig uur van ledigheid of verveling kan in zijn gezelschap aangenaam en nuttig worden gepoosd en gesleten; en waarlijk, de onvermoeide pogingen van den werkzamen Redacteur verdienen allezins aanmoediging.

R.

Geschiedenis van NAPOLEON'S *Gevangenschap op* St. Helena. *Door den Graaf* MONTHOLON, *deelgenoot in de ballingschap en Executeur Testamentair des Keizers. Eerste Deel. Te* Amersfoort, *bij* W. J. van Bommel van Vloten, 1846. *In gr. 8vo. De prijs is f* 5,70.

Veel, zeer veel is er reeds over den man des bloeds en des geweld, die als eene roede door

God

God over *Europa* — en niet het minst over o
Vaderland — was besteld, op velerlei wijze
toon gezegd en geschreven. Veel, dat den stre
gen en waarachtigen toets des onpartijdigen oo
deels geenszins kan doorstaan; veel, dat mensche
vergoding mag heeten, en alzoo kwaad sticht
Gansche boekdeelen heeft men gevuld met de b
schrijving der daden van een' man, die, waarl
groot als hij was, aller hart met schrik en a
schuw vervulde; gelijk zijn lot en uitgang een o
gerigt gedenkteeken mag heeten voor de ontegé
zeggelijk waarheid, die de grondslag uitmaakt v
alle geopenbaarde Godsdienst, dat *de Heer r*
geert! . . . .

Niemand was beter in staat, voorzeker! o
hem van nabij te kunnen gadeslaan, dan hij, d
hem tot aan de eindontwikkeling van zijn leven
drama getrouw bleef. MONTHOLON, deelgenoot v
's Keizers roem en schande, en zelf zijne g
hechtheid aan zijn' meester met eene voortduren
gevangenis op de Citadel van *Ham*, en ontzetti
van al zijne titels en bedieningen boetende, schre
in zijnen kerker deze geschiedenis, van welke o
in een Nederduitsch gewaad thans het eerste d
wordt voorgelegd. Het spreekt van zelf dat o
hier — met de bescheidenheid evenwel altoos, d
men van een vertrouwd vriend mag verwachten -
bijzonderheden worden medegedeeld, die ande
ligt verholen zouden zijn gebleven, en ons gel
genheid geven om in het hart van den zwa

ve.

erden trotschaard een' diepen en leerzamen slaan. Als zoodanig zijn wij verlangend et vervolg van dit werk, dat ons eerst zoo aankondiging in handen kwam. Wij meeden te hebben om er iets goeds van te vern. Maar het plaatje, voorstellende het graf POLEON op *St. Helena*, ontsiert het overibevallig geheel. Moge echter daardoor het niet worden afgeschrikt om het werk zelf pen en te lezen. Het wekt herinneringen n voortijd, die, wèl aangewend, heilzaam n werken. B.

---

lbeginselen van den wetenschappelijken Landw, *door* A. D. THAER; *bewerkt door* E. C. LAAR, *Directeur van het Landhuishoudelijk tituut te* Zalk. *In vier Deelen. Met der- platen. Te* Zwolle, *bij* W. E. J. Tjeenk link. *In gr. 8vo. De prijs is f* 17,00.

et voorliggend uitvoerig werk van den Cel- Doctor THAER, die zijne schitterende loop- als geneeskundige aan de Landhuishoud- ten offer gebragt, en zich als oeconoom een' n naam verworven heeft, brengt ons den eener naauwgezette studie en de resultaten veeljarige en beproefde ervaring aan het Het blijkt er ten volle uit, wat moeite zich geleerde heeft getroost, om den landbouw

 zijn'

zijn' hoogen, ja eersten rang onder de vak van menschelijke kennis te verzekeren, hem het slijk van vooringenomenheid en vooroordee te beuren, en tot een waardig voorwerp van oefening, zelfs voor lieden van den eersten r en stand, te verheffen. Over deszelfs hooge diensten schijnt slechts ééne stem te zijn, w neer wij in aanmerking nemen, dat het in h alle levende talen werd overgezet, en zoo in landen van *Europa* bekend en verspreid. I ten gevolge begreep de Uitgever, de verta ook in ons land te beproeven. Niet onverschil voorwaar! mogt het heeten, wien zij met die belastten. Teregt, dat zij naar een' deskun en bevoegde omzagen, dien zij bezwaarlijk b konden vinden dan in een' man, als de E ENKLAAR, die zich uitsluitend op het vak Landhuishoudkunde heeft toegelegd, en aan hoofd van een opzettelijk daartoe opgerigt In tuut, de beoefening dezer belangrijke wetensc in ons Vaderland met al de hem ten dien staande middelen tracht te bevorderen. Voor oogmerk dunkt Referent het voorliggend werk uitnemendheid geschikt, en meent hij — ook de zorg wille der bewerking ten dienste on landgenooten — vrijheid te vinden om desz lezing en onderzoek ernstig aan te bevelen. Uitgever worde zoo niet teleurgesteld; de V taler vinde zijne aanmoediging; de belanghebbe bevordere zijn eigen en het algemeene nut!

V

Verslag van het verhandelde op het eerste Landhuishoudkundige Congres, gehouden te Zwolle, *den* 11 *en* 12 *Junij* 1846. 96 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1,00.

Verslag van het verhandeldė op het tweede Landhuishoudkundige Congres, gehouden te Arnhem, *den* 3, 4, 5 *Julij* 1847. *Te* Zwolle, *bij* W. E. J. Tjeenk Willink, 1847. 216 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2,20.

Wij voegden deze beide stukjes bijeen, omdat zij over hetzelfde hoofdonderwerp loopen, en beide de notulen behelzen, van hetgeen ter zake der Landhuishoudkunde als wetenschap in het algemeen en bijzonder in ons Vaderland, op daartoe uitdrukkelijk belegde Vergaderingen, door eene reeks van mannen ter sprake gebragt en behandeld is. De uitgave schijnt het bepaalde doel van meerdere openbaarheid te hebben; en de zaak zelve verdient inderdaad wel de algemeene aandacht en belangstelling. Hartelijk gaarne wenscht Referent, dat men er het voorgestelde oogmerk mede bereikt moge zien, en alzoo ook deze Vergaderingen niet zijn of worden mogen, wat met zoo menige grootere of kleinere bijeenkomst het geval is of wordt, eene vereeniging van een aantal menschen op eene en dezelfde plaats, die, bij slot van rekening, weinig anders hebben uitgevoerd, dan elkander

ontmoet, gesproken en met elkander gegeten en gedronken. B.

Tafereelen uit het Drentsch Dorpsleven, *door* C. VAN SCHAICK. *In twee Deelen. Met vignet. Te* Haarlem, *bij* A. C. Kruseman, 1848. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 5,70.

Om den lezer op het standpunt te stellen, van waar de Schrijver wil dat deze zijne tafereelen zullen worden beschouwd en beoordeeld, nemen wij de vrijheid hem een kort resumé te geven van het naschrift, waarmede hij het gansche werk besluit. Daar zegt hij, alleen het leven van een' boerenjongen te hebben willen schetsen, die groot en rijk werd; die eene brave, stille vrouw had, en, als hij wijs had gehandeld, een gelukkig en onbezorgd leven had kunnen leiden; maar die zich zelve te buiten ging, en zelf de oorzaak werd van zijn' vroegen dood en van het verdriet en den rouw, die over zijn huis kwamen.

»'t Is krek, zoo as oeze (onze) domeneer s'andrenlesten het zeit" — zou de Drenthsche boer zich laten hooren, wien het boek van den Dwingeloosehen Predikant was voorgelezen. En wat de eenvoudige Drenth daarbij zou gevoelen, moet ieder onbevooroordeelde met hem erkennen. Hier is geen *hors d'oeuvre* van ijsselijkheden, geen fijn gesponnen intrigue, geen ultra voorstelling van gru-

gruwelen en ellende, waarbij iemand de haren te berge rijzen en eene koude rilling over het harte gaat; — Neen! een eenvoudig verhaal, van hetwelk, naar des Schrijvers betuiging, waarheid voor een gedeelte ten grondslag ligt; een verhaal, dat in- en uitwendig al de kenmerken van waarschijnlijkheid in zich bevat, en dat, op een' lossen, naïven, en hoogst natuurlijken toon voorgedragen, den lezer in het werkelijke leven verplaatst, waar hij de voorgestelde personen niet anders zou zien werken dan zij zich hier aan zijn oog voordoen, en alzoo veel meer kans heeft om het doel niet te missen, dat er zich de auteur mede heeft voorgesteld. Dit oogmerk nu is in het voorliggende werk alles behalve ver te zoeken. VAN SCHAICK zoekt den duivel der onmatigheid en dronkenschap ook uit zijne landpalen te bannen; waar het nog sints een old gebruuk schijnt, om de jeneverflesch en brandewijnskom soms eens duchtig aan te spreken. Maar hij doet dit op *zijne* wijze. Ons lezend publiek kent zijne schrijfwijze reeds uit andere voortbrengselen van zijne wel versneden pen, en heeft, onder anderen, blijkens de goede ontvangst van des Schrijvers *Geert*, het talent van den *soidisant* eenvoudigen boeren-dominé op prijs leeren stellen. Referent las dien *Geert* mede, en gaf er zelfs eene beoordeelende aankondiging in ons Tijdschrift van. Het was hem eene reden te meer, waarom hij gereedelijk de pen opnam, om ook dit werk van VAN

 SCHAICK

SCHAICK aan te kondigen. Gulhartig bekent hij, (die zelf van het *simplex veri sigillum* zóó innig overtuigd is,) met deze tafereelen nog ongemeen veel hooger te loopen, en derzelver lezing aan al wat door fictieve romanhelden en romantiek van onze dagen nog niet ten eenemale bedorven is, ten dringendste aan te bevelen, wel verzekerd dat niemand zich er bij teleurgesteld zal vinden. De karakters der hoofdpersonen zijn fiks en natuurlijk geteekend en goed volgehouden; begin en einde, aanleg en strekking staan in behoorlijk verband tot elkander, en de geheele voorstelling heeft, in zijn oog althans, iets boeijends en naïfs, dat den lezer inneemt en ten gunste voor den Schrijver stemt. Gedoogde het ons bestek, wij gaven breedvoerige bewijzen voor hetgeen wij hier boven ter neder schreven. Iets weinigs meenen wij onzen lezers echter niet te mogen onthouden.

Op de Dievender markt, b. v., ontmoet men eene geïmproviseerde straatmuziekante, door VAN SCHAICK aldus beschreven:

»Om 't medelijden, zoo wat op te wekken, heeft zij een kind op den rug in eene soort van hangmat hangen, terwijl nog een paar anderen, die wat ouder zijn, in een allerzotst en kakelbont pakje, met eene soort van tulband op 't hoofd en korte witte broeken aan, rondspringen. Ze moeten een' Turk en eene Turkin verbeelden, en kunnen er heel goed voor doorgaan, aangezien 't geëerd publiek, waaraan zij gepresenteerd worden,

den, niet in de gelegenheid is om over juist of onjuist te oordeelen. De musicerende vrouw, die voor moeder speelt, steekt kluchtig af bij dat dansend paar. Haar versleten schoudermantel — hoe gelukkig, dat het geen winter is! — dekt een jak, dat, wie weet hoe lang, reeds de wasch heeft verdiend; en misschien gewasschen zou zijn; was 't hier niet gescheurd en daar wat aan stukken. Een zwarte merinosche rok, meer verkleurd van haveloosheid dan van ouderdom, hangt slungelachtig tot op de straat neêr, ten blijke dat zij juist niet van pas gemaakt is geweest voor de tegenwoordige eigenares. In lange trensen sleept de uitgerafelde en hier en daar gemakshalve weggescheurde stootkant haar achterna; terwijl een paar zwarte vetlederen schoenen, van onderen geheel en al met spijkers beslagen, wier afdruk gij in de voetstappen in 't zand zien kunt, haar toilet voor zooverre kompleet maakt. Over 't gitzwarte haar, in 't midden op 't hoofd gescheiden, en heel laag langs de vergroeselde wangen glad weggestreken, is een vuurroode bonte doek vastgeknoopt, waardoor de scherpe en verdierlijkte trekken van 't sproetig gezigt nog sprekender uitkomen. Op haar trommel, dwars voor den buik gebonden met een hennepzeel, dat over den regter schouder onder de linker borst heengaat, heeft zij een groot pak liedjes tusschen een der touwenwaren ingeschoven. In de eene hand houdt zij een trommelstok met een kolossalen knop met een

lap omwonden, waar zij van tijd tot tijd ee duchtige slagen op haar trommel meê doet, haar gillend geschreeuw te begeleiden en er druk aan bij te zetten. In de andere heef een gespleten rieten stokje, dat zij onophouc tegen 't andere blad van haar instrument bew alsof zij de toegebragte slagen al streelend en kozend wil doen vergeten.

Omringd en gevolgd van een troep kindere zanglustige »maegies" (meisjes), gaat zij al der, als zij met haar kleine ronde blaadje weleer de tafel van een of ander kaartspele de vorige eeuw versierde, bij 't luisterend pu is rond geweest, om eene kleine marktgift halen. 't Is immers niet voor pleizier, da zingt? Zij is een dier gepatenteerde straatm kanten, die, om de eene of andere reden uit rei harer zusteren uitgesloten, of te lui o werken, in haar stem en trommel een midde bestaan heeft gezocht, en haar laffe, soms o sche liedekens uitschreeuwt en te koop biedt.

Bovendien ontbreekt het geenszins aan sn opmerkingen en juist ter snede aangebragte ken, als, b. v. van vrijen en trouwen handele

»O dat vrijen en dat trouwen! kom waa komt, en ga zoo ver als gij wilt, dat ka wordt overal met graagte gelezen. Hoe jam maar, dat menigeen zich wel eens later bek en beklagen moet, dat hij 't begon te lezen, zuchende in zijn hart, dat het uit was, en,

dan ook, dat er een einde voor hem aan kwam! 't Is een schoon, een Goddelijk schoon hoofdstuk, maar 't moet met liefde aanvangen, voortgaan en eindigen; want waar liefde woont, woont God ook; en waar Hij niet huisvest, loopt alles mis: daar wordt alles ellende van A tot Z."

Van een' schepers (schaapherders-) jongen sprekende, zegt VAN SCHAICK: »Kinderen en jonge schapen, o 'k zie ze zoo graag bij elkander. 'k Heb er dikwijls wat van geleerd en 'k ben er wel eens in eene heel goede stemming door gekomen, als 't van binnen niet goed in orde, en van buiten niet naar mijn' zin was. 'k Dacht dan wel eens aan 't groote Godslam onder de kinderen der menschen, en aan Zijn: »*indien gij niet wordt als de kinderkens, kunt gij in 't koningrijk Gods niet ingaan!*" en dan keek ik wel eens beschaamd op den neus, en dan zeî ik meermalen tot mij zelven: »hoe kunt gij zoo dwaas zijn, en zooveel begeeren? of: hoe kunt gij zoo opstuiven en zóó raar doen? Geduld en kinderzin, kinderlijke liefde en kinderlijke eenvoud, we mogten er wel wat meer van hebben. 't Zou er niet ongelukkiger voor ons door zijn. — Lieve Heere God! maak ons allemaal zoo! Amen!"

Na de voorstelling van een lam, dat een' spelenden knaap ontspringt, lezen wij: »O, dat vrij! gelukkig, wie 't waarlijk is! en dan een kinderhart en eene lammeren geaardheid er bij! — De ware vrijheid — lieve Heere God! schenk ze aan

alle menschen! Dan zal 't getwist en gewo
geschreeuw en geraas ophouden, en alles wel w
in orde komen. — Wat jammer is? — dat
menschen elkanders oogen zoo bederven! Dat ko
van die brillen en lorgnetten en al dat mo
meer. Men ziet den schijn voor 't wezen aa
en verwart vrijheid met losbandigheid."

Van egoïsme gewagende, zegt hij: »Dat *ik*
een raar iets. Het egoïsme is eene wonderli
ziekte. 'k Heb nog niemand gezien of hij l
er aan. Zelfs het door menigeen zoo hoog
roemd communisme is niets anders dan een een
zins gewijzigd en genuanceerd egoïsme. 't Is
't hebben te doen, en wordt het sterkst ver
digd waar Schraalhans keukenmeester is, of
ijdelheid en gloriezickte nommer één zijn."

Wilt ge eene levendige voorstelling omtr
pauperisme en philanthropie, allezins behartige
waardig, en in onze dagen maar te zeer e
stem des roependen in de woestijn; — of
een' anstigen droom, in welken een kloppend
weten kennelijk de hoofdrol speelt, men sla Dl.
pag. 172 o. a. — 174, 195 enz. op. Wilt
nuttige wenken omtrent huisselijkheid, zie Dl.
pag. 47, of eene hartroerende eenvoudige en
tuurlijke uitweiding omtrent de moederlijke li
en zorg, aldaar pag. 115, 116. Kortom,
enkele kleine leemten, of liever stellingen,
welke zich niet elkeen zal willen vereenigen,
der er nogtans over te twisten, levert het b

el goeds en schoons, dat Referent niet aar-
et ruimschoots aan te prijzen, en den Eerw.
ijver lust en aanmoediging wenscht, om het
agen spoor vlijtig te blijven bewandelen.
het in *Drenthe* anders dan in *Holland*, waar
mbtenaar van den Burgerlijken Stand zich,
et trouwen van zijne kinderen door een ander
an het Bestuur moet doen vervangen? —
t het niet met de bestaande kerkelijke wet-
wanneer men, behalve in zeer buitengewone
en, anders dan des Zondags den H. Doop
nt?

eene enkele plaats staat bij vergissing: KAALS
KLAAS, en elders LAMMRET voor LAMMERT.

hiermede, mijne vrienden, leest en oor-
en zijt »veuls geluk" gewenscht met dit
!

B.

OVIUS, *in en buiten praktijk, onder gezon-
en kranken. Tooneelen uit het leven van
Geneesheer ten platte lande, naar eene
ljarige ondervinding geschetst. Met platen.
erde aflevering. Te* Schoonhoven, *bij* S. E.
Nooten, 1848. *In gr. 8vo. De prijs van
werk compleet is ƒ* 3,20.

Met deze aflevering is het werk compleet,
an wij aanvankelijk (1) onzen lezers reeds een
gun-

(1) Zie *Boekzaal* voor Augustus 1848.

gunstig verslag hebben gegeven. Het laatste deelte doet ons oordeel in geenen deele veran ren; integendeel, het bevestigt ons genite voelen,, en besluit op eene waardige wijze den *wel* aangevangen arbeid. Één ding beklagen ons over, en dat is, dat de geachte Schrij reeds met deze aflevering zijn werk eindigt; waren gaarne nog geruimen tijd langer door h in den kring zijner beroepsbezigheden rondge geworden; wij hadden zoo gaarne nog eenige rakterschetsen van zijne hand ontvangen, en z den met genoegen nog eens verder het oog in boek zijns levens geslagen hebben. Ziet leze wanneer ge eene aangename uitspanning hebl wilt, die u tevens tot nut kan verstrekken, ko en leest dan Dr. ROVIUS, en ge zult uw geld beklagen; het zal u gaan zoo als het Refer ging, die van tijd tot tijd met welgevallen boek weder ter hand nam, en hier en daar tafereel herhaalde malen overlas, altoos eere vende aan den menschkundigen Schrijver, all trekken weder vindende, die hij in de werkeli heid reeds gevonden had. Geen wonder daaro dat hij dit boek als een juweeltje onder de teg woordige menigte van romans en verhalen ond scheidde, en het aan het leeslustige publiek de sterkste aanbeveling aankondigt.

J. S.

Scheikunde van het onbewerktuigde en be-
rktuigde rijk, bevattelijk voorgesteld en met
even opgehelderd. Naar het Hoogduitsch
Dr. J. A. STÖCKHARDT, *door* J. W. GUN-
G. *Met eene Voorrede van Prof.* G. J.
DER. *Met eene menigte afbeeldingen. Zesde*
vering. Te Schoonhoven, *bij* S. E. van
oten, 1848. *In kl. 8vo. De prijs van het*
rk compleet is bij inteekening f 4,20.

e Heer GUNNING heeft de door hem begon-
ak met deze aflevering voleindigd, en hij ver-
daarvoor onzen dank. Wij behoeven weinig
tot aanbeveling van dit werk te zeggen, dat
e best mogelijke aanprijzing, de Voorrede van
beroemden landgenoot Prof. MULDER, in het
verscheen. Reeds van de vorige afleveringen
n wij onzen lezers een gunstig verslag mede (1),
evestigen dat op nieuw bij de aankondiging
eze laatste aflevering. De kennis der Schei-
wordt inderdaad voor het algemeen meer
eer belangrijk en onmisbaar, en zij die wen-
eene handleiding te bezitten, zoowel tot
fening als tot handboek bij het onderwijs,
n moeijelijk een beter, beknopter en tevens
atiger vinden dan deze »Scheikunde," en de
prijs

(1) Zie *Boekzaal* voor Julij 1848.

prijs is tevens niet te hoog, om het voor het a
meen verkrijgbaar te doen zijn.

Wij eindigen dan ook onze aankondiging
de ruimste aanbeveling.

J. S.

De Dorpspredikant. Naar het Hoogduitsch JULIUS KELL. *Te* Groningen, *bij* P. van Zw
den, 1847. 211 *bladz. In gr. 8vo. De p
is f* 1,50.

Met uitnemend genoegen lazen wij dit we
je, dat, in den smaak der *Pastorij van M
land*, in eenige tafereelen het leven van ee
Duitschen landprediker te zien en te gevoelen g
Als wij ruimte hadden, namen wij het treffe
en roerende slot over, waarmede het zich zel
de beste wijze zou aanbevelen. Van het op
noemde werk van onzen VAN KOETSVELD vers
het niet alleen, door de, van de onzen in
opzigten onderscheidene, kerkelijke gebruiken, n
ook door den geheelen geest, die het doorwa
iets meer sentimenteel, poëtisch, naar den g
der »*Kerkklokstoonen*" van STRAUSS heen neig
de; ook nog iets meer romantisch dan VAN KO
VELD's werk. Het laat zich daardoor missch
aangenamer lezen, maar is tevens ook minder
schikt voor pastoraalstudie, — daarbij ook n
der natuurgetrouw. Men leze het dus meer

eéne lectuur van onderhoud. En vooral niet, wanneer men de gewigtige vraag van de levensbestemming, voor zich, of voor zijnen zoon, overdenkt of bespreekt. Men beoordeele Arcadië niet naar de herderszangen! Dat zelfs niet met de *Pastorij van Mastland* voor zich. Zelfs die, hoeveel ideaals ook wegnemend, is nog te ideaal en te poëtisch. De poëtische en humoristische glans, waarin bij hem het leven van eenen Dorpspredikant voorkomt, ligt alleen in hunnen eigenen, dichterlijken en gevoelvollen zin, niet in het wezen der zaak. — Wil men dát mede in de schaal leggen, dan raadplege men eenen door de jaren en de ondervinding gerijpten Dorpsleeraar.

Mens ingenua Deo grata.

LUCRETIA TORNABUONI. *Historisch Romantisch verhaal uit den tijd van* COSMO DE MEDICIS. *Naar het Hoogduitsch van* H. VON BISSING. *In twee Deelen. Te* Utrecht, *bij* J. G. van Terveen en Zoon, 1848. *In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f* 6,40.

Wat zullen wij veel van dit werk zeggen?... Het behoort onder diegenen, die in de leesgezelschappen en leesbibliotheeken wel een plaatsje vinden en door menigeen met graagte zullen gelezen worden, Het zij zoo! — Hier en daar bevat het beeijende passages, ofschoon wij voor ons er graag wat

wat meer dramatische handeling in gewenscht ha den. Men zou te minder over langdradigheid gerektheid te klagen hebben, en de innerlij waarde van het geheel had er stellig bij gewo nen. Het karakter van LUCRETIA is vrij goed v gehouden en houdt de aandacht tot het laatste t levendig.

Niet dat wij dit werk onvoorwaardelijk afke ren of rangschikken onder het getal dergenen d wel onvertaald hadden mogen blijven, och nee maar wij komen er echter gul voor uit, dat v liever zagen dat de Heeren TERVEEN meer oo spronkelijke werken in den trant en in den gee van BOSDIJK's *Hoe men 't verste komt*, en soor gelijken meer, uitgaven.

Daardoor zou het publiek eene dienst worde bewezen, de letterkunde bevoordeeld, terwijl stortvloed van uitheemsche producten, waarond vrij wat dat niet moest vertaald zijn, wat opdro gen zou.

De vertaling verraadt iemand, wien zoo ie zeer goed is toevertrouwd.

V. SCHAICK.

MEN

MENGELWERK.

WORDT HET NIET TIJD OM MET NADRUK TE PREDIKEN IN DEZE DAGEN

OVER

1 *TIM.* VI: 17—19

EN DERGELIJKE TEKSTEN?

Den rijken in deze wereld enz.

Lees ik de Leerredenen, die van de pers komen, ik mis doorgaans dit onderwerp onder de vele leerstellige of algemeene onderwerpen of bijzondere teksten, die ik behandeld vind; alléén blijft boven allen de Nestor der kanselwelsprekenheid »DERMOUT" ook hierin eene uitzondering maken; en ondervragen wij elkander naar de teksten onzer Leerredenen, dan hooren wij zelden bovengemelde en dergelijke teksten ontwikkeld, althans niet bepaald voorgedragen.

PROUDHON, BLANK c. s. aan de eene zijde, aan den anderen kant de schatkist met hare behoefte, maken het den bezitters bang. Mag het den rijken worden bang gemaakt? — Geeft CHRISTUS leer niet integendeel *hun* wenken om *regt te genieten*, ja te blijven bezitten, wat zij hebben? —

mits goed te gebruiken in goede, edele, nutt
daden!

Welnu, behoorden wij, bedienaars van het Eva
gelie, dan niet wat meerder werk te maken v
zulke Leerredenen: *»den Rijken beveel in d
tegenwoordige wereld, dat zij niet hoogmoed
zijn, noch hunne hope stellen op de ongestad
heid des rijkdoms, maar op den levenden Go
die ons alle dingen rijkelijk verleent om te g
nieten: dat zij weldadig zijn, rijk worden
goede werken, gaarne mededeelzaam zijn en g
meenzaam; leggende zich zelven weg tot een
schat een goed fondament tegen het toekomend
opdat zij het eeuwige leven verkrijgen mogen*
PAULUS toch *ontneemt* geene inkomsten aan
gegoeden; hij geeft zelfs den wenk, dat zij
mogen *genieten*. Te *Ephesen* waren nog al r
ken; die belangrijke stad bezat veel aanzien; de
koophandel en wetenschappelijke prijsstelling
zij het middelpunt zelfs van weelde; maar PAUL
wilde hun niets daarom ontnemen; alléén op
onzekere en onbestendige en als levenlooze er v
wijzende, wilde hij dit, dat zij op dien God b
paaldelijk hopen zouden, die leeft; eeuwig lee
eeuwig geluk geven kon, en van wien al h
goed kwam. Die alles hun gaf, wat zij, wat a
deren bezaten om te *genieten*, om er gebruik v
te maken, om het genot er van te smaken. I
tusschen bedoelde PAULUS bij dien raad aan TIM
THEUS, om den rijken te herinneren van niet

trots

h te zijn bij hun aardsch genot en bezit,
, met een oog op God, nederig dankbaar
God als den milden Gever te erkennen en
e genieten en te nuttigen en te gebruiken,
God rijkelijk gaf; vooral aan te wijzen, *hoe*
lks genieten zonden, en dat wees hij bepaal-
vs. 18 aan. *En weldadig te zijn, rijk te*
n in goede werken, gaarne mededeelzaam
neenzaam te zijn.
t, hoe ijvert PAULUS om die Ephesische rij-
ot gelukzalige menschen voor de maatschappij
rmen; hij ontneemt hun niets; hij schrijft
iet: »deel uw goed met mingegoeden, of
van uwe bezitting;" hij misgunt het hun
iet, dat zij boven anderen beweldadigd wa-
maar, hij zal hunne schoone stad hebben
ewandeld, hunne kunstgewrochten hebben
ouwd, dan, naast veel pracht in tempel en
iis, ook veel gebrekkigs aanschouwd hebben,
waarbij de mindere klasse werk kon krij-
veel, waarbij nog andere schoone kunstge-
ten konden brood verschaffen; in *één* woord,
wat goed en nuttig was, zelfs bij armoede,
lige ondersteuning kon heeten, en, daarbij
m en rang op zijde stellende, als het er op
am, eenen minderen vriendelijk toe te spre-
oor een gemeenzaam, hartelijk woord; ziet,
i zooveel meer bedoelde PAULUS, opdat zoo
aist en nuttig en mededeelzaam gebruik der
 aard-

aardsche, ach! in staatkunde en misbruikte lijkheidszucht, zoo ongestadige, goederen.

JAKOBUS taal, Hoofdst. V: 1—5, is wat bars er zijn ja te veel nog zoodanige gegoeden, hunnen rijkdom opstapelen, naauwelijks hun terest gebruiken, of het overblijvende naauwg beleggen en zóó *niets* afstaan, niets laten be beiden en alléén besparen; die zelfs het loon h ner arbeidslieden, naar vs. 5, inkorten, een lersoberst daggeld laten verdienen, stellende, die arbeiders toch ledig stonden, en het toch winst is, wat *zij* ontvangen; — intusschen z goed levende en voor hunne spijs, drank en ge aan keuken, haard of gezelschap niets doende c breken; — maar zulk een tekst te behandel zou, om der enkelen wil in eene Gemeente, veel gezegd zijn; want men zou als NATHAN spoedig den vinger zetten op *dien* man; en, zóó duidelijk is, verbittert dikwijls meer dan verbetert.

Wat bedoelt gij dan toch met uwe vraag; meen ik, onderzoekt gij nu; — wel, het is mers duidelijk: ik wilde, dat de rijken en geg den nadachten, wat CHRISTUS zin is. JEZUS prees ZACHEUS, die weldeed, en terug gaf, als bemerkte iets te veel te hebben ontvangen. zus, die den gemeenschappelijken disch bemin waar MATTHEUS de tollenaar zijns gelijken of m deren verkwikte, die den vriendenkring, met o

m

werk van weldoen en dankbaarheid ook in een disch met zijn bijzijn bevestigde, en alleen dáár scherp was, waar men in zijn aardsch bezit alléén voor zich zelven zorgde. — Zóó dan zou ik vragen: verdienden zulke onderwerpen thans niet eene groote voorkeur? Er is en er komt zoo veel armoede. Ik heb het bij droevige ervaring: zeer velen zijn schuldige zondaren, en de bron is luiheid, dronkenschap, onverschilligheid der mannen, naast onhuishoudelijkheid, ongeschiktheid der vrouwen, en wat niet al meer; en soms kwam menig bitter woord van mijne lippen, als ik als herder hen een en andermaal had toegesproken; maar dan toch, na zulke treurige ontmoetingen, kwam ik bij anderen, die ijverig en naarstig waren, maar — er was geen werk. Geen werk! o ja, zeide men, als die of die rijke wat liet verdienen, zijn huis wat opknappen, zijne werf in orde liet maken; als de bosschen meer werden uitgesnoeid, ingeboet; als de sloten meer opgebaggerd, de wegen meer in orde gehouden werden; als .... ja — ik moest het toestemmen, al zweeg ik soms.

Maar ... spreek nu eens dien rijke er over aan; — ik durf niet; — want het is uwe zaak niet, was eens het antwoord; gij zijt Dominé en bemoei u met uwe preken; — doe het op den preekstoel. Wel, vooral in eene kleinere Gemeente, zouden men u toeroepen: »Gij preekt opstand der armen tegen de rijken.

En toch weegt de vraag diep op mij, in deze dagen. Waarlijk, als de ijver van Ds. HELDRING bekroond werd, en niet minder van Ds. VAN LEEUWEN, van *Vrouwenpolder*, wiens naam ik gaarne met lof noem,' als wij allen zóó konden ijveren en onze ijver vruchten droeg, dan week het gevaar, waarmede de communistische en socialistische stellingen ons bedreigen, en de rijken werden menschenvrienden en van hun goed deelden zij mede; dat is: zij worden niet geschokt, als de staatkunde hen dreigt met een oog op de ongestadigheid van hunnen rijkdom, en hun beveelt: »sta af van uwe inkomsten;" maar zij komen zulks voor, zij zorgen dat er een middelstand blijft, die bijstaat en bij lust blijft om voor hen te werken, en niet door armoede en ellende daar de geschiktheid en den lust toe verliest, en de noodlottige gewoonte aanneemt om op de armenkas te steunen; hebben zij een landgoed of buitenverblijf, zij knappen het goed op; de sloten zijn altijd schoon, het plantsoen goed nagezien en een daggeldersloon niet te karig gegeven, omdat het *Maart* is en dus te karig; en hebben zij een polder onder hun opzigt, niet aanbesteed voor weinig stuivers, maar een aloud loon, en niet enkele, maar alle sloten goed opgebaggerd. Ziet, de rijkeren weten dit alles wel. Nu, dan zou de maatschappij hare lasten kunnen dragen en betalen, en niet zoo vele oproerige ontevredene gesprekken zouden wij hooren.

Ach!

Ach! nu is het bij sommigen zoo niet, en nu moeten vele armenkassen (PAULUS gaf aan TIMOTHEUS beter raad) de toevlugt worden; — die zijn gezonken of zinken geheel weg, — waarom? — omdat men naar de wijsheid des Bijbels niet hooren wil.

Gij vraagt welligt: maar wat toch wilt gij dan bevorderen, door uwe vraag hier in de *Boekzaal* te plaatsen, want vele rijken lezen dat maandwerk niet, en de meeste Broeders staan, als gij, op een dorp, en ik geloof dat zij allen ook zóó niet durven uitweiden en herhaald uitweiden op den predikstoel; want zij zijn bevreesd voor te veel veroordeeling. En — ziet in *Frankrijk* en elders, hoe *die* snaar, even aangeroerd, eenen vreesselijken klank heeft gegeven. Ik weet het, en toch wilde ik een' wenk geven, of men niet met bescheidenheid en voorzigtigheid toch meermalen nu en dan zulke teksten moest prediken, het Christendom van die zijde voordragen; het zou den mingegoeden, die meer scheldt op de gegoeden, dan zij wel weten, leeren hen te zegenen; en de rijken zouden minder behoeven beangst te zijn over belasting op inkomsten, want die zou niet noodig zijn, wijl zijne goede werken weldadige, huishoudelijke en dus maatschappelijke ondersteuningen worden. (1)

Wa-

(1) De Redactie laat deze redenering voor rekening van den Inzender.

Ware het mogelijk *traktaatjes* van dien a:
verspreiden? — Maar gij zult zeggen, zulle
die ze behoeven, dezelve lezen? — Zullen
allen de uitlegging van zulke teksten bevallen
Ik vraag slechts; — maar welligt toch bij
en genen. Met een ernstig gevoel ontston
vraag, hier boven gemeld, bij mij, toen
enkele gegoeden in mijne Gemeente steeds
hoorde klagen over de *income-tax;* terwij
velen hier en elders schuldig staan aan de
werken die PAULUS vraagt, en zij zooveel k
voorkomen, nu nog vooral tegen den nader
winter, en alzoo eenen goeden schat tege
toekomende bezitten mogen.

Ik stem toe, dat er in de Nederlandsche
nog vele edele rijken zijn, die zulke goede
ken behartigen; maar, ik gis toch, als zi
nadruk den Bijbel lezen en al die wenken
door den geheelen Bijbel verspreid zijn, l
zij diep beschaamd zullen staan; want veel,
veel, was ver beneden hun interest; »want,
mij ook eens een gegoede, »ik mag mijne k
ren niet benadeelen;" en zoodoende gingen i
schen kleinere huisgezinnen te gronde, die
geringe opofferingen hadden kunnen goed wo
Neen, eene bijna 36 jarige ervaring doet mij wee
dig staren op *Nederland*, omdat hare Protes
sche Kerk slechts meer woelt als in der vac
dagen in het Godsdienstige, en de Broeders
niet aanknelt, maar verwijdert, omdat me

g

gronden van geloof gaat oordeelen, niet op daden, omdat men kenmerken van vorm en houding en kleeding zelfs gaat schatten, waar niet der vaderen Weeshuizen, Diakoniefondsen en Kerkfondsen bestaan.

Gegoeden! die toevallig een blik op eene *Boekzaal* slaat, geve Gods goedheid dat gij kunt zeggen: »ik ben rijk in goede werken;" wordt nog rijker, en helpt *Nederland* schragen. Uw Koning gaat u voor in werk te geven. Laat den daggelder verdienen, daardoor behoeft hij aan geen armenfonds deel te vragen, daardoor eet hij met smaak zijn brood en kan huur betalen en zelfs belasting, en gij verwerft zijnen dank en zijne liefde. En zoo hoogere vaderlandsliefde u bezielen mogt, ik zou allen rijken willen zeggen: »Schraag onderling vrijwillig dat *Nederland*, dat groot eens werd door der vaderen daden in vroeger eeuw!"

Mingegoeden! gij leest welligt dit geschrift; valt gij niet te laag op de rijken. PAULUS sprak niet van *deeling* der goederen; CHRISTUS vooral ook niet. Misgunt hun hun goed niet; ik wensch, dat zij mogen zijn, wat Gods woord van hen eischt. Maar ook gij, behartigt uwe roeping door gepaste onderdanigheid; zijt gij daggelders, ontsteelt niet door dagdieverij; zijt gij werkbazen, levert goed deugdzaam werk; zijt gij iets boven anderen gezegend, weest huishoudelijk in vertering, en vooral verheft u niet boven uwen staat.

En als de leden der Gemeente zelven zóó gezind

zijn en handelen, dan durft ook de Leeraa
den predikstoel en in de ontmoeting met el
der, zulke teksten voorstellen; niet bestraff
maar opwekkend; dan dankt de rijke in
tempel, dat zijne woonplaats ten zegen is, en
Hemel, die onvergankelijker goederen in CHRI
verzekert, zijn deel wordt. En de Leeraar,
nu soms niet durft, maar zich aansprakelijk
gesteld voor zijnen Heer, zal daardoor met
wektheid zijne rijkeren en armeren bezoeken
met moed en hoop den kansel betreden.

Ambtsbroeders! het tegenwoordige dringt
ons hierin aan te sluiten, dan, waar wij het
heele verband van PAULUS taal zamenvatten,
den oud en jong, dienstbaar en vrije, opzien
leek, geringen en rijken gewonnen in CHRIS
den Heer der Heeren, en elk doet voor een
der wat goed is. Vooral ga ons eigen ge
met prediking gepaard, opdat niemand zich
trekke. Het is zoo, PAULUS gaf den wenk
TIMOTHEUS, die zelf ondersteuning behoefde,
rijken tot dat edele op te wekken; meer da
helft onzer zou bij de wet op de income-tax
billet »*vrij*" kunnen invullen; maar, hoe v
onzer vertragen daarom niet, om dat goede
te staan, en naar hunne mate toch bij te dr
aan al wat Armen-, Kerk- en Godsdienstige
nootschappen vorderen; laat ons hierin too
rijk te zijn, om te krachtiger te kunnen sprel
Vooral Medebroeders! die rijker bedeeld zijt, g

gij vooral het goede voorbeeld. Laat ons in deze dagen van zóó veel kerkelijke en staatkundige werkzaamheid en opgewondenheid toezien, dat wij onzen pligt doen, door alles wat in onze magt is; onze zielen niet vermoeijen over uitsluiting uit 's lands vergaderingen; het genot dat onze Ambtsbroeders daarvan in 1787 en 1795 gehad hebben, was waarlijk niet benijdenswaardig, naar hunne latere verhalen over die kortstondige Nationale vergaderingen. Laat ons liever elkander opwekken tot die pligtsbetrachting, dan zullen onze namen geschreven staan in het boek des levens, en de rijken zullen nog danken, dat wij hen in den goeden weg hebben ingeleid. Wat werkzaamheid van onze zijde vermag, zien wij aan *Zandvoort*; dáár vinden wij aanmoediging om te prediken over 1 *Tim.* VI, meer dan ik door woorden kon geven. Vraagt het aan den hartelijken SWALUE, hoe hij dat alles gedaan krijgt.

Vergeeft mij, waar mijn ijver mij iets min gepast heeft doen zeggen. Ik wenschte zoo gaarne iets bij te dragen, opdat nog steeds en immer op ons *Nederland* konde toegepast worden, wat de Raadpensionaris VAN BLEISWIJK in het jaar 1667 omtrent mijne vaderstad *D...t* beleed, ontleend uit CICERO: *Civitas ista* (*Patria mea*) florentissimorum hominum, fortissimorum virorum, optimorum civium, mihique amicissimorum multitudine redundat?

V. A. H.

DE

DE VOOROUDERS DER SPAANSCHE JODEN, NAA[R] HUN VOORGEVEN, ONSCHULDIG AAN DEN MESSIAS-MOORD. (1)

In de *Révue Britannique*, een Tijdschrift m[aan]delijks te *Brussel* uitkomende, en dat eene bl[oem]lezing uit de Engelsche Tijdschriften bevat, l[as ik] voor eenigen tijd de navolgende bijzonderheid, [het] waardig om meer algemeen bekend te wor[den], en ruime stof opleverende voor geschiedkun[dige] onderzoekingen. De vermelding daarvan in [het] Mengelwerk der *Boekzaal* zoude, naar mijn ge[voe]len, niet ongepast zijn. Zij is van den volge[nden] inhoud:

»Bij de verovering van *Toledo*, (2) in 10[85,] bragten de Spaansche Joden oorspronkelijke s[tuk]ken te voorschijn, wier echtheid men geen[s]

(1) Met dankzegging aan den geachten Inze[nder] van deze Geschiedkundige bijzonderheid, vol[doen] wij zeer gaarne aan zijn Ed. verlangen, door [haar] in ons Mengelwerk op te nemen.

De Red.

(2) *Toledo*, eene stad in *Nieuw-Kastiliën*, [aan] de rivier *de Taag*, in oude tijden de zetelpl[aats] eerst der West-Gothische, naderhand der M[oori]sche Koningen, werd in het jaar 1085 door [AL]PHONSUS VI, Koning van *Kastiliën*, op de Moo[ren] veroverd.

ijfelt, en die hunne dadelijke afkomst van Israëlitische volkplanting bewezen, die, ten der vervolging onder NEBUKADNEZAR, verdreven e, de wijk naar de Spaansche havens genohad, van waar op *Palestina* handel werd even. Deze vlugtelingen vonden zooveel gen in hun nieuw Vaderland, dat zij er hunne ng bleven vestigen, zelfs toen de tijd hunner gschap geëindigd was. Deze bewijsstukken n in het jaar 1494 nog aanwezig in de aren van *Toledo*, van waar de Inquisitie die zoek gemaakt.

et alleen regtvaardigden de Spaansche Joden hierbij van den *Messias-moord*, maar ren het zich als eene verdienste toe, dat zij ook daar tegen verzet hadden. Men vindt bij VAL (1) de briefwisseling, die men er voor ;, dat over dit onderwerp tusschen de beide ogen van *Jeruzalem* en *Toledo* heeft plaats l.

Wetgeleerden van *Toledo*, die uitgenoodigd n geworden, om hun gevoelen over het vonan den Zaligmaker mede te deelen, hadden e meening hieromtrent opentlijk geuit; waarbij zij

SANDOVAL, (PRUDENCIO DE SANDOVAL) Spaansch hiedschrijver. Zie BUCHHOLZ, *Handbuch der Spae Literatur.* Prosa. Th. S. 237, 238, — VAN KAMPEN, *Gesch. der Nieuwe Letterkunde*, , bl. 155—156.

zij verklaarden, dat de CHRISTUS moest vrijge
ken worden.

ALPHONSUS VI zag wel in, dat het nuttig
om zich de rijke en invloedhebbende Joden
de hoofdstad der Gothen, tegen eene nieuwe
derneming, tot vrienden te maken, en koos
om hunne zijde, en men schortte voor een
tijd de wraakzuchtige gevoelens op, die a
erfelijk tegen de Joden gekoesterd werden, omd
eertijds den Mooren hunne hulp verleend hadd

Révue Brittannique. Fé
1843, pag. 118.

Dit voorgeven der Spaansche Joden verk
meer grond van waarschijnlijkheid, wanneer
letten op hetgeen Mr. I. DA COSTA, (1) een
doorkneed in de kennis van de Geschiedenis z
Vaderen, te dien aanzien doet opmerken.
het Spaansche schiereiland," zegt hij, »zoow
onder de uitgewekenen dier landen, is er
sedert eeuwen verspreide overlevering, vol
welke een groot aantal der Vorstelijke en aan
Vorstenstam verwante geslachten uit *Juda*, d
lijk, of ten minste korten tijd na de verwoes
van den eersten tempel, in het land van *Sp*
zich hebben nedergezet en voortgeplant, en
kiemen dier groote bevolking gebragt, die o
het, over den aardbodem verspreide, volk van

(1) Zie Mr. I. DA COSTA, *Poëzy*, Dl. II, i
Voorrede.

vederom als een op zich zelf staand geheel
't te worden beschouwd. Deze overlevering,
zij voor hem, die haar van nabij heeft on-
cht, hoogst waarschijnlijk is, wordt eene
eid van het hoogste gewigt, wanneer men
n toepassing neemt op de Spaansche en Por-
che geschiedenissen, over wier diepere ken-
onbegrijpelijk veel licht verspreidt, zoo ten
n van den toestand der Joden in die landen
nde eene lange reeks van eeuwen, als ten
n van verschillende, zeer gewigtige gebeur-
n (als onder anderen, de vestiging der nieuwe
itie tegen het einde der XVe Eeuw), welke
g toe, òf geheel niet, of althans zeer ge-
g gekend worden."

Heer Mr. H. J. KOENEN, in zijne bekroonde
rhandeling over *de Geschiedenis der Joden*
derland (1), haalt deze plaats van zijnen
DA COSTA aan, nevens de *Nederlandsche*
en, D. IV: 234, en JOST, *Gesch. der Ju-*
Th. V, S. 13—15, en voegt er bij, dat
maarde ABARBANEL, (2) met wiens dochter
MA-

lads. 150 aanteek.

ABARBANEL. IZAÄK ABARBANEL, beroemd Rab-
geboren te *Lissabon*, in *Portugal*, ten jare
zeer in aanzien bij ALPHONSUS V, Koning van
k, en daarna aan het Hof van FERDINAND en
A van *Kastilië*. Overleden te *Venetië* in het
508. Zie BAYLE, *Diction. Historiq. et Critiq.*
woord.

MANASSE BEN ISRAËL (1) gehuwd was, zelfs staande hield, dat hij zijne afkomst uit Koning DAVID bewijzen konde.

D....

KHODJA NASR-EL-DINE (2).

Arabische Legende.

In de hoofdstad der Kalifen, leefde onder de regering van OMAR, den lieveling van den Profeet, de braafste Muzelman die ooit ALLAH aangebeden heeft. Zijn leven was een voortdurend gebed, eene aaneenschakeling van goede werken. Iedereen beminde hem en achtte hem als eenen Heilige. Het geluk lachte hem echter slechts ten halve toe. Sedert zijne vroegste jeugd, sedert hij den naam des Profeets begon te stamelen, voedde hij de hoop, den togt naar *Mekka* te doen, en niet te sterven dan nadat hij den heiligen grond gekust

(1) MANASSE BEN ISRAËL, een geleerde Jood, Amsterdammer van geboorte, verkeerde in gemeenzamen omgang met EPISCOPIUS, DE VOSSIUSSEN, BARLAEUS en andere beroemde mannen in ons Vaderland. Zie over hem de boven aangehaalde Prijsverhandeling van den Heer KOENEN.

(2) Nasr, Overwinning, — El-Dine, de Godsdienst.

ad; maar zijne gevorderde ouderdom voorhem echter reeds een naderend einde, zont zijne dierste wenschen vervuld hadden worden. Vroom, ja zelfs ten koste zijodwendige behoeften, verzamelde hij het tot benoodigde geld; doch telkens wanneer de ebragte som hem nader aan het voorwerp begeerten bragt, werd zijn eenvoudig en g hart weder getroffen, door het lijden en nde van anderen, en de met zooveel zorg eite bijeengebragte spaarpenningen gingen uit anden in die der armen over.

lelijk door Godsdienstige wroeging gefolterd, j eenen eed, zijnen boezem voor alle medee sluiten, en zoo spoedig doenlijk zijn heimerk uit te voeren.

voor het vertrek bestemde dag naderde. De reidselen werden gemaakt met die wijze beeid, met die naauwlettende zorg, die de nannen kenschetsen, vooral bij eene onder-, die zij als de belangrijkste huns levens wen; en de *Khodja* NASR-EL-DINE bereidde ot de vrome plegtigheid, door talrijker geen grooter onthouding dan gewoonlijk.

gs voor het vertrek, begeerig om in de den weg naar *Mekka* te zien, besteeg hij opgaan der zon den berg *Kattan*. Dáár hij, dankte ALLAH dat hij hem kracht geen had zijn besluit getrouw te blijven, en le Hem, bij zijne terugkomst, alles wat niet vol-

volstrekt tot zijn onderhoud noodig was, den armen te schenken. Wat zoude de goede NASR-EL-DINE in dien oogenblik van vervoering en dankbaarheid niet al beloofd hebben! Hij zag zich reeds aan gene zijde des grafs in het bezit van alle aan de *Hadji's* (1) beloofde weldaden; hun waren de koelste schaduwen, de fijnste sorbets, de blankste *houris*. De ochtendwind ruischte geheimzinnig en zacht door de palmboomen; voor den *Khodja* was het eene hemelsche muzijk! Het Oosten gloeide door de eerste zonnestralen; geheel de schepping prijkte met eene door NASR-EL-DINE tot nog toe ongehoorde schoonheid. In zijne oogen werd de toekomst reeds door den glans der onsterfelijkheid verheerlijkt. Lang duurde zijne vrome opgetogenheid, toen deed hij nog een eerbiedig gebed en keerde huiswaarts. Maar de engel der weldadigheid, die reeds bij zijnen eed, van geene aalmoezen meer te geven, had geglimlacht, daalde neder en trad onzigtbaar naast hem voort.

Bijna tot zijn huis genaderd, zag NASR-EL-DINE eene vrouw zitten, die bitter weende, en voor wier voeten eene doode kip lag. De vrouw beschouwde het dier met begeerige oogen, zonder dat zij het echter durfde aan te raken.

»Waarom weent gij KITCHA?" vraagde hij, »en waarom beschouwt ge dus den dooden vogel? Weet gij

(1) *Hadji*, naam dien men aan de bedevaartgangers naar *Mekka* geeft.

t dat de Profeet verboden heeft gestorven te eten?"

HA weende nu nog sterker, en sprak snik- »Gij weet het, ik heb zeven kinderen; nan is sedert lang dood en ik ben zeer De Profeet is goed, NASR-EL-DINE; welligt boft hij liever dat men die dieren eet, dan n van honger sterft. Voor mij zelve zoude kip niet aanraken, maar ach! mijne kin-... o mijne kinderen!... Sedert gisteren zij mij om eten; zij verwachten mij en ik un niets geven! Gelooft gij dat de Profeet ed vindt, als ik die arme kleinen laat om-? Meent gij zulks, dan zal ik het dier la-gen; want voor alles wil ik ALLAH gehoor-"

KITCHA viel op haar aangezigt, aan de hevig-oefheid ter prooi. Door hare rampen en heid diep getroffen, vergat de *Khodja* zijn voornemen, de heilige bedevaart, en alles j sedert zoo vele jaren hoopte en wenschte; edelijden overwon, en hij schonk der vrouw ud, dat tot het doen der reize bestemd was. aar KITCHA," zeide hij, »de Profeet beloone oed u naar huis, ge kunt nu lang in uwe ten voorzien."

CHA omhelsde zijne knieën, en toen opsprin-, rende zij naar haar huis, waar de ont-ne gift zoo vele verlengde en dankbare har-ude maken.

Deze weldaad verkwikte de ziel van NASR-
DINE, even als een milde regen den sedert l
uitgedroogden grond. Maar eensklaps trof hem
gedachte, dat het verlies van zijn geld hem v
bood verder aan het doen der bedevaart te d
ken, en voor de eerste maal zijns levens berouw
het hem de behoeftigen gespijsd te hebben.
keerde in zijn huis terug en treurde bitter.

Den volgenden dag beklom NASR-EL-DINE
nieuw den berg *Kattan*. De tranen vloten la
zijne wangen, toen hij in de vlakte den plegti
en talrijken optogt zag. De laatste tenten werd
afgenomen, de kameelen werden opgeladen; n
zeide den achterblijvenden vaarwel, en deze k
ten de handen der uitverkorenen. Het gewoel
aanzienlijke schaar weerklonk in het binnenste
NASR-EL-DINE als een bitter verwijt. Hij weer
lang, en toen de laatste bedevaartgangers n
slechts als eene stip aan den horizont zigtbaar w
ren, scheen het hem alsof zijne ziel hem verlie
om den heiligen togt te volgen. De laatste zo
nestralen verlieten hem nog op dezelfde plaat
het hoofd gekeerd naar het punt, waar de sch
terende dagster aan het uitspansel verdwijnt.

De dagen vloden voor den *Khodja* in sti
voorbij. Het verwonderde hem, dat hij inwend
eene rust, eenen vrede gevoelde, zoo weinig ove
eenstemmende met zijne teleurgestelde hoop. Aa
gename droomen vervrolijkten zijne nachten. Zij
ontmoediging verdween voor eene inwendige lief

li

emelsche stem, die hem scheen toe te roe-
»NASR-EL-DINE vertrouw op de Voorzienig-
ALLAH heeft u niet verlaten!" Hij durfde
nken aan het gelukkige land, dat hij niet
zoeken, en trachtte de pelgrims te verge-
vant bij de gedachte aan hun geluk, ge-
zijne anders zoo zachte en eenvoudige ziel
nen zekeren naijver.

elijk verkondigen luide vreugdekreten de
mst der heilige karavaan te *Kairo*, en
jong snelden de pelgrims te gemoet. Al-
ASR-EL-DINE sloot zich in huis op, weende
Plotseling uiten duizende stemmen zijnen
Hij gaat naar buiten. De eerwaardigste
s stonden voor zijne deur geschaard, wier-
ch voor hem neder, zoodra zij hem zagen,
sten zijn kleed en zijne handen. Eene
e verwarring vermeesterde hem: »Hoe,
s! gij aan mijne voeten!" riep hij uit;
m bewijst gij mij die onverdiende eer, die
ofeet moet mishagen? Ik ben het, die aan
oeten moest vallen en het heilige stof van
etzolen kussen!"

arom thans geveinsd?" antwoordde de oud-
Hadji's, »wij weten immers, dat de Pro-
onder ons allen heeft uitverkoren, NASR-
E! Langs welken weg zijt gij terug gekeerd?
t met ons vertrokken; gij gingt ons allen
door uwe vroomheid, door uw gedrag,
overeenkomstig met de voorschriften der

bedevaart. Gij waart het, die te *Minèh* de ron-
ste steenen wist te vinden, om op den berg *A-
rarat* in het duivelshol te werpen. De moe
waarmede gij, gedurende de reis, de vermoeijen
de ontbering, en het vasten doorstondt, maa
de verwondering der oudsten onder ons gaan
even als vóór uw vertrek, uwe goedheid, li
dadigheid, uwe bekwaamheid in het uitleggen
wetten onzer Godsdienst, en het ontdekken
geheimen in de wetenschap, de hoovaardij uw
geboortestad opwekten. Verhaal ons NASR-EL-DI
hoe gij terug gekomen zijt; de Profeet heeft
voorzeker door eenen zijner dienaren uit het parad
doen terug geleiden; hoe zoudt ge anders d
de woestijn gekomen zijn?"

De hevige aandoening en verwondering belett
NASR-EL-DINE anders dan door tranen te antwo
den. De inwendige vrede, dien hij gesmaakt ha
begon hem duidelijk te worden, en hij begre
eenigzins de beschikking van ALLAH. Hij had ge
kracht om zijn geluk te verdragen, hij viel
zwijm. Men droeg hem in huis, en dezel
stem, die reeds vaak zijne smart verzacht ha
ontdekte hem ook de genade, hem door den h
mel bewezen. ALLAH, bewogen door de deu
van zijnen dienaar, had den *Engel der liefdadi
heid* bevolen, de gedaante van NASR-EL-DINE a
te nemen, en in zijne plaats de bedevaart na
Mekka te doen, waarvan al de verdiensten t
voordeele van dezen waarlijk geloovige zoud

k

, die hem door zijne weldadigheid zoo zui-
reerde.

wonder werd weldra door geheel *Kairo* be-
Iedereen wilde den *Khodja* spreken en den
g van den Profeet zien. En ieder jaar,
n zijnen dood toe, herhaalde zich het won-
le pelgrims deden de reis naar *Mekka*, in
hap van het evenbeeld van NASR-EL-DINE,
te zeggen, van den *Engel der liefdadigheid.*
eerbied voor den *Khodja* verschafte hem na
dood eene begraafplaats te midden van die
alifen. Door hem eene rustplaats bij zijne
ers te geven, wilde geheel *Egypte* hulde
en aan de genade van ALLAH, en zijne be-
g voor de verdiensten van zijnen getrouwen
r.

ar het Fransch. S. H.

NOG IETS OVER JAKOBUS BELLAMY. (1)

t dankzegging aan den zich noemenden Heer
voor het medegedeelde (aan zóo velen en
aan mij onbekend) eigenhandig geschreven
van den beroemden JAKOBUS BELLAMY, ver-
ik eene in de levensschets van dezen beroem-
Dichter, ontdekte font te herstellen.

Niet

) De Red. voldoet bij dezen zeer gaarne aan
verzoek van den geëerden Inzender.

Niet in de armen van vader JACOBUS HINLÓPEN, (volgens het daaromtrent gemelde pag. 203, in het Mengelwerk der vorige maand) overleed hij; maar in die van deszelfs zoon, Mr. JAN HINLÓPEN en WILLEM CARP, de eerstgenoemde, Staatsraad enz. enz. bij Koning LOUIS NAPOLEON, de ander, Predikant bij de Engelsche Gemeente te *'s Gravenhage*, beide reeds overleden.

Kort na het overlijden van BELLAMY, over poëzij (dus ook over hem zelven) sprekende, verhaalde hij mij, onder andere anecdoten: »Als Executeur »in deszelfs boedel, vond ik in zijnen lessenaar »een pakje, waarop geschreven: *Koningen der »verschrikkingen;* doch het ontbrak niet aan »vrienden, die al zijne schulden betaalden."

Verder vroeg hij mij: »Kent gij dit Grafschrift op hem?"

Vraagt gij, Bataven! wie
Hier rust? 't is BELLAMY;
God nam zijn vlotte ziel van d' aarde,
Daar 't zalig heilig Engelen koor
In reinen wellust zich verloor,
Als hij zijn fikse lier besnaarde.
De kunst kwijnt bij zijn graf,
Neen! nokt. Zij kan niet zingen:
Haar BELLAMY niet meer?
Laat, zwakke lier, laat af...
Laat Seraphijn's zijn' lof bezingen!

Welligt is *dit* (even als destijds aan mij) aan den Heer PX. onbekend.

Door

Door eene plaatsing van een en ander in uw
ngelwerk, zal zich aan u verpligt achten

Overvliet, *Uw Dv. Dienaar en Lezer*,
de Meern, THO. HEN. PAUW.
j Utrecht,
Sept. 1848.

DE ONGELUKKIGE MISDADIGER.

Toen ik, zegt de Heer KUHN, het laatst te *agdenburg* was, vond ik eene mijner vriennen, eene brave vrouw, zeer getroffen over lot van eenen voor geheel zijn leven tot de enen veroordeelden misdadiger. Zij verhaalde zijne geschiedenis, en ik voelde mij gedrongen aan anderen mede te deelen, even alsof ik rdoor den trap van zijne ellende konde verminen, of hem eenen reddenden Engel door dit delijden bezorgen.

FRANS FRÖHLIG is de zoon eener arme weduwe, welks onderhoud, daar zij vroeg oud en ziejk was, hij van de vroege jeugd af moest meverken. De stille afgezonderde levenswijs, tot ke hem deze toestand verpligtte, verwekte in n eene denkwijs, en gewende hem aan zeden, hem den soldatenstand met vrees en afkeer rden beschouwen. Evenwel trof hem het lot om moeten dienen, en hij verdroeg het met zoo nig gelatenheid, vermoeide het geduld van zij-

 nen

nen sergeant zoo dikwijls — of had het ongeluk aan een ruw mensch ondergeschikt te zijn — dat hem eens, bij eene strenge straf, zijn ongeduld verleidde zich tegen dezen man, die boven hem gesteld was, met geweld te verzetten.

De krijgsraad veroordeelde hem. voor zijn leven tot de ketenen, en hij moest nu in het gezelschap der grootste misdadigers en ruwste booswichten verkeeren.

De jonge mensch was slechts 29 jaren oud, zonder heldere vaste Godsdienstige beginselen, en al den tijd, dien hij geleefd had, aan stille bezigheden gewoon. Het uitzigt nu zijn gansche leven door onder smaad en slavernij tot eene verkeering met bedorvene, op hunne ondeugden roem dragende, makkers veroordeeld te zijn, beroofde hem van alle kracht, maakte het onmogelijk dit te verduren, en dreef hem, om door eenen zelfmoord zijne ellende te eindigen. Hij verhing zich dan, maar een zijner medegevangenen kwam nog even tijdig genoeg om den strop door te snijden; en behield daardoor zijn leven. Maar de ongelukkige bediende zich slechts van zijne wederkeerende bewustheid, om zijnen redder, en allen die hem naderden, te mishandelen, en verzekerde, dat hij, al mislukte dit hem honderdmaal, evenwel zijn ellendig aanwezen zou weten te verwoesten. De Predikant, die de Godsdienst bij de gevangenen waarnam, bezocht nu dezen mensch, en poogde hem zijne gelukkig mislukte wandaad,

zoo-

zoowel als zijn geheel lot, uit een Godsdienstig oogpunt te doen beschouwen, om hem daardoor eenen staf op zijn vreeselijk pad te bezorgen. Maar kon een oogpunt, dat het geloof van eenen martelaar eischt, — want is het leven in ketenen, aan de zijde van booswichten, niet eene vreeselijker marteling, dan de bevrijdende brandstapel? is dit niet een domheid, die ligchaam en ziel in de hel verderft? — Hoe, zeg ik, kon zoo iets den tot geene Godsdienstige zielsverheffing gewonen gevangene overtuigen. Hij bleef bij zijne verzekering, dat hij niet kon blijven leven, als er geen kleine straal van redding voor hem scheen. Eindelijk bragt hem de Geestelijke met eenen roerenden ernst den jammer van zijne oude moeder onder het oog, die door zijnen misslag reeds van zijne hulp op aarde berooft, na het uitvoeren van zijn vreeselijk voornemen, ja reeds bij de onchristelijke denkwijs, die hem daartoe aanspoorde, ook zich niet meer zou kunnen troosten met de hoop des wederziens voor den troon van den Almagtige; die dus hopeloos voor dit en het toekomend leven hare dagen in treurigheid doorbrengen en den dood zou moeten vreezen; die haar niet meer met haar voor eeuwig verloren kind zou kunnen vereenigen. — Dit voorstel brak de ijskorst der wanhoop, die zijn hart omringde. Hij begon luid te weenen, gaf den Geestelijke beide handen, en beloofde heilig, zijn leven niet willekeurig te zullen eindigen, maar het zoo lang

te

te dragen, tot God hem verlossen zou, en, zijnen magtigen bijstand, voortaan bedaard e derworpen te zullen zijn.

Het is nu bijna twee jaren, dat FRANS belofte heeft gehouden. Hij is zachtmoedig en hoorzaam, zoekt zijnen troost in den Bijbel het gebed, en is een voorbeeld voor zijne n gevangenen.

OORDEEL DER SCHOONZUSTER VAN LODEWIJK X OVER DEZEN VORST.

Deze Prinses, SOPHIA genaamd, was ook der koninklijke dochters, die aan de staatk werd opgeofferd. Zij was eene Protestantsche ses, uit het oude huis van *Simmeren*, en was het Palz-Graafschap, dat eigenlijk het F sche Hof trouwde; evenwel zij moest Roo worden. Zij verhaalt ons zelve, dat zij naa lijks in *Frankrijk* kwam, of men zond drie schoppen op haar af, die dit jonge meisje va jaren met alle overredingsmiddelen aanklam eene magt voor welke zij zwichten moest. het zonderlingste is, dat zij zelve naderhand leed in hare *mémoires:* »Ik neem alle uite »plegtigheden waar, ik ga alle weken me »Koning naar de mis, en evenwel ga ik »om mij uit mijne Luthersche gebedenboeke »stichten. — Zie hier eene zonderlinge beke

echter aardig, dat de goede vader MASSIL-
in eene lijkrede over deze Prinses, op zijne
zegt: »Nooit dacht zij om weder te keeren
e Godsdienst, die zij verlaten had, omdat
e vrijwillig had verzaakt. Nooit twijfelde
er de zijde, die zij gekozen had, omdat zij
iit overtuiging had gedaan. De vooroordee-
r dwaling, die hare opvoeding geregeld had-
vertoonden zich niet in haar, dan door eene
dsdienstiger lijdzaamheid voor de verborgen-
des geloofs."

ze Schoonzuster nu van LODEWIJK XIV, die
jne geheimen wist, velde over de herroe-
van het Edict van Nantes dit geducht, maar
juist vonnis: »Men kan niet onkundiger
in zaken, die de Godsdienst betreffen, dan
Vorst. Ik kan niet begrijpen, hoe het moge-
s, dat de Koningin, zijne moeder, hem in
eene denkwijze heeft laten opvoeden. Hij
t alles, wat hem de Priesters zeggen, alsof
an God zelven kwam. De oude MAINTENON
ader LA CHAISE hebben hem overreed, dat
al die zonden, die hij met de MONTESPAN
ven heeft, zouden vergeven worden, zoo hij
ervormden plaagde en verdreef, en dat dit de
les hemels was. Dit nu geloofde de arme
ng allerstelligst, want hij had nooit den Bij-
gelezen; en nu begon de vervolging. Hij
van de Godsdienst niets, dan hetgeen zijne
tvaders hem zeiden, en deze hadden hem

doen

doen gelooven, dat het niet geoorloofd wa
dingen, die de Godsdienst betreffen, te r
ren, en dat men de rede moet gevangen
om den hemel te winnen."

Deze aanmerking, zeggen de Schrijvers v
Revue Protestante, Tom II, livr. 1, kwa
te belangrijk voor, om die niet over te n
Een Monarch, die een' misleiden en vreed
onderdaan pijnigt en vervolgt, om de schan
ste beleedlging der openbare zeden te verge
levert ons een voorbeeld op van verwarri
denkbeelden van deugd, eer, Godsdienst,
loof en losbandigheid, zoo vreemd, als me
een in de Geschiedenis vindt. Het was te
schen, dat men deze walgelijke bladzijden
geschiedenis van dezen Vorst konde snijden
ongelukkig zijn zulke herinneringen duurz
dan gedenkteekenen van metaal en marmer.

PROGRAMMA

VAN HET

HAAGSCHE GENOOTSCHAP

VOOR HET JAAR 1848.

Bestuurders van het Haagsche Genootschap, *tot Verdediging van de Christelijke Godsdienst*, hebben, op de door hen uitgeschrevene Prijsvragen, geene antwoorden ontvangen, om in hunne vergadering van den elfden September en volgende dagen dezes jaars, beoordeeld te worden.

Maar op hunne vragen, die vóór 1 September dezes jaars te beantwoorden waren, zijn de volgende verhandelingen ingekomen.

I. Eene Hoogduitsche Verhandeling over *de Wereldschepping*, met de zinspreuk: *πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο* enz.

II. Eene Hoogduitsche Verhandeling over het *Pantheisme*, met de zinspreuk: *Jerem. cap. X. vers.* VI. VII. *Aber dir Herr* enz.

III. Vijf Verhandelingen over *de opstanding der dooden en het toekomend oordeel*:

Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει.*

Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *ἀνάστασις νεκρῶν καὶ κρῖμα* enz.

Eene Hoogduitsche, met de zinspreuk: *definimus animam* enz.

Eene Latijnsche, met de zinspreuk: *Ἀλληλούϊα, ὅτι ἐβασίλευσεν* enz.

Eene Hoogduitsche, met de zinspreuk: *Toute civilisation est née de ce grand dogme* enz.

IV.

IV. Vijf Verhandelingen over *het echt Christelijke leven:*

Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *O gij, die des Heeren doet gedenken* enz.

Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: Τὶ γάρ; πλὴν παντὶ τρόπῳ enz.

Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι enz.

Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: Ὁ ἔχων τὸν υἱὸν enz.

Eene Hoogduitsche, met de zinspreuk: καὶ πᾶν ὅ, τι ἐὰν ποιῆτε enz.

V. Over de vraag, betreffende *de Liturgische Schriften*, waarop tot 15 December dezes jaars nog antwoorden worden ingewacht, is reeds ingekomen eene Nederduitsche Verhandeling, met de zinspreuk: *Mann kann nicht Formuläre* enz.

VI. Ook is op de, vóór onbepaalden tijd uitgeschrevene, vrage over ERASMUS *als Nederlandsch Kerkhervormer*, ontvangen eene Nederduitsche Verhandeling, met de zinspreuk: *Non dicam* ERASMUM *mihi* enz.

Over al deze Verhandelingen zal door Bestuurders op behoorlijken tijd uitspraak gedaan worden.

Zes nieuwe Prijsvragen worden door het Genootschap uitgeschreven:

I. Eene Verhandeling over *het Paulinisch Leerbegrip aangaande de regtvaardiging des zondaars voor God.*

Men verlangt dit Leerbegrip, naar de voorstelling van PAULUS, uitlegkundig verklaard en aangewezen te zien, in hoe verre die voorstelling alleen tot de dagen der vestiging van het Christendom behoord heeft, en in hoe verre zij in het wezen der zaak voor alle tijden geldt: waarbij ook het misbruik, van dit leerbegrip gemaakt, en de vertroostende en heiligende kracht van hetzelve worden in het licht gesteld.

II.

. *Men vraagt eene historisch-wijsgeerige beschou-* *van het hedendaagsche* COMMUNISME, *in zijnen* *sprong, in de voorgaande ontwikkeling van zijn* *kter en in de gevolgen, waartoe het leidt; en* *ngt daarbij bepaald te zien, in welke betrekking* COMMUNISME *tot het Christendom sta, met naauw-* *ige aanwijzing,* EN *van hetgeen er in zijne 1 hee-* *, als geheel strijdig met de grondleer des Evan-* *s moet verworpen worden,* EN *van hetgeen daar-* *p Christelijke beginselen rust en tot verbetering* *den maatschappelijken toestand zou kunnen* *ken.*

I. *Een historisch onderzoek naar den aard en den* *rong van het Presbyteriale stelsel in de Her-* *de Kerk; naar de uitbreiding, beperking of wij-* *g, daaraan in de verschillende landen te beurt* *len; en naar den invloed, welke het te onzen* *in de Protestantsche Kerken heeft.*

. *Tafereelen uit de Nederlandsche Kerkgeschie-* *, in levensschetsen der personen, wier werk-* *heid, sedert de zestiende eeuw, op de Christe-* *Kerk en het Christelijke leven, hetzij in, hetzij* *ons Vaderland, van den meesten invloed ge-* *is.*

t Genootschap verlangt deze Tafereelen in die en in zulk een getal, als voldoende is, om erschillende rigtingen en toestanden van het tendom in Nederland te kenmerken; en voorts, ieze Tafereelen zich door degelijkheid van on-ek, door Aesthetischen vorm en ook door be-theid aanbevelen.

antwoorden op deze vier Prijsvragen worden cht vóór 15 December 1849.

arenboven verlangt het Genootschap de twee nde Prijsvragen beantwoord te zien:

Naar aanleiding van hetgeen heden ten dage de *Tubingsche School*, op het voetspoor van . F. C. BAUR, beweerd wordt, verlangt het otschap *een naauwkeurig onderzoek naar het* *nd van het eerste Christendom en het Ebioni-* .

. *Hoedanige oorsprong moet, op grond, zoo van* *gere onderzoekingen, als van hetgeen in den laat-*

 sten

sten tijd aan het licht is gebragt, toegekend w… aan de verschillende verzamelingen en recensiën … Brieven van IGNATIUS*? En welke waarde hebbe… voor de juiste beoordeeling van den inhoud e… vroegste lotgevallen van de leer des Christendom…*

Deze twee Prijsvragen moeten beantwoord … den vóór 1 September 1850.

Op de voldoende beantwoording van elke … zes Prijsvragen wordt de *verhoogde* eerepennin… *vier honderd gulden* uitgeloofd, met vrijlatin… de Schrijvers, om de waarde geheel of gedeelt… in geld te ontvangen.

Volgens het Programma des vorigen jaars … wacht het Genootschap, vóór 15 December … jaars, nog antwoorden op de vragen over *de … turgische Schriften*, over *eene geschiedenis v… beoefening der Bespiegelende Wijsbegeerte in N… land*, over *de* GELOOVIGE *uitlegging van den …* en over *den invloed van* FR. SCHLEIERMACHER … *Godgeleerde Wetenschappen*; en, vóór 1 Septe… 1849, op de vragen over *de Apocryphe Evange…* over *de Schriften des Nieuwen Testaments*, … JOANNES *toegekend* en over *de bijzondere Openb… gen Gods.*

Voor een' onbepaalden tijd blijft uitgeschr… de vraag over *eene Apologetische Bibliotheek* e… over *de rigting van de Apologetiek des Christen…* Het Genootschap verlangt namelijk:

I. *Eene Apologetische Bibliotheek*, dat is: … *volledige en wetenschappelijk geordende opgav… beknopte letterkundige geschiedenis der groote… kleinere Apologetische Schriften, van de vroege… den des Christendoms tot op onze dagen.*

II. *Eene vergelijking van de rigting, welk… Apologetiek des Christendoms in latere dagen … men heeft, met die van vroegere eeuwen, wa… derzelver oorzaken en gevolgen helder worden i… licht gesteld.*

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, … den verzocht, hunnen Naam niet bij de Ve… delingen te stellen, maar deze met eene Spreu… onderschrijven, en er bij te voegen een *vers… briefje*, hetwelk dezelfde Spreuk tot opschrift h…

en waarin hun naam en hunne woonplaats gemeld zijn. De Verhandelingen moeten geschreven zijn in de Nederduitsche, de Latijnsche, de Fransche, of de Hoogduitsche taal, en wel in deze met eene Romeinsche letter, dewijl het geschrevene met eene Hoogduitsche letter niet in aanmerking komt. Daarenboven achten Bestuurders het noodig aan de Schrijvers op nieuw onder het oog te brengen, dat zij er groote waarde aan hechten, zoo de stukken, die hun zijn toegezonden, zich door *beknoptheid* aanbevelen. Ook voelen zij zich genoopt op *duidelijk Schrift* aan te dringen, met herinnering, dat het onduidelijk geschrevene ter zijde zal worden gelegd. Voorts moeten de Verhandelingen, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, *vrachtvrij* gezonden worden aan den Medebestuurder en *Secretaris* des Genootschaps, W. A. VAN HENGEL, *Theol. Doct.* en *Prof.* te *Leiden*.

Het zij ook op nieuw ter waarschuwing herinnerd, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in eenig ander werk, zal mogen uitgeven, zonder bewilliging van Bestuurders dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om naar goedvinden, te algemeenen nutte, gebruik te maken van al de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon er de Prijs niet aan is toegewezen, ten deele gemeen te maken, hetzij alleen met bijvoeging der zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, hetzij ook met uitdrukking van derzelver Namen, indien zij, daartoe verzocht zijnde, die gelieven te openbaren.

Eindelijk wordt herinnerd, dat geene ingezondene Verhandelingen, door de Schrijvers kunnen worden terug bekomen, dan in kopij, welke, onder opgave van adres en waarborg van onkosten, door de Directie zal bezorgd worden.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

Bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland* zijn, in de zittingen van 4 en 5 Oct. 1848, op afgelegd Examen, tot de predikdienst in de Hervormde Kerk toegelaten, de Heeren: J. W. C. VAN STEEDEN, P. M. LOSGERT, H. C. G. SCHIJVLIET, Kandidaten der Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Utrecht*.

ARNHEM.

DIEREN. Zie April 1848.

BENNEKOM staat vakant te worden. Zie Junij 1848.

ZUTPHEN.

In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, gehouden den 6 September l.l., heeft JAN BIELEMAN, Lidmaat der Hervormde Gemeente te *Warnsveld*, het Examen afgelegd voor den post van Catechizeermeester en Krankbezoeker, en is als zoodanig door hetzelve toegelaten.

LOCHEM, 3 Sept. Heden viel onzen geachten oudsten Leeraar, J. H. VAN IJSSEL GROOTHUIS, het voorregt te beurt, gedachtenis te mogen vieren van zijne vervulde vijf en twintigjarige Evangeliedienst, gedurende zes jaren in de Gemeente van *Woudenberg*, en de overigen in ons midden. In eene rede over 1 *Cor*. III:7*b*, roemde hij dankbaar den zegen Gods, ook aan zijn werk ten deel gevallen.

NEDE, den 15 Sept. 1848. Deze Gemeente ziet

zich wederom in de aangename verpligting
gt om, door middel van dit Maandschrift,
ijk dankbare melding te maken van een ge-
k, bestaande in *vier octavo Bijbels met de*
nen, de Evangelische Gezangen enz., ge-
en in keurige juchtlederen banden, en voor-
van platte koperen sloten, door wijlen den
JAN DERK BLOOS, geboren te *Nede*, doch
msterdam gewoond hebbende en aldaar over-
, voor de Bank van Heeren Kerkvoogden
otabelen, besproken. Door deze edele daad,
de Ontslapene lange bij haar in aandenken!
neemt ook deze gelegenheid waar, om hare
telijkheid te betoonen voor eene andere gift,
gebruike van den Voorlezer en Voorzanger,
e een *4to Bijbel met de Psalmen, Evange-*
e Gezangen enz., gebonden in juchtlederen
met twee koperen sloten, afkomstig van
e voormalige en tegenwoordige Catechisanten
s Leeraars, Ds. G. VAN KESTEREN. De Heer
Gemeente zegene hen, en zij de Leidsman
er jeugd!

TEENDEREN. Zie Julij 1848.

TIEL.

IEL, 1 October. Onze zeer geachte jongste
aar, Ds. W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK,
Dr., maakte ons heden bekend, dat hij zich,
en ernstig beraad, verpligt geacht heeft, om
ontvangen beroeping naar de Hervormde Ge-
nte te *Delft* aan te nemen.

IZENDOORN, 9 Oct. Daar onze Leeraar,
J. D. BLOEMEN, tot het besluit gekomen is,
zijne Evangeliebediening onder ons neder te leg-
, staat deze Gemeente spoedig vakant te worden.

BOMMEL.

PHEMERT EN ZENNEWIJNEN, 1848. Ter

vervulling der alhier vacerende Leeraarsp
waren zes Kandidaten verkozen om alhier
predikbeurt te vervullen, doch waaraan
vier hebben kunnen voldoen, zijnde de Heer
VAN DER BOER, Kandidaat bij het Provi
Kerkbestuur van *Zeeland*, door eene ree
zich genomene predikbeurt elders, en de
T. J. VAN GRIETHUYSEN, Th. Dr. en Kandida
het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Hol*
door zijne beroeping in *'t Waal* en *Hon*
verhinderd aan de intentie van den Heer
plaats te voldoen, hetgeen gereedelijk is ge
door de Heeren F. J. VAN EVERWIJN, D.
BERCK COLENBRANDER, W. B. H. VAN TRIGTH
GILDEMEESTER, Kandidaten bij de Provinciale
besturen van *Noord-Holland*, *Zeeland*, *N*
Braband en *Gelderland*, en is de collati
leend aan den Heer GILDEMEESTER, om naar
orde te worden beroepen.

OPHEMERT, den 20 Aug. Heden nam
Leeraar, nadat de losmaking behoorlijk had
gehad, van ons afscheid, naar aanleiding van
XIII: 20, 21.

OPHEMERT, 8 Sept. Heden ontving
berigt, dat de Wel Eerw. Heer D. GILDEM
de beroeping naar deze Gemeente heeft aangen

HERWIJNEN, den 28 Sept. 1848. Op
toonde acte van Collatie van den Hoog Wel
Heer Baron GERICKE, werd heden alhier ker
beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer
KNUTTEL, Pred. te *Ammerstol*.

HAEFTEN vakant. Zie Febr. 1847.

HARDERWIJK.

BARNEVELD, 10 Sept. 1848. Onze ge
Leeraar, Ds. J. A. J. HOOG, vierde heden
eene Leerrede over 1 *Thess.* II: 19, 20,

ige gedachtenis van zijne op den 7den dezer volbragte vijf en twintig jarige Evangeliedienst in de Gemeenten *Graft*, *Krimpen aan de Lek* en onder ons.

Wij vereenigden ons met zijne hartelijke dankbetuiging aan den God en Vader van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, die hem bekrachtigd heeft in de heilige bediening, en vele leden dezer Gemeente toonden door woorden en daden hunne blijde deelneming in deze feestviering, wenschende dat zijn Eerw. nog lang moge worden gespaard voor zijne betrekkingen, en dat wij zijne hope, zijne blijdschap en kroone des roems zijn mogen voor onzen Heer JEZUS CHRISTUS, in zijne toekomste!

VEESSEN, 1 Oct. 1848. Heden nam onze naar *Steenderen* beroepen Leeraar, Ds. W. H. LIESE, in de middag-Godsdienstoefening afscheid van ons, sprekende naar aanleiding van 1 *Joh.* II: 18*a*. Gedurende de zes jaren, die hij als Evangeliedienaar in ons midden doorbragt, had hij zich de liefde en achting aller weldenkenden in ruime mate verworven. Onze beste wenschen vergezellen hem naar zijne nieuwe standplaats; mogt hij ook daar tot zoo rijken zegen zijn, als hij het onder ons was!

ELSPEET. Zie Aug. 1848.

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

's GRAVENHAGE, den 13 Aug. Heden vernamen wij met diepe aandoening het afsterven van onzen rustenden Leeraar, Ds. ABRAHAM LENS, te *Arnhem*, op den 9den dezer, in den ouderdom

van ruim 71 jaren ontslapen. — Was hij ree
sedert vier jaren van de openbare bediening
zijne betrekking tot ons ontslagen, wij zijn n
vergeten wat hij 28 jaren voor ons geweest
Van *Dordrecht* in 1816 tot ons gekomen, he
hij de Evangeliebediening onder ons vervuld,
dat eene ligchamelijke ongesteldheid, die bij
uitkomst is gebleken de naaste oorzaak te zijn
weest van zijn' plotselijken dood, hem drong te
1844 zijne eervolle rust te zoeken. De Ove
dene mag geteld worden onder de mannen
zijnen tijd en zijne orde, die door hunne
kwaamheden onze Kerk versierd en door hun w
haar loffelijk gediend hebben. — Grondig ond
wezen, en door voortgezette studie welgeoefend
al de vakken van wetenschap, die tot zijnen st
behooren, was hij een bekwaam uitlegger der H
lige Schrift, een Godgeleerde van den ech
stempel en een prediker van het Evangelie, n
eisch toegerust om de Christelijke waarheid in
hare zuiverheid te verkondigen en met waard
heid te verdedigen. — Zijne leerredenen lever
de proeven van zijne uitgebreide kennis; zij
tuigden, zoo in taal als in schikking van st
van zijn gekuischten smaak; steeds konde n
den naauwkeurigen arbeid, die er aan besteed w
bemerken. In dezelve deed hij zijne volle ov
tuiging van de heerlijke waarheden onzes gel
telkens uitkomen, en den toeleg blijken om,
het verspreiden van heldere begrippen omtrent
Bijbelleer, zijne hoorderen te leiden tot en te
vestigen in het waarachtige geloof in JEZUS CHR
TUS, als eene bron van de kostelijkste vertroost
en een krachtig beginsel van Godzaligheid.
gens dit alles werd over het gehalte en de inn
lijke waarde van zijn kanselwerk onder alle

ve

oegden maar éëne stem gehoord. Naarstig was
j en getrouw in de waarneming van het her-
erlijke werk, en bevlijtigde zich met bijzonderen
st op het geven van doelmatig onderwijs aan zijne
erlingen, zoo kinderen en eerstbeginnenden als
e in leeftijd en kunde meer gevorderd waren.
de zamenleving en onder zijne Medebroeders
rkeerde hij zonder aanmatiging. Nederigheid van
n, bescheidenheid van toon en beschaafdheid van
den, kenmerkten hem in den dagelijkschen om-
ng, en deden hem onder alle standen der maat-
happij eene welwillende bejegening ontmoeten.
jne bijzondere Vrienden hadden hem lief, om
eer dan ééne voortreffelijke hoedanigheid, die zij
zijn karakter hadden leeren kennen en waar-
ren. Met onwankelbare trouw verkleefd aan
heilige zaak, die hij diende, was hij een ijve-
g voorstander van die Genootschappen en Inrig-
ngen, die tot voortplanting van het Christen-
m, tot verspreiding van het Bijbelwoord en tot
elstand der Protestantsche Gemeenten in ons Va-
rland, in zijnen tijd bestonden of in het leven
erden geroepen; gaarne diende hij dezelven met
jne hulp. In kerkelijke vergaderingen, ook in
e van hooger kerkbestuur, was hij een schran-
r en arbeidzaam medelid. De Commissie tot
zaken der Protestantsche Kerken in Nederlands
ost- en *West-Indiën* bezat geruimen tijd in hem
n' bekwamen en volijverigen Secretaris, die het
ne mede aanwendde tot den geregelden gang
n hare werkzaamheden. Welverdiend was de
derscheiding, die hem te beurt viel, toen Zijne
ajesteit onze geëerbiedigde Koning hem met het
idderlijke eereteeken versierde. Welverdiend was
erkentenis, die zijne meer dan gewone kunde
lving, toen de Bestuurders van het Haagsche

 Ge-

Genootschap *tot Verdediging van de Christelij*
Godsdienst hem eene plaats gaven in hunnen ach
baren kring. Welverdiend was de lof, hem do
zijne Ambtgenooten bij de openbare vermeldi
van zijnen dood toegebragt. Welverdiend is h
regt, dat het algemeen na zijn afsterven hem la
wedervaren, en de toegenegenheid der liefd
waarmede velen zijnen naam noemen. 's Ma
overschot is in onze nabuurschap, op de begraa
plaats te *Eikenduinen*, ter aarde besteld. Dá
ruste het zacht en stil, terwijl hij zelf in bet
oord een geluk geniet, dat door geen leed no
zorg, noch vermoeijenis gestoord wordt. Hart
lijk wenschen wij, dat God zijne Weduwe onde
steune, en haar spare tot zegen van haar vier
kinderen, in wier groei en deugd en welvaren
levenslang de zaligste herinnering moge geniet
van die dierbare aardsche betrekking, waarvan
de ontbinding thans met kinderlijke onderwerpi
beweent.

DELFT, 29 Sept. 1848. Heden mogten w
het berigt ontvangen, dat Ds. W. H. HAVERRO
VAN RIJSEWIJK, Th. Dr. en Pred. te *Tiel*,
beroeping herwaarts heeft aangenomen.

LOOSDUINEN, 8 Oct. 1848. Op heden we
Ds. C. CLANT, J.H.Z., van *Hoogearspel* tot o
overgekomen, in de Heilige dienst alhier beve
tigd, bij vriendelijken afstand van den Cons
lent, J. D. VAN DEN HAM BAAK, Pred. te *Wat*
ringen, door Ds. J. BRAVE, Pred. te *Amsterdam*
met 2 *Cor.* VIII:23 *l. g. Eene eere van Chri*
tus. De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan
tot tekst nemende 1 *Cor.* II:2.

Aan den Heer C. CLANT, bevestigd Predikant
Loosduinen, is akte van lidmaatschap der Klas
van *'s Gravenhage* afgegeven.

'S GRA

'S GRAVENHAGE. Zie Sept. 1848.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, 11 Oct. 1848. Heden is alhier, in den ouderdom van ruim 75 jaren, overleden, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer CORNELIS OSKAMP, Az., Mag. Phil. Doct., en sedert den jare 1839 rustend Predikant van de Hervormde Gemeente te *Kralingen.* In drie Gemeenten heeft hij het Evangelie der zaligheid met allen ijver en getrouwheid verkondigd, van 1799 tot 1802 te *Vinkeveen*, daarna te *Zuilen* tot 1804, en eindelijk tot 1839 te *Kralingen.*

Meer heeft de *Boekzaal*-lezer aangaande zijn Wel Eerw. niet te wachten, daar het zijne uitdrukkelijke begeerte geweest is, het bij dit eenvoudig berigt te laten berusten.

DELFTSHAVEN, October. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. BARGER, Pred. te *Vreeland*, heeft voor de beroeping herwaarts bedankt; dus blijft hier eene Leeraarsplaats vakant.

VLAARDINGEN. Zie Sept. 1848.

LEIDEN.

LEIMUIDEN, c. a., den 6den Aug. Heden vierde onze Leeraar, Ds. G. VAN DEN BERG, plegtige en dankbare gedachtenis van zijne vervulde 25 jarige Evangeliedienst, zoo in de Gemeenten van *Zandvoort*, *Hoogmade* en *Rijpe Wetering*, als onder ons; predikende bij die gelegenheid over *Hand.* XXVI : 22. God spare zijn Eerw. nog lang, en verleene hem kracht, om met onvermoeiden ijver verder onder ons werkzaam te zijn, ter bevordering van het rijk van onzen Heer!

WOERDEN, 14 Aug. Op den 8sten dezer uit het te voren opgegevene zestal, een drietal gemaakt zijnde, op welk geplaatst waren de Wel Eerw.

Eerw. Heeren TEN BOKKEL HUININK, BRESSER en LOOIS, is uit hetzelve heden beroepen, de Wel Eerw. Heer J. M. LOOIS, welke na rijp beraad, onder inwachting der noodige approbatiën, deze beroeping heeft aangenomen.

NOORDWIJKERHOUT, 27 Aug. 1848. Heden werd aan de Gemeente bekend gemaakt, dat op den 9den Augustus j. l. te *Arnhem* is overleden, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer ABRAHAM LENS, sedert 1842 Emeritus Predikant van *'s Gravenhage*. Dit berigt werd door de weinigen, die zijn Eerw. in de jaren 1802—1803 alhier gekend hadden, met aandoening vernomen.

KATWIJK AAN ZEE, den 27 Sept. 1848. Nadat den Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier van den Ambachtsheer der beide *Katwijken*, c. a., vrijheid verleend was, zijn Hoog Wel Geb. eenen Predikant, ter voorziening in de bestaande vakature, voor te dragen, en dezelve daartoe eenparig verkozen had, den Wel Eerw. Heer U. S. W. ROLDANUS, Pred. te *Katwijk aan den Rijn*, zoo is echter, op dringend verzoek van voornoemden Predikant, die, als Consulent onzer Gemeente, van des Kerkenraads voornemen kennis dragende, buiten verdere aanmerking wenschte te blijven, den Ambachtsheer eene andere voordragt gedaan, ten gevolge van welke alhier, op vertoonde acte van Collatie, heden wettig beroepen werd, de Wel Eerw. Heer S. C. HENTZEPETER, Pred. te *Berkel* en *Rodenrijs*, Klassis *Rotterdam*.

DORDRECHT.

OTTOLAND EN NEDER-BLOKLAND, 27 Aug. 1848. Het was heden voor onze Gemeente een regte feestdag. Ons kerkgebouw, dat reeds lang in eenen vervallen toestand verkeerd had, op

op eene doelmatige wijze vernieuwd zijnde, werd hetzelve Godsdienstig ingewijd. — De Gemeente toonde hare belangstelling door eene talrijke opkomst. Haar Herder en Leeraar, H. A. LAAN, sprak tot haar, naar aanleiding van *Joh.* X: 22. *En het was het feest der vernieuwing des tempels.* Zijn Eerw. bragt regtmatige hulde toe aan Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, aan de Provinciale Staten van *Zuid-Holland*, en aan de Hoog Eerw. Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, die elk, op aanvrage van Kerkvoogden en Notabelen, *f* 1000 hebben verleend.

Bij deze gelegenheid werd de Gemeente gewezen op den Heer, wiens magt, trouw, liefde en langmoedigheid in alle opzigten blijkt, vooral in de Evangelieprediking, door welke God bestendig aan de behoudenis onzer onsterfelijke zielen laat arbeiden.

ALBLASSERDAM, den 27 Aug. 1848. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. E. C. DE WIJS, ons bekend met het afsterven van den Wel Eerw. Heer CORNELIS VAN DIEST, Emeritus Predikant te *Buren*, die van 17 Julij 1803 tot October 1815 onder ons het Evangelie der zaligheid met ijver en trouw verkondigd heeft. — Met veel deelneming werd dit berigt vernomen, terwijl aan den Ontslapene eene pligtmatige hulde werd toegebragt.

GOUDA.

WADDINGSVEEN, 1 Oct. 1848. Heden is de Leeraar, W. FRANCKEN, A.ZN., die beroepen was van *de Vuursche*, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. G. ALTING BÖSKEN, tot ons gekomen en onder ons bevestigd. Op verzoek, had de Consulent, Ds. P. VAN DER VLIET, van *Reeuwijk*, de plegtigheid der inzegening overgelaten aan des Predikants Vader,

, Ds. A. FRANCKEN, van *Utrecht*. Zijn Eerw. de des morgens zijnen Zoon tot ons in, met e Leerrede over *Marc.* IV : 26—29, en deze vaardde des nademiddags de bediening onder , predikende over *Joh.* I : 43*a*.

IJDERVELD, 8 Oct. 1848. Onze van hier r *Muiden* beroepen geachte Leeraar, A. A. DE KASTEELE, nam heden een plegtig afscheid ons, ten grondslag zijner rede daartoe legde, *Hand.* XX : 36. *En als hij dit gezegd*, *heeft hij nederknielende met hen allen gen.* Bereids was zijn Wel Eerw. op den 6den er, in eene Kerkeraads-vergadering, door Ds. E. VAN KORTSVELD, Pred. te *Schoonhoven*, als ommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *uda*, van zijne betrekking tot deze Gemeente de Klassis van *Gouda*, in tegenwoordigheid den Consulent, Ds. J. P. GREEBE, Pred. te *loonreweerd*, eervol ontslagen. Onze beste wenn vergezellen hem, met vurige bede tot God, hij ook in de Gemeente, welke hem verbeidt, zegen van velen werkzaam moge zijn.

BRIELLE.

IEUWE TONGE vakant. Zie Maart 1848.

en BOMMEL. Zie Sept. 1848.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

Het Klassikaal Bestuur heeft den 2den October xamineerd, en tot het staan naar den post van echiseermeester geregtigd verklaard: H. J. DE DE en W. DE ROOS, beide te *Amsterdam* woonig.

AAL-

AALSMEER, 1 Oct. 1848. Heden werd onze
Oostwoud beroepen Herder en Leeraar, J. S.
STAVEREN, onder ons bevestigd, door zijnen
oeder, Ds. J. J. W. VAN STAVEREN, Pred. te
sterdam, aan wien deze beurt door den Con-
nt, Ds. J. H. BRANDES, Pred. te *Kudelstaart*
Uithoorn, volgaarne was afgestaan. De Be-
iger sprak naar aanleiding van 1 *Thess.* V: 25.
namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne be-
ing onder ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.*
1 en 7.

an den Bevestigde is acte van lidmaatschap
Klassis toegezonden.

HUIDEN. De bevestiging en intrede van Ds.
DE KASTEELE is bepaald op 22 October.

AMSTERDAM vakant. De handopening is reeds
vangen, en men zal dus eerstdaags tot het werk
beroeping overgaan.

HAARLEM.

KNOLLENDAM EN MARKEN BINNEN. Zie
il 1848.

ALKMAAR.

NIEUWE NIEDORP, 8 Oct. 1848. Onze
raar, J. MAASEN, heeft heden dankbare ge-
tenis mogen houden van zijne vijf en twintig
ge vervulde Evangeliedienst in onze Gemeente,
r aanleiding van 2 *Tim.* IV: 17*a*. *De Heer*
t mij bijgestaan en heeft mij bekrachtigd,
t men door mij ten volle zou verzekerd zijn
de prediking.

De Gemeente heeft, niet alleen door eene tal-
e opkomst, maar ook door anders bewijzen,
hare belangstelling in en ingenomenheid met
e gebeurtenis blijken gegeven.

ZUIDZIJPE staat vakant te worden. Zie Sept.
8.

HOORN.

HOORN.

OOSTWOUD, 24 Sept. 1848. Heden onze naar *Aalsmeer* beroepen Leeraar, Ds. VAN STAVEREN, naar aanleiding van *Hand.* XX een hartelijk afscheid van deze Gemeente.

OOSTWOUD, 26 Sept. 1848. Heden alhier tot Herder en Leeraar beroepen, de Eerw. zeer Gel. Heer G. J. VAN DER ROER, didaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zee* . Behalve de Beroepene, waren nog op het tal geplaatst de Kandidaten tot de H. dienst DAM en STROES.

HOOGCARSPEL, 24 Sept. 1848. Heden onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Hee CLANT, een hartelijk en zegenend afscheid van zijne Gemeente genomen, bij deze gelegenheid kende naar aanleiding van *Hebr.* VI: 11 en Waarna de Gemeente zingende den zegen des ren over haren vertrekkenden Leeraar afsmee terwijl er staande gezongen werd *Ps.* CXXXI Mogen de wederkeerige wenschen en gebe voor Leeraar en Gemeente ontboezemd, in ruimste mate verhoord worden!

Na deze plegtigheid werd in eene daartoe legde Kerkeraads-vergadering, in tegenwoordig van den Consulent der Gemeente, Ds. J. S en Ds. J. L. ADRIANI, als afgevaardigde van Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, onze naar *L duinen* beroepen Leeraar plegtig van zijne bet king op deze Gemeente en de Klassis van *H* ontslagen.

HOOGCARSPEL, 25 Sept. 1848. Heden de Kerkeraad, ter voorziening in de vaka dezer Gemeente, veroorzaakt door het vertrek haren Leeraar, Ds. C. CLANT, het volgend twa tal van Predikanten geformeerd:

DD. H. ANTINK, te *Buiksloot*. A. J. VAN DER LEE, te *Grootebroek*. J. SNOEK, te *Westwoud*, C. A. H. L. VINKE, te *Noordeloos*. H. SCHOGT, te *Holysloot*. J. L. ADRIANI, te *Lutjebroek*. J. WILLEMS, te *Hem*. J. P. OTT, te *Groot-Ammers*. IJ. LOOTS, te *Warder*. S. VAN DISSEL, rustend Predikant te *Katwijk*, C. A. H. J. DE BAART, te *Ooster-* en *Wester-Blokker*, en A. J. BOERSER, te *Schellinkhout*.

Uit welk twaalftal het volgend zestal is geformeerd:

DD. H. ANTINK, A. J. VAN DER LEE, J. SNOEK, H. L. VINKE, H. SCHOGT en J. L. ADRIANI.

HOOGCARSPEL, 10 Oct. 1848. Heden heeft de Kerkeraad, onder voorzitting van den Consulent, het beroepingswerk voortgezet, en uit het vroeger gemaakt zestal een drietal geformeerd, bestaande uit de Predikanten:

H. ANTINK, A. J. VAN DER LEE en J. SNOEK.

Uit welk drietal terstond, met meerderheid van stemmen, beroepen is, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. ANTINK, Pred. te *Buiksloot*, wien de beroepsbrief toegezonden is.

HOOGWOUD, 1 Oct. 1848. Onze geliefde Leeraar, Ds. W. VETTER, vierde heden plegtig de gedachtenis zijner vijf en twintig jarige Evangeliebediening, en sprak bij deze gelegenheid tot de Gemeente naar *Ps.* XXVII: 9*b*. Het onderwerp was: *dankbaar terugzien op het verledene, en biddend uitzien naar het toekomende.*

Zijn Eerw. sprak tot eene groote vergadering, en mogt zoowel van de Gemeente als van bijzondere personen, schoone blijken van toegenegenheid en belangstelling ontvangen.

URK. Zie Dec. 1847.

ENKHUIZEN. Zie April 1848.

EDAM.

BROEK IN WATERLAND, 15 Sept. Nadat aan onzen Leeraar, den Wel Eerw Gel. Heer D. HUPKENS, op zijn verzoek door onzen Koning een eervol ontslag verleend, e Wel Eerw. heden door den Wel Eerw. zee Heer J. J. VINCKERS, als Gecommitteerde v Klassikaal Bestuur, in tegenwoordigheid va Consulent, Ds. H. SCHOGT, van zijne betre tot de Klassis en de Gemeente was losgen werd door den Kerkeraad, na verkregene opening, beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel A. J. P. OORT, Pred. te *Eemnes Buitendijk*

Op het zestal waren geplaatst:

DD. A. J. P. OORT, Pred. te *Eemnes Bi dijks.* J. VAN DER VEN, in de *Bedijkte Sche* H. J. W. WUNDER, te *Thamen aan den A* W. A. WANROOY, te *Eenigenburg* en *Zuid* A. BEGEMANN, te *Landsmeer*, en J. W. H. MANN, te *Geervliet.*

Het drietal:

DD. A. J. P. OORT, J. VAN DER VEN en J. BEGEMANN.

ETERSHEM EN SCHARDAM, 17 Sept. Heden vierde onze Leeraar, W. PLUIM GREID in tegenwoordigheid van alle zijne Ring- e dere Medebroeders, benevens een groot toehoorders, openlijke gedachtenis van zijne vulde vijf en twintig jarige Evangeliediens bepaalde ons bij 1 *Tim.* I: 12. Deze fee werd verhoogd, daar de leden van den Ring een fraai geschenk tot aandenken overreikten daar ook de Hoog Wel Geb. Heer F. DE VIC OESTHUIZEN, Heer dezer Gemeente *Etershem*, mede niet onbetuigd liet door het uitreiken iets tot aandenken aan dezen dag, en ook de

ad met Kerkvoogden en enkele andere per-
ook dezen dag wilden in gedachten houden,
mede een fraai geschenk onzen Leeraar aan
den, zoo was deze dag voor Leeraar en Ge-
e tot bijzonder genoegen.

OEK IN WATERLAND, 17 Sept. 1848.
Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. HUPKENS,
de heden zijn dienstwerk onder ons, met
Leerrede over *Filipp.* IV: 23. Voor velen
e ure der scheiding smartelijk, en zullen zijn
n en werk, en zijne bereidvaardigheid om
pen, in onvergetelijk aandenken blijven. En
hem door niemand, warme belangstelling in,
oge ingenomenheid met de dienst des Evan-
kan worden ontzegd, wordt hem welmee-
toegewenscht, dat hij spoedig, naar de be-
van zijn hart, in eene andere Gemeente
werkzaam zijn, waar de redenen, welke
hier, tot het aanvragen van een eervol ont-
hebben doen besluiten, niet zullen bestaan.

OEK IN WATERLAND, 1 Oct. 1848.
. J. P. OORT, Pred. te *Eemnes Buitendijks*,
de beroeping naar deze Gemeente, onder
hting der vereischte approbatiën, aangenomen.

TERGANG, 1 Oct. 1848. Heden werd
beroepen Leeraar, B. ELFERINK, Kandidaat
t Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*,
Heilige dienst onder ons bevestigd, door
Consulent dezer Gemeente, Ds. J. G. TOUS-
, Pred. te *Ilpendam*, met eene Leerrede
aanleiding van *Matth.* XXVIII: 19. De Be-
de deed des namiddags zijne intrede, predi-
over 1 *Thess.* II: 4. De handoplegging is
ied, behalve door den Consulent, door Ds.
THOMSEN, Pred. te *Benningbroek*, c. a., en
Ds. J. W. LEM, Pred. te *Wilhelminapolder*.

EILAND MARKEN. Zie Sept. 1848.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, 1 Oct. 1848. Nadat
hooggeachte Leeraar, Ds. G. WALLER, uitho
van toenemende ligchaamsongesteldheid, door Z
den Koning, *salvo honore et stipendio*, Emer
verklaard zijnde, op den 29 September j. l.
een zijner ambtgenooten, Ds. A. SLOTEMAKER,
Scriba van het Klassikaal Bestuur, van zijne
trekkingen tot onze Gemeente en de Klasse
Middelburg eervol was ontslagen, hield zijn E
heden avond voor eene zeer talrijke schare,
treffende afscheidsrede, naar aanleiding van 1
XIII: 13. God zij onzen waardigen Leeraar
goede nabij, sterke en trooste hem onder de
proeving, die hem ten deel valt, en doe nog
vruchten rijpen van zijnen Evangeliearbeid in
midden.

VERE, 1 Oct. 1848. Nadat onze oudst
eenig overgeblevenen Leeraar, Ds. J. KALDENB
door Z. M. gunstig Emeritus verklaard zijn
in tegenwoordigheid van onzen provisionelen
sulent, Ds. N. E. ERNST VETTEN, Pred. te *Ser
kerke*, namens het Klassikaal Bestuur van *M
delburg*, door Ds. A. M. SNOUCK HURGRONJE,
van dat Bestuur en Pred. te *Middelburg*,
zijne betrekking op de Klasse en onze Geme
eervol was ontslagen, heeft zijn Eerw. heden
ons afscheid genomen, met eene Leerrede
Hand. XX: 27. Derhalve zijn tot nadere besc
king de beide Leeraarsplaatsen te *Vere* vakant

GRIJ

RIJPSKERKE, 12 Sept. 1848. Ter ver-
ing der vakature, veroorzaakt door het ver-
van onzen Leeraar, Ds. A. WILOD VERSPRIL-
naar *Oud Vossemeer*, kwam de Kerkeraad
n te zamen, en formeerde het navolgende
l:

D. M. VAN LEEUWEN, Pred. te *Melis-* en *Ma-*
erke. N. E. ERNST VETTEN, te *Serooskerke.* H.
ANSSEN, te *Vrouwenpolder*, en de Kandidaten
verschillende Kerkbesturen: DE VISSER, VAN
H en KIEL.

Hieruit ontstond dit drietal:

D. VAN LEEUWEN en JANSSEN, benevens den
didaat DE VISSER.

Waaruit met meerderheid van stemmen beroe-
werd, Ds. M. VAN LEEUWEN, Pred, te *Melis-*
Mariekerke, die evenwel, na beraad, voor
beroeping bedankt heeft.

IELIS- EN MARIEKERKE, 24 Sept. 1848.
kte onze Leeraar, Ds. M. VAN LEEUWEN, ons
en voor 8 dagen bekend, dat hij eene beroe-
ontvangen had naar *Grijpskerke*, heden be-
te hij ons, dat hij genoegzame vrijheid gevon-
had, om ook die roepstem niet op te volgen.
ERE vakant. Zie Aug. 1848.

ZIERIKZEE.

UD VOSSEMEER, den 2 Julij 1848. Heden
voor onze Gemeente een plegtige en gewigtige
De Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. WILOD
SPRILLE, van *Grijpskerke* tot ons overgeko-
, aanvaardde zijne Evangeliedienst in deze
neente, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XII:9*b*:
ne genade is u genoeg; nadat hij in den mor-
van dien dag, door den Consulent dezer Ge-
nte, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. DE VIS-

SER, Pred. te *Tholen*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* II : 17 bevestigd was geworden.

GOES.

YERSEKE. Op den 7den Julij overleed in den vroegen morgen alhier, tot diepe droefheid van zijn Wel Edeles eenigen overgeblevenen Broeder en verdere betrekkingen, en tot leedwezen van geheel de Gemeente, den door haar hoog geachten Mede-Ambachtsheer dezer plaats, den Wel Ed. Geb. Heer J. DOMINICUS, in den ouderdom van 61 jaren, na eene kortstondige ziekte van slechts weinige dagen. Den 10den daaropvolgende werd zijn Wel Eds. stoffelijk overblijfsel aan de aarde toevertrouwd, bij welke gelegenheid zijn Wel Eds. Neef, de Wel Eerw. Heer H. Z. A. GUTTELING, Pred. te *Scherpenisse*, in eene korte rede bij het graf, hulde deed aan de nagedachtenis van den voor zijn Wel Eerw. dierbaren Overledene. Zondag namiddag van den 16den dezer volgde onzen Leeraar zijn Wel Eerw. in deze zoo regtmatige hulde, door het houden van eene opzettelijke Leerrede over *Job* XIV : 5. Naar aanleiding van deze, bepaalde zijn Wel Eerw. de talrijk opgekomene toehoorders bij de zekerheid des doods, maar ook bij de onzekerheid van den tijd, in welken ook voor allen eens het laatste uur slaan zal, en leidde daaruit de verpligting voor allen af, om dikwijls daaraan te gedenken, en ons daarbij onze dierbare afgestorvene met stille weemoed te herinneren en na te oogen, in de hope van een verblijd wederzien in de gewesten der onsterfelijkheid. Dat voorregt werd des overledenen Broeder, en vervolgens de overige nabestaanden, onder het genot van Gods voortdurenden zegen, in nog een ruim aantal van dagen, door onzen Leeraar welmeenend en hartelijk toegebeden.

KAT-

KATTENDIJKE, den 8 Oct. 1848. Op heden werd Ds. G. DE BRUIN, P.Z., van *Kruisland* tot ons overgekomen, in de Heilige dienst alhier bevestigd, door zijnen Vriend, Ds. A. DE ROOY, Pred. te *Gastel* (*Oud* en *Nieuw*), aan wien de Consulent, A. J. J. WÁRNSINCK, de Bevestigingsrede had afgestaan, met 1 *Cor.* I: 17*b*, .18. De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende *Col.* I: 28.

FORT BATH. Zie April 1848.

IJZENDIJKE.

SLUIS staat vakant te worden. Zie Aug. 1848.

UTRECHT.

AMERSFOORT.

VUURSCHE, 31 Aug. 1848. Na verkregen handopening en dispensatie van Art. 35 van het Reglement op de Vakaturen enz., kwam heden de Kerkeraad bijeen, onder voorzitting van den Consulent der Gemeente, Ds. L. L. H. GAUKES, Pred. te *Baarn*, ter vervulling der vakature wegens het vertrek van Ds. W. FRANCKEN, beroepen te *Waddingsveen*. Door die vergadering werd geformeerd het navolgend zestal van Kandidaten tot de H. dienst: L. STEINFORT, E. TH. KOCH, D. F. VAN BERCK COLENBRANDER, W. VAN SENDEN, J. VISSER en H. C. N. VAN AMEROM, Adjunct Pred. te *Amersfoort*.

Op het drietal werden geplaatst:

L. STEINFORT, H. C. N. VAN AMEROM en E. TH. KOCH.

Wegens het staken der stemmen besliste het lot tusschen L. STEINFORT en H. C. N. VAN AMEROM;

ten gevolge waarvan de Heer L. STEINFORT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, beroepen is, en deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, aangenomen heeft.

VUURSCHE, 17 Sept. 1848. Heden heeft onze van hier vertrekkende Leeraar, W. FRANCKEN, met eene Leerrede over *Joh.* XIV: 17*b*, van onze Gemeente afscheid genomen.

EEMNES BUITENDIJK, 1 Oct. 1848. Onze Leeraar, A. J. P. OORT, gaf ons heden kennis, de beroeping naar de Gemeente te *Broek in Waterland*, welker ontvangst zijn Eerw. ons vroeger had bekend gemaakt, onder het inwachten der vereischte approbatiën aangenomen te hebben.

WIJK.

LEERSUM, den 20 Sept. 1848. Heden vergaderde de Kerkeraad dezer Gemeente, onder voorzitting van Ds. H. A. VAN DER VEN, als tweeden Consulent, om, naar verkregen dispensatie van Art. 35 van het Reglement op de Vakaturen, eenen Predikant te beroepen in de plaats van Ds. V. F. J. BOONACKER, die weldra van hier naar *Enkhuizen* zal vertrekken.

Door Zijne Excellentie den tijdelijken Minister van Justitie, Mr. D. DONKER CURTIUS, als Gemagtigden van Mevrouw E. M. VILLIERS, geboren Gravin en Baronnes VAN REEDE GINKEL, Collatrice dezer Gemeente, was aan den Kerkeraad de vrijheid verleend, om eenige Kandidaten te hooren, en uit dezen eene voordragt te doen van den persoon, op wien men de Collatie wilde zien uitgebragt. Dien ten gevolge hadden de Heeren DU SAAR, VAN BERCK COLENBRANDER, FRAISSINET, VAN DEN HAM VAN HEYST, MEYJES, VAN SEEDEN, DIESEL en EVERWIJN alhier eene predikbeurt waargeno-

omen, waarop de Kerkeraad eenparigljjk hare
euze uitbragt op den Wel Eerw. Heer F. MEY-
ES, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur
an *Gelderland*. Deze keuze mogt de goedkeu-
ng van Zijne Excell. voorn. wegdragen, die dus
n genoemden Kandidaat de Collatie schonk,
elke heden in eene kerkelijke beroeping veran-
erd werd.

VEENENDAAL, Sept. 1848. Op den 20sten
ug. j. l. maakte onze geliefde jongste Leeraar,
e Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. M. LOOIS, ons
ekend, dat hij in den loop der vorige week eene
enparige beroeping had ontvangen naar de Ge-
eente van *Woerden*, onder de Klassis van *Lei-
en*, terwijl hij ons tevens den 10den September
aaraanvolgende tot ons leedwezen berigtte, dat
j zich verpligt had gevonden, om deze beroeping
moeten aannemen. Zoodat de tweede Leeraars-
aats alhier eerlang staat vakant te worden.

'T WAAL EN HONDSWIJK, den 24 Sept. 1848.
eden werd onze beroepen Herder en Leeraar,
Wel Eerw. zeer Gel. Heer T. J. VAN GRIET-
UIJSEN, Th. Dr., Kandidaat tot de H. dienst bij
et Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*,
j vriendelijken afstand van den Consulent dezer
emeente, Ds. H. VERMEER, Pred. te *Houten*,
vestigd, door zijnen Broeder, den Wel Eerw.
er Gel. Heer J. G. VAN GRIETHUIJSEN, Pred. te
utphen. De Bevestiger ontleende zijne rede uit
Cor. X: 16*b*: *Hij werkt het werk des Heeren;*
aarna de plegtige inzegening verrigt werd door
n Vader van onzen Leeraar, de Wel Eerw.
er Gel. Heer O. J. VAN GRIETHUIJSEN, Emeritus
ed. van *Wageningen*. De oplegging der han-
n geschiedde, behalve door genoemde Heeren
den Consulent, door DD. MOORREES, te *Hum-*

melo, VAN GRIETHUIJSEN, te *Est*, DE LEU, t *Werkhoven*, KLUEVER, te *Kothen*, WETTER, t *Vreeswijk*, BRAND WIJSMULLER, te *IJsselstein* HAGENBERG, te *Everdingen*, en KOBUS, te *Hagestein*. Des namiddags hield de bevestigde Leeraar zijne intrede onder ons, naar aanleiding van 1 *Thess*. V : 25. *Broeders! bidt voor ons.*

Aan zijn Wel Eerw. is acte van lidmaatschap der Klassis van *Wijk* verleend.

RENSWOUDE, 1 Oct. Maakte onze Leeraar, J. T. BLAAUW, ons voor acht dagen bekend, dat hij in den loop der vorige week een beroep had ontvangen naar de Gemeente van *Leeuwarden*, heden bedroefde zijn Eerw. ons door het berigt, dat hij zich verpligt had gevoeld dat beroep, onder inwachting der noodige approbatiën, aan te nemen.

DOORN, 8 Oct. 1848. Heden werd, bij de viering des H. Avondmaals, voor de eerste maal gebruik gemaakt van een zeer schoon bewerkt Damast Tafellaken, met zes dito Servetten, te dat einde geschonken door de bewoners van den Huize *Doorn*, den Hoog Wel Geb. Heer en Vrouwe MUNTER VAN SLEEBURG, bij gelegenheid van hunne 50 jarige Echtvereeniging op den 12den Aug. l.l. welke datum, benevens die van hun huwelijk in de stof geweven is. — Gelijk zij door dit geschenk bij vernieuwing hunne hooge belangstelling in de opentlijke Godsvereering hebben bewezen zoo hebben zij ook bij deze gelegenheid de Diakonie alhier door eene aanzienlijke gift verblijd, — en zich alzoo de meeste aanspraak verworven op den dank en de beste wenschen dezer Gemeente.

LEERSUM, den 8 Oct. 1848. Onze geliefde Herder en Leeraar, Ds. V. F. J. BOONACKER, naar *Enkhuizen* beroepen, nam heden afscheid van d

Ge

Gemeente, predikende over *Hand.* II: 42. *En zij waren volhardende in de leere der Apostelen, en in de gemeenschap, en in de breking des broods en in de gebeden.* Zijn Eerw. werd daarna door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Wijk*, Ds. N. F. DE LEU, Pred. te *Werkhoven*, in tegenwoordigheid van den Consulent, behoorlijk losgemaakt van zijne betrekking op de Klassis en de Gemeente.

BUNNIK. Zie Sept. 1848.

VRIESLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland* zijn, in deszelfs zittingen van den 4den en 5den October, tot de predikdienst toegelaten, de Heeren RUDOLPH PABUS CLEVERINGA, JAN JANSONIUS KIJLSTRA en BARTELD ROELOF DAMSTÉ, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Groningen.*

LEEUWARDEN.

OUDKERK, c. a., 16 Julij 1848. Onze geachte Leeraar, Ds. T. MODDERMAN, A.Z., den 4den dezer eene beroeping naar *Leeuwarden* ontvangen hebbende, maakte ons heden bekend, dat hij die beroeping had aangenomen, zoodat *Oudkerk* binnen kort vakant zal worden.

HALLUM, 24 Sept. 1848. Nadat onze Leeraar, Ds. G. FLIERINGA, H.Z., beroepen naar *Menaldum*, den 19 Sept. in eene Kerkeraads-vergadering van zijne betrekking op deze Gemeente was ontslagen, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, Ds. G. VAN TROJEN, Pred. te *Finkum*, nam zijn Eerw. heden van ons afscheid,

scheid, met eene Leerrede over *Efeze* VI: 23, 24 *Vrede zij den broederen* enz.

LEEUWARDEN, den 4 Oct. 1848. Uit het bevorens gemaakte drietal, op den 19 Sept. 1848, is door den Breeden Kerkeraad alhier tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. F. BLAAUW, Pred. te *Renswoude*. Nadat zijn Eerw. ons berigt had deze beroeping te hebben ontvangen en in ernstig beraad genomen, verblijdde zijn Eerw. ons heden met het berigt, deze beroeping te hebben aangenomen.

LEEUWARDEN, den 5 Oct. 1848. Nadat onze veelgeachte Leeraar, Ds. L. PROES, Th. Dr., ons op den 17 Sept. l.l. gemeld had, dat door hem eene beroeping was ontvangen naar *'s Gravenhage*, en deze door hem in ernstig beraad genomen was, deelde zijn Eerw. tot onze blijdschap heden mede, dat hij voor dezelve bedankt had. Mogt dit besluit van zijn Eerw. Gemeente en Leeraars te naauwer verbinden en zijnen arbeid onder ons ook in de toekomst steeds doen voorspoedig zijn.

Den 8sten daaraanvolgende heeft zijn Eerw. zich weder plegtig aan de Gemeente verbonden, met eene Leerrede, waarvan de tekst was 1 *Thess.* II: 19, 20.

MENALDUM, den 1 Oct. 1848. Heden hadden wij het genoegen, onzen nieuwen Herder en Leeraar, Ds. G. FLIERINGA, H.Z., van de Gemeente *Hallum* naar deze Gemeente beroepen, onder ons te zien bevestigen. De bevestiging geschiedde des voordemiddags door Ds. W. F. PAEHLIG, Pred. te *Beetgum* en Consulent dezer Gemeente, met het houden eener Leerrede over 1 *Joh.* I: 1—3, terwijl onze nieuwe Leeraar in het

het nademiddagsuur zijn dienstwerk onder ons aanvaardde met eene Leerrede over *Rom.* 1 : 15.

GARIJP EN SUAMEER vakant. Zie April 1847.

JORWERD vakant. Zie Febr. 1848.

HARLINGEN.

WONS EN ENGWIER staat vakant te worden. Zie Sept. 1848.

SCHRAARD. Zie Sept. 1848.

OOSTERBIERUM. Zie Sept. 1848.

SNEEK.

WARNS vakant. Zie Sept. 1848.

BALK. Zie Sept. 1848.

DOKKUM.

ENGWIERUM, den 10 Sept. 1848. Onze Leeraar, Ds. J. G. ZIMMERMAN, die ons voor 14 dagen mededeelde, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Oosterbierum*, vakant geworden door den, helaas! zoo vroegtijdigen dood van zijnen onvergetelijken Broeder, berigtte ons heden, tot ons leedwezen, dat hij, na beraad, zich eindelijk gedrongen had gevoeld, om die beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, aan te nemen.

HIAURE EN BORNWIRD, den 24 Sept. Ds. D. CANNEGIETER, van hier beroepen naar *Obergum*, werd heden van zijne betrekking tot deze Gemeente en de Klassis van *Dokkum* behoorlijk ontslagen, door en in tegenwoordigheid van den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, Ds. P. A. C. HUGENHOLTZ, Pred. te *Dokkum*, en nam daarop afscheid van ons, predikende over *Hand.* XX : 32. *En nu Broeders!* enz.

TERNAARD vakant. Zie April 1848.

HEERENVEEN.

OUDESCHOOT, NYESCHOOT, ROTTUM, MILDAM EN KATLIJK. Ingevolge de stemming

door

door Floreenpligtigen, op den 26 Sept. l.l., is tot Predikant dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer T. VAN DUINEN, Pred. te *Wijnjeterp*, c. a., die deze beroeping heeft in beraad genomen.

ST. JANSGA EN DELFSTRAHUIZEN. Zie Sept. 1848.

OVER-IJSSEL.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel* heeft, in zijne vergadering van 4 en 5 October, geëxamineerd en tot de predikdienst toegelaten de Kandidaten in de Godgeleerdheid te *Utrecht*, WILLEM ZWART, EMIL RICHARD JOHANNES STORKFELD, ROBERT EMIL FINMANN en BERNARDUS CLOOS.

DEVENTER.

DIEPENVEEN, 24 Sept. 1848. Heden voormiddag werd het gezang dezer Gemeente voor het eerst door de toonen van het Orgel begeleid. Dit speeltuig werd ons geleverd door de Heeren NABER EN ZOON, Orgelmakers te *Deventer*, die zich ook hier op eene loffelijke wijze van hunnen pligt hebben gekweten. Eere zij ook den Heer ANTONIE TE WECHEL, uit *Epe*, die het eerst dit Orgel heeft bespeeld, en allen, die tot verkrijging van hetzelve het hunne hebben bijgedragen.

Onze Leeraar, H. C. H. REYERS, sprak bij deze gelegenheid over *Col.* III: 16*b*. *Leert en vermaant elkanderen, met psalmen en lofzangen en geestelijke liedekens zingende den Heere, met aangenaamheid in uw harte!*

Moge, onder Gods zegen, het gezang der Gemeente, door het Orgel vergezeld en veredeld, ook hier steeds de uitdrukking van een echt Christe-

te-

telijk gevoel, en een middel tot bevordering van geloof, hoop en liefde zijn!

ALMELO, 1 Oct. 1848. Heden werd onze oudste en geliefde Leeraar, JAN GERHARD HOOGKLIMMER, van ons genomen. Geboren te *Bentheim*, 29 Jan. 1790, predikte hij het Evangelie achtereenvolgens, te *Batenburg* gedurende 6 jaren, te *Oss* gedurende 5 en te *Vucht* gedurende 3½ jaar. In 1823 trad hij in dienst van deze Gemeente, en was haar 25 jaren lang een getrouw herder, die de algemeene achting in de ruimste mate genieten mogt, die zich onderscheidde zoowel door gematigde en verlichte denkwijze, als door onvermoeide werkzaamheid, en die thans na zijnen dood in de harten van velen zal voortleven. Eene langdurige en kwijnende ziekte maakte een einde aan zijne, ons zoo dierbare aardsche loopbaan. Maar het vertrouwen, onder zijn lijden betoond, en de moed, waarmede hij den dood tegenging, gesterkt door zijne ongeveinsde liefde tot CHRISTUS, heeft ook aan dat lijden zelfs eene aangename herinnering verbonden, die niet zal worden uitgewischt. Het geloof, dat hij thans, boven alle lijden verheven, in zaliger oord en hooger werkkring, voortleeft bij zijnen Heer, vertrooste ons en de zijnen!

KAMPER EILAND vakant. Zie Mei 1848.

GRONINGEN.

APPINGADAM.

JUKWERT vakant. Zie Aug. 1848.

WIRDUM staat vakant te worden. Zie Aug. 1848.

MID-

MIDDELSTUM.

OBERGUM, 1 Oct. 1848. Heden had alhi de bevestiging plaats van onzen nieuwen Leeraar den Wel Eerw. Heer D. CANNEGIETER, tot d verre V. D. M. te *Hiaure*, c. a., in de Klass van *Dokkum*, Provincie *Vriesland*. Ds. J. NANNINGA, Pred. te *Winsum*, verrigtte als Con sulent dezer Gemeente heden morgen het wer der bevestiging, met eene Leerrede over 2 *Tim* IV:5, terwijl de bevestigde Leeraar zich des na demiddags aan zijne nieuwe Gemeente verbond met eene Leerrede over 1 *Thess.* V:25.

Beide deze plegtigheden zijn tot groot genoegen en tot stichting der talrijk opgekomen schare en gelijk wij hopen, niet zonder blijvenden zegen voor velen, naar wensch afgeloopen.

ONDERDENDAM, 4 Oct. 1848. Heden is he berigt ingekomen, dat de Wel Eerw. Heer E. VAN BOLHUIS, Pred. te *Tolbert*, voor de beroeping naar hier beleefdelijk heeft bedankt.

NOORD-BRABAND.

In de Vergadering van het Provinciaal Kerk bestuur van *Noord-Braband*, gehouden den 4den Oct. 1848, zijn geëxamineerd en tot de predik dienst toegelaten, de Heeren J. G. W. KROL en J. P. VAN DER HOEK, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leiden*.

BREDA.

KRUISLAND, 17 Sept. 1848. Onze veel ge liefde Leeraar, Ds. G. DE BRUIN, van hier naar *Kattendijke* vertrekkende, nam heden afscheid van ons, predikende over *Hand.* XX:32*m*: *Ik bevee*

u

Gode en het woord zijner genade; waarna de wone losmaking van zijne betrekking op deze meente en Klassis plaats had, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *eda*, Ds. T. VAN SPALL, Pred. te *Klundert*, tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. G. N BOUHUYS, Pred. te *Rozendaal*, c. a.

OOSTERHOUT vakant. Zie Julij 1848.

HEUSDEN.

UITWIJK. Zie Nov. 1844.

EINDHOVEN.

HELMOND EN AARLE RIXTEL, 1848. Op n 6den Augustus mogten wij het voorregt geeten, om in de gecombineerde Gemeente *Aarle* t voltooid nieuw kerkgebouw aan zijne heilige stemming te hooren toewijden, door onzen Leerr, Ds. J. T. ENDTZ, die bij deze gelegenheid rak over 1 *Cor.* III: 16*a*. *Weet gij niet dat j Gods Tempel zijt.*

Op den 24 September mogt de Gemeente zich *Helmond*, ter viering van eenen gelijken feestg, vereenigen, in de schoone smaakvol gebouwde ieuwe Kerk, die op de plaats van het vorige rvallen gebouw was verrezen.

Bezield met warme dankbaarheid jegens den llerhoogste, predikte onze Leeraar over *Gen.* XVIII: 17*b*: *Dit is niet dan een huis Gods en it is de poort des Hemels;* en bragt bij deze legenheid eene regtmatige hulde van erkentelijkid toe aan allen, door wier weldadige medeerking dit goede werk was tot stand gekomen.

Eenige fraaije geschenken, waaronder een aanenlijk geschenk in zilver, dat onzen Leeraar door nige belangstellende Hervormden uit *Amsterdam* as toegezonden, mogten ten bewijze strekken, e hoog men den ijver waardeerde, die de waardi-

dige man had betoond bij de bevordering der za
in welker heugelijke uitkomst de Gemeente z
thans mogt verblijden.

DRENTHE.

ASSEN.

RODERWOLDE vakant. Zie Julij 1848.

KOEVERDEN.

EMMEN. Zie Aug. 1848.

WAALSCHE KERK.

DELFT vakant. Zie Jan. 1848.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

GOUDA, 19 Sept. 1848. Met dankbaarhe
berigten wij, dat door wijlen Mejufvr. CORNELI
LORIÉ, Wed. van den Heer ELISEUS LINKERS, te
behoeve van het kerke-fonds onzer Gemeente,
gelegateerd eene som van Duizend Gulden, vr
van Successieregt. De vereischte authorisatie t
aanvaarding is van Z. M. den Koning aangevraag
Het voorbeeld der Overledene wekke velen tot na
volging!

ALKMAAR, 7 Oct. 1848. Ter voorziening
in de vakature dezer Gemeente, ontstaan door he
vertrek van Ds. W. VAN OORDE, naar *Haarlem*

hee

ieeft de Kerkeraad, in zijne vergadering van 18 Sept., een drietal geformeerd, bestaande uit: Ds. M. COHEN STUART, Pred. te *Zevenhuizen* en *Bleiswijk*, Ds. J. J. VAN VOLLENHOVEN, Pred. te *Frederikstad aan de Eider*, en Ds. J. H. DE RIDDER, Pred. te *Gouda*.

En daaruit beroepen, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer . COHEN STUART, Pred. te *Zevenhuizen* en *Bleiswijk*.

Heden werden wij verblijd met het berigt, dat nze hoop vervuld, en het beroep, onder inachting van kerkelijke en koninklijke goedkeuingen, is aangenomen.

ZEVENHUIZEN EN BLEISWIJK, 8 October 848. Nadat onze Leeraar, Ds. M. COHEN STUART, ns heden voor 8 dagen had berigt, dat hij eene eroeping ontvangen had naar de Gemeente van *llkmaar*, vernamen wij heden tot ons leedwezen, at hij, na ernstig beraad, zich verpligt had gevonden, die beroeping aan te nemen. Onze Geneente staat alzoo eerlang vakant te worden.

UTRECHT, 10 Oct. 1848. Na het bedanken an Ds. C. W. VAN DER POT, Pred. te *Leiden*, n nadat Ds. W. VAN OORDE, Pred. te *Haarlem*, ad verzocht niet verder in aanmerking te koen, heeft de Kerkeraad in de vorige week de ominatie, toen nog bestaande uit Ds. J. VAN EEUWEN, Pred. te *Zegwaart* en *Berkel*, en Ds. . COHEN STUART, Pred. te *Zevenhuizen* en *Bleiswijk*, aangevuld met Ds. J. J. VAN VOLLENHOVEN, red. te *Frederikstad aan de Eider*, en Ds. J. H. : RIDDER, Pred. te *Gouda*. Heden werd uit ze nominatie een tweetal gemaakt, bestaande t Ds. VAN VOLLENHOVEN en Ds. DE RIDDER, en aruit beroepen de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. VAN VOLLENHOVEN, Pred. te *Frederikstad n de Eider*.

NIEUWKOOP vakant. Zie Mei 1848.
WADDINGSVEEN vakant. Zie Julij 1848.

EVANGELISCH-LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, 1848. De Evangelisch Luthersche Synodale Commissie heeft, in hare vergadering van 11 October dezes jaars, tot de openbare predikdienst toegelaten en als Proponenten bij het Evangelisch Luthersch kerkgenootschap aangenomen, de Heeren GEORGE KAREL NIEMANN en JOHANNES SANDER.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

MITLING EN MARK, den 4 Sept. Uit het vroeger vermelde drietal Kandidaten, is heden met meerderheid van stemmen beroepen, de Kandidaat SISSING, die dit beroep bereidvaardig heeft aangenomen.

WEENER, den 6 Sept. Onder leiding van den Heer Generaal-Superintendent DIRKSEN, uit *Aurich*, werd heden tot jongsten Predikant alhier beroepen, de Kandidaat W. BOLHUIS, Dr. Phil. Dezelve heeft het beroep aangenomen.

LEER, den 11 Sept. Heden had alhier het werk der beroeping, onder leiding van den Heer Generaal Superintendent DIRKSEN, uit *Aurich*, plaats.

plaats. Nadat de Gemeente nogmaals eenparig had verklaard, dat zij haren tegenwoordigen tweeden Predikant, Ds. TRIP, tot eersten Predikant beriep, ging men tot de beroeping van den tweeden Predikant over, en werd uit het vroeger vermeld drietal de Heer HUGENHOLTZ, Pred. te *Veldhuizen*, in het Graafschap *Bentheim*, met eenparigheid van stemmen verkozen.

LEER, den 4 Oct. Voor weinige dagen ontvingen wij van Ds. HUGENHOLTZ, te *Veldhuizen*, berigt, dat zijn Eerw. zich verpligt zag, voor het beroep herwaarts te bedanken. In de heden gehoudene Kerkeraads-vergadering is het drietal aangevuld door de nominatie van den Heer VAN BUIREN, Pred. te *Freepsum*, zullende de Gemeente uitgenoodigd worden, om op den 22 Oct. eenen vierde bij het drietal te voegen.

KLEIN BORSUM vakant. Zie Oct. 1847.

EMDEN vakant. Zie Nov. 1847.

WOLTZETEN vakant. Zie Sept. 1848.

KREITS SYNODE DUISBURG.

VOÊRDE vakant. Zie April 1848.

BELGIE.

VERVIERS, 10 Sept. 1848. Heden werd alhier tot Herder en Leeraar onzer Gemeente bevestigd, de Wel Eerw. Heer J. HOFFMANN, tot ons overgekomen van *Inchij*, behoorende tot het kerkelijk bestuur van *Rijssel*. De Wel Eerw. Heeren

S. SPOERLEIN, E. VENT en G. PRADEG, Predikant te *Antwerpen*, *Brussel* en *Luik*, laatstgenoem in zijne betrekking als Consulent dezer Gemeent woonden deze plegtigheid bij. Door dezen we ook tevens de bevestigingsrede uitgesproken, waa na onmiddelijk de Wel Eerw. Heer J. HOFFMA zijne intree-rede hield, terwijl door de Heer S. SPOERLEIN en E. VENT de gebruikelijke gebed bij den aanvang en het slot der Godsdienstoe ning werden uitgesproken. — God de Heer z gene nu onder ons den arbeid van onzen Leeraa en geve dat die door zijnen geest dienen mo tot verheerlijking zijns naams in JEZUS CHRISTU onzen Heer, alsmede tot de toebrenging tot bevestiging van vele in het geloof in onzen eer gen en volkomen Zaligmaker.

ETICHOVEN, (onder de Gemeente van *Ma Hoorebeeke*) den 24 Sept. 1848. Heden had hier eene verblijdende plegtigheid plaats. De He vormden van dit dorp, van oudsher met die v *Maria Hoorebeeke* en *Maeter* ééne Gemeente combinatie uitmakende, waren hier in het be van een klein kerkgebouw, dat echter in z een' vervallen staat was geraakt, dat er nu si vijf jaren geene dienst meer had kunnen geda worden. De Kerkeraad der gecombineerde G meente, ziende dat de slooping ophanden schee en het belang beseffende om alhier, waar vroe niet weinige Protestantsche huisgezinnen woo den, van welke er slechts twee zijn overig geb ven, eene plaats voor de verkondiging van Evangelie te behouden, besloot het gebouw herstellen en in goeden staat te laten breng Hierin was zij zoo gelukkig te mogen slagen, het was dien ten gevolge dat wij heden het g noegen hadden, ter dezer plaatse de eerste God dien

stoefening des morgens ten 10 ure te mogen
den.

Niettegenstaande de in den vorigen nacht en op
en morgen gevallen plasregens het herwaarts
nen zeer moeijelijk hadden gemaakt, was het
endig onaanzienlijk, doch van binnen net in-
gt kerkje geheel vol, zoo door de tegenwoor-
heid der Gemeente alhier, als van een groot
elte van die van *Maria Hoorebeeke*, eenigen
Maeter, en verscheidene Roomsch-Katholie-
. — Tot aanvang werd gezongen *Gez.* XCIII: 1
gelezen 1 *Kon.* VIII: 27—40, benevens *Joh.*
9—40. Terwijl beklom onze Leeraar, Ds.
KONINGSBERGEN, den predikstoel, en na aan-
pen van den naam des Heeren en het zingen
Ps. LXXXIV: 1, 2, wekte hij de Gemeente
tot dankbaarheid aan den Heer, voor het
rregt, dat deze plaats des gebeds haar is be-
den gebleven. *Ps.* XCV: 1, 3 werd gezon-
vóór men zich in dankzegging aan God ver-
igde, en daarna *Gez.* LXXXVII: 1, 3.

Nu las onze Voorganger tot tekst af, *Joh.*
: 23, 24, en sprak, naar aanleiding van den-
en, *over den aard en de voordeelen der ware*
lsvereering. Zijne rede geëindigd zijnde, zong
Gez. XCVII: 2, en na het gebed tot besluit
middelijk na elkander, *Ps.* CL: 1 en *Gez.*
VI; dit laatste staande.

Zoo liep deze Godsdienstoefening in goede orde
zonder eenige stoornis af, en verhoort de Heer
e beden, dan zal zij Hem ter eer en der Ge-
nte ten zegen, ter zelfder plaats door nog vele
olgd worden.

NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP.

SPANBROEK, 10 Sept. 1848. Heden w alhier het openbaar verslag van het Bijbelgen schap gedaan, voor de Afdeeling, Ring van *Sp broek*, door Ds. G. C. VAN BALEN BLANKEN, V. D. te *Wognum*, c. a. Het ging vergezeld van ee met veel genoegen en belangstelling aangeho rede, aanwijzende: *dat het voortdurend krac bestaan en de bestendige weldadige werking invloed des Bijbels op de menschenwereld*, *ons eene drangrede is en blijft, om den B te verspreiden, en dat vooral in onzen beweg vollen tijd.*

CORRESPONDENTIE.

Het opstel van H. J. DE WILDE, getiteld: *dachten over Lucas* II : 14, en het versje: *Lie* van J. H. ZEEHOFF, te *Nijmegen*, zullen, zoo gelijk, in de volgende maand geplaatst worden

---

DRUKFOUT.

In de *Boekzaal* voor Sept., pag. 361, st *Jurssum*, moet zijn: *Jarssum*.

Na

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

A. Moot.
Troste.
C. Römer, Hulpprediker te *Hekendorp*.
A. van Diest.
P. Schilt.
van Gogh.
Fockema.
T. Koch.
W. C. van Steeden.
M. Losgert.
C. G. Schijvliet.

ZUID-HOLLAND.

Wijnsouw.
K. van der Wulp.

NOORD-HOLLAND.

R. Hoetink.
P. van der Meer de Wijs, Th. Dr.
H. Dwars.
D. Ouwersloot.
J. Everwijn.

ZEELAND.

van Leeuwen.
Meursinge, Leeraar aan de Koninklijke Academie te *Delft*.
H. Pottum.
C. Bredius.
Wetsels, Hulpprediker te *Fredriksoord*.
Kiel.
. Fraissinet.
. N. van Amerom, Adjunct Pred. te *Amersfoort*.
H. Maas.

J. W. van der Leeuw.
J. H. E. van der Zandt.
G. H. van Senden.
H. D. du Saar.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
H. D. Bonebakker.
A. van den Ham van Heijst.
J. Boele.
C. H. van Dam.
D. C. Pleijte, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Do
Rector te *Zalt-Bommel*.
P. A. Hajenius.
J. W. Nijenhuis.
D. F. van Berck Colenbrander.
J. E. Steenbakker Moriljon Loysen.
J. H, Guldenarm.
T. Klippink.
W. P. Scheuer.
J. M. Verff.
G. B. van den Broek.

VRIESLAND.

H. van der Helm.
K. H. B. Haselhoff Roelfsema, Phil. Theor. Mag
Litt. Hum. Doct. Rector te *Zevenaar*.
R. Ens.
J. A. Gratama, Th. Dr.
B. Bolleman van der Veen.
R. M. J. Wijbelingh.
A. B. van Kuijk.
P. Penon.
J. J. Damsté.
N. Lofvers.
R. H. Okken.
B. P. Cleveringa.
J. J. Kijlstra.

B.

R. Damsté.

OVER-IJSSEL.

van Soelen.
Ribbius.
E. G. Landré, Hulpprediker te *Amsterdam*.
L. van Woerden.
D. de Bruyn.
C. Verloren.
de Visser.
H. Tenckinck.
H. B. Palthe.
P. van Zadelhoff.
Noordink de Wilde.
de Visser.
M. Diesel.
Zegers, Jz.
Zwart. *
R. J. Storkfeld.
E. Finmann.
Cloos.

GRONINGEN.

Dijkema.
J. Abresch.
Cromhout.
J. Wichers.
Boekhoudt.
J. Riedel.
Alingh Prins.
de Grient Dreux.
J. Meijer.
J. Broese.
T. Rutgers.
Palmer van den Broek.
Marissen van Loon.
G. Borgesius.
R. Warmolts.

H.

H. A. Kremer.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. J. Boele.
J. H. Coenraadts.
E. C. van der Zaag.
F. H. Fynje.
R. R. Hirschig, Phil. Th. Mag. Litt. Hum. Dr
W. A. Hirschig.
E. Enklaar.
M. J. van Visvliet.
Q. H. Poppe.
H. M. H. Stroes.
P. A. M. Faassen de Heer, Hulpprediker te *Bussem*
W. B. H. van Tright.
G. Kruijs.
J. van Vloten, Th. Dr.
C. J. Badon van den Berg.
R. O. C. Aitton.
F. W. B. van Bell.
J. G. W. Krol.
J. P. van der Hoek.

DRENTHE.

G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
A. Leeuhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
J. Eemten.
Æ. W. Begemann, S. H. A. fil. Hulpprediker t
Dordrecht.
W. Driesman.
J. Cannegieter, H. G. fil.
L. Kylstra.
B. F. Brugsma.
J. Eisveld Bosch.
R. Middendorp.
H. M. Laarman Wassenaar.

J

Heerspink.
J. Weurding.
Bolt.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

J. Franchimont.
A. Hoorn.
G. E. Schusler, Litt. Dr.
H. de Greef, Th. Dr.
J. Brutel de la Rivière.

---

aamlijst der DD. Kandidaten, die in het derde vierdedeel van het jaar 1848 *tot Predikanten beroepen zijn.*

A. VAN TOORENENBERGEN, te *Elspeet.*
MAAGH KNIPHUISEN, te *Abbekerk*, c. a.
TINHOLT, op het *Eiland Marken.*
T. VAN GRIETHUIJSEN, te *Bunnik.*
A. RUIJS, te *Balk.*
GILDEMEESTER, te *Ophemert.*
J. VAN DER ROER, te *Oostwoud.*
STEINFORT, te *Vuursche.*
MEYJES, te *Leersum.*

Vaamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelisch Luthersche Kerk.

. G. A. Gebing.
H. M. Zimmerman.
. B. Roll, dienstdoende te *Amsterdam.*
. J. H. Bange, dienstdoende in de filiaal Gemeente te *Leerdam.*
. R. Eilers, dienstdoende in de filiaal Gemeente te *Heusden.*

G.

Regenten van het Gereform
Weeskuis te Maastricht *he*
sedert de laatste opgave,
behoeve van dat gesticht,
ware dankerkentenis ont
gen en geboekt de navolg
Giften en Collecten, *als*:

Van eene jonge Dame te *Zeyst f* 10,00, een onbekende te *Haarlem f* 3,00, gecollectee *Amsterdam* de aanzienlijke som van *f* 2310 *IJlst f* 23,54½, *Maas-Bommel f* 5,00, *A kerk*, e. a., *f* 7,00, *Wageningen f* 58,25, de Waalsche Gemeente te *Zwolle f* 20,00, lecte te *Krommenie f* 25,25; door de welwill tusschenkomst van den Wel Eerw. Heer PRI Pred. te *Amsterdam*, van N. N. *f* 5,00; coll te *Thamen f* 9,30, *Castricum f* 7,00, *Kor hoef f* 2,00, en van A. I. V. F. te *Vlissin f* 4,95; door de welwillendheid van de red der *Evangelische Kerkbode*, collecte te *Pur rend f* 85,85, *Kwadijk f* 8,25, *Ruurlo f* 26, *Drempt f* 11,27, *Hengelo f* 6,52, *Lochem f* 26, *Purmerland f* 5,60, *Denekamp f* 6,65, *Na wijk f* 5,00, *Warmond f* 19,20, van A. E. *f* 5, collecte te *Schellinkhout f* 5,00, van A. en B *f* 20,00, collecte te *Colmschate f* 6,50, van D F. te *H. f* 20,00, van N. N. te *Oldenm f* 12,50, collecte te *Eibergen f* 16,50, *N f* 11,60, *Zutphen f* 107,17½, door bezorging Ds. HOOGSTRATEN, te *Utrecht f* 9,95, collect *Beets* (*Noord-Holland*) *f* 4,00, *Groningen f* 146 *Kuilenburg f* 27,75, *Eelde f* 2,00, *Peize f* 2, *Middelstum f* 2,06, *Stitswerd f* 1,00, *Huizi f* 0,50, *Niekerk f* 1,50, *Pieterburen f* 10,(

rum ƒ 2,01, *Annerveen* ƒ 2,25, *Sluis* ƒ 17,29, *eyst* ƒ 70,18; en van D. G. ƒ 10,00.

Maastricht, *Regenten veernoemd:*
n 5 Oct. 1848. VRIJTHOFF, *Voorzitter.*
VAN RIETSCHOTEN HAGENS, *Regent Secretaris.*

Bij de Redactie van dit Tijdschrift is ingeko-
n *voor de Scholen in België:* Van P. C. N.
Ede, in *Gelderland*, een Muntbillet, N°. 71415,
oot ƒ 5, met een schrijven van den volgenden
oud: »Nederig breng ik onder de aandacht der
dactie, of het niet best zou zijn, uit de gif-
, na aftrek van de benoodigde te kort komende
00 francs, een vast kapitaal te formeren, on-
administratie der Eerw. Heeren Predikanten
Amsterdam, om de interesten jaarlijks aan
Bestuur dier scholen over te maken."

Door tusschenkomst van de Heeren M. WIJT EN
N, te *Rotterdam*, ƒ 20.—; en van N. N. ƒ 10.—;
A. V. ƒ 10.—

Voor het Orgel te Gulpen: Een Brief post-
rk *Utrecht*, inh. 2 Coup. elk à ƒ 1,23½, is
,47. Looft den Heere met het Orgel.

Wij hopen dat deze voorbeelden bij velen bijval
gen vinden, en blijven ons steeds tot de in-
meling dier giften aanbevelen.

LETTER-NIEUWS.

H. J. van Vloten, Boekhandelaar te *Alkmaar*, is
uitgegeven en alom verzonden:

DE VIER TEMPERAMENTEN.

hristelijke beschouwingen over *Luk.* IX: 51—62.
r het Hoogduitsch van FRIEDR. ARNDT. Prijs ƒ 1,00.

VOOR *f* 3,90, IN DE PLAATS VAN *f* 10,4

DE HANDHAVER DER HERVORMDE G DIENST.

Vier deelen compleet, bevattende te zamen bladzijden groot formaat.

Op verlangen van den Eerw. Redacteur wor nog overige exemplaren van dit belangrijke werk durende eenige maanden, tot bovenstaande v derde prijs afgeleverd. Het is in de voornaamste winkels voorhanden.

Afzonderlijke deelen, behalve het eerste, z completering te bekomen à *f* 1,25.

Bij G. Portielje, te *Amsterdam*, is op heden geven en alom verzonden:

I. *Opwekkingen en Raadgevingen in den o met Lijdenden, vooral bij ondervinding van Lijden*, door A. Radijs, Predikant. Met fraa net, voorstellende den Grootsten Lijder. Nieuw gave, gr. 8vo. à *f* 1,80.

Inhoud der rubrieken: I. Weent met de we den. II. Tracht uwe deelneming op de regte aan den dag te leggen. III. Men moet niet troosten, maar ook helpen. IV. Tracht met den van anderen u voordeel te doen. V. Bereidt teleurstellingen en ontberingen. VI. Liefde bev en daarvoor ondank behalen. VII. Wat is bij een' ondank onze pligt? VIII. Weest welgemoed, zonden zijn u vergeven! IX. Huisselijk lijden voe waarachtig geluk. X. Let naauwkeurig op elke, op de geringste omstandigheid van uw leven. XI Grootste Lijder. XII. Lijden voert tot de hoogst reinste vreugde. XIII. Hoe zoo vreesachtig, gij l geloovigen? XIV. Ik ga bidden.

II. *Peter Gottholdt*, of: *Als de nood het ho is, is Gods hulp het meest nabij.* Een op waa gegrond verhaal uit het leven van een' zwaarbepro Naar het Hoogduitsch van F. H. Langguth. Met plaat. 8vo. à 80 Cents.

Inhoud: I. Huisselijk geluk. II. Verzoeking to kwade. III. Geduld in tegenspoed. IV. God nog, 'o ziel! waarom versaagt gij toch?

Bovenstaande Werken zijn voor ieder Goddien

mc

nsch in tijden van rampen, tegenspoed en duistere-
komst hoogst aanbevelenswaardig.

De Inhoud levert alzoo overvloedige stof voor den
enden mensch, in krachtige opwekkingen, raad,
eering en Christelijken troost.

---

j J. H. E. Meijer, te *Amsterdam*, is van de pers
gekomen en tevens alom verzonden:

Een Nacht aan 't Ballar-Meer. Van Emilie (Fly-
e) Carlén. Regtstreeksch uit het Zweedsch ver-
ld door Brendius. Drie deelen compleet, 1222
dz., in gr. 8vo. Met drie verschillende gelitho-
phiëerde vignetten. Prijs *f* 11,75.

Dit werk, dat een der beste van Emilie Carlén is,
voorzeker dien algemeenen bijval vinden, dien hare
dere werken vroeger zoo ruimschoots hebben ver-
rven. De vertaling is door eene bekwame hand
chied, en de uitvoering is goed en smaakvol.

---

r J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, is heden
verkrijgbaar gesteld eene nieuwe *goedkoope* uit-
gaaf van het Werk, getiteld:

D E Z E E,
HARE BEWONERS EN WONDEREN,
DOOR
W. T. A. W. ZIMMERMANN,
UIT HET HOOGDUITSCH VERTAALD DOOR
G. A. HONDEYKER.
Twee Deelen van ruim 1300 *bladz., met Afbeeldingen.*
IN NETTE KARTONNEN BANDEN.
VOOR *f* 3.90, IN PLAATS VAN *f* 8,80.

De tegenwoordige eigenaar twijfelt niet, of de meer
n half verminderde prijs van deze nieuwe uitgaaf zal
n velen, die dit uitmuntend Boek van den beroem-
n Zimmermann willen bezitten, welkom zijn. Voor
e toch is de kennis der Zee belangrijker, dan voor
derlanders, wier vroegste voorouders reeds zoo ge-
enzaam met dit woelig element waren, dat zelfs de
dman tevens een geoefend zeeman zijn moest, ter-
l zij ook thans nog zoo zeer de kunst verstaan,
den strijd met de golven moedig vol te houden,

 over-

overtuigd, dat Zeevaart sedert eeuwen de grond
onzer welvaart en de zuil van onzen nationalen roem w

☞ *Alle Boekhandelaren in het Rijk nemen dit Werk bestellingen aan.*

Bij G. T. N. Suringar, te *Leeuwarden*, is ver- schenen:

C. M. MENSING,

HISTORISCHE ARABESKEN,

Verhalen naar C. von Wachsmann en C. Delanc
Eerste deel ƒ 2,80.

Inhoud: (von Wachsmann) I. Een Man uit het V
II. De Sicilianen. III. De Vallei in den Kauka
IV. Een Rendez-vous.

Het tweede deel, van gelijken omvang, is ter p
en volgt spoedig.

NIEUWSTE, VOLLEDIGSTE EN GOEDKOOPSTE
WOORDENBOEKEN
VOOR
DE ENGELSCHE, HOOGDUITSCHE EN FRANSCHE TA
ALS:

Hoogeveen, *Eng.-Holl.* en *Holl.-Eng. Woordenb*
2 deelen. ƒ 4,00.

de Wilde, *Hoogd.-Holl.* en *Holl.-Hoogd. Woord boek*, 2 deelen. ƒ 4,00.

Landré, *Fransch-Holl.* en *Holl.-Fransch Woord boek*, 2 deelen in één band. ƒ 2,00.

Allen gebonden in nette Engelsche linnen ba
met vergulde rugtitels.

Gedrukt en te bekomen bij Blussé en van Bra
te *Dordrecht*, en bij alle Boekhandelaren.

De Boekhandelaars van der Meer en Verbruggen
Rotterdam, geven uit en hebben alom verzonde

NIEUWE LEERREDENEN
VAN
J. J. VAN OOSTERZEE.
Tweede druk. — Prijs ƒ 3,75.

Daar de aanvragen voor den eersten druk

Leerredenen zóó talrijk waren, dat de geheele oplaag, ofschoon meer dan 1000 Exemplaren bedragende, in éénе maand uitverkocht was, is de eerste druk niet algemeen verzonden kunnen worden.

GESCHIEDENIS
DER CHRISTELIJKE GODSDIENST EN KERK;
DOOR Dr. *A. NEANDER.*

UIT HET HOOGDUITSCH VERTAALD DOOR

W. C. MAURE, Predikant te *Haarlem*.

Eerste en tweede Aflevering. Prijs van elke Afl. *f* 0,90.

Deze met zorg bewerkte vertaling des beroemde *Kerkelijke Geschiedenis* van Neander, wordt uitgegeven in Afleveringen van 6 vellen roijal 8vo, welke zoo veel druks bevatten als 12 vellen gewoon groot 8vo. De derde Aflevering verschijnt in November aanstaande, en wordt geregeld elke twee maanden met eene Aflevering vervolgd.

De bezitters der twee deelen van de vorige vertaling kunnen, des verkiezende, die twee deelen kosteloos verwisselen tegen de twee Afleveringen van deze nieuwe uitgave. Men zie verder het Berigt op den omslag der eerste Aflevering.

CHRISTENDOM EN ONGELOOF.
TWINTIG VOORLEZINGEN OVER DE GODSDIENSTGESCHILLEN DES TEGENWOORDIGEN TIJDS;
DOOR Dr. *D. SCHENKEL.*

WOORDEN VAN STRIJD EN VAN VREDE.

UIT HET HOOGDUITSCH DOOR

J. OUDIJK VAN PUTTEN.

MET EEN VOORWOORD VAN

Dr. J. J. VAN OOSTERZEE.

Prijs f 3,90.

Te midden van al de stormen onzer dagen, worde Schenkel voor ons denkend en Christelijk publiek een Vriend, die de teekenen der tijden verklaart, en met vaste hand heenwijst naar eene betere toekomst.

Bij

Bij G. Portielje, te *Amsterdam*, is onder meerd
deren Werken voor Opvoeding en Onderwijs ui
geven, en op aanvrage alom te bekomen:

I. *De Weg der Zaligheid voor Kinderen*, of:
komen de Kinderen tot Jezus? Naar het Engelsch
J. Abbott, door K. N. Meppen, Predikant b
Evang.-Luth. Gemeente te *'s Gravenhage*. Met s
gravures. à 90 Cents.

Abbott heeft hier, naar het oordeel van verst
gen, den juisten grondslag gelegd, om jeugdige ki
ren al vroegtijdig hunne gebreken te doen kenn
het kwade en goede door *voorbeelden* te leeren on
scheiden, en zóo doende getracht, hen op te le
tot eerbied voor God en den Verlosser, liefde
zijne medemenschen en opregte Godsvrucht in h
harten aan te kweeken.

II. *Levana. Wenken voor de Opvoeding van Kinde
voor Ouders en Jonggehuwden*, door Jean-Paul. *f* 1

Men leze hierover de zoo gunstige beoordeelin
de *Vaderlandsche Letteroefening* voor 1847, N°.

III. *Beknopte Wereldgeschiedenis*, voornamelijk
gerigt voor schoolgebruik, maar ook tot bijzon
oefening van aankomende Jongelingen en Meisjes, d
F. Nösselt, Hoogleeraar te *Breslau*. Naar de *Negen*
vermeerderde en verbeterde Hoogduitsche uitgave v
taald, gr. 12°. 257 bladz. à *f* 1,25.

Tot aanbeveling is het niet noodig hier iets bij
voegen, vermits er van dit werkje in weinige ja
Negen oorspronkelijke Oplagen gemaakt zijn; vo
waar, eene allezins voldoende aanprijzing!

De Erven Thierry en Mensing, Boekhandelaren t
's Hage, hebben uitgegeven:

Het negende deel der VERHANDELINGEN VAN H
HAAGSCHE GENOOTSCHAP TOT VERDEDIGING V
DE CHRISTELIJKE GODSDIENST, *sedert deszelfs Vi
tigjarig bestaan.*

Ook verkrijgbaar onder den afzonderlijken titel:
VERHANDELING OVER DE ECHTHEID VAN D
BRIEF VAN PAULUS AAN DE EFEZIERS, door
Harting, Predikant der Doopsgezinden te *Enkhuize*
Prijs *f* 2,60.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

C.

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor NOVEMBER 1848.

TE AMSTERDAM, BIJ
ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en
de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLVIII.

De prijs is 30 *Cents.*

Men gelieve vooral de keerzijde van dit titelblad te lezen.

Aan onze Lezers!

Van onderscheidene zijden is ons gevraagd, of
schrift met Januarij 1849 zoude ophouden te best
wel eene verandering zoude ondergaan? Wat het
den aangaat, berigten wij, dat wij daaraan nimm
ben gedacht; wat de *verandering* betreft, deze
het Nommer voor Januarij 1849 werkelijk *eeni*
plaats hebben; daar wij het voornemen hebben,
verdienstelijke bearbeiders nog een paar mannen v
en kunde toe te voegen; zoodat deze *veranderin*
staan in eene VERBETERING; terwijl de Kerkelijke
met den meest mogelijken spoed zullen worden
deeld.

30 November, 1848. DE UITGEVE

BOEKBESCHOUWING.

Hoe oud zijt gij? — Godsdienstige Overdenking naar Gen. XLVII:8[b], *door* S. A. BUDDINGH, *Theol. Doct. en Predikant te* Batavia, 1846. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,75.

Twaalftal kerkelijke Reden van S. A. BUDDINGH, *Theol. Doct. en Predikant te* Batavia.. *Uitgegeven ten voordeele van het Parapattam Weezen-Gesticht. Te* Batavia, *ter Drukkerij van het Bataviaasch Genootschap*, 1847. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3,60.

Verhandeling over de Doodstraf, door S. A. BUDDINGH, *Theol. Doct. en Predikant te* Batavia. *Uitgegeven ten voordeele van het Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen. In gr.* 8*vo.* 1846. *De prijs is f* 2,00.

Onderzoek naar de reden, waarom JEZUS *verboden heeft Hem als den* CHRISTUS *openbaar te maken, door* S. A. BUDDINGH, *Theol. Doct. en Predikant te* Batavia. *In gr.* 8*vo.* 1847. *De prijs is f* 1,00.

Bovenstaande stukken, als allen van dezelfde hand afkomstig, hebben wij bij elkander gevoegd, niet omdat derzelver inhoud volstrekt gelijksoortig is, als wel meer, omdat zij allen van een' Godsdienstigen geest zijn, en voor het grooter deel

eene weldadige bedoeling hebben. Van elk
zelve gaan wij onzen lezers eenig verslag geve
1.) De vraag, door FARAO eenmaal tot
vromen Aarts- (niet *Aards-* zie bladz. 3) v
gerigt, noemt de Eerw. BUDDINGH teregt
vraag vol van diepen ernst, vol van rijke sto
nadenken, vol van zin en beteekenis. Tot r
geeft hij, dat zij ons, *vooreerst*, herinnert
(waarom niet den vierden naamval als voorwe
het werkwoord *herinneren* vordert noch reg
een' *derden naamval*, al gebruiken de meester
als zoodanig,) het verledene: vele schoone
den, van vrede en geluk, van liefde en vre
brengt het ons voor den geest; vele donkere s
duwen en droeve beelden daagt het ons voo
oogen; vele zonden herinnert het; — het be
ons, *verder*, bij het tegenwoordige. Er ligt
een wenk in om te letten op hetgeen wij zij
hebben; ze klinkt ons als eene wekstem om te
den te zijn met ons lot, en ontevreden met
zelve. *Eindelijk*, wijst die vraag ons ook op
toekomende, als een waarborg en onderpand
God ons niet vergeten zal; als eene waarschuw
voor alle stervelingen, een *memento mori* voor
verstandige; als een maatregel van voorzigtigh
die de jeugd, den mannelijken leeftijd en den
daagden man allezins betaamt. — Voorwaar!
mag een woord op zijn pas heeten. Met vr
werd het gehoord en worde het gelezen!
2.) In een kort Voorberigt geeft de Schrij

rslag van de redenen, die hem tot de uitgave
zer *Kerkelijke Reden* hebben genoopt, als ook
n die, waarom hij zich van dit min gewone
erkelijke Reden of *Leerreden*, in plaats van *re-
nen* of *Leerredenen* heeft bediend. Op zich zelve
oge daartegen wel niet veel zijn in te brengen,
t is nieuw en ongewoon. Wij beweren niet dat
woordafleiding en verbuiging, door den Schrij-
r gekozen, niet goed zij; maar waartoe die af-
king van den gewonen regel, waarbij ieder-
, vooral in zulke nietsbeduidende dingen,
nder verder denken of muggezifterij, weet, wat
onder en door te verstaan? — Bij herhaling
artoe aangezocht, geeft dan nu de Schrijver een
aalftal preken in het licht, en poogt door der-
ver uitgave de bereiking van een weldadig doel
de hand te werken. De *eerste* Leerrede heeft
onderwerp: *de Christelijke belijdenis*, naar
c. XII: 8; de *tweede: het Christendom aan-
rouwelijk in den Christen*, naar *Phil.* II: 16[a];
derde: de Christen één met Christus, naar
Cor. VI: 17; de *vierde: ons hemelsch bur-
schap*, naar *Philipp.* III: 20[a]; de *vijfde:
ons vertrouwen op God*, naar *Joh.* VIII: 27—30;
*zesde: het begeerlijke van den dood voor het
oof in Christus*, naar *Phil.* I: 23; de *ze-
nde: het gebed voor elkander*, naar *Jac.* V: 16[m];
achtste: het bescheiden deel, naar *Spreuk.*
IX: 8[b], 9; de *negende: wijsheid in het goede
onnoozelheid in het kwade*, naar *Rom.* XVI: 19[b];

de *tiende: aard en natuur van het hemelsc*
ven, naar *Openb.* XXII: 5ᵃ; de *elfde: d*
hoorte van Jezus, naar *Luc.* II: 7—14
twaalfde: sterven en herleven, naar *Pred.* IX
Uit deze bloote inhouds-opgave (met wier *an*
wij ons thans niet inlaten,) blijkt reeds, d
Eerw. Schrijver de belangrijkste onderwerpe
de stof van zijne behandeling heeft gekozen
welker voordragt wij geenszins twijfelen, of r
oog zal wel eens nat geworden, menig hart
roerd en getroffen zijn. Wij meenen echter ool
weder het bewijs te hebben gevonden, dat he
heel iets anders zij, eene preek te hooren o
te lezen. Bij het laatstgemelde komt zij alto
verliezen, tenzij haar vorm en inhoud den
zamen stempel der uitnemendheid drage. .
dat wij daarmede laag op dezen bundel p
zouden willen vallen of gevallen hebben: v
van daar! Maar het is en blijft voor het in
dueel gevoel van Referent iets, dat hij op
duur tegen de uitgave van gewone preken h
en waarom hem het vermenigvuldigen van
zelver aantal niet wenschelijk voorkomt. Hij n
aan de eer en de waarde des Bataviaschen I
aars niets te kort te doen, met de voorligg
Leerredenen onder de goede, schoon dan ook
gewone, preken te rangschikken. De *eer*
tweede, *vijfde* en *tiende* bevielen hem het m
en kwamen met het denkbeeld, dat men zich
preken, zijns inziens, dient voor te stellen,

est overeen. Slechts deze vraag: is het een
odzakelijk gevolg van JEZUS vertrouwen op God,
ar *Joh.* VIII: 27 enz., dat er zoo opzettelijk
uitkomst van gemeld en aangedrongen kan
rden: *als Hij deze dingen sprak, geloofden*
en in Hem? Wij zien het niet zoo duidelijk
Nog iets. Wel gaat, bijna als van zelve met
gedachte aan den dood, bij het licht des Evan-
ies, het denkbeeld aan onsterfelijkheid gepaard.
ar is dat hier bepaald in den geest des Ko-
klijken Wijsgeers, uitgedrukt in de woorden
ı den tekst, *Pred.* IX: 5[a], geweest, om er
denkbeeld opzettelijk mede te verbinden en
drukkelijk bij te ontvouwen? Er was, dacht
ferent, daartoe, naar aanleiding van eenige
spraak uit het N. V., van JEZUS of zijne Apos-
en, bij het hooger licht, dat hen bestraalde,
ffe geweest om over dit belangrijk en heerlijk
lerwerp uitsluitend tot de Gemeente te spre-
ı. — Voor het overige wenscht Referent deze
ken ook buiten derzelver bepaalden kring in
e overzeesche bezittingen, allerwege een' gun-
gen loop, en den Eerw. Schrijver in eene ruime
lneming ter bevordering van het voorgestelde
el, de zoetste belooning en vleijendste aanmoe-
ging. — Uitdrukkingen als vertegenwoordiging
ı CHRISTUS ondeelige persoonlijkheid (bladz. 22)
nden zeer wel achter wege zijn gebleven: eene
mengde vergadering, voor welke de Christen-
raar doorgaans spreekt, verstaat die niet.

 3.) Het

3.) Het derde, dat van dezelfde hand hier
ons ligt, en een bewijs levert dat de Schr
althans niet tot die menschen behoort, van
hij in zijne overdenking over *Gen.* XLVII : 8
gezegd, dat zij alles, waar *handeling* bij t
komt, aan anderen overlaten (zie aldaar pag.
is eene Verhandeling over de doodstraf, ge
aan gezonde rede en menschenkunde, aan
dienst en zedelijkheid, aan maatschappelijk
lang, aan Bijbel en Evangelie. Na dit alle
duidelijk en hoog ernstig te hebben uit elk
gezet, uit de Schrijver den wensch, *dat er
analogie of logica mogt bestaan tusschen de
daad en hare straf;* gelijk mede, *dat alle s
delijke en infamante straffen mogten worde
geschaft.* Inzonderheid roept hij alle mag
regthebbenden, die het wel meenen met de h
zaak der menschheid, op, tot het stichten
hetgeen hij noemt *Genootschap tot afschaffin
de doodstraf*, of liever *eene Maatschappij
ter dood veroordeelden*, die gelden bijeenza
gronden aankoopt, concessiën vraagt, en lo
inrigt, om alle ter dood veroordeelden op t
men en te verzorgen. Dan moest de Staa
door de Regtbanken ter dood gecondemne
aan haar overgeven, zoodat zij geene burgers
waren van den Staat, maar burgers werden
Maatschappij; welke Maatschappij de middele
moeten beramen, om hen volstrekt onscha
te maken voor het land, dat hen had uitgele

zoowel als voor hunne lotgenooten, zoodat hun leven het leven van anderen nimmer in gevaar kon brengen. Het *cellulair* systeem kan dan op *hen* worden toegepast, die zich onhandelbaar betoonden; terwijl aan allen gelegenheid zou moeten gegeven worden, niet alleen om nuttig handwerk te verrigten en aan veldarbeid, akkerbouw en andere takken van industrie tijd en krachten te wijden, maar ook om Godsdienstig onderwijs te erlangen, en aan alles wat hunne zedelijke en verstandelijke ontwikkeling, verbetering, beschaving en vorming zou kunnen bijdragen. Langs dezen weg verkreeg men van zulk *eene gesequestreerde strafkolonie* van ter dood veroordeelden — van zulk een geheel op zich zelf staand ligchaam — van zulk een geheel afzonderlijken stand van menschen eindelijk eene kolonie van nijvere, bedrijvige lieden, volstrekt onschadelijk voor de rust des lands, en hoogst nuttig voor den Staat. — Deze Maatschappij ontvangt hen dus als weggeworpen leden, als voor den Staat onbruikbare wezens, en belast zich met de geheele zorg voor hun aanzijn in een' anderen en exceptionelen kring van menschen, die als het ware tusschen de dooden en de levenden in zouden zijn, en noch waarlijk gestorven, noch geheel en eigenlijk levende, den schakel zouden uitmaken of den overgang vormen van de levenden tot de dooden. — Met dit denkbeeld is de Schrijver kennelijk hoog ingenomen, gelijk hij zijn gansche onderwerp *con*

amore heeft behandeld. Referent kan niet o veinzen, over het algemeen en dat zonder een overdrevene Philantropie, met hem in te stemn en zijn' wensch te beamen. Het komt hem onbelangrijk voor, dat men met hooge bela stelling zich genoopt gevoele, deze brochure in zien, en zijne stem late hooren, opdat ook d stem der menschelijkheid zich niet weder in grooten chaos verlieze en eene stem des roepen in de woestijn blijve. Maar, vraagde hij z zelve af: zal het meer dan een echo zijn, wegsterft in de dalen, waar, niettegenstaande o kerkers opgepropt zijn met misdadigers, nog onlangs door eene Eerste Kamer van Neêrla Staten-Generaal het ontwerp van Wet tot afsc fing der onteerende lijfstraffen (eene eerste schr nog maar, omdat men van de afschaffing doodstraf nog niet durfde te spreken) werd *worpen?!*

4.) In het laatstgemelde geschrift wordt d den Heer BUDDINGH, naar aanleiding van *Ma* XII:16 en XVI:20, het herhaald gebod Heilands, om hem niet als den CHRISTUS bek te maken, opzettelijk behandeld. *Eerst* poogt de bedenkingen, wegens dit verbod gerezen, te ruimen. Eene eerste bedenking betreft *zel valsche schaamte;* eene andere, *vrees voor Joodsche volk;* eene laatste, *besluiteloosh* waardoor JEZUS kon zijn genoopt, dit herha gebod zoo ernstig uit te vaardigen. De Schrij

to

toont in bijzonderheden aan, dat het geen van deze drie redenen zijn geweest. *Daarna* ontvouwt hij de oorzaken, waar het eigenlijk in zou zijn gelegen geweest, als ontspruitende, *allereerst*, uit *eene loffelijke voorzigtigheid; daarna*, in *zijne nederigheid en bescheidenheid; eindelijk*, in *zijn besef van de voortreffelijkheid zijner zaak en in zijn vertrouwen op hare deugdelijkheid*. — Ook dit geschrift van den Eerw. man verdient allezins hulde en aanbeveling, eensdeels om den inhoud, anderdeels om den vorm, en inzonderheid om den regt Christelijken toon, die er in heerscht, en zoo regt geschikt mag heeten om nadenken en ernst te wekken, vooral na de wending aan het slot, waar hij er zoo ernstig op aandringt, dat toch, na het doorslaand bewijs dat CHRISTUS in leer, in voorbeeld en wandel heeft geleverd, waarlijk de CHRISTUS te zijn, zoo ook Christenen toch het bewijs niet langer schuldig blijven, dat zij Christenen zijn in woord en daad. Zijn goed woord vinde ruimen ingang en vrucht! B.

Het leerstelsel der Hervormde Kerk, naar den Heidelbergschen Catechismus ontwikkeld door S. H. KOORDERS, *Predikant te* Maarssen. 1e—5e *Stuk. Te* Gorinchem, *bij* J. Noorduyn en Zoon, 1848. *In gr.* 8*vo. Bij inteekening, ieder Stuk* 20 *Cents.*

»Preken over den Catechismus! Wel, wel! wie

wie noemt dit in onze dagen niet een *hor*
saison? Wie hecht nog aan dat ouderwetsch
afgesleten leerboek, welks herhaalde voorste
en ontwikkeling voor het min. kundig gem
voor het zoogenaamde janhagel blijft overgela
en waar oude kwezels of dweepende femelaar
leen nog maar prijs op stellen? Preken over
Catechismus, van een man, die in de kerk
wereld nog nooit de vaan van zoogenaamde
thodoxie heeft opgestoken, wiens naam in de m
theologie en bij de regtzinnigen van onze d
althans nog niet geijkt is! Wel man, wat b
gij toch? Wie zal uw werk willen koopen?"
denkt en spreekt misschien menigeen, die
Schrijver, van het standpunt, waarop hij st
noch ook den aard, het doel en de strekk
evenmin als den inhoud van zijn werk,
Referent acht zich, om vele redenen, daartoe
ter in staat dan eenig ander, en gevoelt een
aandrang bij zekere verpligting, om ons G
dienstig publiek ten dien aanzien voor te licht

Het is hem bekend, hoe, van het tijdsti
aan, dat de Schrijver zich meer bepaaldelijk
zijne bestemming als theoloog begon aan te
den, zijne studie van een' wijsgeerigen aar
geweest. Niet *de philosophie*, die vervoert
tegen welke een verlicht Apostel zoo teregt e
gelijk zoo ernstig waarschuwt (*Col.* II: 8);
die reine, heilige, hart en zin verheffende
geerte naar wijsheid, die van boven is, e

utten uit de volle en onledigbare bron, die Gods
ijsheid en liefde aan den voet des dorstigen deed
ntspringen, vervulde en bezielde hem. Door haar
eleid, meende hij teregt dat ook de Dogmatiek
an het grondgebied der echte Philosophie niet ver-
reemd of gekeerd behoorde te blijven. In dien
eest was hij jaar en dag bezig, ten einde de
Dogmatiek onzer Kerk goed te vatten; om er
oor zich zelven, zoo als men dit noemt, mede in
et reine te komen; — om in de *disjecta membra*
enheid te vinden en te brengen, en aan ande-
en, wien het om *waarheid* (niet om woorden of
lanken) te doen was, heldere en levenwekkende
enkbeelden in te prenten. In ons kleine land is
et getal dergenen, die in de dogmatische studiën
elang stellen, betrekkelijk klein; ongelijk veel
leiner nog het aantal der zoodanigen, die van
Dogmatiek een gezond begrip weten te vormen;
n uiterst gering het getal derzulken, die het der
noeite waard achten, te onderzoeken of zich op
en onpartijdig standpunt willen stellen, om te
ergelijken en te oordeelen. De wrijving, botsing
n scheuring, die hier en daar, bij ons te lande,
elaas! tot zoo beklagelijke uitkomsten leidde,
eeft echter ook iets goeds gewrocht, al ware het
echts dit eene, dat de vroeger en van lieverlede
enemende jammerlijk verflaauwde belangstelling
n de leerstukken onzer Godsdienst hoogelijk is
pgewekt; zoodat men zich niet langer met bloote
eschiedenis of enkel zedeleer voldaan acht, maar
naar

naar meerdere bestemdheid vraagt, en niet l
ger als in de lucht verkiest te zweven; zoo
men de waarheid in haren grond, en in haar v
band en haren zamenhang, als eene geheelhe
en toch ook in betrekking tot hare vertrooste
en heiligende kracht, met het geestesoog wens
te aanschouwen. Zoo gaat dan andermaal, sch
in een anderen zin als weleer van een' heidensc
Landvoogd, de vraag luide en bestemder
»*Wat is waarheid?*" Wie nu, als het resul
van veeljarige studie en zorgvuldig onderzo
bij veelzijdige nieuwe inzigten, het antwoord da
op tracht te geven; wie daaraan tijd en lust
wijden, dat de waarheid, reine, Christelij
Evangelische waarheid, van onder de menscheli
vonden en inmengselen ongeschonden aan den
kome en in aller oog en harten schijne, ond
neemt, zoo wij meenen, een goed, een gro
een verdienstelijk werk, dat allezins lof en a
moediging verdient. De Catechismus nu, uit
bloeitijd der Kerkhervorming afkomstig, en
steeds als kerkelijk leerboek in onze Vaderlands
Kerk gebruikt, heeft (wie zal het betwijfelen
bij al de gebreken, die het als menschenwerk h
ven aankleven, de Christelijke waarheden in v
opzigten op eene allezins voortreffelijke wijze
gesproken; en bevat, bovendien, kiemen
waarheden, die, vooral in onzen tijd, tot o
wikkeling gekomen, eene opzettelijke in het li
stelling inderdaad verdienen. Als zoodanig

het tot de onontbeerlijke zaakkennis der Godsdienst-leerstukken voor allen en een iegelijk, wien het om waarheid te doen is, en die door haar willen zijn geleerd en geleid, eene Handleiding bij uitnemendheid heeten. Wij zijn er echter misschien niet verre af, wanneer wij het gebruik eenigermate gelijk stellen met dat der *henoïca* in de Geneeskunde, wier aanwending, zal het geen vergif worden, eene kundige hand vereischt! Ook van deze zijde beschouwd, heeft de Eerw. Schrijver zich eene zware taak op den hals geladen. Wij durven hem echter van de vervulling op de wijze waarop hij er zich aanvankelijk, naar ons inzien, reeds van heeft gekweten, de zoetste vruchten beloven. Immers, de voor ons liggende nommers dragen reeds de duidelijkste kenmerken van eene grondige zaakkennis bij heldere inzigten, een wel wikkend onbevangen oordeel en gematigde warmte. Waar dit alles heerscht, mag men iets goeds verwachten. En waarlijk, wie wat goeds wil zoeken, zal er dit vinden, en (maar hij moet het *willen; eene conditio sine qua non!*) hij zal meer dan dit, hij zal bevrediging vinden voor verstand en hart. Onbewimpeld en naar luid van de eeuwige waarheid in Gods Woord, heeft de Schrijver de resultaten van zijn onderzoek aangaande den oorsprong der zonde (in N°. 2) nedergelegd. Zoo deed hij reeds meer dan JULIUS MÜLLER, die dit verschijnsel onverklaard en onbestemd heeft gelaten; en deed dit, onzes inziens,

ziens, met eene grondigheid en helderheid, ;
voor den deskundigen en min vatbaren even e
waardeerbaar zijn, en slechts zelden zamenga
Ook N°. 4 inzonderheid verdient, om menig nie
denkbeeld, waardoor de waarheid helder in l
licht wordt gesteld, met aandacht, maar niet mi
der met oordeel des onderscheids te worden g
lezen. Het geheel heeft Referent bij uitstek v
daan: er wordt geen jagt gemaakt op namen no
partijën, maar er worden *zaken* geleverd; ;
waarlijk, men moest eindelijk toch eens bede
ken, dat het, bij ons streven naar de waarhei
daarop vooral aankomt. De ziel laat zich n
geen nietsbeduidend voedsel, of soms maar
bloote vertooning er van, afschepen en te vre
stellen. Wij kunnen alzoo niet voorbij, om a
geleerden of leeken den aankoop van dit we
allezins aan te prijzen, en wenschen den Eer
Schrijver lust en kracht, om zijne moeijelijke ta
op de ingeslagen baan, ten einde toe, en met
volste blijmoedigheid, welke de ruimst mogelij
deelneming hem mag schenken, te vervolgen ;
te voltooijen.

Dat de woorden *streving*, *zelfheid*, *ikheid*
dergelijke, op welke men in een ander Tijdschr
schijnt te vallen, niet wel konden worden verm
den, zonder des Schrijvers systeem dadelijk
deszelfs grondslagen aan te tasten, begrijpt li
ieder desbevoegde, wien het niet vreemd i
zijne eigene gronddenkbeelden met eigenaardi
ui

itdrukkingen voor te stellen. *Chatechismus* en *'athechismus* (bladz. 116 en 136) zijn fouten van en zetter, bij de correctie der proeven aan het og ontslipt. *Tantum!* B.

Kort Begrip der Christelijke Geloofs- en Zedeleer, ten dienste van eenvoudigen, die zich wenschen voor te bereiden tot de aflegging hunner geloofsbelijdenis. Door S. H. KOORDERS, *Predikant te* Maarssen. *Tweede, veel vermeerderde druk. Te* Gorinchem, *bij* J. Noorduyn en Zoon, 1848. *De prijs is f* 0,20.

»Waartoe toch zulk een legio Catechiseeroekjes, die reeds bestaan en nog dagelijks woren vermenigvuldigd?" — Deze vraag hoorde leferent menigmaal; en werd hij het nu en dan mtrent hare rigtige beantwoording oneens met ch zelven. Is het, om aan de wereld te doen lijken van hoe vele kanten dezelfde zaak, zóó oogst gewigtig als oneindig verscheiden, kan woren beschouwd en voorgesteld? Is het, om de erschillende kerkelijke begrippen aangaande de rond-leerstukken der Godsdienst in de onderheiden deswege uitgegeven geschriftjes van dien ard neder te leggen en te doen uitkomen? — het, om uit de *disjecta membra* één goed en oor de onderscheiden voorwerpen bruikbaar geeel tot stand te brengen? — Is het hier, om de

de leerstukken van eene afzonderlijke gezindte
om een algemeen Godsdienst-onderwijs te doen
Eene oppervlakkige inzage, en oneindig meer
eene énkele vlugtige proeve met de vele besta
en steeds nog uitkomende vraagboekjes leert
dat de hier voorgestelde vragen zeer onders
denlijk zouden kunnen worden beantwoord;
levert tevens het voldingendst bewijs, dat he
nog toe aan de zoo gewenschte als volstrekt
misbare éénheid in deze hoogst gewigtige zaak
breekt; alsmede dat het eene alles behalve
makkelijke taak is, die in dit opzigt op de sc
ders der Godsdienst-leeraren rust, wier gelu
volvoering bovendien, van de vatbaarheid of
vatbaarheid, van den lust of onwil der leerl
niet weinig afhankelijk wordt gesteld. Niet
het voor ons liggende vraagboekje (ook niet
het oordeel des Eerw. Opstellers,) in allen o
aan de bestaande behoeften, en zoo als me
noemt, aan de eischen der wetenschap en de
zou voldoen; over het geheel meent Referen
ter te mogen verklaren, dat hij zich met
zelfs inhoud wel kan vereenigen, en deszelf
bruik aan Godsdienst-leeraars en onderwijzer
reedelijk zou durven aanprijzen. Is het e
met opzet, dat alle onderzoek of onderwijs
en in de eenheid van God en de Godheid
CHRISTUS is achterwege gelaten? Is, boven
(gelijk in de meeste Catechiseerboekjes) de def
van *bidden* niet eenigermate onvolledig of te

bestemd? Is bidden alleen iets van God verzoeken? *Danken* is toch immers ook bidden? Zoo is bidden dan meer eene gemeenschapsoefening met God. B.

Leerrede, uitgesproken door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. HAESEBROECK, *Predikant te* Cocksdorp *op* Texel, *bij zijn eerste optreden voor de Gemeente, na herstelling van krankheid, over* Jes. XXXVIII: 5c. (*Voor rekening van den Schrijver*). *Te* Nieuwediep, *bij* C. Bakker, Bz., 1848. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,50.

Leerrede over 2 Cor. IX: 12—15. *Een woord van opwekking aan de Nederduitsche Hervormde Gemeente te* Dordrecht, *tot liefdadige medewerking in de oprigting van een bestedelingenhuis voor oude mannen en vrouwen. Door* W. R. VEDER, *Theol. Doct. Uitgesproken den* 17 *November* 1847, *en uitgegeven geheel ten voordeele der genoemde inrigting. Te* Dordrecht, *bij* Blussé en van Braam, 1847. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,50.

Beide deze stukjes zijn gelegenheids-opstellen, welker uitgave even zeer plaatselijk kan heeten. Het eerste is een eenvoudig en hartelijk woord, door den welmeenenden Cocksdorpschen Leeraar uit het hart tot het hart gesproken, dat van zijne innige gemoedsstemming de ondubbelzinnigste blij-

ken oplevert, en den man een aangenaam en
vend gedenkteeken onder zijne bekenden en v
den zal kunnen oprigten. Daarbij had het
ook kunnen blijven: het publiek heeft er mi
algemeen belang bij.

Het tweede gelgenheids-stukje heeft een w
dig doel ten oogmerk, dat ook daarom meer
schikt kan heeten om naar buiten áf te wo
verspreid, en de mogelijkheid aanbiedt, om
buiten Dordrecht's wallen vrucht af te wer
Oorspronkelijk scheen de geleerde Schrijver
preek niet voor de drukpers te hebben best
Haar inhoud levert echter van nieuws het b
op, dat zij, allezins voor de uitgave gesch
met de beste gelegenheids-stukken van dergel
aard in volle ruimte mag wedijveren. Hoogst
past was reeds de keuze van den tekst bij
gelegenheid als deze; en derzelver behandeling
ons blijken, hoe menige uitspraak der H. Sc
dikwijls merkelijk komt te verliezen, wanneer
nig kanselredenaar de vrijheid meent te vin
haar bloot als *motto* te gebruiken. De Heer
DER deed dit niet, als hij, na de verklaring
tekstwoorden en de ontwikkeling van derz
verband, verder aanwijzing gaat doen, hoe
Apostolische opwekking, gerigt tot de Corinthi
ook voor de Dordrechtsche Gemeente opwekkin
bevat tot opofferende belangstelling in het v
der Christelijke liefde, dat in haar midden zou
dernomen worden. Die aanwijzingen toch, in

v

orm van *vier* vragen voorgesteld: 1.) wie geldt is liefdewerk? — 2.) wat verpligt er ons toe? —) welke vruchten zijn er aan verbonden? —) wat drangreden strekt ons allen tot krachtige wekking? — worden allen uit den tekst of szelfs omtrek ontleend. Zoo leert men den eigen-mmelijken rijkdom van Gods Openbaring in RISTUS meer en beter in zijn' wijden omvang en oge waarde kennen. Gebiede de Heer zijn' bes-n zegen voor dit doelmatig pogen van zijnen enaar, en beantwoorde het ruimschoots aan het orgestelde doel! B.

---

reken, uitgegeven om Evangelisch licht te verspreiden en Christelijk leven aan te kweeken, vooral onder de mindere standen des volks. Tweede jaar. Te Koevorden, *bij* D. H. van der Scheer, 1847. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1,20.

Ook deze tweede Jaargang treedt haren voor-stelden weg weder op, ten einde woorden van chting en opbouwing ook in de woningen en rten der eenvoudigen en mingegoeden te dra-n. Men vindt hier preken van Dr. VAN HER-RDEN, C.H.Z., Ds. LIEFTINCK, VAN SCHAICK, IERS, VAN DER ZWAAG, AMSHOFF, GOUDSCHAAL, of. HOFSTEDE DE GROOT, Ds. P. MULDER, DOO-SBOS, D. A. DE GROOT en LESTURGEON, allen

 blijk-

blijkbaar mannen, wien het waarlijk om licht
warmte en leven te doen is. Geenszins duchte
dat de vermeerderde uitgave van preken de
zette bijwoning van onze openbare Godsdiensto
ningen in den weg zal staan, meenen wij
onderneming, als bijzonder ten platte lande,
een' zoo uitgebreideren kring werkende, alle
te mogen aanbevelen. B.

Het kind in omgang met God, of Gebeden v
kinderen van 3 *tot* 12 *jaren. Te* Gouda,
G. B. van Goor. *De prijs is f* 0,35.

Gebeden ten gebruike in de huisgezinnen.
gegeven ten voordeele van eene hulpbehoeve
Protestantsche Diakonie. Te Amsterdam,
W. H. Zeelt, 1847. *De prijs is f* 0,10.

Tafelgebeden, door J. P. AMSHOFF. *Te* Gro
gen, *bij* M. Smit. *De prijs is* 5 *Cents.*

Toespraak van een 80 *jarigen Grijsaard.*
Groningen, *bij* M. Smit. *De prijs is* 2½ *Ce*

Deze onderscheiden stukjes hebben wij bij
kander gevoegd, omdat zij hetzelfde belangr
onderwerp betreffen. Referent heeft reeds m
malen verklaard, dat hij het moeijelijke en be
rende diep gevoelt, dat er in ligt om geb
zamen te stellen; gebeden voor anderen; geb
in allerlei omstandigheden des levens; gebeden
kinderen. O, het was hem zulk een aangen
de

denkbeeld, als hij zich voorstelde, hoe de Heer het gebed eens kinds, met een kinderlijken zin uitgesproken, bij voorkeur zal willen hooren en verhooren. Des te moeijelijker wordt het, naar zijn inzien, om kinderen gebeden-voorschriften te geven. En toch dient het wel, dat hunne gedachten geleid, hunne denkbeelden bestuurd worden; met één woord, dat zij *leeren bidden.* Schoon hij zich nu ook al alles behalve gerekend wil achten met den inhoud der hier boven opgegeven geschriftjes te vereenigen, meent hij evenwel geene vrijheid te vinden om niet derzelver veelvuldig en oordeelkundig gebruik allezins aan te bevelen.

Ook de Toespraak van den grijzen AMSHOFF vinde lezers en stichte haar nut! B.

De Kinderkerk. Verzameling van Kinderpreken, ter aankweeking van kennis en godsvrucht onder de jeugd. Door eene vereeniging van Predikanten uit de onderscheiden oorden onzes Vaderlands, N°. 1—6. 1848. *Te* Schiedam, *bij* H. A. M. Roelants. *De Jaargang kost f* 1,20.

Reeds vroeger gaven de Eerw. VAN KOETSVELD en VAN CHARANTE doorslaande proeven van hunne uitnemende geschiktheid, om in hunne gewigtige ambtsbediening ook voor *kinderen* nuttig te zijn; om den kindertoon te vatten en daarin te spreken

of te schrijven. Het bijblad bij de *Maria* *Martha* bevat daarvan mede de kennelijkste verblijdendste bewijzen. Het is in ons oog treurig verschijnsel, wanneer kinderen, kna en meisjes, onder onze gewone openbare G dienstoefeningen zitten te spelen of te geeuw wanneer men hen soms wel ziet slapen, en zich doorgaands blijken te vervelen. Van w dit? Van waar anders, dan dat de toon, daar plaatse voor hen aangeslagen, te hoog of het derwerp, er behandeld, boven het bereik hunne bevatting is? — Het denkbeeld om eigenlijk gezegde Godsdienstoefening bepaald voor *kinderen* in te rigten, (dat alles beh nieuw en door reeds ontslapen Leeraren meer len met vrucht werd beproefd en verwezenlij verdient dus allezins toejuiching. Daardoor het kind in kennis leeren toenemen, en sm voor Godsdienst en Godsdienstzin krijgen, w door het in rijper leeftijd zal worden bewaa om niet uit blooten sleur of koude gewoonte (s uit onedeler beginselen nog!) de openbare G dienstoefeningen bij te wonen; ja, men zal praktikale Godsdienst, waar het zoo vaak aan breekt, beter leeren kennen en hooger doen w deren. Van daar dat Referent met de voor liggende *Kinderkerk* hoogelijk is ingenomen. het, misschien, omdat hij van zeer nabij een' heeft gekend, die dat gevoel en gevoelen met deelde, die hem beide onuitwischbaar heeft in

pre

prent, en wiens zienswijs hij op hoogen prijs stelt? Is het, omdat er op de kinderpreken van VAN KOETSVELD, VAN CHARANTE, VAN BALEN BLANKEN, DE WIJS en VORSTMAN, niets zou zijn af te dingen? Dit zij verre; want ook dit menschelijk werk zal wel verre van de volmaaktheid blijven. Maar het *in magnis* VOLUISSE *sat est;* en het beginsel om een goed en heilig zaad in het ontvangbaar harte reeds vroeg te strooijen, en daarop den wasdom te wachten; de heilige wil, om kerk en huis en hart tot een *Bethel* te maken, schijnt ons toe alle aanprijzing te verdienen. Ontmoete dan ook dit werk van ijverige Godsdienst-leeraren, die van het gewigt hunner roeping allezins doordrongen zijn, bij alle weldenkenden en Godsdienstvrienden de meeste aanmoediging! B.

Nederlandsch Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, door N. C. KIST *en* H. J. ROYAARDS, *Hoogleeraren te* Leiden *en* Utrecht. *Zevende Deel. Of Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, inzonderheid van Nederland. Achttiende Deel. Te* Leiden, *bij* S. en J. Luchtmans, 1847. 442 *bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 4,50.

Bij de aankondiging van dit zevende deel van het Nederlandsch Archief, trok wederom in de eerste plaats onze aandacht het vervolg en slot van de belangrijke *Geschiedenis der Hervorming* in de

stad *Utrecht* van den Hoogleeraar ROYAARDS. Schrijver gaat dan over tot het derde en laa tijdperk van *Utrecht's* Hervorming, tot opsch hebbende: *Volledige zegepraal der Kalvinistis Hervorming over de Duifhuiziaansche, en c het Roomsch-Catholieke beginsel in de stad*, *nevens hare eindelijke regeling* (1582—158 *Eerst* wordt gesproken over de Hervorming, dat zij was doorgedrongen in het burgerlijke staatkundige leven; *daarna* over de Predikan bij de twee Hervormde Gemeenten te *Utrec* hier werden wij verrast door eene korte sc van het leven van den naderhand zoo bero gewordenen UITENBOGAERT, die ook eenigen de Utrechtsche Gemeente als Leeraar bediend h In de derde § handelt de Hoogleeraar over strijd der twee Hervormings-beginselen en de lossing der JACOBS Gemeente, en in de laa over de Utrechtsche Hervorming, zoo als deze door de kerkorde besloten werd (1586), waa de Schrijver, na nog eenige korte woorden besluit te schrift gesteld te hebben, met een bijlagen en een overzigt van het derde tijdvak ner belangrijke geschiedenis van Utrecht's Herv ming eindigt. Wij kunnen gerustelijk deze v handeling als een sieraad van het Nederland Archief bovenal ter lezing aanbevelen, zoowel i hoofde van het belangrijke van het onderwe als wegens de aangename, onderhoudende en naau keurige wijze, waarop de Schrijver hetzelve

h

ndeld heeft. Mogt de hoop, door den Schrijver
bladz. 269 geuit, dat wij ook van zijne hand
ne geschiedenis van de Hervorming in de Pro-
ncie *Utrecht* verkrijgen zullen, spoedig worden
rvuld. In de tweede plaats moeten wij vooral
elding maken van eene vrij uitvoerige verhande-
ng van den Wel Eerw. Heer VORSTMAN, Predi-
nt te *Gouda*, stukken bevattende, betrekkelijk
broeders des gemeenen levens, en inzonderheid
e van *Gouda*. Verschillende belangrijke bijzon-
rheden worden ons hier uit oude handschriften
edegedeeld, welke vooral den oudheidkenner aan-
naam zijn moeten; het spreekt echter van zelf,
t dergelijke mededeelingen uit oude handschrif-
n niet zoo onderhoudend en aangenaam zijn ter
zing, als b. v. de geschiedenis der Hervorming
r stad *Utrecht*, waarvan wij zoo even spraken.
Nu meenen wij melding te moeten maken van
ee Voorlezingen van wijlen den Hoogleeraar
OIJENS, ons medegedeeld door den Heer KIST;
bevatten een onderzoek over de waarheid der
schuldigingen tegen de ten jare 1312 opgehe-
n *tempelorde* ingebragt. Wij hebben dezelve met
meeste belangstelling gelezen, en zij zouden
arschijnlijk tot een belangrijk resultaat geleid
bben, ware het niet dat, helaas! de dood den
oogleeraar was overvallen, vóór dat deze arbeid
ltooid was. De Eerw. Heer DELPRAT, Predikant
de Waalsche Gemeente te *Rotterdam*, heeft
s in dit deel eene tot hiertoe onuitgeven rede-

voe-

voering medegedeeld van den Eerw. Heer s.
MANGER, in leven Hoogleeraar der Godgeleerdh
aan de Hoogeschool te *Franeker*, waarop wij
minder de aandacht der lezers van het Arc
meenen te moeten vestigen; dezelve is in de
tijnsche taal geschreven, en handelt over de *ond
scheidene middelen* in de *Christelijke Kerk* a
gewend tot *wegneming* van *Godsdienst-geschil*
De lezing dezer verhandeling heeft ons in
gunstig gevoelen over dezelve van den Heer D
PRAT bevestigd; want zij draagt het kenmerk
den verlichten en onafhankelijken geest des Sch
vers en der Franeker Godgeleerde faculteit, h
in de laatste eeuw van haar bestaan bij uit
mendheid eigen, weshalve hare plaatsing in
Archief niet anders dan goedgekeurd kan word

Eindelijk verdient nog bijzondere vermeldi
eene bijdrage van den Hoogleeraar KIST, vo
ten doel hebbende om te onderzoeken, van w
de schoone spreuk: »In *necessarii unitas*,
non necessariis libertas, in *omnibus prudentia
caritas*, afkomstig is. Het onderzoek des Sch
vers heeft daartoe geleid, om, onzes inziens,
veel grond aan te nemen, dat deze spreuk
aan AUGUSTINUS, maar aan eenen beroemden P
testantschen Godgeleerde, RUPERTUS MELDEN
(van wien echter weinig bekend is) moet word
toegekend.

Om kort te gaan, zullen wij van de and
bijdragen in dit deel slechts met één woord m
d

ding maken. Zoo vinden wij het een en ander
van *Katholijke stemmen uit den voortijd*, die in
onze dagen wel mogen gehoord worden; eene
mededeeling van den Hoogleeraar ROYAARDS, over
den oorsprong en vestiging van de *Waalsch Her-
vormde Gemeente* te *Utrecht;* iets uit het werk
van DAVID HEYSTER, getiteld: *Babel* enz., door
den Eerw. Heer JANSSEN, Predikant op het eiland
Walcheren; nog eene bijdrage tot de kennis der
schriften van DAVID JORIS, door den Predikant
e *Katwijk aan Zee*, VAN HARDERWIJK; en vooral
naken wij eindelijk nog melding van een paar
ijdragen van den Eerw. Heer VAN ITERSON,
Predikant te *Leiden*, betrekking hebbende op den
oogst belangrijken vond, welken gemelde Heer,
estijds Predikant te *Weesp*, deed, toen hij in de
t. Laurentiuskerk dier stad, den ouden boeken-
chat der gezegde Kerk ontdekte. Wij eindigen
nze korte aankondiging van dit zevende deel van
et *Nederlandsch Archief* met hetzelve niet min-
er dan de vroegere deelen aan alle beminnaren
er vaderlandsche en algemeene kerkgeschiedenis
n kerkelijke oudheidkunde wel zeer ter lezing
an te bevelen. Met verlangen zien wij een vol-
end deel te gemoet.

H. S.

De

De Volksopvoeding beschouwd als grondslag Neêrlands toekomstige staatsregeling, *door* VAN WOELDEREN. *Te* Arnhem, *bij* I. A. hoff, 1848. *De prijs is f* 1,25.

Zal het goed gaan in ons huisgezin, dan de opvoeding onzer kinderen ter harte wo genomen. Dan moet opvoeding het doel zij men zich onophoudelijk voor oogen stelt. men deze voorbij ziet of niet genoeg behar kan men op geen huiselijk heil, kan men op welvaart hopen. Gelukkige ouders, al zijn zi rijk, die er zich op toeleggen om de kinde hun van God geschonken, niet slechts te voe maar ook op te voeden. Die er hun studie van maken, om hen te vormen tot nuttige der maatschappij. Gelukkige ouders, die in kind iets meer, iets hoogers, iets edelers dan eene dierensoort, die eenigzins in vorm het overige dierenras verschilt. Wie in zijne deren wezens van twee werelden; wie in kinderen beelddragers Gods ziet en eerbie zal er zoo spoedig mogelijk op bedacht zijn o der Godheid gelijkvormig te doen worden: overtuigd, dat daarin bestendig geluk te vinde Wat geldt van het kind en van een huisgezi toepasselijk op den mensch en op de maatscha En dat te meer, omdat de kring, waarin zic

olwassene mensch beweegt, grooter en ruimer is
an die van het huisgezin, terwijl hij zich om-
ngd ziet van allerlei soort van menschen. De
erscheidenheid, die hem daar omringt, eischt
eerdere ontwikkeling, grootere studie, uitge-
reider kennis, veelvuldige vorming. En van wie
oet zij uitgaan, anders dan van de hoofden des
olks? Wie moeten letten op de opvoeding des
olks, anders dan zij, die met de staatsregeling
jn belast?...

Geen wonder dan, dat men op de magtigen der
rde het oog vestigt, en daarbij eens vraagt,
oe ziet het er met de volksopvoeding uit? Wat dient
gedaan, en wat nagelaten te worden tot heil
r menigte.

Vol van deze gedachte, en gedreven van hei-
ge belangstelling in en liefde jegens onze Natie,
m de Heer VAN WOELDEREN de pen op, om het
bliek mede te deelen, wat hem, vooral in de
genwoordige dagen, voorkwam dienstig te zijn.
j doet dit op eene wijze, die ons met hoogach-
g voor zijn hart en voor zijn onbeneveld oog
rvult. En wel zeer danken wij hem voor dit
oduct zijner studie, dat hij ons in deze bladen
nbiedt. Meermalen geeft hij doorslaande bewij-
n van boeken- en menschenkennis. Meermalen
teregt toont hij aan, welk naauw verband er
staat tusschen Godsdienst en geluk. Meermalen
ont hij met kracht en juistheid aan, dat de op-
eding, die hij bedoelt, niet bestaat in een vol-
slam-

stampen en opproppen van het hoofd, met all wetenschappen en kundigheden, maar dat zij v zijn moet eene zoodanige, waardoor de men heid meer en meer doortrokken en doordro wordt van den geest van CHRISTUS.

Het doet ons genoegen den Schrijver zo hooren redeneren, en uit het diepste onzes voels danken wij hem voor dit werk; terwij de vrijheid nemen hem uit te noodigen som onderwerpen, die wij wel wat meer *au fond* den gewenscht behandeld te zien, nader ter sp te brengen.

Schrijver en Uitgever beiden brengen wij welverdienden lof, en wenschen vurig, da werk in het belang des volks in veler handen k en medewerke aan het heil van Koning en derdaan. V. SCHAICK.

Het leven en karakter van CAREL HENDRIK G VERHUELL, *uit nagelaten aanteekeningen en dere authentieke stukken beschreven door* Q. VERHUELL, *Kapitein ter Zee, Ridder Met portret en platen. In twee Deelen.* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1 *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 9,80.

Aan de zorg van een' Neef, die zelf hoog aanzienlijken rang bij de Nederlandsche rine bekleedt, zijn wij deze levensbeschrijving

sc

huldigd aan den man, die, in hagchelijke tijds-
nstandigheden tot zijne bestemming gekomen,
og mede van de laatste doodstuipen van onzen
eroem getuige heeft moeten zijn. Door inklee-
ng en verhalen van gebeurde zaken, staan de
ide hier achtervolgens aangekondigde werken in
nige verwantschap tot elkander De Schrijver
n het laatst vermelde heeft uit nagelaten aan-
ekeningen en authentieke stukken kunnen put-
n, behalve dat hem, even als ook den Heer DE
JGE, een toegang openstond en eene medehulp
erd vergund, waar naar anderen te vergeefs zou-
n moeten uitzien; terwijl hij, bovendien, òf
lve oor- en ooggetuige is geweest, òf van ver-
ouwdste krijgsmakkers de juiste narigten had
tvangen. Dit veroorzaakt dan ook, dat wij ten
nzien der bronnen niet in twijfel behoeven te
aan; behalve dat het nog levende geslacht en
el der hier genoemde mannen getuigenis der
aarheid zou weten te geven.

Het voor ons liggend werk, is voor zooveel dit
de herhaalde vermelding van historische daad-
ken kan geschieden, in een' vloeijenden stijl ge-
hreven, en den stempel der onpartijdigheid
eestal aan het voorhoofd dragende, geeft ons
zoo eene nadere bekendschap met een man, die,
ewel hij buiten 's lands zijne laatste levensdagen
eet en voleindigde, tot aan zijn' jongsten snik
trouw bleef aan eed en pligt, en het dus wer-
lijk verdiende, dat hem op deze wijze eene eer-

zuil werd gesticht, of althans zijn naam e
slacht voor laster en schande gevrijwaard. I
herinneringen echter daagt ook dit geschrift
voor den geest, en doet ons nog altoos angs
verlangend achter de gordijn der toekomst
ren, of en wanneer dan toch nog weder een
lijker dageraad voor het lieve Vaderland a
kimmen zal komen te gloren. Opmerkelijk
en verblijdend tevens, wanneer men hier
wege aan de Godsdienst den haar toekom
eerrang ziet gegeven, en in het voorbeel
den held der geschiedenis den Godsdienstzi
aangeprezen als die bemoedigt en verkwikt. W
het toch in alle standen ter harte genomen!
prijzen het net uitgevoerde werk, dat met
uitslaande platen en een portret van den Adm
VERHUELL prijkt, allezins ter lezing aan.

R.

Herinnering aan CORNELIS HOUTMAN, *de(n)*
ste(n) Nederlander, die den weg naa
Oost-Indiën *heeft opgespoord. De Huwe*
Advertentie en mijne eerste optreding.
Voorlezingen, gedaan bij het Departement G
der Maatschappij: Tot Nut van 't Algem
Door M. BRINKMAN. *Te* Gouda, *bij* N. Br
man. 52 *bladz. In duod. De prijs is f* 0

Blijkens het Voorberigt, heeft de Schr.

e drie Verhandelingen, gedaan bij het Depar-
ment Gouda der Maatschappij: *Tot Nut van*
Algemeen, uitgegeven, om door geoorloofde
iddelen de weinige verdiensten die hij heeft, zoo-
l' mogelijk te verbeteren. Wij hebben hierop
ts tegen, echter betwijfelen wij het, of de Heer
INKMAN door de uitgave van dit werkje zijn
gmerk wel bereiken zal. De eerste Voorlezing
staat uit een dichtstuk, gewijd aan de gedachte-
: van CORNELIS HOUTMAN, in *Gouda's* veste ge-
ren. Het is dus geen wonder, dat de Schrij-
r zich zulk een onderwerp uitkoos, hetwelk
nen stadgenooten niet dan aangenaam zijn kon.
t vers hebben wij met genoegen gelezen, het
emt wel geene hooge vlugt, maar is toch over
t algemeen vloeijend, er wordt niet gezondigd
gen de regelen der dichtkunst, en de eerste
gt van HOUTMAN wordt er naauwkeurig in be-
hreven. De navolgende regelen echter in het
gin bevielen ons minder, zij zijn deze:

oen 't magtig Albion en 't overmoedig Spanje
en schrik in 't harte drong, als 't dundoek van
Oranje
at zich op d' Oceaan naar vrije keus bewoog,
an menig zeekasteel ontplooide voor hun oog.

Deze regels zijn stroef. Op bladz. 5 zwaait de
chrijver aan Keizer KAREL V den welverdienden
f toe, maar om van hem te zeggen, dat hij een

 voor-

voorstander was van vrijheid van geloof, en
bied toonde voor zuiveren Godsdienstzin,
minder met de waarheid overeen; KAREL was
minder dan zijn zoon PHILIPS een vijand v
Hervorming, en hij ging dezelve op alle mog
wijze tegen.

De beide volgende Voorlezingen, de *Huwe*
Advertentie en mijne *eerste Optreding*,
de eerste, zijn ons goed bevallen. Wij twi
niet of derzelver voordragt zal in de Maatsch
Tot Nut van 't Algemeen, groot genoegen
ven hebben, hare lezing toch maakte op ons
goeden indruk. Aanmerkingen hebben wij
Wij eindigen onze korte beschouwing van
drie Voorlezingen met derzelver aanbeveling,
dat wij den Schrijver wel durven aanmoedi
om nog iets dergelijks van zijne hand uit t
ven, vooral in proza, en dan wel luimige
jes, waarvoor hij zeer goed berekend schijnt.
op taal en stijl valt weinig aan te merken; sl
een paar onnaauwkeurigheden teekenen wij
op bladz. 6 vinden wij, *dien wedertand* voo
wederstand, en op bladz. 18: *verbintenis*
verbindtenis.

H. S.

Een Dichtbundel voor mijn Vaderland, *door* S. J. VAN DEN BERGH. *Te* Haarlem, *bij* A. C. Kruseman, 1848. *De prijs is f* 1,50.

Een medelijdende glimlach, terwijl wij daarbij dikwijls moeite hadden onzen afkeer en minachting te bedekken, zweefde ons altijd om de lippen, als wij hoorden spreken van het juste milieu in kerkelijke of staatkundige geloofsbelijdenissen en handelingen. Waarom?... Wel zij, die van dat beginsel uitgaan en dat doel voor oogen houden, zoeken eigenlijk niets anders, dan door het niet kiezen van kleur of partij zich bij ieder behagelijk te maken. Het zijn de laaghartigste egoïsten en de grootste lafaards met een, die ge kunt uitdenken. Het zijn van die ongelukkigen, die gewoonlijk op niets anders bedacht zijn dan eigen voordeel. Wij kennen menig dienaar der Godsdienst, die, om promotie of materiëel belang Orthodox, en Steterodox is, naarmate de tijd het mede brengt en de omstandigheden het in hunne schatting vereischen. En in de politieke wereld?..... Doch zwijgen wij. Wees een conservatief of een man van vooruitgang, maar wees het uit beginsel en in gemoedelijke trouwe; wij zullen er u niet zwart om aanzien. Maar weg, vooral in *onzen* tijd, met die mannen van het juste milieu! Zij zijn gevaarlijk, uiterst gevaarlijk voor Kerk en Staat.

Dat VAN DEN BERGH niet tot dit getal beh
is te over bekend, dan dat wij er moeite toe
zouden om er onze lezers van te overtuigen
trouwe! sla de korte, pittige Voorrede voo
zen dichtbundel eens op, en al dadelijk zu
zien, dat hij iemand is, die zich zijner poli
denkbeelden niet schaamt. Openlijk komt
voor uit, dat hij niets vuriger wenscht, da
heil des Vaderlands, langs den weg niet van
eigendunkelijke hervorming, maar van een
danige, die God en Godsdienst voor oogen h
Langs den weg van zoodanige Godsvrucht
het sieraad der vaderen uitmaakte. In de tw
dertig grootere en kleinere dichtstukken, d
voor het Vaderland vervaardigde, en aan dat
waar hij met hart en ziel, door de heiligste
den aan verbonden is, opdroeg, straalt di
op slag door. Zoo min hij blind is voor het
dat er bij ons gevonden wordt, zoo min sl
de oogen voor het kwade, voor het onkrui
op onzen bodem schuilt. En terwijl hij het k
aanwijst, is hij er dadelijk op uit om de bron
waar het uit voortspruit en ontspringt, te
kennen. Als een echt volksdichter, die he
der natie op het oog heeft, staat hij daar
ons, zonder te vragen naar goed of kwaa
rucht; zonder te bedelen om gunst en te hu
ren naar de loftuitingen eener ijdele menigte.
het begin tot het einde, den geheelen bundel d
blijft hij zich zelven gelijk, en getrouw aan

n, waar hij de dichters van onzen tijd toe opt in zijn Vaderland en Vrijheid.

Ja, dat zij uw heilig streven,
Dat is uw gebied,
Die door God u zaagt verheven,
Tot een zoon van 't lied;
Ja, dat moet uw roeping wezen:
Land en vrijheid saam
Voor te staan, en niet te vreezen
Voor eens menschen blaam!

Eere, drievoudige eere den man, die zoo onrholen voor zijne zaak uitkomt, en niet aarzelt ne kunstbroeders aan te sporen om, hoe moeiijk 's dichters roeping in dezen ook zij, haar et voorbij te zien en zijne overtuiging in bann te sluiten en te kluisteren, om den wille van zen of dien. Het zij verre van ons alles goed keuren, wat de tijdgeest eischt! maar ook even r zijn wij er af, om extripode het vonnis der roordeeling uit te spreken over zijne regtmatige enschen. Het moge waar zijn, dat alle veranering geene verbetering is, het is toch even ellig zeker, dat vasthoudenheid en conservatief enigmalen de schrikkelijkste verwoestingen hebien aangerigt, en Koningen en volkeren in elende hebben nedergestort. Wij hebben het meernalen gezegd en anderen hebben het reeds lang óór ons gedaan: de minderjarige wordt eens

mondig en vraagt rekening en verantwoordin
van zijne voogden. Het kind wordt eens een kr
vol man, die zich niet langer vergenoegt en
genoegen mag met wat zijne voogden deden.
is vooruitgang, overal ontwikkeling zigtbaar.
wee! wee! waar men die in den weg staat.
geest van vooruitgang in eenen echt Christel
zin heeft VAN DEN BERGH, gelijk die hem be
bij anderen zoeken op te wekken; en dat op
wijze, die u geheel en al voor hem inn
Meester als hij is in de poëzy, heeft hij die
melsche gave, door de Godheid in hem gel
zoo uitnemend aangewend, dat wij er meern
versteld over stonden en hem dat voorregt
benijdden. Hij heeft partij weten te trekken
wat er in den lande te dezer dagen voorviel
terwijl hij in gespierde taal het harte ontlast,
geestert hij en sleept weg, en wekt het h
voornemen in u op, om het lieve Vaderland,
erfgrond der vaderen, te beminnen, zoo te
minnen, dat gij den eernaam Nederlander
onteert Zijn schoone verzen doen gewaarwor
gen ontstaan, die den Jan Saliegeest uit m
hart zullen verbannen, daarom, omdat zij u
gevoelen en doen zien, wat ge *zijn kunt* en
Gods hulp *wezen zult*. Leven storten zij ui
het gemoed, dat door onverschilligheid en laa
heid in staat van werkeloosheid neêrgezonken

Zoo keurig het lieve boekske er van bu
uitziet, zoo heerlijk is het inwendige. En

HELMERS *Hollandsche Natie* op prijs schat, en welk Nederlander zou dit niet, zal niet aarzelen dezen uitstekenden bundel, die den echt vromen vaderlandschen VAN DEN BERGH aller liefde en achting waardig maakt, er naast te plaatsen. Waarlijk! verlies zouden wij het achten, indien onze Hollandsche letterkundigen en vrienden van degelijke lectuur dit werkje in hunne verzameling misten. Om den wille van u zelve, willen wij een regel of wat mededeelen uit het standbeeld van WILLEM I.

IV.

In Frankrijk, 't land dat zich de wuftheid heeft verkoren,
Vereerd door dartle schaar bij schaar,
Waar de eene naam gestaâg in d' andren gaat verloren,
Gelijk de baar smelt in de baar,
Waar 't wisselzieke volk, van deugd en plicht vervallen,
De zedeloosheid heft ten troon,
En luider iedren dag den helschen kreet doet schallen:
»We erkennen boven ons geen Goôn!"
Daar, waar men schamper op het vorstlijk purper neêrziet,
Dat Gods geschenk eens is geweest,
Daar koestert men nog steeds voor Vorsten grootheid eerbied,

En voor een hoog verheven geest;
De Koningstelg, zoo 't scheen, bestemd ten
te stijgen,
Door 's vaders faam verhoogd in glans
Die voor de driekleursvaan weêr nieuwe la
twijgen
En glorie won voor Orleans,
Blaast, plotsling voor de zicht des valen
bezweken,
Den adem uit in lage cel,
En op die droeve plek verrijst na luttel wek
Een Godgewijde bidkapel!
De menigt, wie zijn dood met bittren rouw
vulde,
Met hem zonk Frankrijks hoop in 't gı
Trekt daar ter beêvaart heen en brengt der
haar hulde,
Waar zich zijn ziel ter vierschaar gaf.
En Neêrland, Neêrland, dat in d' eerstling
de Vorsten
Des stams, waardoor ons God regeert,
Der Helden, die voor ons of zwaard of sc
torschten,
Meer dan een Orleans vereert, —
En Neêrland, Neêrland, dat in waan zich gr
oordeelt,
Laag op dat Frankrijk nederziet,
Vergeet, beschimpt den grond, waar aller Vo
voorbeeld
Voor ons het dierbaar leven liet!

En geeft, in steê van dien voor driestheid te
beveiligen,
Des Vorsten schim ten dankbewijs —
In steê van lovend dien ten tempel Gods te heiligen,
Den moedwil van soldaten prijs!...
Welnu — der laauwheid trouw, blijf 't ook dien
pligt verzaken,
Blijf WILLEM's stervensplek veracht,
Tot eens om dát verzuim ons kroost den kreet
zal slaken:
»Gevloekt, ondankbaar voorgeslacht!..

Ziedaar onzen VAN DEN BERGH. En is het waar of onwaar? wat hij zingt. — Dáár, waar de edele Zwijger den adem heilbiddende uitblies, galmt vloek op vloek van eenen woesten en losbandigen soldaat, of het afschuwelijk lied van een paar door drank verhitte zonen van Mars u in de ooren. — Wij kozen opzettelijk deze strophe. Nederlanders! zal het paleis van den grooten man te *Delft* nog langer blijven wat het is, eene kazerne?... Gij bouwt standbeelden en monumenten, en ontheiligt en laat ontheiligen eene plaats, zoo gewigtig, zoo onvergetelijk, zoo heilig als die, waar hij zuchtte en bad, leefde en stierf!...

Uit de verte roepen wij onzen edelen krachtvollen zanger het gul proficiat! toe; de lieve Heere God sterke en stelle hem verder in staat om zijn heerlijk dichttalent tot zijne eer en Neêrlands heil aan te wenden. En als wij er nog wat bij mog-
ten

ten voegen, het zou zijn: Leve de Koning! bl het Vaderland, door eendragt en door Go ligheid.

V. SCHAICK.

De Grootheid naar de Wereld. Een Ron Uit het Hoogduitsch. In twee Deelen. Doesborgh, *bij* A. F. H. van Troostenb de Bruyn, 1846. *Met gelith. titel en vig* 371 *en* 339 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs beide Deelen is f* 5,40.

Deze roman brengt eene goede aanbeve mede. Hij is, zoo wij wel onderrigt zijn, den in *Duitschland* gevierden, ook bij ons r gunstig bekenden schrijver STERNBERG. Of zijn beste is, weten wij niet, maar wel, dat hem met belangstelling ten einde toe gelezen ben. Hij is wel wat wild, al te afwisselend, dat men zijn geheugen wel gebruiken moet den draad vast te houden. Onder de vele reelen uit het Duitsche leven, die wij met noegen lazen, beviel ons vooral de figuur e omgeving van den ouden Generaal, als bijd tot onze menschen- en volkenkennis. Blijk naar de natuur geteekend, is hij een interes karakter, een edelman naar den ouden stem een afstammeling der oude Duitsche ridders hunne oude woonsteê, tusschen *Weichsel* en *Od* een oude, echte, barre aristocraat, aan ho

stad even vijandig, zoo als *Frankrijk* ze vóór 89 in *Bretagne* en *Normandië* had; exemplaren van eene soort, die in het beschaafd *Europa* hoe langer hoe zeldzamer begint te worden. De tegenwoordige parforce-jagt in *Pruissen* zal ze dáár welras geheel opruimen. — De Vertaler heeft onder anderen ettelijke noodelooze »dezelves" gegeven, de Corrector: *diveletiaansche* (diocl.) plastieke groep, *girandileo* (*girandoles*), MARIA MAGDIORE, VITRUO (Vitruvius), CIANNONE, GIUCCIARDINI (deze drie in éénen volzin), enz.

Mens ingenua Deo grata.

De Bewaarschool. Praktische Handleiding, ten dienste van hen, die Bewaarscholen wenschen op te rigten en daarin werkzaam moeten zijn. Door R. G. RIJKENS. *Met afbeeldingen. Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar. *In afleveringen. Twee Jaargangen*, 1845 *en* 1846. *In gr. 8vo. De prijs van elke aflevering is* 80 *Centen.*

Ofschoon Referent deze jaargangen wat laat in handen zijn gekomen, wil hij toch gaarne den zeer geachten Schrijver zijne bijzondere tevredenheid over zijne mededeelingen en belangrijke wenken voor de Bewaarscholen in ons Vaderland, betuigen. Deze jaargangen bevatten inderdaad vele nuttige lessen, en verdienen door Ouders of Voogden

den en Onderwijzers met belangstelling gelez
worden. De Schrijver houde het ons ten go
dat wij in geene bijzondere beoordeeling over
nen arbeid treden; dit is immers reeds lang
ons gedaan; maar wel gelooven wij het onze
te zijn, de lezers van dit Maandschrift, die
RIJKEN's *Bewaarschool* nog niet mogten be
wezen, aan te sporen, om zich de jaarga
van dit zoo nuttige werk aan te schaffen.
die maar eerst den eersten jaargang (184
handen genomen, en daarvan, in de eerste
vering, pag. 42—47, zullen gelezen hebben
waar hoofdzakelijk de vraag wordt beantwo
»Zijn de Bewaarscholen voor sommige kind
uit de hoogere standen niet noodzakelijk?" z
onze aanbeveling, hoe laat dan ingekomen, l
vinden. Zoo ook las Referent de geheele tw
aflevering van 1846 met een groot genoe
waardoor ten slotte bij hem de wensch ontst
dat hem de verdere stukken mogten toegezo
worden, opdat hij zich nog meerder verg
konde aan eene lettervrucht zoo hoogst nuttig
zoo rijk aan voedsel voor verstand en hart.

Wij hopen dat *de Bewaarschool* van den
RIJKENS in veler handen zij; dan zal zij voo
vorming van het aankomend geslacht ontegen
gelijk edele vruchten kweeken, zoo heilzaam
het geluk van *Nederland!*

L. C. E. S.

Rozeknoppen. Drietal nuttige en leerrijke verhalen voor de jeugd. Naar het Fransch. Met plaatjes. Te Utrecht, *bij* van Paddenburg en Comp. *In kl. 8vo. De prijs is f* 0,90.

LOANGO. *Eene Negergeschiedenis. Een verhaal voor de jeugd van* FRANS HOFFMANN. *Te* Groningen, *bij* J. Römelingh. *In* 12*vo. De prijs is* 75 *Centen.*

Beide werkjes voor de jeugd voegen wij te
men, omdat zij met eenige wijziging (vooral
°. 2) eene nuttige strekking kunnen hebben.
e inhoud van het eerste boekje is eenvoudig,
gt kinderlijk; die van het tweede meer inge-
ikkeld. Het schijnt dan ook dat N°. 1 voor
ngere kinderen bestemd is dan N°. 2; maar
ide leeren de jeugd God voor oogen te hou-
n, Hem te dienen en op Hem te vertrouwen,
hunnen medemenschen wel te doen; terwijl
°. 2 aantoont, hoe het hun vergaat, die deze
ofdtrekken van de leer des Christendoms ver-
aarloozen; welken indruk het voorbeeld van
n Christen op dezulken maakt, die den zegen
n den Goddelijken Verlosser en zijne heilrijke
r nog moeten ontberen, en eindelijk, dat trouwe
iendschap een kleinood is, welks verhevene waarde
een ramp, lijden en tegenspoed op den juisten
ijs leeren schatten. Doch wij verzwijgen ook
et, dat het verhaal, hetwelk het tweede boekje
s mededeelt, ijselijke tafereelen behelst, die,
vol-

volgens ons gevoelen, wat te sterk gekleurd
Referent houdt er niet van, dat men kin
getuigen doet zijn van al die moorden, do
gen en pijnigingen, die hen wel eens de h
doen te bergen rijzen. Zulke schetsen verh
zoo ligt het jeugdige gemoed, waarin hoofdza
liefde voor den naaste moet aangekweekt wor

Beide werkjes zijn van plaatjes voorzien.
in N°. 2 overtreffen in uitvoering die van N
maar onze aanbeveling verdient het eerstver
boekje, om de boven vermelde reden, meer
de geschiedenis van den Neger LOANGO. L. C.

De van ouds bekende nuttige en aangename
korter in ledige oogenblikken, of Alm
voor het jaar 1849. *Door* A. HAZELHOFF.
jaargang. Te Groningen, *bij* A. Haze
*De prijs is f*0,25.

Het doet Recensent een genoegen dezen
tigen en aangenamen Tijdkorter, op verzoek
den Uitgever, weder met aanbeveling te ku
aankondigen. De zeer eenvoudige, doch wa
Godsdienstige toon, die in het mengelwerk heer
beviel hem ten hoogste, en hij hoopt, da
goede zaad, hetwelk de hartelijke zedelessen,
in vermeld, uitstrooijen, rijke vruchten dr
Daartoe geve God ook aan dit eenvoudige bo
zijnen zegen, daartoe vinde het vele weldenk
lezers, en loone den Uitgever, door een ruim de
rijkelijk voor zijnen nuttigen arbeid. L. C.

M

MENGELWERK.

DE GODSDIENSTVREDE VAN 1648

IN 1848 HERDACHT,

DOOR

J. A. M. MENSINGA,
Predikant te *Sijbecarspel.*

Het jaar, over hetwelk weldra het volle twee- eeuwen zal zijn henen gerold, was een der denkwaardigste in de jaarboeken van ons Va- rland, van *Europa*, van de Christenheid. — een wonder dat het met blijden jubel, met klok- ui en schutgevaarte gevierd werd. Er werden n niet alleen betrekkingen vastgelegd, welker wigt en weldadig gevolg de naneef nog beter dan tijdgenoot heeft kunnen beoordeelen, maar het s, meer dan dat — een vredejaar, een sab- hsjaar in den schoonsten, voor de menschheid dsten en heilvolsten zin, een jaar van eene ote en algemeene vrede. Liefelijk spreidde hemelsche hare van zegen druppende vleugelen r *Europa's* zoo lang met menschenbloed ge- nkte landen; en zacht rustten de vermoeide ken onder hunne verkwikkende schaduw. —

 Geen

Geen wonder dat het een *jubeljaar* gen
werd.

De Synode onzer Kerk, van vele zijden d
aangezocht, heeft ons aanbevolen, met de
mentlijke Protestantsche Christenen onzes V
lands, de heugenis te vieren van die vred
dat wel bij voorkeur op dezen dag, die a
aan de herinnering der Kerkhervorming g
was. — Reeds die plaatsing van het vrede
geeft u een' wenk omtrent het oogpunt, w
zij, en velen met haar, wenschten die vre
gedenken. Een oogpunt, dat geheel en al
eenkomt met haren aard en geschiedenis. I
daad, de Munstersche vrede was eene Godsd
vrede, belangrijk voor de geheele West-Euro
Christenheid, belangrijk inzonderheid voo
Vaderland en de vaderlandsche Hervormde K

De druk onzer tijden mag ons die geze
gebeurtenis niet doen vergeten. In ons V
land is er, God zij dank, ook in het troeb
1848, nog plaats voor een vreugdefeest ter ge
tenis van 1648. — En wordt die elders met
en zang, met statelijke Godsdienst en pl
feestrede gevierd, ook wij willen, in het
Godshuis onzer kleine Gemeente, spreken
alleen over dat gedenkwaardige jaar, maar
danken en loven voor eene vrede, wier z
rijk gevolg zich nog uitstrekt, meer dan men
vermoedt of nadenkt, over ons, en zoo w
pen, over onze kinderen en kindskinderen

bovenal willen wij elkander vermanen om te doen datgene, waartoe ons de feestelijke gedachtenis van die vrede zoo luid en krachtig opwekt.

Laat mij, nadat ik u vooraf in weinige woorden de geschiedenis der vrede van 1648 verhaald zal hebben, u bekend maken met haar belang, deels voor ons Vaderland, deels voor onze Hervormde Kerk, ten *derde* voor de gezamentlijke Protestantsche Kerk, en eindelijk voor de geheele Westersche Christenheid. — Het zal onze grond zijn voor hetgeen ik mij verder ten pligt acht u op dezen feestdag te zeggen.

Het was op verschillende tijden en plaatsen (1) dat de verdragen, waaruit deze vrede bestond, werden geteekend en bezworen. Geen wonder. Behalve *Engeland* alleen, was geheel *West-Europa* gewikkeld in den algemeenen oorlog, waaraan zij een einde maakte. Het heeft zelfs nog elf jaren geduurd, eer ook de zuidelijke Staten met elkander bevredigd werden. Eene ontzaggelijke menigte verschillende belangen waren er te vereffenen. Meer dan ééne tusschenkomende omstandigheid stoorde daarenboven nog de handelingen der vredes-

(1) De scheiding geschiedde deels om rangstrijd tusschen *Zweden* en *Frankrijk*, die men beide ontzien moest, te vermijden, deels omdat de Zweden niets te doen wilden hebben met den Pauselijken nuntius, F. CHIGI, (naderhand Paus ALEXANDER VII) die als bemiddelaar, nevens den Venetiaanschen CONTARINI, optrad.

desgezanten, (1) zoodat, terwijl de voorlo
bepalingen reeds in 1641 te *Hamburg* geteel
en de bijeenkomsten der gezanten te *M*
en te *Osnabrug*, beide u niet geheel onbe
steden in *Westphalen*, in 1645 geopend
ren, het nog drie jaren duurde, eer d
wenschte vredesverbonden er het gevolg van
ten zijn. — Het eerst reikten elkander de
ter verzoening *Spanje* en de *Nederlanden*
een verbondsschrift, dat te *Munster* op den
Januarij beschreven, den 17den Mei bezwor
bekrachtigd, op den 5den Junij hier te lande o
lijk afgekondigd, en eindelijk vijf dagen d
door een plegtig dankfeest Godsdienstig g
werd. De arbeid der overige gezanten d
voort tot aan 24 October, als wanneer *Fra*
en *Duitschland* te *Munster*, *Duitschland* en
den te *Osnabrug*, hunne veeten eindigden
ook *Duitschland* zelve onderling bevredigd

(1) Strijd over rang en titels der gezanten, w
der eerste en niet der gemakkelijkste hinderpalen di
te overwinnen had. Onder anderen wilden al d
stelijke gezanten den titel van Excellentie hebben (d
aan de onze niet dan als eene gunst, en om hen t
nen, werd aangerekend), hetgeen eenmaal den Br
burgschen gezant deed zeggen: Wij zouden nog we
kunnen uitrigten, als die goddelooze Excellentie er
niet was. — Het was vooral de, zelf zoo aanzien
en van de zoo aanzienlijke zijde afgevaardigde T
MANNSDORF, die het Congres over deze bezwaren w
doen heenstappen.

deszelfs inwendige betrekkingen voor de toekomst geregeld werden.

En zoo was, ten minste over dit deel van het zoo lang geteisterd *Europa* de zegen Gods, de hemelsche vriendin der stervelingen weder nedergedaald.

Er is, M. H.! door tijdgenoot en nakomeling verschillend en niet altijd gunstig over deze vrede geoordeeld. Zeker is het, dat zij voor de Duitschers zelven, op wier bodem zij gesloten, op welken ook de krijg voornamelijk gevoerd was, het minst voordeelig was. De Duitscher heeft geen onregt, wanneer hij meent, dat de eer en het belang zijns lands, de éénheid zijns volks er niet door bevorderd zijn, en dat hij, nog heden, bittere vruchten ondervindt, en niet zonder moeite en gevaar de gevolgen wegruimt van misslagen, die te zijnen opzigte, door zijne vredesgezanten te *Munster* zijn begaan.

In ons Vaderland beweerde men sinds lang en nog, dat wij te haastig tot de vrede geweest zijn, en dat ons land, bij voortzetting van den krijg, aan magt en invloed had kunnen winnen. Zelfs werd de gebeurtenis hier te lande niet overal met die vreugde begroet, als wij ons wel voorstellen, die uit de stemmen diens tijds boven alles uit en bijna niets anders hooren dan het liefelijke woord van vrede.

En wat de Protestanten en hunne belangen in *Duitschland* aangaat, het is zeker dat er tijdstip-

pen in den 30 jarigen oorlog geweest z
op zij gunstiger voorwaarden hadden
dingen, zeker, dat er van hunne be
sommige deelen van *Duitschland*, zijn
zeker, dat zij later geleden, veel g
ben, onder de ruimte, die bij het vr
aan hunne wederpartij was gelaten, (1)
venal, dat van nu af de verdere vo
Hervorming voor eeuwen lang gestren
sloten was.

Maar toch, M. H.! het was vrede
eene eerlijke vrede. Het was een e
geesel, die zoo vreeselijk ondervonde
Of het waarachtig bevorderlijk zou g
hetzij aan burgerlijke, hetzij aan G
belangens dergenen, die zich er i
meenden, als de fakkel, die nog zoo h
opwierp, staande de vredesonderhand
slechts drie maanden vóór de vrede, (
brandend te midden van *Europa* gewo
het is te betwijfelen, zeker althans, da
onzekere kans het zekere genot van

(1) Vooral in de Oostenrijksche Staten,
in *Bohemen*.

(2) De oorlog werd, gedurende de onde
onafgebroken voortgezet, en naar deszelfs
den zich doorgaans de handelingen. Nog de
werd *Praag*, dezelfde plaats waar de oor
was, door de Zweden onder KONINGSMARK
Deze was echter de laatste krijgsdaad diens

rheide, vrede verre te verkiezen was. Wat er
ntbrak, wat er aan staatkundige en Godsdien-
ige ontwikkeling werd afgebroken, dat wilde God,
er volken Opperbestuurder en Opvoeder, langza-
erhand daarna, op vreedzamer wijze, en zelfs al
as het anderhalf en twee eeuwen later, hun
henken.

En tevens, eer wij de Staatslieden, aan wier
noeijelijken arbeid *Europa* en de nakomelingschap
en zegen der vrede te danken gehad hebben, (1)
on-

(1) De gevolmagtigden van wege de *Nederlanden* wa-
n BARTHOLD VAN GEND, Heer van *Loenen* en *Meiners
wijk*, van wege *Gelderland*; JOAN VAN MATHENESSE, Heer
an *Mathenes*, *Riviere*, *Opmeer* en *Zoutepeen*, met ADRI-
AN PAUW, Ridder, Heer van *Heemstede*, eerste voorzittende
aad en Rekenmeester der Grafelijkheid van *Holland*, we-
ens *Holland*; JOAN DE KNUIT, Ridder, Heer van *Oud* en
Nieuw Vosmeer, representerende den eersten Edele van
Zeeland, wegens *Zeeland* (over de trouw van dezen
epen dubbelzinnige geruchten); GODARD VAN RHEEDE,
eer van *Nederhorst*, wegens *Utrecht*, (deze bleef, ten
nde toe, tegen de vrede); FRANÇOIS VAN DONIA, Heer
t *Hinnema*, wegens *Friesland*; WILLEM RIPPERDA, Heer
an *Hengelo*, wegens *Overijssel*; en ADRIAAN CLANT TOT
EDUM, Heer van *Nittersum*, wegens *Groningen* en
Ommelanden.

Duitschland had zijne bevrediging vooral te danken
an den Keizerlijken gezant MAXIMILIAAN, Grave VAN
RAUTMANNSDORF, uit het aloude, sedert eeuwen her jegens
Oostenrijk zoo verdienstelijke geslacht van dien naam,
aarvan er eenmaal 14 aan de zijde van RUDOLF VAN
HABS-

ondernemen te beschuldigen, ve
hoeveel bezwaars het had, zelfs
te komen, vergeten wij niet, die
menigte van strijdige belangens, d
nen hadden, niet, dat zelfs over
jaren heeft moeten gearbeid worde
zelfs nog dringende krijgsgebeur
geweest zijn, om die strijdige bel
dwingen en te dringen, en hunn
gingen eindelijk nog (wat meern
mislukken) tot een gezegend einde

Vrede! — het is het laatste en
dat ons van uit de raadzaal van
de steden en de kerken onzes Va
gejubel van 1648, na twee eeuw
in de ooren klinkt. — Vrede, w
hebben, ook nog na die twee e
der vrede voor te danken.

Die stof u ter kennis te br
mijne taak.

Vooreerst, in betrekking tot
Tachtig jaren lang hadden onze
den tegen de mogendheid, die,

HABSBURG, tegen OTTOKAR van *Bohemen*,
16 voor FREDERIK *den Schoonen* vielen.
twee toen overgeblevenen, HECTOR VAN T
kerkergenoot van FREDERIK, stamde MA
van het, in den onlangs vermoorden
uitgestorven geslacht, was een der lede
op het Congres werkzaam.

begon, *Europa's* magtigste was. Om regt en om Godsdienst te gelijk begonnen, in een' vrijheidsoorlog spoedig overgegaan, was hij sedert lang reeds bloot van staatkundige beteekenis en bedoeling geworden. Vooral na het twaalfjarig bestand, waarin de voormalige beheerscher dezer landen toch reeds met zijne voormalige onderdanen als gelijk tot gelijk gehandeld had.

Die eervolle betrekking werd thans voor goed, en voor altijd, bij eene eeuwige vrede (1) erkend. Wij traden, bij de Munstersche vrede, als een vrije en zelfstandige Staat, door al de Zuster-Staten erkend, op het groote tooneel der Europesche wereld. Wij bereikten voor goed onze bestemming. Welke ook onze bestemming geweest is in de rij der volken, niet was het om een wingewest te zijn onder eenen vreemden Vorst. Daartoe waren onze vaderlandsche taal, zeden, wetten, instellingen en belangen te eigen en te afgezonderd. Zoowel ons eigen belang, als dat van het Statengezin van *Europa*, indien wij aan deszelfs

(1) Het eerste artikel van het verdrag tusschen *Spanje* en de *Nederlanden* luidde, in substantie, aldus: De Koning van *Spanje* erkent de algemeene Staten der Vereenigde *Nederlanden* nevens de landen en steden, met dezelven verbonden, voor *vrije en souvereine Staten en landen*, op welke hij noch zijne nakomelingen niets eischen, noch immer zullen eischen, en verklaart zich dienvolgende gezind, om met dezelve eene eeuwige vrede te sluiten, enz.

zelfs welzijn iets zouden toebrengen, eischt zelfstandigheid van onzen Staat. En onze en voorspoed, in meer dan één opzigt, niet minst in het stoffelijke handelsbelang, begon r dadelijk na de ontluiking der vrijheid eene wikkeling, die voor ons, als wingewest van *Spa* nimmer te hopen ware geweest.

Die toestand nu, met der daad wel reeds staande, doch nog altijd aan kans en lot on worpen, werd van toen af regtens in het l geroepen en erkend. Het was het laatste tij in het geboorteperk van *Holland's* Staat en R bliek. En, moge *Munster's* vredesverdrag on gelegenheid hebben afgesneden tot vergrooting grondgebied, de geschiedenis heeft sedert gele dat *Holland's* magt niet daarvan afhankelijk dat het bloeijen kon, ook met de enge ruimte toebedeeld; — geleerd vooral in onzen tijd, weinig wenschelijk ons eene vereeniging waar onze zuidelijke, naburen wel, staat en landge ten ook eenmaal, maar noch belang-, noch ze noch Godsdienst-, noch taalverwanten.

Ik moet u in de *tweede* plaats inlichten no het belang van den Westphaalschen vrede voor kerkgenootschap, het genootschap der Hervo den. — Wij vestigen daarbij onzen blik niet kel op ons Vaderland, maar meer bepaald *Duitschland*, waar, voor onze allernaaste gel genooten, het Munstersche vredesverdrag de

teekening van hunne staatkundige geboorte en burgerlijke regten was.

Het was er toch ver van af, dat deze tak der Hervorming in *Duitschland* tot hiertoe gelijke regten genoten had met die, welke zich aan de Augsburgsche geloofsbelijdenis hielden. Gelijk de Roomsche Kerk, destijds vooral, van ons genootschap ongelijk veel meer afkeer had dan van het Luthersche, zoo waren ook in het Duitsche rijk de regten der onzen, die billijkerwijs ons, gelijk met het andere Protestantsche Zustergenootschap toekwamen, in geenen deele erkend. Wij bestonden er, met de daad wel, maar niet naar staatsregt. Het hing af van wie het lustte, onze belangens te krenken, onze Godsdienst te belemmeren, ons land en luiden te ontzeggen.

Die toestand verwondere u niet. De Saksische Hervorming, die LUTHER volgde, was in *Duitschland* vóórgegaan. Zij had in den heeten eersten geloofsstrijd het eerst de spits afgebeten. De vrede van *Passau* in 1555 had haren geloofsmoed bekroond, haar regtens erkend als bestaande en gewettigde Godsdienst in het Duitsche rijk. — De Hervormde Kerk daarentegen, uit *Zwitserland* afkomstig, was in *Duitschland* eerst later beginnen te bloeijen. Het was eerst na de Godsdienstvrede van *Passau*, dat ettelijke Duitsche rijksstanden tot haar overgingen. Zij was buiten die vrede, en noch de destijds van hen wijd gescheiden Lutherschen, en nog veel minder de

van

van hen zoo afkeerige Roomschen, waren
zind om ook hen, uit eigen beweging te d
deelen in de regten, die bij die vrede aan de A
burgsche belijdenisverwanten waren toegekend.

En terwijl aldus de Hervormde Kerk, in
laatst der zestiende eeuw, in *Duitschland* wa
en ongegrondvest stond; in ons Vaderland
dan door bloedigen vrijheidsstrijd zich handh
de, in *Frankrijk* aan nog ongunstiger ka
was blootgesteld, was het kleine *Zwitserlan*
eenige plek van *Europa*, waar het werk
ZWINGLI, door den grooten CALVIJN opgevat
voortgezet, onder schut der wetten bloeijen
zijne vrijheid genieten mogt.

Aan dien staat maakte de vrede van *Mun*
een einde. De Calvinisten waren de wapenb
ders der Lutheranen geweest, in den vreeselij
kampstrijd dien het Protestantisme nog eenma
dertig jaren had te strijden gehad. Gemeensch
pelijk doorgestaan gevaar en lijden, wederkee
hulp, had hen naauwer aan elkander gebragt
wederkeerig den naam van broeders niet lan
doen ontzeggen. Reeds in en vóór den k
hadden de Calvinisten, op het goed regt hun
zaak steunend, overal waar zij konden, die vo
regten gebruikt of aangegrepen, welke zij beg
pen dat ook hun, als geregeld kerkgenootsc
onder de Protestanten, naar regt en billijkh
toekwamen.

En als nu ook de Hervormde stenden des D

sc

schen rijks, op de Munstersche vredes-vergadering hetzelfde regt eischten, dat reeds sinds bijna eene eeuw door hunne geloofsbroeders genoten was, werd hun billijke eisch door dezen broederlijk ondersteund, en dengenen onder de Roomschgezinde partij, die het nog wederstonden, met vereenigde kracht afgedrongen.

En alzoo is het dat, van 1648 af, het wettig en erkend bestaan van ons kerkgenootschap in het Duitsche rijk dagteekent.

In de *derde* plaats spraken wij van het belang dat de gezamentlijke Protestantsche Kerk bij deze vrede gehad heeft.

Hier slaan wij de oogen weder het eerst naar ons Vaderland. Het is aan alle Nederlanders bekend, hoe de krijg, waaraan deze vrede een einde maakte, voor tachtig jaren oorspronkelijk begonnen was, minstens evenveel om het geloof als om maatschappelijk belang. Het was niet minder de hatelijke en gevloekte Spaansche inquisitie, als de miskenning van *Holland's* belangen en de schending onzer wetten en voorregten, die den opstand in het leven riepen. Ook nadat de kamp een vrijheidskamp geworden was, bleef vrijheid van godsdienst nog steeds de leus, en de door *Spanje* hardnekkig verworpen eisch onzer vaderen.

En moge ook, reeds vóór het Bestand, de krijg van aanzien en doel veranderd zijn, en de Protestantsche belijdenis hier zóó vasten voet gekregen hebben, dat aan hare wederuitroeijing moeije-

jelijk te denken was, toch is he
zekerheid en veiligheid van de
des Staats afhing, zeker dat,
den schepter van *Spanje* of een
Vorst waren teruggekeerd, wij P
te lande blootgesteld zouden geble
gevaar van eene even gelijke gew
deling als onze geloofsgenooten, n
eeuw, in *Frankrijk*, en in *Fran*
hebben moeten ondervinden.

En slaan wij nu het oog op *D*
heilrijker nog en gezegender schit
der vrede van *Munster* op de ge
zaak van het Protestantisme. —
geloofs-oorlog was dezer vrede vo
eenmaal was de zaak der Hervorm
waar hare bakermat stond en wa
sloeg, aan eenen kamp op leven
worpen geweest. De Roomsch-Ka
Duitschland, nog altijd wrokke
gefelijkheid, welke haar in de vre
zestig jaar geleden, was afgedrong
schien door de vorderingen, welk
sche beginselen nog sedert dien ti
den, maar bovenal aangezet en o
de Jezuïten, had zich op nieuw
hare magt bijeengebragt en een
gesticht, welks oogmerk niets m
om het Passausche verdrag te ve
Protestantisme uit te roeijen van

bodem, die het als zijn eigendom beschouwde. Staatszaak mogt er mede gemengd zijn, maar de Godsdienst was verreweg de hoofdzaak. Vreeselijk ontbrandde de krijg in *Boheme's* velden, in het hart van *Duitschland.* Met moed wel verdedigden zich de aangevallenen, maar overmagt en geluk waren tegen hen. Hoewel onder meer dan eene afwisseling van krijgsfortuin, stond toch, na twaalf jaren strijds, hunne zaak bijna hopeloos. Toen riep God uit het Noorden den redder der verdrukte waarheid, *Zweden's* Koning GUSTAAF ADOLF. De zege volgde zijne vrome heirscharen. *Leipzig's* roemvolle overwinning deed de kansen keeren. En toen zijn edel bloed bij *Lützen* voor de heilige zaak moest stroomen, traden er dappere opvolgers in zijne voetstappen. BERNHARD van *Saxen-Weimar*, HORN, BANNER en anderen, die de zaak der Protestanten met beleid en moed, niet minder dan met geluk bleven ondersteunen. — Buitendien had, behalve de kans des oorlogs, ook de zaak zelve eene wending gekregen, niet ongelijk aan die, welke vroeger met den oorlog in ons Vaderland had plaats gehad. De strijd was geheel op Staatkundig grondgebied overgebragt; de belangen der Protestanten konden natuurlijk niet anders dan daarbij winnen.

Zoo werd ook hierdoor de vrede voorbereid, welke onder Gods oppermagtig bestuur, voortaan voor altijd aan de Protestantsche Kerk haar staatswettig bestaan verzekerde, hare regten erkende.

Zij

Zij had zich ten tweeden male, en nu met v
eenigde kracht van beide familiën, haar leven
kocht, goed en bloed opgezet voor het gel
zich tegen strijd en beproeving bestand getoo
en — God had hare zaak niet verlaten.

Als een *vierde* oogpunt noemde ik u de W
phaalsche vrede, eene voor de geheele Westers
Christenheid heugelijke gebeurtenis.

Geen Katholyk, M. H.! wien een mensche
en een Christelijk hart in den boezem klopte,
hij heeft met blijdschap en dank de afkondig
der vrede begroet. Het was een oorlog om
geloof geweest, en — hij had ook al de treu
eigenschappen van den geloofskrijg in eene o
settende mate met zich gebragt. Dertig ja
lang had een der moorddadigste oorlogen uit
nieuwere geschiedenis het ongelukkige *Duits-
land* tot zijn tooneel gekozen. Meer dan de h
dier jaren was gesleten in eene verbittering v
Christenen tegen Christenen, waarvan het n
bekend is, dat de geschiedenis van eenige and
Godsdienst een gelijkend evenbeeld oplevert.
zijn tijdstippen en gebeurtenissen in dezen oor
geweest, die, ik zeg niet der Christenheid, m
der menschheid ten schande waren, en wier g
schiedbladen nog heden de niet geheel van me
schengevoel ontbloote geschiedvorscher niet d
met huivering opslaat. — En, treuriger nog we
Duitschland's toestand, toen vreemde legerbend
zich in den strijd wierpen, en op zijnen boden

altijd en altijd oorlogstooneel, de vreeselijke *Bacchanaliën* des krijgs vierden. Schrikkelijk was de aanblik, dien *Duitschland* bij het einde van den krijg aanbood. Verwoeste steden, verbrande vlekken, verwilderde akkers, in woestijn verkeerde landouwen, ontvolkte landstreken, — armoede en gebrek, stilstand van alles wat den mensch nuttig bezig houdt, behalve alleen de woeste krijg, verwildering van zeden, met één woord, een land, dat snakte naar de vrede, als de uitgedroogde aarde naar den zomerregen. Oordeelt, M. H.! of het geen zegen des hemels, of het geen feest en jubel, geen loflied en dankbêe waardig was, als de Westersche Christenheid het feest der vrede en der verzoening vierde!

Die vrede M. H.! kunnen ook wij, na twee eeuwen tijdsverloop, en na zoo menige geweldige wisseling als er reeds henen gerold is over de betrekkingen, welke door haar werden vastgesteld, toch nog met diep gevoel van dank aan God vieren. — Gij hebt het gehoord, wat zij aanbragt aan ons Vaderland, aan ons genootschap, aan onze Kerk, aan de Christenheid. De vruchten daarvan zijn ons nog heden in den mond. Ons volksbestaan, onze geloofsvrijheid, het goed regt onzer Protestantsche Kerk, wij genieten het nog heden. Wel is, zoowel het een als het ander dier belangen, in den loop dier twee eeuwen, nog weder aan aanval en beproeving van verschillenden aard blootgesteld geweest, — niet het minst ons onaf-

hankelijk volksbestaan — maar toch, is het nog weinig van den toen verkregenen zegen, dat wij tot heden hebben verloren. Voor ons althans, en vooral voor ons geloof, is de Westphaalsche vrede met nadruk eene *eeuwige* vrede geweest.

En M. H.! wat vooral opmerkelijk is, en waar ik uwe aandacht bijzonder op gevestigd wilde hebben: geen Godsdienstoorlog heeft, sedert, zijne bloedige vaan weder opgestoken. Tegen elkander overstaan, scherp overstaan, in elkander vijanden zien, elkander bestrijden met allerlei middelen die in het bereik lagen, o ja, dat deden de beide partijen nog wel, en — zouden wij het anders wachten in die eeuwen, daar nog de onze zelfs zoo geringe mate van verdraagzaamheid en liefde kan verdragen, vervolgingen zelfs om het geloof zijn er sedert nog aangerigt, bloedig en vreeselijk genoeg van de zijde der Roomschgezinden; maar toch, dát heeft Hij verhoed, die uit den hemel onze lotgevallen regeert, dat niet weder Christenvolken tegen Christenvolken om hunne Christenbelijdenis het zwaard hebben uitgetogen. — De Godsdienstvrede is, en wij zien dankbaar naar boven op als wij het uitspreken, en, dankbaar niet alleen, maar ook vertrouwend voor de toekomst: de Godsdienstvrede is eene *eeuwige vrede* geweest.

Daarom loven, daarom feesten wij heden, — wat wij ook heden gedenken, waarvoor wij ook danken, dát meest van alles en boven uit: vrede der Godsdienst onder de Christenvolken!

Dan,

Dan, M. H.! en ik ben volkomen overtuigd dat gij het allen met mij gevoelen zult, zulk een vredefeest, zulk een dank aan God, legt ons ook eigenaardige pligten op. — Niet enkel tot feest en bokaal, niet enkel tot gedicht en lied, niet enkel tot predikatie en gebed is het, dat onze Kerk, althans indien ze Christelijk en Godebehagelijk was, den feestdag-brief uitschreef.

Over die pligten te doen denken, en, meer dan dat, tot die pligten op te wekken, is mijn laatste pligt.

Houden wat wij hebben, zij de eerste der pligten, welke het gedenkjaar 48 ons oplegt. Wij hebben ons zelfstandig bestaan ontvangen, als volk, als Hervormden, als Protestanten, wij hebben onze vrijheid en onze regten ontvangen, — houden wij die, en zorgen wij, ze niet te verliezen. Erkennen wij ze dankbaar voor weldaden Gods, zoo moeten wij er ook prijs op stellen. Worden ze immer aangerand, dat wij dan niet laf of onverschillig genoeg zijn om ze prijs te geven.

Wat ook nimmer? — Onze vrije halzen weder buigen onder een geloofsjuk. Staan wij in de vrijheid, waarmede wij zijn vrijgemaakt.

Waken, werken, bidden wij daartoe. Bidden wij daartoe, met geloof en vertrouwen. — Met vertrouwen, M. Gel! — Wij vertrouwen wel eens te weinig. Wij zien het wel eens te donker in, alsof van ons alleen het licht komen moest. Wij bekommeren ons wel eens, alsof wij alleen op

menschen arm vertrouwden, alsof menschen wijsheid en kracht alles alleen doen moest. Het is in onzen tachtigjarigen en in *Duitschland's* dertigjarigen oorlog meer dan ééns gebleken, dat Gods arm magtig is boven menschen bidden en denken, dat God magtig is licht te scheppen, dáár, waar ons oog niet dan duisternis over den bajert der wereld ziet liggen, gebleken, dat God de zaak der waarheid niet verlaat, al laat Hij ze ook aan beproeving over. — Aan dat bestuur moesten wij wel eens wat meer overlaten. Niet zoo alles zelf willen doen, en met kracht en haast willen doen, alsof het van ons alleen, van onze wijsheid en kracht komen moest. — Vooral dáárom, omdat zulke haastige, geweldige, eigene pogingen, die uit gemis aan vertrouwen op God wel eens ontspruiten, zoo dikwijls schadelijk zijn voor datgeen, wat ons zoo lief en waard is, zoo heilig en kostelijk zijn moet: de vrede der Kerk en der Godsdienst.

Vrede ... dat is de *tweede* pligt waaraan ons het jubeljaar herinnert, dien het dankfeest ons oplegt.

Ik heb u reeds gezegd: niet alleen was de vrede van *Munster* eene geloofsvrede, maar Gods weldadig bestier heeft die vrede ook bevestigd en geen Godsdienstoorlog voortaan meer op *Europa's* bodem toegelaten. Zal ik u dan aanmanen om de Godsdienstvrede te houden, mede te zorgen dat geen Godsdienstoorlog ooit weder uitbreke?

Het

Het zou een regt Christelijk wel, maar ook een regt flaauw woord wezen. Laat dat over aan de Staatslieden, en, meer dan aan hen, aan God, die het tot dus verre heeft verhoed, en het gevaar dat in die twee eeuwen meer dan eens heeft gedreigd, af te wenden, is magtig geweest. Maar, omdat dát boven ons bereik ligt, daarom ontbreekt het ons niet aan verpligtingen, die er binnen liggen, — daarom hebben wij ons niet ontslagen te rekenen.....

M. H.! wij hebben te doen wat onze vaderen deden; wij hebben meer te doen dan zij deden. Wij hebben te toonen, dat het menschdom en de Christenheid niet te vergeefs twee eeuwen ouder zijn geworden, te toonen, dat die twee eeuwen van ondervinding en opvoeding niet geheel zonder vrucht aan ons verstand en hart zijn gebleven.

Wij zouden ons bedriegen, wanneer wij meenden dat het van ganscher harte en uit beginsel van verdraagzaamheid en liefde was, dat zij elkander de hand ter vrede boden. Te wel weten wij het, dat deels staatsbelang, (1) deels vermoeidheid van den oorlog en verlangen naar rust er de oorzaken van waren. — Dat de geest van vijandschap niet was uitgedoofd, bleek aan nog meer

(1) Handelsbelang niet het minst. Dat dreef vooral *Amsterdam*. *Spanje* en den Keizer meest uitputting door den oorlog. *Duitschland* de vrees voor Zweedsche overheersching en Franschen invloed.

meer dan eene vervolging, aan menige bitterheid, aan menige proef van haat en onverdraagzaamheid. Zelfs tusschen de Protestanten onderling was het verkrijgen van gelijk regt nog niet het sein geworden tot broederliefde en streven naar vereeniging. Nog menigwerf na dien is er in geleerd en in volksmatig schrift, in maand- en in weekblad, in predikatie en in gebed, niet — waarheid gezocht of verdedigd, niet — goed regt gehandhaafd, niet — eenvelmoedige stoutheid teregt gewezen, maar onverdraagzame ijver aangeblazen, ergernis gegeven alleen om te ergeren, haat en twist gestookt.....

Dát is onze roeping, dát is onze vredes pligt, om dát te weren, tegen te gaan, na te laten, — onze pligt, om alles te kweeken wat tot onze vrede dient, — opregtheid en waarheid, liefde en verdraagzaamheid. Daardoor kunnen wij ons onzer twee eeuwen meerdere ervaring en oefening niet onwaardig toonen. Dat kunnen wij. De geest en de omstandigheden onzes tijds laten het toe. Ze laten het toe niet alleen, maar ze eischen het. Het is pligt niet enkel, maar zelfs belang.

Belang, niet enkel dat de Protestantsche genootschappen zich zoo naauw als immer mogelijk aansluiten, maar ook, dat zij, zooveel zij vermogen, zich naderen tot de Katholyke Kerk: dat hare leden, onderling, alle vijandschap, haat en twist

twist voor het geloof afleggen, en, zoo zij ook het belang hunner Kerken blijven voorstaan, dat doen met gematigdheid, de belangens van de Zustergenootschappen ontziende, en voor alles, in een geest van Christelijke liefde.

Dat eischt van ons, in deze dagen, vooreerst het staatsbelang, het belang des Vaderlands en der vaderlandsche maatschappij. Nimmer is geloofshaat en verwijdering van wege de Godsdienst zoo gevaarlijk en nadeelig geweest als in deze dagen. — De hagchelijke toestand der burgermaatschappij, waarvan tot nog toe, God zij dank, ons Vaderland genadig is verschoond gebleven, eischt gebiedend éénheid en eenparigheid van alle welgezinden. De gewigtige-gebeurtenis, eergisteren ons plegtig bekend gemaakt, herinnert het ons dringend. — Er zijn in de laatste dagen, elders, voorbeelden gegeven van lofwaardige grootmoedigheid, van ter zijde stelling van kleingeestigen Godsdienst naijver, voor algemeen belang. Wij hebben die voorbeelden na te volgen. — Dáárvoor hebben wij vooral te zorgen, dat wij in deze tijden geen voedsel geven aan Godsdiensthaat, — maar integendeel, zooveel ons mogelijk is, vrede en liefde, eensgezindheid en verdraagzaamheid kweeken, bij ons zelf en bij anderen.

Dat eischt, ten *tweede*, het gemeenschappelijk belang der Kerk. Heftig en driest zijn in de laatste jaren de aanvallen op het geheele Christendom en deszelfs dierbaarste waarheden geweest;

en die niet enkel van de wetenschappelijke zijde en onder de mannen van de wetenschap, maar, helaas! elders, en ook zelfs hier en daar bij ons, in het werkelijke leven overgebragt en tot alle standen doorgedrongen. Tegen dat gemeenschappelijk gevaar, dien gemeenen vijand, moeten wij vereenigd staan; oneenigheid en haat onder ons werkt maar al te veel het ongeloof en den afkeer van de Christelijke Kerk in de hand.

Dat eischt, ten *derde*, de inwendige geest van het Christendom zelf. Het is eene Godsdienst der vrede en der liefde. Hieraan moet de wereld bekennen, dat wij CHRISTUS leerlingen zijn, dat wij liefde hebben onder elkander. Ligt het, wat ik vastelijk geloof, in hare schoone bestemming, dat eenmaal de slagboomen en scheidingen, die de geschiedenis heeft daargesteld, maar die, wel zeker, niet in den eigen aard des Christendoms gegrond zijn, weder worden opgeheven, is het geen ijdel luchtbeeld, te gelooven, dat zulks langzamerhand door den Heer wordt voorbereid, is het eene liefelijke hoop, die, in de verte, in de toekomst der Kerk ons toelacht, zoo zij het ons streven, om te helpen die vrede en die éénheid eerst inwendig te gronden, want van binnen moet het uitgaan, zal ooit de uiterlijke éénheid duurzaam en vruchtbaar wezen.

Dat eischt, *eindelijk*, van ons allen, dat eischt ook van u, niet slechts uw geestelijke Vriend en Leeraar, wiens raad u lief is, wiens verzoek, ik weet

weet het, u niet onverschillig is, maar hooger dan hij; en hooger dan alle Synoden en Landsvergaderingen, dat eischt de Heer zelf van u: *een nieuw gebod geef ik u, dat gij elkanderen lief hebt* (1). *Amen.*

DE OPPERPRIESTERES VANÇATHAI EN DOCTOR RICHARDSON.

De Opperpriesteres van *Nieuw-Zeeland*, VANÇATHAI, bezocht ons. Zij scheen omtrent dertig jaren oud te zijn; de kleur van haar aangezigt was donkerbruin, hare schitterende oogen waren zwart als kolen, hare lange zwarte haren hingen in fraaije krullen rondom hare schouders; zij droeg het Zeelandsch koninklijk gewaad, en haar geheele wezen ademde wilde Majesteit. Zij zat naauwelijks, of zij zeide: het weder is zeer koel, en vraagde: of wij geen rum aan boord hadden, en of wij dien haar niet wilden laten proeven? Ik liet haar eene flesch brandewijn geven, zij beschouwde die oplettend, en zeide toen: dat is geen rum, dezen drank heb ik nog nooit gezien, geef mij zulken rum, als de walvischvangers medebrengen. Ik liet haar nu eene flesch rum geven, zij schonk een glas vol, en dronk dit in eene teug uit. Hierop verzocht zij om eenen sigaar, en toen zij eene poos gerookt had, werd zij zeer spraakzaam.

Zij

(1) Tekstwoord.

Zij vond het grootste behagen in onzen ouden Scheepsdoctor, RICHARDSON genaamd. Zij vraagde: wie hij was? en ik antwoordde, dat hij onze Priester en tevens onze Arts was. Dit behaagde haar zeer, en zij verzekerde, dat zij insgelijks Priesteres was en tevens de geneeskunst beoefende, en vervolgde: wil mijn broeder uit *Europa* mij niet naar de wijze van ons land groeten? Deze groet bestaat nu daarin, dat men zich wedersijds buigt, en elkander met de punt van den neus aanraakt. De goede Doctor was hiertoe terstond bereid, maar ongelukkig ging, toen hij zich diep boog, zijn naturelletje los, en nu kwam eene breede kale kruin te voorschijn. Men kan zich naauwelijks verbeelden, hoe zeer de Opperpriesteres bij dezen onnatuurlijken groet verschrikte. Zij dacht, dat de Doctor, door middel der tooverij, de huid van zijn hoofd afgestroopt had. Zij gaf eenen vreeselijken schreeuw, want zij was thans voor het eerst ooggetuige van de werkingen eener kunst, in welke zij zelve wilde ingewijd zijn. Allen die haar vergezelden schreeuwden insgelijks luid bij het zien van zulk een verschijnsel, en liepen naar het andere einde der kajuit, roepende: een toovenaar! een heksenmeester!

Gedurende dit rumoer vond Doctor RICHARDSON gelegenheid zijne pruik weder in handen te krijgen en op te zetten, tot groote verwondering van eenige jonge wilden, die moeds genoeg gehad

had-

hadden eenige zijdelingsche blikken op hem te slaan. Ik slaagde eindelijk om VANCATHAI en haar gevolg eenigzins gerust te stellen, zij ging dus weder op hare plaats zitten, maar sloeg van tijd tot tijd eenen dubbelzinnigen blik op den armen Doctor, van wien zij niet andermaal wilde gegroet zijn. Zij vraagde mij, of hij niet door middel van tooverij de haren zoo had weggenomen, en of hij niet in staat was, even zóo zijn hoofd van de schouders te nemen? Ik ontkende dit niet geheel, en mijn antwoord verhief den Arts zeer in hare oogen. Zij wilde ook weten, over hoe vele geesten hij gebieden kon, en of hij zijnen baard even zoo kon afnemen als zijn haar? Ik antwoordde: dat ik het getal der geesten, die hem gehoorzamen moesten, niet naauwkeurig kon bepalen, maar dat dit zeker was, dat zich de Doctor met het grootste gemak van het hoofd tot de voeten kon ontleden.

Terwijl wij zoo praatten, wilde zich een jong Zeelandsch meisje, omtrent veertien jaren oud, overtuigen, of de bekwaamheid om los te gaan, in de haren zelve zat, dan of dit waarlijk een kunststuk was; zij sloop dus heimelijk achter hem, vatte een' bos haren, en trok daaraan. Daar nu natuurlijk eigen haar en dat der pruik onder elkander zaten, zoo slaagde zij niet, en vlugtte nu terstond, om niet door den toovenaar in een varken veranderd te worden; want deze volken gelooven aan de zielsverhuizing. Dit voorval droeg niet

niet weinig bij om haar in het geloof te bevestigen, dat onze Arts eene bovennatuurlijke kracht bezat, en gaf ons aanleiding om ten haren koste braaf te lagchen.

Bij een tweede bezoek werd de Priesteres nog meer verschrikt dan de eerste reis, en wel door eene echte scheepsscherts. De Teekenaar en de Officieren aan boord hadden Doctor RICHARDSON bewogen, zijnen kalen schedel door hen te laten schilderen. Het duurde nu niet lang, of er vertoonde zich een vreeselijk gezigt, en de Doctor was een wezenlijke Janus. Op den volgenden dag kwam nu de Opperpriesteres VANCATHAI met haar talrijk gevolg weder aan boord, en verzocht mij vriendelijk den toovenaar te laten komen, en hem te bewegen, om weder zijn haar af te leggen, gelijk gisteren, want, zeide zij: ik heb het wonder, dat ik gezien heb, aan mijne landgenooten verhaald, maar zij hebben niet willen gelooven, dat een sterfelijk mensch zulk eene bovennatuurlijke kracht zou bezitten; ik heb dus de ongeloovigsten medegebragt, opdat zij door hunne eigene oogen van dit wonder zouden overtuigd worden. RICHARDSON was terstond genegen eene tweede vertooning te geven: hij trad voor de Opperpriesteres, boog zeer diep, trok op eens de pruik van het hoofd, en nu kwam, niet een kale schedel, maar een waar Medusa's hoofd te voorschijn. Dit magisch verschijnsel vervulde de Opperpriesteres en haar gevolg met angst en schrik; in

in een' oogenblik was de kajuit ledig, de toovenaar bleef alleen staan, en de ongeloovigste Zeelanders waren nu volkomen van zijne magt om te kunnen tooveren, overtuigd.

LIEFDE.

I.

Door zonden lust
Verdween de rust
Van 't hart, de grootste schat
Op aarde. —
Maar 't heil der hoogste waarde,
Zoo naamloos groot,
Dat liefde ontsloot,
In 's menschen bakermat,
Verlichtte schoon des sterflings pad,
En noopt tot 's Heeren lof ons hart. —
Den mensch, gedrukt door ziele smart
Werd zaalge troost gegeven,
In Edens schoone dreven.
Al heerscht de dood,
Wat nood?
Eens wreekt het zaad
Den smaad!
Dat schenkt, sinds eeuwen, troost
Het kroost.
Ja, liefde was de taal van God,
Toen 't straffend woord door 't Eden klonk;
De hope schonk vernieuwd genot;
Aan 't siddrend hart een zalig lot,
Daar zondenschuld het griefde. —

Wat

Wat daar, zoo schoon, zoo heerlijk stond
Is: God is liefde!

II.

Der Englen stem
In Bethlehem,
Bezong, op hemeltoon,
Gods daden,
Vermeld in heilge bladen. —
Der Heemlen Heer,
Zij eeuwig eer!
Zoo klonk het, Godd'lijk schoon,
In 't wordingsuur van 's menschen Zoon.
Van liefde, zonder wederga,
Getuigde 't veld van Ephrata;
Van 't heil der aard beschoren,
Want JEZUS werd geboren. —
In 't vrije veld
Vermeldt,
't Geen daar geschiedt,
Hun lied,
En wijst der herdren tal
Den stal.
Der Englen zang weergalmde in 't rond,
Den schoonsten nacht, dien 't menschdom zag;
Hoe juichte, in dien gewijden stond,
Der herd'ren hart, der vromen mond,
Daar zij die liefde zagen;
Den dageraad van 's Heeren dag;
Het welbehagen!

III.

III.

Men leert genâ,
Op Golgotha,
En liefde nooit gehoord
Voor dezen,
Van 't schandhout dáár verrezen
Om onze schuld
In nacht gehuld,
Waardoor de morgen gloort,
Weërgalmt het schoon, het troostvol woord;
Die hemeltaal: Het is volbragt!
Verbroken is der zonde magt;
'tVerlossingswerk volstreden:
Den mensch bereid een Eden! —
Bespot, gehaat,
Versmaad,
Hing daar Gods Zoon
Ten toon,
En leed voor ons, zoo snood,
Den dood!
O liefde Gods, zoo naamloos groot!
Wat sterfling zingt naar eisch uw' lof;
Het heil, dat Gij den zondaar bood,
De zaligheid, om CHRISTUS dood! —
Zij schenkt ons 't leven weder!
Aanbiddend zinken wij in 't stof,
Voor God ter neder! —

IV.

Ja, Liefde is God!
O zalig lot!

Dat

Dat deed elk levensjaar
Ontwaren!
Waar henen de oogen staren,
't Zij rein geneugt
Het hart verheugt;
Al schijnt de last ook zwaar,
Ons harte zij een dankaltaar,
Want liefde Gods, ja liefde alleen,
Geleidt den mensch door 't leven heên!
Dat dan de dank verrijze
En elk die liefde prijze!
Wij danken God
Ons lot!
't Geen ons verheugt:
De vreugd;
Wat ons voor de eeuwigheid
Bereidt.
Geen menschentong, geen Englen toon
Vermeldt een Gode waardig lied;
De liefde Gods, zoo naamloos schoon;
Genade in CHRISTUS zijnen Zoon;
't Verlossingswerk des Heeren! —
Wij zien het, maar doorgronden 't niet!
Laat ons Hem eeren!

Nijmegen, 1848. J. H. ZEEHOFF.

STOL-

STOLPIAANSCH LEGAAT.

Curatoren van het Stolpiaansch Legaat hebben uitspraak gedaan over eene Nederduitsche Verhandeling, betreffende *Gods alwetendheid*, met de zinspreuk: *God is groot, en wij begrijpen Hem niet*, en geoordeeld, dat dit opstel geheel en al niet beantwoordt aan het gewigt der uitgeschrevene vraag.

Zij hebben tevens besloten de volgende vraag uit te schrijven:

Recenseantur, et exponentur, et expendantur ea, in quibus diversae Christianorum familiae inter se dissident, quod ad doctrinam moralem attinet; simulque indicetur, quae ratione illa dissidia explicanda sint, cum expeculiari singularum illarum familiarum indole, tum e cujusque fidei formula.

Dat is:

Men vraagt eene opgave, ontwikkeling en beoordeeling van hetgeen, waarin de onderscheidene Christelijke Kerkgenootschappen ten opzigte der zedeleer verschillen; benevens eene aanwijzing van het verband dezer verscheidenheden met het eigenaardige van die Kerkgenootschappen in het gemeen, en van derzelver geloofsleer in het bijzonder.

De prijs voor het antwoord, der bekrooning waardig gekeurd, is eene Gouden Medaille, ter waarde van *tweehonderd en vijftig Guldens*, benevens *honderd Guldens* in geld. Ook kan men, des verkiezende, alles in geld bekomen.

De antwoorden moeten, in het Latijn of Nederduitsch geschreven, met eene spreuk geteekend

en van een gesloten billet, hetwelk van buiten dezelfde spreuk, en van binnen den naam en de woonplaats des Schrijvers bevat, verzegeld zijnde, vóór 1 Julij 1850 vrachtvrij gezonden worden aan den Leidschen Hoogleeraar A. RUTGERS, thans Secretaris van bovengemeld Legaat.

SCHOOL-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 14 April 1848. De halfjarige promotie der leerlingen van het Gymnasium had heden wederom plaats, en nadat de Rector in eene korte voorafspraak de voordeelen had geschetst, die het onderwijs op een welingerigt Gymnasium voor het aankomende geslacht en dus voor de maatschappij aanbragt, hielden twee der jonge lieden, die de lessen op het Gymnasium ten einde gebragt hadden en met prijzen begiftigd werden, redevoeringen. De eerste, HUGO EKKER, had tot zijn onderwerp: *de Graecis et Romanis inter se comparatis*, en ontving prijzen; de tweede: JACOB BREDIUS, sprak: *de commodis, quae Mahomedis religio orientalibus gentibus attulit.*

Hierna werden de gratiarum actiones opgezegd door de jonge lieden, die met prijzen naar hoogere orden en klassen bevorderd waren.

Naar de bovenste orde der eerste klasse: A. C. VAN ROSSEM, ook met den prijs voor het Grieksch, W. N. PESTERS en H. D. FORQUIN; ook met den prijs voor het Hoogduitsch. Voor de Nieuwe Geschie-

schiedenis ontvingen zij loffelijke melding, zoo als ook C. G. C. VAN HENGST, J. A. SCHUURMAN en A. VERHOEFF.

Van de tweede naar de eerste klasse: H. H. VAN DE POLL en W. J. JORISSEN, met een getuigschrift.

Van de onderste naar de bovenste orde der tweede klasse: E. BERGSMA, ook met den Hoogduitschen prijs, maar door het lot tegen J. W. SCHNEIDERS VON GREIFFENWERTH. Alle vier ook met loffelijke melding voor de Geschiedenis der Middeleeuwen, zoo als ook G. J. BLOM; en SCHNEIDER bovendien voor de Themata, BERGSMA voor de Immuniteiten.

Van de derde naar de tweede klasse: E. SLOTEMAKER, ook met den Hoogduitschen prijs en loffelijke melding voor Mathesis en Immuniteiten; A. J. BÖSKEN ook met het eerste Getuigschrift; W. F. ABENDROOTH ook met lof voor de Immuniteiten, en A. P. VAN GRUTING met het tweede Getuigschrift.

Behalve deze ontvingen loffelijke melding voor de Romeinsche Geschiedenis: F. A. RAMAER, A. SCHUBART, en W. A. TAETS VAN AMERONGEN bovendien voor de Themata en Immuniteiten, en J. C. N. NONHEBEL voor al de vakken.

Van de onderste naar de bovenste orde der derde klasse: J. H. STRICK VAN LINSCHOTEN, ook met een eerste getuigschrift en lof voor de Mathesis, F. MULDER ook met lof voor de Mathesis en de Immuniteiten, G. VAN DOORN ook met lof voor de Mathesis en de Immuniteiten, P. G. BIJSTRA had het tweede testimonium voor Immuniteiten, lof voor de Mathesis en den prijs voor het Hoogduitsch; doch door het lot tegen VAN DOORN. Allen ook met lof voor de Romeinsche Geschiedenis, zoo als ook D. J. JUDA bovendien voor de

Themata en Immuniteiten, J. A. MOLSTER, C. LOEFF, J. D. VAN SPANKEREN en H. R. VAN INGEN.

Van de vierde klasse naar de derde: J. J. BERGSMA, A. W. DE KLERCK, ieder met het testimon immunit. en lof voor de Algebra, A. J. BERGSMA met lof voor de immuniteiten, en L. DE GEER. Allen ook met lof voor de Grieksche Geschiedenis, en J. LOEFF, J. A. M. VAN CATS DE RAET, P. en J. VERLOREN, bovendien voor de immunit., en N. A. J. SCHEUFER ook voor de Themata.

Van de onderste naar de bovenste orde met testimonia immunitatum, P. M. VENIS en W. N. J. VAN HENGST, ook met lof voor de Algebra.

Van de vijfde naar de vierde klasse: W. JULIUS, ook met het eerste testim. immunit., F. W. C. KOKER, ook met lof voor de immuniteiten. Beiden ontvingen eenen prijs voor het Fransch en lof voor de Algebra, en A. J. DE VRIES ontving het tweede testim. immunit.

Van de onderste naar de bovenste orde: W. P. BIELEVELT, ook met het tweede testim. immunit., en J. H. DE WILDT ook met het eerste testimon. en den Franschen prijs, en beiden met lof voor de Algebra. Allen werden met lof vermeld voor de Geschiedenis der Oostersche volken, zóo als ook op de bovenste orde E. VON FABER, op de onderste A. G. J. DUMANS.

Deze plegtigheid, door vele belangstellenden bijgewoond, werd door orgelmuzijk afgewisseld en besloten.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

TERWOLDE, 29 Oct. 1848. Onze veel geachte Leeraar, Ds. H. H. SLUITER, eene beroeping naar *Vlaardingen* hebbende aangenomen, nam heden namiddag van deze Gemeente afscheid, met eene Leerrede over 1 *Petr.* III: 15. *Maar heiligt* enz. Daarna is zijn Eerw. in eene Kerkeraads-vergadering van zijne betrekking op onze Gemeente en op de Klassis ontslagen, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Arnhem*, Ds. P. MANDERS, Pred. te *Wilp*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. G. J. NAHUYS, Pred. te *Twello*. — Ter vervulling van deze vakature is, na verkregen handopening, op den 8sten November beroepen, de Wel Eerw. Heer J. M. VAN GRIETHUYSEN, Pred. te *Est*. — Vroeger waren de navolgende nominatiën gemaakt.

Twaalftal:

A. B. LE COULTRE, te *Wormer*. P. ENGELEN, te *Hoogvliet*. S. M. VAN GRIETHUYSEN, te *Est*. C. J. VAN KETWICH, Th. Dr., te *Zandpoort*. J. D. MAALDERINK, te *Geesteren*. H. VOOLGAARDT, te *Welsum*. H. C. H. REIJERS, te *Diepenveen*. B. TER HAAR ROMENY, te *Eemnes Binnen*. J. H. VAN ROSSEM, vroeger te *Soerabuija*. J. W. G. R. SCHORSE,

te *Wilsum.* W. J. D. SLUITER, te *Zalk*, V. VAN DER WILLIGEN, te *Vorchten.*

Zestal:

ENGELEN, VAN GRIETHUYSEN, TER HAAR ROMENY, VAN ROSSEM, SCHORSE, SLUITER.

Drietal:

TER HAAR ROMENY, SCHORSE, VAN GRIETHUYSEN.

DIEREN. Zie April 1848.

BENNEKOM staat vakant te worden. Zie Junij 1848.

NIJMEGEN.

BATENBURG, 8 Oct. Heden, bij onze voormiddag-Godsdienstoefening werd door onzen Leeraar, Ds. TE GEMPT, ons de treurige tijding medegedeeld van het overlijden van zijnen vriend en voorganger, J. G. HOOGKLIMMER, laatst Predikant te *Almelo;* hebbende zijn Eerw. ook onze Gemeente, van 1808—1814, gedurende een tijdperk van zes jaren gediend. Wat elders uit *Almelo* van den waardigen man wordt getuigd, dat hij was een helderdenkend Theologant, een ijverig Herder, een wijs Raadsman, een man des vredes en der liefde, dat wordt ook dezerzijds ten volle beaamd van allen, die hem eenigzins van nabij gekend, of eenigen omgang met hem hebben gehad; en onder wie gewis zijne nagedachtenis nog lang in zegening zal blijven.

GROESBEEK, den 22 Oct. 1848. Deze dag zal wel niet ligt door ons vergeten worden. Op denzelven mogten wij voor het eerst gebruik maken van een Orgel in ons vóór vier jaren schier vernieuwd kerkgebouw. Onze Leeraar, Ds. J. VAN SCHEVICHAVEN, ging ons voor, en bestuurde de plegtigheid van den blijden dag. *Vóór* het dank- en smeekgebed, waarmede het Orgel Gode en zijne dienst werd opgedragen, zong de Gemeen-

meente *Gez.* XCI : 1, 2; na het gebed viel het speeltuig aanstonds in, en hieven wij aan *Ps.* CXVIII : 12. De tekst der feestrede was *Ps.* XXXIII : 1, 2, 3, welks behandeling door de volgende liederen, bij beurten aangeheven, werd afgewisseld; *Gez.* IV: 1, *Gez.* XIV: 1, *Gez.* XXII, *Ps.* LXXXIV : 6; terwijl de zamenkomst besloten werd met *Ps.* CXXXIV, welks laatste vers staande werd gezongen.

Het Orgel werd bespeeld door den Heer D. H. DIJKHUYZEN, Organist te *Nijmegen*, die ons, ook des namiddags, door zijn keurig orgelspel *in het belang onzer armen* zeer heeft verblijd. Ook deze Godsdienstige vereeniging werd met gebed begonnen, met dank gesloten, en door beurtgezangen der Gemeente, *Ps.* LXXXIV : 1, *Gez.* II : 1, *Gez.* XII : 1, opgeluisterd. Ons Orgel zal worden bespeeld door eenen man, die vroeger Organist bij eene R. C. Gemeente, *hier* voor een tweetal jaren, met vrouw en zes kinderen, tot ons is overgegaan.

Het speeltuig, van een allezins gepast uiterlijk voorzien, en ook inwendig niets te wenschen overlatende, is *ten geschenke gegeven* door onzen Kerkvoogd, den Heer D. G. MONTENBERG, en diens Moeder, Mejufvrouw J. G. THEUNISSEN, Wed. D. H. MONTENBERG. Hun zij daarvoor openlijk onze innige dank toegebragt.

De plegtigheid werd door eene talrijke schaar, van onze Zuster-Gemeente *Heumen* en *Malden*, en van elders toegevloeid, bijgewoond, en is tot aller genoegen en stichting afgeloopen.

BEUNINGEN, c. a., 5 Nov. 1848. Heden namiddag vierde onze geliefde Leeraar, P. VAN DER MARK, dankbaar gedachtenis zijner 25 jarige Evangeliedienst in ons midden. In eene Leerrede

over 1 *Cor.* IV : 15, roemde hij Gods zegen op zijn werk ondervonden. Ringbroeders en andere naburige Predikanten woonden de plegtigheid bij, en vereenigden zich, met onze bede, dat God den waardigen man, naar den wensch zijns harten, gezondheid en krachten verleene, om nog lang te arbeiden, tot uitgebreiden zegen dezer Gemeente.

ELST, (IN DE BETUWE). Deelde de Gemeente alhier, den 5den November l. l., met geheel de Nederlandsche Hervormde Kerk, in het dankbaar aandenken aan de zegeningen *der Hervorming* en van den *Munsterschen Vrede*, het was haar geene minder groote stof van blijdschap, op dien dag ook het feest van haar 250 *jarig bestaan* te mogen vieren. Na het eindigen der eerstgenoemde feestviering, in de voormiddags-Godsdienstoefening, had er eene zamenkomst plaats van dienende en Oud-Kerkenraadsleden, van Kerkvoogden en Notabelen in de Kerkenraadskamer, alwaar de Leeraar der Gemeente door eene broederlijke toespraak zijne hartelijke blijdschap te kennen gaf, over het voorregt, van dit 250 jarig gedenkfeest met allen te mogen vieren. Met blijkbare ontroering werd hij aangehoord, en niet minder duidelijk vertoonde zich de hartelijkste belangstelling in het midden van dien kring, toen een der tegenwoordig zijnde broeders aller aandacht vestigde op eene eigenhandig bewerkte naamlijst van al de Elstersche Predikanten, haar als een' geschenk der Gemeente aanbiedende, tot een blijvend gedenkteeken van dit feest.

Des avonds werd het hooggetijde van de hulp des Heeren opentlijk gevierd. Het terugzien op het verledene stemde ruimschoots tot dankbaarheid, die zich niet alleen in lof en dankzegging aan

God,

God, maar ook in een buitengewoon onthaal van de armen openbaarde.

Mogten Christelijk geloof en Christelijk leven, bij dien gedenkdag veel gewonnen hebben, en de ijver voor de zaak des Heeren blijven toenemen, aan eene plaats, die reeds in de dagen van WERENFRID het licht der wereld mogt zien opgaan!

ZUTPHEN.

STEENDEREN EN BRONKHORST. De bevestiging en intrede van den Wel Eerw. Heer W. H. LINSE, heeft op Zondag den 15 October l.l. alhier plaats gehad. De bevestiging is door den Wel Eerw. Heer J. H. DIEST, als Consulent, verrigt, met eene Leerrede over 1 *Tim.* IV:16. *Hebt acht op u zelven en op de leer; volhardt in dezen, want dat doende zult gij en u zelven behouden, en die u hooren.* De bevestigde Leeraar aanvaardde des namiddags zijne Evangeliebediening met eene Leerrede over *Ps.* XXXIX:8*b*. *O Heer mijne hope, die is op u.*

TIEL.

TIEL, den 29 Oct. In de Godsdienstoefening van heden avond nam onze, naar *Delft* beroepen, jongste Leeraar, W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK, Th. Dr., na behoorlijk van zijne betrekking op deze Klassis en Gemeente losgemaakt te zijn, afscheid van ons. Zijn verblijf van één jaar en zes maanden onder ons, hoewel kort maar niet zonder zegen voor ons, gaf zijn Eerw. aanleiding, om bij die gelegenheid uit het voorbeeld van PAULUS te *Korinthe*, en uit eigen ondervinding te betogen, dat: *ook een kort verblijf van een Evangelieprediker in eene Gemeente van vrucht en zegen zijn kan*, naar *Hand.* XVIII: 11. *En hij onthield zich aldaar één jaar en zes maanden, leerende onder hen het woord Gods.*

TIEL, den 2 Nov. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds: W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK, Th. Dr., naar *Delft*, werd heden door den Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier het volgend twaalftal van Predikanten alphabetisch opgemaakt:

DD. V. J. BERKHOUT, te *Monster*. J. L. J. HALLO, te *Nederhemert*. C. L. JUNGIUS, te *Rijswijk*. H. J. KROL, te *Herkingen*. J. A. MEULEMANS, te *Scheveningen*. F. W. H. MOLEMANS, te *Hilversum*. H. V. ROMBOUTS, te *Eck* en *Wiel*. P. A. VAN DER SCHEER, te *Baambrugge*. J. C. VAN SCHERMBEEK, te *Elst*. ... VAN VOORST, te *Almelo* (deze bij overstemming van J. PARÉ, te *Elburg*, E. CATS WOR, te *Mijdrecht*, en J. POST, te *Asch*,) TH. BUSSING DE VRIES, te *Benthuizen*. H. C. WESSELING, te *Noordwijkerhout*.

TIEL, den 9 Nov. Uit het gemelde twaalftal van Predikanten werd heden door den Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier het volgend zestal geformeerd:

DD. V. J. BERKHOUT, te *Monster*. J. L. J. HALLO, te *Nederhemert*. C. L. JUNGIUS, te *Rijswijk*. J. C. VAN SCHERMBEEK, te *Elst*. P. A. VAN DER SCHEER, te *Baambrugge*. H. C. WESSELING, te *Noordwijkerhout*.

IJZENDOORN staat vakant te worden. Zie Oct. 1848.

BOMMEL.

HERWIJNEN, den 14 Oct. 1848. Tot ons leedwezen vernamen wij heden, dat Ds. KNUTTEL besloten had voor het op zijn Wel Eerw. uitgebragt beroep te bedanken.

HAEFTEN vakant. Zie Febr. 1847.

OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN. Zie Oct. 1848.

HAR-

HARDERWIJK.

ELBURG, 22 Oct. 1848. Heden maakten onze Leeraren ons bekend het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. P. VERFF, in leven Predikant te *Hierden*, van het jaar 1818 tot 1825 onze Herder en Leeraar. Met aandoening vernamen wij het afsterven van dien waardigen, die, in leer en wandel, *eene eer van Christus was*, en wiens gedachtenis steeds in zegening zijn zal.

OOSTERWOLDE, den 22 Oct. 1848. Deelde onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. VAN DER FLIER, A.Z., ons heden voor 8 dagen, het berigt mede, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Bennikum* ontvangen had; heden werden wij verblijd, door de bekendmaking, dat zijn Wel Eerw., na een ernstig beraad, zich verpligt achtte, voor deze beroeping te bedanken.

ELSPEET, 5 Nov. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. A. VAN TOORENENBERGEN, door zijnen Broeder, den Wel Eerw. Heer I. I. VAN TOORENENBERGEN, Pred. te *Vlissingen*, onder ons bevestigd, met eene Leerrede over *Joh.* XXI: 15, 16 en 17. De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger en den Consulent dezer Gemeente, Ds. G. H. FABIUS, Pred. te *Garderen*. Des namiddags ving de Bevestigde zijn dienstwerk aan, met eene Leerrede over 1 *Cor.* I: 23*a*.

VEESSEN, 8 Nov. 1848. Heden vergaderde de Kerkeraad alhier, onder voorzitting van den Consulent, om door het doen van een beroep de vakature te vervullen, door het vertrek van Ds. W. H. LINSE ontstaan. Uit de achttien Kandidaten, die zich aan de Gemeente hadden laten hooren, formeerde men de volgende nominatiën:

Twaalftal:

VAN

VAN AMEROM, BRUGSMA, DREUX, VAN DER LEEUW, SCHEUER, VAN SENDEN, OUWERSLOOT, VERFF, DE WILDE, VAN DER ZANDT, KOCH, ZADELHOFF.

Zestal:

KOCH, BRUGSMA, DE WILDE, DREUX, VAN DER LEEUW, VERFF.

Drietal:

KOCH, VERFF, DE WILDE.

Uit welk drietal met eenparige stemmen tot Herder en Leeraar werd beroepen, de Wel Eerw. Heer K. TH. KOCH, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*.

HIERDEN. In den vroegen morgen van den 16den Nov. l.l. overleed onze waardige en geliefde Leeraar, Ds. J. P. VERFF, na eene ongesteldheid van slechts weinige dagen, in bijna 70 jarigen ouderdom. Zes en veertig jaren mogt hij in de bediening des Evangeliums werkzaam zijn, vroeger in de Gemeenten van *Maasbommel*, *Wijk bij Heusden*, *Bleskensgraaf*, *Emmelenkamp*, *Hasselt*, *Elburg*, en sedert 1825 in ons midden. Wij verliezen in hem eenen bekwamen, ijverigen en getrouwen Herder en Leeraar, die sprak, omdat hij geloofde, en zelf zocht te beoefenen, wat hij anderen aanprees. Wel mogt daarom ook de Consulent dezer Gemeente, Ds. TAATS, van *Harderwijk*, die op Zondag, den 22sten November, alhier de Lijkrede hield over *Joh.* V: 35*a*, op hem JEZUS gezegde aangaande JOHANNES den Dooper toepassen: *Hij was eene brandende en lichtende kaarse!* Wij betreuren, met zijne kinderen, betrekkingen en vrienden, van harte zijn gemis, maar het welgegrond vertrouwen, dat hem het sterven gewin was, vertroost ons. Wij wenschen, dankbaar voor het voorregt, ons in zijn langdurig bezit geschonken, eerbiedig in Gods

wil

wil te berusten, met de bede, dat het zaad door den overleden Leeraar gestrooid, ook nog na zijnen dood rijke vruchten drage, en de Heer der Gemeente eerlang, na afloop van het *annus gratiae*, eenen goeden en getrouwen dienstknecht in dit gedeelte van zijnen wijngaard zende, om de plaats van onzen geliefden Ontslapene te vervullen.

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

DELFT, 15 Nov. 1848. Ds. W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK tot ons overgekomen, werd heden onder ons bevestigd door Ds. G. MOLENKAMP, met eene Leerrede over 2 *Cor.* I:24^{b}, en hield zijne intreê-rede, sprekende over de roeping van den Evangeliedienaar, naar aanleiding van 2 *Cor.* V:20

's GRAVENHAGE. Zie Sept. 1848.

ROTTERDAM.

BERKEL, den 15 Oct. Maakte onze Leeraar, J. C. HENTZEPETER, ons vóór veertien dagen bekend, dat hij eene kerkelijke beroeping naar *Katwijk aan Zee* had ontvangen en in beraad genomen; heden werden wij verblijd met het berigt, dat zijn Eerw. vrijheid had gevonden, om voor deze beroeping te bedanken, en verbond hij zich op nieuw aan ons, met eene Leerrede naar *Phil.* I:25, 26, sprekende over *het heerlijk doel, hetwelk de Evangeliedienaar door zijn verlengd verblijf in eene Gemeente moet zoeken te bereiken.*

KRALINGEN, den 15 Oct. 1848. Onze Leeraar deed ons heden gedenken aan eenen onzer vorige Leeraren, zijnde de Wel Eerw. zeer Gel. Heer CORNELIS OSKAMP, Art. Lib. Mag. Phil. Theor.

Theor. Doctor, van 1804 tot 1839 Predikant dezer Gemeente, sints dien tijd Emeritus en onlangs in den ouderdom van ruim 75 jaren te *Rotterdam* ontslapen.

Zijn Eerw. bepaalde bij die gelegenheid de aandacht der Gemeente bij 2 *Cor.* XIII: 5*a*: *Onderzoekt u zelven, of gij in het geloove zijt, beproeft u zelven;* daaruit aanleiding nemende om haar op te wekken tot ernstig zelfonderzoek, of het doel van deszelfs prediking, om hen te bewegen tot het geloof in CHRISTUS bij haar is bereikt geworden; terwijl hij bij gemis van dat éene noodige, haar opwekte om daarnaar nog, met al haar vermogen te streven.

De Heer der Gemeente doe den ontslapene Leeraar het zalige ondervinden van dat geloof, waartoe zijn Eerw. zoowel hier als vroeger in andere Gemeenten zoo velen mogt opwekken. Zijne eenig overgeblevene Dochter vinde daarin met haren Echtgenoot troost en sterkte bij hun gevoelig verlies.

VLAARDINGEN. Zie Sept. 1848.

DELFTSHAVEN vakant. Zie Oct. 1848.

LEIDEN.

VOORHOUT, 27 Aug. Heden, in de voormiddag-Godsdienstoefening, werd ons medegedeeld het overlijden van een onzer vroegere Leeraars, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer ABRAHAM LENS, laatst Predikant te *'s Gravenhage.* Met dubbele deelneming werd dat berigt ontvangen door hen, die hem van nabij hadden gekend, en zich zijns dienstwerks in deze Gemeente herinnerden. Wij werden opgewekt tot het in zegenende gedachtenis houden zijner Evangelieprediking en zijns Christelijken wandels, opdat wij eenmaal zijne kroon en zijne blijdschap mogen zijn en deelen in de

rus-

ruste, die wij hopen en vertrouwen, dat hij, ontslapen zijnde, is ingegaan.

KATWIJK AAN ZEE, den 14 Oct. 1848. Heden ontvingen wij het berigt, dat Ds. J. C. HENTZEPETER voor de beroeping herwaarts bedankte.

WARMOND, den 22 Oct. 1848. Heden viel onzen geachten Leeraar, den Wel Eerw. Heer W. A. KOOY, het voorregt te beurt, gedachtenis te mogen vieren van zijne vervulde veertigjarige Evangeliedienst in de Gemeenten *Briels-Nieuwland*, *Aartswoud*, en sedert 1815 onder ons. In eene plegtige rede, naar aanleiding van *Deut.* XXX: 19, 20*a*, dankte hij den God en Vader van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, die Hem te midden van vele moeitevolle omstandigheden in de heilige bediening bekrachtigd, en door de aanschouwing van vele gezegende vruchten op zijnen arbeid verblijd had, zoodat hij daarop thans met ootmoed, ja maar ook met vrijmoedigheid en vreugde, mogt terugzien. — Hartelijk vereenigden wij ons met deze zijne dankbare en treffende taal, en toonden vele leden der Gemeente door woorden en daden hunne blijde deelneming in de feestviering; ook zijne Ringbroeders, zoowel als sommigen zijner Medeleden des Klassikalen Bestuurs van *Leiden* openbaarden door hunne tegenwoordigheid de achting en genegenheid den jubelenden Leeraar toegedragen, terwijl allen wenschten, dat de Algoede hem verder met zijne genade nabij zijn, en kracht schenken mogt, om nog lang werkzaam te zijn ter uitbreiding van het rijk van JEZUS CHRISTUS.

OEGSTGEEST, 22 Oct. Heden overleed in den vroegen morgen, aan de gevolgen van herhaalde toevallen van beroerte, onze Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer GERRIT BADON VAN

DEN

DEN BERGH, in den ouderdom van omtrent 63 jaren. Nadat hij bijkans zes jaren het Evangelie in de Hervormde Gemeente van *ter Aa* (Provincie *Utrecht*) verkondigd had, mogt hij het, gedurende een tijdvak van bijkans drie en dertig jaren, onder ons bedienen. De Kandidaat P. H. POTTUM, die de goedheid had om voor ons in het morgenuur op te treden, maakte ons het overlijden van onzen Leeraar bekend, en sprak daarna zeer gepast tot ons over *Gen.* III: 19 *l. g. Want gij zijt stof, en tot stof zult gij wederkeeren.* Op den volgenden dag des Heeren werd, bij vriendelijken afstand van den Consulent, de Wel Eerw. Heer J. MIDDELKOOP, Pred. te *Rhijnsburg*, de lijkrede gehouden door den Wel Eerw. Heer J. H. GEERTS, Pred. te *Oudendijk*, Neef en Vriend van den Overledene. Zijn Wel Eerw. sprak over *Openb.* XXI: 4*a*. *God zal alle tranen van hunne oogen afwisschen, en de dood zal niet meer zijn, noch rouwe, noch gekrijt, noch moeite zal meer zijn.* Opwekkend en waarschuwend was zijne rede voor de Gemeente, aandoenlijk en hartelijk voor de betrekkingen en vrienden. Allen, die den braven en kundigen Leeraar naar waarde wisten hoog te schatten, zijn getroffen over zijnen dood, doch verblijden zich, dat hij, na een kommervol leven, deelgenoot geworden is van de zaligheid, welke CHRISTUS voor zijne opregte vrienden en getrouwe dienaren verworven heeft. De hemelsche Vader bemoedige en vertrooste de bedroefde Weduwe en Kinderen bij het onvergetelijk verlies, hetwelk zij beweenen. Het *annus gratiae* zal voor de Weduwe door den predikring worden waargenomen.

OUDSHOORN, 4 Nov. 1848. Met dankbaarheid wordt van hier berigt, dat bij testamentaire dis-

dispositie van den Edel Achtb. Heer E. KALKOVEN, in leven Burgemeester dezer plaats, aan de Diakonie-armen der Hervormde Gemeente is gelegateerd *duizend* Gulden; tot aanvaarding van welk legaat de koninklijke authorisatie aangevraagd en heden ontvangen is. Eene gelijke som van *duizend* Gulden is door zijn Edel Achtb. aan het fonds der Kerk en aan dat der algemeene armen besproken.

Moge dit voorbeeld er velen, zoo hier als elders, ter navolging opwekken.

WOERDEN. Zie Oct. 1848.

DORDRECHT.

BLESKENSGRAAF, 19 Oct. 1848. Heden maakte onze Leeraar, F. MIJSBERG, ons bekend het afsterven van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. P. VERFF, Pred. te *Hierde*, die vroeger ook onze voorganger geweest is.

BRANDWIJK, den 22 Oct. 1848. Heden maakte onze Leeraar, Ds. P. LEESEKAMP, ons bekend met het afsterven van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. P. W. NOORDINK, Pred. te *Enkhuizen*, en aldaar den 13den dezer overleden. Van het jaar 1813—1815 heeft hij onder ons als een getrouw en ijverig Leeraar verkeerd, deelende in de liefde en achting der Gemeente. Met aandoening werd dit berigt vernomen, terwijl wij werden opgewekt, om indachtig aan onze kortstondigheid met de lessen en vermaningen uit zijnen mond vernomen, winst te doen voor de eeuwigheid, opdat het sterven ook voor ons gewin worde. God trooste de bedroefde Weduwe en kinderen!

OUD-BEIJERLAND, 8 Nov. 1848. Op den 15den October l.l. is bij den Kerkeraad dezer Gemeente het berigt ontvangen, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. P. W. NOORDINK, van 7 Decem-

ber 1817 tot 26 April 1829 Predikant alhier, op den 13den October te *Enkhuizen*, werwaarts hij van hier vertrok, overleden is. Beide onze Leeraren gedachten bij hun optreden voor de Gemeente aan dit sterfgeval, terwijl de Gemeente zich met dankbaarheid den Evangeliearbeid van den Overledene herinnerde.

GOUDA.

ZIJDERVELD. Uit eene nominatie door den tijdelijken Minister voor de zaken der Hervormde Eeredienst enz., den Koning aangeboden, waarop alphabetisch geplaatst waren de volgende Kandidaten:

R. O. C. AITTON, te *Zevenbergen*. C. J. BADON VAN DEN BERG, te *Oegstgeest*. J. J. BOELE, te *Leymuiden*. C. H. VAN DAM, te *Rotterdam*. Q. H. POPPE, te *Leiden*. G. J. VAN DER ROER, te *Delft*. W. B. H. VAN TRIGHT, te *Deventer*, en L. DE VISSER, te *Tiel*.

Heeft Zijne Majesteit, als Collator, den Heer R. O. C. AITTON benoemd tot Predikant te *Zijderveld*, alwaar mitsdien de benoemde naar kerkorde zal worden beroepen.

GOUDA, 8 Oct. Bij gelegenheid van de dankzegging na het Avondmaal gedacht onze Leeraar, G. VAN WARMELO, heden dankbaar aan zijne 25 jaren vervulde Evangeliedienst, predikende over *Rom.* IX: 16. *Het is niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods.*

AMMERSTOL, 15 Oct. 1848. Vernamen wij voor 14 dagen, dat onze Leeraar, Ds. D. PZ. KNUTTEL, de collatie en kerkelijke beroeping naar de Gemeente van *Herwijnen* had ontvangen; heden werden wij verblijd door het berigt, dat hij vrijheid had gevonden om, naar onze vurige begeer-

geer-

geerte, voor die aanbieding te bedanken en bij ons te blijven. Hij verbond zich weder aan ons, met eene Leerrede over 1 *Thess.* IV : 1, 2.

STOLWIJK, 22 Oct. 1848. Heden maakte onze Leeraar, predikende over *Hebr.* IV : 9, ons bekend, dat onze vorige Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. P. W. NOORDINK, Pred. te *Enkhuizen*, den 13den Oct. l.l. overleden was in den ouderdom van 58 jaren en 4 weken. Zijn Eerw. was in deze Gemeente als Leeraar werkzaam geweest van 7 Mei 1815 tot 23 November 1817, en onze Gemeente alzoo maar twee en een half jaren door leer en wandel ten dienste geweest. Zeer velen, die hem hier gekend en geacht hebben, waren door overlijden en vertrek naar elders niet meer aanwezig; door hen, die nu nog leven en hem lief hebben gehad, werd het berigt van zijn overlijden met deelneming gehoord. Bij de eervolle vermelding van onzen nu ontslapen Leeraar en Vriend, werden wij tevens bij de herinnering aan onze sterfelijkheid opgewekt, om door de Evangelieverkondiging met allen ernst er naar te streven, dat ook wij mogen toebereid worden voor de rust, die blijft voor allen, die den weg van geloof en deugd bewandelen.

BRIELLE.

DEN BOMMEL, 5 Nov. De dag van heden vervulde onze blijdschap, daar wij onzen beroepen Leeraar, Ds. W. A. WANROOY, in het morgenuur zagen bevestigd, door 's mans Broeder, Ds. J. G. WANROOY, Consulent dezer Gemeente en Predikant te *Stad aan 't Haringvliet*. De Bevestiger had tot tekst *Matth.* XIII : 18. *Gij dan hoort de gelijkenis van den zaaijer.* Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn Evangeliewerk on-

 der

der ons, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III : 11. *Niemand kan een ander fondament leggen, dan hetgeen gelegd is, hetwelk is Jezus Christus.*

NIEUWE TONGE vakant. Zie Maart 1848.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

MUIDEN, 22 Oct. 1848. Heden werd de van *Zijderveld* tot ons overgekomen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. A. VAN DE KASTEELE, onder ons bevestigd door zijnen Zwager, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. WIGERI FRANÇOIS, Pred. te *Leksmond*, aan wien de Consulent, H. P. BERLAGE, Pred. te *Muiderberg*, dit werk had afgestaan. De Bevestiger had tot zijnen tekst gekozen, *Marc.* XVI : 15*b*: *Predikt het Evangelie*, terwijl de Bevestigde des namiddags zijn werk onder ons aanvaardde met eene Leerrede over *Rom.* I : 16. *Ik schaam mij het Evangelie van Christus niet* enz.

Aan zijn Eerw. is acte van lidmaatschap der Klassis toegezonden.

AMSTERDAM, 6 Nov. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. S. D. DE KEIZER, is heden door Predikanten en Ouderlingen gemaakt dit zestal:

DD. H. J. HOFSTEDE, Pred. te *Gorinchem*. J. P. VAN HARENCARSPEL, te *Leeuwarden*. C. E. VAN KOETSVELD, te *Schoonhoven*. J. BROEDELET, te *Gouda*. J. G. VAN GRIETHUIJSEN, te *Zutphen*. E. B. SWALUË, Th. Dr. te *Goes*.

Drie-

Drietal:

DD. HOFSTEDE, VAN HARENCARSPEL en VAN KOETSVELD.

Den 13 Nov. hebben BB. Diakenen dit zestal gemaakt:

DD. C. S. ADEMA VAN SCHELTEMA, Pred. te *Hoorn*. J. BROEDELET, te *Gouda*. J. F. L. ABRESCH, te *Alkmaar*. J. TICHLER, Th. Dr. te *Leiden*. J. W. HAVERKAMP BEGEMANN, te *Geervliet*. L. PROES, Th. Dr. te *Leeuwarden*.

Drietal:

DD. VAN SCHELTEMA, BROEDELET, ABRESCH.

Uit beide drietallen is den 20sten gemaakt dit drietal:

DD. VAN SCHELTEMA, HOFSTEDE en VAN HARENCARSPEL.

En daaruit den 21sten beroepen, Ds. C. S. ADEMA VAN SCHELTEMA, Pred. te *Hoorn*.

AMSTERDAM. In het *Handelsblad* van 10 Nov. leest men: Jongstleden Zondag had men in de Engelsche Gereformeerde Kerk op het Bagijnenhof alhier, bij den aanvang der avonddiensten bij deze betrekkelijk kleine Gemeente, het genoegen dit kerkgebouw door gas verlicht te zien. De groote eenvoudigheid, gepaard bij smaak en goede aanbrenging der lampen, doet zoowel Heeren Kerkmeesteren, onder wier leiding dit geschied is, als de Directie der Amsterdamsche Pijpgas-Compagnie alle eer aan. Het schijnt, dat men hier alles vereenigd heeft, wat doelmatig en navolgingswaardig te noemen is.

Deze Kerk werd vroeger verlicht door 55 ronde en 1 platte Oliepitten, waarvan de onkosten bedroegen *per Dienst* *f* 12,00, *per Dienstjaar van* 30 *avonden* *f* 360.

In 1841 werd, uithoofde van het drukkende

dezer kosten, het getal Lampen verminderd op 27 ronde en 1 platte, waarvoor betaald is *per Dienst* ƒ 5,70, *per Dienstjaar van* 30 *avonden* ƒ 171.

Om het licht meer te concentreren, werden de Lampen met papieren kappen bedekt, zoodat de verlichting veel te wenschen overliet en vooral aan het ruim van de Kerk een somber aanzien gaf.

Door eenige in de avonddienst bijzonder belangstellende Leden in staat gesteld, om het toestel voor de gasverlichting te kunnen bekostigen, *is* deze Kerk thans op eene algemeen voldoening gevende wijze door gas verlicht, en na vier diensten teekent de gasometer 1000 cubiek voet, bedragende à ƒ $4\frac{1}{4}$ p. Duizend voet *per Dienst* ƒ 1,06, *per dienstjaar van* 30 *avonden* ƒ 32,00, waarbij nog gevoegd moet worden voor huur van de Gasometer ƒ 8,00.

De werkzaamheden voor de inrigting zijn Maandag morgen begonnen, en reeds op Zaturdag avond daaropvolgende had de eerste proefverlichting plaats. De kosten voor het toestel bedragen ƒ 350, alles in gesloten, en geheel uit getrokken ijzeren en koperen pijpen zamengesteld.

HAARLEM.

KNOLLENDAM EN MARKEN BINNEN. Zie April 1848.

ALKMAAR.

ZIJPE, 22 Oct. 1848. Onze veelgeliefde Leeraar, Ds. W. A. WANNOOY, beroepen naar de Gemeente te *Bommel*, nam heden van ons afscheid met 1 *Joh.* II : 28. *En nu, kinderkens! blijft in Hem, opdat* enz. Zijn Eerw. werd daarna van zijne betrekking op deze Klassis, deze Gemeente en de *Eenigenburg* ontslagen, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Alk-*

Alkmaar, Ds. B. A. VAN KETHEL, Pred. te *St. Maarten*, en *Valkoog*, in tegenwoordigheid van zijnen Ambtsbroeder, Ds. C. G. S. BEGEMANN, Pred. te *Zijpe*.

SCHAGEN, 29 Oct. 1848. Heden mogt onze waardige Herder en Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. VAN DER SLUIS, JOH.Z., plegtig gedenken aan zijn *veertigjarig* dienstwerk, zoo elders als onder ons. Zijn Wel Eerw. sprak bij die gelegenheid eene gepaste Leerrede uit, naar aanleiding van *Rom.* I: 16*a*. Aan het slot zijner rede werd zijn Wel Eerw. verrast door een koorgezang, uitgevoerd door een hier gevestigd kunstminnend gezelschap en eenige leden der Gemeente; terwijl de Praetor van den Ring *Zijpe*, toen zijn Eerw. den kansel verliet, dezen beklom en in naam zijner Medebroeders den waardigen Grijze eenen welgemeenden feestgroet bragt. Bij zijne terugkomst aan de pastorij werd zijn Wel Eerw. door eene Commissie van het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar* geluk gewenscht met dezen heugelijken dag, en in naam van genoemd Klassikaal Bestuur een boekgeschenk, als blijk van achting en belangstelling, ter hand gesteld, terwijl de Ring *Zijpe* en de vereenigde kerkelijke Collegiën zijner Gemeente hem elk een aandenken in zilver aanboden. — Eene talrijke schare bij de Godsdienstige feestviering opgekomen, en de menigte blijken van achting, behalven de bovengenoemde, den waardigen man ten deel gevallen, waren even zoo vele bewijzen, hoe zeer hij in de genegenheid zijner Gemeente en de hoogachting van velen deelen mogt. Het geheel was voor Leeraar en Gemeente een waar feestuur, ja een feestdag, waarvan de aangename herinnering bij velen lange nog levendig zal blijven. — De Heer schenke er zijnen ze-

zegen op en geve den grijzen Herder en Leeraar nog menig jaar gezondheid en kracht, om tot nut der Gemeente en tot verheerlijking van zijnen Heer werkzaam te zijn onder hen, aan wie hij door banden der liefde, die zoo mogelijk nog vaster zaamgesnoerd zijn, innig verbonden is.

ZUIDZIJPE. Op den 8sten November is alhier met eenparige stemmen beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. J. GRUTING, Pred. te *Jisp.*

HOORN.

ENKHUIZEN, 12 Oct. Nog was de bestaande vakature niet vervuld, toen het God behaagde onzen Leeraar, A. P. W. NOORDINK, door den dood van ons te nemen. Na vroeger te hebben gearbeid in de Gemeente van *Brandwijk*, *Stolwijk* en *Oud-Beijerland*, kwam hij in den jare 1829 tot ons, en tot kort voor zijnen dood, was hij door prediking en onderwijs nuttig onder ons. 58 jaren oud zijnde, had hij nog langer voor Gemeente en huisgezin kunnen arbeiden; maar Gods raad was anders. Na een korte ongesteldheid stierf hij onverwacht. Zijn ambtgenoot, Ds. DE ROO, sprak den eerstkomenden dag des Heeren tot de Gemeente van dit treurig verlies, en wees ons, naar aanleiding van *Hebr.* XIII:8, op CHRISTUS den Onveranderlijke, en sprak nog een kort woord bij het graf, werwaarts het lijk van den Ontslapene door de Kerkeraadsleden was gedragen.

God trooste de Weduwe en hare 8 Kinderen, van welke de jongsten hun verlies niet kennen kunnen.

Door den Ring zal het *annus gratiae* worden waargenomen.

ENKHUIZEN, 22 Oct. Heden mogten wij ons verblijden in de komst van onzen van *Leersum* beroepen Leeraar, Ds. V. F. J. ROONACKER.

Des

Des voormiddags werd zijn Wel Eerw. onder ons bevestigd door zijnen ambtgenoot DE ROO, die tot tekst had *Luc.* XI: 2*b*. *Uw wil geschiede, gelijk in den hemel, alzoo ook op de aarde.* Des avonds verbond zijn Wel Eerw. zich aan de Gemeente met 2 *Cor.* IV: 2*b*. *Door openbaring der waarheid ons zelve aangenaam makende bij alle conscientiën der menschen in de tegenwoordigheid Gods.*

URK, 29 Sept. Alhier is tot Herder en Leeraar beroepen, de Wel Eerw. Heer W. ZEGERS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, die evenwel na eenige dagen van beraad, voor deze beroeping bedankt heeft; zoodat *Urk* nog vakant blijft.

HOOGCARSPEL, 25 Oct. 1848. Heden mogten wij tot onze blijdschap vernemen, dat Ds. H. ANTINK de beroeping herwaarts bereidvaardig had aangenomen.

OOSTWOUD. Zie Oct. 1848.

EDAM.

Door het Klassikaal Bestuur van *Edam* is, in deszelfs laatstgehoudene Vergadering, geëxamineerd en tot de betrekking van Godsdienstonderwijzer of Catechizeermeester toegelaten, JOHANNES VEEGER, Onderwijzer der jeugd in de *Purmer*.

NIEUWENDAM, 25 Oct. 1848. Op heden mogten de Diakenen der Hervormde Gemeente alhier eene gift ontvangen van *f* 25,40, welke gelden de kas uitmaakten van eene gedurende den voorgaanden winter alhier gehoudene zangvereeniging, van welk liefdewerk zij mededeeling doen, zoo ter opwekking van anderen, als ter dankbetuiging aan de welwillende gevers.

BUIKSLOOT, 29 Oct. Maakte onze Leeraar, Ds. H. ANTINK, heden voor 14 dagen ons bekend,

 dat

dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Hoogcarspel;* thans moesten wij tot ons leedwezen vernemen, dat zijn Eerw. haar, onder afwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen. — De Kerkeraad van voormelde Gemeente herinnert bij deze, dat men in de aanstaande vakature wenscht te voorzien door het beroepen van eenen Predikant.

EILAND MARKEN, den 12 Nov. 1848. Heden werd onze beroepen Leeraar, L. TINHOLT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, bij afstand van den Consulent, J. J. VINCKERS, Pred. te *Zuiderwoude*, in de H. bediening ingezegend door zijnen Vriend, Ds. BARGER, Pred. te *Vreeland*, met eene Leerrede over *Luk.* V : 4 *l. g. Steek af naar de diepte, en werp uwe netten uit om te vangen.* De handoplegging geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door den Wel Eerw. Heer D. BROEKDELET, Pred. te *Monnickendam.*

De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijne bediening, met eene Leerrede over *Jer.* I : 6—8. *Doe zeide ik: Ach Heere, Heere! Zie ik en kan niet spreken, want ik ben jong. Maar de Heere zeide tot mij: En zeg niet: ik ben jong; want overal, waar henen ik u zenden zal, zult gij gaan, en alles wat ik u gebieden zal, zult gij spreken. En vrees niet voor hun aangezigt: want ik ben met u om te redden, spreekt de Heere.*

BROEK IN WATERLAND. Zie Oct. 1848.

Z E E L A N D.

MIDDELBURG.

VERE vakant. Zie Aug. en Oct. 1848.

MID-

MIDDELBURG vakant. Zie Oct. 1848.
GRIJPSKERKE vakant. Zie Oct. 1848.

ZIERIKZEE.

ZIERIKZEE. Op den 5 Nov. 1848 werd in de Nieuwe Kerk voor het eerst van het Orgel gebruik gemaakt, tot leiding van het gezang bij de Godsdienstoefening. Tot bestuur en opwekking werd, bij deze gelegenheid, door Ds. DROOGLEEVER FORTUYN toepasselijk gesproken, naar aanleiding van *Ps.* CXLVII : 1.

De vervaardiging van dit Orgel, een 16 voets werk, was in Julij 1847 opgedragen geworden aan de Heeren KAM en VAN DER MEULEN, Orgelmakers te *Rotterdam*.

De kast is van een eenvoudig sierlijk uiterlijk, streng architectonisch, in rondbogen stijl uitgevoerd, met smaakvolle ornamenten, die vervaardigd werden door den Heer SCHUTZ, Metaalgieter te *Zeist*.

Het Orgel bezit 33 stemmen, verdeeld op 2 klavieren en een pedaal. Dit bezit hiervan 11, het hoofdmanuaal 12 en het bovenmanuaal 10 stemmen.

Als bijzonderheden kan men opnoemen : de buitengewone (in ons land de eenige) wind-inrigting, bestaande in een' Recevoir-balg, die in de kast onder de windladen is geplaatst en aan het werk overvloedigen en zeer gelijken wind geeft. — Onder de stemmen munten vooral in sterkte uit: de Principaal 16 voet van het pedaal en de Prestant 16 voet van het manuaal, terwijl een Violonbas 16 voet op het pedaal, van tin gemaakt en één 16 voets en twee 8 voets doorslaande tongwerken, ieder in het bijzonder, een even schoon effect maken, als zij aan het geheel eene indrukwekkende toonkracht geven.

De

De Examinatoren (G. OVERMAN en S. DE LANGE, Organisten te *Zierikzee* en te *Rotterdam*) hebben dan ook, na een naauwkeurig onderzoek, verklaard, dat dit Orgel stiptelijk volgens contract is afgewerkt, en de Heeren KAM en VAN DER MEULEN door de daarstelling van dit prachtig speeltuig getoond hebben, in hun vak op eene hoogte te staan, waardoor zij alle aanbeveling verdienen, die hun ruim geschonken wordt.

Kwamen de liefelijkheid en de kracht des Orgels, bespeeld door de Heeren OVERMAN en DE LANGE, bij de eerste Godsdienstoefening, indrukwekkend uit; inzonderheid kan dit getuigd worden, toen de Heer DE LANGE, wien daarvoor opentlijk wordt dankgezegd, op Maandag den 6 November, ten voordeele der armen, een Concert gaf, dat zijn voortreffelijk orgelspel heeft doen bewonderen.

GOES.

FORT BATH. Zie April 1848.

IJZENDIJKE.

HOUTENISSE, den 5 Nov. Heden mogt onze Gemeente met de gedachtenisviering van de Hervorming en met het tweede eeuwgetij van den Munsterschen vrede, tevens het tweede eeuwfeest van haar bestaan vieren. Onze Leeraar, L. C. MEIJER, sprak, naar aanleiding van *Ps.* CXVIII:24, *over onze drievoudige blijdschap op dezen dag*, en stelde ons voor, *waaruit* zij voortsproot, en *waartoe* zij ons moest dringen: tot innigen dank, tot vast vertrouwen, en tot vurigen ijver in de dienst des Heeren en de handhaving van de dierbare erve der vaderen, de zegeningen der Kerkhervorming. Onze Gemeente, in November 1648 gesticht, en toen op een zeer gering zielental slechts twee ledematen, den schoolmeester en diens vrouw, tellende,

de, heeft thans ruim 300 zielen, waarvan 194 ledematen, welke verspreid zijn onder eene Roomsche bevolking van nagenoeg 8000 zielen. De Gemeente nam door feestelijk gezang een ruim deel aan de Godsdienstige viering. Zij zong als voorzang: *Ps.* CXVIII: 12*a*, 14*b*. Voorts: *Gez.* CLXXVIII: 1, 4; *Gez.* CLVI: 1; *Gez.* II: 1. En ten slotte: *Gez.* L: 4. Nog lang zal deze feestviering in aller geheugen blijven en in aller hart, zoo wij hopen, nawerken.

SLUIS staat vakant te worden. Zie Aug. 1848.

UTRECHT.

UTRECHT.

MAARSSEN, den 22 Oct. 1848. Op uitnoodiging van den Eerw. Kerkeraad dezer Gemeente gedacht onze Herder en Leeraar, Ds. S. H. KOOMDERS, heden morgen aan zijne juist nu vervulde vijfentwintigjarige Evangeliedienst in de Gemeente te *Meerkerk* en onder ons, daarbij tot grondslag leggende *Hand.* XXVI: 22*a*. *Dan hulpe van God verkregen hebbende, sta ik nog tot op dezen dag.*

Ofschoon uithoofde van de kortheid des tijds aan de zaak van te voren geene bekendheid was gegeven, was echter de belangstelling algemeen. Aangenaam waren hem de gelukwenschingen, die menschen van onderscheiden stand, jaren en Evangelische belijdenis hem bragten, — en verrassend was het hem, daaronder ook dezulken te zien, die van elders waren overgekomen, om mede hem een bewijs hunner voortdurende achting en vriendschap te geven. En deze gelukwenschingen werden op de meest kiesche wijze door

door velerlei daden gevolgd, die door onzen Herder en Leeraar op hoogen prijs worden gesteld, en die daarbij de aandoenlijke plegtigheid van dezen dag voor hem en de zijnen onvergetelijk zullen maken.

Worden zijne en onze zegenbeden vervuld, dan blijven zijne krachten nog vele jaren onverzwakt aan de dienst der edelste en heerlijkste zaak geheiligd.

VINKEVEEN, 22 Oct. 1848. Heden werd aan de Gemeente, door haren Leeraar H. W. TYDEMAN, Jr., bekend gemaakt, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. OSKAMP, A. L. M. Ph. Theor. Dr., die van 1799 tot 1802 voorganger der Gemeente was, den 11den October, in den ouderdom van ruim 75 jaren, als Emeritus Predikant van *Kralingen* overleed. — Met belangstelling werd deze tijding, betreffende den dood van een harer vroegere voorgangers, door de Gemeente vernomen, en, vooral die weinigen, welke zich zijns nog herinnerden, opgewekt zijne nagedachtenis te vereeren door eenen Godgeheiligden wandel.

AMERSFOORT.

VUURSCHE. Zie Oct. 1848.

EEMNES BUITENDIJKS staat vakant te worden. Zie Oct. 1848.

WIJK.

DRIEBERGEN, 29 Oct. 1848. Onze Leeraar, Ds. H. A. VAN DER VEN, genoot heden het voorregt, om plegtige gedachtenis te vieren van zijnen volbragten vijf en twintig jarigen Evangeliearbeid. Den 2den November 1823 tot de H. bediening ingezegend, in de Gemeente van *ter Aa*, bleef hij aldaar ongeveer vier en een half jaar, en was verder ruim twintig jaren werkzaam onder ons. Erkentelijk voor den Goddelijken

ken zegen en de hulp, gedurende dit tijdvak ondervonden, hield hij eene dankrede, naar aanleiding van 1 *Tim.* I: 12. *Ik danke Hem, die mij bekrachtigd heeft — mij in de bediening gesteld hebbende.* Zij werd voor een talrijk gehoor uitgesproken en met de meeste belangstelling aangehoord. Algemeen en groot was de deelneming in de dankbare vreugde van den Leeraar, velerlei blijken van achting en toegenegenheid, en onder dezelve hoogst aanzienlijke geschenken in zilver werden hem door den Wel Edel Geb. Heere J. A. VAN WESTRENEN tot *Driebergen*, alsmede door den Ed. Achtb. Heere C. H. CORDES, Burgemeester alhier, wegens Notabele Opgezetenen en door Heeren Kerkvoogden, namens de verdere Gemeente, tot een aandenken, vereerd. De Heer der Gemeente spare zijn Wel Eerw. nog lang voor ons, Hij bekrachtige hem, bij voortduring, opdat zijn arbeid overvloediglijk gezegend blijve tot verlichting, vertroosting en heiliging der Gemeente.

BUNNIK. Zie Sept. 1848.

LEERSUM. Zie Oct. 1848.

VEENENDAAL staat vakant te worden. Zie Oct. 1848.

RENSWOUDE staat vakant te worden. Zie Oct. 1848.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

HALLUM, den 18 Oct. 1848. Ingevolge de stemming door Floreenpligtigen op heden, onder bestuur van de Consulenten, Ds. G. VAN TROJEN, Pred. te *Finkum*, c. a., en Ds. H. VAN BERKUM, Pred.

Pred. te *Stiens*, gehouden, werd door den Kerkeraad tot Predikant dezer Gemeente beroepen, Ds. D. CANNEGIETER, Pred. te *Tjum*, die deze beroeping heeft in beraad genomen.

BLESSUM, 20 Oct. 1848. Het Collegie, zoo van Armvoogden als Diakenen alhier, werd elk onlangs aangenaam verrast door de ontvangst eener gift, ieder ten bedrage van 100 Guldens. Eene hoog bejaarde Lidmaat dezer plaats, met name UILTJE KORNELIS, door langdurige ligchaamssmarten verhinderd, om de onderlinge bijeenkomsten bij te wonen, voelde zich gedrongen, ons door deze dispositie, nog gedurende haar leven, van hare gezindheid jegens de armen te doen blijken. — Slechts weinige dagen daarna is zij ontslapen, na een kortstondig doch hevig lijden. Moge, bidden wij, ook deze laatste liefdedaad haar gevolgd zijn, en het voorbeeld der ontslapene Zuster, zoo hier als elders, steeds navolging vinden!

OUDKERK EN ROODKERK, den 29 Oct. 1848. Nadat onze hooggeachte Leeraar, T. HODDERMAN, A.Z., Th. Dr., van hier naar *Leeuwarden* beroepen, in eene Kerkeraads-vergadering van den vorigen dag, door Ds. C. L. REDDINGIUS, Pred. te *Engelum*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, van zijne betrekking tot deze Gemeente, in tegenwoordigheid van den Consulent, B. H. HABBEMA, Pred. te *Oenkerk*, c. a., eervol ontslagen was, nam zijn Eerw. heden afscheid van ons, naar aanleiding van 2 *Thess.* II: 13—17. Onze beste wenschen vergezellen hem, met de bede tot God, dat ook zijne Evangelieprediking in de grootere Gemeente, welke hem verbeidt, tot eenen uitgebreiden zegen verstrekke voor het rijk van waarheid en Godzaligheid.

OUD-

OUDKERK EN ROODKERK, den 1 Nov. 1848. Heden is alhier, ter vervulling in de bestaande vakature, ingevolge stemming der Hervormde Floreenpligtigen, met eenparige stemmen tot Predikant benoemd, en dadelijk daarop door den Kerkeraad beroepen, Ds. H. BROUWER, Pred. te *Koekange*, in de Provincie *Drenthe*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden. Consulenten waren de HH. HABBEMA en HASELHOFF, Predikanten te *Oenkerk* en *Rijperkerk*.

LEEUWARDEN, den 5 Nov. 1848. Heden werd de vakature, sints 1 Julij dezes jaars ontstaan door het Emeritaat van onzen oudsten Leeraar, L. VALK, weder vervuld. Ds. T. MODDERMAN, A.Z., Th. Dr., van *Oudkerk* tot ons overgekomen zijnde, deed zijne plegtige intrede, sprekende over 2 *Cor.* I : 24. Zijn Eerw. was den 1 November bevorens tot zijne bediening onder ons ingeleid, door onzen jongsten Leeraar, M. VAN STAVEREN, Th. Dr., predikende over *Joh.* XVII : 18—20.

OUDKERK EN ROODKERK, den 7 Nov. 1848. Onze beroepen Leeraar, Ds. H. BROUWER, deed ons heden weten, dat hij de eenstemmige beroeping herwaarts, onder het inwachten der vereischte approbatiën, aannam.

GARIJP EN SUAMEER vakant. Zie April 1847.

JORWERD vakant. Zie Febr. 1848.

HALLUM vakant. Zie Oct. 1848.

HARLINGEN.

WONS EN ENGWIER, den 22 Oct. 1848. Nadat onze naar *Gaast* en *Ferwoude* beroepen Leeraar, Ds. C. J. C. FENEMA, op den 18 October door den Wel Eerw. Heer P. DE GRIENT DREUX, Pred. te *Witmarsum*, als afgevaardigde van het Klassikaal Bestuur van *Harlingen*, van zijne be-

trekking op deze Gemeente losgemaakt was in eene Kerkeraads-vergadering, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. H. SEEMERINK, Pred. te *Schraard*, nam zijn Eerw. heden van ons afscheid, naar aanleiding van *Pred.* XII : 13. *Van alles wat gehoord is, is het einde van de zaak: vrees God en houd zijne geboden, want dat betaamt alle menschen.*

HARLINGEN, den 30 Oct. 1848. In den loop dezes jaars, is de Diakonie der Hervormde Gemeente alhier, na de vereischte authorisatie tot aanvaarding van Z. M. den Koning verzocht en verkregen te hebben, in het bezit gesteld geworden van de, door wijlen TJALLING VAN DER MUUR en huisvrouw, bij testament aan de Diakonie gemaakte nalatenschap, bestaande in eene huizing en inboedel, zuiver bedragende omstreeks *zeven honderd Guldens*, alsmede van een legaat van *duizend Guldens*, volgens testamentaire dispositie van wijlen den Wel Ed. Heer MARTINUS PETTINGA. Met dankbaarheid geven wij hiervan berigt, en wenschen, dat het voorbeeld der Overledenen hier en elders vele navolgers moge vinden.

SCHRAARD, den 5 Nov. 1848. Had onze Leeraar, Ds. J. H. SEEMERINK, ons onlangs bekend gemaakt, eene eenparige beroeping ontvangen te hebben naar de Gemeente van *St. Jansga* en *Delfstrahuizen*, onder de Klassis van *Heerenveen*, heden berigtte zijn Eerw. ons, die beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, te hebben aangenomen.

OOSTERBIERUM. Zie Sept. 1848.

SNEEK.

WARNS vakant. Zie Sept. 1848.
BALK. Zie Sept. 1848.

DOK-

DOKKUM.

ENGWIERUM, den 5 Nov. 1848. Heden werd onze geliefde Leeraar, J. G. ZIMMERMAN, van hier beroepen naar *Oosterbierum*, door Ds. P. SIJTSEMA, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Dokkum*, en den Consulent, Ds. A. BUNING, Pred. te *Ee*, ontslagen van zijne betrekking op Gemeente en Klassis; waarop zijn Eerw. terstond in eene Leerrede over 1 *Cor*. III : 11—15*a*, met een vermanend en zegenend afscheid, zijn dienstwerk onder ons besloot.

HIAURE EN BORNWIRD, den 14 Nov. Ten overstaan van DD. J. CANNEGIETER en W. A. BECKING, als Consulenten, is heden tot Predikant dezer Gemeente, door Hervormde Floreenpligtigen, met eenparigheid van stemmen benoemd en daarop door den Kerkeraad beroepen, Ds. A. FOCKEMA, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*.

TERNAARD vakant. Handopening tot het doen eener beroeping is alreede gevraagd en ook verleend.

HEERENVEEN.

OUDESCHOOT, NYESCHOOT, ROTTUM, MILDAM EN KATLIJK, Oct. 1848. De beroeping alhier, uitgebragt op Ds. T. VAN DUINEN, Pred. te *Wijnjeterp*, is door zijn Eerw. aangenomen.

ST. JANSGA EN DELFSTRAHUIZEN, den 9 Nov. 1848. In de vorige week is het berigt ontvangen, dat Ds. J. H. SEEMERINK, Pred. te *Schraard*, na gunstig verkregen dispensatie van art. 55 van het reglement op de vakaturen en beroepingen, de beroeping naar deze Gemeente, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

WIJNJETERP EN DUURSWOUDE. Deze Gemeente staat vakant te worden, door de beroeping van haren Leeraar, Ds. T. VAN DUINEN, naar *Oudeschoot*, c. a. Zie boven bij *Oudeschoot*.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

KAMPER EILAND vakant. Zie Mei 1848.

ALMELO vakant, Zie Oct. 1848.

GRONINGEN.

APPINGADAM.

WIRDUM. Op Zondag den 22 October heeft de Wel Eerw. zeer Gel. Heer TH. ADRIANI HORN, beroepen naar *Emmen*, van deze Gemeente afscheid genomen, predikende over *Joh.* XVII: 1*a*, nadat zijn Eerw. op Maandag den 16 October van zijne betrekking als Herder en Leeraar in die Gemeente was losgemaakt door den Afgevaardigde van het Klassikaal Bestuur van *Appingadam*, Ds. N. WARMOLTS, Pred. te *Westeremden*, in tegenwoordigheid van den Consulent, C. TJASSENS KEISER, Pred. te *Eenum*

JUKWERT vakant. Zie Aug. 1848.

MIDDELSTUM.

ONDERDENDAM vakant, Zie Oct. 1848.

NOORD-

NOORD-BRABAND.

BREDA.

KLUNDERT, den 16 Oct. 1848. Heden werd de Gemeente zeer verblijd met het berigt, dat het Zijne Koninklijke Hoogheid Prins FREDERIK der *Nederlanden* behaagd heeft, haar eene milde gift van 900 Gulden te schenken, tot gemoetkoming in de onkosten eener noodzakelijke reparatie aan de torenspits der Kerk, welke het eigendom is der Hervormde Gemeente. Door deze gunstige beschikking is de Gemeente in staat gesteld om de kap en spits des torens naar behooren te vernieuwen, en een noodig sieraad dezer Gemeente in stand te houden, hetwelk onze voorvaderen voor ruim eene eeuw hebben opgerigt. — Hartelijk wenschen wij, dat dit blijk van 's Prinsen weldadigheid bij de Gemeente in dankbaar aandenken blijve, en Zijne Koninklijke Hoogheid met de Vorstelijke familie de bescherming en zegen des Allerhoogste in ruime mate ondervinden.

KRUISLAND, den 7 Nov. 1848. Na verkregen handopening tot het doen van een beroep, heeft de Kerkeraad, onder toezigt van den Consulent, Ds. G. VAN NOUHUYS, Pred. te *Rozendaal*, c. a., gemaakt eene nominatie van zes Kandidaten, waarop geplaatst waren de Wel Eerw. Heeren:

A. W. BERGMANN, Hulpprediker te *Dordrecht*. J. BOELE, TH. VAN GOGH, Hulpprediker te *Middelburg*. G. H. VAN SENDEN, C. DE VISSER en E. C. VAN DER ZAAG.

Het drietal bestond uit de Heeren:

E. C. VAN DER ZAAG, TH. VAN GOGH en G. H. VAN SENDEN.

 Daar-

Daarvan is op heden met eenparigheid van stemmen beroepen, de Wel Eerw. Heer G. H. VAN SENDEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland.*

STEENBERGEN. Bij Ministerieële dispositie van 8 Nov. l.l. is alhier handopening verleend tot het beroepen van eenen Predikant, ter vervulling der vakature, welke op 1 Jan. e. k. zal ontstaan, door het Emeritaat verleend aan den Wel Eerw. Heer C. J. L. SCHÜLLER.

OOSTERHOUT vakant. Zie Julij 1848.

HEUSDEN.

WIJK, den 22 Oct. Heden deelde onze Leeraar, Ds. B. MOORREES, het treurig berigt mede van het overlijden van zijnen waardigen Vriend, vroeger onzen Leeraar, van Junij 1804 tot Junij 1806, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer JOH. PETR. VERFF, in leven laatst Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Hierden;* en, ofschoon het meerderdeel dezer Gemeente den waardigen man niet anders dan door een goed gerucht gekend hebben, zoo meende zijn Eerw. echter de nagedachtenis van dezen zijnen vromen Vriend, ook ter onzer herinnering te moeten vereeren, door eene opzettelijke Leerrede daartoe ingerigt. Zijn Eerw. bepaalde ons bij *Jes.* LVII: 2: *Hij zal ingaan in den vrede: zij zullen rusten op hunne slaapsteden, een iegelijk die in zijne opregtigheid gewandeld heeft;* stelde ons dezen waardigen Afgestorven voor in zijn leven, sterven en zaligen overgang in een beter leven, en vermaande ons ter toepassing met de woorden van PAULUS, *Hebr.* XIII: 7, ook dezen voorganger te gedenken, die vroeger het woord tot deze Gemeente gesproken heeft, en zijn geloof na te volgen bij de aanschouwing van de uitkomst zijns wandels. De Heere geve, dat dit

dit woord niet zonder goede uitwerking op ons zij. Hij vervulle inzonderheid aan de over zijn gemis treurende Weezen de belofte: *Ik ben uw God en de God uwes zaads*, en verhoore de gebeden voor hen opgezonden tot den genadetroon.

UITWIJK. Zie Nov. 1844.

DRENTHE.

In de Vergadering van het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, gehouden den 4 Oct. l.l., is geëxamineerd en tot de predikdienst toegelaten: WIBRANDUS JOHANNES KOPPIUS, Kandidaat in de Letteren en Godgeleerdheid.

ASSEN.

RODERWOLDE. Ter vervulling der alhier bestaande vakature, heeft men eene nominatie gemaakt, waarop één Predikant en elf Kandidaten geplaatst waren. Uit dit twaalftal is vervolgens een drietal geformeerd van de Heeren Kandidaten LOFVERS, VAN LOON en RUTGERS, welke, op verzoek van Stemgeregtigden, op nieuw gepreekt hebben. Eindelijk echter, daar de stemmen op den dag der benoeming tot driemalen toe staakten tusschen de beide eerstgenoemden, heeft men geene zwarigheid gemaakt, om van de nominatie ten eenemale af te wijken, en daarop tot Predikant benoemd, den Wel Eerw. Heer SWIJGHUIZEN REIGERSBERG, Pred. te *Wommels*. Deze vervolgens beroepen zijnde, heeft, zoo als men verneemt, de beroeping herwaarts aangenomen.

MEPPEL.

KOCKANGE, den 12 Nov. Heden vóór acht dagen maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer

Gef. Heer H. BROUWER, ons bekend, dat hij op algemeene stemmen der Floreenpligtigen, beroepen was tot Herder en Leeraar te *Oudkerk* en *Roodkerk*, onder de Klassis van *Leeuwarden*, en heden berigtte zijn Eerw. ons, dat hij zich verpligt had gevonden deze beroeping, in afwachting der vereischte approbatie, aan te nemen, zoodat *Kockange* eerlang weder vakant zal worden.

KOEVERDEN.

EMMEN, den 5 Nov. 1848. Heden werd de Wel Eerw. zeer Gel. Heer T. A. HOEN alhier als Herder en Leeraar bevestigd, door den Consulent, J. J. STRATINGH, Pred. te *Roswinkel*, met eene Leerrede over 2 *Tim.* IV : 2—5. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne dienst onder ons, met eene Leerrede over 3 *Joh.* vs. 4.

WAALSCHE KERK.

AMSTERDAM, 23 Nov. 1848. Onze geachte oudste Leeraar, J. TEISSÈDRE L'ANGE, is bij besluit van Z. M. verklaard Emeritus, *salvo honore et stipendio.*

DELFT vakant. Zie Jan. 1848.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

UTRECHT, 3 Nov. 1848. Heden werden wij verblijd door het berigt, dat Ds. J. J. VAN VOLLENHOVEN, Pred. te *Fredrikstad aan de Eider*, het beroep naar deze Gemeente, onder de vereisch-

eischte kerkelijke en koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen.

FREDRIKSTAD AAN DE EIDER, 4 Nov. 1848. Nadat wij voor eenigen tijd vernamen, dat onze Leeraar, Ds. J. J. VAN VOLLENHOVEN, een beroep ontvangen had naar de Gemeente van *Utrecht*, moeten wij thans tot ons leedwezen berigten, dat hij, na ernstig beraad, zich verpligt heeft geacht, om dit beroep aan te nemen, onder inwachting der vereischte goedkeuring, doch met de verzekering, dat zijn vertrek niet vóór den zomer van het volgende jaar zou plaats hebben. In dien tusschen tijd hopen wij, dat door de zorg der Broederschap in onze aanstaande vakature zal worden voorzien, waartoe wij haar de belangen onzer Gemeente hebben aanbevolen.

NIEUWKOOP vakant. Zie Mei 1848.

WADDINGSVEEN vakant. Zie Julij 1848.

ALKMAAR vakant. Zie Oct. 1848.

ZEVENHUIZEN EN BLEISWIJK staat vakant te worden. Zie Oct. 1848.

EVANGELISCH-LUTHERSCHE KERK.

DEVENTER, 8 Nov. 1848. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer S. GERRITS, is op zijn, wegens klimmende jaren en herhaalde ongesteldheden, ingediend verzoek, door Z. M. den Koning verklaard Emeritus, *salvo honore et stipendio*, ingaande 1 Januarij 1849.

Ter voorziening in de daardoor ontstane vakature, is uit eene van wege het Eerw. Consistorie en Heeren Commissarissen van het Liefdefonds der Gemeente te *Amsterdam* ontvangen nomina-

 tie,

tie, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren J. F. HAMMEL, J. WILMS en A. D. LOMAN, Predikanten respectivelijk te *Tiel*, *Brielle* en *Hellevoetsluis*, en *Maastricht*, nadat genoemde Heeren op de Zondagen 15, 22 en 29 October l.l. hunne gaven voor de Gemeente hebben doen hooren, op heden, onder voorzitting van den Consulent, Ds. J. DECKER ZIMMERMAN, Pred. te *Utrecht*, in eene daartoe belegde Vergadering van den Grooten Kerkeraad alhier beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. D. LOMAN, Pred. te *Maastricht*, aan wien de beroepsstukken onverwijld zullen worden opgezonden.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 17 Oct. De Heeren Kandidaten C. B. SISSINGH, beroepen Predikant te *Mitling* en *Mark*, en Dr. Phil. W. BOLHUIS, beroepen tweede Predikant te *Weener*, werden heden in eene extra zitting van den Coetus, pro ministerio geëxamineerd, beide met het gunstig gevolg, dat zij als bekwaam voor de H. bediening aan de roepende Gemeenten konden toegewezen worden.

LEER, den 10 Nov. Door de Gemeente is den 22 Oct. Ds. METGER, Pred. te *Groothuizen*, als vierde tot het bestaande drietal genomineerden toegevoegd. Zijn Eerw. heeft echter voor de nominatie bedankt.

KLEIN BORSUM vakant. Zie Oct. 1847.

EM-

EMDEN vakant. Zie Nov. 1847.
WOLTZETEN vakant. Zie Sept. 1848.
JARSUM vakant. Zie Sept. 1848.
MITLING EN MARK. Zie Oct. 1848.
WEENER. Zie Oct. 1848.

KREITS SYNODE DUISBURG.

VOËRDE vakant. Zie April 1848.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

EMMELENKAMP, den 22 Oct. 1848. In de afgeloopene week ontvingen wij met aandoening het onverwacht berigt van den dood van onzen voormaligen geliefden jongsten Leeraar, Ds. J. P. VERFF, laatst Predikant te *Hierde*, in *Gelderland.* Zeven jaren, van April 1809 tot de maand Mei 1816, mogten wij uit zijnen mond het Evangelie van CHRISTUS hooren, hetgeen hij met ernst predikte en beoefende; zoodat ook, na meer dan een vierde van eene eeuw, zijn naam onder ons nog met achting en liefde wordt genoemd.

Heden morgen werd de Gemeente, naar aanleiding van *Phil.* I: 21, aan haren afgestorvenen voormaligen Leeraar herinnerd en opgewekt in navolging van hem, met PAULUS het leven aan de eer en de dienst van CHRISTUS te wijden, opdat het sterven voor haar, gelijk voor hem, gewin moge zijn.

BEL-

BELGIE.

BRUSSEL, den 8 Nov. 1848. Laatstleden Zondag-avond, den 5den dezer, werd de nieuwe bovenzaal (Rue des frippiers) voor de eeredienst van de Vlaamsche Evangelische Gemeente alhier ingerigt, door haren Leeraar, H. VAN MAASDIJK, in de tegenwoordigheid van de Eerw. Heeren VENT en BECKER, Predikanten der Fransche en Hoogduitsche Evangelische Gemeenten alhier, geopend. Nadat de Heer VAN MAASDIJK eene korte redevoering had gehouden over 1 *Cor.* II : 2, hield de Eerw. Heer BECKER in de Hoogduitsche taal eene korte toespraak, welke voor de Gemeente, als voor het algemeen der taal onkundig, de opwekking weinig bevorderde. — Men had dit uur van plegtige opening bestemd voor de maandelijksche bediening des H. Avondmaals, welke door de Eerw. Heeren VAN MAASDIJK en VENT beide, aan de knielende dischgenooten werd bediend, en de Gemeente en vele bijeengekomene nieuwsgierigen hadden gelegenheid te hooren, dat ook hier de Leeraar uit naam van God, aan de nieuw aangenomen Ledematen, die voor de eerstemaal met de Gemeente 's Heeren dood verkondigden, de vergeving hunner zonden hun verzekerde, die in het geloof hetzelve zouden ontvangen.

Bij eene zachte melodie des Orgels, werd onder het bedienen der teekenen, door de Gemeente het LIXste *Gezang: O Godlijk Lam! onschuldig,*" opgezongen.

Moge het niet te verwachten zijn dat deze plegtigheid, onder het oog van vele Katholieken plaats gehad, bijdragen zal tot hunnen overgang tot dit kerkgenootschap..

COR-

CORRESPONDENTIE.

De Redactie van de *Boekzaal* vindt het haar toegezonden opstel: *Toespraak aan de Bedienaars van het Evangelie*, door Dr. J. BURNS, geschikter voor *de Volksvriend*. De Inzender kan dus dit werk, onder de door hem gegevene bepaling, bij den Uitgever dezes laten terughalen.

Geplaatst zullen worden het opstel van J. F. GROEN, A.J.Z., van *Leiden*, getiteld: *de Bergen*, als ook het dichtstukje van J. H. DU SART, *de Winter*, het laatste met kleine veranderingen.

Eene plaats wordt ontzegd aan het *Klaverblad* van J. D....., terwijl de *Toast aan den Koning* eene prul is, best geschikt voor snippers in de mand. Ook verdient het versje: de *Armoede*, geene plaatsing.

BERIGT.

Bij de Redactie van dit Tijdschrift, is nader ingekomen voor de Scholen in *België*: van N. N. (*Noord-Nederland*) *f* 50,—.

Voor het Orgel te *Gulpen*: van N. N. (*Noord-Nederland*) *f* 10,—. De Redactie blijft zich steeds aanbevelen tot de inzameling van deze giften.

LETTER-NIEUWS.

C. J. Borleffs, te *Amsterdam*, debiteert met goed succes en heeft nog weinig Exemplaren voorhanden:

I. *De Christelijke Moeder bij het verlies van een harer kinderen.* *f* 0,25.

II.

II. *Beknopt en naauwkeurig verslag van de eerste Duitsch-Katholieke Kerkvergadering.* ƒ 0,40.

III. *Afscheid* van den Eerw. Heer J. A. Carsei, vroeger R. C. Pastoor aan zijne Gemeente. ƒ 0,40.

IV. J. H. Reddingius, Zedekundige Mengelingen voor den beschaafden stand. ƒ 1,80.

V. C. R. Muston, M. A., Engelsch Predikant te *Rotterdam*, vijftal Leerredenen. ƒ 1,—

Bij J. G. van Terveen en Zoon, te *Utrecht*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. Prof. H. Bouman, *Geschiedenis* van de voormalige Geldersche Hoogeschool en hare Hoogleeraren. Tweede en laatste deel. ƒ 5,60.

II. Prof. H. E. Vinke, *Het Nieuwe Testament*, met ophelderende en toepasselijke aanmerkingen. 1e–3e aflevering. ƒ 3,20.

De vierde aflevering, zijnde het Evangelie van Johannes, zal spoedig ter perse gelegd worden.

III. Prof. J. Heringa, Ez.z., *in zijnen dagelijkschen omgang.* ƒ 1,60.

Bij bovengemelden zijn tot verminderde prijzen te bekomen:

I. J. L. Ewald, *Christelijk Huis- en Handboek*, of Bespiegelingen op elken dag des jaars. 4 deelen. In plaats van ƒ 26,— voor ƒ 13,—.

II. J. Heringa, Ez.z., *Kerkelijke Raadvrager en Raadgever.* 4 deelen. In plaats van ƒ 17,70, voor ƒ 9,—.

III. P. J. Laan, *Verhandelingen en Leerredenen over de Openbaring van Johannes.* 3 deelen In plaats van ƒ 14,15, voor ƒ 6,—.

IV. ———— *Leerredenen over Daniël.* 3 deelen. In plaats van ƒ 7,90, voor ƒ 3,50.

V. G. W. Spikker, *Christelijke Morgen en Avond-Overdenkingen.* 2 deelen. In plaats van ƒ 6,30, voor ƒ 3,—.

De

De Boekhandelaren J. C. Sepp en Zoon, hebben alom verzonden:

J. A. Bencel, *Een waardig discipel van den Heer.* Eene Voorlezing, met bijlagen. Prijs *f* 1,25.

Herman Berkhorst, of *het slagtoffer van dweepzucht en verleiding*, door den Schrijver van *Geertruida*, of *de strijd tusschen geloof en liefde.* Prijs *f* 1,20.

G. B. van Goor, te *Gouda*, geeft uit:

HET

GEDACHTENISMAAL DES HEEREN.

Avondmaals-lectuur voor eenvoudigen in verschillende omstandigheden des levens,

DOOR

A. B. VAN MEERTEN, geb. *SCHILPEROORT.*

Inhoud: I. Onze verschijning aan het Avondmaal, eene hulde aan onzen Heer. — II. Het Avondmaal, een rustpunt in een leven vol onrust. — III. Schuldbelijdenis. — IV. Het Avondmaal, eene bevestiging van de vergeving onzer zonden. — V. Goede voornemens. — VI. Het Nachtmaal des Heeren, een gedachtenismaal. — VII. Het Avondmaal, eene bevestiging van ons geloof. — VIII. De wijnstok en de ranken. — IX. De gemeenschap der Christenen in het Avondmaal. — X. Het Avondmaal, een maaltijd van liefde en verzoening. — XI. Voor ditmaal, ga heen! — XII. Emma's eerste Avondmaalsviering. — XIII. Het Avondmaal in den ouderdom. — XIV. Durft gij ook ten Avondmaal gaan? — XV. Het Avondmaal, eene plegtigheid voor alle tijden. — XVI. Het Avondmaal in tegenspoed. — XVII. Het Avondmaal in voorspoed. — XVIII. Het Avondmaal, eene aansporing tot eenswillendheid met God. — XIX. Mag ik wel tot de Nachtmaalstafel naderen? — XX. Wacht u voor overspanning. — XXI. Het Nachtmaal in de ziekenkamer. —

XXII.

XXII. Het Avondmaal in de lente, een feest der onsterfelijkheid. — XXIII. Avondmaal op den sterfdag van JEZUS. — XXIV. Na het gebruik des Heiligen Avondmaals. — XXV. Beschouwing van de groote genade Gods, ons in het Avondmaal bewezen. — XXVI. Verdartelt de goede indrukken niet. — XXVII. Welke moeten de vruchten van het Avondmaal zijn? — XXVIII. Op den avond van eenen Avondmaalsdag. — XXIX. De uiterlijke viering des Avondmaals. — Voorbereiding tot het Nachtmaal in den huiselijken kring, voor eenige jeugdige zusteren.

Het werk is gedrukt op groot 12vo velijn en bevat 150 pagina's, waarvan de prijs is *f* 1,—.

Idem in karton met eene staalgravure *f* 1,40.

---

bladen uit het levensboek van den menschenkenner. ƒ 0,40.

IX. *De twee Johns, of de ware Vriendschap.* Eene geschiedenis van twee Engelsche handwerkslieden. ƒ 0,15.

X. *De Verstandige Rekenmeester, of Staat der Prijsen van de revolutie te Parijs.* ƒ 0,10.

XI. *Prospectus* eener geheel nieuwe uitgave van het werk van wijlen Prof. J. A. Uilkens, getiteld: *de volmaaktheden van den Schepper in zijne schepselen beschouwd*, tot verheerlijking van God en tot bevordering van nuttige natuurkennis. Herzien en op de tegenwoordige hoogte der wetenschap gebragt door de Heeren Prof. Kaiser, Prof. Mattheis, Prof. van der Hoeven, Prof. van Hall en Dr. Brima. *Gratis.*

J. H. van der Palm, *Eenige Liederen van David*, benevens al de Liederen van Asaf, à ƒ 1,40, in plaats van ƒ 3,—, gr. 8vo.

——————— *Liederen van Asaf*, à 40 Cts. in plaats van ƒ 1.—, gr. 8vo.

Door J. Noorduyn en Zoon, te *Gorinchem*, zijn deze werken van den in den letterkunde onsterfelijken Schrijver, uit het fonds van de firma A. J. Honkoop, te *Leiden*, aangekocht, en zullen door hen en elken Boekhandelaar, zoo lang de kleine voorraad strekt, voor de aangegeven verminderde prijzen worden afgeleverd.

Ganganelli (Paus Clemens XIV) *in zijn leven en karakter geschetst* door J. P. Schneither van Brz.

Dit boek, hoogst belangrijk in dezen tijd en met een fraai afbeeldsel van Ganganelli versierd, wordt heden uitgegeven te *Arnhem* bij Nijhoff, en is te *Amsterdam* bij de Gebr. van Cleef en Borsetts, en verder alom, t' bekomen. De prijs is ƒ 2,40.

De Boekhandelaren en Drukkers Kemink en van Westervelt, hebben uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

De Reis naar het Hemelsch Vaderland, Dicht-

 stuk-

stukje door D. DE KONING, inhoudende: *De Reis.* — *De twee Wegen.* — *De Gids.* — *De Strijd.* — *De gevallene ziel gered.* — *Danklied van een verloste.* — *Bede om hulp na verlossing.* — *Het Geloof.* — *De Hoop.* — *De Liefde.* — *Het Avondmaal.* — *Vergankelijkheid.* — *Onvergankelijkheid.* — *Het Lijk.* — *Het Kerkhof.* — *De Opstanding der Dooden.* — *Blik in den Hemel.*

Boekske te wenschen in handen van het ontluikend geslacht, dat hieruit leere ziel en ligchaam, gevoel en verbeelding onbesmet te bewaren; in de Bibliotheek van den studerenden jongeling, om zijn hart warmer te doen kloppen en tot de zuiverste en edelste gewaarwordingen te stemmen en in de handen zijner jeugdige ambtsbroeders, die bij den ernstigen arbeid telkens behoefte aan frischheid en rijkdom van denkbeelden gevoelen.

Als geschenk verdient deze bloemlezing alle aanbeveling.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

S.

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor DECEMBER 1848.

Nov. bd. af[te] Dec.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLVIII.

De prijs is 30 *Cents.*

 Men gelieve vooral de keerzijde van dit titelblad te lezen.

Aan onze Lezers!

Van onderscheidene zijden is ons gevraagd, of ons Tijdschrift met Januarij 1849 zoude ophouden te bestaan, of wel eene verandering zoude ondergaan? Wat het *ophouden* aangaat, berigten wij, dat wij daaraan nimmer hebben gedacht; wat de *verandering* betreft, deze zal met het Nommer voor Januarij 1849 werkelijk *eenigermate* plaats hebben; daar wij het voornemen hebben, aan onze verdienstelijke bearbeiders nog een paar mannen van naam en kunde toe te voegen; zoodat deze *verandering* zal bestaan in eene VERBETERING; terwijl de Kerkelijke Berigten met den meest mogelijken spoed zullen worden medegedeeld.

30 November, 1848. DE UITGEVERS.

BOEKBESCHOUWING.

Het Leven van JOHANNES CALVYN, *den grooten Hervormer, door* Dr. P. HENRY. *Uit het Hoogduitsch vertaald en met aanteekeningen vermeerderd, ten deele bewerkt door wijlen* P. J. L. HUËT, *in leven Th. Dr. en Predikant bij de Waalsche Gemeente te* Amsterdam. *In twee Deelen. Te* Rotterdam, *bij* van der Meer en Verbruggen, 1847. *Eerste Deel XXIII en* 391, *en tweede Deel* 435 *bladz. In gr.* 8vo. *De prijs der beide Deelen is f* 7,20.

Eene noodzakelijkheid was de overbrenging van dit werk in onze taal. Het zou anders zijne bestemming niet bereiken. Onder de Kerken waarvoor het geschreven is, beslaat de Nederlandsche eene der eerste plaatsen. — De Vertalers, waarvan, als op den titel blijkt, de eerste, de verdienstelijke HUËT, onder het werk overleden is, verrigtten eenen wezenlijken pligt, voor welks vervulling hun de Nederlandsche Hervormde Kerk grooten dank schuldig is; vooral daar ze meer gedaan hebben dan eene bloote vertaling te leveren, maar het werk onder hunne handen aan bruikbaarheid voor ons publiek veel gewonnen heeft. Slechts ééne aanmerking op hun werk, deze namelijk, dat wij in lang geen boek gelezen hebben, waar het gedurige, noodelooze gebruik van het woord *het-*

zelve ons zóó gehinderd heeft; het is bijna alsof wij het betrekkelijk voornaamwoord in onze taal niet anders kunnen uitdrukken.

Ook aan de Uitgevers zij dank, zij hebben gezorgd voor eenen uitnemend netten druk; een zeer goed uitgevoerd staal-portret van CALVYN met facsimile, vermeerdert de waarde.

Het origineel is in het Duitsch eene verkorting van een grooter werk, door HENRY van 1835 tot 1844 in drie lijvige 8vo deelen uitgegeven, dat in PELT en HERZOG grondige beoordeelaars en invloedhebbende aanbevelers vond, en eene klassicke waarde verkreeg. Tot de verkorte, meer populaire, en voor grooter publiek bestemde uitgaaf vond HENRY vooral aanleiding in de aanvallen, die in den jongsten tijd op CALVIJN werden gedaan door een tweetal Fransche Schrijvers, AUDIN en GALIFFE (de laatste Hervormd), waarvan hij den invloed duchtte.

Er bestond, buiten deze twee, waarvan de eerste te ligt weegt om niet op den stroom des tijds weg te drijven, buitendien behoefte, deels aan eene wetenschappelijke, deels aan eene daaruit afgeleide populaire bewerking van het leven des Hervormers. Menige handschriftelijke bescheiden lagen er, nog niet, of niet genoegzaam gebruikt. Er was voor hem niet gedaan, wat in den laatsten tijd voor onderscheidene andere der Hervormers of hunne helpers gedaan was.

Het boek is berekend en bewerkt om in die be-

behoefte te voorzien, en voortaan de klassieke autoriteit te wezen. En dat is het waardig. Met liefde en zorg is het bewerkt. Er is gegeven wat er gegeven kon worden, om den grooten man regt te leeren kennen, die zoo billijk naast LUTHER gesteld wordt, wiens invloed voor het Zwitsersche doel der Hervorming zoo beslissend, wiens werkzaamheid voor haar zoo weldadig was; met een woord, wien, in zoo ver als hij organizeerend genie was, niet veel minder dan de helft der eer van het reformatiewerk toekomt. Een man, die meer dan eenig ander der Hervormers, door de Katholijken is miskend, door de Ultramontanen verguisd, door zijne eigene Kerk niet altijd *naar* verdienste gewaardeerd, noch gekend is. — Met levendige, op grondig onderzoek steunende trekken, staat hij hier geschilderd in zijn voortreffelijk karakter, in zijne echt Christelijke beginselen, in zijne groote verdienste, in zijne onmetelijke werkzaamheid. Helder wordt ons de geschiedenis van zijne vorming en ontwikkeling, van zijn in- en uitwendig leven weergegeven. — Een aantal belangrijke punten, uit zijn karakter, uit zijne werkzaamheid, uit zijne geschiedenis, zijn met vlijtige naauwkeurigheid opgehelderd, waaronder vooral uitmunt het breedvoerig onderzoek naar de beruchte geschiedenis met SERVET. Even zoo de burgerlijke inrigtingen te *Genève*, die aan den invloed van CALVIJN zooveel van hare vaststelling te danken hebben, en die hier uit

 me-

menige authenticke extracten uit de stedelijke registers worden opgehelderd. Hoe karakteristiek deze zijn voor den geest der Calvinistische reformatie is bekend.

Wij wenschen dat het werk, aldus, ook ten onzent, voor alle standen toegankelijk gemaakt, ook hier moge bijdragen, in ons de belangstelling in CALVIJN en zijn werk op te wekken, in ons de kennis en de waardering daarvan te vermeerderen.

Ook hier, wij twijfelen er niet aan, zal HENRY voortaan klassiek gezag hebben. Doch juist daarom achten wij het pligt van eenen beoordeelaar, die onder zijn publiek ook het grootere, min wetenschappelijke telt, om te waarschuwen tegen die gebreken van het werk, welke ligt eenen schadelijken invloed op de denkwijs en rigting van onzen tijd zouden kunnen uitoefenen.

Niet reken ik daaronder zekere wijdloopigheid, dikwijls herhalingen, die ook in deze verkorte bearbeiding zijn overgebleven, niet het gering getal der aanhalingen of verwijzingen naar bewijsplaatsen en bronnen, die (zoo als zoo dadelijk zal blijken) hier en daar wel eens door den lezer begeerd worden, niet zelfs de doorloopende polemiek tegen den Heer AUDIN, ofschoon deze aan het werk, als biographie veel van zijne waardigheid ontneemt; door zich te veel met zulke ephemere dingen op te houden, krijgt men zelf onwillekeurig een kleur van voorbijgaandheid; buitendien lag het

te

te veel beneden de waardigheid des biograafs van den grooten CALVIJN, om meer dan eenmaal en buiten de Voorrede gewag te maken van eenen Schrijver, zoo geheel onwetenschappelijk, zoo oppervlakkig, zoo schaamteloos daarenboven als AUDIN, die als grondregel zijner geschiedenis durft opgeven: »Door veelvuldig onderzoek zijn wij tot »deze historische formule gekomen: voor valsch »aan te zien alles wat LUTHER voor waar heeft ge»geven, voor roemrijk te houden alles wat hij be»zwalkt heeft, te kroonen alles wat hij vernedert, »te bezingen alles wat hij beleedigt. — Pas deze »regmale toe, wanneer gij, na LUTHER of CALVIJN, »eene gebeurtenis of een denkbeeld zult te beoor»deelen hebben, en gij zult u nooit bedriegen." — Aan HENRY moge men het ten goede houden, dat hij in zijnen ijver te dikwijls aan den tegenstander gedacht heeft; van den Nederduitschen bewerker had men mogen vorderen, dat hij het werk van deze vuilnis gereinigd en daardoor duurzamer waarde gegeven hadde.

Ondertusschen veroorzaakt dit slechts een oogenblikkelijk onaangenaam gevoel aan den lezer, nog geen nadeel. — Maar nadeel kan het zeer zeker doen, dat

1° de polemiek tegen de Roomschen in 't gemeen veel te ver overdreven is. Dit gaat door het geheele werk heen. Men begrijpt hoe dikwerf er, in een leven van CALVIJN, aanleiding toe moet wezen. Ze gaat zóó ver, dat HENRY beweert,

(Dl. I, bl. XVI): »dat de Roomsche Kerk in de »laatst verloopene driehonderd jaren geene enkele »schrede op den weg der verbetering gedaan heeft." Wie, die onpartijdig is, wekt zulk eene tegen de waarheid strijdende uitspraak geen onwil en afkeuring? En als die stelling waar is, dan durven wij ook gerust beweren en volhouden, dat de Protestanten in denzelfden tijd geene schrede zijn vooruitgegaan. Het werk van HENRY zelf zou misschien daarvan ten bewijs kunnen strekken, even als hij de zijne op dat van AUDIN bouwt.

Een tweede hoofdgebrek van nadeelige strekking, ook door de Duitsche Recensenten aangewezen, met welke wij volkomen overeenstemmen, is, dat HENRY veel te veel met zijnen held is ingenomen. Dat moge eenen lofredenaar geoorloofd zijn, niet eenen geschiedschrijver. Hem te hooren, was er in CALVIJN geen ééne enkele vlek, deed hij nimmer eenige berispingwaardige daad; alles wordt geregtvaardigd. Dezelfde overdrijving, aan den anderen kant, als die van AUDIN. — En niettegenstaande de moeite, die HENRY zich daartoe geeft, is ons bij de lezing nog menige bedenking tegen CALVIJN overgebleven, zoowel in de zaak van SERVET, als in 't algemeen in zijne houding en gedrag te *Genève*. Wel hebben wij hier gezien, hoe zich alle daden en handelingen van CALVIJN laten *afleiden*, maar dat verschilt nog veel van ze goed te keuren. Zóó zijn er weinige menschen, wier daden men niet, op de eene of andere wijze,

zou

zou kunnen verklaren. Zóó zouden er weinig slechte menschen overblijven. Het zou, ja, het hart van den Schrijver eer aandoen, indien hij dezelfde redenering ook maar op alle anderen toepaste. Maar men heeft reeds gezien hoe ver het daar van af is. Vooral springt dit gebrek hier eerlijk in het oog, als hij CALVIJN met LUTHER, MELANCHTHON en ZWINGLI vergelijkt, die alle ver bij hem in de schaduw komen. Het gaat zóó ver, dat hij (Dl. II, bl. 134) met blijkbare goedkeuring eene passage uit eenen brief van CALVIJN aan MELANCHTHON aanhaalt, waar hij dezen verwijt dat: »hij in het stuk der verkiezing zich schikte naar »eenvoudige verstanden en daarin niet dieper door»drong." Wij hebben het altijd bejammerd, en wij gelooven velen met ons, dat CALVIJN daar zoo diep in is doorgedrongen; wij hebben er MELANCHTHON te hooger om geacht, dat hij dit stuk niet in het volksonderwijs en in de belijdenisschriften wilde overgebragt hebben, het schoon van hem gevonden, als hij eenmaal, tegen zijne gewoonte met drift de pen opgreep, om in CALVIJN door te halen, wat op de leer der verkiezing en verwerping betrekking had; wij hebben het in CALVIJN, zelfs op wetenschappelijk standpunt, misprezen, dat hij, óf de praedestinatie niet onaangeroerd gelaten, óf ze niet door de *apokatastase* (wederherstelling aller dingen) gedekt heeft, zonder welke ze eene Godslastering, een waarachtig: *decretum horribile* wordt. — Men mag zulke din-

 gen

gen in den geest diens tijds, en als bewijzen van consequentie, beoordeelen en goedkeuren; maar niet, alsof ze onbepaald te prijzen en nog voor ons wenschelijk waren.

Een derde nadeelig hoofdgebrek is de buitengemeene bekrompenheid, grooter dan wij ze in lang in een wetenschappelijk gevormd en vooral in een met de geschiedenis vertrouwd Theoloog hebben gevonden. Blijkbaar heeft hij de opleiding te *Genève* en de studie der schriften van CALVIJN niet zonder nadeel voor zijne onafhankelijkheid en helderheid kunnen verdragen. — Dit gaat, om het niet met vele proeven te staven, zóóver, dat hij niet alleen met CALVIJN gelooft, »dat het heil »der wereld hoofdzakelijk van de leer der verkie»zing uit genade afhangt," (Dl. II, bl. 135), maar zelfs herhaaldelijk zegt: (Dl. II, bl. 102) »wij hebben het reeds vroeger met zoo vele woor»den gezegd, dat CALVIJN door zijne leer van de »Sacramenten en de wijze waarop hij derzelver »bedoeling en kracht heeft in het licht gesteld, »de weldoener geworden is der Hervormde Kerk, »en dat duizenden, ja millioenen van belijders, »sedert aan hem de ware kennis en het gepaste »gebruik van het Avondmaal hebben moeten dank »weten." Men zou in waarheid twijfelen of HENRY de schriften der Hervormers op dit punt, dat een der zwakste uit zijne geheele theologie en exegese is, wel ooit heeft gelezen of althans zelfstandig heeft nagedacht. — Ik weet het, het is de weten-

tenschappelijke mode van onzen tijd. Zoo doen de Roomschen met de Trans-, de Lutherschen met de Consubstantiatie, en verder ieder met zijne eigene kenmerkende leerstukken. Maar, — de Theologen doen het dan nog wetenschappelijk, objectief. Bij HENRY is het blijkbaar geene vrucht van studie, maar eene bloote aanhankelijkheid aan CALVIJN, bloote orthodoxie. Dan heeft het nog minder waarde als het andere, dat, als het bloot wetenschappelijk blijft, ons niet weder in de zestiende eeuw zal terugvoeren, en waarover de oorlog alleen een pennen-oorlog blijft; die echter, men bedenke het wel, het minst dat er iets meer dan wetenschappelijke hartstogt bij komt, ons digt aan de rampzalige dagen van JOACHIM WESTPHAL brengt.

Men zij dus voorzigtig met het vertrouwen dat men aan het werk van HENRY schenkt. Men geve het hem alleen dáár, waar hij blootelijk daadzaken verhaalt, en zijne bronnen opgeeft. Waar hij zelf redeneert, mistrouwe men hem en raadplege tevens anderen. Ja zelfs waar hij, in het vermelden van daadzaken, buiten den kring van CALVIJN's leven treedt, hebben wij hem, hoewel weinig moeite doende om hem te controleeren, doch reeds aan grove onnaauwkeurigheid schuldig gevonden. Zoo berigt hij, (Dl. II, bl. 356) dat bij den moord te *Vassy* de Hertog DE GUISE zelf met den degen in de hand, dien bijgewoond en bevolen heeft; terwijl het integendeel genoegzaam ze-

zeker is, niet alleen dat de moord buiten weten van DE GUISE begonnen werd, maar zelfs dat hij, zoodra hij het gerucht vernam, naar de Kerk snelde, en alles, beden, bevelen, bedreigingen aanwendde, (schoon te vergeefs) om het bloedvergieten te stuiten. Mij dunkt, als HENRY maar iets geweten had van het karakter van dezen DE GUISE, een der edelste en meest zedelijke, trots al zijn Catholicisme, uit dezen geheelen Godsdienstoorlog, dan zou hij, eer hij die beschuldiging nederschreef, ze mistrouwd, en aan goede bronnen getoetst hebben.

Ja zelfs, wij willen nog een' stap verder gaan: met verwondering hebben wij te vergeefs gezocht naar het tamelijk bekende *Stigma Calvini.* Wel vinden wij (Dl. II, bl. 392) CALVIJN verdedigd tegen de beschuldiging van AUDIN (altijd AUDIN en niemand dan AUDIN), dat CALVIJN te *Noyon* wegens onzedelijkheid tot *den brandstapel* zou zijn veroordeeld (eene inderdaad geheel en al nieuwe bijdrage tot de lasteringen tegen den Hervormer), maar niet het *stigma* met zijne voorgegevene oorzaak, dat toch te veel bekendheid voor hem had, althans onder de geletterden, om niet met één enkel woord vermeld, al is het dan ook niet wederlegd te worden. Ik weet niet of het in het grootere werk staat; zoo neen, dan is het hoogstwaarschijnlijk, dat HENRY van de tegenpartij niemand anders dan AUDIN en GALIFFE kent, en de vroegere polemische litteratuur tegen CALVIJN hem vol-

volslagen vreemd is. — Door hoe menige der vroegere Schrijvers deze vlek op CALVIJN geworpen is, weten degenen, die de litteratuur van het sprookje kennen (velen zeker uit NIEUWLAND'S *Letter- en Oudheidk. Verlustig.*). Om geen noodeloos vertoon van geleerdheid te maken, teeken ik hier alleen aan, dat C. HAZART, *Kerkl. Hist.* fol. Antw. 1668, Dl. II, bl. 290 en volgg. uit niet minder dan *zestien*, zoo Roomsche als Luthersche Schrijvers, die het geboekt hebben, uittreksels mededeelt.

Het een en ander boezemt niet veel vertrouwen op de belezenheid van den Heer HENRY in.

Ons slotoordeel is: het doet ons groot genoegen dat er weder een leven van CALVIJN geschreven, en in onze taal overgebragt is; maar het spijt ons dat Dr. HENRY het gedaan heeft. Daardoor kan het gras weggemaaid zijn voor een ander, die, bij even veel lust, liefde en ijver voor de zaak, er meer bevoegdheid toe bezeten zou kunnen hebben. Wij hebben dit oordeel niet willen terughouden. De Kerkgeschiedenis is ons lief, vooral de biographiën van groote mannen. Maar er is geene geschiedenis zonder waarheid en onpartijdigheid. En niet alleen aan de wetenschap achten wij ons schuldig onze gedachten niet terug te houden, maar ook aan de Kerk. Het werk teekent, behalve de ingenomenheid met CALVIJN, die wij tot op zekere hoogte met HENRY deelen, eene rigting en eenen geest, die meer en meer

mo-

mode of tijdgeest schijnt te worden, althans bij velen, en van welken wij, hoe verder wij in studie komen, en hoe meer wij den staat en de behoefte der Kerk leeren inzien, des te meer schade voor haar duchten, des te ernstiger tegen waarschuwen en alle weldenkenden en helderdenkenden bidden te waarschuwen.

Mens ingenua Deo grata.

Beknopte Handleiding tot het afleggen der Christelijke Geloofsbelijdenis bij de Hervormden. Te Groningen, *bij* M. Smit, 1847. *In kl. 8vo. De prijs is f* 0,12½.

De Eerw. H. A. AMSHOFF, Pred. te *Groningen*, vond met nog twee zijner ambtgenooten, in het moeijelijke en gebrekkige van het afschrijven der vragen op de Catechisatiën, aanleiding en reden om bovenstaande schets te doen drukken. Teregt; het boekske zal ook slechts eene geringe uitgave vorderen, die ook door mingegoeden ligt zal kunnen worden bestreden. Anders is er aan de uitgave van dergelijke dingen, hoe nuttig en noodig ook op zich zelve, bezwaar verbonden. Referent meent hier bij weinige hoofdpunten, een rijken voorraad van leering en overvloedige stof tot zamensprekingen gevonden te hebben. Hij meent in gemoede verpligt te zijn, ook deze Handleiding tot en bij het laatste Godsdienstig onderwijs vóór het af-

afleggen der belijdenis des geloofs, allezins aan te prijzen. Is echter de vraag (8 blz. 4 onder Vr. 3) wat is de geschiedenis der Christelijke Kerk? niet wat al te onbestemd? Moet men daarbij eene korte opgave van die geschiedenis, of eene definitie van kerkelijke geschiedenis verstaan? In het laatste geval ware het beter uitgedrukt: Wat heeft men door kerkelijke geschiedenis te verstaan? Het eerste zou wel omslagtig genoeg worden, hoe wenschelijk anders ook. Wat moet de leerling (bladz. 10) door *inwendige zending* verstaan? B.

Beknopte Handleiding tot de regte kennis en waardering der Heilige Schriften, voor Catechisatiën en Huisgezinnen. Vrij naar het Hoogduitsch van W. LEIPOLDT, *door* M. A. AMSHOFF, *Predikant te* Groningen. *Te* Groningen, *bij* M. Smit, 1847. *In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,40.

Of zich de Groningsche Leeraar aan de Godsdienstige opleiding der Gemeente veel late gelegen zijn, behoeft, na al wat hij voor haar deed en nog steeds blijft voortzetten, geen betoog. Hij mogt het geluk smaken, den edelen en beminnelijke LEIPOLDT, (zoo als hij hem teregt noemt), die nu reeds ontslapen is, maar wiens werken niet met hem zijn gestorven, meermalen te ontmoeten en te spreken. Bij ons Godsdienstig publiek is de

de overleden Schrijver, van de achting en vriendschap voor wien deze vertaling een gering bewijs oplevert, reeds van andere kanten, vooral door zijne *Geschiedenis der Christelijke Kerk*, overvloedig bekend; zoodat het overbodig mag worden geacht, ook na hetgeen de Eerw. AMSHOFF van hem heeft gezegd; nog iets meer ter aanprijzing in het midden te brengen. Het boekske vinde dáár, waar zijne bestemming uitdrukkelijk is aangewezen, tot het daarbij uitgedrukte doel, een ruimen bijval en den onmisbaarsten en overvloedigsten zegen van boven! B.

Handleiding ten gebruike bij onze Catechisatiën, door S. A. BUDDINGH, *Theol. Doct. en Predikant te* Batavia, *en* J. C. G. BIERHAUS, *Predikant te* Batavia. *Te* Batavia, *ter Landsdrukkerij*, 1847. *In kl.* 8*vo.* *De prijs is f* 0,75.

Al weder een Catechiseerboekje, ten bewijze hoe duizenderlei verscheiden wegen ter bereiking van hetzelfde doel worden ingeslagen. In een soort van Voorberigt geschiedt eene aanwijzing aan den lezer over *de wijze* waarop de beide Bataviasche Leeraren dit hun catechetisch onderwijs meenden te moeten inrigten. En waarlijk, die manier om in *theses* of *stellingen* de waarheden der Godsdienst te bevatten, en daarna de vragen te doen volgen, opdat de leerling het ter neêr gestel-

stelde begrijpe en dit zijn begrip uitspreke of blootlegge, kwam Referent niet ongeschikt voor. Het zal er al weêr veel op aan komen met welke voorwerpen men te doen hebbe. Zoo is het ook hier, gelijk overal: *variis modis bene fit.* B.

De God des hemels en de bergen der aarde, *door* J. P. HASEBROEK, *Predikant te* Breda. *Bergen van het O. T. Te* Breda, *bij* Broese en Comp., 1847. 312 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* ƒ 3,00.

Dit werk vervult eenen wensch, die eens bij ons opkwam onder het hooren der heerlijke preek van VAN OOSTERZEE over *Psalm* CXXI. Eene wetenschappelijke, aesthetische, Godsdienstige en stichtende beschouwing der in de heilige geschiedenis voorkomende bergen. (Wat ge evenwel uit den mislukten titel dezes boeks niet raden zoudt).

Indien iemand onder de onzen daartoe de geschiktheid bezat, was het HASEBROEK. Er wordt niet alleen zin voor Bijbelsche poëzy en aesthetiek, maar ook eigen poëtische gave toe gevorderd. En dat hij die geschiktheid bezat en gebruiken wilde, heeft hij hier bewezen. — Niet ligt zal iemand het zonder genot uit de handen leggen. De lezer wordt hier achtereenvolgend rondgevoerd over het Paradijs-gebergte, *Ararat*, *Moria*, *Sinaï*, *Sion* en *Karmel*, in eenen stijl

als wij dien van HASEBROEK kennen, met eene levendige verbeelding, een rijkdom van Bijbelkennis, heiligen zin, gemoedelijkheid, dikwerf zalving... Aan de plaatsbeschrijving van iederen berg schakelt hij telkens vast de gebeurtenissen, waarvan zij het tooneel waren, de herinneringen, die zij opwekken, en, gaarne vergezelt men hem, als hij van elken bergtop als een nieuw rustpunt der gedachten afdalend, zijne verbeelding en zijn Godsdienstig gevoel laat weiden in de geheimen der heilige openbaring, in levens- en gemoedsgeschiedenis der Bijbelsche vromen, in leer en geest des O. en N. V. Bij de plaatsbeschrijvingen heeft HASEBROEK een vlijtig gebruik gemaakt van de beste der nieuwere reizigers en landbeschrijvers van *Palestina*, LEON, LABORDE, PORYOULAT, LAMARTINE, CHATEAUBRIAND, ROBINSON, KEITH, van welke hij menigen schoonen brok mededeelt, zoowel als van KLOPSTOCK, BILDERDIJK, DA COSTA, BEETS en anderen.

De exegese echter, het algemeen Bijbel-inzigt, de Bijbelsche dogmatiek, — — maar, wij lazen in het meest wetenschappelijke onzer Godgeleerde tijdschriften er eene recensie van, die *hier* gewillig de oogen voor sloot, en haren lof door niets beperkte. Zoo passere *dit* ook van onzent wege. Men *verplaatse* zich bij het lezen, dan zal men er geen hinder van hebben. Men moet dit wel eens meer doen.

Mens ingenua Deo grata.

De

De Godsdienstvriend. Maandschrift, bevattende beknopte Overdenkingen over verschillende Godsdienstige onderwerpen, ter bevordering van zelfkennis en godsvrucht. Jaargang 1848. *Aflevering* 1—3. *Te* Dordrecht, *bij* H. Lagerwey, 1848. *In gr.* 8*vo. De geheele Jaargang, met een' gelith. titel f* 1,80.

Wie wanen mogt dat het ons aan stichtelijke lectuur zou ontbreken, of aan zulke geschriften falen, die ter opbouwing in de ware Godzaligheid kunnen strekken, kent onzen landaard, noch de voortbrengselen van onze drukpers. Het onder bovenvermelden titel aangekondigde en uitgegevene Tijdschrift is bewijs van het tegendeel, en hoe men er steeds op uit is om op eene allezins betamelijke en gepaste wijze eene goede stemming en echt Christelijken zin in ons Vaderland te bewaren, van welke wij, in onderscheiding van andere landen van ons werelddeel, door Gods zegen, voor als nog de zoetste vruchten mogen oogsten. Zulke korte overdenkingen, blijkbaar over het algemeen door eene allezins bevoegde hand opgesteld, hebben dit boven andere Godsdienstige opwekkingen voor, dat ze ligter ter hand worden genomen, dan dorre en langwijlige vertoogen, die doorgaans in den strengen, soms vervelenden betoogtrant zijn geschreven; en vinden, vooral

 wan-

wanneer zij een' milden Evangelischen zin ademen, doorgaans een' gereeden ingang. Referent moet bekennen, deze eerste proeven van dit Godsdienstig Tijdschrift met genoegen te hebben gelezen, en stelt er zich wel wat goeds van voor; in de verwachting waarvan hij hartelijk wenscht dat de Uitgever zich geenszins bedrogen moge vinden. Althans de nette uitvoering en de kleine prijs laten van zijne zijde weinig te wenschen over. Welk een verschil tusschen dezen *Godsdienstvriend* en een ander Tijdschrift van denzelfden naam!..... Moge de uitkomst aan het doel beantwoorden!

B.

Een woord van opwekking, belangende Godsdienstige Muzijk, in huisgezin en kerk, tot zijne Protestantsche landgenooten gerigt, door H. J. VELDWIJK, *Predikant te* Arnhem. *Te* Arnhem, *bij* I. A. Nijhoff, 1847. *In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,40.

Referent kan zich niet weêrhouden, de openlijke betuiging af te leggen, dat hij dit (door zekere toevallige ontmoeting in het aanwezen geroepen) geschrift van den Eerw. VELDWIJK met uitstekend genoegen heeft gelezen. Het doet 's mans verstand, smaak en hart evenzeer eer aan, en verdient om den inhoud en geest, die beide zoo belangrijk zijn, algemeen bekend te worden. Ja, waar-

waarlijk! het is zoo: onze vrome en eenvoudige vaderen plagten op hunne wijze en naar de hoogte, op welke destijds de wetenschap stond, een deftig en dagelijksch gebruik te maken van hunne prachtige en welluidende huis-orgels, en, in hunne gezelschappen er hunne eer in te stellen, om de kunst dienstbaar te maken aan de uitdrukking van hun Godsdienstig gevoel. En hunne naneven?.... Zij willen, ja den goeden reuk, waarin de natie nog al blijft staan, wel deelen, maar hebben doorgaans ook in dit opzigt slechts den naam, niet de daad. Getuige de wansmakelijke liedjes en zedelooze vaudevilles of wilde romances, waarin men lust vindt; terwijl het deftige en opwekkelijke koraalgezang, dat toch zooveel verheffends en wezenlijk aantrekkelijks heeft, op den achtergrond wordt teruggedrongen. Teregt spreekt de Eerw. Schrijver van de oprigting eens Genootschaps tot vorming van goede Organisten. Waarlijk, wij hebben goede Orgels in ons Vaderland, maar weinig uitstekende Organisten. En aan deze toch ligt bij het Godsdienstig kerkgezang veel, zoo niet alles gelegen. Moge het opwekkend woord van Ds. VELDWIJK eene goede plaats vinden en houden! En schame het zich toch voortaan de Godsdienstige Hollander niet, om daar, waar dit pas geeft, ook der Godsdienstige muzijk gereedelijk eene plaats in te ruimen! Aan al wat naar Godsdienst of dergelijke zweemt, is inderdaad reeds te veel en te lang perk en grens gesteld. De slag-

 boom

boom diende toch eindelijk eens te worden weggenomen, die den Heer met zijne dienst en lof buiten woning en hart sluit! B.

Woorden van LUTHER *over Ouders. Te* Groningen, *bij* M. Smit, 1848. *De prijs is f* 0,20.

Dezelfde Uitgever, aan wien wij, in twee stukjes, woorden van den grooten AUGUSTIJN over den Christen te danken hebben, gaf ons in dit kleine boeksken eene bloemlezing uit des Kerkhervormers schriften, waarin hij bepaaldelijk tot ouders spreekt, en hen in drie rubrieken: de ouders moeten hunne kinderen opvoeden; wat zij aan hunne kinderen te doen hebben, om dezelve op te voeden; en hoe zij zich ter opvoeding van hunne kinderen te gedragen hebben, nuttige en belangrijke wenken geeft. Waarlijk, in een' tijd als de onze, in welken ook het werk der Christelijke opvoeding, bij groot en klein, zooveel te wenschen overlaat, mogt wel die stem uit de heiligen en onvergetelijken voortijd zich nog eens nadrukkelijk laten hooren. Ware het echter maar niet, gelijk dikwijls en doorgaans, eene stem des roependen in de woestijn!

B.

Mo-

MOHAMMED *de Profeet, zijn leven en zijne leer. Uit handschriften en uit den Koran geput en voorgesteld door* Dr. GUSTAV WEIL, *Bibliothecaris aan de Universiteit te* Heidelberg, *Lid van het Aziatische Genootschap te* Parijs. *In het Nederduitsch bewerkt door* IZ. J. LION. *Tweede en laatste Deel. Te* Amsterdam, *bij* J. M. E. Meijer. 230 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2,80.

Volgens belofte kondigen wij dit tweede en laatste deel aan. Wij zullen van hetzelve, even als van het eerste deel, slechts een kort verslag van den inhoud leveren. Het bevat slechts drie hoofdstukken als het eerste of zevende, waarin gehandeld wordt over de armen-belasting, den veldtogt van *Taboek*, de wetten over de echtbreuk, de bedevaart van ABOE BEKR, het veranderd krijgs- en volkenregt en IBRAHIMS dood, benevens over eenige andere zaken. Het achtste Hoofdstuk spreekt over MOHAMMEDS laatste bedevaart en derzelver plegtigheden, en bevat de predikatie over bloedwraak en woeker, het erf- en huwelijksregt, de spijswetten enz.; daarna wordt gewag gemaakt van zijne toebereidselen tot eenen veldtogt naar *Syrië*, zijne ziekte en laatste vermaningen, de benoeming van ABOE BEKR tot IMAM, en het gedrag van OMAR daarbij; eindelijk worden

 de

de twisten over MOHAMMED's opvolging en zijne ter aarde bestelling beschreven.

Het negende en laatste Hoofdstuk bevat belangrijke bijzonderheden; daarin wordt *vooreerst* MOHAMMED's uiterlijk voorkomen en zijn bijzonder leven beschreven; *daarna* wordt over den Koran gehandeld en deszelfs indeeling en orde; kritische aanmerkingen over den tijd, waarin de verschillende gedeelten verschenen zijn, worden medegedeeld, benevens nog eenige andere gewigtige zaken, den Koran betreffende; terwijl het werk met eenige algemeene opmerkingen over de oorzaak van den snellen aanwas van den Islam en MOHAMMEDS verdiensten ten opzigte van zijn Vaderland eindigt.

Even als in het eerste deel, volgen nu wederom uitvoerige aanmerkingen, die niet weinig tot opheldering en aanvulling van den oorspronkelijken tekst strekken, waarna het geheele werk zeer gepast met een algemeen naam- en zaakregister wordt gesloten

Hetgeen wij reeds bij de aankondiging van het eerste deel gezegd hebben, moeten wij hier herhalen: over de belangrijkheid en nuttigheid van dezen letterarbeid kan slechts ééne stem zijn; echter moet het niet als eene aangename lectuur, maar als een werk van studie beschouwd worden; het bevat eene gewigtige bijdrage tot de kennis van den grooten Profeet en zijne leer, voor Letterkundigen en Godgeleerden onmisbaar. Dat een

ruim

ruim debiet den arbeid van Schrijver en Vertaler beloone, en dat zij het genoegen smaken mogen, van te hebben bijgedragen tot de ware kennis en waardering van eenen man, die zonder twijfel tot de zeldzaamste en invloedrijkste menschen behoord heeft, die immer dezen aardbodem hebben betreden! H. S.

Bloemlezing uit de Parabelen van FRIED. ADOLPH KRUMMACHER, *door* Dr. JOS. OLIV. JOSSET. *Naar de laatste Hoogduitsche uitgave. Met eene Voorrede van* Dr. B. TER HAAR. *Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1848. *In kl.* 8vo. *De prijs is in carton f* 2,25.

Reeds ten jare 1831 verscheen er bij denzelfden Uitgever eene vertaling der Parabelen van den talentvollen, geliefden Duitschen Volksschrijver en Dichter FRIEDRICH ADOLPH KRUMMACHER, die door derzelver uitgave, gelijk mede door zijn' Bijbelschen Catechismus, in ons Vaderland meest bekend geworden is, en door een aantal andere schriften in zijn Vaderland naam en roem verkreeg. Het was in ons oog een gelukkig denkbeeld van den Uitgever, de dichterlijke en echt Johanneïsche voorstellingen van den gemoedelijken buitenlander ook onder ons Godsdienstig publiek te verspreiden, en allergelukkigst, tot eene herhaalde uitgave in deze nieuwe Bloemlezing een

man te kiezen als de bekwame en talentvolle JOSSET, van wiens alles behalve gemakkelijk, en toch, zoo wij meenen, gelukkig en loffelijk volbragt werk, de Voorrede van Ds. TER HAAR niet weinig ter aanbeveling strekt. Van de in de eerste uitgave voorhanden zijnde Parabelen, zijn in deze Bloemlezing de meesten behouden, enkele anderen uit de latere er bij gevoegd. De vertaling is, voor zooveel wij die konden nagaan (volgens de eerste uitgave), getrouw, vrij en vloeijend. De uitvoering van het werkje zelf keurig net. Van beide kanten durft Referent de algemeene verspreiding en lezing allezins aanbevelen. Waarom *hemelsche weide*, in plaats van het eenvoudige: *de schaapjes?* en *de stem des gerigts* voor *de stem des gewetens?* — Wie prijs stelt op iets degelijks; dat als waar en goed eeuwig jong en NIEUW BLIJFT, schaffe zich dit werkje aan!

B.

Chronologische handleiding tot de beoefening der Nederlandsche Letterkunde, *door* W. A. ELBERTS. *Tweede vermeerderde druk. Te* Deventer, *bij* A. J. van den Sigtenhorst, 1848. *In 4to. De prijs is f* 0,75.

Deze Chronologische handleiding wordt voorafgegaan door eene inleiding, waarin over de letterkunde in het algemeen, die van *Nederland* in het

het bijzonder, wordt gesproken. Overbodig houden wij zulk eene handleiding vooral voor de jeugd niet, en uit dezen tweeden vermeerderden druk blijkt dan ook genoegzaam, dat de Schrijver zijnen arbeid door eenen goeden aftrek wel mogt beloond zien. Wij vinden dan hier een zooveel mogelijk kort overzigt van de voornaamste Schrijvers, zoowel in proza als poëzy, van ons Vaderland, met de opgave van hun geboorte- en sterfjaar, de voornaamste werken, die zij hebben uitgegeven, en van de voornaamste eigenschappen, die men daarin kan opmerken, benevens een kort verslag van gelijktijdige gebeurtenissen uit de geschiedenis des Vaderlands. In aanmerking nemende dat deze handleiding voor de jeugd is zamengesteld, heeft zij ons wel voldaan, anders kan men deselve van onvolledigheid niet vrijpleiten, want verschillende beroemde Schrijvers van vroegeren en lateren tijd komen in deze handleiding niet voor, b. v. VAN BEVERWIJCK, VAN FOCQUENBROCH, LUZAC en anderen; dit kan men het beste opmerken, wanneer men de alphabetische lijst der Schrijvers, achter dit werk geplaatst, met die van andere vergelijkt. Wij eindigen met de aanbeveling, en hopen dat deze tweede vermeerderde druk niet minder dan de eerste eenen gereeden aftrek zal vinden.

H. S.

De

De Hervormers vóór de Hervorming in Duitschland *en* de Nederlanden. *Uit het Hoogduitsch van* Dr. C. ULLMANN, *vertaald door* G. P. KITS VAN HEYNINGEN, *Predikant te* Alkmaar. *In twee Deelen. Te* Utrecht, *bij* W. H. van Heyningen. *In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f* 4,80.

De beoefening der zoogenaamde gewijde of Bijbelsche, en wel bepaald oud-testamentische Historie is zoo algemeen in ons Vaderland, dat gij bijna niemand aantreft, die niet iets, hetzij veel of weinig, van een of ander Bijbelman van den ouden dag weet te vertellen. Dikwijls heeft het ons verbaasd, als wij jonge lieden van ABRAHAM, MOZES, DAVID en zoo al voort, hoorden spreken alsof zij ze van nabij gekend en omgang mede gehad hadden. Tot in kleinigheden toe kunnen onze catechisanten u soms vertellen, wat met hen voorviel. Minder echter is dit het geval met de geschiedenis van het Nieuwe Testament, vooral als gij in het Apostolisch tijdvak komt. Maar allergebrekkigst over het algemeen is de kennis en studie der Kerkgeschiedenis.

En hoezeer het waar is dat, zullen wij behoorlijk kunnen nagaan, welken gang de Almagtige hield in de opvoeding van het menschdom, eene historische, eene grondige historische kennis van het

het vroegere menschdom en deszelfs lotgevallen allernoodzakelijkst is; — zoo is het toch niet minder waar, dat, zullen wij dien opvoedingsgang grondig leeren kennen, de kennis van wat er later gebeurd is even noodzakelijk is.

Wonderlijk! dachten wij menigmalen, wonderlijk toch! dat men bij die Bijbelhistorie, die der overige volkeren in het algemeen zoo verwaarloost, en er inderdaad menschen, welopgevoede, beschaafde Christenen zijn, die in *Babel's*, *Rome's* en *Griekenland's* geschiedenis, om geene andere nog te noemen, volslagen onkundig zijn. Ja! wij gaan verder nog, die behalve LUTHER, ZWINGLI, MELANCHTHON en CALVIJN, die zij zoo even bij name kennen, verder niets weten van al wat sedert JEZUS CHRISTUS tot nu toe in de Christelijke Kerk gebeurd is, en wie er al zoo wat in geleefd hebben.

Waarlijk, zoo iets moet ons bevreemden en bedroeven. Of heeft het Godsrijk op aarde niet voor ons alles aantrekkelijks? Is, sedert deszelfs grondvesting in ons midden, het lot der menschheid en haar toestand aanmerkelijk veranderd? Moest de kennis van dat Godsrijk ons en onzen kinderen niet zoo eigen zijn als den Jood zijn Mozaïsme is? Inderdaad, de kinderen der besnijdenis zijn ons Christenen in dat opzigt verre vooruit. En zou menig onzer rekenschap moeten geven van zijne kennis in deze, hij zou beschaamd staan en wijken moeten voor Israëls kroost, dat zijn kinde-

deren reeds zoodra mogelijk bekend maakt met Gods openbaring aan de vaderen en het lot van zijn voorgeslacht, zoo verre de geschiedenis er licht over verspreid heeft.

Overal onderwijst men onze kinderen in, allerlei wetenschap wordt behandeld op scholen en instituten. In alle werelddeelen en onder allerlei natiën zijn onze jonge lieden van beide kunne te huis, en wel eens tot eene verbazende hoogte zien wij het hen brengen. Waarom ook in de geschiedenis der Christelijke Kerk geen bepaald onderwijs gegeven? Waartoe dat eeuwig en eeuwig praten over Israël en MOZES, zonder direktelijk en meer bepaald te letten op Christendom en CHRISTUS!

In een leesboek heeft de waardige en doorkundige Kerkleeraar TER HAAR voorzien, en dat op eene schitterende wijze. — Maar een *leerboek*, kijk! dat ontbreekt, en hoe lange, ja hoe lange nog?.... een leerboek dat niet kostbaar en overal bruikbaar is?...

Medebroeders in de Heilige Bediening! is er dan geen één onder u, die zich over onze jongelingen en jonge dochters kan of wil ontfermen, en een werkje schrijft in den volkstoon en voor allen bevattelijk en alles in zich sluitende, wat in een leesboek over het Gods of hemelsch koningrijk op aarde tot op den huidigen dag, te huis hoort?.....

Er is dringende behoefte aan. Behoefte, die mis-

misschien nimmer te voren zoo diep gevoeld is. Wat onze TER HAAR leverde, is uitmuntend in zijn soort, is heerlijk, is meer dan dat voor allen, die tijd en geld hebben om zich dat werk aan te schaffen. Maar het voorziet niet in het noodige, dat wij op het oog hebben. Het voldoet niet voor het onderwijs. Zullen wij ons dan altijd met kleurlooze en vlugtige schetsen moeten behelpen, en onze discipelen afschepen met: later is de Evangelieleer zeer verbasterd, maar door LUTHER, een Augustijner Monnik, van menschelijke wanbegrippen en dwalingen gezuiverd.... O hoe flaauw! Zullen wij ze maar altijd met een: in 1517 is de Hervorming begonnen, moeten paaijen?....

Ik weet wel, menig onzer praat er uitgebreider over en vertelt er wat meer van, maar eilieve! geen catechiseerboeken meer, als ze niet anders zijn ingerigt dan de gewone en meer bepaald over de lotgevallen der Christelijke Kerk in gesproken wordt. Wat minder van LOTH en soortgelijken, en wat meer van den rotssteen der eeuwen, het waarachtige licht, schijnende in de duisternis. Doet ge dat niet, dan blijft gij achterstaan bij de mannen der Hervorming, en bij hen, die voor dezen leefden en aan den opbouw van den tempel des lichts en der waarheid gewerkt hebben.

Van die mannen verlangen wij veel te hooren, veel te lezen, veel te kunnen zeggen. Wat die oude mannen Israëls voor ABRAHAM's kroost waren

ren en zijn, dat zijn die mannen een LUTHER enz., enz., en voor hen een VAN GOCH, VAN WEZEL en anderen voor ons. Die flonkersterren aan den kerkelijken hemel verdienen onze aandacht, en bij hen moeten wij onze discipelen kunnen doen stilstaan. En dat moet door een tot dat einde geschikt lees- of vraagboek, dat de mindere zoowel als de meer gegoede man zich kan aanschaffen, of althans met weinig opoffering den minvermogenden in handen gegeven kan worden. Zonder dat zullen wij nog lang te klagen hebben, dat er bij onze leden zoo weinig, ja geene kennis der kerkelijke historie bestaat. Doch ter zake.

De beide naast ons liggende boekdeelen bevatten eene vertaling uit het Hoogduitsch van Dr. C. ULLMANN, den verdienstelijken, door en door kundigen Historicus der Christelijke Kerk, door Dr. NITS VAN HEYNINGEN. Het werk is getiteld: *Hervormers vóór de Hervorming*. Op welken zonderlingen, zelfs onjuisten en onduidelijken titel reeds door Prof. VAN HEYNINGEN aanmerkingen zijn gemaakt, en die hij niet voorbij gezien heeft. Niettemin besloot zijn Eerw. den titel te laten zoo als hij was. Waarom?... Wij verklaren in gemoede dat volstrekt niet te begrijpen. De lezer ontvangt evenmin het geheele werk van ULLMANN, maar alleenlijk het eerste deel, dat hoofdzakelijk bevat JOHANNES VAN GOCH en JOHANNES VAN WEZEL. Intusschen wordt hier meer of minder uitvoerig nog gehandeld over GREGORIUS VAN HEIMBURG,

JA-

JAKOB VAN JÜTERBOEK, MATTHEUS VAN CRACOW, CORNELIS GRAPHEUS en HANS BÖHEIM VAN NIKLASHAUSEN. Terwijl aan het slot van ieder deeltje, want de vertaling is in twee stukken verschenen, nog eenige aanteekeningen, waar onder ook van KITS VAN HEYNINGEN, volgen.

ULLMANN's werk behoeft, na alles wat er in de Theologische wereld in en buiten ons land van gezegd is, onze aanbeveling niet. Ook ondanks de leemten dezer vertaling, lazen wij het met zeer veel genoegen. Terwijl wij het hun, die of in het geheel vreemd, of niet genoeg bekend zijn met het Hoogduitsch, met de meeste vrijmoedigheid aanbevelen: — wel overtuigd, dat de lezing daarvan hun een aangenaam uur of wat zal verschaffen, en ongetwijfeld mede zal werken om hunne ingenomenheid met en belangstelling in de kennis van de Christelijke Kerk te verhoogen. Het is een van die werken, die blijvend nut kunnen en zullen stichten, die den beoefenaar der kerkelijke geschiedenis welkom zijn en niet weinig bijdragen, om eenen geest te ontwikkelen en aan te kweeken, die het waarachtig heil der menschheid bevordert.

Of zou men bij het lezen der levensberigten van mannen als die, van welke in dit werk sprake is, niet ontvlamd worden in heiligen ijver voor de zaak des Heeren? En zouden wij ooit vergeten kunnen, wat wij aan hen te danken hebben?... Schoon eeuwen reeds gestorven zijnde, leven hunne

namen en hunne werken nog onder ons. En mogen wij alzoo verdwaasd niet zijn om hen onder de sinten en santen te tellen, wij dragen roem op hen als op zulke edelen, die, om het goede door hen verrigt en gesticht, den diepsten eerbied en de reinste hoogachting verdienen.

Ons Godsdienstig publiek zal dit werk niet onvoldaan uit de handen leggen, en soortgelijke werken met genoegen van dezen Uitgever ontvangen. VAN SCHAICK.

Handleiding tot beoefening van het Notarisambt, ingerigt voor jonge lieden; met aanteekeningen, inhoudende: decisiën, resolutiën enz., betrekkelijk de wetten op het Notarisambt, het regt van zegel, registratie en overschrijving, en aanwijzing der betrekkelijke wetsbepalingen; benevens eenige bepalingen betreffende de gemeenschap van goederen, volgens de Oud-Hollandsche en Fransche Wetgeving en verdere bijlagen. Tevens geschikt voor kantoorgebruik, door TH. VAN UIJE PIETERSE, *Candidaat-Notaris te* Goes. *Te* Amsterdam, *bij* J. M. E. Meijer. 400 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4,25.

Uit dezen titel blijkt reeds genoegzaam van welk eenen omvang de inhoud van dit werk is; men vindt hierin alles wat tot beoefening en uitoe-

oefening van het Notarisambt noodig is. Daar dit werk reeds in andere Tijdschriften gunstig is beoordeeld, en ook Referent met het vak van Notaris minder bekend is om eene uitvoerige beoordeeling te leveren, zoo zal hij volstaan met kortelijk den inhoud van deze *Handleiding tot beoefening van het Notarisambt* op te geven.

Het eerste Hoofdstuk bevat de wet op het Notarisambt. Het *tweede*, de wetten op het regt van zegel, registratie en overschrijving. Het *derde* Hoofdstuk handelt over het burgerlijk wetboek, wetboek van burgerlijke regtsvordering en wetboek van koophandel; hetzelve is verdeeld in vijf afdeelingen, waarin wordt gehandeld over *personen*, *zaken*, *verbindtenissen*, van *schriftelijk bewijs* en *verjaring*, en van voorzieningen in geval van onvermogen; terwijl deze handleiding met een aanhangsel en een uitvoerig alphabetisch register wordt besloten. Uit deze opgave van den inhoud blijkt dus niet onduidelijk, hoe onmisbaar dit werk is voor elk een, die het vak van Notaris uitoefent, of zich daartoe voorbereidt, want waarschijnlijk bestaat er niet iets dergelijks, dat zoo zeer door volledigheid uitmunt. Mogt dan ook een voortdurend goede aftrek van deze handleiding, de groote moeite, welke de Schrijver zonder twijfel aan haar zamenstelling gehad heeft, beloonen!

H. S.

Eene Badkuur in het Zuiden van Frankrijk; *geschiedkundige en plaatselijke herinneringen. Naar het Hoogduitsch van* J. VENEDEY. *In twee deelen. Te* Groningen, *bij* C. M. van Bolhuis Hoitsema. *In gr.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is ƒ* 5,80.

Reizen is leven. Wie waarlijk het leven in al zijn schakeringen en van alle kanten wil zien; wie de menschen wil leeren kennen, zoo als zij inderdaad zijn, hij reize en trekke de wereld rond. Eén jaar reizens doet meer menschenkennis en levenswijsheid opzamelen, dan drie jaren collegie houden met ijverig studeren daarbij over die onderwerpen. Wel te verstaan, als gij een paar flinke oogen, een paar opmerkzame ooren en een leergierig hart medeneemt. Zonder dat is het geld verkwisten en tijd verspillen. Maar aangezien reizen geld kost, aangezien men overal niet met den staf in de hand en een reiszak op den rug heen wandelen kan, en aangezien niet ieder gelds genoeg bezit om de kosten van reizen goed te maken, is eene goed geschreven reisbeschrijving ook al weder welkom, ja voor menigeen, al heeft hij ook geld, nog meer waard, dan dat hij zelf de wereld doorgereisd was.

Zulk een goed geschreven reisverhaal hebben wij het genoegen den lezers van dit Tijdschrift aan

aan te kondigen. Ten gevolge van overspanning was VENEDEY genoodzaakt de baden te gebruiken. Zijne geneesheeren te *Londen* rieden hem aan naar het zuiden van *Frankrijk* te gaan. Daar zijnde, gevoelde hij zich opgewekt, alles wat hem omringde met de uiterste opmerkzaamheid gade te slaan; zoodat hij langzamerhand in dat zuiden de oplossing vond van menig raadsel in de geschiedenis, waar hij tot dusverre op gestooten en vruchteloos naar gezocht had. Meer en meer begon hij verband en zamenhang te vinden, dáár, waar hij verwarring had gezien. »In dat zuidelijk *Frankrijk*," zegt de Schrijver, »nam ik de volkeren waar, vroeg hunne geschiedenis om raad, deed naar hunne inzigten, verwachtingen en bemoeijingen onderzoek, zocht den dieperen zamenhang van hunne wegen te doorgronden, en leerde *Frankrijk* zelf allengs veel beter begrijpen."

»In de volgende schilderingen leid ik den lezer voet voor voet op den weg, dien ik zelf gegaan ben. De geschiedenis en het tegenwoordige, de ernst des levens en het spel der luim; groot en klein, geluk en ongeluk — gelijk zij mij op mijnen togt bejegenden, hebben in mij zelven vaste begrippen over deze landen en hunnen invloed op *Frankrijk's* geschiedenis doen rijpen. Mijn boek is het spiegelbeeld dezer indrukken."

»Ik vond op mijnen weg bovendien menig schoone leering van het regt en de geregtigheid bevestigd, me-

menig oude waarheid op nieuw bewezen. Mijne belooning zal groot zijn, zoo het mij gelukt, die leeringen en waarheden ook in anderen te versterken."

En inderdaad dit werk opent eene goudmijn van gedachten en bijzonderheden, die waardig, dubbel waardig zijn dat men ze zich ten nutte maakt. Of VENEDEY u de geschiedenis schetst van *Roussillon* of van *Toulouse*, van de Albigensen of van de Gothen, hij doet het met eene juistheid, die verbaast en met een grondigheid, die u versteld doet staan. Zijn *Montauban* en zijn *Bearn*, in één woord, zijn geheele beschrijving is met zooveel oordeel, met zooveel studie geschreven, dat gij het werk met moeite uit de hand legt.

Wie iets degelijks verlangt, schaffe zich dit werk aan. De vertaling is keurig, de uitvoering eenvoudig en net. Als alle reizigers zich op de badplaatsen den tijd zoo ten nutte maakten, zou het verfoeijelijk dobbelspel, dat menigeen ruïneert, wel uit de mode raken, en zij, zoowel als de maatschappij, nut, groot nut trekken uit hunne uitstappen ter herstelling van hunne gezondheid.

VAN SCHAICK.

De

De Gravin van Quernheim. *Naar het Hoogduitsch van* LEVIN SCHÜCKING. *In twee Deelen. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren. *In gr.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is f* 4,80.

Terwijl de vertaalwoede in ons Vaderland in de laatste jaren zoozeer is toegenomen, dat men alles vertaalt, wat maar roman genoemd kan worden, heeft dat ook zijne goede zijde, daar er aldus Schrijvers in ons land zijn bekend geworden, die zulks wezenlijk verdienen, en anders ligt verdrongen zouden zijn. Onder deze laatsten behoort LEVIN SCHÜCKING, van wien voor het eerst een werk aan ons publiek wordt aangeboden. In *de Gravin van Quernheim* schetst hij ons den Oostenrijkschen landadel, als die in zijne domheid en trots alle nieuwigheden verwerpt, en zich wanhopig aan het oude vastklemt. Hij vermeldt ons de lage en schandelijke middelen, waardoor de regering hare magt zocht te handhaven en alle verlichting te onderdrukken. Maar tevens berigt hij ons, hoe onder die edelen reeds enkelen optraden, die het opentlijk verklaren durven (Dl. I, pag. 95): »maken wij ons van die vooroordeelen »los. Dat wij niets willen wezen, dan hetgeen »wij werkelijk zijn, onafhankelijke landheeren, »ons van de anderen onderscheidende door de groot»heid onzer bezittingen en door onze verlichting,

»door de bekwaamheid en juistheid, waarmede »wij de zaken overzien kunnen, en door onzen »ijver voor de waarachtige belangen der mensch»heid en van het volk."

Voorts maalt hij ons, hoe die oude begrippen zóó al meer en meer op den achtergrond worden gedrongen; terwijl de adel, door zich hardnekkig te blijven vastklemmen aan oude regten en voorregten, zijnen eigenen val heeft voorbereid. En dat alles doet hij in een' gespierden, heerlijken, boeijenden stijl. Alleen daarom zoude het boek reeds door ieder gelezen moeten worden. Wel lijdt het karakter van den hoofdpersoon (zoo als dit in de meeste Duitsche romans het geval schijnt) aan overdrijving, maar het stuit niet. De intrigue is van het begin tot het einde goed volgehouden. Wat de uitvoering in het Hollandsch betreft, deze laat veel te wenschen over. Het papier is vrij leelijk, de omslag rood kievits en het titelplaatje stijf en onnatuurlijk. De vertaling is tusschenbeide wel wat stroef, maar over het geheel goed geslaagd.

In weerwil van de gebreken, waaraan dit boek lijdt, kunnen wij niet anders dan het ten hoogste aanbevelen. In deze dagen, waarin de Oostenrijksche aristocratie zulk een gevoeligen knak heeft gekregen, is het dubbel belangrijk, omdat men met den lagen trap van beschaving bekend wordt, waarop de zoogenaamde hoogere klasse in dat land zich bevindt. Wij hopen, dat deze onze aankon-

di-

diging, hoewel laat, nog niet *te* laat moge komen, en nog velen tot de aanschaffing moge uitlokken. In geen leesgezelschap mag het ontbreken. — Dat zoo de Uitgever voor de kosten, aan de uitgave besteed, meer dan schadeloos worde gesteld!

Fiat justitia, ne pereat mundus.

De Keizersdochter, of de hut in het Legarische gebergte, door A. D. VAN BUREN SCHELE. *Te* Amsterdam, *bij* D. H. Fikkert, 1847. *Met vignet. In gr. 8vo. De prijs is f* 2,90.

Het ontbreekt niet aan lezers en het ontbreekt ook niet aan boekenmakers, die zorgen dat de leeslustige menigte weder wat nieuws in handen krijgt. Gelukkig als het maar geen verkeerde en schadelijke kost is, dien men opdischt, of zulke, die overprikkelt en hoofd en hart aan het hollen brengt.

Onze leesbibliotheken moeten voorraad hebben, wat het dan ook zij. De catalogus moet gedurig grooter en met de namen van andere producten voorzien worden. Er is bij deze voor gezorgd. De Heer VAN BUREN SCHELE heeft een eenigzins geschiedkundigen Roman geschreven, die, om met onzen LUBLINK WEDDIK te spreken, wel in den smaak van *het Naaistertje* zal vallen, die met haar stuiver of dubbeltje in de eene hand, en met

 het

het uitgelezene boek in de andere, nieuwe stof voor haren leeslust verlangt.

Hoog ingenomen zijn wij er niet mede. Het beweegt zich te veel in den ouden kring, waarin soortgelijke Schrijvers hunne sujetten laten rondloopen, zonder genoegzame tact, om eigenlijk te geven wat men kon en moest. Die donkere gewelven, die zwarte gestalten, die eedzweringen: »getrouw tot in den dood!" och! ze zijn zoo oud en afgezaagd. En die rare minnarijen!!...

Voor de rest steekt er geen kwaad in het boek, en dit is zeker: wat ons niet bevalt, zal ligt een ander heerlijk smaken.

VAN SCHAICK.

De Kinderen van het Woud. Een verhaal voor de jeugd. Naar het Engelsch van Kapitein MARRYAT. *In twee Deelen. Met platen. Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1848. *Eerste Deel* 265, *tweede Deel* 272 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is f* 3,60.

De bij ons reeds met zooveel roem bekende schrijver MARRYAT, geeft in dit werk op nieuw een sprekend bewijs, dat hij ook de gave bezit om voor jeugdige lezers aangenaam en onderhoudend te schrijven. Referent las deze »Kinderen van het Woud" met uitstekend genoegen, en kan niet anders dan een gunstig verslag geven. Inder-

derdaad, niemand zal hem kunnen beschuldigen, ten onregte dit boekje te hebben aanbevolen; jammer maar dat de plaatjes niet beter uitgevoerd zijn; want noch teekening, noch druk, getuigen van de vooruitgang der kunst in ons Vaderland.

J. S.

Handleiding tot Praktische Taaloefening, tweede en derde Stuk. Oefeningen voor de tweede en derde klasse. Te Delft, *bij* H. Koster, 1846 en 1848. *De prijs van elk stukje is f* 0,50.

Van ons gevoelen over deze *Handleiding*, waarvan wij het *eerste Stuk* in den vorigen Jaargang van dit Maandschrift (zie Mei 1847, pag. 581) aangekondigd hebben, nemen wij niets terug, maar passen ook op deze beide laatste stukken alles toe, wat wij van het *eerste* gezegd hebben. Intusschen vonden wij in de drie stukken eenen geregelden gang, eene duidelijke voordragt en eene zorgvuldige uiteenzetting en verklaring van het onderwerp, dat men zich hier ter behandeling heeft voorgesteld. Wij hopen dat dit werkje nut stichte en iets moge bijdragen tot de grondige beoefening van onze schoone moedertaal!

L. C. E. S.

Hand-

Handleiding en Schoolboek voor het Volks-Zangonderwijs, *door* WILHELMUS SMITS, *Directeur der Volks-Zangschool, opgerigt door de beide Amsterdamsche Departementen der Maatschappij:* Tot Nut van 't Algemeen. *Tweede Deel. Te* Amsterdam, *bij* P. N. van Kampen. *In kl.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is ƒ* 1,60.

Met het *tweede Deel* van deze *Handleiding* enz., heeft de bekwame Schrijver zijnen nuttigen arbeid voltooid. Dien aan te bevelen, wij erkennen het, zou te laat zijn. Wij kondigen dus dit werk slechts aan bij hen, aan wie het nog mogt onbekend zijn; doch niet alleen kondigen wij het aan, maar onze aanbeveling gaat daar nevens, en de weinige aanmerkingen, die wij te maken hebben, zijn grootendeels vervat in de *Verbeteringen*, die wij achter dit *tweede Deel* gevonden hebben. L. C. E. S.

Handboekje der Aardrijkskunde van Europa, *inzonderheid ten dienste van jonge lieden, die eene beschaafde opvoeding ontvangen. Door* P. H. WITKAMP. *Eerste Stukje. Te* Amsterdam, *bij* C. L. Brinkman. *In kl.* 8*vo. De prijs is ƒ* 0,55.

Referent is dit werkje wat laat geworden, om

om het aan te kondigen. Wel beveelt hij het gaarne aan, want de inzage heeft hem alle reden daartoe gegeven; doch liefst stelt hij zijne beoordeeling van en aanmerking op dit *Handboekje* uit, tot dat hem ook het *tweede Stukje* zal geworden zijn.

L. C. E. S.

Schetsen der Algemeene Geschiedenis. Naar het Hoogduitsch bewerkt door U. W. THODEN VAN VELZEN. *Eerste Stuk (Deel). Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer. *VIII en* 258 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2,40.

Referent heeft eenige Hoofdstukken van dit werk met genoegen gelezen, doch niet alle; omdat hij begreep zijne goede meening, die hij van deze *Schetsen* heeft opgevat, aan het publiek zoo spoedig mogelijk te moeten betuigen. Het werk toch kwam hem laat in handen, ofschoon het reeds in 1846 is uitgegeven. Hij wenscht echter zijne aanmerkingen, zoo hij die na lecture van het geheele werk, dat, volgens het *Voorberigt*, (zie ald. pag. VI) uit *vier* Deelen bestaan zal, te maken heeft, eerst mede te deelen, wanneer hem de *drie* overige Deelen zullen toegezonden zijn.

Op den omslag van het vóór ons liggend gedeelte staat: *Eerste Stuk.* Dit is waarschijnlijk fout en moet zijn: *Eerste Deel.*

L. C. E. S.

MA-

MATHILDA en WILHELMINA, *of de Ongelijke Zusters. Een verhaal door* C. SCHMID, *schrijver van* Hirlanda, enz. enz. *Te* Deventer, *bij* A. J. van den Sigtenhorst. 91 *bladz. In kl.* 8*vo. Met ééne plaat. De prijs is f* 0,70.

God beproeft en beschermt de onschuld. Een geschenk voor Godvruchtige kinderen, door C. SCHMID, *schrijver van* de Kersavond, enz. *Derde druk. Bij denzelfden.* 81 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,40.

Die wel doet, wel ontmoet. Naar het Hoogduitsch van CH. SCHMID, *schrijver van* Hendrik van Eichenfels, enz. *Met eene plaat. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1847. 152 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1,10.

De naam van SCHMID is zoo bekend als verdienstelijk, vooral waar het nuttige werkjes voor de jeugd betreft, dat wij de drie bovenstaande boekjes reeds ter hand namen, in de overtuiging dat wij onze verwachting niet teleurgesteld zouden vinden, en onze vooronderstelling is dan ook bevestigd geworden. Dezelfde aanbeveling, met welke wij reeds onderscheidene andere kinderwerkjes van den ijverigen en bekwamen Schrijver aankondigden, vergezelle ook deze drie, en moge medewerken tot een ruim debiet, wat zij hoogelijk verdienen, en dat wij den Uitgevers ook van harte toewenschen.

J. S.

Le-

Leven en Lotgevallen van WILLEM, *Marquis de M....., of de kleine Reiziger in het laatst der* 18de *Eeuw. Tweede verbeterde druk. Te* Amsterdam, *bij* H. H. Huisman. *De prijs is* *f* 0,60.

Erfenis-Geschenkje voor de lieve jeugd, tot vorming van verstand en hart. Tweede verbeterde en vermeerderde druk. Met zes plaatjes. Bij denzelfden. De prijs is f 0,70.

Nieuwe Keur van Mengelingen voor de lieve Jeugd. Met plaatjes. Bij denzelfden. De prijs is f 0,25.

De Oude Thomas. Een geschenk voor brave kinderen, van Grootvader SPRANKHOF. *Te* Schoonhoven, *bij* S. E. van Nooten. *De prijs is* *f* 0,50.

Referent beveelt dezen *tweeden druk* van N°. 1 en 2 bij voortduring aan; beide zijn inderdaad lieve en nuttige werkjes, en zullen het aankomende geslacht steeds welkom zijn; zoo ook N°. 3 en 4, die wel verdienen aangeprezen te worden. Daarenboven is het laatstgenoemde werkje nog versierd met drie fraaije plaatjes. Wij wenschen dezen kinderboekjes vele lezers en koopers toe, en dus den Uitgevers een ruim debiet, waardoor ook weldra een herdruk van N°. 3 en 4 zal noodig zijn.

L. C. E. S.

Al-

Almanak tot Gezellig Onderhoud, *voor het jaar* 1849. *Elfde Jaargang. Te* Gorinchem, *bij* A. van der Mast. *De prijs is* 35 *Centen*, *verguld op sneê in koker* 60 *Centen.*

Friesche Volks-Almanak voor het jaar 1849. *Veertiende Jaargong. Te* Sneek, *bij* van Druten en Bleeker, 1848. *De prijs is ƒ* 0,90.

Nederlandsche Volks-Almanak, *voor* 1849. *Te* Schiedam, *bij* H. A. M. Roelants, 1848. *De prijs is ƒ* 0,90

Referent moet met leedwezen betuigen, dat de inhoud van dezen jaargang van den *Almanak tot Gezellig Onderhoud* hem geenszins bevallen is. De meeste stukjes, zoo in proza als poëzy, hebben, naar zijn inzien, weinig waarde, en kunnen den lezer, die wat kernachtigs, hetgeen toch het gezellig onderhoud wel vordert, verwacht, niet boeijen. Wij mogen echter hiermede niet eindigen, maar vinden ons verpligt onze bijzondere afkeuring te betuigen over het plaatje, tegenover den titel geplaatst. Was het spotternij met de kieschheid, eene satire op de zedelijkheid, of was het, hetgeen wij wel het allerminst durven gelooven, een veelbeteekenende wenk van de Redactie, om door dit plaatje aan te toonen, wat *zij* eene behoefte tot gezellig onderhoud noemt? Moet het ook soms een pendant verbeelden van hetgeen de H. Schrift ons verhaalt van POTIFAR's huisvrouw en den vromen JOZEF? Beteekent de jon-

jongeling, op het plaatje afgebeeld met de hand voor de oogen, als verblind of schaamrood geworden door hetgeen hij zag; verbeeldt deze misschien vader JAKOB's kuischen zoon? Foei dan met zulk eene satire, met zulk eene parodie! Zie, wij voor ons keuren zulke afbeeldingen, zulke plaatjes, die hoogst schadelijk voor de zedelijkheid zijn, en aandoeningen kunnen opwekken, die somwijlen schromelijke gevolgen hebben, nogmaals ten stelligste af, en blijven beweren, dat schaamtelooze afbeeldingen nimmer moesten openbaar gemaakt of gedrukt worden; zij behooren althans in geen boekwerk te huis, en wel het allerminst in eenen *Almanak tot Gezellig Onderhoud*. Dit diende een Uitgever te weten.

N°. 2 handhaaft zijnen reeds vroeger verkregen' roem, en bevat veel wat verdient gelezen en behoort behartigd te worden; ook veel wetenswaardigs, dat voorzeker menigen lezer van smaak eene aangename verpoozing schenken zal. Daarom bevelen wij dezen veertienden jaargang van den Frieschen Volks-Almanak volgaarne aan, en hopen dat hij veel koopers en lezers vinde en nog door menigen jaargang gevolgd worde!

N°. 3 verdient eene eervolle plaats onder zijne broederen. Hij beveelt zich aan door eenen belangrijken inhoud, door *vier* zeer net uitgevoerde steendrukplaatjes, en eindelijk door een goed uiterlijk. Referent las met genoegen, van de prozastukjes, LUTGER *de Apostel der Groningers*, *de*

vestiging der Nederlanders in Indiën, en vooral *de twee Zusters*, het laatste een leerzaam vertelsel, eene ware teekening naar het leven; — en van de dichtstukjes: *de Jonkvrouw van Sonnevelt*, wijders de verzen van GEWIN, de Drenthsche liedekens van VAN SCHAICK, de Heilwensch door VAN LENNEP, maar vooral de dichtstukjes van H. TOLLENS, C.Z. en J. P. HEYE, welke dit jaarboekje besluiten. L. C. E. S.

Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen, voor het jaar 1849. *Nieuwe Serie. Derde Jaargang. Met platen. De prijs is ƒ* 0,60, *in carton en koker ƒ* 1,20.

Almanak in Miniatuur voor kinderen, uitgegeven door T. VAN SPALL *en* P. J. V. DUSSEAU, 1849. *Zevende Jaargang. Beide te* Schoonhoven, *bij* S. E. van Nooten, 1848. 118 *bladz. De prijs is ƒ* 0,40.

N°. 1 beantwoord ook dit jaar weder door den inhoud zeer goed aan den titel, en is een allezins aanbevelingwaardig jaarboekje. Wij lazen den gemengden inhoud met veel genoegen en wenschen het een ruim debiet.

N°. 2 is zeer aanprijzenswaardig en verdient door den voor de lieve jeugd even zoo nuttigen als afwisselenden inhoud, de meeste ondersteuning. Wij wenschen dit lieve Almanakje eene goede ontvangst, en den Uitgever evenveel voordeel als den vervaardigers voldoening voor hunnen arbeid. J. S.

MEN-

MENGELWERK.

GEDACHTEN

OVER

LUKAS II: 14.

Duizend maal duizenden dienen den Allerhoogste, tienduizend maal tienduizenden staan vóór Hem! (1) Heerlijke gedachte! Zoo zijn dan de ruime verblijven des hemels opgevuld met eene ontelbare menigte van voortreffelijke wezens, die in wijsheid, kracht, heiligheid en gelukzaligheid den mensch verre overtreffen, die God nacht en dag dienen in zijnen tempel, en, zonder moede te worden, de woningen der zaligheid van het driemaal heilig doen weêrgalmen! Die gedachte schokt echter mijne ziel! Is dit Engelen-blijdschap? O, dan kunnen die reine wezens niet dan met een heilig misnoegen op mij, onreine, nederzien, dan kunnen zij mijn geluk niet wenschen, maar moeten God regtvaardigen, indien ik den loon der zonde ondervind. Doch neen! Engelen verblijden zich over het geluk der menschen, en juichen, wanneer slechts één zondaar wordt behouden. Gestui-

(1) *Dan.* VII: 10

tuige daarvan de zaligste aller nachten, in welken de Vredevorst voor het eerst het leven op deze moeitevolle aarde aanschouwde. Toen daalde Gods Engel neder, en verkondigde den stofbewoners groote blijdschap. Toen openden zich de gewesten van eeuwig licht, en een nooit gekende glans bestraalde *Bethlehem's* velden. Duizenden van hemellingen stemden hunne Godverheerlijkende toonen, en een nooit gehoord lied leerde den bewoners van de woningen der sterfelijkheid den doorgaanden inhoud der hemelsche Halleluja's kennen. Eere zij God in de hoogste hemelen! Eer en lof op aarde! In menschen een welbehagen! (1) Gods welbehagen in menschen: dat was de stof der hoogste Godsverheerlijking in hemel en op aarde, het voorwerp van de blijdschap der hemellingen! Maar wat dreef u aan, reine hemelbewoners! zulk een belang in mijn geluk te stellen? Was het, omdat uwe gevallene broeders ook deelen zouden in het heil, hetwelk de Zaligmaker zoude aanbrengen? Was het, omdat ook zij hersteld zouden worden in den rang, dien zij eenmaal bekleedden? Gewisselijk neen! Engelen neemt God niet aan. Zij mogen het heil der aarde zingen, voor hen is echter geene herstelling mogelijk, maar wel voor zondaars! Voor arme zondaars verlaat der Engelen Heer zijnen troon en zijn rijk, zijne heerlijkheid, die hij bezat vóór de grond-

(1) *Jac.* II: 14.

grondlegging der wereld! Was het, omdat Gods Zoon der Engelen natuur aannam? Doch neen: Hij werd onze broeder, onze geslachtgenoot, mensch uit menschen, aan alle behoeften der menschelijke natuur onderworpen, ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde! Was het, omdat wij zulk eene eere waardig waren? Geenszins! schaamte dekt ons het aangezigt, wanneer wij de oogen op ons zelven slaan, en met tranen in de oogen voelen wij ons genoopt uit te roepen: Op deze aarde, die een tempel moest zijn, in welken de Allerhoogste voortdurend verheerlijkt werd, woont niets dan zonde! Was het, omdat wij reikhalzend naar het uur der verlossing uitzagen? Doch ook hier geeft ons geweten ons een ontkennend antwoord, en zegt ons: Gij hebt Hem, den God van uw leven, en van alle goedertierenheid vergeten. Gij zaagt niet naar verlossing uit, en hadde Hij u niet eerst zijne liefde geschonken, eeuwig hadt gij in uwe ongeregtigheid moeten verzinken, want gij werdt hoe langer hoe meer van uwen God vervreemd. Wat drong dan Gods Engelen tot zulk een hemellied? Liefde, zuivere, reine belangelooze liefde tot stervelingen deed die reine wezens Gods welbehagen in menschen bezingen! Dat ware vrede nu welhaast op aarde zou terugkeeren; dat zondaren de verbeurde gunst van hunnen God zouden herkrijgen; dat slaven der zonde eerlang zouden roemen in de vrijheid der heerlijkheid van Gods kinderen; dat het ware le-

leven, sedert den eersten zondeval dezer aarde ontvloden, op nieuw het deel van ADAMS kinderen worden kon. Ja gewisselijk, dit waren de drijfveren, die hemelkoren op aarde overbragten. Zoo lief hadden Engelen de menschen, alleen omdat zij mede schepselen waren van denzelfden God, bestemd voor een eeuwig leven! O, zalige gedachte! Eens was er een tijd, in welken de Engelen met welgevallen op den eersten mensch konden nederzien. Maar ach! die tijd ging voorbij. Eden ging verloren met zijne onschuldige genoegens, en de aarde werd eene woonplaats der zonde. Hadden Engelen kunnen weenen, zij, die, hoewel zij de zonde haatten, nogtans den zondaar lief hadden, zij zouden geweend hebben over zulk eenen toestand. Nu echter juichten zij. En geen wonder: het aardsche Paradijs was wel verloren, maar daar verre opent zich een heerlijk verschiet, een eeuwig leven in volmaaktere oorden, dan deze aarde kan opleveren! Genade den zondaar, genade! Ja, hij moet eenmaal sterven, maar dan hebben ook Engelen vrijheid om uit hunne hemelkoren neder te dalen, en de ziel van zulk eenen verloste over te brengen naar een hemelsch Paradijs, waar bloemen groeijen, die nooit verwelken. O zalig lot! Ons is een Zaligmaker geboren! Engelen bezongen zijne geboorte, en zouden wij zwijgen? Love, love onze ziel den Heer! Juich hemel! Juich aarde! de Heiland der wereld is geboren! Maar, welk eene sombere gedachte rijst daar in mij-

mijne ziel op. Engelen stellen belang in mijn geluk, en ik zou het lot mijner broederen vergeten? Ja, mijn geweten zegt mij: gij doet niet, wat gij doen kunt. Ik moest al mijne pogingen in het werk stellen om eenen zondaar van de dwaling zijns wegs te bekeeren. Ik, bevoorregt met het liefelijk Evangelie, moest dit licht laten schijnen, opdat het allen in de oogen zoude stralen. Mijne roeping is het, dwalenden te regt te brengen, bedroefden te troosten, verslagenen op te beuren, lijdenden te ondersteunen, stervenden te wijzen op de genade van onzen Heer JEZUS CHRISTUS. Mijne roeping is het, alles op te offeren om slechts ééne ziel van den dood te redden, en alzoo mijnen Heer te volgen, die, voor de Hem voorgestelde vreugd, de behoudenis eener zondige wereld, het kruis verdroeg en de schande verachtte. (1) Maar, wie ben ik? Groote God! Genade, ook voor deze mijne nalatigheid, vergeving voor deze liefdeloosheid! Schenk mij moed en kracht en lust om mijnen Christenpligt ook in dit opzigt te vervullen. Op dan, mijne ziel! Gewerkt aan uw eeuwig welzijn, maar ook het welzijn uwer broederen niet vergeten. Op dan, en niet gerust, voor dat gij ook parelen hebt overwonnen voor de kroon uws Verlossers. En ziet gij, dat uw werk niet ijdel is, dat God uw pogen kroont met zijnen besten zegen, dan hebt gij

(1) *Hebr.* XII: 2.

gij stof om met de Engelen te juichen. En wanneer eenmaal in den hemel, al ware het ook slechts één zalige, u toeriep: aan u heb ik, naast Gods genade, die kroon te danken, o dan juicht gij met den vromen GELLERT:

O God! wat zaligheid, hoe groot!
Een ziel te redden van den dood.

Gez. CXCII.

Maar vooral zij mijn leven voortaan zoo ingerigt, dat Engelen ook stof hebben om zich over mij te verblijden, met eene heerlijke blijdschap, dat Engelen in mij zien een toonbeeld van Gods genade, maar tevens ook eenen verbreider van zijne eer; want ook dit, Gods eer te verkondigen, is Engelen blijdschap. Eere zij God in hemel en op aarde! Ja dit is wellust voor reine hemellingen, wier hoogste zaligheid bestaat in het verheerlijken van den Almagtige. En die eer van God? O, door niets werd zij meer verhoogd, dan door de zending van zijnen eeniggeboren Zoon in het vleesch. Aangename gedachte! Onwankelbare trouw (1) en eeuwige liefde vereenigden zich om aan eene zondige wereld het hoogste geluk te bereiden. Zie daar den diep ongelukkigen mensch na zijnen val, rampzalig, eeuwig rampzalig door eigene schuld. Daar treedt echter de Godheid tusschenbeiden, en belooft redding,

(1) Oneindige wijsheid, onbegrensde almagt.

ding, belooft verlossing. De eeuwen verliepen, de gedaante dezer wereld ging voorbij, bergen weken, heuvelen wankelden, maar niet Gods trouw in het vervullen zijner beloften. Gedurig wees Hij het zuchtend menschdom op dien grooten Heilaanbrenger, tot dat de volheid des tijds kwam. Toen daalde zijn eeniggeboren Zoon op aarde neder; de ongeregtigheid werd verzoend, de zonde verzegeld, eene eeuwige geregtigheid aangebragt. (1) Trouwe Vader in den hemel! Onveranderlijke God! Eere, eere zij U toegebragt in hemel en op aarde; want het verbond uws vredes heeft niet gewankeld. Eere zij U toegebragt; want uw raad tot behoudenis van zondaren bestaat tot in eeuwigheid! Gij volbrengt uw welbehagen! En dit welbehagen, o, het is het geluk der menschen! Hoe zal ik, in navolging der Engelen, het best uwe trouw verheerlijken? Leer mij dit, o Onveranderlijke! Leer mij, te midden van het grootste gevaar, met het oog op de zending van uwen Zoon, blijmoedig op U vertrouwen; en, al is het dan ook met betraande oogen, zeggen: God houdt woord, en zal woord houden; want Hij blijft eeuwig dezelfde in wijsheid, in almagt, in liefde. Dezelfde in wijsheid! En van die wijsheid is de zending van zijnen Zoon eene heerlijke proef. Wie toch der Engelen had ooit zulk eenen Godverheerlijkenden verlossingsweg kunnen uitdenken?

De

(1) *Dan.* IX: 24.

De Zoon van het stof rukte zich zelven moedwillig de kroon van het hoofd, en verscheurde den adelbrief, hem door den Schepper gegeven. Engelen hadden medelijden met hem, doch hun verstand schoot te kort om een middel tot redding uit te denken. De voortreffelijkste hemelgeesten verstomden. Toen sprak de eeuwige Wijsheid: Eens zal Mijn eigen Zoon de menschelijke natuur aannemen, en verlorene Adamskinderen niet alleen van de straf, maar ook van de smet der zonde vrijmaken, en hun eene onverwelkelijke kroon teruggeven. O diepte van Goddelijke wijsheid! Gods Zoon, onze Redder, onze Leidsman ten leven, en dit behoudens Gods vlekkelooze heiligheid en regtvaardigheid! Waak op mijne ziel! Verplaats u met uwe gedachten in *Bethlehem's* velden ... maar neen! val liever voor JEZUS krebbe neder, en zie in dien jonggeborene, wat geene herders in Hem zien konden: de openbaring van Gods wijsheid. Daarom hieven Engelen hunnen lofzang aan ter verheerlijking des Allerhoogsten; en ik voeg mijne stem bij de hunne, en zeg: Geloofd zij God van eeuwigheid tot eeuwigheid; want zijns is de wijsheid en de kracht! (1)

Zijns is ook de kracht; want Hij is dezelfde in almagt. Geen ding toch was bij God onmogelijk. (2) Wat geen oog gezien, wat geen oor gehoord had, wat in geen menschen hart was op-

(1) *Dan.* II:20. (2) *Luc.* I: 37.

opgeklommen, kon God bereiden voor dien, die Hem liefhebben. Waar de magt van alle schepselen te kort schoot, daar trad God tusschenbeiden, en sprak: Zou voor Mij, den Almagtige, iets te wonderlijk zijn! (1) Wat Mijne liefde, die eeuwig dezelfde is, wil bewerken, ontzegt Mij Mijn vermogen niet!

Ja, eeuwig dezelfde in liefde is God. Dit zagen de Engelen, en daarom bezongen zij bij de grootste openbaring van die liefde den lof van den Oneindige, wiens wezen liefde is, daar Hij het zondige menschdom liefhad met eene eeuwige liefde, (2) daar Hij van eeuwigheid af gedachten des vredes omtrent hetzelve koesterde, en niet des kwaads, (3) daar Hij, na het getrokken te hebben met goedertierenheid, eindelijk het beste en dierbaarste, wat Hij geven kon, voor hetzelve opofferde, zijn' Zoon, zijn' eigen' Zoon! Kon die liefde zich wel heerlijker openbaren? De Christus verscheen, en Hij kwam om zondaars tot bekeering te roepen, om te zoeken en te zaligen, dat verloren was, om zelfs zijn leven voor de schapen te stellen. (4) De Christus verscheen om het hoogste geluk, den waren vrede, de reinste zaligheid aan te brengen. De Christus verscheen om het hart, dat vroeger aan zonde en wereld ver-

(1) *Gen.* XVIII: 14. (2) *Jer.* XXXI: 3.
(3) *Jer.* XXIX: 11. (4) *Matth.* IX: 13. *Luc.* XIX: 10. *Joh.* X: 11.

verkleefd was, tot eenen tempel des Eeuwigen te wijden, om den mond van den zondaar, die vroeger niets dan onregt sprak, te ontsluiten tot die roemtaal van Gods genade: Geloofd zij de God en Vader van onzen Heer JEZUS CHRISTUS! Mij, den grootsten der zondaren, is genade bewezen! (1) De Christus verscheen, en in zijne hand was het eeuwig Evangelie, dat van vergeving, herstelling en zaligheid spreekt, want Hij kwam om het jaar van Gods welbehagen aan te kondigen! (2) Nog eens, kon Gods menschenliefde zich op eene wijze openbaren, door welke zij meer werd verheerlijkt? Wie kan het getal uitspreken van hen, die, hoewel diep verloren in zich zelven, nogtans het oog dankbaar ten hemel hebben geslagen, met de betuiging op de lippen: Groote God! Gij zijt ons een God van zaligheid, ja van volkomene zaligheid! bij U zijn uitkomsten tegen den dood! Engelen verheugden zich over dit wonder van Gods genade: ik voeg mij bij hen, en zeg: Geloofd zij de Heer, de God van Israël, want Hij heeft bezocht, en verlossing te weeg gebragt aan zijn volk! (3)

God heeft gedacht aan zijn genade,
Zijne trouw aan 't menschdom nooit gekrenkt;
Dit slaan al 's aardrijks einden gade,
Nu onze God zijn heil ons schenkt.

Ps. XCVIII: 2*a*.

De

(1) 1 *Tim.* I: 15. (2) *Jes.* LXI: 2. (3) *Luc.* I: 68.

De Christus verscheen, en Hij bragt de blijdste tijding mede, die immer deze aarde hoorde. Mijn Vader, dus sprak hij, is nu weder uw Vader, Mijn God, uw God! Vader is Hij onder druk en kruis; want ik heb de oorzaak der verwijdering, de zonde, weggenomen, Vader is Hij onder heil en straf, want ik ben gekomen om elk, die in mij gelooft, in zijne gunst te herstellen! O, zalig lot! Laat nu vrij de omstandigheden donker schijnen; geen nood! Een Vader, die naar de getuigenis van mijnen Heiland, zelfs de vogelen niet vergeet; (1) een Vader, die weet wat ik behoef, schonk mij het beste, wat Hij geven kon; en zou Hij dan voor het mindere niet zorgen? Geen nood! Eene zee van ramp moge zich hemelhoog verheffen, de beste Vader in den hemel heeft het roer van onze levenskiel in handen, en stuurt die naar de Vaderlandsche kust, het land van eeuwige vreugde. Zingen, zingen tot eer van dien God, die zulk een heil daarstelde; zingen tot eer van dien Verlosser, die zich zelven vernederde om ons te verhoogen; dit is hemelwerk; maar ook de aardbewoner, die in de regte beteekenis des woords gevoelt, wat het zegt: God heeft een welbehagen in menschen, kan niet zwijgen, maar volgt de Engelen na in hunne Godverheerlijkende klanken! Halleluja!

Juich dan den Heer met blijde galmen,
Gij, gansche wereld! juich van vreugd;

Zing

(1) *Matth.* VI:26.

Zing vrolijk in verheven psalmen
Het heil, dat de aard' in 't rond verheugt.
Ps. XCVIII : 2*b*.

CHRISTUS verschijning in het vleesch, de laatste en grootste openbaring van Gods heerlijkheid aan het gevallen menschdom, ja, mijne gedachten zijn niet te hoog gespannen, wanneer ik haar als zoodanig beschouw. Heerlijk waren de openbaringen, met welke God zijne vrienden in den ouden dag begunstigde, maar het was slechts schemerlicht: de dageraad van eenen vollen dag, op welken nooit meer een nacht zou volgen! Die dag is gekomen. Dáár, in het nederige *Bethlehem*, rees de zon der geregtigheid het eerst boven de kimmen, en verspreidde een nooit gekend licht! Licht over God, die zich als de God van het Evangelie, in al zijne beminnelijkheid aan zondaren openbaarde! Licht over ons, zondaren, diep gevallen, maar schooner in JEZUS weêr hersteld! Licht over den weg, om eenmaal in Gods gunst hersteld te worden! Licht over ons moeijelijke levenspad! Licht over dood en graf! Kon God zich luisterrijker openbaren, dan nu geschied is? En ik leef onder het geklank dier heilmaar; zou ik mij dan niet met Gods Engelen in dezen wel aangenamen tijd, in dezen dag van zaligheid verheugen? ABRAHAM zag met verheuging naar dien dag uit. (1) DAVID zong: voorzeker is hierin al

mijn

(1) *Joh.* VIII : 56.

mijn lust en al mijn heil! (1) JESAIA juichte: Een kind is ons geboren! (2) En ik zou zwijgen? Ik, die aanschouw, wat zoo vele Profeten en regtvaardigen van den ouden dag niet hebben kunnen aanschouwen? Maar loven met de lippen is hier niet genoeg. Engelen te volgen in het volbrengen van Gods wil, naar Engelen-reinheid te streven, te wandelen als een kind des lichts; daardoor alleen word ik vatbaar om in het heerlijke licht van die zon te deelen, om eenmaal een lid te worden van dat heerlijke Koningrijk, over hetwelk DAVID's zoon koning is in eeuwigheid!

O, heerlijke dag, die aanstaande is! JEZUS geboorte is blijdschap voor alle volken, want die Vredevorst is een licht tot verlichting der Heidenen! (3) Eerlang breekt de heerlijke tijd aan, op welken de aarde vol zal zijn van de kennis des Heeren, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken. (4) Eerlang zullen allen genezing zoeken en vinden onder de vleugelen van die zon der geregtigheid, en deelen in het liefelijk Evangelie-licht! Eerlang, o zalig verschiet! gaat alom de juichtoon op uit het vereenigde koor van Engelen en menschen: Loof den Heer, want Hij is goed; want zijne goedertierenheid is in eeuwigheid! (5) Halleluja! Eerlang gaat de volheid der Heidenen in,

(1) 2 *Sam.* XXIII:5. (2) *Jes.* IX : 5. (3) *Luc.* II : 32. (4) *Jes.* XI:9. (5) *Ps.* CXXXVI: 1.

in, wordt gansch Israël zalig, en de grootheid Gods, nacht en dag verheerlijkt! Dat zagen Engelen, en daarom juichten zij: »Eere zij God in de hoogste hemelen! Eere en lof zij Hem toegebragt op aarde, omdat in menschen zijn welbehagen is!" En ik voeg mijne stem bij de hunne, en zeg:

Geloofd zij God, die ons bemint,
Om U in ons behagen vindt,
En de aard' vervult met zijn genâ:
Geloofd zij God! Halleluja!

Gez. CXIV: 12.

En nu: Goddelijke Verlosser! Bewaar ons, door uwe kracht, tot de zaligheid; opdat wij eenmaal uwe heerlijkheid met Engelen mogen roemen, en U prijzen voor uwe liefde tot in eeuwigheid!

H. J. DE WILDE.

DE BERGEN.

Ik hef mijne oogen op naar de bergen,
van waar mijne hulp komen zal.
Ps. CXXI: 1.

Zielverheffend is de toon, die ons tegenruischt in den Psalm, waaruit het motto voor dit stukje genomen is. In dit en het volgende lied vinden wij de heilige geestdrift bezongen, welke den vromen Israëliet bezielde, als hij van elders, als in be-

bedevaart, ter feestviering opging naar Jehova's heiligen tempel; dan moest zijne tot dankbaarheid gestemde ziel zich ontlasten in lofzangen tot God, die wonen wilde in het midden zijns volks, dat Hij zich ten erve had uitverkoren. In heilige verrukking staart hij, bij het einde van zijnen pelgrimstogt, op de heilige stad, waar de Jehova zijner hulpe de gehoorzame hulde verbeidde, die hij gereed stond den God van zijn vertrouwen ten offer te brengen. En waar zijn blik zich verheft naar den berg van Gods heiligheid, als de plaats van Jehova's woning, daar vertoont zich voor zijne verbeelding de rij van bergen, waarop Jehova zich bovenal geopenbaard had als den getrouwen Verbondsgod zijner vaderen, en in blijmoedig vertrouwen weergalmt het troostlied ten hemel: »Ik hef mijne oogen op naar de bergen »van waar mijne hulp komen zal." In dat vertrouwen vervolgt hij zijnen overigen levensweg, en in het lied, dat hij aanstemt, spiegelt zich de grondtoon der ziel van den Godvruchtig Israëlitischen bedevaartganger, in zijn veelvoudig en geloovig vertrouwen op Jehova's hulp in vele en velerlei gevaren, die hem op zijnen pelgrimstogt omringden. En waar de Christen niet in bedevaart behoeft op te gaan naar de weleer heilige stad *Israëls*, om dáár de offers van een gebroken hart en een' verslagen geest den Heer toe te wijden en op te dragen.... toch bevindt hij zich op de vaak moeijelijke levensreis, waar hij aan de-

dezelfde, zoo niet nog moeijelijker, gevaren bloot staat, als waartegen de geloovige Israëliet in zijnen God hulp zocht. Wel heeft de Christen, door Gods genade, in CHRISTUS een' God leeren kennen, wiens almagt hem ondersteunen, wiens oog hem bewaken, wiens zorg hem geleiden, wiens trouw voor het einde instaan wil ...... maar, waar hij eenen ernstigen blik op zich, rondom zich en vóór zich slaat; o, hoe vaak bestormen dan twijfel en ongeloof zijn hart. *In* zich ontdekt hij langs zoo meer zonden, als zoo vele aanklagers bij den heiligen God. *Rondom* zich ziet hij de zijnen zoo dikwerf ten prooi aan nood en ellenden, als zoo vele gevolgen van achteruitgang in handenarbeid en gezegende welvaart. *Vóór* zich staart hij in eene toekomst, die zwanger gaat van onheilvoorspellende gebeurtenissen voor Vaderland en Kerk. Zullen wij den zwarten sluijer der toekomst verder opligten, zonder dat hem de moed ontzinkt? Wij wagen dit niet. Maar, wat zal hem onder dit alles kunnen staande houden? Er is een welbekend spreekwoord, dat echter veelal, zoo niet altijd, in ligtzinnigheid op de lippen genomen wordt: »de hoop doet leven," zegt men, zonder dat men echter den grond kan aanwijzen, waarop deze hoop gevestigd is. Het is eene bedriegelijke hoop, die beschaamd maakt. Den Christen alleen is de genade gegeven, zijne hoop op vasten grond, op den Heer zelven, te vestigen. En al zijn dan de bezwaren op zijnen

pel-

pelgrimstogt vele en moeijelijk ... in God heeft hij een' bondgenoot in den strijd, die zich *in* hem, *rondom* hem en *vóór* hem openbaart. De bergen staan daar op onzen aardbol als zoo vele opgerigte teekenen van Gods almagt en grootheid. De geschiedenis van Israël ligt daar als de vertroostende vinger, die ons op de bergen heenwijst, als op zoo vele wolken van getuigen, wat 's Heeren kracht vermogt, wat zijne almagt tot stand kan brengen, wat Hij den zijnen schenken wil. Wie zal de mogendheid van Gods daden, die Hij van ouds gewrocht heeft, uitspreken? Medereizigers op dit benedenrond, drukken u nooden en ellenden, die uwen gang als vertragen, uwe treden schier belemmeren op den pelgrimstogt hier beneden .... heft dan uwe oogen op naar de bergen, van waar de vrome Israëliet zijne hulp wachtte. In den noord-oostelijken hoek van *Klein-Azië* wijst men u den *Ararat*, waarop eenmaal vóór twee en veertig eeuwen de Ark rustte, die God beschikt had, om hen te bewaren, die Hij in zijnen toorn en toepassing van welverdiende straffen sparen wilde. Op dien God zij onze hoop gevestigd, als wij vreezen in den zondenvloed der wereld te zullen omkomen. Heft andermaal uwe oogen op naar de bergen en wendt uwen blik op *Palestina's* hoofdstad: dáár toont men u den door lateren tempelbouw geheiligden *Moria*, waarop de getrouwe Verbondsgod in de behoefte des offers van den geloovig-gehoorzamen

ABRAHAM voorzag. Op dien God zij onze hoop gegrond als de nood ons aangrijpt en talrijke onvoorziene behoeften ons drukken, als de ongeloovige doch vaak benarde vraag op de lippen zweeft: »Wat zullen wij eten, wat zullen wij drinken, »waarmede zullen wij ons kleeden?" Dan zij het ook met het oog op dien berg, als bij den vromen Israëliet, onze geloovige leus: »de Heer zal »het voorzien."

En wilt gij eene schitterende proeve van 's Heeren grootheid en heiligheid als voor oogen geschilderd zien...? Heft uwe oogen nogmaals op tot de bergen. Aan de *Roode zee*, in steenachtig *Arabië*, wijst men u den *Sinaï*, wiens kruin eenmaal rookte, wiens grondslagen eens schuddeden onder de vrees- en schrikinboezemende afkondiging van JEHOVA's vlekkeloos heiligen wil, die vloek en rampzaligheid over deszelfs overtreders uitsprak. Nog is *Sinaï* de schriknaam voor den uit den doodslaap der zonde ontwaakten zondaar. Nog, na ruim drie en dertig eeuwen, spreekt zijne wet donderend den vloek uit over het in ADAM gevallen kroost, dat, door ijdel pogen, in haar zijne behoudenis en zaligheid zoekt. Maar, dank zij Gods genade, medezondaars! treedt met mij in den geest buiten *Palestina's* tempelstad en heft uwe oogen op naar de bergen; dáár wijst men ons den heuvel *Golgotha*, waarop, vóór ruim achttien eeuwen, het schandhout was opgerigt, dat de veroordeelende kracht der wet voor altijd verbroken

ken heeft; immers, »Hetgeen der wet onmogelijk »was, dewijl ze door het vleesch krachteloos was, »heeft God, zijnen Zoon zendende in gelijkheid »des zondigen vleesches, en dat voor de zonde, »de zonde veroordeeld in het vleesch." (1) Nu kan de door God begunstigde zondaar het oog des geloofs opheffen naar *Golgotha's* heuvel, waarop eenmaal JEZUS CHRISTUS den vloek der wet gedragen, (2) en zijn bloed gestort heeft, tot verzoening des zondaars met dien God, die zich nu in CHRISTUS als Vader aan hem openbaart. Op dien God zij onze standvastige hoop gebouwd, als *Sinaï's* wet ons veroordeelt. De Heer wil, als het geloofsoog op Hem gevestigd is, om CHRISTUS wil, ons onze zonden en schulden nimmermeer toerekenen. In dat geloof kunnen wij blijde op onzen levenstogt juichen: »Geen vloek der wet »kan immermeer ons treffen." (3) O, dat dit geloof ons dierbaar zij! En bedroeft het ons, dien het gegeven is, te gelooven, dat de vijand van het Christendom (4) dit geloof ondermijnt...., zijn

(1) *Rom.* VIII: 3. (2) *Gal.* III: 13[a].

(3) *Evang. Gez.* LXV.

(4) Men denke hier, in ons Vaderland, aan Mr. C. W. OPZOOMER. Immers deze noemt het geloof des Christens »den staat van (medelijden) onschuld." Zie zijne redevoering: *De wijsbegeerte den mensch met zich zelven verzoenende;* en vraagt: »Zullen winter en lente, zomer »en herfst eeuwig afwisselen over uwen kruin (van het »Christendom namelijk)? Of zult gij eenmaal vallen, en »ligt

zijn wij soms beducht, dat het ongeloof de overwinning zal behalen? .... Heft ook dan uwe oogen op naar de bergen! In den noordwestelijken hoek van het oude *Samaria* wijst men u den statigen *Carmel*, waarop, vóór zeven en twintig eeuwen, God eenen ELIA bekrachtigde, den kampstrijd des geloofs aan te gaan en eene schitterende overwinning te behalen op *Baäl's* ongeloovige priesterschaar. (1) Op dien God zij onze biddende hoop gevestigd. Het gebed rijze tot Hem omhoog: »*dat* »Hij onze lendenen omgorde met de waarheid; »ons dekke met het borstwapen der geregtigheid; »onze voeten schoeije met de bereidheid des Evan»geliums; dat Hij ons geve het schild des ge»loofs, met hetwelk wij al de vurige pijlen des »boozen zullen kunnen uitblusschen; dat Hij *ons* »kroone met den helm der zaligheid en ons toe»ruste met het zwaard des geestes;" (2) opdat wij in

»ligt de bijl reeds aan uwen wortel?" Zie zijne wijsgeerige beoordeeling van Ds. J. H. SCHOLTENS, *Verhandeling over de leer des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes*, bladz. 152.

(1) Op dezen berg staat nu een klooster van de orde der Carmeliter Monniken. RIDLEY H. HERSCHELL in zijn *Bezoek aan mijn Vaderland* (uitgegeven bij H. HÖVEKER, te *Amsterdam*) zegt (bladz. 148) in betrekking tot dit klooster: »Welk eene treurige gedachte is het, dat er, »na hetgeen God den menschen, sedert de dagen van ELIA »geopenbaard heeft, nog steeds afgoderij bestaat, maar *al* »te zeer verwant aan die der aanbidders van Baäl."

(2) *Efez.* VI:14—17.

n CHRISTUS meer dan overwinnaars zijn mogen. (1)

En gij, onder mijne Lezers, wier jaren het einde van uwen pelgrimstogt aankondigt, is het uw verlangen om ontbonden en met CHRISTUS te zijn ....? Wenschen uwe zielsoogen het hemelsche Vaderland te aanschouwen...? Heft ook gij uwe oogen op naar de bergen! Aan de *Doode zee*, in *Arabië*, toont men u den *Nebo*, waarop, vóór ruim twee en dertig eeuwen, de Heer zijnen knecht MOZES den voorsmaak deed genieten van het zijnen vaderen beloofde *Kanaän*, om hem in die heilige verrukking het hemelsche *Kanaän* binnen te leiden. Op dien God zij uwe begeerte, uwe hoop gevestigd. Aan Hem zij het uur van uw verscheiden biddend aanbevolen; aan Hem, die u ten zijnen tijde, aan het einde van uwen pelgrimstogt, in zijne heerlijkheid zal opnemen. En al moet gij dan nog eene wijle hier beneden vertoeven,

Wat zou u hinderen?
Gij ziet de uurtjes reeds mindren.
Laat 's werelds gedruisch
Uw' moed niet verslappen;
Nog weinige stappen,
En dan zijt ge te huis. (2)

Nog eens zij het gevraagd: Zijn de bezwaren, die

(1) *Rom.* VIII:37.

(2) Uit de stichtelijke Mengelpoëzy van VAN ALPHEN en VAN DE KASTEELE, bladz. 19.

die ons op de levensreis kunnen treffen, velen en moeijelijk....? Is er ook aan des Christens belijdenis smaad en verguizing verbonden?.... Staat de pelgrim naar het hemelsche Vaderland bloot aan de miskenning en verachting van eene wereld, die in het booze ligt...? Moet hij vaak bespotting en schimp verduren, omdat hij zich alleen in JEZUS CHRISTUS den Gekruisigde beroemt?.... Heft nogmaals uwe oogen op naar de bergen. Niet verre van *Jeruzalem* wijst men u den *Olijfberg*, van waar, (1) vóór ruim achttien eeuwen, JEZUS CHRISTUS, de leeuw uit JUDA's stam, door lijden overwinnend, (2) zijne heerlijkheid is ingegaan. Op dien Middelaar zij onze standvastige hoop gegrond. Aan Hem verbinde zich het ootmoedig geloof. Ook dan zal de Leidsman dáár boven, na lijden op onzen pelgrimstogt, ons het eeuwig Vaderland binnen leiden. O, als het geloofsoog zich zóó tot Hem mag verheffen, dan zullen ons de bezwaren niet moeijelijk, dan zal het lijden ons niet zwaar vallen; want wij kunnen elkander tot troost toeroepen: »*Zoo wij met Christus geleden hebben, wij zul*»*len ook met Hem verheerlijkt worden.*" (3) Dan zullen wij, onder alles wat ons wedervaren mag, in-

(1) Op grond van *Hand.* I:9—12 kan deze berg veilig gehouden worden voor dien, waarvan JEZUS ten hemel gevaren is.

(2) *Openb.* V:5

(3) *Rom.* VIII:17.

instemmen met de geloovige betuiging van den Israëlitischen dichter: »Onze hulp is van den Heer, »die hemel en aarde gemaakt heeft. (1)

Leiden, 1848. J. A. GROEN, A.J.ZN.

KLOKKENSPRAAK.

Een prediker in *Duitschland* beval zijnen toehoorders de Christelijke liefdadigheid op de volgende wijze aan:

Zelfs de klokken roepen u op tot liefdadigheid. Op de vraag: hoe gij in den hemel zult komen, verzekert u de groote klok ernstiglijk: *Dando*, *dando* (door geven, door geven). En het klokje aan den klinkbuidel eischt van u snel en scherp: *Gieb immer*, *gieb immer* (geef altijd, geef altijd). Gelijk het schelletje, bij de mis, u de ligchamelijke tegenwoordigheid van den Heere CHRISTUS verkondigt, zoo herinnert u het klokje van het rondgaande armenzakje, dat Hij zelf onder u omgaat en inzamelt, en niet wil dat Hij u slapende vinde. M.

HERMES.

De overledene Consistoriaalraad HERMES, schrijver van den beroemden Roman: *Reis naar Saksen*, als ook van andere werken, was een even

(1) *Ps.* CXXI: 2.

even vrolijk en opgeruimd, als vroom man. Reeds oud zijnde, had hij de belegering van *Breslau* in 1806 en 1807 door de Franschen, gelukkig mede doorgestaan, en wist in het vervolg vele trekken uit dezelve met de hem eigene gaven van verhalen voor te dragen. In eenen kring van jonge lieden gevraagd zijnde, of hij en zijne huisgenooten door geene kogels of bommen geleden hadden, verhaalde hij met een ernstig gelaat de volgende geschiedenis: Ik zat eens aan tafel met Fransche Hoofdofficieren. Als een goed Vaderlander, lette ik weinig op hetgeen gesproken werd, toen een Fransch artillerie-officier van hoogen rang het volgende verhaalde: Nooit stond ik met een bezwaarder hart, zeide deze brave man, voor eene stad, dan voor *Breslau*, want hier woonde de Leeraar mijner jeugd, die mij op het pad der deugd teruggebragt had. Weggesleept door losse grondbeginselen, en door den stroom der omwenteling, vond ik gelukkig te *Mainz* de schriften van HERMES. Ik leerde Hoogduitsch, en in den roman: *Reize naar Saksen*, heb ik troost, sterkte, geloof en deugd wedergevonden. Daarom sidderde ik, wanneer mijne bombardiers de bomketels rigteden, dat de bommen het huis van dezen uitmuntenden man, mijnen heerlijken leermeester, treffen zouden, en ik riep, zoo dikwijls de lont bij het laadgat gebragt werd, *bombe n'attrape pas mon homme!* (bom! tref mijnen man niet).

Toen,

Toen, mijne Heeren, zoo vervolgde HERMES, stond ik op, zag den Officier doordringend aan en zeide, terwijl ik hem bij de hand greep: *Eh bien, Monsieur! me voilà, il n'est pas attrapé, votre homme!* (Welaan, Mijnheer! zie hier, uw man is niet getroffen).

WAS LEIBNITS HEIMELIJK EEN ROOMSCHGEZINDE?

Bekend is de list der Roomsche proselytenmakers, om enkele plaatsen uit de beste Protestantsche schrijvers, in welke eenigzins gunstig over de Roomsche Godsdienst gesproken wordt, terstond als bewijzen bij te brengen, dat deze mannen heimelijk tot hunne Kerk hebben overgeheld, of wel in stilte tot haar zijn overgegaan. Dit was het geval bij HUIG DE GROOT en LEIBNITS. Daarom schreef ook deze laatste aan THOMAS BURNET (1705): Zonder mij met DE GROOT te willen vergelijken, zoo kan ik evenwel staande houden, dat men dikwijls, ook te mijnen opzigte, dezelfde hoop koesterde, namelijk, dat ik Roomsch zoude worden, omdat ik zekere gedachten van Roomsche Godgeleerden verdedigde tegen de overdrevene beschuldigingen mijner geloofsgenooten. Toen men echter verder wilde gaan, en mij wilde overhalen tot hen over te komen, toen heb ik hun getoond, dat ik hiervan nog ver verwijderd was. BOSSUET schreef ook op dezelfde wijs aan mij, maar ik ant-

antwoordde hem onbewimpeld en nadrukkelijk, en voerde dezen toon om hem te bewijzen, dat, welk een groot controvers hij ook zijn mogt, ik evenwel zijne streken (*finesses*) te goed kende, om daardoor gevangen te worden.

(Deze aanmerking verdient thans te meer behartigd te worden, daar in onze dagen Roomsche schrijvers zich nog ter bestrijding van het Protestantendom op LEIBNITS durven beroepen).

IS DIT GEENE VERKWISTING?

Een Engelsch Gezant te *Napels* gaf daar eens een heerlijk feest, dat hem echter niet veel kostte. Men vernam dit, en om zijn feest, dat in het eerst zeer toegejuicht was, te verlagen, beschuldigde men hem nu van gierigheid. Hij wreekte zich hierover als een waar Engelschman, en als een man, die de guinjes niet telde. Hij liet hun tot een tweede feest noodigen. Men dacht dat hij dit deed om revanche te nemen, en dat dus dit feest zeer schitterend zou zijn. De genoodigden verschenen, maar zagen geene toebereidselen. Eindelijk wordt een bekken met gloeijende kolen boven eene lamp met spiritus binnen gebragt, en men spitst zich op iets wonderbaars. »Mijne Heeren," zoo begon de Gezant, »gij ziet slechts op de kosten en niet op het vermaak dat een feest geeft, let nu wel op." Hij slaat zijnen mantel open en toont

toont hun eene schilderij. »Dit," zegt hij, »is het werk van een beroemd meester, 5000 guinjes waardig; maar dit is nog niet alles. Zie hier deze tien wissels, ieder van 1000 guinjes, van *Amsterdam* op zigt betaalbaar." Hierop rolt hij alles bij elkander, en werpt het in het met de gloeijende kolen gevulde bekken, en vervolgt nu: »Ik twijfel niet, mijne Heeren! of dit bewijs zal u voldoen; en ik ben overtuigd, dat gij, met mij volkomen tevreden, mij zult verlaten. Vaartwel, Mijne Heeren! het feest is afgeloopen."

DE WINTER.

De winter, die ons tegentreedt,
Toont ons op nieuw Gods alvermogen,
Die 't al met sneeuw en ijs bekleedt,
En starren tint'len doet in de oogen.

Nu schittert eens het bliksemlicht,
Dan rolt en ratelt weêr de donder,
Dan dekt de sneeuw de voren digt;
Bewaart het wintergraan er onder.

Wat 't onopmerkzaam oog niet ziet,
Nu God den winter doet herleven,
Hij schenkt, al zien wij 't nu nog niet,
Hij schenkt weêr uit den dood het leven.

O winter! zal dan uw gebied,
Een doods-vallei of grafplaats wezen?
Neen, als mijn oog uw' invloed ziet,
Dan moet ik uw bestaan niet vreezen.

Ge

Ge omhult en dekt steeds boom en zaad,
Beveiligt veld en loof en bloemen,
Met uw zoo koud als bleek gelaat,
En doet ons hoog de Lente roemen.

Ja, zij verkrijgt haar schoonste pracht,
Van U, die rust gaaft aan de aarde;
De Lente bloeit met nieuwe kracht,
Door U, die zoo veel schoons haar gaarde.

Ja, eenmaal rijst de Lentezon,
En zwijgt de zee, hoe ook verbolgen;
Eens lacht de Lente op veld en bron,
Die steeds den winter op zal volgen.

Hoe streng die dan ons ook omsluit',
Voor hem, die op Gods trouw blijft staren,
Blinkt schoon de vaderliefde uit,
Die 't kleinste zaadje wil bewaren.

Verheven Oorsprong der Natuur,
O aller schepa'len Levensader!
Al koestert ons geen zonnevuur,
Gij blijft, ook in den winter, Vader.

Vreest dan niet, Christ'nen; God regeert!
Blijft aan Diens vaderzorg steeds denken;
Wat storm hier ook uw kalmte keert,
God zal eens 't hoogst geluk u schenken.

Eens wijkt de nacht van uwe schreên,
Eens zal uw wintertijd verzinken,
En wat u hier ook donker scheen,
Zal hooger eens verhelderd blinken.

Amsterdam, J. H. DU SART.

AL-

ALGEMEENE SYNODE DER HERVORMDE KERK.

De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk heeft het wenschelijk geoordeeld, dat, bij vervolg op het *Handboek van* VAN DER TUUK, eene *Uitgave van de Kerkelijke Verordeningen sedert het jaar* 1843, bewerkstelligd worde. Om van de uitvoerbaarheid dezer onderneming te doen blijken, heeft de Synodale Commissie, door de bemoeijingen der Kerkbesturen, zich van een genoegzaam getal inschrijvingen trachten te verzekeren. Deze poging heeft geene voldoende uitkomsten opgeleverd, en worden daarom, bij deze openbare aankondiging, allen, die deze genoemde verzameling zouden verlangen te bezitten, en die zich nog niet verklaarde, uitgenoodigd, om uiterlijk vóór 1° Mei 1849, daarvan, schriftelijk en vrachtvrij, aan den Ondergeteekende opgave te doen.

's Gravenhage, 29 November 1848.

De Secretaris der Algemeene Synode voorn.
TIMMERS VERHOEVEN.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

DIEREN. Zie April 1848.

BEN-

BENNEKOM staat vakant te worden. Zie Junij 1848.

TERWOLDE. Zie Nov. 1848.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN, 1 Dec. 1848. De Wel Eerw. Heer W. H. LINSE, bevestigd Predikant te *Steenderen* en *Bronkhorst*, is tot lid van deze Klassis aangenomen.

TIEL.

TIEL, den 23 Nov. Heden werd door den Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier, uit het bevorens gemelde zestal van Predikanten, het volgend drietal geformeerd, volgens alphabetische orde:

DD. C. L. JUNGIUS, Pred. te *Rijswijk*. J. C. VAN SCHERMBEEK, Pred. te *Elst*, en H. C. WESSELING, Pred. te *Noordwijkerhout*.

Waaruit tot Herder en Leeraar alhier beroepen is, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. C. WESSELING.

IJZENDOORN, den 26 Nov. 1848. Onze geachte Leeraar, J. D. BLOEMEN, zich tot ons leedwezen gedrongen gevoelende, zijne dienst onder ons neder te leggen, werd den 22sten dezer eervol uit zijne betrekking op de Klassis van *Tiel* en deze Gemeente ontslagen, en nam heden avond afscheid van ons met *Gal.* VI: 14*a*.

De Heer zegene hem op zijnen verderen levensweg, en stelle hem eerlang in de gelegenheid, om, naar den wensch zijns harten, elders in de dienst des Heeren werkzaam te zijn.

BOMMEL.

TUYLL, den 19 Nov. 1848. Onze Leeraar, Ds. G. RIBBIUS, had op heden het geluk plegtige gedachtenis te mogen vieren van zijne 25 jarige Evangeliebediening, vroeger te *Wervershoof* en te *Middelie*, later onder ons. Wij waren met hem

hem blijde en dankbaar, toen hij ons, naar aanleiding van 1 *Tim.* I : 12, bepaalde bij het voorregt hem te beurt gevallen, en bidden God, dat hij nog vele jaren werkzaam wezen moge aan den bloei der Gemeente.

RUMPT, 3 Dec. Onze geachte Leeraar, D. J. H. VAN TUSSENBROEK, vierde heden in eene avond-Godsdienst plegtig gedachtenis van zijne 25 jarige Evangeliebediening, in de verschillende Gemeenten, *Zuilichem* en *Nieuwaal*, *Kwadijk* en in *ons* midden, verrigt.

Zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid over 1 *Cor.* I : 23*a*. *Wij prediken Christus.* Wat die prediking in zich bevatte, het heerlijke dat in die prediking gelegen was, en hoe die predikingstof tot roem gaf in dit uur voor zijn Eerw. als voor ons, werd ons op eene indrukwekkende wijze voorgesteld.

Eene talrijk opgekomene schare, zoo uit ons midden als van elders, waaronder ook waardige Medebroeders van onzen Leeraar mogten geteld worden, verhoogde den luister van dit feestelijk uur, en droeg het kenmerk hunner deelneming in zijn geluk. Hartelijk wenschen wij, dat zijn Eerw. nog lang moge worden gespaard, en zijne prediking van CHRISTUS in ons midden vele vruchten drage tot roem van Gods genade in CHRISTUS en ons geluk.

OPHEMERT, den 3 Dec. 1848. Onze beroepen Leeraar, Ds. D. GILDEMEESTER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, werd heden onder ons bevestigd, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, door Ds. O. G. HELDRING, Pred. te *Hemmen*, met eene Leerrede over *Joh.* I : 35—37. De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger en den Consulent.

Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn H. dienstwerk onder ons, predikende naar aanleiding van 1 *Kon.* XXII: 14, over de roeping van den dienstknecht des Heeren, om Gods woord te verkondigen.

HAEFTEN vakant. Zie Febr. 1847.

HERWIJNEN vakant. Zie Nov. 1848.

HARDERWIJK.

VEESSEN, 15 Nov. 1848. Heden ontving de Kerkeraad het verblijdend berigt, dat de Wel Eerw. Heer K. TH. KOCH, het op hem uitgebragte beroep, onder inwachting der vereischte approbatiën volvaardig had aangenomen.

KOOTWIJK, den 26 Nov. Heden werden wij zeer verontrust, dewijl onze geliefde Leeraar, B. L. MULLER, ons in de voormiddag-Godsdienstoefening bekend maakte, dat zijn Wel Eerw. eene wettige beroeping ontvangen had naar *Urk*, (het eiland) ons tevens berigtende, dat hij dezelve in ernstige overweging had genomen.

HIERDEN vakant. Zie Nov. 1848.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Nadat ook Ds. L. PROES, Th. Dr. en Pred. te *Leeuwarden*, voor de beroeping herwaarts had bedankt, werd door den Breeden Kerkeraad een nieuw negental van Predikanten geformeerd, waarop geplaatst werden:

DD. ADAMA VAN SCHELTEMA, Predd. te *Hoorn*. VAN KOETSVELD, te *Schoonhoven*. KRABBE, te *Leiden*. VAN HAEFTEN, te *Nijmegen*. STRICKER, Th. Dr. te *Dordrecht*. PLEYTE, te *Nieuwenhoorn*. VAN

HOOG-

HOOGSTRATEN, te *Utrecht*. MEYBOOM, te *Nijmegen*. HUYGENS, te *Hoogmade*. De beide laatsten met overstemming tegen Ds. HOIJER, te *Zalt-Bommel*, BENNINK JANSSONIUS, te *Arnhem*, en RUTGERS VAN DER LOEFF, te *Leiden*.

Hieruit werd het volgende drietal gekozen:

DD. VAN KOETSVELD, STRICKER, Th. Dr., ADAMA VAN SCHELTEMA. De laatste met herstemming tegen Ds. MEYBOOM.

Op den 16den November is hieruit beroepen, Ds. C. E. VAN KOETSVELD, Pred. te *Schoonhoven*. Na beraad heeft zijn Eerw. dit beroep aangenomen.

Aan Ds. W. H. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK, bevestigd Predikant te *Delft*, is akte van lidmaatschap der Klassis van *'s Gravenhage* afgegeven.

TER HEYDE, den 29 Oct. 1848. Heden zag de Wel Eerw. Heer J. BOLDERMAN, rustend Predikant, zich boven vele Ambtsbroeders het voorregt geschonken, van dankbaar te gedenken aan zijne plegtige inzegening als Evangeliedienaar bij deze Gemeente, juist op dienzelfden dag *vijftig* jaren voorleden.

Met de woorden, te vinden *Ps.* CIII: 1—5, heeft de in God verblijde Grijsaard zijnen dank en lof aan zijnen Weldoener opentlijk betuigd, voor de vele en buitengewone gunstbewijzen, zoo vele jaren genoten, naar geest en ligchaam, en zich aan zijne ontferming en hoede voor den volgenden tijd zijns levens aanbevolen. 's Mans naaste bloedverwanten en oudste vrienden deelden in zijne feestvreugde, en gaven hun genoegen te kennen in milde giften aan de Diakonie-armen en Kerk; gelijk ook de leden des Kerkeraads hem welmeenend geluk wenschten met het houden dezer dankrede, op welke, eerst spade, voor hem volge de

 hoo-

hooger, heiliger en zaliger dankzeggiag, die God en den Heiland toekomt in de Gemeente der volmaakte regtvaardigen!

ROTTERDAM.

VLAARDINGEN EN VLAARDINGER-AMBACHT, 12 Nov. 1848. Onze van *Terwolde* beroepen Leeraar, Ds. H. H. SLUITER, werd heden tot onze blijdschap bevestigd door zijn Eerw's. Oom, Ds. A. VERWEY, Pred. te *Leiden*, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 11. *Niemand kan een ander fondament leggen, dan hetgeen gelegd is, hetwelk is Jezus Christus.* De Bevestigde aanvaardde zijne bediening met *Efez.* II: 22. *Op welken ook gij mede gebouwd wordt tot eene woonstede Gods in den Geest.*

DELFTSHAVEN vakant. Zie Oct. 1848.

LEIDEN.

WOERDEN, 3 Dec. Heden voormiddag werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. M. LOOIS, tot ons van *Veenendaal* overgekomen, onder ons door zijnen ambtgenoot, de Wel Eerw. Heer T. SANDERS, bevestigd, die tot tekst had *Matth.* XIII: 3*b*. *Ziet een zaaijer ging uit om te zaaijen.* Des namiddags aanvaardde zijn Wel Eerw. zijn dienstwerk onder ons met *Col.* I: 28, 29. *Denwelken wij verkondigen, vermanende een iegelijk mensch, en leerende een iegelijk mensch in alle wijsheid, opdat wij zouden een iegelijk mensch volmaakt stellen in Christus Jezus, waartoe ik ook arbeide, strijdende naar zijne werking die in mij werkt met kracht.*

KATWIJK AAN ZEE vakant. Zie Nov. 1848.

OEGSTGEEST vakant. Zie Nov. 1848.

GOUDA.

GOUDA, 17 Nov. Deze Gemeente staat eerlang vakant te worden, wegens het door Z. M.

den

den Koning eervol met pensioen verleend Emeritaat aan den oudsten Leeraar, Ds. JOH. LA LAU, ingaande met 1 Januarij 1849.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK, 26 Nov. 1848. Onze Leeraar, Ds. ABM. DIEMONT, Th. Dr., den 22 October j.l. naar de Waalsche Gemeente te *Leeuwarden* beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen.

WAARDER, 26 Nov. Werden wij in de avond-Godsdienstoefening van 8 Nov. j.l. ontrust, door de mededeeling van onzen Leeraar, dat hij eene eenparige beroeping naar *Bennekom* ontvangen had; heden werden wij zeer verheugd door het berigt, dat zijn Eerw. na beraad vrijheid had gevonden nog in ons midden te blijven. Met *Phil.* I:8—11 verbond hij zich op nieuw aan ons, eene verbindtenis, die wij van langen duur wenschen; eene verbindtenis, waarop de Gemeente prijs stelt. Met daden heeft zij hare hartelijke blijdschap getoond, en reeds vroeger blijken gegeven van hare leeraarlievendheid, door, bijna geheel uit vrijwillige bijdragen, eene geheel nieuwe en doelmatig ingerigte Pastorie te laten bouwen, waartoe ruim ƒ3000 werd opgebragt.

ZIJDERVELD, 4 Dec. 1848. Uit het door Zijne Excellentie den Minister der Hervormde Eeredienst opgegeven achttal Kandidaten tot de H. dienst, is door den Kerkeraad alhier, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. P. GREEBE, Pred. te *Schoonrewoerd*, beroepen tot Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer R. O. C. AITTON, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, die deze beroeping bereidvaardig heeft aangenomen.

BRIELLE.

ZWARTEWAAL, 29 Nov. Heden werd aan

 on-

onzen Leeraar, Ds. J. J. VAN WALSEN, vergund, dankbare gedachtenis te vieren van zijne vervulde 25 jarige Evangeliebediening. Eene Commissie, zamengesteld uit leden van het plaatselijk Bestuur, den Kerkeraad en de Gemeente, kwam hare gelukwenschingen aanbieden, en vereerde hem uit naam der Gemeente met een aanzienlijk geschenk in zilver, als blijk van deelneming in zijne blijdschap en belangstelling in dezen dag. In onze avond-Godsdienstoefening sprak zijn Eerw., naar aanleiding van 1 *Petr.* I : 24*b*, 25, tot de Gemeente, *over het woord des Heeren, dat blijft, al verdwijnt ook alles hier beneden*, het woord, dat hij vroeger in de Gemeente van *Altforst* en *Appeltern*, en sints bijna 20 jaren aan ons had verkondigd. De plegtigheid van het uur werd, behalve door de talrijke opkomst der Gemeente; nog verhoogd door de tegenwoordigheid van vier Ambtsbroeders uit de nabuurschap, zijnde de overige alleen teruggebleven om het ongunstige weder en de ontoegankelijke wegen. Worde onze Leeraar nog lang gespaard en strekke zijn arbeid op den duur ter bevordering van waarheid en godzaligheid!

NIEUWE TONGE vakant. Zie Maart 1848.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM, den 28 Nov. 1848. Ingevolge eenen uitnoodiging, door den Ring van *Amsterdam*, aan al de Hervormde Predikanten der Provincie *Noord-Holland* gerigt, vereenigden zich heden 63 hunner in de Kerkeraadskamer der Nieu-

Nieuwe Kerk te dezer stede, met het doel om ook in deze Provincie eene Predikanten-Vereeniging tot stand te brengen, terwijl van vele anderen berigt was ingezonden, dat zij daartoe gaarne zouden hebben medegewerkt, indien zij niet door verschillende redenen waren verhinderd geworden, aan deze bijeenkomst persoonlijk deel te nemen.

Het voorgestelde doel is aanvankelijk gelukkig bereikt. De Noord-Hollandsche Predikanten-Vereeniging heeft zich geconstitueerd, en zich een Bestuur gekozen van zes leden, met name de Heeren WILDSCHUT en SPIJKER als eersten en tweeden Voorzitter, VAN LIMBURG BROUWER en DE VOOGT als eersten en tweeden Secretaris, KLIPPINK en VAN VOORST als eersten en tweeden Quaestor. Als het oogmerk harer vestiging heeft zij zich voorgesteld: de bevordering van broederlijke gemeenschap en Christelijk leven, onder allerlei rigting der Godgeleerde wetenschap in onze dagen, ten einde dezelve dienstbaar te maken aan het heil der Gemeente van onzen Heer. En, om dat oogmerk te beter te bereiken, heeft zij gemeend, zich niet binnen enge grenzen te moeten bepalen, maar integendeel hare Vergaderingen voor alle Protestantsche Godsdienstleeraars toegankelijk te moeten stellen, waartoe hun Eerw. tot de aanvaarding van het Lidmaatschap der Vereeniging zullen worden uitgenoodigd; en voorts als beginsel aangenomen, dat hare werkzaamheden zich niet verder dan tot onderlinge voorlichting, teregtwijzing en raadgeving zullen behooren uit te strekken.

In de maand Mei des volgenden jaars hoopt zij hare eerste gewone Vergadering te houden, waartoe bij voorraad nogmaals *Amsterdam*, als

 plaats

plaats van zamenkomst, is aangewezen. Na vaststelling van nog eenige aanhangig gebleven punten van orde, zal die zamenkomst reeds dadelijk kunnen gewijd zijn aan de behandeling van een en ander onderwerp, met het doel hunner instelling in meer onmiddellijk verband staande.

De zegen des Heeren bekroone eene onderneming, wier aanvang gekenmerkt werd door eenen broederlijken geest van vrijmoedig vertrouwen.

AMSTERDAM. Ds. C. A. ADAMA VAN SCHELTEMA, thans nog Predikant te *Hoorn*, heeft de beroeping herwaarts aangenomen.

HAARLEM.

JISP, 26 Nov. 1848. Maakte onze geliefde Leeraar, Ds. H. J. VAN GRUTING, ons voor veertien dagen bekend, dat zijn Eerw. eene eenparige beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Zuidzijpe* en *Eenigenburg*, heden mogten wij van zijn Eerw. vernemen, dat hij, na ernstig beraad, vrijheid gevonden had voor deze beroeping te bedanken. Zeer verheugde zich de Gemeente, toen die geachte en beminde Leeraar verklaarde bij haar te willen blijven, en zich bij vernieuwing aan haar verbond. Zijn Eerw. hield bij deze gelegenheid eene Leerrede over *Spreuk.* XVI: 9. *Het hart des menschen overdenkt zijnen weg, maar de Heer stuurt zijnen gang.*

KNOLLENDAM EN MARKEN BINNEN. Zie April 1848.

ALKMAAR.

ZIJPE vakant. Zie Nov. 1848.

ZUIDZIJPE vakant. Zie Nov. 1848.

HOORN.

ABBEKERK EN LAMBERTSCHAAG, 3 Dec. 1848. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. A. MAAGH KNIPHUIZEN, in zijne dienst bevestigd door

door Ds. J. LEEMHUIS, Pred. te *Midwoud*, aan wien de Consulent, Ds. A. SCHILT, Pred. te *Twisk*, bereidvaardig de beurt afgestaan had. Zijn Eerw. sprak bij die gelegenheid naar aanleiding van 2 *Cor.* XII: 14 *m. g. Ik zoek u.* De handoplegging geschiedde, behalve door den Consulent en den Bevestiger, ook door Ds. J. A. M. MENSINGA, Pred. te *Sijbekarspel.* De bevestigde Leeraar aanvaardde des namiddags zijne dienst, met eene Leerrede over *Efez.* III: 10.

OOSTWOUD, 10 Dec. 1848. Heden had alhier de bevestiging en intrede plaats van onzen beroepen Herder en Leeraar, den Heer G. J. VAN DER ROER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland.* Bij gereden afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. L. LEEMHUIS, Th. Dr. en Pred. te *Midwoud*, werd de Bevestigingsrede gehouden door Ds. VAN DEINSE, Pred. te *Naaldwijk*, naaar aanleiding van *Marc.* XVI: 20. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk onder ons, met eene rede over 1 *Thess.* III: 8.

ENKHUIZEN vakant. Zie Nov. 1848.

URK vakant. Zie Nov. 1848.

HOOGCARSPEL. Zie Nov. 1848.

EDAM.

BROEK IN WATERLAND, 3 Dec. 1848. Heden werd alhier onze van *Eemnes Buitendijks* beroepen Leeraar, Ds. A. J. P. OORT, bevestigd door deszelfs Vader, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. OORT, Pred. te *Rotterdam*, aan wien dit werk door den Consulent, Ds. H. SCHOGT, bereidvaardig was afgestaan. De Bevestiger had tot tekst, 1 *Tim.* IV: 16. De intrede geschiedde des namiddags, met eene Leerrede over *Jes.* XL: 6—8.

BUIKSLOOT staat vak. te worden. Zie Nov. 1848.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

GRIJPSKERKE, 14 Nov. 1848. Nadat Ds. N. VAN LEEUWEN, voor de alhier op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt had, formeerde de Kerkeraad op nieuw dit zestal van Predd.

DD. H. Q. JANSSEN, te *Vrouwenpolder*. R. E. ERNST VETTEN, te *Serooskerke*. J. H. A. C. HANEWINCKEL, te *Ravestein* en *Dieden*. T. VAN STRIEN, te *Kleverskerke*. J. W. A. GREVE, te *Oostkapelle*, en den Kandidaat, J. DE VISSER.
Uit het drietal, bestaande uit de drie eerstgenoemden, beriep men Ds. HANEWINCKEL, te *Ravestein*, die mede bedankt heeft.

MIDDELBURG, 2 Dec. 1848. Na verkregene handopening, ter vervulling der alhier bestaande vakature, formeerde de Breede Kerkeraad der Nederd. Herv. Gemeente alhier, op den 20 Oct. j. l., het volgende twaalftal van Predd.

DD. J. P. HASEBROEK, te *Breda*. J. BROEDELET, te *Gouda*. L. VAN HAAFTEN, te *Nijmegen*. J. APPEL, te *Koekengen*. C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, te *Hoorn*. H. J. HOFSTEDE, te *Gorinchem*. E. CATS WOR, te *Mijdrecht*. F. C. VAN DEN HAM, Th. Dr. te *Harderwijk*. C. E. VAN KOETSVELD, te *Schoonhoven*. C. L. JUNGIUS, te *Rijswijk*, en E. G. F. KREUTZBERG, te *Chaam*.

Hier uit formeerde men den 3 Nov., dit zesen drietal:

Zestal:

DD. HASEBROEK, VAN DEN HAM, BROEDELET, CREUTZBERG, VAN HAAFTEN en APPEL.

Drietal:

VAN DEN HAM, HASEBROEK en CREUTZBERG.

Uit

Uit dit drietal is op den 12 Nov. beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. P. HASEBROEK, Pred. te *Breda*, die na ernstig beraad, deze beroeping onder inwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

SEROOSKERKE, 3 Dec. 1848. Heden deelde ons onze Leeraar, Ds. N. E. ERNST VETTEN, de treurige tijding mede van het afsterven van den Wel Eerw. Heer NICOLAAS BORSBOOM, die in den ouderdom van 72 jaren, als Emeritus Pred. van *Axel*, te *Middelburg* overleden is. Van 1802 tot 1824 was hij onze geliefde Herder en Leeraar. Gedurende dit lange tijdsverloop bevorderde hij met de meeste belangstelling, onze tijdelijke en godsdienstige belangen, stichtte ons door zijn leven en wandel, won door zijn minzaam en zachtaardig gedrag aller harte, en was door zulke naauwe en teedere banden aan ons gehecht, dat hij menig beroep naar elders, om onzentwil, van de hand wees, en slechts door den drang der omstandigheden, er eindelijk toe besluiten kon, ons voor de Gemeente van *Axel* te verlaten. Zelfs in de dagen zijner rust, vergat hij ons niet, maar bezocht ons dikwerf. Moge hij in die rust zijn ingegaan, welke God voor zijn volk bereid heeft, en zijne diep bedroefde Weduwe bij hare hoog geklommen jaren, hierdoor vertroost en versterkt worden, terwijl zijne nagedachtenis hier in zegening blijft.

VERE vakant. Zie Aug. en Oct. 1848.

GOES.

FORT BATH. Zie April 1848.

IJZENDIJKE.

GROEDE. Het kerkgebouw der Hervormden alhier verkeerde sedert eenigen tijd in een' toestand, waarin onderscheidene herstellingen noodza-

zakelijk werden. — De Kerkeraads-kamer was een geheel ongeschikt lokaal; de glazen der Kerk door ouderdom duister en ondigt, en de Kerk zelve geheel verveloos, terwijl hoogst bekrompen de gelegenheid bestond ter bediening des H. Avondmaals voor deze zoo talrijke Gemeente. Tallooze zwarigheden schenen telkens de herstelling en vernieuwing van een en ander te vertragen, tot dat het belangstellend werkzaam zijn van het geachte hoofd onzer burgerlijke Gemeente, allen daartoe geregtigden, in zijne overtuiging eenparig deed deelen, dat het tijd was handen aan het werk te slaan, en wel met dat gelukkig gevolg, dat de benoodigde fondsen in de Gemeente zelve, al spoedig werden gevonden, en wij ons nu mogen verheugen in het bezit eener geheel nieuwe Kerkeraads-kamer, waartoe een gedeelte der Fransche Kerk, aan ons Kerkgebouw palende, (welke Gemeente, in 1618 opgerigt, en in 1818 gesupprimeerd) is gebruikt geworden, terwijl in de ruimte der nu afgebrokene Kerkeraads-kamer, eene hoogst doelmatige gelegenheid is daargesteld voor de Avondmaals-bediening. Het Kerkgebouw van binnen en buiten is geschilderd, en door het plaatsen van ijzeren ramen met groote ruiten, het helderst licht en warmte aangebragt. Alles bij aanneming vervaardigd door inwoners, leden der Gemeente alhier.

Na de gelukkige volvoering van dit aanzienlijk werk, het welk wezenlijke verbetering met verfraaijing tegelijk heeft daargesteld, was de Gemeente de eerste maal te zamen in het hernieuwd Kerkgebouw, den 12 Nov. j.l.. en werd zij toen tot dankbare belangstelling opgewekt door haren Leeraar, den Wel Eerw. Heer G. G. BRUGMAN, die alstoen tot onderwerp zijner rede legde, het geen

geen wij lezen *Joh.* X:22*a*, als wanneer zijn Wel Eerw. te gelijk een overzigt gaf over de lotgevallen der Gemeente, sedert 1612 hier gevestigd, en van dit fraaije Kerkgebouw, het welk zich tot in de vroegste eeuwen van het Christendom verliest, zijnde alhier reeds, gelijk men vermeent te kunnen bewijzen, zoo al niet ten jare 600, het Christendom ingevoerd geworden, door de prediking van zekeren St. AMAND, dan toch door St. ELIGIUS (St. ELOI) ten jare 861.

Het Kerkgebouw, gedurende het laatste gedeelte dezer belangrijke herstelling, niet gebruikt kunnende worden voor de Openbare Godsdienstoefening, hadden de Opzieners der Gemeente aanvragen gedaan bij de Evang. Lutherschen Kerkeraad alhier, om gedurende dien tijd, eenmaal elken Zondag, hunne Kerk te mogen gebruiken. Dit verzoek werd niet alleen dadelijk bereidwillig toegestaan, maar ook de Organist dier Gemeente bood zich aan, om alsdan ons kerkgezang met het Orgel te begeleiden. Van deze vergunning en van dit aanbod is gedurende zes Zondagen een dankbaar gebruik gemaakt. De laatste zamenkomst had alsdan plaats op den 5 Nov. j. l., als wanneer op aanschrijving van hoogere Kerkbesturen, beide de Gemeenten gedachtenis vierden én van de gezegende Kerkhervorming én van den Munsterschen Vrede. Des voormiddags sprak de Pred. der Hervormden, naar aanleiding van *Openb.* III:3. Des namiddags behandelde de Wel Eerw. Heer J. C. LOCH, Evang. Luth. Pred. alhier, dezelfde onderwerpen, en had tot tekst genomen *Openb.* III:11, met dien verstande intusschen, dat des voormiddags meer het geschiedkundige werd behandeld, en des namiddags de zegeningen Gods ons als Nederlandsch Protestantsche Christenen

nen ten deel gevallen, werd herinnerd, en de verpligtingen, daardoor op ons rustende, aangetoond en het harte aanbevolen. Regt eenstemmig is de viering van dezen dag geweest voor beide de Gemeenten, en nog lange, vertrouwen wij, zal een en ander belangstellend in het geheugen bewaard worden.

God verhoore de wenschen en bede ten nutte van beide Gemeenten, door den Pred. der Hervormden, aan het slot zijner rede, bij het bedanken voor het tijdelijk gebruik van dit Bedehuis, ten hemel opgezonden.

SLUIS staat vakant te worden. Zie Aug. 1848.

UTRECHT.

UTRECHT.

TER AA, 29 Oct. Heden bij de voormiddag-Godsdienstoefening, werd door onzen Leeraar F. H. HOOLA VAN NOOTEN, ons het overlijden bekend gemaakt van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. BADON VAN DEN BERG, Pred. te *Oegstgeest*, die van het jaar 1810 tot 1815, als Herder en Leeraar alhier is werkzaam geweest. Zijne nagedachtenis blijve bij allen die hem kennen, en zijne Evangeliebediening onder ons zich nog herinneren, steeds in zegening, en worde gelijk wij daartoe werden opgewekt, door ons vereerd, door gedachtig aan de onzekerheid en het gewigtig doel onzes levens, acht te geven op het Evangelie der zaligheid, ook door den nu ontslapene onder ons verkondigd.

BREUKELEN, 3 Dec. De Ambachtsvrouw dezer Gemeente, Douairiere G. W. ORTT VAN NIJEN-

RO-

RODE, geb. SCHROUIJENSTEIN, werd de afgeloopene week op het onverwachts aan hare geliefde betrekkingen ontrukt. Haar afsterven, na een kortstondige ongesteldheid, en op een leeftijd, welke allen, die haar lief hadden, hoop gaf, zich nog lang in haar bezit te verblijden, had velen tot hartelijke deelneming, de Gemeente tot hoogen ernst gestemd. Onze Leeraar trachtte heden deze stemming vruchtbaar voor onze Christelijke volmaking te doen worden. Na ons voorgesteld te hebben, wie de Overledene geweest was, en wat ons dus in haar was ontnomen, bepaalde hij ons, naar *Pred.* VII:16, bij het liefelijk licht waarin de sterfdag den Christen verschijnt.

AMERSFOORT.

ZUILEN, 22 Oct. 1848. Op den 11 dezer, ontsliep te *Rotterdam*, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. OSKAMP, Art. Lib. Mag. Phil. Doct., rustend Pred. van *Kralingen*, en van 1802 tot 1804, Herder en Leeraar van deze Gemeente.

Met hoogachting en dankbaarheid, wordt door velen nog zijn persoon en werk herdacht. Hij verblijde zich in de hoogere rust, waarin wij vertrouwen dat hij is ingegaan.

ZUILEN, 19 Nov. 1848. God verblijde ons, nadat Hij ons had bedroefd. Het Kerkgebouw, door den brand van den oudejaarsavond j. l., verloren, werd ons heden door een nieuw vergoed. Dat wij het weder hebben, zóó spoedig weder hebben, zoo uit de vrijwillige bijdragen door Gemeenteleden zelve daargesteld, (waartoe weder, gelijk bij vroegere vernieuwing, onze beminde Ambachtsvrouw zulk een navolgingswaardig voorbeeld gaf) dat het zoo aan aller verwachting en wenschen beantwoordt, en dat wij het met eene talrijke schare, zoo genadig bewaard

en

en beweldadigd, voor het eerst mogten binnengaan, en Gode en den Zaligmaker toewijden, dat alles bragt toe tot onze groote vreugde.

De te dezer gelegenheid uitgesproken Leerrede, naar *Ps.* XXX : 12, 13; bepaalde ons bij *de verwisseling onzer droefheid in blijdschap*, en leerde ons daarin zien, *een wenk*, *waarvoor God de eere toekomt*, *een rijke stof om Hem te danken*, *en eene krachtige opwekking tot bestendige toewijding aan zijne dienst.*

EEMNES BUITENDIJK, 26 Nov. 1848. Onze Leeraar A. J. P. OORT, op den 23 dezer, in eene Kerkeraads vergadering, ten overstaan van den Consulent der Gemeente, den Wel Eerw. Heer B. TER HAAR ROMENY, Pred. te *Eemnes Binnendijk*, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*, den Wel Eerw. Heer P. N. VAN DER STOK, behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft heden zijne afscheidsrede gehouden, naar aanleiding van *Hebr.* XIII : 6*a. Zoodat wij met vrijmoedigheid durven zeggen: de Heer is mij een helper.*

Op den 1 Dec. daaraanvolgende, kwam de Kerkeraad onder voorzitting van den Consulent bijeen, ter aanvaarding van het beroepingswerk; hetwelk daarna op 8 Dec. werd ten einde gebragt, en wel met dien gevolge, dat de Wel Eerw. Heer J. A. VAN DER LEEUW, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, tot Pred. alhier beroepen is. Van het elftal Kandidaten, die hier eene predikbeurt vervuld hebben, werden op het viertal geplaatst de Heeren: J. A. VAN DER LEEUW, VAN DER HORST, VAN AMEROM en VAN SENDEN, Kandidaten bij onderscheidene Kerkbesturen.

VUURSCHE. Zie Oct. 1848.

WIJK

WIJK.

BUNNIK, den 12 Nov. 1848. Heden had alhier de plegtige bevestiging plaats van onzen beroepen Herder en Leeraar W. T. VAN GRIETHUYZEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. Zijn Eerw. werd, bij vriendelijken afstand van den Consulent L. P. TRAUTMAN, Pred. te *Odijk*, bevestigd en tot de Gemeente ingeleid, door zijnen Vader W. H. VAN GRIETHUYZEN, Pred. te *Hasselt*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* I:20. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren W. F. DE LEU, van *Werkhoven*. H. VERMEER, van *Houten*. TH. J. VAN GRIETHUYZEN, van *Twaal* en *Honswijk*. J. M. VAN GRIETHUYZEN, van *Est*. P. H. G. NAHUIS, van *Scherpenzeel*, en J. E. KIST, van *Zeist*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Phil.* IV: 13.

Aan zijn Wel Eerw. is Akte van Lidmaatschap der Klassis van *Wijk* verleend.

VEENENDAAL, 19 Nov. 1848. Nadat onze naar de Gemeente van *Woerden* beroepen Leeraar, Ds. J. M. LOOIS, door Ds. H. VERMEER, Pred. te *Houten*, als daartoe van wege het Klassikaal Bestuur gecommitteerd, in tegenwoordigheid van onzen oudsten Leeraar en Consulent, Ds. J. A. TEN BOKKEL HUININK, van zijne betrekking op de Klassis van *Wijk* en op deze Gemeente, in eene Kerkeraads-vergadering van den 17den j.l., behoorlijk was losgemaakt, heeft zijn Eerw. heden namiddag afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over 2 *Thess.* II: 16 en 17.

VEENENDAAL, den 1 Dec. 1848. Heden heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening,

 on-

onder voorzitting van onzen Leeraar en Consulent, Ds. J. A. TEN BOKKEL HUININK, ter vervulling der alhier openstaande tweede Leeraarsplaats, het volgende twaalftal geformeerd:

DD. J. J. KNAAP, Predd. te *Heeg*. H. W. WITTEVEEN, te *Ermelo*. D. BRESSER, te *Strijen*. B. L. MULLER, te *Kootwijk*. J. A. BARBAS, te *Bezoijen*. N. NAEFF, te *Oppijnen* en *Ness*. G. W. VAN DEN BROEK, te *'s Greveldnin Capelle*. J. VAN DER WERFF, LZN., te *Aarlanderveen*. W. POLLEN, te *Elst*. G. BARGER, te *Vreeland*. C. D. L. BÄHLER, te *Ede*, en de Wel Eerw. Heer H. C. C. SCHEIJVLIET, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*.

Daarna een zestal formerende, zoo werden daarop gebragt:

DD. J. J. KNAP, H. W. WITTEVEEN, D. BRESSER, B. L. MULLER, J. A. BARBAS en C. D. L. BÄHLER.

En op het drietal:

DD. J. J. KNAP, H. W. WITTEVEEN en D. BRESSER.

Waaruit aanstonds met eenparige stemmen tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen is, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. J. KNAP, Pred. te *Heeg*, aan wien ook de Beroepsbrief is toegezonden.

LEERSUM, 3 Dec. 1848. Heden hadden wij het genoegen, dat de vakature alhier, veroorzaakt door het vertrek van Ds. V. F. J. BOONACKER, naar *Enkhuizen*, weder vervuld werd. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer F. MEYJES, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, werd dezen morgen onder ons in de H. dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer H. J. VAN HOORN, Pred. te *Amersfoort*, met eene Leerrede over 1 *Cor*. III: 5. De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger en den twee-

tweeden Consulent, Ds. H. A. VAN DER VEN, Pred. te *Driebergen*, alsmede door DD. L. P. TRAUTMAN, W. TH. VAN GRIETHUYSEN, R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, A. A. A. MOLHUYSEN, Predd. te *Odijk*, *Bunnik*, *Ommeren* en *Horssen*.

Des namiddags begon de Bevestigde zijn dienstwerk, predikende over 2 *Cor.* III : 5 en 6*a*.

Aan zijn Wel Eerw. is acte van lidmaatschap der Klassis van *Wijk* verleend.

RENSWOUDE, den 3 Dec. 1848. Onze geachte Leeraar, J. F. BLAAUW, eene beroeping naar *Leeuwarden* hebbende aangenomen, nam heden nademiddag van deze Gemeente afscheid, predikende over *Hebr.* X : 23*a*. Daarna is zijn Eerw. in eene Kerkeraads-vergadering van zijne betrekking op onze Gemeente en de Klassis van *Wijk* ontslagen, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur voornoemd, Ds. J. DIESEL, Pred. te *Rhenen*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. P. A. BORGER, Pred. te *Amerongen*.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

GARIJP EN SUAMEER vakant. Zie April 1847.

JORWERD vakant. Zie Febr. 1848.

HALLUM vakant. Zie Nov. 1848.

OUDKERK EN ROODKERK. Zie Nov. 1848.

HARLINGEN.

TZUM, den 5 Nov. 1848. Heden berigtte ons onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. CANNEGIETER, J.J.ZOON, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Hallum*, onder de Klassis van *Leeuwarden*, en dat hij die in ernstige overweging nam.

OOSTERBIERUM, den 8 Nov. 1848. De wonde, ons voor ruim vijf maanden door het smartelijk verlies van onzen jeugdigen Leeraar, Ds. F. J. W. ZIMMERMAN, toegebragt, werd heden weder verzacht door de overkomst van zijnen Broeder, den Wel Eerw. Heer J. G. ZIMMERMAN, Pred. te *Engwierum*.

Geheel eenparig tot Herder en Leeraar alhier begeerd, werd hij den 12den daaraanvolgende in de bediening van het Evangelie onder ons bevestigd door den Consulent, den Wel Eerw. Heer F. J. HESSE, Pred. te *Tjummarum*, welke tot tekst had, 2 *Cor.* XII : 9*a*, en naar aanleiding daarvan sprak over *de algenoegzaamheid van des Heeren genade, als bemoedigend voor Leeraar en Gemeente beiden;* terwijl de Bevestigde in het namiddaguur voor eene ontzettend groote schare optrad, ons voorstellende: *den grond van bemoediging in dezen sterk bewogen tijd, gelegen in de bewustheid, dat Jezus leer van hemelschen oorsprong is;* volgens 's Heilands eigene betuiging, bij *Joh.* VII : 16, 17.

WONS EN ENGWIER vakant. Zie Nov. 1848.

SCHRAARD staat vakant te worden. Zie Nov. 1848.

SNEEK.

BALK, den 26 Nov. 1848. Na ruim tweejarige vakature en vele vruchtelooze pogingen, mogt het deze Gemeente eindelijk gebeuren, heden weder een' eigen' Leeraar in haar midden te zien optreden. Ds. J. A. RUYS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, deed alhier des nademiddags zijne intrede, met eene Leerrede *over het gewigtige en moeijelijke van dit ambt, hetwelk hij echter in het vertrouwen op des Heeren*

ren

ren hulpe met moed aanvaardde, volgens *Neh.* II : 20 *m. g.* Zijn Eerw. was vooraf des morgens bevestigd door den tijdelijken Consulent dezer Gemeente, Ds. L. VAN GIFFEN, Pred. te *Wijckel*, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV : 20, volgens welke woorden hij den nieuwen Leeraar en der Gemeente herinnerde: *dat de getrouwheid van den huisbezorger des Heeren daarin moest blijken, dat hij het Koningrijk van God niet gelegen achtte in woorden, maar in kracht.* De Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. H. H. TIJSSEN, Th. Dr. en Pred. te *Harich*, vierde met ons mede dit feest en lag met den Consulent onder zegenbeden den nieuwen Broeder de hand op.

WARNS vakant. Zie Sept. 1848.

DOKKUM.

ENGWIERUM vakant. Zie Nov. 1848.

TERNAARD vakant. Zie Nov. 1848.

HEERENVEEN.

OUDESCHOOT, NYESCHOOT, ROTTUM, MILDAM EN KATLIJK. Zie Nov. 1848.

ST. JANSGA EN DELFSTRAHUIZEN. Zie Nov. 1848.

WYNJETERP EN DUURSWOUDE staat vakant te worden. Zie Nov. 1848.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Oct. 1848.

KAMPEN.

KAMPEREILAND, 12 Nov. 1848. Heden

 had

had hier de plegtige inwijding plaats van den Wel Eerw. Heer Kandidaat J. ALINGH PRINS, tot Herder en Leeraar onzer Gemeente. Bij vriendelijken afstand van den Consulent, Ds. N. S. HOEK, Pred. te *Kampen*, werd dit heilige werk verrigt door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer L. VROOM, Pred. te *Zwolle*, naar aanleiding van *Matth.* V: 13—16. De oplegging der handen geschiedde door de H.H. Bevestiger en Consulent. Des namiddags deed de Bevestigde zijne intrede, en had daartoe tot tekst *Hand.* IV: 20. Behalve Bevestiger en Consulent, waren hierbij tegenwoordig: DD. H. DWARS en W. A. VAN MEURS, Predikanten te *Kampen*, H. RIETVELD CREYGHTON en W. J. O. SLUITER, Predikanten te *IJsselmuiden* en *Zalk*, J. H. BRANDES, Predikant bij de Evang. Luthersche Gemeente te *Kampen*, en A. L. GASTMANN, Predikant buiten vaste bediening en Conrector aan het Gymnasium te *Kampen*.

Indrukmakend was het werk van den Bevestiger, echt Evangelisch dat van den Bevestigde, en de stichting groot van de Gemeente en van allen, die van elders gekomen, met ons dezen plegtigen dag van Godsdienstoefening wel wilden vieren, en in onze regtmatige vreugde en uitdrukking van dankbaarheid hartelijk deelnamen.

OLDEMARKT, 19 Nov. 1848. Heden voormiddag, bij gelegenheid der plegtige Avondmaalsbediening, gaf onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer R. VAN VELDEN, ons het aangename berigt, dat het zilver, tot onze Avondmaalstafel behoorende, was vermeerderd geworden met twee nieuwe sierlijk bewerkte Bekers en eenen grooten Broodschotel, even schoon en met smaak bewerkt, van welke stukken voor de eerstemaal gebruik zoude worden gemaakt.

Het

Het was een geschenk, bij uitersten wil, voor onze Gemeente bestemd door wijlen Mejufvrouw E. H. BRAMER, overleden den 28 December 1847, in den bloeijenden ouderdom van ruim 22 jaren.

De hooge belangstelling, die zij bij het genot der gezondheid in onze dierbare Godsdienst en hare heilige plegtigheden had betoond, bleef haar bij op haar krankbed, en zij wilde die, bij het naderen van haar sterfuur, door deze daad van Christelijke liefde openbaren.

De nagedachtenis van deze jonge Zuster der Gemeente, die reeds eenige jaren met haren Broeder en jongere Zusters het bezit van geliefde Ouders moest missen, maar onder dat verlies zich steeds zoo Christelijk gedroeg, blijve bij onze Gemeente nog lang in zegening.

Onze Leeraar wijdde deze stukken voor het gebruik, plegtig met inroeping van den Goddelijken zegen, aan derzelver bestemming toe.

Wordende eindelijk den Heer J. E. BRAMER, Broeder en Voogd van de jongere Zusters der Overledene, voor de juiste uitvoering van het zijn Ed. opgedragen werk, in naam der Gemeente dank gezegd.

ENS EN EMMELOORD OP SCHOKLAND, den 26 Nov. 1848. Nadat onze Leeraar, Ds. J. MAKS, sedert April 1841 Predikant alhier, op den 6 Aug. l.l. te *Haarlem* overleden was, is, na verkregen handopening en Acte van Collatie door het Klassikaal Bestuur van *Kampen*, tot Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer C. RIBBIUS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, welke sedert 30 April l.l. als Hulpprediker in de dienst des Evangelies had voorzien.

Heden had alhier de plegtige bevestiging plaats,

door den Consulent, Ds. H. DWARS, Pred. te *Kampen*, welke, naar aanleiding van 1 *Thess.* V: 12, 13*a*, sprak over de juiste beschouwing en regte waardering der Evangeliebediening. De handoplegging geschiedde, behalve door den Bevestiger, ook door Ds. L. J. VAN DER VEEN, Pred. te *Colmschate*. De bevestigde Leeraar aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Gal.* I: 10. *De Leeraar der Gemeente geen menschenbehager, maar een dienstknecht van Christus*.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

OPENDE, den 19 Nov. 1848. Heden maakte onze Herder en Leeraar, D. TERPSTRA, ons bekend, dat zijn Wel Eerw. voor de op hem uitgebragte beroeping naar *Onderdendam* bedankt had. — De Gemeente, welke hierover zeer verheugd was, en zich nu nog sterker dan te voren door den band der liefde aan haren Leeraar verbonden gevoelde, heeft hiervan handtastelijke blijken gegeven, door haren algemeen geachten Predikant met geschenken in gewerkt zilver te begiftigen, welke zijn Eerw. onder gevoelige dankbetuigingen heeft aangenomen.

APPINGADAM.

JUKWERT vakant. Zie Aug. 1848.

WIRDUM vakant. Zie Nov. 1848.

MIDDELSTUM.

BEDUM, den 3 Dec. 1848. Onze Gemeente had op den 20 November j.l. een treffend verlies, door den onverwachten dood van onzen waardigen Leeraar, Ds. L. METTEVIER LOFVERS.

Ge-

Geboren in den jare 1818 te *Middelstum*, waar zijn Vader destijds Predikant was, werd hij door dezen, nadat hij vlijtig de lagere scholen had doorloopen, onderwezen in die talen en wetenschappen, wier kennis hem waardig en bekwaam zouden maken, om met nut de lessen der Hoogleeraren aan de Hoogeschool van dit gewest te kunnen aanhooren. — Ten bekwamen tijde werd hij met lof tot de Hoogeschool bevorderd, en op den rol harer burgeren aangeschreven. — Hier zijnen kostelijken tijd naarstig aanwendende, werd hij na eenige jaren in ruime mate bekwaam geoordeeld, om tot den rang van Kandidaat der Godgeleerdheid bevorderd en tot de predikdienst toegelaten te worden.

Van zijne eerste standplaats *Vriesscheloo*, in de maand April dezes jaars tot ons overgekomen, mogten wij den getrouwen verkondiger van het woord des levens maar zeer kort bezitten, en werd hij, die in dien korten tijd, zoo door het werk zijner bediening, als door zijnen voorbeeldigen wandel, reeds zoo veler achting en liefde verworven had, in dertigjarigen leeftijd van zijnen post afgeroepen.

Bij de predikbeurt, die door den Consulent, den Wel Eerw. Heer J. R. VAN EERDE, Pred. te *Zuidwolde*, werd waargenomen, is de Gemeente op eene ernstige wijze bij het afsterven van haren Herder en Leeraar bepaald, naar aanleiding van *Gen.* XXVII: 2*b*. *Ik weet den dag mijns doods niet.*

Groot was de belangstelling der talrijke, ook van elders opgekomene schare, waaronder vele van des Ontslapenen vrienden en betrekkingen. — De Overledene laat echter geene betrekkingen achter, voor welke het *annus gratiae* moet worden waar-

genomen. — Na verkregene handopening zal dus de vakature spoedig weder kunnen worden vervuld.

ONDERDENDAM, den 5 Dec. 1848. Nadat ook de Wel Eerw. Heer D. TERPSTRA, Pred. te *Opende*, voor de op hem uitgebragte beroeping naar deze Gemeente had bedankt, heeft de Heer J. SLOT, als Collator het benoemingswerk hervattende, tot Predikant benoemd, den Wel Eerw. Heer J. SONIUS SWAAGMAN, Pred. te *Stadskanaal*, Klassis *Winschoten*, die daarop door het Klassikaal Bestuur van *Middelstum* kerkelijk is beroepen. — Aan den Beroepene is de beroepsbrief toegezonden.

Acte van lidmaatschap der Klassis is afgegeven aan den Wel Eerw. Heer D. CANNEGIETER, bevestigd Predikant te *Obergum*.

NOORD-BRABAND.

's HERTOGENBOSCH.

RAVENSTEIN, 19 Nov. 1848. Heden gaf onze Leeraar, J. H. A. K. HANEWINCKEL, ons berigt, dat hij in de vorige week het beroep in de vakante Gemeente te *Grijpskerk*, in *Zeeland*, had ontvangen, waarbij hij tot onze blijdschap bijvoegde, dat hij reeds voor dat beroep bedankt had. Hierop verbond hij zich, tot ons genoegen, met weinige maar hartelijke woorden op nieuw aan deze Gemeente.

BREDA.

BREDA, den 3 Dec. 1848. Maakte onze jongste Leeraar, Ds. J. P. HASEBROEK, ons onlangs bekend, dat hij eene beroeping had ont-

van-

vangen naar de Gemeente te *Middelburg*, beden vernamen wij, dat hij het besluit had genomen, die beroeping op te volgen. De hooge prijsstelling, die zijn dienstwerk, gedurende zijn bijna zesjarig verblijf in ons midden, gevonden heeft, zal zijn vertrek van hier zeer doen betreuren, ofschoon wij ook de redenen eerbiedigen, die hem, na rijp beraad, hebben genoopt om den hem geopenden weg tot eenen grooteren werkkring te volgen, werwaarts wij hem bij zijn heengaan, willen vergezellen met de bede, dat hij in de Gemeente, waar thans zijn arbeid werd begeerd, met rijken zegen moge werkzaam zijn, ter bevordering van zuivere kennis, opregt geloof en ware deugd en godzaligheid.

OOSTERHOUT vakant. Zie Julij 1848.

KRUISLAND. Zie Nov. 1848.

STEENBERGEN vakant. Zie Nov. 1848.

HEUSDEN.

UITWIJK. Zie Nov. 1848.

DRENTHE.

ASSEN.

RODERWOLDE. Zie Nov. 1848.

MEPPEL.

KOCKANGE staat vakant te worden. Zie Nov. 1848.

WAALSCHE KERK.

DELFT vakant. Zie Jan. 1848.

AMSTERDAM vakant. Zie Nov. 1848.

RÉ-

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

BLEISWIJK, 12 Nov. 1848. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer M. COHEN STUART, naar *Alkmaar* beroepen, heeft heden eene zegenende afscheidsrede van ons gehouden, naar aanleiding van *Hand.* XX:32. *En nu, Broeders! ik bevele u Gode* enz.

ZEVENHUIZEN, 19 Nov. 1848. Heden legde onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer M. COHEN STUART, zijn dienstwerk in ons midden neder, met eene rede over *Matth.* XXV:15*b*. *Den derde* (gaf Hij) *één talent.*

ALKMAAR, 10 Dec. 1848. Heden mogten wij ons verblijden in de komst van onzen van *Zevenhuizen* en *Bleiswijk* beroepen Leeraar, Ds. M. COHEN STUART. Des voormiddags had de bevestiging plaats door zijnen voorganger, Ds. W. VAN OORDE, Pred. te *Haarlem*, die tot tekst had 1 *Thess.* V:13*a*. Des avonds aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk in ons midden met 1 *Cor.* I:4*a*. *Alzoo houde ons een ieder mensch als dienaar van Christus.*

NIEUWKOOP vakant. Zie Mei 1848.

WADDINGSVEEN vakant. Zie Julij 1848.

UTRECHT vakant. Zie Nov. 1848.

FREDERIKSTAD AAN DE EIDER staat vakant te worden. Zie Nov. 1848.

EVANGELISCH-LUTHERSCHE KERK.

DEVENTER. Zie Nov. 1848.

BUI-

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

WEENER, den 12 Nov. Heden is alhier de nieuw beroepen Leeraar, Dr. PHIL. BOLHUIS, in de jongste Predikantsbediening bevestigd. De Correspondent heeft echter daarvan nog geen nader berigt ontvangen.

LEER, den 26 Nov. Door de Gemeente is heden andermaal het bestaande drietal genomineerden aangevuld met Ds. A. VAN DER SLUIS, Pred. te *Schuttorf*, in het Bentheimsche.

MITLING EN MARK, den 29 Nov. Op heden had alhier de bevestiging plaats van onzen beroepen Leeraar, C. B. SISSINGH. Ds. TRIP, van *Leer*, onlangs door Z. M. den Koning tot Superintendent der zesde inspectie benoemd, hield de Bevestigingsrede, naar aanleiding van *Luk.* I: 76*b*—79. De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger en de H.H. RIGTS en HAMER, resp. Predikanten te *Grootegast* en *Grootwolde*. Na de plegtige inzegening overreikte de Heer Ambtman TASTENAU de koninklijke installatie, en nadat de Gemeente door het zingen van *Gez.* XCI: 3 mede hare zegenbede ontboezemd had, beklom de bevestigde Leeraar den predikstoel en hield zijne Intreê-leerrede over *Jer.* LXI: 1, 2. De plegtigheid van den dag werd daardoor verhoogd, dat zij plaats had in het gedurende de vakature vernieuwde kerkgebouw, hetwelk een aangenaam bewijs oplevert, dat te midden van de opschuddingen dezes jaars, in ons gezegend gewest de zin

voor

voor Godsdienst en de belangstelling in de uitwendige eeredienst blijft leven en werken.

KLEIN BORSUM vakant. Zie Oct. 1847.
EMDEN vakant. Zie Nov. 1847.
WOLTZETEN vakant. Zie Sept. 1848.
JARSUM vakant. Zie Sept. 1848.

KREITS SYNODE DUISBURG.

VOËRDE vakant. Zie April 1848.

NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP.

HEERENVEEN, den 7 Dec 1848. Heden avond werd in het kerkgebouw der Hervormde Gemeente alhier, het openbaar verslag gedaan van den staat en de verrigtingen van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, door den Heer H. J. C. BEKENKAMP, Pred. in *de Knijpe*, die daarbij eene opwekkingsrede hield, tot tekst voor dezelve gebruikende *Ps.* CIX: 105. *Uw woord is eene lamp voor mijnen voet, en een licht voor mijn pad.*

MAASSLUIS, 10 Dec. 1848. Het openbaar verslag des Nederlandschen Bijbelgenootschaps, voor de Afdeeling *Maassluis*, *Maasland* en *Rozenburg*, had op heden alhier, in de Groote Kerk der Hervormden, plaats. De opwekkende rede werd, bij die gelegenheid, gehouden door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. BLAASEN, Pred. te *Maassluis*, naar aanleiding van *Joh.* VIII: 36, ten onderwerp hebbende: *de eenige ware vrijheid*,

heid, welke de mensch verkrijgt door Jezus Christus, eene krachtige aanprijzing der Evangelieverspreiding, ook door het Bijbelgenootschap bedoeld. Met hooge belangstelling werd deze doeltreffende rede, zoo geheel naar den eisch en de behoefte des tijds ingerigt en met warmte uitgesproken, door velen aangehoord. Moge zij, ook in onzen kring, het heerlijk oogmerk hebben bevorderd, door den geachten Spreker bedoeld, opdat alzoo op het hartelijk en vurig gebed, waarmede deze plegtigheid werd besloten, de verhooring niet achterblijve!

NEDERLANDSCH ZENDELING-GENOOTSCHAP.

Bestuurders van het Nederlandsche Zendeling-Genootschap brengen ter kennis dergenen, die voor de dienst van het Evangelie onder de Heidenen op hunne Kweekschool wenschen te worden opgeleid, dat zij zich daartoe vóór den eersten April, schriftelijk bij den ondergeteekende moeten aangeven. Zij moeten daarbij omtrent *aanleg*, *karakter* en *gedrag* voldoende getuigenissen overleggen, zoo mogelijk van Bestuurders of medewerkende Leden des Genootschaps. Ook moeten zij, om tot het onderzoek te worden toegelaten, vrij zijn van hinderlijke ligchaamsgebreken, eene vaste gezondheid genieten, niet beneden 16 noch boven 23 jaar oud zijn, tot Leden der Gemeente aangenomen, en niet door stand, beroep, verbindtenissen of maatschappelijke pligten belemmerd worden, om zich onverdeeld aan de zaak des Heeren toe te wijden.

Bij

Bij het onderzoek, dat in de maand Mei voor eene Commissie uit het Bestuur plaats heeft, moeten zij bewijzen geven, dat zij duidelijk en met oordeel lezen; eene goede hand schrijven; de hoofdregels van het rekenen, met insluiting der gewone en tiendeelige breuken en des regels van drieën kennen; zich de beginselen der Hollandsche taal hebben eigen gemaakt; met de geschiedenis en aardrijkskunde niet onbekend zijn, vooral ten opzigte van het Heilige Land, het Vaderland en zijn Overzeesche Bezittingen; en die mate van Bijbel- en Evangeliekennis bezitten, die men bij wel onderwezene Leden der Gemeente kan onderstellen.

Uit degenen, die zich bij het onderzoek het gunstigst onderscheiden, doet die Commissie voordragt ter vervullig der openstaande plaatsen in het Zendelingshuis. Hierbij komen zij in de eerste plaats in aanmerking, die, behalve de genoemde, nog andere kundigheden bezitten. De kennis van vreemde talen zal tot bijzondere aanbeveling strekken. De aldus door de Commissie voorgedragenen worden tot het *proefjaar* in het Zendelingshuis opgenomen, en eerst na dit proefjaar neemt het Genootschap hen tot kweekelingen aan, wanneer hun aanleg en karakter zich gedurende hetzelve gunstig hebben ontwikkeld.

Rotterdam, 4 Dec. 1848.

Namens Bestuurders van het Nederlandsche Zendeling-Genootschap,

H. HIEBINK,
Director van het Zendelingshuis.

COR-

CORRESPONDENTIE.

De ingekomene stukken, als: over *de Beroeping van Predikanten; iets over den Munsterschen Vrede*, en *Geloof*, *Hoop en Liefde*, kunnen wij niet plaatsen.

BERIGT AAN HEEREN CORRESPONDENTEN.

Om aan een ons meermalen te kennen gegeven verlangen te voldoen, zullen wij voortaan de termijn der inzending van berigten, die tot nog toe op den 15den van iedere maand gesteld was, acht dagen verlengen, en zullen alzoo alle berigten, die ons nu vóór of op den 22sten toekomen, in het nommer van die maand plaatsen. Slechts verzoeken wij den geëerden H.H. Correspondenten, om, ter vermijding van herhaalde briefporten, de verzending tot zoo digt mogelijk aan deze termijn te laten liggen. Wij van onzen kant zullen zorgen alle tijdig ingekomene berigten dadelijk te plaatsen.

Amsterdam, De Uitgevers.
31 December 1848.

LETTER-NIEUWS.

Bij F. Holtkamp, Boekdrukker en Boekverkooper te *Sneek*, is thans compleet te bekomen:

LEERREDENEN

OF

OVERDENKINGEN,

DOOR DE WEL EERWAARDE HEEREN

H. van GRIETHUYSEN, *J. J. KNAP* en *J. C. EIJKMAN*,

Hervormde Predikanten te *IJlst*, *Heeg* en *Nunspeet*.

Prijs *f* 3,20.

Zijnde van den volgenden inhoud en voor de daar achter bepaalde prijzen, apart te bekomen:

H. van Griethuysen, *Paulus voor Felix*, Leerrede over *Hand.* XXIV : 25. *f* 0,20.

——————— *De Schat in den Akker*, Leerrede over *Matth.* XIII : 44. *f* 0,35.

——————— *Een en dertig October*, eene Overdenking. *f* 0,35.

——————— *Predikatie na de viering des H. Avondmaals*, over 1 *Joh.* IV : 19. *f* 0,20.

J. J. Knap, *het eenzaam Bidden*, (vier Brieven.) *f* 1,25.

J. C. Eijkman, *de Verzoening met God in Christus*, Intrée-Predikatie over 2 *Cor.* V : 19, 20, gedaan te *Nunspeet*. *f* 0,25.

——————— *Gods vrije en rijke genade in Christus*, Predikatie over *Joh.* VI : 37*a*. *f* 0,20.

——————— *daar Christus is aldaar zal ook zijn dienaar zijn*, Predikatie over *Joh.* XII : 26*m*. *f* 0,25.

——————— *Behoud u om uws levens wil*, Predikatie over *Gen.* XIX : 17*m*. *f* 0,15.

Door

HUISZITTENHUIS.

N°. 1—3a.

Ieder Stukje is afzonderlijk te bekomen.

Over den gebrekkigen staat van de Geneeskundige Inrigting voor zieke Armen te Leiden.
Verslag aan den Stedelijken Raad, door de Raadsleden Dr. C. W. H. van Kaathoven en Dr. A. H. van der Boon Mesch. Prijs ƒ 0,80.
De Handleidingen der Regering en de belangen der Ingezetenen van Leiden. Prijs ƒ 0,30.

G. T. N. Suringar, te *Leeuwarden*, heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

TOELICHTING

van het gerevideerd *Algemeen Reglement* van het Bestuur der *Hervormde Kerk* in het Koningrijk der Nederlanden, in de Synode des jaars 1848 ontworpen en provisioneel gearresteerd. *Door een Lid der Synode.* ƒ 0,50.

Bij W. van Boekeren, is uitgegeven en alom te bekomen:

I. *Het Evangelie van Johannes*, in deszelfs schoonheid beschouwd, voor beschaafde Bijbellezers, door C. H. van Herwerden, C. Hz., 1e en 2e. ƒ 5,—
II. *Het Nahedat*, in Brieven uit *Kreuznach* geschreven in 1847, door C. H. van Herwerden, C. Hz., met eene Kaart. ƒ 3,75.
III. *Christelijke Mengelingen voor geest en hart*, uit de schriften van Lavater, verzameld door U. P. Goudschaal, 2 dln. ƒ 3,30.
IV. *Het jaar* 1848, geschiedenis van den dag, door Mr. A. W. Engelen, 1e afl. ƒ 1,25.
V. *Naar Parijs, Havre en Tours*, in den zomer van 1847, door Mr. A. W. Engelen, met platen. ƒ 3,90.
VI. *Het Leesgezelschap te Diepenbeek*, door P. van Limburg Brouwer, 2e druk. ƒ 3,60.

J.

J. W. SWAAN, Boekhandelaar te *Arnhem*, heeft uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

Volks-Almanak voor tijd en eeuwigheid, door Ds. O. G. HELDRING, 2e Jaargang. Prijs *f* 0,70.

Inhoud: 1. Kalender met Schriftuurteksten. 2. De Kerkleeraar PHILIPPUS NERI en de Jongeling. 3. De laatste uren van SUZANNA WIKKERS. 4. Wordt den Kinderkens gelijk. 5. De Geest des Tijds, in deszelfs werkingen en gevolgen, en de vraag: Is de tijd, dat Europa's luister onder gaan moet, werkelijk gekomen? Toegelicht door het 17e Hoofdstuk der *Openbaring van Johannes* (met eene uitslaande Tabel.) 6. De Heere onze geregtigheid, door Ds. C. C. CALLENBACH. 7. Houdt dat gij hebt, (*Openb.* 3: 11*b*.) Eene Preek, gehouden in *Nederland*, 331 jaren na het optreden van MARTIN LUTHER, en 200 jaren na den Munsterschen Vrede, door Ds. N. BEETS, 8. De Prins van Oranje, (thans Koning der *Nederlanden*), door Mr. BILDERDIJK. 9. LOUISE HELDRING. 10. De Eerstelingen der Lente. 11. Eene ontmoeting.

Bij Joh. van der Hey en Zoon, te *Amsterdam*, is in den loop van 1848 uitgegeven:

A. H. ALBERT, voorheen Pastoor der R. K. Gemeente te *Hillegom*, *Gedachte over de Vrijheid van Godsdienst*, enz. Gr. 8vo. *f* 0,20.

————— *Gedachte over de Vrijheid van Onderwijs*, enz. Gr. 8vo. *f* 0,25.

————— *Antwoord aan de Edel Mog. Heeren* MUTSAERS en LUYBEN, enz. Gr. 8vo. *f* 0,30.

————— *Mijne vroegere Twijfelingen, en tegenwoordige Overtuiging en Belijdenis omtrent Godsdienst en Christendom*. Gr. 8vo. *f* 0,75.

A. COQUEREL, *het Proefondervindelijk Christendom*. In twee stukken compleet. Compres gedrukt. Gr. 8vo *f* 5,50.

Drie Schuitpraatjes. I. Over het Vloeken. II. Over het Bangmaken der Kinderen. III. Over het Liegen, Tweede druk 8vo. *f* 0,10.

H. F. T. FOCKENS, *de Heilige Schrift des Ouden*

Verbonds, *volgens Jezus en zijne Apostelen.* Eene bijdrage tot de kennis en apologetiek des Bijbels. Gr. 8vo. *f* 4,—

Hoe men de Liefde wint. Een Verhaal voor jeugdige harten. Door eene Vrouw. Met fraaije gelithographiëerde plaatjes. In carton. 8vo. *f* 1,20.

J. Honig, Jansz. Jr., *de Wraak eener Huishoudster.* Met vignet. Gr. 8vo. *f* 2,80.

J. A. H. Heeringa, *de Zaak der Formulieren van Eenigheid in de Nederl. Hervormde Kerk.* Gr. 8vo. *f* 0,75.

Dr. J. A. Rijkens, *Geneeskundige Opmerkingen en Raadgevingen*, betreffende Scholen, Leerlingen en Onderwijzers. Gr. 8vo. *f* 1,20.

GANGANELLI (Paus Clemens XIV) *in zijn leven en karakter geschetst* door J. P. Sprenger van Eyk.

Dit boek, hoogst belangrijk in dezen tijd en met een fraai afbeeldsel van Ganganelli versierd, wordt heden uitgegeven te *Arnhem* bij Nijhoff, en is te *Amsterdam* bij de Gebr. van Cleef en Borleffs, en verder alom, te bekomen. De prijs is *f* 2,40.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

INHOUD.

MENGELWERK.

RE-

REGISTER

DER

VOORNAAMSTE ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste maanden des jaars* 1848.

A.

B.

REGISTER.

C.

Cle-

Ge-

HA-

REGISTER.

Ju-

Lees-

M.

N.

REGISTER.

O.

P.

R.

Ros-

S.

Ver-

REGISTER

DER

VOORNAAMSTE ZAKEN,

voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste maanden des jaars* 1848.

L.

REGISTER.

L.

M.

O.

P.

R.

S.

V.

W.

Z.

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE-, SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste maanden des jaars* 1848.

BLOE-

H.

KUI-

MUL-

Os-

REGISTER.

S.

T.

T.

U.

V.

W.

REGISTER.

W.

Z.

Digitized by Google